

**ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI**

AYŞE ASLIHAN ERGÜDER

KARS YÖRESİ DÜZ DOKUMALARI

DOKTORA TEZİ

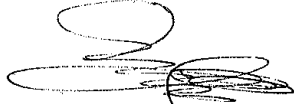
**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU**

Erzurum- 2009

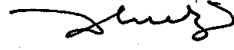
TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

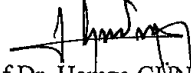
Bu alışma, Sanat Tarihi Anabilim Dalının Türk İşlam Sanatları Bilim Dalında jürimiz tarafından Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

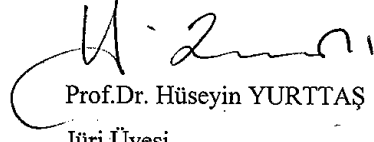
Prof.Dr. Bekir DENİZ
Jüri Üyesi

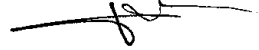
Doç.Dr. A.Ali BAYHAN
Jüri Üyesi

Prof.Dr. Hamza GÜNDOĞDU
Danışman/Jüri Üyesi

Prof.Dr. Hüseyin YURTTAş
Jüri Üyesi

Y.Doç.Dr. Tahsin PARLAK
Jüri Üyesi

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 23 / 11 / 2009

Prof.Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	VI
ABSTRACT	VII
KISALTMALAR	VIII
ÖNSÖZ.....	VIII
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
1.GİRİŞ	1
1.1. KONUNUN TANIMI, ÖNEMİ VE AMACI.....	1
1.2. MATERYAL VE YÖNTEM.....	2
1.3. KONU ÜZERİNDE YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR.....	4
İKİNCİ BÖLÜM	7
2. DOKUMANIN TANIMI VE ÇEŞİTLERİ	7
2.1. DOKUMANIN TANIMI.....	7
2.1.2. Anadolu- Türk Düz Dokuma Yayıgılarının Tarihsel Gelişimi	13
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	21
3. DÜZ DOKUMALARIN TANIMI VE TEKNİKLERİ	21
3.1. KİLİM KELİMESİNİN KÖKENİ.....	21
3.2. CİCİM KELİMESİNİN KÖKENİ.....	22
3.3. ZİLİ KELİMESİNİN KÖKENİ	22
3.4. SUMAK KELİMESİNİN KÖKENİ.....	22
3.5. ANADOLU TÜRK DÜZ DOKUMA YAYGILARININ TEKNİK ÖZELLİKLERİ.....	23
3.5.1. Dokuma Teknikleri	23
3.5.1.1. Bezayağı Dokuma	23
3.5.1.2. Kilim	24
3.5.1.2.1. Çiğil Kilimi	31
3.5.1.3. Cicim.....	34
3.5.1.3.1. Çözümlü Yüzlü Cicimler.....	39
3.5.1.4 Zili.....	42
3.5.1.5. Sumak.....	46

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	50
4. ANADOLU’DA BULUNAN DOKUMA MERKEZLERİ	50
4. 1. ANADOLU’DA YAPILAN DÜZ DOKUMALARIN COĞRAFI DAĞILIMLARI.....	50
4.1.1 Marmara Bölgesi’ndeki Halı ve Kilim Merkezleri	50
4.1.2. Ege Bölgesi Halı ve Kilim Merkezleri.....	50
4.1.3. İç Anadolu Bölgesi Halı ve Kilim Merkezleri	52
4.1.4. Karadeniz Bölgesi Halı ve Kilim Merkezleri.....	54
4.1.5. Akdeniz Bölgesi Halı ve Kilim Merkezleri	54
4.1.6. Doğu Anadolu Bölgesi Halı ve Kilim Merkezleri	55
4.1.7. Güneydoğu Anadolu Bölgesi Halı ve Kilim Merkezleri.....	57
BEŞİNCİ BÖLÜM	58
5. ALAN ARAŞTIRMASI	58
5.1. KARS YÖRESİ’ NİN COĞRAFI YAPISI	58
5.2. KARS YÖRESİ TARİHÇESİ	68
5.2.1. Kars Adının Ortaya Çıkışı ve Anlamı.....	68
5.2.1.1.Tarih Öncesi Dönem	69
5.2.1.2. Yazılı Tarih Sonrası Kars.....	71
5.3. KARS YÖRESİ DÜZ DOKUMALARINDA KULLANILAN HAMMADDE VE HAZIRLANIŞI	75
5.4. KARS YÖRESİ DÜZ DOKUMALARINDA KULLANILAN ARAÇLAR.....	82
5.5. KARS YÖRESİ DÜZ DOKUMALARINDA KULLANILAN BOYALAR.....	84
5.5.1. Kars Yöresinde Boya Bitkilerinin Elde Edilmesi	84
5.6. YÜN BOYAMADA KULLANILAN ARAÇLAR	85
5.6.1. Mordanlar	86
5.6.1.1. Şap.....	86
5.6.1. 2. Krom	87
5.6.1.3. Saçıkıbrıs;.....	88
5.6.1. 4. Göztaşı	89
5.6.2. Mordan Maddelerinde Kullanılan Yardımcı Maddeler.....	90
5.7. BOYANIN ELDE EDİLMESİ VE BOYAMA İŞLEMİ	91

ALTINCI BÖLÜM 101

6. KARS YÖRESİ DÜZ DOKUMALARINDA KULLANILAN MOTİF VE DESENLER 101

6.1. KARS YÖRESİ DÜZ DOKUMALARINDA GÖRÜLEN MOTİFLERİN SINIFLANDIRILMASI	106
6.1.1. Sembolik Motifler	107
6.1.2. Geometrik Motifler	108
6.1.3. Bitkisel Motifler	109
6.1.4. Tamga/İmler ve Yazı Tipli Motifler	110
6.1.5. Oz Damgası (Gamalı Haç, Svastika, Çarkıfelek).....	111
6.1.6. Hayvansal Motifler.....	122
6.1.7. Gökyüzü âlemiyle ilgili motifler	141
6.2. MOTİFLERİN TESPİTİ VE İNCELENMESİ	141

YEDİNCİ BÖLÜM 171

7. KARS YÖRESİ'NDE TESPİT EDİLEN DÜZ DOKUMALARIN KATALOĞU VE TAHLİLLERİ 171

SEKİZİNCİ BÖLÜMHATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.

8. DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA..... 457

8.1.KARS YÖRESİ DÜZ DOKUMALARINDA KULLANILAN HAMMADDE VE HAZIRLANIŞI	457
8.2. KARS YÖRESİ DÜZ DOKUMALARINDA KULLANILAN ARAÇ VE GEREÇLER	458
8.2.1.Tezgâh.....	458
8.3. DOKUMADA KULLANILAN ALETLER	459
8.4. KULLANIM ALANLARINA GÖRE KARS YÖRESİ DÜZ DOKUMALARI.....	459
8.4.1. Seccadeler	459
8.4.1.1. Tek Mihraplı Seccadeler	459
8.4.1.2. Saf Seccadeler	460
8.4.2. Sedir Kilimleri.....	460
8.4.3. Ölümlük Kilim	461
8.4.4. Yer Kilimleri	461

Karş. Foto.:3 Samsun Etnografya Müzesi	Karş. Foto.: 4 Kars
Müzesi'nde yer kilimi	462
8.4.5. Yük Kilimleri	462
8.4.6. Duvar Kilimleri	462
8.4.7. Heybeler	462
8.4.8. Mafraşlar	463
8.4.9. At Çulları.....	464
8.4.10. Yastıklar	465
8.4.11. Hurçlar.....	465
8.5. TEKNİK ÖZELLİKLERİNE GÖRE KARS YÖRESİ DÜZ DOKUMALARI	465
8.5.1. Palaz	465
8.5.2. Kilim	466
8.5.2.1.Yörede Kilim Dokumada Uygulanan Teknikler	467
8.5.2.1.1.İlikli Kilim:	468
8.5.2.1.2. İliksiz Kilim	468
8.5.2.1.3. Eğri Atkılı ve Sarma Konturlu Kilim.....	468
8.5.2.1. Çigil Kilimi	469
8.5.3. Cicim.....	469
8.5.2.2. Sık Motifli Cicim	472
8.5.2.3. Çözümlü Yüzlü Cicim.....	473
8.5.4. Sumak.....	474
8.5.5. Zili	475
8.5.5.1.Kars Yöresi Dokumalarında Görülen Zili Çeşitleri	478
8.5.5.1.1. Düz zili.....	478
8.5.5.1.2. Çapraz Zili.....	479
8.5.6. Tülü	480
8.6. KARS YÖRESİ DÜZ DOKUMALARI'NIN KOMPOZİSYON ÖZELLİKLERİ	481
8.6.1. Mihraplı (Seccade) Kompozisyonlar	483
8.6.2. Motifleri Yatay Eksende Düzenlenmiş Kompozisyonlar	484
8.6.3. Motifleri Dikey Eksende Gelişen Kompozisyonlar	485
8.6.4. Motifleri Diagonal Olarak (Sonsuzluk Prensibi) Düzenlenmiş Kompozisyonlar	485

8.6.5. Göbekli (Madalyonlu) Kompozisyonlar	486
8.6.6. Figürlü Kompozisyonlar	488
8.7. KARS YÖRESİ DÜZ DOKUMALARI’NIN MOTİF ÖZELLİKLERİ	489
8.7.1. Geometrik Motifler	490
8.7.3. Hayvansal Motifler.....	495
8.7.4. Figürlü Motifler.....	497
8.7.5. Sembolik Motifler	498
8.7.6. Yazı	498
8.8. KARS YÖRESİ DÜZ DOKUMALARI’NIN RENK ÖZELLİKLERİ	499
8.8.1. Doğal Boyalı Dokumalar	501
8.8.2. Suni Boyalı Dokumalar.....	501
8.8.3. Suni ve Doğal Boyalı (Karışık) Dokumalar.....	502
DOKUZUNCU BÖLÜM.....	501
9. SONUÇ.....	503
SÖZLÜK.....	509
KAYNAKÇA	512
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	528
ÇİZİMLER LİSTESİ	533
HARİTALAR DİZİNİ	536
TABLolar DİZİNİ	537
ÖZGEÇMİŞ.....	538

ÖZET**DOKTORA TEZİ****KARS YÖRESİ DÜZ DOKUMALARI****A. Aslıhan ERGÜDER****Danışman :****Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU****2009- SAYFA 533****Jüri : Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU****Prof.Dr. Bekir DENİZ****Prof.Dr. Hüseyin YURTTAŞ****Doç.Dr. Ahmet Ali BAYHAN****Yrd. Doç. Dr.Tahsin PARLAK**

Geleneksel kültürümüzü temsil eden düz dokumalar, günümüzde önemini kaybetmiştir. Kars bölgesinde de durum aynıdır. Bu çalışmada düz dokuma örnekleri belgelenmiş ve bu alanda eksikliği hissedilen bilimsel bir doküman hazırlanmıştır.

Kars Yöresi Düz Dokumaları kendine has yöresel özelliklerin yanı sıra; Anadolu'daki diğer yaygılar ile ortak özellikler gösterir. Düz dokuma yaygılarının malzemesi yündür. Siyah, kahverengi ve beyaz renkli yünler boyamadan saf olarak kullanılır. Boyalar eskiden doğal malzeme ve bitkilerden yapıldı, fakat günümüzde sentetik ve doğal boyalar birlikte kullanılmaktadır. Dokumalarda daha çok kırmızı, siyah, kahverengi, yeşil, turuncu ve beyaz renkler hâkim olup, tek ve iki şak halinde dokunurlar. Örneklerde geometrik motiflerin yanı sıra, gül, lale, karanfil ve hayat ağacı benzeri motifler yaygındır. Bazılarının üzerinde yazı vardır.

Yöre insanı kendi ihtiyaçlarını karşılamak, geleneklerini gelecek kuşaklara taşımak ve çeyiz geleneğini sürdürmek için bu işle uğraşmaktadırlar. Bireyler dokudukları düz dokumaları yer yaygısı, yük örtüsü, hurç, mafraş v.b. amaçlı kullanmaktadırlar.

ABSTRACT

Ph.THESIS

THE FLAT WEAVINGS IN KARS REGION

A. Ashhan ERGÜDER

Supervisor : Assist. Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU

2009-PAGE : 533

Jury : Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU

Prof.Dr. Bekir DENİZ

Prof.Dr. Hüseyin YURTTAŞ

Assoc.Prof.Dr. Ahmet Ali BAYHAN

Assist.Prof.Dr. Tahsin PARLAK

The Flat Weavings representing our traditional culture has lost its importance in our time. That is the same in Kars region. In this study, the examples of flat weave carpets have been documented, and thus a scientific document which is thought to be lacking in this area has been prepared.

Besides having some local characteristics peculiar to themselves, the flat weavings in Kars region have some common characteristics with the other coverings in Anatolia. Flat weavings are generally made from wool. Wool which is black, brown and white in colour is used purely without being dyed. In the past, dyes were made from herbal and natural dyes, but nowadays, generally, synthetic dyes are in use. The colours mostly used in dyeing are red, black, brown, green, orange and white. They are weaved in one and two fragments. They are adorned with geometrical motifs besides the motifs of roses, tulips, carnation and of the tree of life and so on. Some of them have some writings on them.

The people in the region are engaged in this branch of art with the purpose of supplying their own needs and of carrying on their tradition to the future generations and of continuing dowry consuetude. The individuals have been using the flat weave coverings they have woven as flats wovens, bed covers, sacks for clothes and for ornamental uses and so on.

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
Bil.	: Bildirileri
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
cm.	: Santimetre
Çev.	: Çeviren
D.T.C.F.D.	: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi
Enst.	: Enstitü
Env.	: Envanter
Foto.	: Fotoğraf
g.	: Gram
İ.A.	: İslam Ansiklopedisi
Kg.	: Kilogram
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
M.T.F.K.B.	: Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri
M.T.H.K.K.B.	: Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri
Mad.	: Madde
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
Sem.	: Sempozyum
Sos.Bil.Enst.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
T.E.D.	: Türk Etnografya Dergisi
T.İ.E.M.	: Türk İslam Eserleri Müzesi
T.T.K.	: Türk Tarih Kurumu
U.T.F.K.B.	: Uluslararası Türk Folkloru Kongre Bildirileri
Y.	: Yıl
yy.	: Yüzyıl

ÖNSÖZ

Geleneksel el sanatlarımızın önemli bir kolu olan düz dokumalar, yöresel özellikler yansımasıyla birlikte teknik, desen ve renkleriyle kültürümüzün köklülüğünün ve devamlılığının birer belgesidir. Günümüzde bazı yörelerde sanat eseri niteliğinde yapılan düz dokumalar, gelenekselliğini sürdürmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması açısından büyük önem taşımaktadır.

Son yıllarda düz dokumalara karşı ilgi giderek artmış, bunun neticesinde maddi kaygılar ön planda yer almış, yeni ve geleneksellikten uzak dokumalar üretilmeye başlanmıştır. Gelenekselliğe talep olmasından dolayı, köylülerin elindeki eski dokumalar seyyar satıcılar tarafından talan edilmiştir. Bu talandan Kars yöresi de nasibini almıştır. Teknik, malzeme ve desen açısından bölgesel özelliklerin yanında geleneksel özellikleri de bünyesinde barındıran “Kars Yöresi Düz Dokumaları”nı günümüze kadar ayrıntılı bir şekilde tanıtan yayın neredeyse yapılmamıştır. Bu nedenle yöredeki dokumaları ayrıntılı bir biçimde inceleyip, bilim dünyasına kazandırmak amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda yöreye özgü karakteristik özellik gösteren 347 adet düz dokuma ele alınmıştır.

Çalışmalarımız esnasında beni yönlendiren, bu alanda yetişmem için büyük emek sarf eden ve kıymetli vakitlerini ayıran saygı değer hocalarım Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU Bey ve Yrd. Doç. Tahsin PARLAK Bey’e; hayatımın her döneminde beni bilimsel çalışmalara yönlendiren kıymetli babam Turgut ERGÜDER’e, çalışmalarım esnasında desteklerini gördüğüm Yusuf PARLAK, Öğr. Gör. Vedat ÜNALDI, İskender NAR, Emine KORKUTAN’a, bize büyük kolaylıklar gösteren Kars Müzesi Müdürü Necmettin ALP ve bu süreçte manevi desteğini gördüğüm annem Filiz ERGÜDER’e teşekkürlerimi sunarım.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ

1.1. Konunun Tanımı, Önemi ve Amacı

Türk kültürünün önemli sacayaklarından birini oluşturan dokuma sanatı, bir yandan Türk sanatının kaynaklarını ortaya koyarken, öte yandan kendinden sonraki kuşaklara ilham kaynağı olmuştur. Özellikle dokuma ürünlerinde karşılaştığımız motiflerin sembolik ve ikonografik anlamları, geçmişin sanat anlayışını ortaya koymakta ve günümüz sanatçılarına da yol göstermektedir. İşte bu yüzdendir ki, bu kadar zengin motif, kompozisyon, renk ve teknik zenginliklere sahip olan Türk dokumacılığı, başta mimari olmak üzere birçok sanat dalını da estetik yönden etkilemeyi bilmiştir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, Türk Sanatı'nın köklü bir geçmişe sahip olan alanlarından biri hiç şüphesiz ki, halı, kilim, tülü, cicim, zili, sumak gibi kirkitli dokumalardır. Özellikle Türklerin ana yurdu olarak kabul edilen Orta Asya ve civarı ile Anadolu'nun kuzeydoğu ve doğu bölgeleri, dokumacılık sanatının en yaygın olduğu yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenledir ki Türkler, Orta Asya'dan Anadolu ve çevresine kadar dünya sanatına birçok dokumayı armağan etmiştir. Fakat Türk kültürünün zengin bir motif katalogu niteliğindeki bu dokumalar üzerinde yeterli araştırmalar yapılmamış ve dokümantasyon işlemleri tamamlanmamıştır. Genel anlamda bir bütünü ele alan çalışmaların yoksunluğu ve azlığı nedeniyle, dokuma sanatı kısır bir alanda kalmış ve ürünlerdeki detaylar arka plana itilmiştir. Özellikle bölgesel çalışmaların yetersizliği ile yapılan araştırmaların dar alan araştırmaları olması, yukarıda bahsedilen sorunun kaynağı olmuştur.

Günümüzde düz dokuma yaygılar hakkında çok az kaynak bulunmaktadır. Türk araştırmacılarının konuya daha çok tarihi ve teknik açıdan yaklaşımlarına karşılık, batılı kaynakların çoğunluğu katalog çalışması şeklindedir. Burada karşımıza çıkan sorun ise, yerli araştırmacıların batılı araştırmacıların etkisi altında kalmalarıdır. Özellikle Türk sanatının hemen hemen her alanında karşımıza çıkan başta motif ve kompozisyon gibi unsurlar, batılı araştırmacıların

gözüyle önümüze sunulmuş; malzeme, renk, kalite, desenlerin gelişim ve anlamları, çeşit gibi konular adeta unutulmuştur.

Konumuz gereği inceleme alanımıza giren Kars yöresindeki düz dokuma örnekleri, genellikle ev, cami, çarşı, müze v.b merkezlerde bulunmaktadır. Araştırma esnasında müze ve camilerde tespit edilen örnekler, geleneksel özelliklerinin yanı sıra, yöresel özelliklerinin de ortaya çıkarılmasına imkân sağlamaktadır. Düz dokuma yaygıların katalog çalışmasının yapılması, diğer Anadolu ve Anadolu dışı dokumalarıyla karşılaştırma imkânı sağlaması açısından önemlidir. Çalışmanın önemindeki bir diğer husus ise, incelenen örneklerin hem kendinden önceki gelişimi devam ettirmesi, hem kendi dönemi içerisindeki geleneği yaşatması, hem de kendinden sonraki geleneğe ışık tutması olacaktır.

Kars Yöresi Düz Dokumaları'nın Azerbaycan'da bulunan örnekleri ile aynı özellikleri taşıması münasebetiyle, o bölgelerde de araştırma yapıp, örnekler arasında karşılaştırma yapma imkânı sağlamıştır.

Bu bağlamda amaç, yörede tespit edilen dokuma örneklerinin teknik, kompozisyon, renk, malzeme ve motif açısından değerlendirilmesi, geçmişle bağlantılarının kurulması ve devamlılığının sağlanması açısından önem arz etmektedir.

Bilim dünyasına sunulan bu çalışmanın okuyucuya ve alan üzerinde çalışma yapanlara yararlı olması, yapılan diğer yerel çalışmalar ile sentezinin yapılarak, daha derli toplu ortama aktarılması ve var olan bu zengin kültür mirasının yeterince ve bilimsel düzeyde korunması, gelecek nesillere güvenle aktarılması öncelikli hedeflerimiz arasında olmalıdır.

1.2. Materyal ve Yöntem

Kars yöresi düz dokumaları ile ilgili yapılan tez çalışmasının ilk aşamasında; araştırma kapsamına giren il, ilçe ve köyler gezilmiştir. Alan araştırması neticesinde 700 fotoğraf, 200 çizim, 1 tablo ve 9 harita kullanılmıştır. Kars yöresinin düz dokuma yaygılarını malzeme, boya, desen ve motiflerin anlamlarının belirlenmesi amacıyla katalog oluşturulmuştur. Bu sebeple Kars Müzesi'nde, ilçe ve köylerin büyük bir bölümünde yapılan araştırmalarda, cami ve evlerde bulunan eski ve yeni düz dokuma örnekleri tespit edilerek, fotoğrafları

çekilmiş ve dijital ortamda geniş bir fotoğraf arşivi oluşturulmuştur. Daha sonra inceleme alanına giren ürünlerin tamamındaki desen ve motif kompozisyonları, özel çizim programında ayrıntılı şekilde çizilmiştir. Kompozisyon içerisinde yer alan motifler tek tek belirlenerek, literatürde ve yörede kullanılan isimleriyle tanıtılmaya çalışılmıştır.

Kars Yöresi Düz Dokumaları adlı tez çalışmasının ikinci aşamasını, konu hakkındaki gerekli kaynak ve dokümanların toplanması oluşturmuştur. Bu amaç doğrultusunda Kars il müzesi ve diğer illerdeki müzeler ile, . Anadolu düz dokuma yaygılarıyla karşılaştırmada gerekli olduğuna inanıldığından, Azerbaycan müzelerine de gidilmiş ve müze yetkililerinin gözetiminde düz dokuma örnekleri incelenerek bilgiler alınmıştır. Üniversitelerin kütüphanelerinde literatür çalışması yapılarak, konu ile ilgili bilimsel çalışmalara ulaşılmaya gayret gösterilmiştir.

Yapılan çalışmanın, birinci bölümünde, konunun tanımı, önemi, amacı, materyal ve yöntem ile, konu üzerinde yapılmış çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde, dokumanın genel tanımı ile Anadolu öncesi ve Anadolu sonrası düz dokuma yaygılarının gelişimi üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde, düz dokumaların tanımı ve teknikleri ele alınmıştır. Dördüncü bölümde, Anadolu’da bulunan dokuma merkezlerinin coğrafi dağılımları sunulmuştur. Beşinci bölümde, alan araştırmasına geçilerek, Kars yöresinin coğrafya ve tarihçesi, Kars yöresi düz dokumalarında kullanılan hammadde, araç-gereçler ve yün boyama konusundaki tespitler ortaya konulmuştur. Altıncı bölümde ise, Kars yöresi düz dokumalarında kullanılan motif ve desenler hakkında detaylı bilgi verilmiştir.

Yedinci bölüm katalog şeklinde düzenlenmiş; müzelerde, evlerde ve camilerde tespit edilen, kompozisyon, renk ve teknik açıdan önemli görülen 140 adet düz dokuma örneği bu bölümde detaylı şekilde tanıtılmıştır.

Katalog kısmında, her bir örneğe numara verilerek **“Dokunduğu Yer”**, **“Dokuma Türü”**, **“Envanter No”**, **“İnceleme Tarihi”**, **“Bulunduğu Yer”**, **“Dokunduğu Tarih”**, **“Ebatları (En/Boy)”**, **“Dokumanın Yöresel Adı”**, **“Kullanılan Malzeme”**, **“Kullanılan Renkler”**, ve **“Dokuma Tekniği”** başlıkları altında, düz dokuma örnekleri hakkında ön bilgi verilmiş, **“Dokumanın Tanımı”** kısmında da örnekler ayrıntılı olarak tahlil edilmiştir.

Değerlendirme ve Karşılaştırma bölümünde, katalogda tanıtılan eserler, hem kendi aralarında hem de müze ve yayınlarda bulunan benzerleriyle kompozisyon ve teknik açıdan değerlendirilerek karşılaştırılmaya çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde ise çalışmada ortaya konulan bilgiler özetlenmiş; sözlük, kaynakça, fotoğraf, çizim, tablo ve haritalarla desteklenerek çalışma sonlandırılmıştır.

1.3. Konu Üzerinde Yapılmış Çalışmalar

Sanat Tarihi konuları içerisinde yer alan **Türk Düz Dokuma Sanatı** ile ilgili çalışmaların geçmişi, XX. yy. başlarına dayanmaktadır. 1970’li yıllardan sonra batılılar arasında düz dokumalara karşı artan ilgi, zamanla Türk araştırmacılarının da bu alana dikkatlerinin çekilmesini sağlamıştır.

Türk düz dokuma yaygılarının teknik özellikleri konusunda **Belkıs Acar**’ın **Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar** adlı eseri bulunmaktadır¹. Yine **Belkıs Acar**’ın kaleme aldığı **Kilim, Cicim, Zili, Sumak** adlı eseri de çalışmadaki önemli kaynaklar arasındadır². Acar, birinci kitabında verdiği teknikleri, ikinci kitabında daha genişçe ele almıştır.

Konuyla ilgili olarak **Udo Hirsch** ile **Belkıs Acar**’ın birlikte yayınladıkları **Flatweaves Of The Vakıflar Museum Istanbul/Flachgebe Des Vakıflar Museums Istanbul, Wesel/W.** adlı eser ise, İstanbul Vakıflar Halı Müzesi’nde bulunan kilimlerin katalogu şeklindedir³.

Yine **Nazan Ölçer**’in Türk İslam Eserleri Müzesi’nde bulunan kilimlerle ilgili yapmış olduğu **Museum Of Turkish And Islamic Arts Kilims** adlı eseri de katalog niteliğinde bir eserdir⁴.

Bekir Deniz’in **Türk Dünyası’nda Halı ve Düz Dokuma Yaygıları** adlı eseri, Türk Dünyası’ndaki halı ve düz dokumalar hakkında etraflıca bilgi veren önemli bir kaynaktır⁵. Çalışmalarımızda, metod ve yöntemde bu kitaptan önemli derecede yararlanılmıştır.

¹ B. Acar, **Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar**, İstanbul 1975.

² B. Acar, **Kilim, Cicim, Zili, Sumak**, İstanbul 1982.

³ B. Acar-U. Hirsch, **Flatweaves Of The Vakıflar Museum Istanbul/Flachgebe Des Vakıflar Museums Istanbul, Wesel/W.**, Germany 1982.

⁴ N. Ölçer, **Museum Of Turkish And Islamic Arts Kilims**, İstanbul 1989.

⁵ B. Deniz, **Türk Dünyası’nda Halı ve Düz Dokuma Yaygıları**, Ankara 2000.

Yine aynı Yazar'ın **Ayvacık (Çanakkale)Yöresi Düz Dokuma Yaygıları (Kilim-Cicim-Zili)** adlı kitabı, yörenin düz dokumalarının tanıtılması açısından son derece önemlidir⁶.

Yusuf Durul'un **Anadolu Kilimlerinden Örnekler** adlı kitabında, Anadolu'nun çeşitleri yerlerinde tespit edilmiş kilimlerden çeşitli örnekler sunulmuştur⁷.

Aynı Yazar'ın **Yörük Kilimleri** adlı kitabı, çalışmalarımızda yararlandığımız önemli bir kaynaktır⁸.

Yine **Durul**'un **Türk Kilim Motifleri** eserinde özellikle motif tanımlamaları önemli bir kaynaktır⁹.

Prof. Dr. **Neriman Görgünay**'ın **Eşme Kilimleri**¹⁰ adlı kitabı da Eşme kilimlerini renk, motif açısından değerlendiren bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yine **Görgünay**'ın **Altaylardan Tuna Boyuna Türk Dünyasından Ortak Yanışlar**¹¹ adlı kitabı ile, dünyanın çeşitli bölgelerindeki motifleri karşılaştırarak benzer yönlerini incelemiş olması çalışmalarımıza katkı sağlamıştır.

Prof. Dr. Recai Karahan, **Konya Müzelerinde Bulunan Kilimler**¹² adlı tezi ile, Konya Müzesi'ndeki kilim örneklerine yer verdiği çalışmadan tezimizde önemli derecede istifade edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Tahsin Parlak'ın, **Oltu ve Köylerinde Bardız Kilimciliği**¹³ adlı kitabında, Bardız kilimleri hakkında verdiği bilgiler, çok az işlenmiş bir konuda önemli bir kaynak olmuştur.

Adem Çelik'in, **Niğde Yöresi Halı ve Kilimleri** konulu doktora tezi çalışması, Niğde yöresi'nin halı ve kilimlerinin tespiti, kompozisyon, motif ve renk özellikleri açısından konuyu ele alan metodik bir çalışmadır¹⁴.

⁶ B. Deniz, **Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları (Kilim-Cicim-Zili)**, Ankara 1998.

⁷ Y. Durul, **Anadolu Kilimlerinden Örnekler**, İstanbul 1985.

⁸ Y. Durul, **Yörük Kilimleri**, İstanbul 1977.

⁹ Y. Durul, **Türk Kilim Motifleri**, Ankara 1986.

¹⁰ N.Görgünay, **Eşme Kilimleri**, Ankara 1994.

¹¹ N. Görgünay **Altaylardan Tuna Boyuna Türk Dünyasından Ortak Yanışlar**, Ankara 2001.

¹² R.Karahan, **Konya Müzelerinde Bulunan Kilimler**, (Basılmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1992.

¹³ T.Parlak, **Oltu ve Köylerinde Bardız Kilimciliği**, Erzurum 2002.

¹⁴ A. Çelik, **Niğde Yöresi Halı ve Kilimleri** (Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2005.

Ahmet Aytaç'ın hazırlamış olduğu **Hotamış Türkmen Kilimleri**¹⁵ adlı kitabı, Hotamış Kilimlerinin tanıtımı ve motifleri hakkında bilgi vermektedir.

Tarafımızdan hazırlanmış **Çoruh Vadisi' nde Düz Dokumalar**¹⁶ adlı kitap, az bilinen Çoruh Vadisi Düz Dokumaları hakkında bilgi sahibi olunmuş ve çalışmalarımıza ışık tutmuştur.

Güran Erbek'in **Anadolu Motifleri Sergisi Katalogu** isimli çalışması, dokumalar üzerindeki motiflerin tespiti ve anlamları üzerinde yararlandığımız diğer bir kaynaktır¹⁷.

Yine **Erbek**'in hazırlamış olduğu **Anatolian Kilims** adlı eserde, müzelerde ve özel koleksiyonlarda bulunan kilim örnekleri katalog şeklinde yayınlanmış, örnekler üzerindeki motifleri, literatürdeki isimleriyle belirtilmiştir¹⁸.

Türk Düz Dokuma Yaygıları ile ilgili yabancı kaynak olarak üç dile çevrilen **Yanni Petsopoulos**'un **Les Kilims, Tapis Tisses et Brodus du Moyen-Orient**¹⁹ isimli kitap, konuya kilim dokuma tekniklerini açıklayarak başlamış, daha sonra örnekleri bölgelere göre katalog şeklinde sınıflandırmıştır. Aynı yazar, Anadolu Kilimleri'nin yanı sıra İran ve Kafkas Kilimlerine de yer vermiştir.

Alastair Hull ile **Jose Luczyc-Wyhowska**'nın birlikte hazırladıkları **Kilim (The Complete Guide)** adlı eser de, dünya ve Anadolu'daki örnekleri katalog şeklinde ele almıştır²⁰.

Halı ve Düz Dokuma yaygılar konusunda alan araştırması yapan Prof. Dr. Bekir Deniz, Prof. Dr. Neriman Görgünay, Prof. Dr. Örcün Barışta, Prof. Dr. Recai Karahan, Hilmi Dulkadir, Yrd. Doç. Dr. Tahsin Parlak, Prof. Dr. İsmail Öztürk, Fahrettin ve Naciye Kayıpmaz, Musa Seyirci bu alanda çalışma yapan bilim adamlarından bazılarıdır.

1996 yılında, Prof. Dr. Sadık **Tural** Kayseri'de, **Türk Soylu Halklarının Halı ve Cicim Sanatı**, Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri isimli bir sempozyum düzenlemiş, sunulan bildiriler aynı isimle kitap halinde yayınlanmıştır.

¹⁵ A.Aytaç, **Hotamış Türkmen Kilimleri**, Konya 2003.

¹⁶ A. Ergüder, **Çoruh Vadisinde Düz Dokumalar**, Ankara 2007.

¹⁷ G. Erbek, **Anadolu Motifleri Sergisi Katalogu**, İzmir 1986.

¹⁸ G. Erbek, **Anatolian Kilims**, Ankara 1985.

¹⁹ Y. Petsopoulos, **Les Kilims, Tapis Tisses et Brodus du Moyen-Orient**, Freiburg 1979.

²⁰ A. Hull-J.Luczyc-Wyhowska, **Kilim (The Complete Guide)**, London 1993.

İKİNCİ BÖLÜM

2. DOKUMANIN TANIMI VE ÇEŞİTLERİ

2.1. Dokumanın Tanımı

İnsanoğlunun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla **dokumacılığın** başladığı düşünülmektedir. Dokumacılık, liflerin iplik haline getirilmesiyle, başka deyişle “**iplikçilikle**” başlar. İplikçilik, insanların bitki liflerini elleriyle ekleyip, bükmeleriyle başlamıştır.

Dokumacılığın ilk belirtileri, Neolitik (Cilalı Taş Devri) Çağ’ a aittir.

İplik yapımında kullanılan iğlerin, taş, kil ve kemikten yapılmış ağırşakların en eski örnekleri bu çağdan kalmadır²¹.

Yün liflerinin iğ ve ağırşak yardımıyla bükülerek iplik haline getirilmesiyle dokumacılık başlamıştır²².

Dikine ve enine uzanan, en az iki iplik gurubunun çeşitli düzenlerde, her birinin bir diğerine dik açı yaparak, bir alttan ve bir üstten geçirilmek suretiyle birbirleriyle kenetlenmesi sonucu oluşan ürüne “**dokuma**” denir.

Dokumayı oluşturan dikine uzanan iplere, “**çözü, arış. direzi v.s**”, enine uzanan ve çözü iplerinin arasından geçirilen enine uzanan iplere de “**atkı, argaç, geçgi v.s.**”, gibi isimler verilmektedir. Dokumanın en basit şekli olan, atkı ve çözü iplerinin bir alttan ve bir üstten geçirilmesiyle oluşan dokumaya “**bezayağı/ düz dokuma**” adı verilmektedir. Dokumada verilmek istenen motif, atkı ipleriyle sağlanırsa, “**atkı yüzlü dokuma**”, çözü ipleriyle sağlanırsa “**çözü yüzlü dokuma**” adını alır²³.

İki iplik sistemine göre yapılan, tersi ve düzü aynı görünen, havsız ve düzgün dokumalara “**kilim**”, kötü yünlerden dokunan, ev sergisinde veya kapı önlerine sarılan, değersiz sayılan kilimlere de “**palaz / palas**” denir²⁴.

²¹ Ç. Aytaç, **El Dokumacılığı**, İstanbul 1982, s.5. “İğ ve ağırşak” hakkında bkz. B. Ögel, **Türk Kültür Tarihine Giriş**, C.V, Ankara 1978, s. 142.

²² Z. İmer, **Dokuma Tekniği**, Ankara 1987, s.1.

²³ B. Deniz, **Ayvacic (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları**, Ankara 1998, s. 3.; Ç. Aytaç **a.g.e.**, s.1.

²⁴ B. Deniz, **Ayvacic (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları**, Ankara 1998, s. 3.

2.1.1. Anadolu Öncesi Düz Dokuma Yaygılarının Tarihsel Gelişimi

Dokuma, toplumların oluşumlarının, gelişimlerinin, moral ve estetik normlarının, dini ve kültürel inançlarının değerlendirilebildiği, teknolojik ve arkeolojik bir araçtır. İnsanlığın her döneminde yaşamla iç içe gelişen dokuma eylemi, tarihsel sürecini aşarak günümüze gelmiştir. Estetik bir bütün olan dokuma, form, renk ve malzemelerin birleştiği bir kompozisyonudur. En önemli malzeme ise dokumayı oluşturan liflerdir. Bitkisel ve hayvansal liflerin birbirine bükülerek iplik yapılması, istenilen uzunlukta dokumalar yapma imkânı vermesi bakımından çok önemli bir buluş olmuştur. Yapılan arkeolojik kazılarda, çözümleri ipliklerini germekte kullanılan, ortası delik taşlar bulunmuştur. Bu sistem, günümüzde bile ilkel yaşayan bazı kabilelerde uygulanmaktadır²⁵.

İnsanların, evlerinin döşenmesinde, örtü ve yaygı amacıyla yün iplikleri birbiri arasından geçirerek önce kilimi yaptıkları, sonraları bu ipliklerin arasına düğüm yapmak suretiyle halıyı buldukları tahmin edilmektedir. Dokumalar rutubetin etkisiyle çabuk çürüdüklerinden terk edilmiş bir barınakta veya toprak altında uzun zaman kalamamaktadır. Özellikle de düz dokuma yaygılar halı kadar dayanıklı olmadığı ve çabuk yıprandığı için eski örnekler günümüze kadar ulaşamamaktadır. Bu nedenle, bu sanatın tarihini aydınlayabilecek ele geçen parçalar çok azdır²⁶.

Düz dokumaların tarihçesi, dokumacılığın başlamasıyla ilişkilidir. Dokumacılıkta yün, hayvanın ehlileştirilmesine bağlıdır. Dokumacılığın dolayısıyla kilimin menşei ve tarihçesini, koyunun yetiştirildiği ve yünün imal edildiği Orta Asya'da aramak gerekir. Son buzul döneminden sonra yeniden hayatın başladığı Orta Asya'da, insanların hayvanları ehlileştirmesiyle birlikte dokumacılık da gelişmiştir. Daha sonra çeşitli tabiat olayları (tufanlar, kuraklık v.s.) neticesinde meydana gelen göçlerle beraber diğer dönemlere yayılmıştır²⁷.

Kaynaklara göre düz dokuma yaygılar, Türkler Anadolu'ya gelmeden önce de yapılmaktaydı. Kazılarda ele geçen ağırşak ve tezgâh ağırlıkları bunu

²⁵ A. Ergüder, **Çoruh Vadisinde Düz Dokumalar**, Ankara 2007, s.15.; M. Gönül, "Kilim Ve Halı Hakkında", **Türk Folklor Araştırmaları**, C.7, s. 158.; Ç. Aytaç, **El Dokumacılığı**, s. 36.; N. Diyarbakirli, **Hun Sanatı**, İstanbul 1972, s. 133.

²⁶ Ç. Aytaç, **a.g.e.**, s. 36.

²⁷ T. Parlak, **Oltu ve Köylerinde Bardız Kilimciliği**, Erzurum 2002, s. 11.

kanıtlamaktadır. Anadolu’da bulunan en erken tarihli düz dokuma yaygı örneği, M.Ö. 2300 yıllarına tarihlenen; “**kraliçenin örtüsü**” adıyla tanınan ancak, bugün nerede olduğu bilinmeyen kilimdir²⁸.

Antik çağ dokuma örneklerinin, malzeme ve dokuma yapısı yönünden zamanımıza kadar gelmesi çok zordur. Fakat kazılarda bulunan iğ, ağırşak ve kirmanlar, dokuma tezgâhlarında kullanılan taş ağırlıklar ile kabartma ve heykellerdeki ayrıntılar, M.Ö. 6000 yılından beri dokuma sanatının Anadolu insanınca bilindiğini kanıtlamaktadır²⁹. Pek çok açık ve kapalı bölgelerin, zengin doğal kaynakların, verimli toprakların Anadolu’da bulunması, kültürlerin canlı kalmasına, gelişmesine ve birbirlerini aşılayarak renkli gelenekler oluşturmalarına neden olmaktadır. Geleneksel devamlılığı çeşitli kültürel etkileşimlerle bütünleştirip, evrensel düzeyde yaşatabilmeyi uygarlık ölçüsü olarak alırsak; Coğrafi konumu gereği, doğu-batı, kuzey-güney kültürlerindeki insanlara en uygun bağlantıyı, ılımlı bir yaşantıyı sağlayan, Anadolu gibi belirli yerler, tarih öncesi ve tarih çağları boyunca farklı kültür kökenli insan topluluklarını üzerine çekmiş, bunların verileri ile kendine özgü bir uygarlık oluşturarak çevrelerine devamlı kaynak olmuşlardır.³⁰

Orta Asya’da Altay Dağları eteklerinde, **Pazırık kurganında** buzullar içerisinde bulunan M. Ö III.-II yy. Hunlara ait Pazırık Halısı, dünyanın bilinen en eski düğümlü halısıdır³¹. Pazırık Kurganı’nda bu halı ile birlikte keçe yaygılar ve düz dokuma parçaları bulunmuştur. **Başadar Kurganı**’nda (Foto.:1, 2, 3, 4) ve Kuzey Moğolistan’daki Noin- Ula da atkı yüzlü dokuma, atkı atlamalı ve sarmalı cicim, zili, sumak gibi dokuma parçaları ele geçirilmiştir³². Örneklerin pek çoğu,

²⁸ B. Deniz, **Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları** (Kilim-Cicim-Zili), Ankara 1998, s. 9; Gordion Dokumaları Hakkında bkz. B.Acar, **Kilim, Cicim, Zili, Sumak**, İstanbul 1975, s. 13.

²⁹ Ş. Yetkin, **Türk Halı Sanatı**, İstanbul 1974, s.11.

³⁰ A. Uğurlu, **Antik Çağ Anadolu Dokuma Sanatı**, İstanbul 1990, S.43, s. 13.

³¹ Bkz. O. Aslanapa, **Türk Halı Sanatının Bin Yılı**, İstanbul 1987, s.9.; F.Tekçe, **Pazırık, Altaylar’dan Bir Halının Öyküsü**, Ankara 1993, s.226.; N. Diyarbakirli, “Pazırık Halısı”, **Türk Dünyası Araştırmaları, Türk Halı Özel Sayısı**, İstanbul 1984, s.2.; K. Erdmann, **Der Türkische Teppich Des 15. Jahrhunderts/15. Asır Türk Halıları**, (Türkçeye çeviren: H. Taner) İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları:715, İstanbul1960, s.85.; N. Görgünay, **Altaylar’ dan Tuna Boyuna Türk Dünyasında Ortak Motifler**, Ankara 1995, s.25., F. Sümer, “Anadolu’daki Türk Halıcılığına Dair En Eski Kayıtlar”, **Türk Dünyası Araştırmaları, Türk Halıları Özel Sayısı**, S.32, Ekim 1994, s.44.

³² Başadar Kurganı buluntuları için bkz. B. Acar, **Türk Dokuma Yaygıları (Kilim, Cicim, Zili, Sumak)**, İstanbul 1982, s. 11.

ellerinde asa tutan insan figürleri (çiz.: 1), ard arda dizilmiş hayvan figürleri veya bitki desenleriyle süslüdür. Bütün bunlar bize düz dokuma yaygılarının, **Orta Asya-Türk** kökenli bir dokuma olduğunu göstermektedir³³.

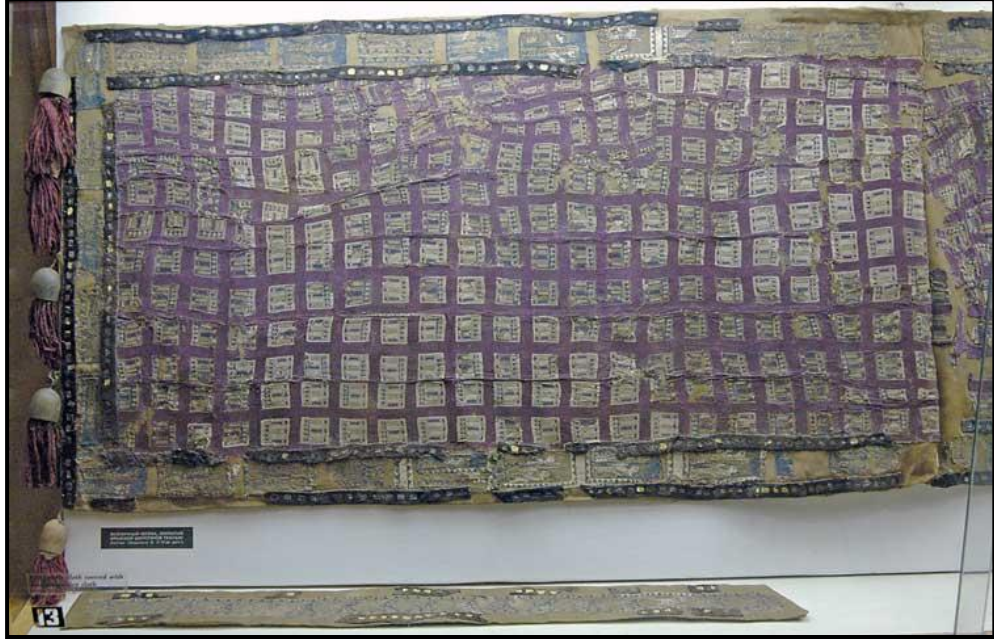

Foto.:1 Başadar Kurganında ve Kuzey Moğolistan'daki Noin-Ula'da bulunan dokuma (<http://www.hermitagemuseum.org/html>)

Foto.: 2 Başadar Kurganında ve Kuzey Moğolistan'daki Noin-Ula'da bulunan dokuma parçası (<http://www.hermitagemuseum.org/html>)

³³B. Deniz, **Ayvacak (Çanakkale)Yöresi Düz Dokuma Yaygıları** (Kilim-Cicim-Zili), Ankara 1998, s. 8.; A. Ergüder, **Çoruh Vadisinde Düz Dokumalar**, Ankara 2007, s.15.

Foto.: 3 Başadar Kurganında ve Kuzey Moğolistan'daki
Noin-Ula'da bulunan dokuma parçası (<http://www.hermitagemuseum.org/html>)

Foto. :4, Çiz.:1 Başadar Kurganında ve Kuzey Moğolistan'daki
Noin-Ula'da bulunan dokuma parçası (<http://www.hermitagemuseum.org/html>)

1957'de, M.Ö. 800-200 yılları arasında Peru ilk devir kültürüne ait Chavin'de, bezayağı dokumasıyla sumak ve atkı yüzölçü dokuma karışımı parçalar bulunmuştur³⁴. Türk dokuma yaygıları ile Peru'daki yaygıların benzerliği ve aynı devirlerde teknik olarak birbirine çok benzeyen parçaların bulunması ilginçtir. Peru'da M.S 600-1100 yılları arasında hüküm süren **Tiahuanaco İmparatorluğu** devrine ait, üsluplaştırılmış hayvan ve insan figürlü, renk sınırları arasındaki yarıkların tek kenetleme ile iliklerin yok edildiği kabartma dokumalı, omuzlara örtülen giysiler bulunmuştur³⁵.

Mısır'ın kuru ve sıcak iklimi nedeniyle çürümeden ele geçebilen XVIII. Krallık devrinde yaşamış **IV. Tuthmosis'in** (M.Ö.1417) mezarından çıkan keten duvar dokuması, düz dokuma yaygılar hakkında bir fikir verebilmektedir.³⁶

Dorak kazılarında da bir yer sergisinden söz edilmektedir³⁷.

M.S IV.-VII. yüzyıllar arası Helenistik, Hristiyan ve Kopt olmak üzere üç ayrı devirde, ayrı tipte desenler oluşturulmuştur. Daha çok kare şeklinde ve duvara asmak için yapılan bu dokumalarda Helen ve Sasani sanatları etkisiyle Hristiyanlığa ait konular işlenmiştir. Bu dokumalar çoğunlukla yünden dokunmuş olup, keten ve ipekten dokunmuş olanları da vardır. **New York Metropolitan Museum**'da M.Ö XIII. ve IX. yüzyıllara ait teknik ve desen bakımından Türk kilimlerine çok benzeyen, Araplara ait olduğu ileri sürülen kilim parçaları bulunmaktadır.³⁸

Münih'te **Museum für Völkerkunde** (Halk Sanatları Müzesi)'de M.S. X.yy.'a ait çengel motifli Peru dokuması da Türk kilimlerine benzemektedir³⁹. Çin'de de M.S. X. yüzyıldan itibaren bütün detayların işlendiği desenleri çok gerçekçi duvar dokumaları görülmeye başlar.

M.S. XI. ve XII. yy.'dan sonra Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde duvar dokumalarına rastlanır. Bu örneklerde, gittikçe doğaya bağlı desenler dokunduğu görülür.

³⁴ B. Deniz, **a.g.e.**, s. 7.;M. Erberk, **Çatalhöyükten Günümüze Anadolu Motifleri**, Ankara 2002, s.6.

³⁵ B. Deniz, **a.g.e.**, s. 7.

³⁶ B. Deniz, **a.g.e.**, s. 8.; A. Ergüder, **Çoruh Vadisinde Düz Dokumalar**, Ankara 2007, s.15.

³⁷ B. Acar, **a.g.e.**, s. 13.; A. Ergüder, **a.g.e.**, Ankara 2007, s.15.

³⁸ B. Deniz, **a.g.e.**, s. 9.

³⁹ Ç. Aytaç, **a.g.e.**, s. 36.

M.S X. ve XX. yüzyıllar arasında Kuzey Amerika'daki Navaho Kızılderililerin dokuma teknikleri ve sade desenleri ile Türk kilimlerine çok benzeyen atkı yüzölçümlü dokuma battaniyeleri vardır. M.S XVI. ve XVII. yy.'da **Kaşan**'da dokunmuş madalyon ve çeyrek madalyonlu, bazıları hayvan figürlü İran ipek saray kilimlerinden de örnekler bulunur. Bunların atkı ve çözgüleri ipek olup, sırma ve sim ipliklerle dokunmuş bölümleri de bulunmaktadır. Bu örneklerin birinde Polonya Kralı Sigismund'un armasının bulunması, sık ve iyi malzeme ile dokunmuş kilimlerin o devirlerde kral ve asilzadeler için siparişler verilerek yapıldığını gösterir ⁴⁰.

Bu bilgilerden düz dokuma yaygıların yağışlı bölgelerde değil genellikle kurak, step bölgelerinde yapıldığı sonucu çıkarılabilir.

2.1.2. Anadolu- Türk Düz Dokuma Yaygılarının Tarihsel Gelişimi

Anadolu-Türk Düz dokuma yaygılarının gelişim çizgisinin zirvesine ulaşması yolunda, Anadolu topraklarında karşılaştığımız duvar resimleri önemli yer tutmaktadır. 1961-1963 yılları arasında Çatalhöyük'te kazılar yapan arkeolog James Mellaart⁴¹ tarafından ortaya çıkarılan, M.Ö. 7000-6000 yıllarına ait 14 yapının önünde bulunan duvar resimleri, kilim görünüşünde desenlere sahiptir (Çiz.:2).

Çiz.:2 Dorak kazılarında ortaya çıkan kilim görünüşlü duvar resmi

⁴⁰ B. Acar, **Kilim, Cicim, Zili, Sumak**, İstanbul 1975, s. 118.

⁴¹ J. Mellaart, "Dünya Tarih Öncesinin Eşi Olmayan Eserleri Çatalhöyük'ün Kazılmayan Katlarında Duruyor", **Arkeoloji ve Sanat**, S. 42 / 45, 1989, s.20.

Bu duvar resmindeki motifleri, bugün de aynen Anadolu kilimlerinde görmek mümkündür⁴².

1957'de Tokat'ın Erbaa ilçesi yakınlarında bulunan Tunç devrine ait **Kirman** ile Alacahöyük'te bulunan gümüş kirmanlar (M.Ö.3000-2000), Anadolu'da köklü bir dokumacılık sanatının olduğunu kanıtlamaktadır⁴³.

Truva kazılarında bulunan dokuma örneği, eski resimlerine göre yıpranmış halde ve açık yeşil, kahverengi, kırmızı renklerle süslenmiş geometrik desenlerle bezeliydi⁴⁴. Bu örnek dışında, Gordion (Yassıhöyük) kazılarında ortaya çıkartılan ve M.Ö. VII. yy. da Frigyalılar döneminde dokunduğu kabul edilen yün, keçi kılı ve ketenden, günümüz düz dokuma yaygılarına benzer teknikle dokunmuş sumak, cicim ve kilime benzer dokuma parçaları bulunmuştur⁴⁵. Yine Gordion'da M.Ö. 690 yılına tarihlenen üçüncü megaronun zemininde, dokuma parçası kalıntıları bulunmuştur⁴⁶.

Orta Asya'da Türklerin yaşadığı bölgelerde ortaya çıktığı ve geliştiği kabul edilen düz dokuma yaygı ve halı geleneği, Selçuklular yoluyla Anadolu'ya yeniden gelmiş ve gelişimini burada sürdürmüştür⁴⁷.

Türkler Anadolu'ya geldiklerinde, Orta Asya'daki dokuma geleneğine dayanan engin bir dokuma kültürüne sahiptiler. Bu dokuma geleneklerini burada da devam ettirmişlerdir. Türklerin Anadolu'ya geldiklerinde dokuma yapmaya devam ettiklerini, Selçuklular döneminde, Konya, Kayseri, Sivas, Aksaray gibi yerleşim yerlerinin dokumalarıyla ünlü merkezler olduğunu, çeşitli seyahatname ve günümüze ulaşabilen örneklerden anlayabilmekteyiz⁴⁸.

⁴² A. Serfiraz, "Batıda Yeni Bir Tutku Türk Kilimleri", **Antika**, İstanbul 1985, S.6, s. 28.

⁴³ Ç. Aytaç, **a.g.e.**, s. 37.

⁴⁴ B. Deniz, **a.g.e.**, s. 9; Gordion dokumaları hakkında bkz.: B. Acar, **Kilim, Cicim, Zili, Sumak**, İstanbul 1975, s. 118.

⁴⁵ B. Deniz, **a.g.e.**, s. 8.

⁴⁶ B. Deniz, **a.g.e.**, s. 9.

⁴⁷ Ş. Yetkin, **Türk Halı Sanatı**, İstanbul 1974, s. 11.; A. Ergüder, **Çoruh Vadisinde Düz Dokumalar**, Ankara 2007, s.15.

⁴⁸ B. Deniz, **a.g.e.**, s. 10; O. Aslanapa - Y. Durul, **Selçuklu Hahları**, İstanbul 1973, s. 18-40; Ş. Yetkin, **Türk Halı Sanatı**, İstanbul 1974, s. 15-40.

Selçuklu hahları ve Anadolu Türk halıcılığına dair eski kaynaklar hakkında bkz.: O. Aslanapa-Y. Durul, **a.g.e.**, s.20.; Ş. Yetkin, **Türk Halı Sanatı**, s. 15-4; F. Sümer, **Anadolu'daki Türk Halıcılığına Dair En Eski Tarihi Kayıtlar**, s. 44-51; R. Genç, "Kaşgarlı Mahmud'a Göre XI. Yüzyılda Türkler'de Dokuma ve Yaygı İşleri", **Arış**, Y. 1, S.3, Aralık 1997, s.9.

Günümüzde en eski Türk düz dokuma yaygı parçaları XVI. yy' dan daha öncesine inmemektedir. **Washington Textile Museum'da** bulunan ve XVI. yy ait olan sumak tekniğinde dokunmuş bir yaygı parçası, kompozisyon olarak erken devir Osmanlı halılarının deseninde ve kûfi bordürlüdür. Bu özelliklerinden dolayı kilim, XV – XVI. yüzyıllara tarihlendirilmektedir.

Bir diğer örnek, Konya Mevlana Müzesi'nde sergilenmektedir. Bu kilim, XVI. yüzyıl sonu, XVII. yüzyıl başına tarihlendirilmektedir.

Kütahya'nın **Hisarbeyoğlu Mustafa Bey Camii'** inde bulunan enine şeritler içerisinde, **karanfil motifli kilim**, XVI. ve XVII. yy saray kilimlerindenidir. İstanbul'da Hekimoğlu Ali Paşa Camii'nde bulunan çok eskimiş bir kilim ise, kompozisyon olarak XV. yy. hayvan figürlü Anadolu halıları ile benzerlik göstermektedir.

Konya Mevlana Müzesi'nde bulunan **karanfil desenli kilim**, Divriği kilimleri gibi XVI. yy. saray için dokunmuş parçalardan ibaret olup deseni, Üsküdar çatmalarına benzemektedir⁴⁹.

Özellikle yabancı kaynaklar, Osmanlı devri kilimlerinin Selçuklu dönemi kilimlerine benzediğini kabul etmektedirler⁵⁰. Osmanlı dönemi düz dokuma yaygıları, şema ve motif açısından, Selçuklu dönemi (Foto.:5, Çiz.:3)) geleneğini sürdürmüştür. Bu motiflerin büyük bir kısmı Selçuklu ve beylikler dönemi halılarında kullanılan kompozisyonlarla aynı karakteri taşımakla birlikte, bir kısmında Orta Asya Türk gelenekleri ve mitolojisinden kaynaklanan motifler hâkimdir. Büyük bir bölümünde ise, klasik Osmanlı dönemi süslemeleri görülmektedir⁵¹. Osmanlı topraklarında yaşayan değişik boy-oymak veya cemaatlerin kendilerine özgü motifleri bulunmaktadır⁵².

⁴⁹ B. Deniz, **a.g.e.**, s. 50.

⁵⁰ B. Deniz, **a.g.e.**, s. 50.

⁵¹ B. Deniz, "Osmanlı Dönemi Halı ve Düz Dokuma Yaygıları", **Türkler Ans.**, C.VII, Ankara 2002, s.385; A. Ergüder, **Çoruh Vadisinde Düz Dokumalar**, Ankara 2007, s.15.

⁵² B. Deniz, "Osmanlı Dönemi Düz Dokuma Yaygıları", **Osmanlı**, C. 11, İstanbul 1999, s. 395-409; Bkz. B.Deniz, **Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları**, , Ankara 2000, s. 49.; N. Diyarbakirli, **Hun Sanatı**, İstanbul, 1972, s. 132-154. Başadar Kurganı buluntuları için bkz. B. Acar, **Kilim, Cicim, Zili, Sumak**, İstanbul 1982, s. 11.

Foto.: 5, Çiz.: 3 13.yy Selçuklu Dönemi Kilimi Konya Müzesi.

Osmanlı dönemine ait saray tutanaklarında ve mahkeme sicillerinde, terekelerde, eşya listeleri içinde, halı-kaliçe gibi dokumaların yanında, **kilim** kelimesine de rastlanmaktadır. Kaynaklara göre, II. Bayezid (1481-1512) zamanında yayımlanan Kanunname-i İhtisas-ı Bursa’da, esnafın dokuduğu çul, torba, harar ve ipin kalite ve narh-ı belirtilmiştir. Yine kaynaklarda; Topkapı Sarayı Müzesi Revan Kitaplığı’na kayıtlı Asar-ı Resmiye, Kavanin-i Osman Defterleri, 1640 tarihli Narh ve Ehli Hiref Defterleri’nde, kilimle ilgili bilgiler verilmektedir⁵³.

XV. ve XVI. yüzyılda kilim dokumacılığı çok yoğun ve çok sayıda usta çalıştırılmaktaydı. Osmanlı döneminde halının dokunduğu her yerde **kilim** de dokunmaktaydı⁵⁴. Dokumalar; bir yandan halk tarafından eski usullerle dokunurken, bir yandan da esnaf tarafından dokunduğunu, dokumacı esnafın bulunduğunu göstermektedir. Osmanlı dönemine tarihlendirilebilen ve günümüze kadar gelebilen düz dokuma yaygıların bir kısmı, **İstanbul Türk-İslam Eserleri Müzesi** ve **İstanbul Vakıflar Halı ve Kilim Müzesi**’nde bulunmaktadır. Ayrıca,

⁵³ M. Kütükoğlu, **Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri**, İstanbul 1983, s. 184.

⁵⁴ A. Ersoy, “Osmanlı Saray Kilimleri”, **İlgi**, S.3 İstanbul 1990, s. 4.

Kahire Milli Müzesi, Macaristan İpar Müvezeti Muzeum'da bu dönemden kalma çok sayıda kilim örneği bulunmaktadır⁵⁵.

Osmanlı Dönemi'ne ait kilimler arasında; iliklerin tek veya çift kenetlenmesiyle kapatılan bitkisel desenli örneklere, “**Osmanlı Saray Kilimleri**” (Foto.:6-7-8, Çiz.:4-5-6) denmektedir. Bu grup kilimlerin en eski örnekleri, Prof. Dr. Şerare Yetkin tarafından ilk kez 1961 yılında Divriği (Sivas) Ulu Camii'nde bulunmuştur⁵⁶.

Sivas Divriği Ulu Camii'nde bulunan kilim örnekleri, desenleri bakımından XVI. yy çini, kumaş ve saray halıları ile benzerlik göstermektedir. Bunların malzeme ve dokuma teknikleri incelendiğinde saray için özel olarak atölyelerde dokunduğu düşünülebilir. Bunlarda atkılar motiflerin eğri çizgilerine göre bastırılarak eğri çizgiler oluşacak şekilde dokunmuş, bazı yerlerde ise tek kenetleme ile motifler arasındaki yarıklar yok edilmiştir⁵⁷.

Foto.: 6, Çiz.: 4 Osmanlı Saray Kilimi,17.yy.

Vakıflar Halı Müzesi / İstanbul

⁵⁵ B. Deniz, **a.g.e.**, s. 51.

⁵⁶ **Bkz.**, Ş. Yetkin, “Divriği Ulu Camii'nde Bulunan Osmanlı Saray Sanatı Üslubundaki Kilimler”, **Belleten**, C.XLII, S.165, Ankara 1978, s.53; Ş. Yetkin, “Türk Kilim Sanatında Yeni Bir Grup, Saray Kilimleri”, **Belleten**, C.XXXV, S.138, Ankara 1971, s. 217; Ş. Yetkin, “Osmanlı Saray Halılarından Yeni Örnekler”, **Sanat Tarihi Yıllığı**, VII, İstanbul 1977, s.154.

⁵⁷ B. Deniz, **a.g.e.**, s. 50.

XIX. yy.'dan kalma kilim, cicim, zili tekniklerinde dokunmuş çok sayıda örnek bulunmaktadır. Düz dokuma yaygıların, kilim teknikli örneklerinden biri, İstanbul Hekimoğlu Ali Paşa Camii'nde bulunmaktadır⁵⁸.

XV-XVI. yüzyıllarda desen, saray ustalarına çizdirilip, ısmarlama yoluyla dokuma yaptırılmıştır. Halkın dokuduğu kilimlerle, sarayın dokuduğu veya dokutturduğu kilimler arasında, teknik ve motif açısından farklılıklar vardır. Halkın dokuduklarında ilikli kilim tekniği, sarayda ise, iliksiz kilim tekniği uygulanmaktadır. Dokumalarda, halkın kullandığı desenler geometrik süsleme, insan ve hayvan figürü yerine, nakkaş hanelerde çizdirilen desenler, saraya özgü bitkisel motiflidir⁵⁹(Foto.: 7, Çiz.:5).

Foto.: 7, Çiz.: 5 Osmanlı Saray Kilimi, 17.yy.

Vakıflar Halı Müzesi / İstanbul

Beylikler Devri halılarının hayvan motifleriyle süslü kompozisyon şekilleri, Osmanlı dönemi **düz dokuma yaygılarında** da kullanılmıştır. XVII-XIX. yüzyıla kadar uzanan dönemde, halılara benzer şekilde, **hayvan figürlü kilimlere** de rastlamak mümkündür. XV. yy. örneklerinde görülen, karelerin

⁵⁸ B. Deniz, **a.g.e.**, s. 53.; A. Ergüder, **Çoruh Vadisinde Düz Dokumalar**, Ankara 2007, s.15.

⁵⁹ B. Deniz, **a.g.e.**, s. 53.

bozulup hayvan figürlerinin serbest hale geldiği örneklere benzer şekilde kilim örneklerinde de figürler, sınırları bulunmayan boş alanlarda, bazen sırt sırta, bazen de karşılıklı verilmektedir. Bu tür dokunan kilimler, Manisa (Selendi), Aydın ve Aksaray yöresinde dokunmuş olup, günümüzde çok az sayıda bulunmaktadır. Bu figürlü süslü kilimlere Aydın ve Manisa civarında “**inekli kilim**”, Aksaray yöresinde ise, “**enikli kilim**” adı verilmektedir.

Foto.: 8, Çiz.:6 Osmanlı Saray Kilimi,17.yy Vakıflar Halı Müzesi / İstanbul

XV-XVI. yüzyıllarda Erken Osmanlı döneminde, halı zemininin eşkenar dörtgen ve sekizgenlerden meydana gelen kompozisyon şemasına, İç ve Batı Anadolu Bölgesi’nde kilim, cicim ve zili dokumalarında rastlanmaktadır. Yine bu dönemde görülen, zeminin iki veya daha fazla kareye bölünüp, karelerin içinin sekizgenlerle doldurulduğu örneklere, Bergama, Ayvacık-Ezine yöresindeki kilimlerde de rastlamak mümkündür⁶⁰.

Günümüzde **Karaman, Karapınar, Ereğli civarında Hotamış köylerinde, Arısama, Emirgazi, Aksaray, Niğde, Kırşehir, Yozgat çevresinde** zemini eşkenar dörtgenler ve sekizgenlerden oluşan kilimler dokunmaktadır. Zeminin geometrik karakterli desenlerle bezeli kilimlerine halk arasında “**toplu**

⁶⁰ B. Deniz, “Yunddağ Yöresi Düz Dokuma Yaygıları”, **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi**, Antalya 6-11 Mayıs 1991, C.V, **Maddi Kültür**, Ankara 1992, s. 69.

kilim, fardalı kilim” denilmektedir. Benzer örnekler **Sivas, Malatya, Elazığ ve Tunceli** çevrelerinde de görülmektedir⁶¹. Düz dokuma yaygılarda ve halılarda tabakaların içleri halkın “**ok**” dediği geometrik desenlerle doldurulmaktadır.

Batı Anadolu Bölgesi’nde, İzmir ve Manisa sınırları arasında kalan **Yunddağ** olarak isimlendirilen bölgede, halı ve düz dokuma yaygıların zemini dört, altı, sekiz, on iki vb. karelere ayrılmaktadır. Bu karelerin her birine “**tabaka**”, dokunan örneklerine de “**tabakalı kilim**” denilmektedir.

Anadolu’ya gelen Oğuz boylarına bağlı, Avşar, Türkmen ve Yörük aşiretleri yedi binden fazla boy ve oymak oluşturarak, yerleşmişlerdir. Bu boylar Anadolu’nun birçok yerinde kendi isimleriyle anılan halı ve kilimler dokumuşlardır. Bunlar arasında; Varsak, Avşar, Karahacılı, Karakoyunlu, Manavlı, Hayta, Dünderli, Bayat, Kayı, Beğdili / Bekdikli, Tekeli, Karatekeli, Yağcıbedir v.b gibi, Anadolu’nun farklı yerlerinde konar-göçer ve yerleşik hayat süren birçok aşiret sayılabilir.

XIV-XV. yüzyıl kilim, cicim, sumak ve zili dokumalar günümüze kadar Türkiye’nin her yerinde dokunmuştur. Türkiye’nin doğal koşullarının değişik ve tarih boyunca çeşitli etnik gruplara ve kültürlerle sahip olmasından dolayı dokumalar, teknikleri ve desenleri açısından çok çeşitlidir. Bununla birlikte dokumalar yöresel özellikler göstermekte ve geleneksel olarak yapıldıkları için desen bakımından çok az değişmekte, dolayısıyla kolayca tarihlendirilememektedir. Sadece renklerinden sentetik boyaları ülkemize giriş tarihi olan 1880 ve 1890 sonra veya öncesi olarak tarihlendirilse de bu durum her zaman geçerli olmayabilir⁶².

⁶¹ Ş. Yetkin, “İstanbul’da Hekimoğlu Ali Paşa Camii’nde Hayvan Figürlü Bir Türk Kilimi,” **Vakıflar Dergisi**, S.IX, Ankara 1971, s. 327.

⁶² B. Deniz, **a.g.e.**, s. 49.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. DÜZ DOKUMALARIN TANIMI ve TEKNİKLERİ

3.1. Kilim Kelimesinin Kökeni

“**Kilim**” kelimesinin, Farsçadan geldiği söylenirse de aslında Türkçe bir kelimedir⁶³. Farsçada aynı anlama gelen “**gelim-kelim**” kelimelerinin de Türkçeden geçtiği kabul edilmektedir⁶⁴. Bu kelime, tüm Slav dilleriyle, Ukrayna ve Güney Rusya dillerine Türkçeden geçmiştir. Ukrayna’da “**kylym**”, Polonya dilinde, Bulgarca ve Sırpçada “**kilim**”, Romence de “**chilim**” şeklinde söylenmektedir. Yine kilim kelimesinin Farsça ve Türkçe yazılmış eski metinlerde yere serilen yaygı ve derviş cübbesi anlamına geldiği, bazı eski Türkçe metinlerde de “**saçaklı kilim**” kelimesine rastlandığı, asıl bu terimin bugün bizim anladığımız “**kilim**” kelimesinin karşılığı olduğu bilinmektedir⁶⁵.

Dokuma açısından kilim, halıdan daha zordur. Özellikle iki parçalı kilimlerde (şak kilim) desenler karşılıklı (simetrik) gelmek zorundadır⁶⁶.

Kilim **dikey tezgâh** veya **yatay yer tezgâhlarında**, yün veya kalın kıl ipliğinden dokunur. Kilim dokuyucusu, elinde bir örnek olmaksızın başka bir kilime bakarak veya hayalindeki deseni dokur. Dokumada bir motif bittikten sonra kalan yerden devam edilebilir.

Kilim, diğer dokuma yaygılarında olduğu gibi mekân donatım malzemesi olarak ve genellikle kırsal yaşantıda eşyanın taşınmasında (çuval, heybe) fonksiyonel olarak da kullanılır. Doğadan esinlenerek kilimi dokuyan Türk kadınının iç dünyası, çeşitli renk ve desen sentezi halinde kilimlere yansır. Kilimin Anadolu yaşantısında özel bir yeri ve kullanımı vardır.

⁶³ T. Parlak, **Geleneksel Kazak Halı Sanatı ve TİKA Aral Bölgesi El Halıcılığı Geliştirme Projesi**, Ankara 2002, s. 31; T. Gülensoy, **24 Oğuz Boyu’nun Anadolu İzleri**, Ankara 1979, s. 73; M. Akok, “Anadolu’da Hat Süsleme Sanatıyla Klasik Biçim Almış Türk Süsleme Sanatının Karşılaştırılması”, **I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, C.X (Etnografya) Ankara 1977, s.5.

⁶⁴ B. Deniz, **Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları**, Ankara 2000, s. 11.

⁶⁵ B. Ögel, **Türk Kültür Tarihine Giriş**, C.III, Ankara 1978, s. 160.

⁶⁶ B. Deniz, **Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları**, Ankara 2000, s. 79.

3.2 Cicim Kelimesinin Kökeni

“**Cicim**” kelimesinin köken olarak kaynaklarda, Farsçadan geldiği söylenirse de Türkçe bir kelimedir. Cicim kelimesinin, cici, sevimli şey kelimesinden aidiyet eki olarak türediği düşünülmektedir⁶⁷.

Diğer bir ifadeyle cicim, bezayağı dokumalar üzerine, renkli iplerle yapılan ya da farklı tekniklerle dar ve uzun dokunup kesilen parçaların yan yana eklenmesiyle oluşturulan sergi, örtü, perde vb. amaçlar için kullanılan, havsız bir dokuma çeşididir. Cicim, halı ve diğer düz dokuma yaygılar gibi Türklerin eskiden beri bildikleri bir dokuma türüdür⁶⁸.

3.3. Zili Kelimesinin Kökeni

Kaynakların ifadesine göre, “**sili-zili**” kelimesi Türkçe veya Farsça kökenden gelmektedir⁶⁹.

Zili ve sili adları eski Türkçe sözlüklerde rastlanmayan ve kaynağı, **Lydia Rosonyi**’ye göre, Türkçe olan bir kelimedir. 13. yüzyıldan günümüze kadar yayınlardan toplanan deyim ve kelimelerin bulunduğu, Tarama Sözlüğü’nde “zilu” kelimesinin, satrançlı palaz ve kilimin karşılığı olduğu, Türkçede yanlışlıkla **zili** ve **ziliçe** “küçük zili” adlarının kullanıldığı belirtilmektedir. Her ne olursa olsun “zili” adı günümüzde, Türkiye’de cicim ve sumak dışında kalan belirli bir dokuma sistemi ile meydana gelen yaygı türlerini göstermektedir⁷⁰.

Üç veya daha fazla iplik sistemine dayanarak yapılan bir düz dokuma yaygı olan zili’ye bazı eski kaynaklarda **sili**’ de denilmektedir.

3.4. Sumak Kelimesinin Kökeni

Sumak kelimesi, çözgülerin atkılara sarılması tekniğindeki yaygıların dokunduğu, Güney Kafkasya’daki kasabalardan birinin adı olarak kabul edilmektedir.

⁶⁷ B. Balpınar Acar, **Kilim, Cicim, Zili, Sumak**, İstanbul 1982, s.65.

⁶⁸ N. Görgünay, “Kirkitli Dokumalarımızda Cecimlerimiz ve Van”, **Yakın Tarihinde Van Uluslararası Sempozyumu**, (Van 2-5 Nisan 1990), Ankara 1990, s. 253.

⁶⁹ F. Akbil, “Bergama Dokumaları Cicim-Zili”, **Türkiyemiz**, Şubat 1977, s. 21.

⁷⁰ B. Acar, **Kilim, Cicim, Zili, Sumak**, İstanbul 1982, s.65.

Çözüğü ipleri üzerine, renkli desen iplerinin çeşitli şekillerde sarılmasıyla elde edilen bir yaygı türüdür⁷¹. Kafkaslardan geldiği tahmin edilen sumak dokuma, çoğunlukla Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da çuval ve bebek beşiği olarak, atkısız sumak ve atlamalı sumak şeklinde de görülür. Anadolu’da bu teknikle dokunmuş çok eski parçalar bulunmuştur⁷².

3.5. Anadolu Türk Düz Dokuma Yaygılarının Teknik Özellikleri

Anadolu’da iki veya daha çok iplikle yapılan; yer sergisi, örtü, perde vb. amaçla kullanılan dokumalara “düz dokuma yaygılar” denir. Dokuma, yatay ipler, dikey iplerin arasından, altından, üstünden geçirilerek oluşturulur. Desen yatay iplerle elde edilirse “atkı yüzlü dokuma”, dikey iplerle elde edilirse “çözüğü yüzlü dokuma” adını alır⁷³.

3.5.1. Dokuma Teknikleri

Düz dokuma yaygılar kendi aralarında; kilim, cicim, zili, sumak olmak üzere, dört ana gruba ayrılmaktadırlar.

3.5.1.1. Bezayağı Dokuma

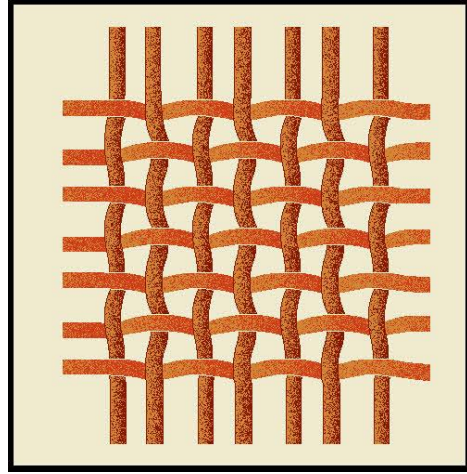
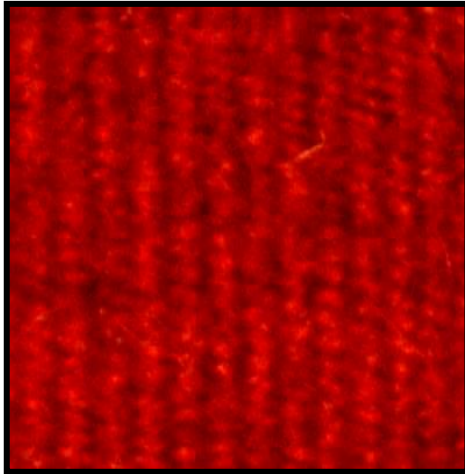

Foto.: 9, Çiz.: 7 Bezayağı Dokuma

⁷¹ H. Züher, **Türk Süsleme Sanatı**, Ankara 1972, s. 39.

⁷² B. Acar, **a.g.e.**, s. 87. N. Görgünay-Melda Akansel, “Kaybolan Dokumalarımızı Kazanabilir miyiz?” **2000’li Yıllarda Türkiye’de Geleneksel Türk El Sanatsal, Tarımsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyumu Bildirileri**, Ankara 1999, s.162; S. Bayraktaroğlu, “Maddi Kültürümüzün Zengin Örneklerinden Sumak Dokumaları”, **Kültür ve Sanat**, Y. 3, Eylül 1991, S. 11, s.40-43.

⁷³ B. Deniz, **a.g.e.** s. 56.

Bezayağı Dokuma; Atkı ve çözgülerin eşit şekilde, birbirinin altından ve üstünden geçmesiyle meydana gelir. Düz renkli sofra örtüleri, torba ve çadırlar bu teknikle yapılır⁷⁴ (Foto.: 9, Çiz.: 7).

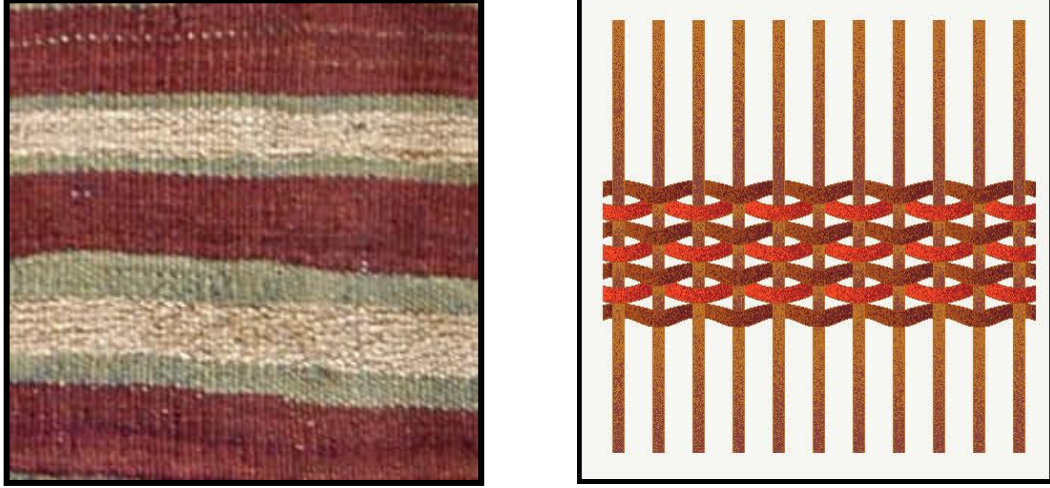

Foto.: 10, Çiz.: 8 Düz atkı yüzü dokuma

Düz atkı yüzü dokuma; çözgü iplerinin, atkılar tarafından tamamen örtüldüğü dokuma türüdür. Kirkitle dövülerek bolluk yok edilir. Çuval, heybe vb. bu teknikle dokunur⁷⁵ (Foto.: 10, Çiz.: 8).

3.5.1.2. Kilim

Kilim; iki iplik sistemine dayanılarak yapılan ters ve düzü bulunmayan yer sergisi, duvar örtüsü, perde, yük örtüsü, yastık vb. için kullanılan bir dokumadır⁷⁶. Kilimi halıdan ayıran özelliği, havsız ve düğümsüz dokunması, düz dokumalardan ayıran yanı ise, iki iplik sistemiyle yapılmasıdır⁷⁷.

⁷⁴ Kilim hakkında geniş bilgi için bkz.; B. Acar, **Kilim, Cicim, Zili, Sumak, Türk Düz Dokuma Yaygıları**, İstanbul 1982, s. 43.; S. Bayraktaroğlu, “Eskişehir ve Çevresi Halı, Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları”, **Vakıflar Dergisi**, S.XXI, İstanbul 1990, s.303; B. Deniz, **Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygılar**, Ankara 2000, s.55; B. Deniz, **Ayvacic (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları**, Ankara 1998, s.16; B. Deniz, “Anadolu Türk Düz Dokuma Sanatında Cicim / Cicim’s place in Anatolian Turkish Art or Weaving”, **Sanat Tarihi Dergisi**, S.VII., İzmir 1994, s.59.

⁷⁵ B. Deniz, **a.g.e.**, s. 16; Bkz. B. Acar, **Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar**, s. 22; B. Acar, **Kilim, Cicim, Zili, Sumak**, s. 47; A. Soysaldı, **Türk Kilimlerinde Dokuma Teknikleri ve Boyama Özellikleri**, s. 599; N. Görgünay, “XVI-XVIII. Yüzyıl Saray Kilimlerinin Bardız, Karabağ, Moldovya, Komrat ve Bulgaristan’da Devamedegelen Benzerleri”, **V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri**, Ankara 1997, s. 248.

⁷⁶ B. Deniz, **a.g.e.**, s. 11; B. Ögel, **Türk Kültür Tarihine Giriş**, C. III, Ankara 1978, s. 160; R. Genç, “Genç, Kaşgarlı Mahmud’a Göre XI. Yy. Türklerde Dokuma ve Yaygı İşleri”, **Türk Soylu Halkların Halı, Kilim ve Cicim Sanatı, Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri**, s. 132-135.

⁷⁷ B. Deniz, **a.g.e.**, s. 11; B. Ögel, **Türk Kültür Tarihine Giriş**, C. III, Ankara 1978, s. 160; R. Genç, “Kaşgarlı Mahmud’a Göre XI. Yy. Türklerde Dokuma ve Yaygı İşleri”, **Türk Soylu Halkların Halı, Kilim ve Cicim Sanatı, Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri**, s. 132.

İki iplik sistemine dayanılarak yapılan, tersi ve düzü aynı görünen havsız ve düzgün dokumalara kilim, kötü yünlerden dokunan, ev sergisinde, kapı eşiği veya daha çok tepelenen yerlere serilen ya da eskiyen değersiz sayılan kilimlere **palas** veya **palaz** denir. Keçi kılı veya kötü yünlerden iliksiz kilim tekniğiyle çoğu kez desensiz ve basit şekilde dokunan ev döşemesinde de palaz gibi kapı eşiğine veya ayakaltına serilen, çadır yapımında at arabalarıyla ekin sapı (Buğday, çavdar, arpa sapı) saman ot taşımada kullanılan **geri**, **haral** ya da **heybe**, **torba** gibi taşımacılıkta kullanılan dokumalara **çul** adı verilir.

Foto.: 11, Çiz.: 9 İlikli kilim

İlikli kilim; çözümlerin arasına bir alttan bir üstten, çözümleri örtecek şekilde yerleştirilen değişik renkteki atkılar, kendi motiflerinin sınırlarından geri dönerler. Motifin sınırında komşu motifin başka renkteki atkısı da aynı yerden birkaç sıra geri dönerken, arada dikey bir çizgi oluşuyorsa, iki desen arasında ilik meydana gelir. Çünkü çözgü ipleri, iki desenin sınırında iki ayrı atkı tarafından sarılarak geri çekilmişlerdir. Dokumacılık yapılan her yörede **ilikli kilim** dokunur. İliksiz kilimde ise; dikey çizgilerin oluşmasını engellemek için çoğunlukla çapraz ve enine çizgilerden oluşan desenler dokunur⁷⁸ (Foto.: 11, Çiz.: 9).

Kilimde ne kadar delik bulunursa kilimin yapısı da o derece zayıflar. Bu nedenle ilikler çeşitli şekillerde yok edilir. İliklerin yok edilmesi şekline göre,

⁷⁸ B. Acar, a.g.e., s. 47 ; A. Soysaldı, **Türk Kilimlerinde Dokuma Teknikleri ve Boyama Özellikleri**, s. 5614; N. Görgünay, "XVI-XVIII. Yüzyıl Saray Kilimlerinin Bardız, Karabağ, Moldovya, Komrat ve Bulgaristan'da Devamedegelen Benzerleri", **V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri**, Ankara 1997, s. 250.

teknik isimler alırlar. Bunlar, “iliksiz, dikey çizgisi olmayan kilimler, eğri atkılı kilim dokuması, normal atkılar arasına ek atkı sıkıştırılması, çift kenetleme ile iliklerin yok edilmesi, atkılarının aynı çözgüden geri dönmesi ile iliklerin yok edilmesi, sarma kontur, iliklerin eğri atkılı konturla kapatılarak yok edildiği” kilimlerdir⁷⁹.

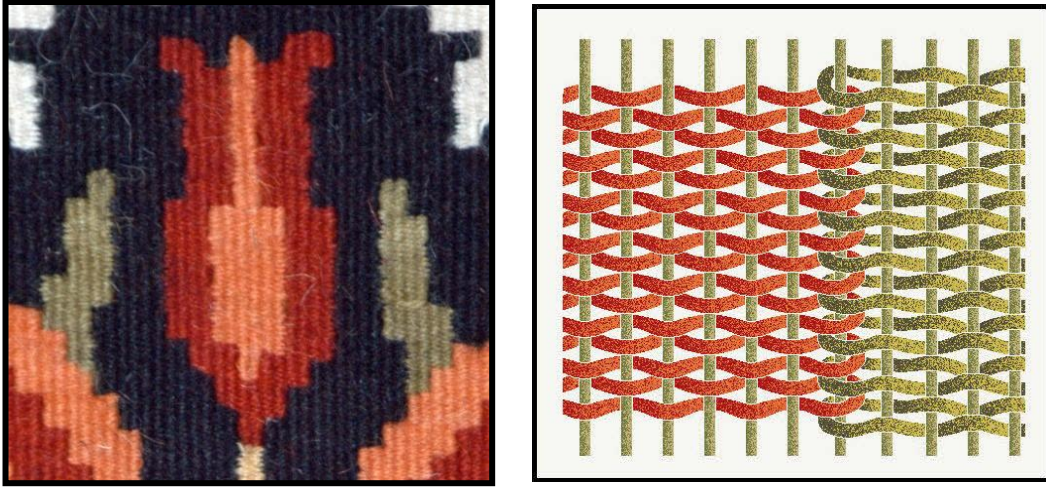

Foto.: 12 Çiz.: 10 Atkılarının aynı çözgüden geri dönmesi ile iliklerin yok edilmesi

Atkılarının aynı çözgüden geri dönmesi ile iliklerin yok edilmesi tekniğinde, ayrı desen alanlarından gelen desen iplikleri karşılaştıkları aynı tek çözgü üstünden geriye dönüş yaparlar. Böylece dokuma sırasında dikey desen sınırlarında çiftler çiftler gruplar halinde birbirinden ayrılan çözgülerin birbirine bağlanması sağlanmış olur. Bazen atkılarının teker teker dönüşü ile bazen de ikişer ikişer geriye dönüş yapmaları ile yok edilir. **Osmanlı çadır kilimleri'** nde bitkisel desenleri elde edebilmek için, bu teknik kullanılmıştır. Atkılar bazen tek tek, bazen 2-3-5 bir arada aynı yerden dönüş yapabilirler⁸⁰ (**Foto.: 12, Çiz.: 10**).

İliklerin kenetlenmesiyle yok edildiği kilim tekniği dışındakiler, aynı kilim üzerinde, değişik motifler de aynı anda uygulanabilir. İliklerin yok edildiği dokuma tekniğinde dokunan örnekler diğerlerinden farklı özellik gösterir. Özellikle “**Saray Kilimleri**” denilen kilimlerin, XVI-XVII. yüzyılda bu teknikle

⁷⁹ B. Deniz, **a.g.e.**, s. 17.

⁸⁰ B. Acar; **a.g.e.**, s.52.

dokunmuş olduğu görülür. Günümüzde bu teknik, **Erzurum / Bardız ve Kars / Sarıkamış** yörelerinde dokunan kilimlerde görülmektedir⁸¹.

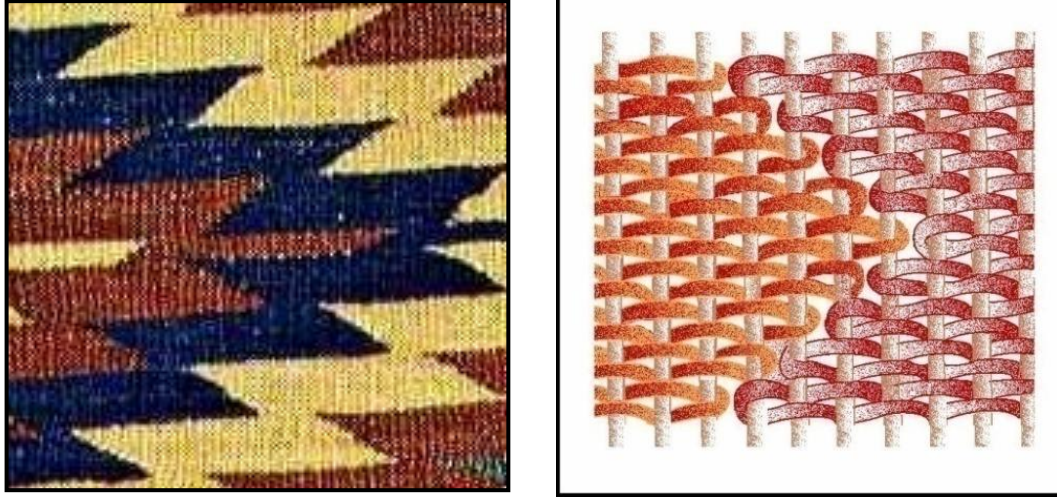

Foto.: 13, Çiz.: 11 İliksiz “Dikey Çizgi Olmayan” Kilimler

İliksiz kilim de; iliklerin meydana gelmesini önlemek için bu teknik kullanılır. Dikey çizgilerden kaçınılarak çoğunlukla çapraz ve enine çizgilerden oluşan desenler dokunur. Ancak, çok mecbur kalmadıkça birkaç yerde ilikler görülebilir⁸² (Foto.: 13, Çiz.: 11).

⁸¹ Bkz. N. Görgünay Kırzioğlu, “Bardız Kilimleri”, **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi**, V. C., Ankara 1983, s. 89-101; K. Şenol, “Bardız’da Kilimcilik”, **Türk Folklor Araştırmaları**, S. 6, s. 2205; Z. Lekeşiz-S. Tombak, “Bardız Kilimleri”, **Halk Bilim**, C. V, 1978, S. 43, s. 18; N. Görgünay Kırzioğlu, “Yazılı Bir Kilim”, **Kültür ve Sanat**, Yıl 4, S. 15, Eylül 1992, s. 8; N. Görgünay Kırzioğlu, “Yazılı Bardız Kilimi”, **Erdem (Halı Özel Sayısı II)**, Ankara, S. 29, C. 10, s. 321; N. Görgünay Kırzioğlu-M. Akansel, “Kaybolan Dokumalarımızı Kazanabilir miyiz?” **2000’li yıllarda Türkiye Geleneksel Türk El Sanatları Sanatsal, Tasarımsal ve Ekonomik Sempozyum Bil.**, Ankara 1999, s. 169; N. Görgünay Kırzioğlu, “XVI-XVIII. Yüzyıl Saray Kilimlerinin Bardız, Karabağ, Moldavya, Komrat ve Bulgaristan’da Devamedegelen Benzerleri”, **V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri**, Ankara 1997, s. 249; T. Parlak, **Oltu ve Köylerinde Bardız Kilimciliği**, Erzurum 2002, s. 11.

⁸² B. Acar, **Kilim, Cicim, Zili, Sumak, Türk Düz Dokuma Yayımları**, İstanbul 1982, s. 48.

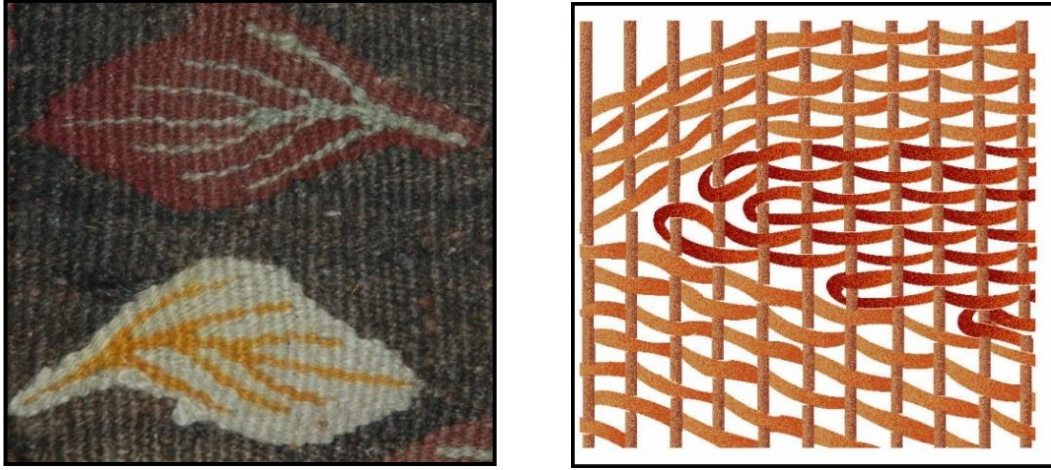

Foto.: 14, Çiz.: 12 Eğri Atkılı Kilim Dokuması

Eğri atkılı kilim dokuması’nda, normal olarak, atkılar, dikey çözgüler arasına, enine düz bir hat halinde geçirilir. Bu türde ise, atkılar kirkitle bastırılırken, desene göre bazı yerde kuvvetli, bazı yerde hafif şekilde bastırılır. Böylece atkıların, desene uygun bir eğrilikte çözgülerin arasından geçirilmesi sağlanmış olur. Atkıların bazı yerlerde gergin, bazı yerlerde gevşek durmasından dolayı, eğri ve yuvarlak çizgiler meydana gelebilir. Geometrik kesinliği olmayan, bir çiçeğin, eğri hatlı bir dalın, bir yaprağın realist bir şekilde dokunabilmesi ancak çok kesin bir dokuma deseninin varlığı ile mümkündür⁸³ (Foto.: 14, Çiz.: 12).

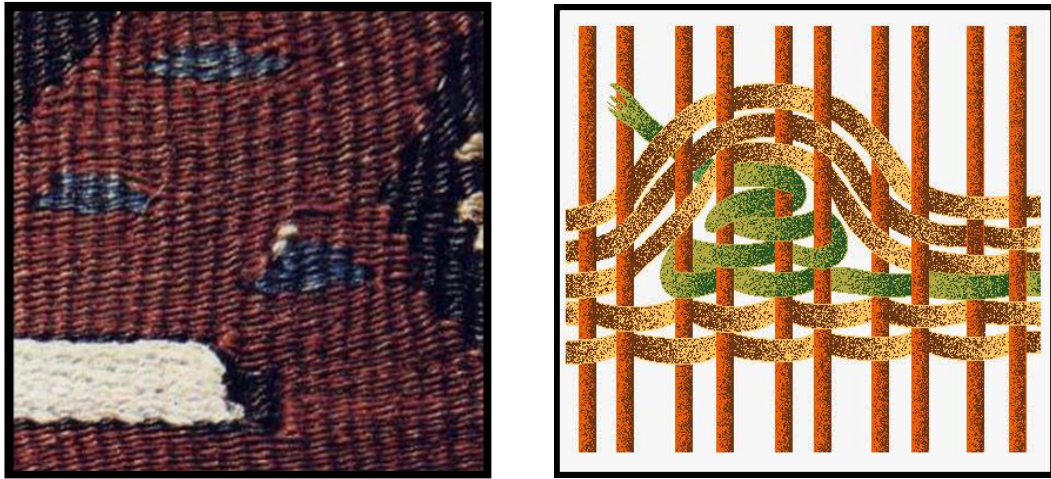

Foto. : 15, Çiz. : 13 Normal Atkılar Arasına Ek Atkı Sıkıştırılması

⁸³ A. Soysaldı, **Türk Kilimlerinde Dokuma Teknikleri ve Boyama Özellikleri**, s. 614; N. Görgünay, “XVI-XVIII. Yüzyıl Saray Kilimlerinin Bardız, Karabağ, Moldovya, Komrat ve Bulgaristan’da Devamedegelen Benzerleri”, V. **Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri**, Ankara 1997, s. 257; B. Acar, **a.g.e**, s. 48.

Normal atkılar arasına ek atkı sıkıştırılması ile desen elde etme; daha önceden muntazam şekilde atılmış ve kirkit ile sıkıştırılmış atkılar, üzerine ufak bir grup atkı atılarak sıkıştırılır. Sonradan onun da üzerine muntazam bir şekilde sıra asıl atkılardan atılmasıyla sağlanır⁸⁴ (Foto.: 15, Çiz. : 13).

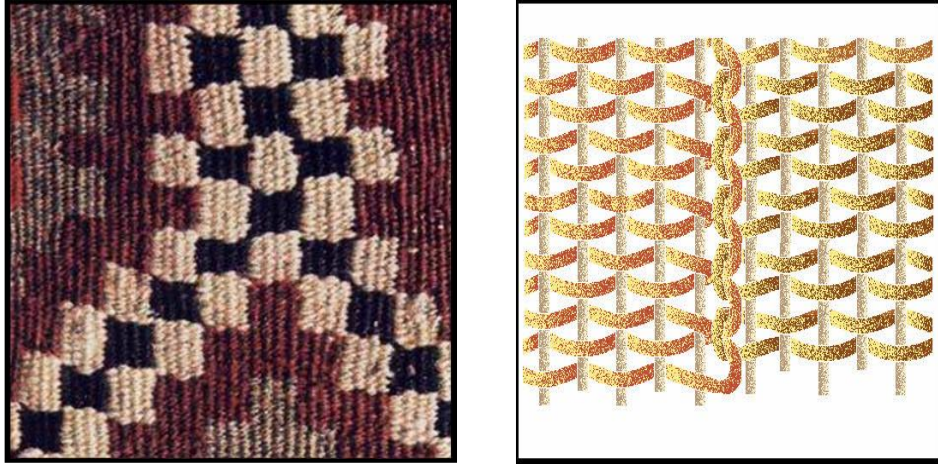

Foto.: 16, Çiz.: 14 Çift kenetleme ile iliklerin yok edilmesi

Çift kenetleme ile iliklerin yok edilmesi; değişik renkteki atkılar dönüş yaptıkları sırada, karşılaştıkları diğer renkteki atkılarla kenetlenir. Ön taraftan bakıldığında, birbirinden ayrılmış desen araları görülür. Arka tarafta ise, birbiri arasından geçen atkılar, dikişle eklenmiş görüntüsü verir. Anadolu kilimlerinde bu teknik pek yaygın değildir (Foto.: 16, Çiz.: 14).

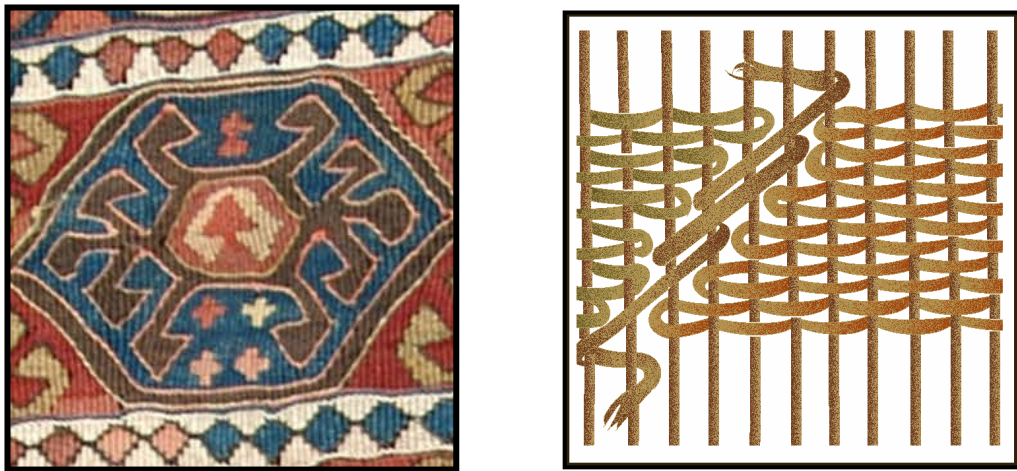

Foto.: 17, Çiz.: 15 Sarma Kontur

⁸⁴B. Acar; a.g.e, s. 51.

Sarma kontur; atkılar arasında meydana gelen boşluklar ve iliklerin aynı renkteki bir çerçeve ipliği ile arada kalan çözgülere, teker teker, yukarıya doğru dikey, çapraz veya enine sarılması ile dokumanın yüzünde iğne ile işlenmiş gibi görüntüsü vardır. Oysa her atkı sırasının geriye dönüşünden sonra, arada kalan bir çift çözgüye, ayrı renkteki bir desen ipliği dolandır. Bu iplik, boşlukta ikinci sıranın doldurulmasına kadar bekletilip, tekrar bir çift çözgüye dolanarak desen boyunca devam eder⁸⁵ (Foto.: 17, Çiz.: 15).

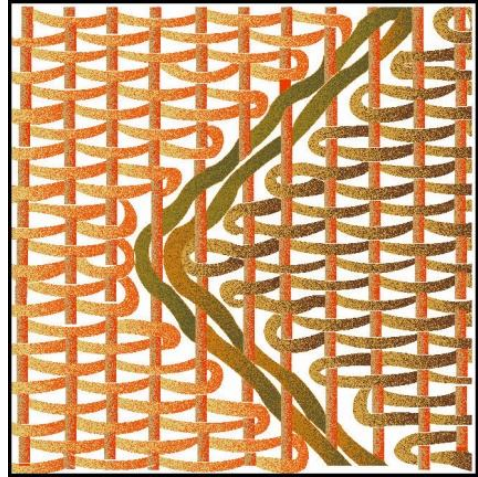
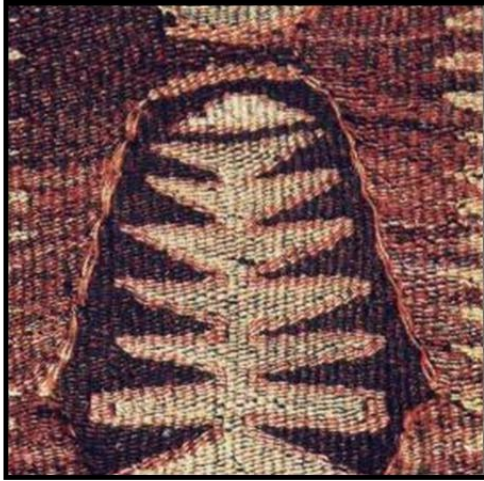

Foto.: 18, Çiz.: 16 Eğri Atkılı Kontur

Eğri atkılı kontur; desenler arasında geniş boşluklar bırakılarak bunların arası, desenin kenarına paralel bir şekilde çözgülerin arasından geçirerek ayrı renkte bir kontur ipliği ile doldurulur. Böylece normal olarak enine atılan atkılar arasında, dikey, çapraz eğri şeritler halinde “**kilim dokuması**” ile aradaki boşluklar doldurulmuş olur⁸⁶ (Foto.: 18, Çiz.:16).

Anadolu’da kilim, kadınlar ve genç kızlar tarafından dokunur. Özellikle genç kızlar tarafından çeyiz eşyası olarak hazırlanır. Anadolu’daki bir geleneğe göre kilimler, yüklük, ocak vb. yerlerin önüne perde olarak gerilir. Eğer yüklük yoksa yatak-yorgan gibi malzemeler, ahşaptan yapılmış, musandıra denilen sekiler üzerinde taşınır. Halk arasında “yük” denilen bölümün önüne de düz dokuma yaygılardan biri olan kilim örtülür. Böylece hem eşyalar gizlenir, hem de odanın

⁸⁵ B. Acar, a.g.e, s.54.; A. Soysaldı, **Türk Kilimlerinde Dokuma Teknikleri ve Boyama Özellikleri**, s. 599-614; N. Görgünay, “XVI-XVIII. Yüzyıl Saray Kilimlerinin Bardız, Karabağ, Moldovya, Komrat ve Bulgaristan’da Devamedegelen Benzerleri”, V. **Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri**, Ankara 1997, s. 248.

⁸⁶ B. Acar, a.g.e, s.54.

bir köşesinde toplanan yük, güzel görünür. Günümüzde ev sergisi yanında kilimler, cami, mescit gibi dini yapılara da serilmektedir⁸⁷.

3.5.1.2.1. Çiğil Kilimi

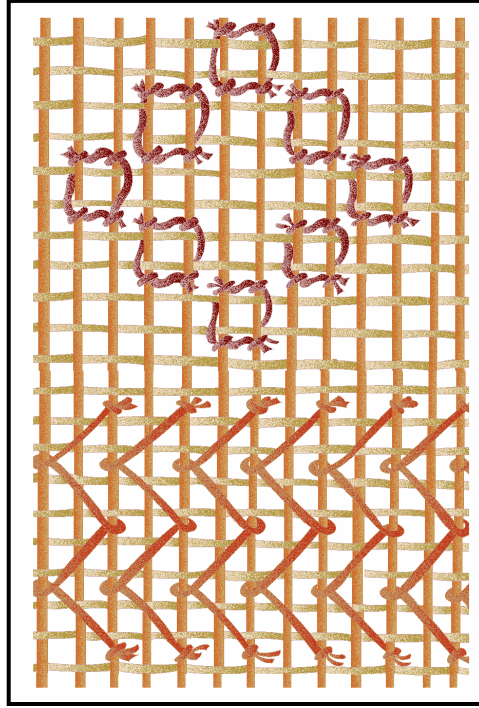
Foto.: 19 Azerbaycan Halı Müzesi'nde Çiğil Kilimi

Foto.: 20: Azerbaycan Halı Müzesinde Çiğil Kilimi

Foto.: 21: Çıldır Suhara Köyü'nde bulunan çiğil kilimi (N.Kırzioğlu)

⁸⁷B. Ögel, **Türk Kültür Tarihine Giriş**, C. III, s. 173.

Çiz.: 17 Çiği (Çiğil) kilimi.

Bu dokumaya her ne kadar “**Çiğil kilimi**” denilirse de dokuma tekniği kilimden çok farklı, üstten almalı bir dokuma olup, zili gibi dokunur. Ancak, kilim tekniği ve çiğil tekniği, aynı yaygı üzerinde alternatif olarak yer alır.

Bugün Çiğil kilimleri artık dokunmayan, örneklerini bile görmek pek mümkün olmayan, ender bir dokumadır. Bu dokumanın bir örneği, **Kars Merkez Camii**’nde bulunmakta iken, 2008 yılında Kars Müftülüğü tarafından Kağızman Merkez Camii’ne verildiği öğrenilmiştir. Eşine ender rastlanan bu dokumanın saçakları 30 - 35 cm. uzunluğundadır. Bu dokumanın önemi, artık dokunmayan, örnekleri bulunmayan bir meta olmasının yanı sıra, adını, bazı oymakları Anadolu’ya gelip yerleşmiş bulunan en eski Türk uruğundan (boyundan) almış olmasıdır⁸⁸. Bu da dokumanın, eskiden beri bir Türk dokuması olduğunun delilidir⁸⁹.

⁸⁸ Kaşgarlı Mahmut, **Divan-ı Lügat-it Türk**, Ankara 1939, C.1,s.393.

⁸⁹ N. Görgünay (Kırzioğlu), “Anadolu ve Azerbaycan’da Çiğil Kilimi” **Kamu ve Özel Kuruluşlar Sempozyum Bildirisi**. S. 280, 281, 282; K.Aliyeva, **Azerbaycan Halıları** (Rusça), Bakü 1988, s. 46.

Çik /Çigil /Çiğil Milattan önceki yüzyıllara dayanan Saka'ların (İskit) (Skyth/Çikit) öncüleri sayılan ve sonraları Göktürk ve Karahanlılarda devlet idaresinde bulunan **Türk kavminin** adıdır.

Kaşgarlı Mahmut'a göre **Çigil**; Türklerden üç oymağın adıdır. Birincisi göçebe olup, Barsgan, Isık Gölü çevresi ötesinde **Kuyaş**'ta oturan gruptur. İkincisi Çu ırmağı boyunca şimdiki Kazakistan'da **Taraz/Talas** yakınındaki bir kasabada oturanlara denir. Üçüncü kol, Kaşgar Köylerinde yaşayan **Çiğiller**' dir. Oğuzlar; Ceyhun (Amuderya)'dan Çin'e kadar olan bütün Türklere "**Çigil**" derler⁹⁰.

Selçuklular, Türkistan'dan Anadolu'ya geldiklerinde Çiğiller de beraber gelmişlerdir. Bu yüzden de "**Çiğil**" adında köyler bulunmaktadır. Ankara'da merkezde ve Afyon Sandıklı ilçesinde **Çiğil tepe**, Diyarbakır Silvan'da ve Kahramanmaraş'ta merkez kazada, Konya Karapınar ilçesi Hotamış bucağında, Kastamonu merkez ilçesinde **Çiğil**, Küre ilçesinde **Çiğilerik** adlı köyler vardır. İzmir'de **Çiğili** kelimesinden dönüşmüş **Çiğli** adı ile bilinen, köy ve semt bulunmaktadır. İzmir'deki eski "**Çiğli**" havaalanı, bugün Adnan Menderes havaalanı olmuştur.

Çiğil kiliminde; kalın ve bükümlü desen ipliklerinin, atkı yüzölü ve renkli zemin üzerine, yatay ve dikey, yani argaç ve arış yönünde dolamalarla, kenarları 5-6 mm. olan küçük kareler oluşturulur. Dokumada önce motifin durumuna bağlı olarak, belirli sayıda yatay iplikler geçirilerek, kare kenarlar tamamlanır, düz dokumaya devam edilir. Belirli bir yükseklikten sonra, desen iplikleri dikey olarak geçirilir. Kare uçları birbirine birleştirilmiş durumda kareler oluşturulur. Bunların birleşmesiyle esas motif meydana gelir (Çiz.: 17).

Teknik yapısı gereği, motifler geometriktir. Koçboynuzları, ana motiflerdir. Çiğil kilimlerinde zemin, şeritlere ayrılmış, motifler bu şeritler üzerine sıralanmıştır. Genelde geniş şeritle birlikte, bu şeritlerin arasında üç veya dört sıra ince şeritler de yer alır. İnce ve geniş şeritler alternatif olarak birbirini takip eder. Geniş şeritlerde iç içe kancalı baklavalara ya da baklavalarla birlikte

⁹⁰ Bkz. Prof.Dr. A. Z. Togan , **Umumi Türk Tarihine Giriş**, En Eski Devirlerden 16. Yüzyıla Kadar, C.1 İstanbul 1970, s.58; F.Kırzioğlu, **Kıpçaklar**, T.T.K Yayınları, 1992, s. 38.,O. Turan, **Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti**, Ankara 1963, s. 346.

çeşitli geometrik şekiller ve “H” şekilleri vardır. Geniş şeritler arasındaki ince şeritler, küçük motifler ve **çiçi** halılarının bordürlerinde görülen, meyilli ince şeritlerle süslenmiştir. Geniş ve ince şeritlerin araları kırmızı-beyaz renkte ince, ala boncuk şeritleriyle ayrılmıştır. Bazı dokumalarda, nakışlı şeritler arasında, atkı yüzü dokuma sade olarak bırakılmıştır. Bu da dokumaya ayrı bir güzellik katmaktadır. Bazılarında ise aynı yaygı üzerinde, delikli kilim ve Çiğil dokuma tekniği beraber kullanılmıştır. Motiflerin etrafı **tıflı**dır. Geniş şeritlerin iki tarafında ince, düz zeminli şeritler üzerinde çiği tekniği gibi verev şeritli ve kareli motifler sıralanmıştır⁹¹ (Foto.: 19).

Azerbaycan’da bulunan örnek ile, Kars’ ta tespit edilen örnek, kompozisyon ve teknik açıdan olarak birbiriyle aynı özelliklere sahiptir (Foto.: 20-21).

3.5.1.3. Cicim

Cicim, bezayağı dokumalar üzerine, renkli iplerle yapılan ya da farklı tekniklerle dar ve uzun dokunup kesilen parçaların yan yana eklenmesiyle oluşturulan sergi, örtü, perde vb. amaçlar için kullanılan, haysız bir dokuma çeşididir. Cicim, halı ve diğer düz dokuma yaygılar gibi Türklerin eskiden beri bildikleri bir dokuma türüdür⁹².

Cicim dokumanın malzemesi yün, tiftik (keçi kılı) ve pamuktur. Boyama tekniği diğer düz dokuma yaygılarla (kilim, zili, sumak vb.) halıya benzer. Kalite halk arasında değişik usullerle hesaplanır. Doğu Anadolu’da daha çok çözgü ve desen iplerinin kg. ağırlığı, İç Anadolu Bölgesi’nde çözgü ipinin kg. ağırlığı, **yumak sayısı** ve **çile sayısı** (20 çift ipe tel-çile denir), Batı Anadolu Bölgesi’nde de yine çözgü, atkı ve desen ipinin (yün ipi) kg. ağırlığı ve çözgü iplerinin kaliteyi belirler.

Cicim dokumalarının ipleri, halı ve kilim gibi, yerde hazırlanır. Halı ve kilimin dokunduğu dik ve yarı yatık tezgâhlarla, yer tezgâhı (Foto.: 22) veya

⁹¹ N. Görgünay (Kırzioğlu), “Anadolu ve Azerbaycan’da Çiğil Kilimi”, **Kamu ve Özel Kuruluşlar Sempozyum Bildirisi**. s. 280; K. Aliyeva, **Azerbaycan Hahları** (Rusca), Bakü 1988, s. 46.

⁹² N. Görgünay, “Kirkitli Dokumalarımızda Cecimlerimiz ve Van”, **Yakın Tarihimize Van Uluslararası Sempozyumu**, (Van 2-5 Nisan 1990), Ankara 1990, s. 253.

üçayak denilen **tevni/tavni** ile halkın **dızgah, culfalık** gibi isimlerle adlandırdığı pedallı tezgâhlarda dokunur.

Dokuma sırasında halı dokumada kullanılan **kirkit** veya halkın **sümük** dediği üç dişli kirkitlerle, **didik** adı verilen iki dişli kirkitten yararlanılır. Ayrıca ipleri kesmede bıçak, makas v.b. kesici aletlerden faydalanılır.

Foto.: 22 Basit Dokuma Aracı (Bakü Müzesi)

Özellikle çözgü yüzlü dokumada, yay şekilli ahşap bir aletle, atkı ipinin sarıldığı **masura** kullanılır. Cicim, bir veya iki kişi tarafından dokunur. İki kişi dokuduğunda bunlardan biri önde, diğeri arkada oturur. Dokumanın yönü dokuyan kişiye göre ters kısımdır. İpler dağınık ve karışıktır. Tersinde ise, ipler düzgün bir kompozisyon oluşturur. Arkada oturan kişi deseni oluşturan renkli ipleri, desenin durumuna göre, iki veya üç çözgü üzerine sarıp, öndeki dokuyucuya verir. Halk arasında bu işleme “**çalma**” veya “**çelme**” denir. Dokuma da, bu isimlerle anılır. Önde oturan dokuyucu, motiflerin düzgün durmasını sağlar ve her desen sırasından sonra üzerinden atkı ipi geçirip kirkitle sıkıştırılır. Dikey hatlı motiflerde desen iplerinden her biri çözgüler üzerinde devamlı yükseltilir. Özellikle yatay karakterli motiflerde deseni meydana getiren her ip kesilip, ikinci bir defada yeniden başlatılır. Boşta kalan ip uçları serbest bırakıldığı için, dağınık ve sarkıktır. Düz yüzü ise, kirkitle sıkıştırma sırasında dışarı doğru taşar ve

kabarık görünür. Cicim, desenlerin uygulanışı bakımından farklı teknik özellik gösterir⁹³.

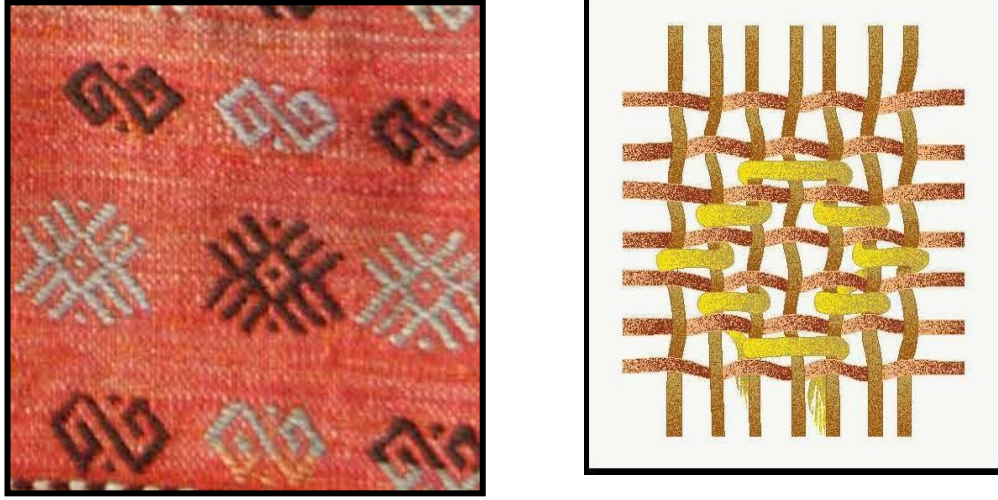

Foto.: 23, Çiz.: 18 Seyrek Motifli Cicim

Seyrek Motifli Cicimde, zemini meydana getiren atkı ve çözgüler çoğunlukla aynı kalınlıkta ve aynı renkte ipliklerdir. Deseni meydana getiren iplikler, daha kalın olur ve desenlere kabarık bir görünüş verir. Daha çok ince bez dokuması zeminler üzerine serpm motiflerden meydana gelir. Desenler dokuma tekniği yüzünden ince çizgiler halindedir. Bazen motiflerin içi sumak veya zili tekniklerinden biri ile doldurulmuş olabilir⁹⁴ (Foto.: 23, Çiz.: 18).

⁹³ B. Acar, **a.g.e.**, s. 56.; N. Görgünay, “Anadolu’da Cecim Çeşitleri”, **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, C.V, (Maddi Kültür), Ankara 1987, s. 139.

Geniş bilgi için, N. Görgünay “Anadolu da Cicim Çeşitleri” **III. Milletlerarası Türk Folklor Bildirileri**, C. V.Maddi Kültür,Ankara 1987, s.139-150.; N. Gürgünay, “XVI-XVIII. Yüzyıl Saray Kilimlerinin Bardız, Karabağ, Moldavya, Komrat ve Bulgaristan’da Devam Edegelen Benzerleri”, **V. Milletlerarası Türk Halı Kültürü Kongresi, Maddi Kültür Sektör Bildirileri**, Ankara 1997, s. 251.

⁹⁴ **Cicim hakkında bilgi için bkz.;** B. Acar, **a.g.e.**, s.57. ; B. Deniz, “Anadolu Türk Düz Dokuma Sanatında Cicim / Cicim’s Place in Anatolian Turkish Art or Weaving”, **Sanat Tarihi Dergisi**, S.VII., İzmir 1994, s.59; N. Görgünay (Kırzioğlu), **Türk Halk Kültüründe Doğu Anadolu Dokumaları ve Giysileri**, Ankara 1994, s.29; K. Özbek, **El Sanatları (Cicim ve Zili)**, Ankara 1949, s.7; N. Görgünay (Kırzioğlu), “Tanrı Dağları’ndan Ege Denizi’ne Türk Çözü Yüzlü Dokumaları”, **III. Uluslararası Türk Kültür Kongresi Bildirileri**, C.I, 25-29 Eylül 1993, Ankara 1999, s. 90; N. Görgünay (Kırzioğlu), “Anadolu’da Cecim Çeşitleri”, **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, C. V (Maddi Kültür) Ankara 1987,s.140.

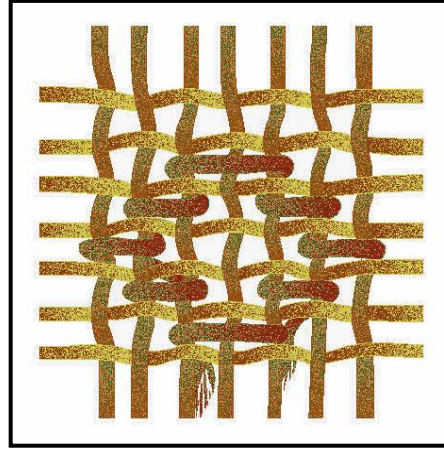

Foto.: 24, Çiz.: 19 Atkı yüzlü seyrek motifli cicim

Atkı Yüzlü Seyrek Motifli Cicim, atkılarının, çözgüleri gizleyecek şekilde bol bırakılıp bastırılarak ‘atkı yüzlü’ bir zemin arasına motiflerin dokunması ile meydana gelen bir dokumadır. Daha kalın yaygıların elde edilmesi için, bu dokuma türü kullanılmaktadır (**Foto.: 24, Çiz.: 19**).

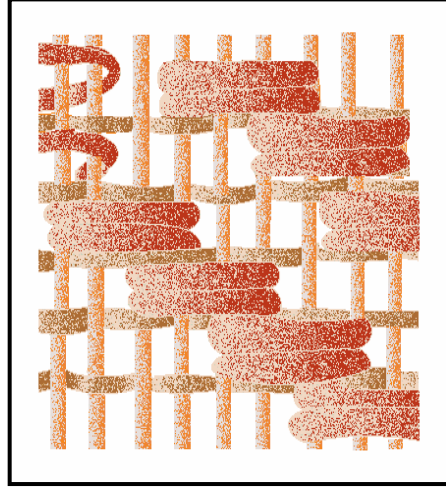

Foto.: 25, Çiz.: 20 Sık Motifli Cicim

Sık Motifli Cicim, kalın yer yaygıları, heybe, çuval, hurç gibi dayanıklı olması gereken kullanımlar için, üç tek çözgü sarılarak bezayağı zemin üzerine dokunur.

Dayanıklı bir dokuma elde etmek için motifler birbirine çok yakın dokunur. Bu dokumalar çoğunlukla zili dokumalarla karıştırılır⁹⁵ (Foto.: 25, Çiz.:20).

Foto.: 26 Çiz.: 21 Atkı Yüzlü Sık Motifli Cicim

Atkı Yüzlü Sık Motifli Cicim, düz bez dokuma üzerine 3 atkı sarılarak dokunur, daha kalın bir yaygı elde etmek için zemin yüzeyinde sık motifler kullanılır (Foto.: 26, Çiz.: 21).

Cicim tekniği düz bez dokuma arasına uygulanabildiği gibi bantlar halinde çizgili, kareli dokumalara veya atkı yüzlü yeni kilim dokumalarında da uygulanabilir. Atkı yüzlü dokuma arasında cicim dokumaları daha çok çuval, minder yüzü, yastık yüzü gibi eşyaların yapımında kullanılır.⁹⁶

⁹⁵ B. Acar, **a.g.e.**, s.57; N.Görgünay, “Kirkıtlı Dokumalarımızdan Cecimlerimiz ve Van”, **Yakın Tarihimizde Van Uluslararası Sempozyumu**, Ankara 1990, s.254; N.Görgünay Kırzioğlu, Altaylar’dan Tuna Boyuna Türk Dünyası’ndan Ortak Yanışlar (Motifler), Ankara 2001, s.14;

⁹⁶ B. Ögel, **a.g.e.** s.175, B.Deniz, “Anadolu Türk dokuma Sanatında Cicim”, **Sanat Tarihi Dergisi**, İzmir 1994 s.59-65; Bkz. K.Özbel, **Cicim ve Zili, El Sanatları VII**, Ankara 1949, s.54; B. Acar, **Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar**, s. 28; B. Acar, **Kilim, Cicim, Zili, Sumak**, İstanbul 1982, s. 56; N. Görgünay, “Anadolu’da Cecim Çeşitleri”, **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, C. V, Maddi Kültür, Ankara 1987, s. 140; N. Görgünay (Kırzioğlu), “Kirkıtlı Dokumalarımızda Cecimlerimiz ve Van”, **Yakın Tarihimizde Van Uluslararası Sempozyumu**, Van, 2-5 Nisan 1990, Ankara 1990, s. 253-272; B. Deniz, “Anadolu Türk Dokuma Sanatında Cicim”, (Cicim’s Place in Anatolian Turkish Art of Weaving) **Sanat Tarihi Dergisi**, S.7, İzmir 1994, s.60.

3.5.1.3.1. Çözü Yüzlü Cicimler

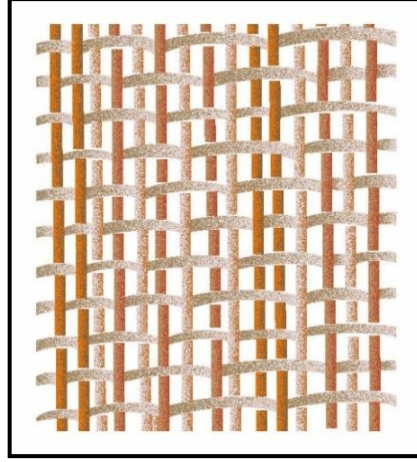

Foto.: 27, Çiz.: 22 Çözü Yüzlü Cicim

Çözü yüzlü cicimde desen ve zemin, çözü iplikleriyle elde edilir. Bu dokumalar kilim ve halının dokunduğu tezgahlarda dokunabildiği gibi, Batı Anadolu da **dızgah**, Doğu ve Orta Anadolu Bölgesi'nde **culfalık** diye bilinen pedallı tezgahlarla, **üç ayak**, **tevni veya çatma** adı verilen yer tezgahlarında da dokunur. Bu dokumalarda deseni meydana getiren çözüler dokunacak ipliğe göre ayrılır. Ayrılan iplerin arasına halkın **kılınç** dediği, ağzı pahlanmış ahşap bir alet takılır. Halkın deyişiyle **ağızlık** açılır. Bu arada **masura** veya masara üzerine sarılan atkı ipleri, çözülerin arasından geçirilir ve çözü iplerinin atlamasıyla desenler ortaya çıkarılır (Foto.: 27, Çiz.: 22). Bu teknik, dokunma güçlüğünden dolayı fazla yaygın değildir. Daha çok Doğu ve Orta Anadolu Bölgeleri'nde görülür.

Cicimler, yer sergisi, at örtüsü, elbise kılıfı, yastık ve heybede kullanılır. Çözü yüzlü cicimler dokuma tekniği bakımından, “tek taraflı kabarık motifli çözü yüzlü cicim, tek taraflı düz dokuma görünüşlü ve tersi atlamalı olan çözü yüzlü cicim, iki taraflı düz dokumalı çözü yüzlü cicim, iki taraflı kabarık nakışlı çözü yüzlü cicim ve iki tarafı kendinden desenli çözü yüzlü cicim” isimleriyle tanınan çeşitleri vardır⁹⁷.

⁹⁷ N. Görgünay, “Anadolu’da Cecim Çeşitleri”, **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, C.V, Maddi Kültür, Ankara 1987, s. 140.

Tek taraflı kabarık motifli çözgü yüzlü cecim, çözgü ipi hem desen oluşturur, hem de çözgü amacıyla kullanılır. Bu nedenle çözgü ipinin sayısı çok fazladır. Dokuyucu desen iplerini ve çözgüleri iyi seçmek durumundadır. Atkı ise genellikle tek renklidir. Bu teknikle yapılan dokumalar, Karadeniz, Orta, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’ni kapsar. Çözgü yüzlü dokumalar, at örtüsü, heybe, hurç v.b amaçlarla kullanılır⁹⁸ (Foto.:28, Çiz.:23).

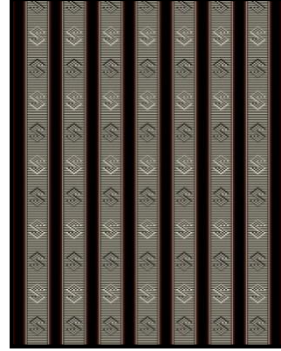

Foto.: 28, Çiz.:23 Tek Taraflı kabarık motifli çözgü yüzlü cecim,

Tek taraflı düz dokuma görünüşlü ve tersi atlamalı olan çözgü yüzlü cecim de desen, çözgü ipleriyle sağlanır. Çok sayıdaki çözgülerden, desen için ayrılan değişik renkteki çözgü ipleri, dokuma sırasında, çözgüler arasında atlamalar yapılarak elde edilir. Desen değişimi sırasında renkli ipler arasında atlamalar yapılır. Sarma motifli cecimlerdeki gibi atlamalar ters taraftadır. Doğu Anadolu Bölgesi’nde bu dokumalara “mülki cecim” denilmekte olduğu kaynaklarda belirtilir (Foto.:29, Çiz.:24).

⁹⁸ N. Görgünay, **a.g.m.**, Ankara 1987, s. 141; N. Görgünay, “Anadolu Çözgüyüzlü Dokumaları”, **THY Magazin**, Ekim 1987, s.50; H. Glassie, **Turkish Traditional Art Today**, Indiana 1993, pp.210.; N. Görgünay (Kırzioğlu), “Tanrı Dağları’ndan Ege Denizi’ne Türk Çözgüyüzlü Dokumaları”, **THY Magazin**, s. 191.

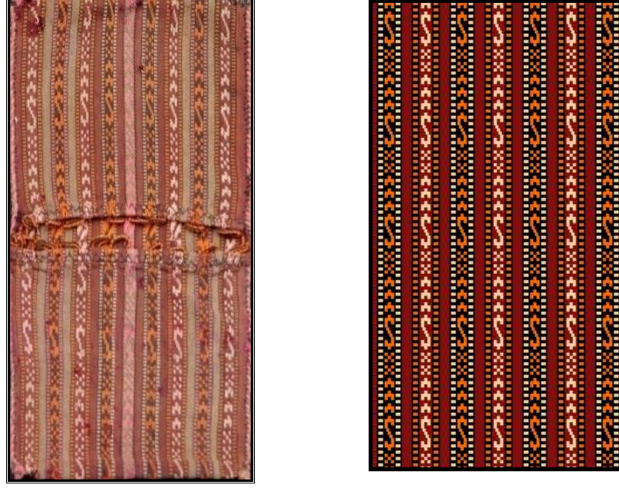

Foto. :29, Çiz.:24 Tek taraflı düz dokuma görünüşlü ve tersi atlamalı olan çözgü yüzlü cicim

İki taraflı düz dokumalı çözgü yüzlü cicimlerin en basit çeşididir. Dokumada çözgü ve atkı ipleri aynı renklere sahip olup, Anadolu'nun her yerinde görülen bir tekniktir. Eski örnekleri genellikle siyah keçi kılından dokunmuştur. Yenileri ise, pamuk ve yünden dokunmaktadır. Dokuma basit olduğundan üzerine kabarık motifli cicim tekniğinde süsleme yapılabilir. Halk arasında, dokumanın basitliğinden dolayı **çul** diye de anılır (**Foto.:30, Çiz.:25**).

Foto. : 30, Çiz.:25 İki taraflı düz dokumalı çözgü yüzlü cicim

İki taraflı kabarık nakışlı çözgü yüzlü cicimler; daha çok **uçayak** denilen tezgâhta dokunur. Desenler çözgülerle elde edilir. İki taraflı bir görünüme sahiptir (Foto.:31, Çiz.:26).

Foto. :31, Çiz.:26 İki taraflı kabarık nakışlı çözgü yüzlü cicimler

İki taraflı kendinden desenli çözgü yüzlü cicim de ise, desen bir önceki dokumaya benzer şekilde elde edilir. Ancak, desenler balıksırtı görünümlü ve iki taraflıdır⁹⁹ (Foto.:31, Çiz.:26).

3.5.1.4 Zili

Zili, üç veya daha fazla iplik sistemine dayanarak yapılan bir düz dokuma yaygı türüdür. Bazı eski kaynaklarda uzun kilime de **sili** denilmektedir. Aynı kaynakların ifadesine göre **sili-zili** kelimesi, Türkçe veya Farsça kökenden gelmektedir¹⁰⁰. Zili görünüş bakımından cicime benzer bir dokumadır. Ancak teknik yönden cicimden farklıdır¹⁰¹.

Cicime benzer şekilde iki kişi tarafından dokunan **zili**, çözgülerin arasından geçirilen atkı dışındaki deseni oluşturan, renkli iplerin çözgülerin arasından 2-1, 3-1 veya 5-1 şeklinde atlatılarak elde edilir. Deseni oluşturan renkli ipler çözgülerin arasından yatay yönde ilerletilir. Bazen bir sırada deseni tamamlayan ip, ikinci sırada geri döndürülerek boş alanlar doldurulur. Dikey konturlarda ise, üst sıraya dönüş yapan desen ipleri, tek çözgü atlayarak ilerler.

⁹⁹ B. Deniz, "Anadolu Türk Düz Dokuma Sanatında Cicim / Cicim's Place in Anatolian Turkish Art or Weaving", **Sanat Tarihi Dergisi**, S.VII., İzmir 1994, s.59; N. Görgünay (Kırzioğlu), **Türk Halk Kültüründe Doğu Anadolu Dokumaları ve Giysileri**, Ankara 1994, s.29; K. Özbel, **El Sanatları (Cicim ve Zili)**, Ankara 1949, s.7; N. Görgünay (Kırzioğlu), "Tanrı Dağları'ndan Ege Denizi'ne Türk Çözgü Yüzlü Dokumaları", **III. Uluslararası Türk Kültür Kongresi Bildirileri**, C.I, 25-29 Eylül 1993, Ankara 1999, s. 90; N. Görgünay (Kırzioğlu), "Anadolu'da Cecim Çeşitleri", **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, C. V (Maddi Kültür) Ankara 1987, s.140; B. Acar, **a.g.e.**, s. 61.

¹⁰⁰ F. Akbil, "Bergama Dokumaları Cicim-Zili", **Türkiyemiz**, Şubat 1977, s. 21.

¹⁰¹ B. Deniz, **a.g.e.**, s. 83.

Araya iki sıra atkı atılır. Desen ipleri karşılaştıkları yerlerde birbirine kenetlenerek üst sırada geri dönerler. Zili dokumaların arka yüzleri de cicimlerde olduğu gibi, sarkan iplikler görülür¹⁰².

Zili dokumalar, Anadolu’da yaygın olarak yapılmaktadır. Doğu Anadolu’da dokunmuş olanların, Batı Anadolu’da dokunmuş olanlara göre ipleri daha düzgün ve parlak olduğu, motiflerin daha muntazam sarıldığı görülür¹⁰³.

Zili, çoğunlukla **Yörük ve Türkmen** yerleşmesi köylerde dokunmaktadır. Bunların desenleri Türkistan halılarının desen özelliklerini hatırlatır. Dokuma tekniği değişiklik yapılmasını sınırlandırdığı için, desenler **Orta Asya** özelliklerini pek yitirmemişlerdir. Zili kolay dokunmasına rağmen, fazla yün harcanmasından dolayı çok yaygın değildir. Zililerde desen aralarındaki zemin, **bez dokuma** veya **atkı yüzü dokuma**’lardır¹⁰⁴.

Zili dokuması yayınlarda çoğunlukla cicimle birlikte, bir tek dokuma grubu halinde yer alır. Ziliyi bilen dokuyucu kadınlar, çoğunlukla cicim dokumasını, cicim dokuyanlar ise, zili dokumasını bilmezler. Bazı yörelerde örneğin, Batı Anadolu’da atkı yüzü geniş zeminler üzerine “**zili-verne**” dokumaları yapılmaktadır¹⁰⁵.

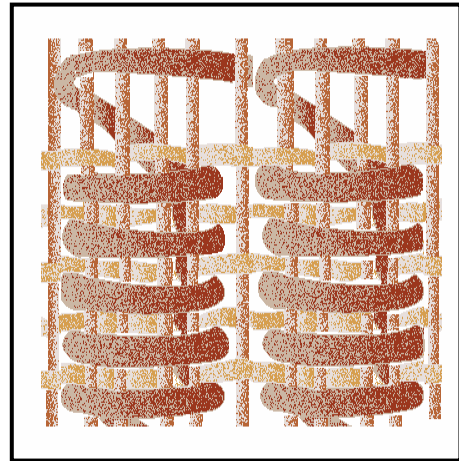

Foto.: 32, Çiz.:27 Düz Zili

¹⁰² Ç. Aytaç, **a.g.e.**, s. 50.

¹⁰³ F. Akbil, “Bergama Dokumaları, Cicim, Zili”, **Türkiyemiz**, S. 21, Şubat 1977, s. 14.

¹⁰⁴ B. Acar, **a.g.e.**, s. 62.

¹⁰⁵ N. Görgünay (Kırzioğlu), “Anadolu’da Cecim Çeşitleri”, **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, C. V (Maddi Kültür) Ankara 1987,s.140; B. Acar, **a.g.e.**, s. 61; B. Deniz, **a.g.e.**, s. 19.

Düz zili tekniğinde; desenlerin içi 2-1, 3-1, 5-1 atlamalarla doldurulurken, başta kalan tek çözgüler ve atlamalar ile yaygının yüzünde dikey çizgili fitilli bir görünüm meydana gelir (Foto.: 32, Çiz.:27).

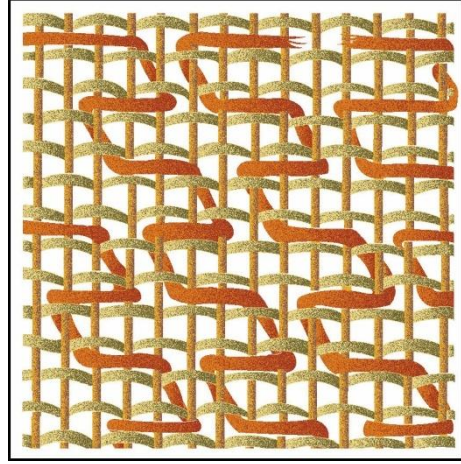

Foto.: 33, Çiz.: 28Çapraz Zili

Çapraz zili tekniğinde; her sırada birer, çözgüyü boшта bırakarak öne geçirilen desen iplikleri, üst sırada birer çözgü yan tarafa kayarak atlatırlar, böylece boшта kalan çözgüler ve üste çıkan desen iplikleri çapraz çizgiler oluştururlar¹⁰⁶ (Foto.: 33, Çiz.: 28).

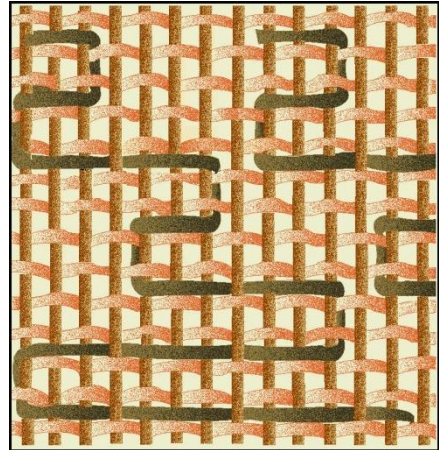

Foto.: 34, Çiz.: 29 Seyrek Zili

¹⁰⁶ N. Görgünay (Kırzioğlu), *Altaylardan Tuna Boyuna Türk Dünyası'ndan Ortak Yanışlar (Motifler)*, Ankara 1995,s.15; K. Özbel, *El Sanatları, (Cicim ve Zili)*, Ankara 1949, s.4.;H. Ö. Barışta,“Divan-ü Lügat-it Türk’ de Dokuma ve Dokumanın Üzerine Yapılan Bezemeler Çevresinde Kümelenen İfadeler”, *II.Ulusal El Sanatları Sempozyumu*, 18-20 Kasım 1982, İzmir 1984, s.38.

Seyrek zili tekniğinde; düz bez dokuması zemin üzerinde birbiri ile bağlantısız, serpilmiş 3-1, 5-1 atlamalı düz zili dokuması tekniğinde ufak motiflerden meydana gelir¹⁰⁷ (Foto.: 34, Çiz.: 29).

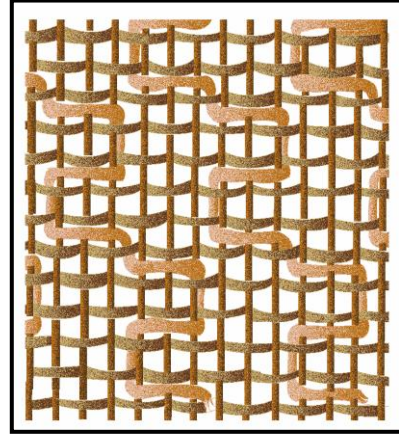
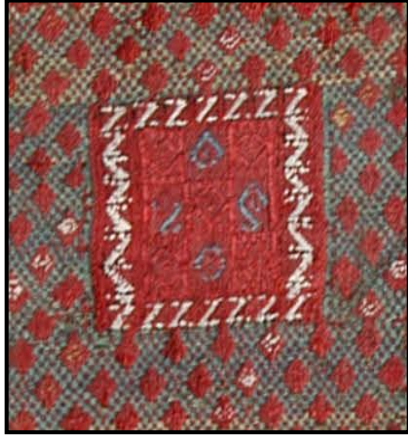

Foto.: 35, Çiz.:30 Damalı Zili

Damalı zili tekniğinde; dama taşı gibi 2-1, 3-1 atlamalarla bütün motif içleri doldurulur. Damalı zili daha çok, diğer tekniklerle bir arada kullanılır. Bazen çapraz çizgilerin kesişmesinden meydana gelen damalar, motif zeminlerini doldururlar. Bazen de “konturlu zili” “zili-verne” tekniği ile meydana gelen motiflerin içini doldurmak için bu teknikte damalı zeminler dokunur (Foto.:35, Çiz.:30).

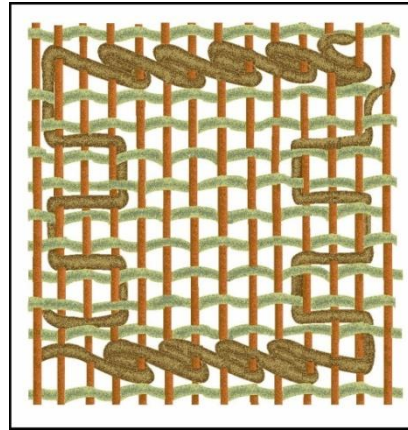

Foto.: 36, Çiz.: 31 Konturlu Zili-Verne

¹⁰⁷ **Zili hakkında bkz.:** Y. Durul ,**Yörük Kilimleri (Niğde Yöresi)**, İstanbul 1977, s.29; N. Görgünay (Kırzioğlu), **Türk Halk Kültüründe Doğu Anadolu Dokumaları ve Giysileri**, Ankara 1994, s.33; S. Bayraktaroğlu, “Eskişehir ve Çevresi Halı Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar”, **Vakıflar Dergisi**, S.XXI, İstanbul 1990, s.304; E.Pekin, “Yörüklerde Yük Çulu”, **Kültür ve Sanat**, Y.2, S.4, Haziran 1976, s.130; M. Seyirci, “Bahşiş Yörükleri ve Dokumaları”, **Kültür ve Sanat**, Mart 1997, s.57; B. Acar, **a.g.e.**, s.64.

Konturlu zili-verne; 2 ve 3'lü atlamalarla kontur halinde desenlerin meydana getirdiği zili türüdür. Atkı yüzölçümü veya bez dokuma geniş zeminler üzerinde cicim gibi konturlardan meydana gelen desenlerden oluşur. Konturlar halindeki desenlerin meydana gelmesi için her sırada normal atkılar atıldıktan sonra arkadan öne geçirilen renkli desen ipliği 2-3 çözgü öne geçtikten sonra, bir üst sıradan geriye dönerek tekrar öne geçirilip, geriye doğru 2-3 çözgü atlatılır. Bu arada üst sıraya geçen desen ipliği tutulur, dönüşte tekrar, dikey olarak üst sıradan geriye döndürülür. Bu teknikle ancak dikey ve çapraz çizgiler dokunabilir, enine çizgiler ise, sumak tekniği ile sarılır. Konturlarla çevrilen desenlerin içi ise, sumak, damalı zili veya uzun atlamalarla doldurulur¹⁰⁸ (Foto.: 36, Çiz.: 31).

3.5.1.5. Sumak

Sumak, çözgü ipleri üzerine, renkli desen iplerinin çeşitli şekillerde sarılmasıyla elde edilen bir dokuma yaygı türüdür¹⁰⁹.

Kilim ve cicim gibi sumağın da Anadolu'da Türklerden önce dokunduğunu, çeşitli buluntulardan anlamaktayız. Gordion'da, Frigyalılar'a ait yün, keçi kılı ve ketenden dokuma parçaları bulunmuştur. M.Ö. 7. yüzyıla tarihlenen bu eşyalar arasında **sumak dokumalar** da vardı¹¹⁰.

Sumak, desen ipliğinin her çözgü çiftine tek sarıldığı için, çok zor bir dokumadır. Bu yüzden kilim, cicim ve zili kadar yaygın değildir¹¹¹.

Sumaklar Anadolu'da dokumacılık yapılan bütün bölgelerde seyrek olarak görülür. Güneyde, Toroslar'da Mersin, Silifke, Karapınar, Mut civarında, Batı Anadolu'da, Afyon, Eskişehir, Seyitgazi ve Sivrihisar çevrelerinde sumak dokumalarına rastlanır. Doğu Anadolu'da büyük yer yaygılarında kilim ve cicim ile birlikte dokunmuşlardır¹¹².

¹⁰⁸ E.Pekin, "Yörüklerde Yük Çulu", **Kültür ve Sanat**, Y.2, S.4, Haziran 1976, s.130; M. Seyirci, "Bahşiş Yörükleri ve Dokumaları", **Kültür ve Sanat**, Mart 1997, s.57.

¹⁰⁹ **Sumak dokumaları hakkında bkz.:** Z. İmer, **Dokuma Tekniği**, Ankara 1987, s.1; B. Acar, **a.g.e.**, s. 69; S. Bayraktaroğlu, "Eskişehir ve Çevresi Halı Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları", **Vakıflar Dergisi**, S.XXI, İstanbul 1990, s.305; N. Görgünay (Kızıoğlu), **Türk Halk Kültüründe Doğu Anadolu Dokumaları ve Giysileri**, Ankara 1994, s.33; S. Bayraktaroğlu, "Eskişehir ve Çevresi Halı Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları", **Vakıflar Dergisi**, S.XXI, İstanbul 1990, s.304; H. Züher, **Türk Süsleme Sanatı**, Ankara 1972, s. 39.

¹¹⁰ B. Acar, **Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları**, İstanbul 1975, s. 28.

¹¹¹ B. Acar, **a.g.e.**, s. 47-54.

¹¹² B. Acar, **Kilim, Cicim, Zili, Sumak**, İstanbul 1982, s. 22.

Genellikle Anadolu’da, **y n** malzeme kullanan dokuyucular; yünün hayvandan k rkılması işlemini, e irilip bükülmesini ve boyanmasını tamamen kendileri yapmaktadırlar. Desenler tamamen geometrik olup, altıgenler, eşkenar dörtgenler, baklavalara, koçboynuzları, elibelindeler, koncalar,  engeller, değişik düzenlemelerle sumaklarda kullanılan motiflerdir¹¹³.

Yapılan eşyalar içerisinde en yaygın olanları, çok renkli olarak dokunan  uvallardır. Bu çuvallara “**ala çuval**” denilir. Çok renkli ve girift desenli oldukları için “**ala**” olarak isimlendirilen bu çuvallar özellikle, göçebe hayatında eşya taşınması ve muhafazasında önemli bir gereç olarak kullanılır. Bu çuvallar çadırın içerisinde, yan yana dizilir¹¹⁴.

Sumak,   zg  ipleri üzerine, renkli desen iplerinin çeşitli şekillerde sarılmasıyla elde edilen bir yaygı türüdür. Desenler sarılarak verildiği ve tekrar d nd r l p aynı desen üzerinde ikinci bir renkli ip geçirildiği için, kat kat işlenmiş gibidir¹¹⁵.

Desen iplikleri, kendi alanında çözgülere dolandıktan sonra bazen arkadan yana veya yukarıya doğru geçerek aynı renkteki başka desen alanlarında dolanmasına devam edebilir¹¹⁶.

Kafkaslardan geldiği tahmin edilen **sumak**, çoğunlukla Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da çuval ve bebek be i i olarak, atkısız sumak ve atlamalı sumak tekniğinde görülür. Anadolu’da bu teknikle dokunmuş çok eski parçalar bulunmu tur¹¹⁷.

Sumak dokumaları teknik açıdan, “düz sumak, atkısız düz sumak, balıksırtı sumak, balıksırtı atkısız sumak, ters sumak, çapraz alternatif sumak” adlarıyla da tanınır¹¹⁸.

¹¹³ B. Acar, **a.g.e.**, s. 24; E. Pekin, “Yörüklerde Un  uvalı”, **I. Milletlerarası Türk Folklor Semineri Bildirileri**, C.V (Etno rafya), Ankara 1974, s.213; S. Bayraktaroğlu, “Maddi Kültürümüzün Zengin  rneklerinden Sumak Dokumaları”, **Kültür ve Sanat**, Mart 1998, s.40.

¹¹⁴ B. Acar, **a.g.e.**, s.70.

¹¹⁵  . Aytaç, **a.g.e.**, s. 80.

¹¹⁶ B. Acar, **a.g.e.**, s. 89.

¹¹⁷ B. Acar, **a.g.e.**, s. 87. N. G rg nay-Melda Akansel, “Kaybolan Dokumalarımızı Kazanabilir miyiz?” **2000’li Yıllarda Türkiye’de Geleneksel Türk El Sanatsal, Tarımsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyumu Bildirileri**, Ankara 1999, s.163, ; S. Bayraktaroğlu, “Maddi Kültürümüzün Zengin  rneklerinden Sumak Dokumaları”, **Kültür ve Sanat**, Y. 3, Eylül 1991, S. 11, s. 40.

¹¹⁸ B. Acar, **Kilim, Cicim, Zili, Sumak**, İstanbul 1982, s. 71.

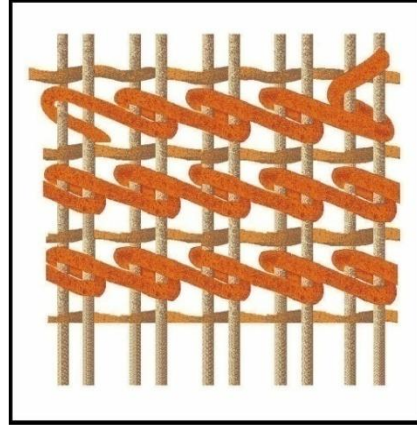

Foto.: 37, Çiz.: 32 Düz Sumak Dokuması

Düz sumak dokuması tekniği; desen ipliklerinin aynı yönde, çözümlere sarılması ile meydana gelmektedir. Desen iplikleri her sırada, aynı şekilde üstten alta doğru veya alttan üste doğru sarılarak dokunur ve araya atkı atılır¹¹⁹ (Foto.: 37, Çiz.: 32).

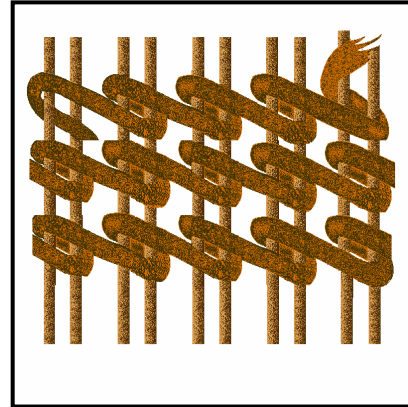

Foto.: 38, Çiz.: 33 Atkısız Düz Sumak

Atkısız düz sumak tekniği; araya atkı atmadan dokunan düz sumak dokumasıdır. Bazı bölgelerimizde Malatya, Gaziantep, Diyarbakır, Elazığ yöresinde **çopar dokuması** olarak da adlandırılır. Daha çok çuvalların yüzü bu şekilde dokunur. Sadece desen ipliklerinin çözümlere çift çift sarılması ile meydana gelir, atkı atılmaz. Bazı desen iplikleri motif boyunca arkadan atlayarak

¹¹⁹ S. Bayraktaroğlu, "Maddi Kültürümüzün Zengin Örneklerinden Sumak Dokumaları", **Kültür ve Sanat**, Mart 1998, s.40; B. Acar, **Kilim, Cicim, Zili, Sumak**, İstanbul 1982, s. 70.

motifin başına geçer ve bu yüzden dokumanın yüzünde bir kabarıklık meydana gelir (Foto.: 38, Çiz.: 33).

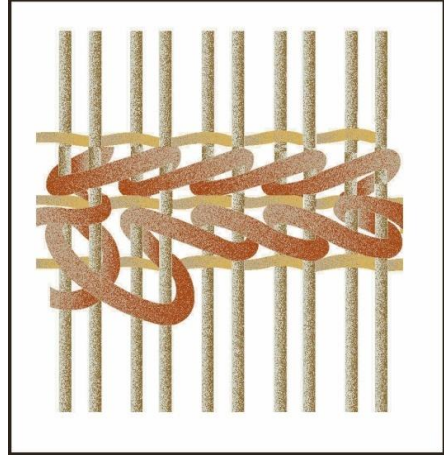
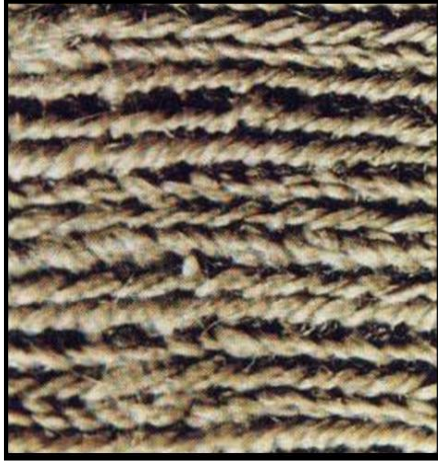

Foto.: 39, Çiz.: 34 Balıksırtı Sumak Dokuması

Balıksırtı Sumak Dokuması; Desen ipliklerinin her sırada ters yönlerde çözümlere sarılması ile meydana gelen balıksırtı görünümlü sumak dokumasıdır. Desen iplikleri çözümlere bir sırada sağa veya sola eğimli olarak, diğer sırada ise bunun tersine sarılarak, dokumaya bir balıksırtı görünüşü verilir ve araya atılır¹²⁰ (Foto.: 39, Çiz.: 34).

¹²⁰ B. Acar, a.g.e., s. 72-73.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ANADOLU'DA BULUNAN DOKUMA MERKEZLERİ

4. 1. Anadolu'da Yapılan Düz Dokumaların Coğrafi Dağılımları

Anadolu'da dokunan halı ve kilimler, kompozisyon, motif ve renk özellikleri açısından farklı karakter gösteren bölgelere ayrılırlar. Bu bölgelerdeki farklılığı belirleyen en önemli etkenler arasında boy, aşiret vs. gibi toplulukların iskân durumu ile coğrafi şartlar gelmektedir. Orta Asya'da Anadolu'ya göç eden toplumlar çeşitli bölgelere ayrılarak, kendi kültürlerini gittikleri yerlere taşımışlardır. Bu sebepten dolayı, farklı bölgelerde olsalar bile dokunan halı ve kilimlerde, aynı motiflerin işlendiği görülmektedir. Buna bağlı olarak, Anadolu'da yedi kilim dokuma bölgesi vardır.

4.1.1 Marmara Bölgesi'ndeki Halı ve Kilim Merkezleri

Çanakkale'ye bağlı **Ayvacık, Ezine, Çam, Kazdağları ve çevresi** halı dokumacılığı ile ünlü merkezlerdir. Yörede halı dokumacılığı, Türkler'in 15.yy.' da buraya yerleşmeleriyle başlamıştır. 19.yy. da Kafkasya'dan gelen **Yörükler**, Kazdağı çevresine yerleşmişler ve burada kendi motif geleneklerine uygun şekilde halılar dokumuşlardır. Bu gelenek günümüzde Ayvacık ve Ezine'ye bağlı köy ve kasabalara yayılmış durumdadır¹²¹.

Balıkesir ve çevresinde yaşayan **Yüncü ve Yağcıbedir Yörüklerine** ait kilim dokumalar, bölgede isim yapmıştır. Bu dokumalar, aşiret isimleri ile tanınırlar¹²².

Tekirdağ ve çevresinde yaygın olarak dokunan **Şarköy kilimleri**, geometrik özellikten kurtulmaya çalışan motifleri ile dikkat çekmektedir¹²³.

4.1.2. Ege Bölgesi Halı ve Kilim Merkezleri

Ege Bölgesi'nde **Bergama, Pamukkale, Denizli, Aydın, Kütahya, Kula, Uşak, Manisa, Gördes** ve yöreleri halı ve kilimleriyle ünlüdür.

¹²¹ Çanakkale Yöresi Kilimleri hakkında bkz.: S. Bayraktaroğlu, "Çanakkale Halıları", **Vakıflar Dergisi**, S.19, Ankara 1985, s. 240; B. Acar "Balıkesir Yüncü Yörükleri", **Sanat Dünyamız**, Y.6, S.18, 1980, s. 23.

¹²² Balıkesir Yöresi Kilimleri hakkında bkz.: B. Acar "Balıkesir Yüncü Yörükleri", **Sanat Dünyamız**, Y.6, S.18, 1980, s. 23.

¹²³ Tekirdağ Yöresi Kilimleri hakkında bkz.: S. Bayraktaroğlu, "Anadolu'dan Balkan'a Uzanan Bir Dokuma Sanatı Şarköy Kilimleri", **Kültür ve Sanat**, S.33, Mart 1998, s.57.

XV-XVI. yy. erken Osmanlı devri halıları içerisinde görünen **Bergama Halıları** olarak bilinen grup içerisindeki halılar, günümüzde Yunddağ (Manisa), Kozak (Bergama) adı verilen bölgelerde dokunmaktadır. Bu grup dışında aynı devirlerde kendilerine özgü karakteristik özellikleri ile ün yapmış olan **Milas, Kula ve Gördes**, Anadolu'nun en önemli halıcılık merkezlerinden olmuşlardır.

Manisa ile Bergama arasında kalan bölgeye **Yunddağ**, Manisa ile Soma, Kırkağaç, Saruhan ve Manisa ile Bergama arasında kalan köylere de **Yunddağ Köyleri** denilmektedir. Burası halı ve kilimleriyle ün yapmış önemli bir bölgedir¹²⁴.

Bergama ile Çanakkale arasındaki bölgeye **Kozak Bölgesi** denilmektedir. Bu bölgedeki, **Yukarıbey, Karaveliler, Kıranlı, Çamavlu, Güneşli, Göbeller, Terzihaliller, Kaplan, Hacıhamzalar, Aşağıcuma, Yukarıcuma, Aşağıbey, Hisarköy, Ayvatlar, Okçular ve Demircidere** köylerinin hepsine birden, halk arasında **Kozak Köyleri** denir. Eskiden bu köylerin tümünde yöresel halılar dokunurken, günümüzde çok az bir kısmında halı dokunmaktadır¹²⁵.

Önemli halı merkezlerinden olan Ege Bölgesi, bu özelliğini kilim dokumalarda da göstermektedir. **İzmir, Manisa, Uşak, Afyon, Muğla, Aydın, Denizli** gibi yerleşimler, birer kilim dokuma merkezleridir. Yunddağ, Kozak ve Madra bölgelerinde kilim dokumacılığı yaygın olarak sürdürülmektedir¹²⁶.

Ege Bölgesi'ndeki **Kula, Gördes, Demirci, Selendi ve Bergama ile Manisa** arasında kalan Yunddağ Bölgesi, kilim dokumacılığı açısından önemli merkezlerdir.

Uşak ve çevresinde en önemli kilim merkezi **Eşme**'dir. **Selçik ve Banaz**'da da kilim dokunduğu bilinmektedir. Eşme ilçesi ve buraya bağlı "**Takmak**,

¹²⁴ B.Deniz, "Yöre Özellikleriyle Yunddağ Halıları", **IX. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi Bildirileri**, İstanbul 23-27 Eylül 1991, C.2, Ankara 1995, s.65; B. Deniz "Yunddağ Yöresi Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları", **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Antalya 6-11 Mayıs 1991, C.V (Maddi Kültür), Ankara 1992, s.70.

¹²⁵ B. Deniz, "Kozak Yöresi Halıları", **Arış**, Y.1, S.2, Ağustos 1997, s.20.

¹²⁶ H. Ürer, "Selçuk (İzmir) Civarında Yaşayan Tekeli Yörüklerinde Halı ve Düz Dokuma Yaygıları", **Erdem**, Halı Özel Sayısı-I, C.X, S.28, Ankara, Ekim 1999, s.126; B. Deniz - H. Ürer, "Selçuk (İzmir) Yöresi Halı ve Düz Dokuma Yaygıları", **Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu**, 4-6 Eylül 1997, İzmir 1998, s.222; Ö.Aydın, **Manisa, Uşak ve İzmir'e Bağlı Bazı Köylerde Dokunmuş Kilimler ve Desen Özellikleri** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), 9 Eylül Üni., Sosyal Bilimler Ens., İzmir 1989, s.250.

Kolankaya, Bozlar, Akçaköy, Fakı” köylerinde yaygın olarak kilim dokunmaktadır¹²⁷.

Afyon yöresi, günümüzde halen kilim dokumacılığı devam ettirildiği merkezlerden birisidir. **Emirdağ, Sandıklı, Dazkırı, Dinar, Bolvadin** gibi ilçelerde kilim dokumacılığı yapılmaktadır¹²⁸.

4.1.3. İç Anadolu Bölgesi Halı ve Kilim Merkezleri

Nevşehir, Kırşehir, Konya, Çankırı, Karaman, Kayseri, Sivas, Niğde, Eskişehir, Yozgat, Ankara’da Elmalı ve Kızılcahamam gibi yörelerde, uzun bir geçmişe sahip el dokuma yaygıları yapıldığı bilinmektedir.

Anadolu’nun en önemli halı merkezlerinden biri olan Konya, tarih içerisinde “**Selçuklu Halı Grubu**” adıyla ün yapmıştır. Konya’ya bağlı, **Ladik, Karapınar, İnce, Sille, Kavak, Keçimuhsine, Obruk, Beşare, Nuzumla, Cihanbeyli, Arısama, Emirgazi ve Ereğli**’ye bağlı olan **Bekdik (Beğdili)** aşiretince iskan edilen yerleşimlerde ün kazanmıştır.

Konya ve çevresindeki kilim dokuma merkezleri arasında, **Karapınar**¹²⁹, **Ladik, Cihanbeyli, Kavak, Ereğli, Keçimuhsine, Obruk ve Sille**’yi sayılabilir.

¹²⁷ **Uşak ve Eşme Kilimleri hakkında bkz.:** N. Görgünay Kırzioğlu, **Eşme Kilimleri**, Ankara 1994, s.186; Ü. Erdoğan-Küçükkurt, “Uşak İli Eşme İlçesi, Takmak Köyü Kilimleri”, **Erdem**, Halı Özel Sayısı-III, C.X, S.29, Ankara, Ekim 1999, s.307; Ü. Erdoğan-Küçükkurt, “Eşme Kilimlerinde Motif Kompozisyon ve Dejenerasyonu ve Nedenleri”, **2000’li Yıllarda Türkiye’de Geleneksel El Sanatlarının Sanatsal, Tarımsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyumu Bil.**, Ankara 1999, s.190; Ü. Erdoğan-Küçükkurt, “Eşme’nin Karaahmetli Köyü Yöresel Kilimleri ve Günümüzde Dokunan Ticari Kilimleri Arasındaki İlişkiler”, **Türkiye’de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatları içindeki Yeri Sempozyumu Bil.**, Ankara, 1997, s.80. ; Ö. Aydın, **Manisa, Uşak ve İzmir’e Bağlı Bazı Köylerde Dokunmuş Kilimler ve Desen Özellikleri** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), 9 Eylül Üni., Sosyal Bilimler Ens., İzmir 1989, s.250.

¹²⁸ **Afyon Yöresi Kilimleri hakkında bkz.:** A. Topbaş, “Afyonkarahisar ve Yöresi Kilimleri”, **Kültür ve Sanat**, Mart 1994, s.54; A. Topbaş, “Afyonkarahisar Anıtkaya (Eğret) Yöresi Parmaklı Kilimleri”, **III. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bil.**, Afyonkarahisar, 22-24 Ekim 1993, Afyon, Mayıs 1994, s.205; M. Seyirci, **Karatekeli Aşireti ve Afyonkarahisar’da İki Karatekeli (İğdeli-Çatkuyu) Köyü**, Ankara 2002, s.202; M. Seyirci, “Afyonkarahisar Müzesindeki Hayatağaçlı Kilim Seccadeler”, **IV. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bil.**, Afyonkarahisar, 29-30 Eylül 1995, Afyon, s.172; H.Ö. Barışta, “Emirdağ ve Çevresinin Kırkitli Dokumaları”, **Sanatsal Mozaik**, Y.2, S.18, 1997 s.3; H. Ürer, **Emirdağ (Afyon) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens., İzmir 1997, s.198; A. Güçlü, **Emirdağ Kilimleri** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens., Ankara 1997, s.198.

¹²⁹ **Konya Yöresi Kilimleri hakkında geniş bilgi için bkz.:** R. Karahan, **Konya Müzelerinde Bulunan Kilimler** (Basılmamış Doktora Tezi), Selçuk Üni. Sosyal Bilimler Ens., s.418; K.Ö. Alp, **Konya ve Yöresi Kilimlerinde Semboller** (Basılmamış Doktora Tezi), Gazi Üni., Sosyal Bil. Ens., Ankara 1998 s.394; H.Ö. Barışta, “19-20. Yüzyıl İç Anadolu ve Orta Akdeniz Bölgesi Türk Kırkitli Dokumaları Üzerine”, **Türk Soylu Halkların Halı Kilim ve Cıcim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni Bil.**, Kayseri, 27-31 Mayıs 1996, Ankara 1998 s.40; **Karapınar Kilimleri hakkında bkz.**, H. Pektaş, **Karapınar Ev ve Camiilerinde Bulunan Kilimler** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üni., Sosyal Bil. Ens., Konya 1992, s.146.

Bu merkezlerde **Kayı, Bayat, Avşar Beğ-dili, Karkın, Bayındır, Çavundur, Çepni, Salur, İğdir, Yiva, Kınık** gibi boylar faaliyet göstermişlerdir¹³⁰.

İç Anadolu Bölgesi'nde Karaman'a bağlı bir bölge olan **Taşkale (Kızıllar)**, halı ve kilimleriyle dikkati çeken önemli bir merkezdir. Kızıllar boyundan olan halk, XVII-XVIII. yüzyıllarda Anadolu'ya göç etmiş ve buraya yerleşmişlerdir.

Niğde halı sanatı içerisinde önemli bir yere sahiptir. Niğde'ye bağlı, **Bor, Altunhisar (Ortaköy) ve Çamardı** ilçeleri, halı ve kilimleri ile karakteristik özellikleriyle örnekler ortaya koymuş merkezlerdir.

Niğde yöresi kilimleri içerisinde en yaygın olanları, **Çukurkuyu (Bor), Altunhisar (Ortaköy) ve Çamardı Yörük** kilimleridir¹³¹.

Begdik Aşiretinin yerleştiği **Çukurkuyu, Kızılca, Sislikaya, Emen, Badak ve Bereket** köyleri, kilimleriyle ünlüdür. Bu bölge kilimleri boy özelliği gösterdiği için "**Begdik Kilimleri**" olarak tanınmaktadır.

Yörük Kilimleri olarak bilinen kilimler, Orta Toroslar'ın kuzeyinde kalan **Çamardı** merkezi, bu merkeze bağlı Yörük köylerinde dokunan kilimlerdir.

Aksaray yöresinde birçok köy ve kasabasında halı dokunmasına rağmen en tanınmış olanları, **Taşpınar, Kutluköy ve Yeşilova** yöreleridir. Aksaray ve çevresinde, **Sultanhanı, Eski, Eşmekaya, Yenikent, Koçpınar** gibi köylerde kilim dokumacılığı yapılmaktadır¹³².

İç Anadolu Bölgesi'nin en önemli merkezlerinden biri olan **Kırşehir** ve buraya bağlı ilçe olan **Mucur**, Osmanlı döneminde halı ve seccadeleriyle önemli bir yer teşkil etmiştir.

Bünyan halısı olarak bilinen **Kayseri halıları**, XIX. yüzyılda ihraç ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Yörede geleneksel şekilde halı ve kilim dokumayı

¹³⁰ F.Sümer, **Oğuzlar (Türkmenler, Tarihleri-Boy, Teşkilatı-Destanları)**, Ankara 1972, s.425; C. Türkay, **Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatler**, İstanbul 2001, s.35.

¹³¹ **Niğde Yöresi Kilimleri hakkında geniş bilgi için bkz.:** A. Çelik, **Niğde Yöresi Halı ve Kilimleri** (Basılmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens., Erzurum 2005, s.365; N. Say, **Niğde Bor İlçesi Bektik Kilimleri**, (Basılmamış Doktora Tezi), Gazi Üni., Sosyal Bilimler Ens., Ankara 1999, s.384; Y. Durul, **Yörük Kilimleri (Niğde Yöresi)**, İstanbul 1977 s. 56; A. Türlü, **Niğde Müzesinde Bulunan Halı ve Kilimlerin Bölgesel, Teknik ve Desen Özelliklerinin Belirlenmesi** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üni., Sosyal Bilimler Ens., İzmir 1998 s.157.

¹³² M.C. Kırarç, "Aksaray İlimizde Halı ve Kilim Konusunda Faaliyetler", **Arış**, Y.1, S.4, Nisan 1998, Ankara, s.83.

sürdüren merkezler arasında **Bünyan, İncesu, Pınarbaşı, Tomarza, Sarız, Yeşilhisar ve Yahyalı** gelmektedir¹³³.

İç Anadolu Bölgesi'nde **Sivas**, Anadolu'daki önemli halı ve kilim merkezlerimizden birisidir. Yörede Halep Türkmenleri **Bozulus, Yeni il, Gedikçibıkkılar, Zara, Şarkışla, Refahiye, Hafık, Kangal, Gürün ve Yıldızeli** ilçeleri, birer dokuma merkezidirler¹³⁴.

Yozgat ve çevresi, İç Anadolu Bölgesi'nde halı ve kilimleriyle dikkat çeken merkezlerden biridir¹³⁵.

Eskişehir ve çevresindeki kilim dokumaların birçoğu, **Karakeçili Yörükleri**'ne aittir. **Sivrihisar, Mihalıççık, Seyitgazi** ilçeleri, kilim dokumalarında etkili yerleşim merkezleridir¹³⁶.

4.1.4. Karadeniz Bölgesi Halı ve Kilim Merkezleri

Karadeniz Bölgesi'nde kilim dokumacılığının **Gümüşhane, Bayburt, Sinop, Ordu, Giresun, Amasya, Çorum, Tokat, Artvin** gibi merkezlerde yaygın olarak yapıldığı görülmektedir.

Çorum ve çevresi ile **Sungurlu, Osmancık, Alaca ve İskilip** ilçeleri, kilim dokumacılığı ile ün yapmış merkezlerdir¹³⁷.

Giresun ve çevresinde, kilimleriyle ün yapmış en önemli merkez Şebinkarahisar ilçesidir.

4.1.5. Akdeniz Bölgesi Halı ve Kilim Merkezleri

Akdeniz Bölgesi'nde halı ve ilim dokumacılığı ile ünlü en önemli merkezlerden biri Antalya'da **Döşemealtı Bölgesi**'dir. Döşeme ovası, **Serik,**

¹³³ S. Çirtil, **Kayseri Müzesindeki Halı ve Kilimler** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üni., Sosyal Bilimler Ens., Konya 1991, s.149.

¹³⁴ **Sivas Yöresi Kilimleri hakkında bkz.:** F. Kayıpmaz, "Saf Seccade Sivas Kilimleri", **Kültür ve Sanat**, Y.3, S.12, Aralık 1991, s.56; F. Kayıpmaz, "Sivas Kilim Seccadeleri", **Kültür ve Sanat**, Y.2, S.8, Aralık 1990, s.65; M. Yerli, **Sivas Etnografya Müzesinde Bulunan Yöresel Kilimler** (Basılmamış Doktora Tezi), Yüzüncü Yıl Üni., Sosyal Bilimler Ens., Van 1999, s.245.

¹³⁵ **Yozgat Yöresi Kilimleri hakkında bkz.:** B. Deniz, "Yöre Özellikleriyle Yozgat Kilimleri", **Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi**, S.V, İzmir 1990, s.50; B. Deniz, **Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygılar**, Ankara 2000, s.39.

¹³⁶ **Eskişehir Yöresi Kilimleri hakkında bkz.:** S. Bayraktaroğlu, "Eskişehir ve Çevresi Halı, Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları", **Vakıflar Dergisi**, S.XXI, İstanbul 1990, s.300.; B. Deniz, **Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygılar**, Ankara 2000, s.140.

¹³⁷ **Çorum Yöresi Kilim Dokumaları hakkında bkz.:** B. Deniz, **Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygılar**, Ankara 2000, s.143.

Manavgat ve **Anamas** yaylalarında yaşayan **Karakoyunlu Aşireti** tarafından dokunan halılara **Döşemealtı Halıları** denilmektedir¹³⁸.

Çukurova bölgesinde **Adana** ve çevresi, **İçel'e** bağlı **Silifke Mut ve Tarsus ilçeleri, Antakya'ya bağlı Reyhanlı ilçesi**, düz dokumaları ile bilinen merkezlerdir.

Adana ve çevresinde özellikle, **Kadirli** ilçesine bağlı **Karatepe** ve çevresinde dokunan kilimler, bu bölgedeki en önemli dokumalardır¹³⁹.

İçel'e bağlı **Mut, Silifke, Anamur** ve çevresinde dokunan kilimler, kendi isimleriyle tanınmaktadır. Bu bölgede çul çeşitleri, çatmalıl kilim vs. gibi çeşitler dokunmaktadır¹⁴⁰.

Kahramanmaraş ve çevresi, **Toros Dağları'nın** doğuda son bulduğu bölgelerdir. **Pazarcık** civarında bulunan, **Mahkenli Oymağı'nın** dokumaları bilinen örneklerdir¹⁴¹.

4.1.6. Doğu Anadolu Bölgesi Halı ve Kilim Merkezleri

Doğu Anadolu Bölgesi'nde önemli halı ve kilim merkezleri arasında; **Van, Erzurum, Kars, Erzincan, Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli, Ağrı, Bitlis, Hakkâri** sayılabilir. Doğu Anadolu Bölgesi, aşiret özelliğinin görüldüğü önemli dokuma merkezlerini toplamaktadır.

¹³⁸ **Antalya ve Çevresi Dokumaları hakkında bkz.:** M. Seyirci "Bahşiş Yörükleri ve Dokumaları", **Kültür ve Sanat**, Mart 1997, s.55; M. Seyirci "Alanya Çevresinde Yaşayan Bahşiş Yörükleri", **Kültür ve Sanat**, 1995, S.25, s. 40; M. Seyirci "Antalya'daki Karakoyunlu Aşireti ve Dokumaları", **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bil.**, C.V (Maddi Kültür), Ankara 1992, s.184

¹³⁹ **Karatepe Kilimleri hakkında bkz.:** M. Seyirci, "Karatepe Kilimleri", **Kültür ve Sanat**, S.15, Eylül 1992, s.75; İ. Öztürk - Ö. Aydın, "Karatepe Kilimciliği", **Kültür ve Sanat**, Y.4, Mart 1993, s.50; B. Erten, **Karatepe Kilim Dokumaları** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üni., Sosyal Bilimler Ens., Ankara 1989, s.251.

¹⁴⁰ **İçel (Silifke, Mut, Anamur ve Çevresi) Kilim Dokumaları hakkında bkz.:** T. Onuk, **İçel El Sanatları**, Ankara 1998, s.370; T. Onuk, **Tarsus El Sanatları**, Ankara 1998, s.136; T. Onuk-H.Ö.Barişta, "19-20. Yüzyıl İç Anadolu ve Orta Akdeniz Bölgesi Türk Kırkitli Dokumaları Üzerine", **Türk Soylu Halkların Halı Kilim ve Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni Bil.**, Kayseri, 27-31 Mayıs 1996, Ankara 1998, s.40; N. Ülger, "Tarsus-Sağlıklı Köyü Merkez Camiindeki Cicim Çullar", **Erdem**, Halı Özel Sayısı-3, C.X, S.30, Ekim 1999, s.645; F. Yelda, **İçel Dokumacılığı** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üni., Güzel Sanatlar Ens., İstanbul 1998, s.166; U. Reinhard, "Silifke Yöresi Dokumaları", **I.Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bil.**, C.V (Etnografya), Ankara 1977, s.242.

¹⁴¹ **Kahramanmaraş Kilim Dokumaları hakkında bkz.:** H. Dulkadir, "Kahramanmaraş'ta Bir Türkmen Oymağı: Mahkenliler", **Kültür ve Sanat**, Y.3, S.10, Haziran 1991, s.54; H. Dulkadir, "Türk Dokuma Yanışları Hakkında Sosyo-Kültürel Bir Değerlendirme", **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bil.**, C.V (Maddi Kültür), Ankara 1992, s. 87.

Erzurum ve çevresinde çeşitli **Türkmen Aşiretleri**, **Kars** ve **Ardahan** çevresinde **Karapapaklar**, **Terekemeler**, **Çiğil Türkleri** ve **Azeri** olan halk yaşamaktadır.

Erzurum ve çevresi kilimleri ile ünlü merkezlerden biridir. Yörede kilim dokumacılığı ile ün yapmış en önemli merkez, **Bardız (Gaziler)** bucağıdır¹⁴².

Kars (Merkez), **Kağızman**, **Sarıkamış**, **Selim**, **Digor** ve eskiden Kars'ın ilçesi şimdi il olan Ardahan'da, dar ve uzun ölçüdeki kilimler dokunmaktadır¹⁴³.

Van ve Hakkâri çevresi, aşiret isimlerini alan kilim dokumaları ile ün yapmış önemli merkezlerdendir. Günümüzde, Van ve Hakkâri'deki devlet kuruluşları ve özel sektör tarafından kilim dokumacılığını yaşatma gayretleri sürmektedir¹⁴⁴.

Doğu Anadolu ile sınırı bulunan **Maraş** iline bağlı **Elbistan** yöresinde de kilim dokumacılığı yapılmaktadır.

Malatya ve çevresinde de aşiret özelliği gösteren kilimler dokunmaktadır. **Dirican Aşireti**, kilim dokumaları en ünlü olanlarıdır¹⁴⁵.

Elazığ ve Tunceli çevresi kilimleri de, aşiret özelliği gösteren dokumalardır. Bu yörelerde yaşayan **Şavak Aşireti**'nin dokumuş olduğu kilimler

¹⁴² **Erzurum ve Çevresi Kilim Dokumaları hakkında bkz.:** N. Görgünay, "Bardız Kilimleri", **II. Milletlerarası Türk Folklor Bil.**, C.V. (Maddi Kültür), Ankara 1983, s.90; N. Görgünay-Kırzioğlu, "Yazılı Bir Kilim", **Kültür ve Sanat**, Y.4, S.15, Eylül 1992, s.8; N. Görgünay-Kırzioğlu, "Yazılı Bardız Kilimi", **Erdem**, Halı Özel Sayısı-II, C.X, S.29, Ankara, Ekim 1999, s.321; K. Şenol, "Bardızda Kilimcilik", **Türk Folklor Araştırmaları**, S.6, 1960, s.220; G. Kuşan, **Bardız Kilimleri** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üni., Sosyal Bilimler Ens., Ankara 1986, s.97; E.T. Selek, **Bardız Kilimleri** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üni., Sosyal Bilimler Ens., Erzurum 1996; T. Parlak, **Oltu ve Köylerinde Bardız Kilimciliği**, Erzurum 2002, s.18; A.A.Ergüder, **Çoruh Vadisinde Düz Dokumalar**, Ankara 2007, s.45.

¹⁴³ **Kars ve Ardahan Çevresi Kilim Dokumaları hakkında bkz.:** N. Görgünay-Kırzioğlu, **Türk Halk Kültüründe Doğu Anadolu Dokumaları ve Giysileri**, Ankara 1994, s.76; N.Görgünay, "Kars-Ardahan Çevresinde Tarih Yazılı Halı ve Kilimlerden Örnekler", **Kültür ve Sanat**, Y.2, S.8, Aralık 1990, s.23; H. Dulkadir, "Türk Dokuma Yanışları Hakkında Sosyo-Kültürel Bir Değerlendirme", **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bil.**, C.V (Maddi Kültür), Ankara 1992, s. 93.

¹⁴⁴ **Van ve Hakkari Çevresi Kilim Dokumaları hakkında bkz.:** R. Karahan, "Van Kilimleri", **Kültür ve Sanat**, Aralık 1996, s.44; M. Yerli, **Van Müzesinde Bulunan Kilimler** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üni., Sosyal Bilimler Ens., Van 1995, s.84; M. Sağ, **Van Müzesinde Bulunan Van-Hakkari Yöresi Kilimlerinin Tekstil Tasarımı Açısından Analizi** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üni., Sosyal Bilimler Ens., Denizli 1998, s.214; E. Tekin, **Hakkari Kilim Dokumacılığı Üzerine Bir Araştırma** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üni., Sosyal Bilimler Ens., Ankara 1997, s.200; **Van Kilims, Province of Van**, Van Valiliği Yayını, Ankara 1998, s.38; **Hakkari Kilimleri / Hakkari Kilims**, Hakkari Valiliği Yayını, 1997, s.15.

¹⁴⁵ **Malatya ve Çevresi Kilim Dokumaları hakkında bkz.:** H. Dulkadir, "Malatya Düz Dokuma Yaygılarından Örnekler", **Kültür ve Sanat**, Malatya Özel Sayısı, Y. 4, S.16, Aralık 1992, s.62; H. Dulkadir, "Türk Dokuma Yanışları Hakkında Sosyo-Kültürel Bir Değerlendirme", **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bil.**, C.V (Maddi Kültür), Ankara 1992, s.88.

ünlüdür. **Şavak Kilimleri** olarak tanınan dokumalar, **Elazığ ve Tunceli** çevresinde hâkim kilim tipleridir¹⁴⁶.

4.1.7. Güneydoğu Anadolu Bölgesi Halı ve Kilim Merkezleri

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki halı ve kilimleriyle ünlü merkezler arasında; **Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Maraş** ve çevresini saymak mümkündür¹⁴⁷.

Bu yörelerde, aşiret geleneğinin sürdürüldüğü kilimler dikkat çeker. **Adıyaman** ve çevresinde **Karalar Aşireti**'nin dokumaları tanınmıştır. **Şanlıurfa** ve çevresinde **Karakeçili Aşireti**'nin, Diyarbakır ve çevresinde de **Beritan Aşireti**'nin dokumaları dikkat çeker¹⁴⁸.

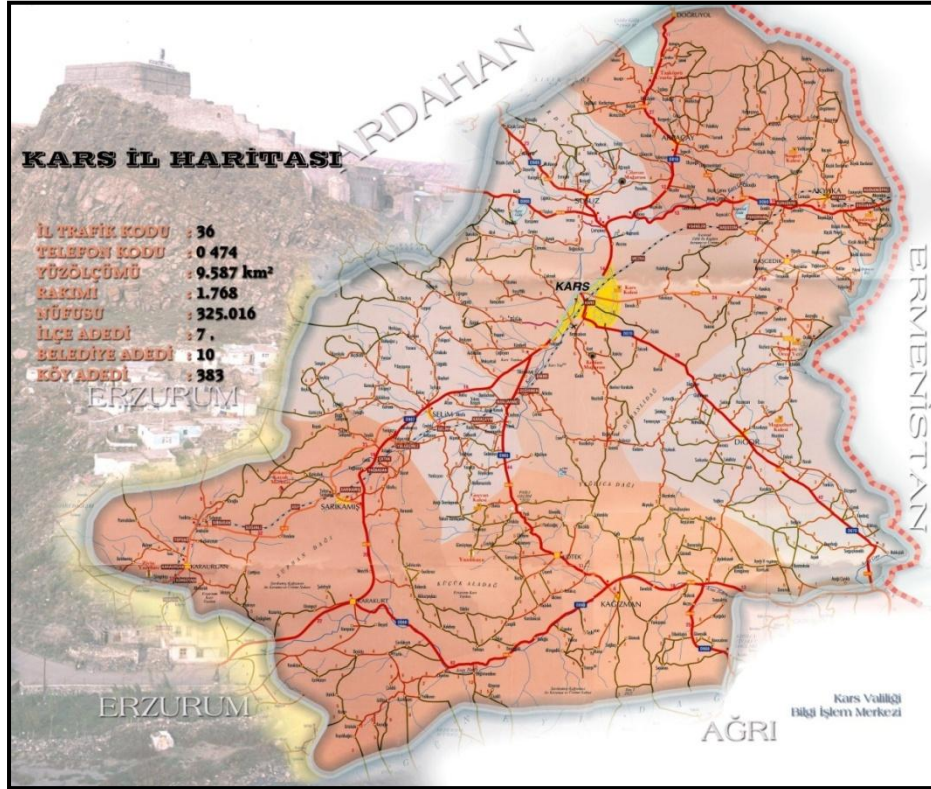
¹⁴⁶ **Elazığ ve Tunceli Kilim Dokumaları hakkında bkz.:** N. Görgünay- Kırzioğlu, **Türk Halk Kültüründe Doğu Anadolu Dokumaları ve Giysileri**, Ankara 1994, s.74; Y. Durul, "Doğu Anadolu Yöresinde Halı ve Kilim Motifleri ile Aşiretlerin Yerleşmeleri", **Fırat Havzası Folklor ve Etnografya Sempozyumu**, Elazığ 1992, s.46; Y. Durul, **Baraj Gölü ve Çevresi Dokuma Sanatları**, Ankara 1969, s.59; A. Tunçel, **Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi Koleksiyonundaki Şavak Kilimleri** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üni., Sosyal Bilimler Ens., Ankara 1996, s.82.

¹⁴⁷ A. Aldoğan, "Türk Kilim Sanatı", **Sanat Dünyamız**, Yıl 10, 1984, s. 13.

¹⁴⁸ **Şanlıurfa ve Diyarbakır Çevresi Kilim Dokumaları hakkında bkz.:** T. Onuk- F. Akpınarlı, "Güneydoğu Anadolu Karakeçili Türkmen Kilimleri", **Türk Soylu Halkların Halı, Kilim ve Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni Bil.**, 27-31 Mayıs 1996, Ankara 1998, s.241; T. Onuk, "Karakeçili El Sanatlarının Günümüze Kazandırılması", **Türk Kültüründe Karakeçililer Uluslararası Bilgi Şöleni Bil.**, (Şanlıurfa, 3 Haziran 1999), Ankara 1999, s. 56; T. Onuk, "Güney Anadolu Yayla, Çadır Kültürü ve Sanatından Örnekler", **III. Uluslararası Türk Kültür Kongresi Bil.**, Ankara, 25-29 Eylül 1993, Ankara 1999, s.161; B. Deniz, **Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygılar**, Ankara 2000, s.124.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. ALAN ARAŞTIRMASI

Harita:1 Kars İl Haritası

5.1. Kars Yöresi' nin Coğrafi Yapısı

Kars ili, Doğu Anadolu Bölgesi'nin kuzeydoğu kesiminde yer almaktadır. İl alanında, aşınmış yuvarlak tepelikler yaygındır. Akarsu vadileri boyunca sıralanan ovaların arasında yer alan Kars platoları, çok geniş bir alanı kaplamaktadır. Platoların bazı kesimlerinde, küçük düzlükler ve çöküntü gölleri bulunur. Kars ovası, Allahuekber Dağları ile Sarıkamış-Kars platosu arasındaki doğuya doğru açılan büyük çöküntü oluşunda yer alır. İl toprakları yüksek dağlarla kuşatılmış ve genelde batı-doğu doğrultusunda uzanan akarsularla derin biçimde yarılmış geniş bir plato şeklindedir¹⁴⁹..

Önemli dağları; Sarıkamış'ın güneyinde Çamyazı'ya doğru uzanan Süphan Dağı, Allahuekber Dağları üzerindeki Allahuekber Tepesi, Kars ovasının yakınlarında uzanan Ağadeveler Dağı, Hacıhalil Dağı, bu dağın kuzeyinde yer

¹⁴⁹ Cumhuriyetimizin 75. Yılında **Kars**, Ankara 1999, s.39. ; Y. Karadeniz, **Kars**, 1994, s. 36.

alan Borluk Dağı, Arpaçay Vadisinin güney kesimlerindeki Tarhan Dağı, Çıldır Gölü yakınlarındaki Kısır Dağı, Kars'a bakan kısımda Hacı Galo Dağı, Çıldır'a bakan kısımda Zuzan Dağı, Kars'ın kuzeydoğusunda Yağlıca Dağı, Sarıkamış'ın güneyinde ise Aladağ yer alır. Kars ilinde irili ufaklı birçok göl bulunmaktadır. Başlıcaları; Çıldır Gölü, Aygır Gölü, Kuyucuk Gölü ve Turna Gölü 'dür. Bu doğal göllerin yanında tek yapay göl ise Arpaçay Baraj Gölü'dür.

Kars platoları, Aras Vadisi'ne doğru alçalır. Doğusunda Ermenistan, güneydoğusunda Iğdır, güneyde Ağrı, batıda Erzurum, kuzeyde ise Ardahan illeriyle çevrilidir. Kars, Doğu Anadolu bölgesinin en soğuk şehirleri arasındadır. Kışları sert ve uzun, yazları ılımlı geçer.

Günümüzde Kars ilinin büyük bir bölümü ormanlardan yoksundur. Asırlardır süren olumsuz insan etkileri sonucu, iklim ve yükselti nedeniyle zaten fazla zengin olmayan doğal bitki örtüsü yer yer ortadan kalkmıştır. Yine de Sarıkamış ve çevresinde yoğun sarıçam ormanları görülmektedir. Kağızman çevresinde soğuk kışlara uyum sağlamış meşelere de rastlanır.¹⁵⁰ Kars'a bağlı ve dokuma açısından dikkat çeken ilçeler ise kısaca şunlardır:

Akyaka: Akyaka Kars ilinin en doğu bölgesinde Ermenistan sınırına komşu bir ilçe olup, Karapapaklar, Azeriler ve yerlilerin yoğun olarak yaşadığı bir yerleşim birimidir. Eskiden **Kızılçakçak** adı ile bilinen ilçe, 1534 tarihinde Kanuni Sultan Süleyman döneminde fethedilerek Osmanlı topraklarına katılmıştır. Kurtuluş Savaşı öncesinde Rus ve Ermeni işgalinde kalan ilçe, 3 Kasım 1920'de düşman işgalinden kurtarılmıştır. 1922 yılında bucak yapılan ve 1961'de Kızılçakçak olan adı değiştirilerek Akyaka adını almıştır¹⁵¹. **İncedere, Üçpınar, Duraklı, Geçit, Şahnalar** bu ilçeye bağlı köylerdir¹⁵². Bunlardan **Kalkandere, Şahnalar ve Geçit** köylerinde halı, kilim ve düz dokumalar yapılmaktadır.

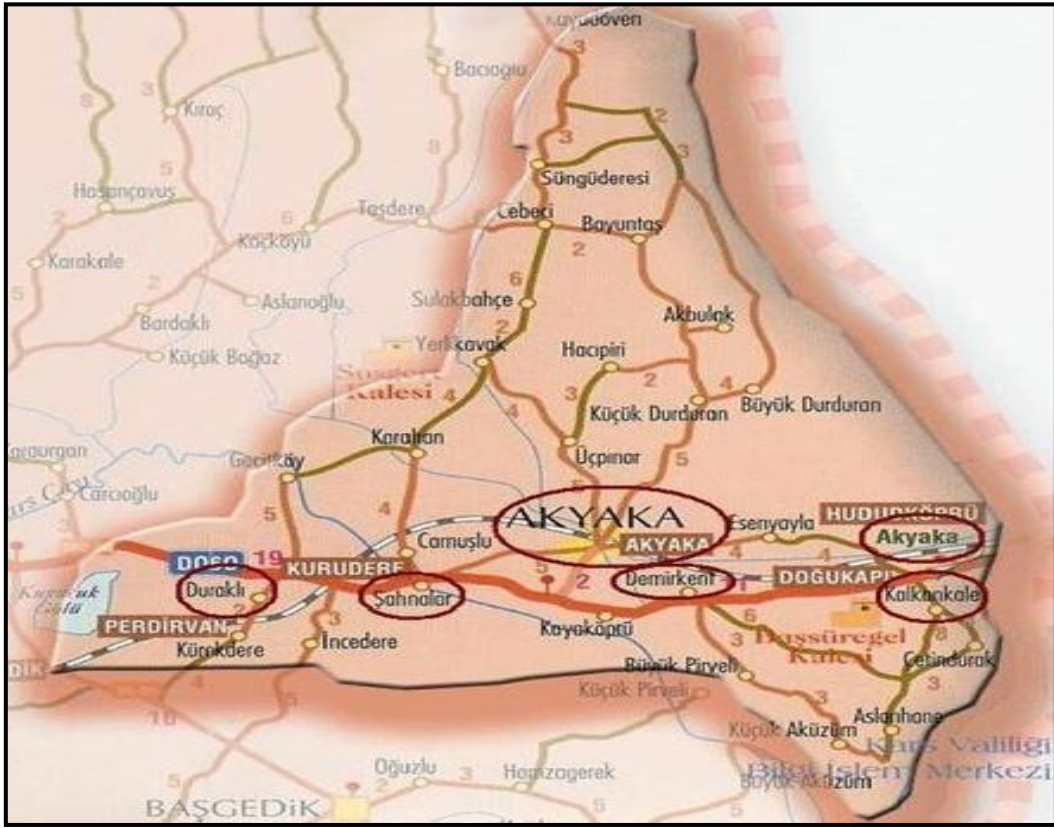
Kuyucak harabeleri ve Sosgert Kalesi, ilçenin en önemli tarihi yapılarıdır. İlçenin Ermenistan sınırında bir sınır kapısı bulunmaktadır. Ancak bu kapı, Azerbaycan-Ermenistan Savaşı nedeniyle 1993'de kapanmıştır¹⁵³.

¹⁵⁰ Cumhuriyetimizin 75. Yılında **Kars**, Ankara 1999, s. 39.

¹⁵¹ Kars Valiliği, **Kars 2002**, Ankara 2002, s.63.

¹⁵² Cumhuriyetimizin 75. Yılında **Kars**, Ankara 1999, s. 40.

¹⁵³ Kars Valiliği, **a.g.e.**, s.63.

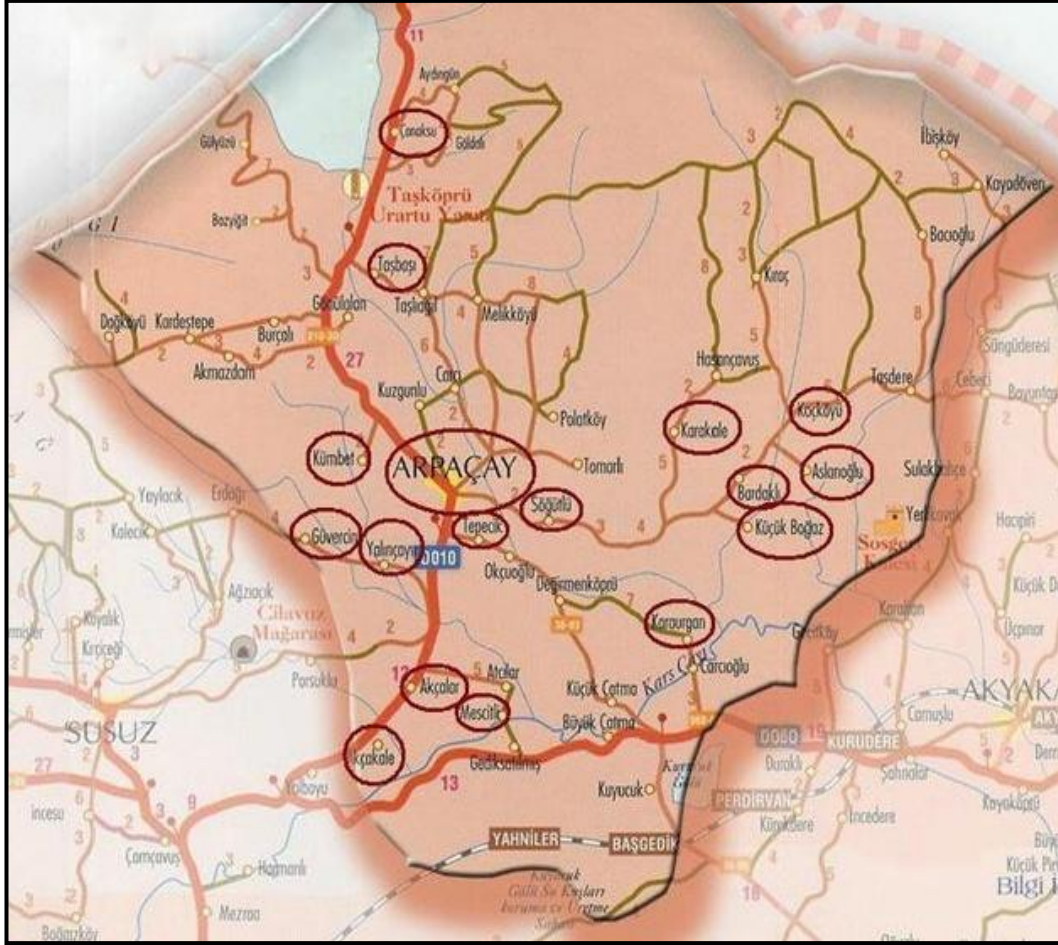

Harita:3 Araştırma Kapsamına Giren Akyaka İlçesini Gösteren Harita

Arpaçay: Osmanlı İmparatorluğu döneminde Zarşad Sancağı olarak bilinen ilçe, 3 Kasım 1920’de Rus ve Ermeni işgalinden kurtarılmıştır. Daha önce Zarşad olan adı, 1927 yılında ilçe sınırlarından geçen Arpaçay’a izafeten Arpaçay olarak değiştirilmiştir. Tanrı Dağları batısında Isık Gölü çevresinde Arpasuyu bölgesinden gelme Arpalı adlı Türk boylarından adını alan¹⁵⁴ ilçe toprakları, dağlarla engebeli yüksek platodan meydana gelir. Arpaçay ve kolları ilçe topraklarını parçalamıştır. Ekonomisi tarıma ve hayvancılığa dayalıdır. İlçe merkezi, Arpaçay’ın iki kenarında kurulmuştur. Kars’tan Ermenistan’a giden demiryolu ilçeden geçer. Gümrü Sınır kapısı bu ilçededir. İlçe gelişmemiş küçük bir yerleşim merkezidir¹⁵⁵. Arpaçay merkez ilçesine bağlı **Akçakale, Mescitli, Güvercin, Yalınçay, Çataksu, Söğütlü, Bardaklı Aslanoğlu, Taşbaşı, Güldalı, Küçükboğaz, Koçköy, Aydingün, Doğruyol, Tepecik, Karakale, Kümbet ve Akçalar** köylerinde halı, kilim ve düz dokumalar yapılmaktadır.

¹⁵⁴ Kars Valiliği, **Kars 2002**, Ankara 2002, s.66.

¹⁵⁵ Cumhuriyetimizin 75. Yılında **Kars**, Ankara 1999, s. 40.

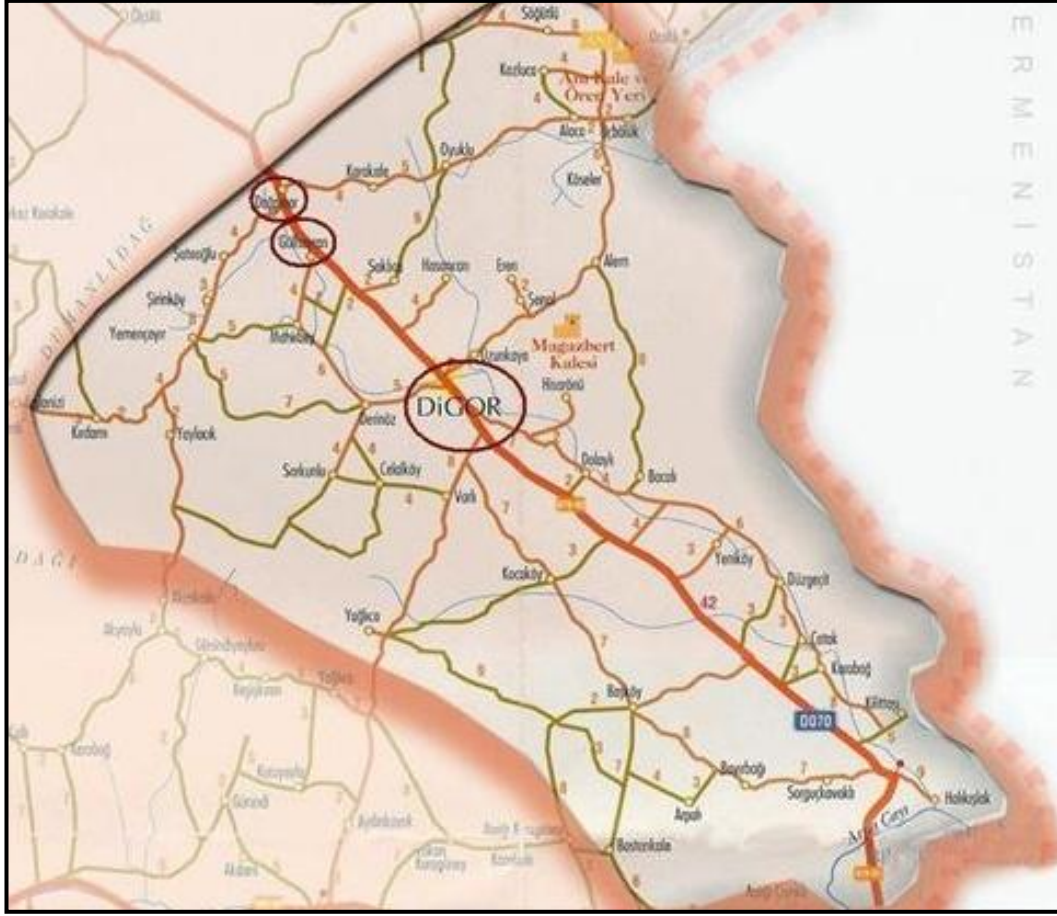
Harita:4 Araştırma Kapsamına Giren Arpaçay İlçesini Gösteren Harita

Digor: İlçe toprakları Erzurum-Kars platosunun doğusunda yer alır. Güneybatısını Yağlıca Dağı, kuzeydoğusunu Dumanlı Dağı çevreler. Başlıca akarsuları Arpaçay'ı ve Digor Çayı'dır. Akarsu vadilerinde küçük düzlükler vardır. Ekonomisi tarıma dayalıdır. Başlıca tarım ürünleri buğday ve arpadır. Hayvancılık, geleneksel metotlarla yapıldığı için ürün düşüktür. El sanatları ve dokumacılık yaygın olarak yapılır. İlçe merkezi, Digor Çayı vadisinde kurulmuştur. Tarihî eserler bakımından zengindir¹⁵⁶. Mireni, Karabaş, Pekran, Akçakale ve Beş Kilise¹⁵⁷ gibi tarihi kalıntıları vardır¹⁵⁸. Digor merkez ilçeye bağlı **Dağpınar ve Gülhayran** köylerinde halı, kilim yapılmaktadır.

¹⁵⁶ Cumhuriyetimizin 75. Yılında **Kars**, Ankara 1999, s. 3.

¹⁵⁷ H. Gündoğdu v.d., **Kuzeydoğu Anadolu'da Mimari (Kars Ani / Kağızman, Ardahan / Çıldır, Erzurum Oltu /Şenkaya , Rize Hemşin / Çamlıhemşin)**, İstanbul 2009, s.9; H. Gündoğdu, "Kuzeydoğu Anadolu'da Kültürel Miras ve Kars Çevresi Yapıları", **Sanatsal Mozaik**, Şubat-Mart 1998, Yıl: 3, S. XXIX, s.18.

¹⁵⁸ Cumhuriyetimizin 75. Yılında **Kars**, Ankara 1999, s. 4.;Kars Valiliği, **a.g.e.** s.69.

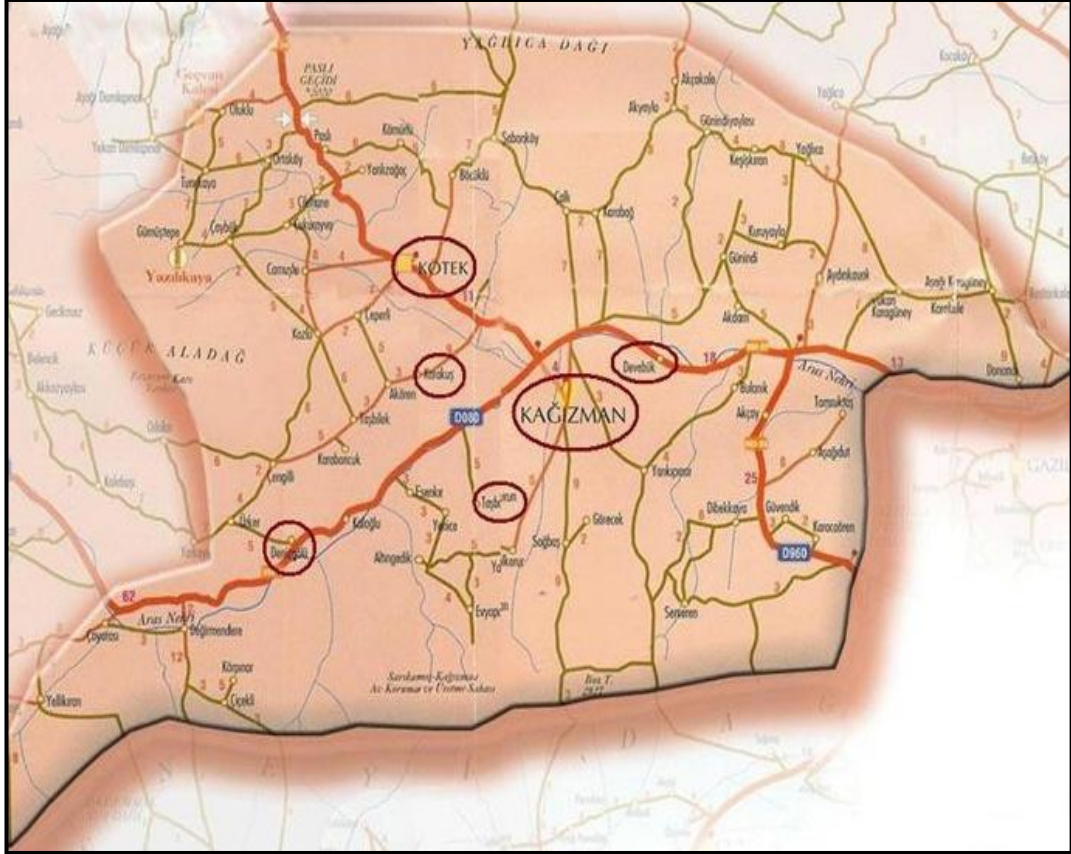

Harita:5 Araştırma Kapsamına Giren Digor ilçesini Gösteren Harita

Kağızman: 1534’de Kanuni sultan Süleyman’ın yaptığı İran Seferiyle Osmanlı İmparatorluğu’na katılan Kağızman, Kars eyaletine bağlanan 7 livadan biridir. İlçe toprakları dağlıktır. Batısında Aladağ, kuzeydoğusunda Yağlıca Dağı, güneyinde Aras Güneyi Dağları yer alır. Dağlardan kaynaklanan sularla beslenen Aras Irmağı, ilçe toprakları ortasından geçer. Güneydoğu bölümünde Deniz Gölü vardır. Aras’ın iki kıyısında dar düzlükler bulunur. Ekonomisi tarıma dayalıdır. Başlıca tarım ürünleri elma, buğday, arpa, patates ve kayısıdır. İklim tarıma çok elverişli olduğundan tarım ürünleri çeşitlidir. İlçe topraklarında kayatuzu, asbest, magnezit yatakları vardır. İlçe merkezi, Aras Irmağı kıyısında kurulmuştur. Tarihi bir han’a ait duvar izleri ve eski şehir kalıntıları vardır. Keçivan Kalesi¹⁵⁹ alınmaz

¹⁵⁹ H. Gündoğdu v.d., **Kuzeydoğu Anadolu’da Mimari (Kars Ani / Kağızman, Ardahan / Çıldır, Erzurum Oltu /Şenkaya , Rize Hemşin / Çamlıhemşin)**, İstanbul 2009, s.9.

bir kale olarak isim yapmıştır. Marpet Kalesi, Çingili Köyü Mabedi ve eski çağlara ait Akkereç Mağarası tarihi yerleridir¹⁶⁰. Kağızman merkez ile **Kağızman merkez ile Karakuş, Devedük, Denizgözü, Taşburun ve Kötük** köylerinde halı, kilim yapılmaktadır.

Harita:6 Araştırma Kapsamına Giren Kağızman İlçesini Gösteren Harita

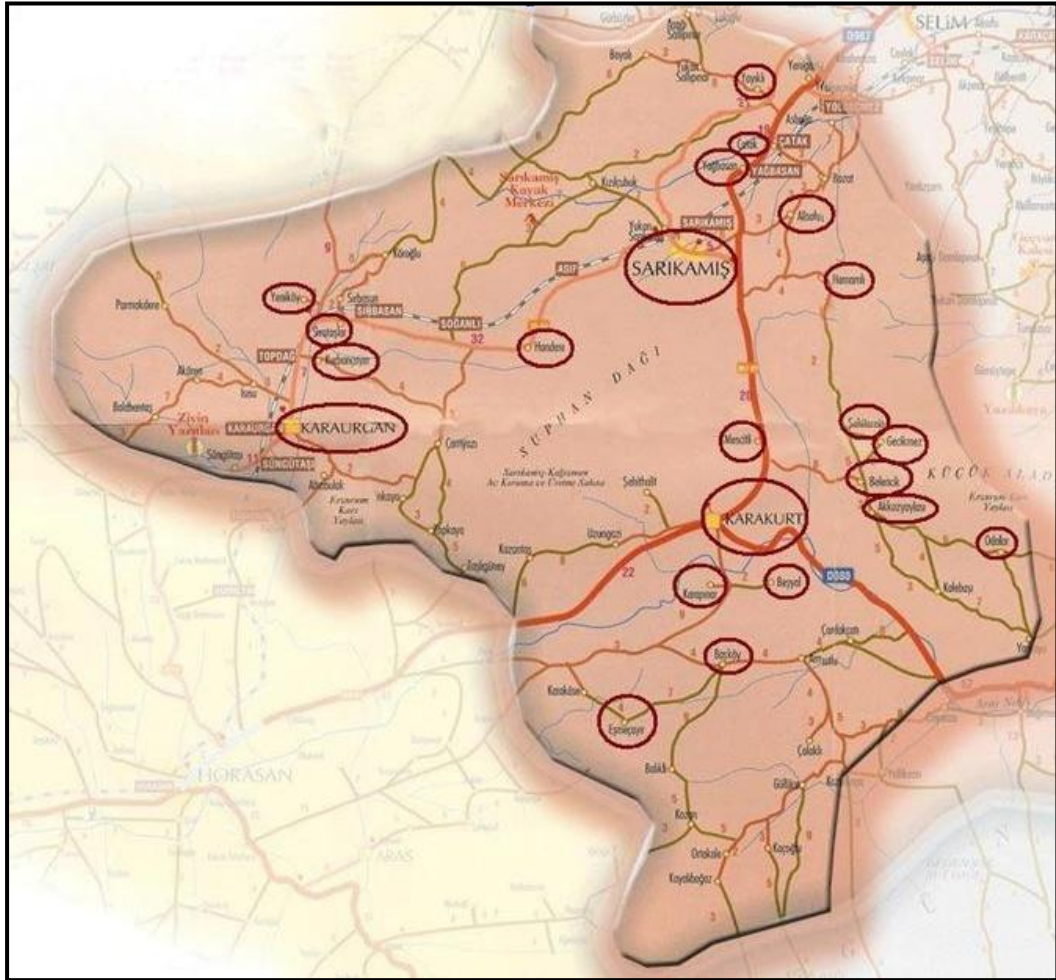
Sarıkamış: İlçenin tarihi Bizans dönemine kadar gitmektedir. Bölgenin Müslüman yöneticilerin hâkimiyetine girişi Selçuklu döneminden başlamaktadır. Selçuklu komutanı Alparslan 1064’de, Bizans İmparatoru ile yaptığı savaşta bu bölgeyi ele geçirmiştir. 1534’de Kanuni Sultan Süleyman döneminde Osmanlı hâkimiyetine giren ilçe, bu dönemde Kars eyaletine bağlı bir liva idi. 29 Ekim 1920’de düşman işgalinden kurtarılmıştır. Sarıkamış Harekâtında yaklaşık 60.000 şehit verilmiştir¹⁶¹. İlçe toprakları yüksek dalgalı düzlüklerden meydana gelir¹⁶².

¹⁶⁰ Cumhuriyetimizin 75. Yılında **Kars**, Ankara 1999, s. 40., Kars Valiliği, **a.g.e.** s.72.

¹⁶¹ Kars Valiliği, **a.g.e.** s.75.

¹⁶² H. Gündoğdu ve Ekibi, **Sarıkamış ve Çevresindeki Tarihi Kalıntılar**, Erzurum 1999, s.3, b.k.z. Strabon, **Coğrafya**, Anadolu (Türkçeye çeviren A. Pekman), İstanbul 1987; Kars Valiliği, **Kars**, Ankara 2002, s. 5-18.

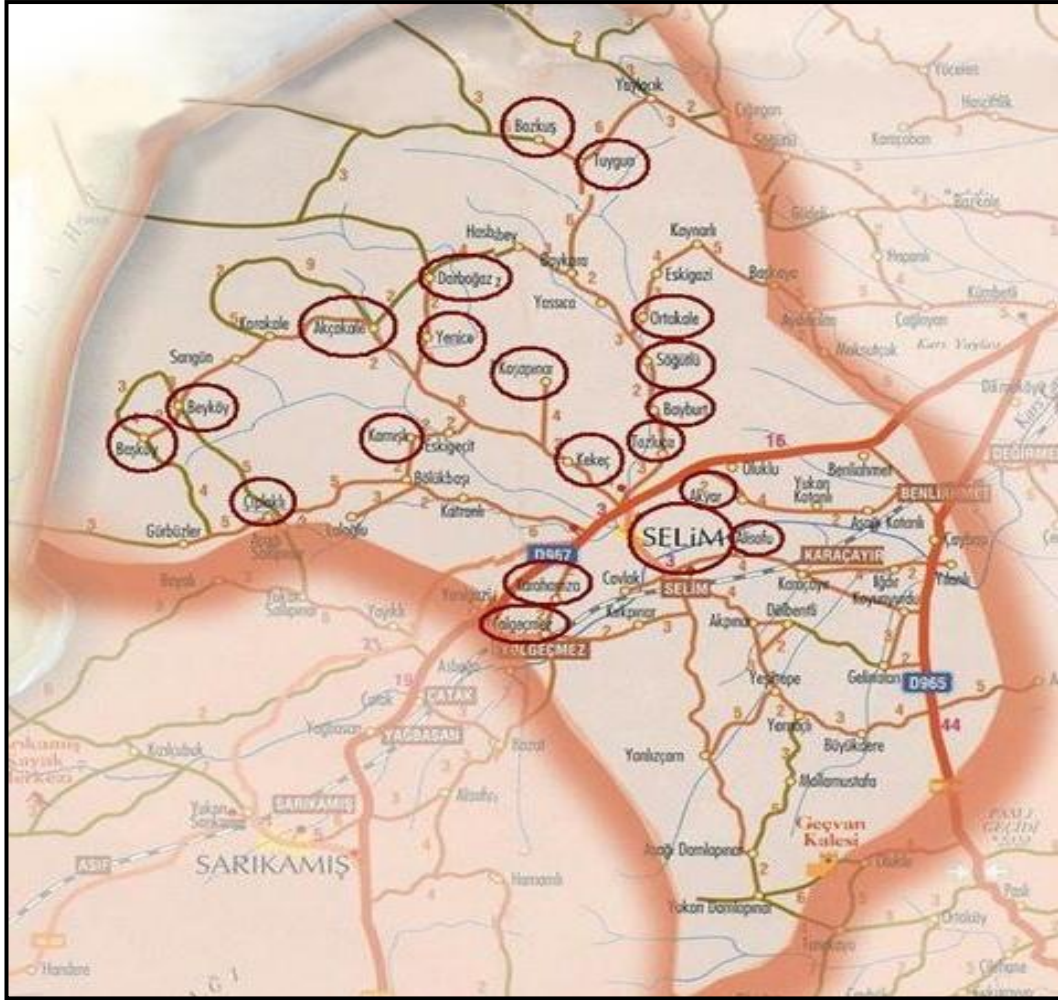
Başlıca akarsuları Aras Irmağı ile Kars Çayı'dır. Dağlık alanlar yer yer sarıçam ormanları ile kaplıdır. Ekonomisi tarım ve ticarete dayalıdır. Başlıca tarım ürünleri buğday, patates ve arpadır. Hayvancılık önemli gelir kaynağıdır. İlçe topraklarında perlit ve obsidyen yatakları vardır. İlçede Ruslardan kalma çok sayıda tarihi eser bulunmaktadır. En önemlisi Katharina Köşkü' dür¹⁶³. Sarıkamış merkez ilçe başta olmak üzere, **Yağbasan, Yayıklı, Odalar, Akkoz, Gecikmez, Belencik, Kurbançayır, Eşmeçayır, Hamamlı, Handere, Yeniköy, Karapınar, Karaorgan, Karakurt, Başköy, Mescitli, Sırataşlar ve Beşyol** köylerinde halı, kilim yapılmaktadır.

Harita: 7 Araştırma Kapsamına Giren Kars İli Sarıkamış İlçe Haritası

¹⁶³ H. Gündoğdu ve Ekibi, a.g.e. s.3.

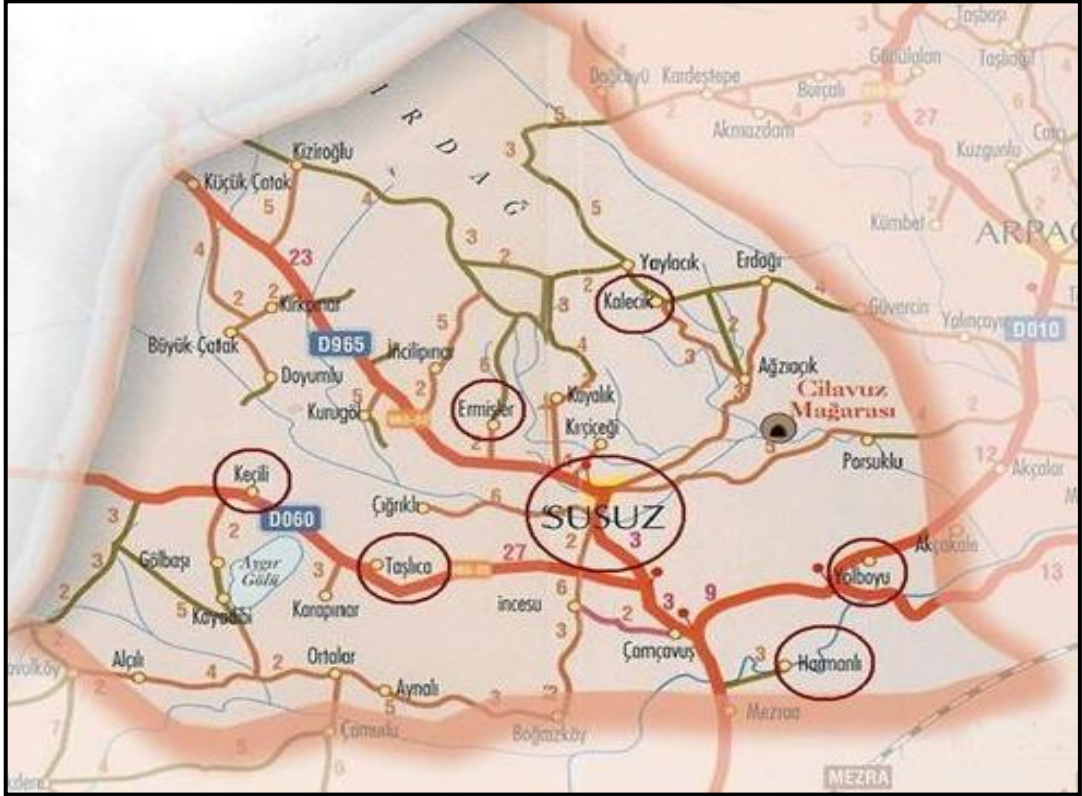
Selim: Kuruluş yılı kesin olarak belirlenemeyen ilçenin ismi konusunda çeşitli söylentiler içinde en yaygın olanı, yörede **Malakan** denilen Beyaz Ruslar tarafından **Nova Selim** adıyla kurulduğudur. XVI. yüzyıla ait bir han çevresinde gelişmiştir. Şu an için tarih öncesine ait araştırmalar, son sözü söyleme olanağı verecek yeterlilikte olmamasına rağmen Kars ve yöresinin çok eski tarihlerden itibaren yerleşim merkezi olduğu kanıtlanmış durumdadır¹⁶⁴. Selim merkez ilçeye bağlı **Ortakale, Başköy, Bayburt, Kamışlı, Çıplaklı, Akyar, Darboğaz, Bozkuş, Alisofu, Karahamza, Akçakale, Tozluca, Kekeç, Tuygun, Yolgeçmez, Söğütlü, Beyköy ve Koşapınar** köylerinde halı, kilim yapılmaktadır.

Harita :8 Araştırma Kapsamına Giren Selim İlçesini Gösteren Harita

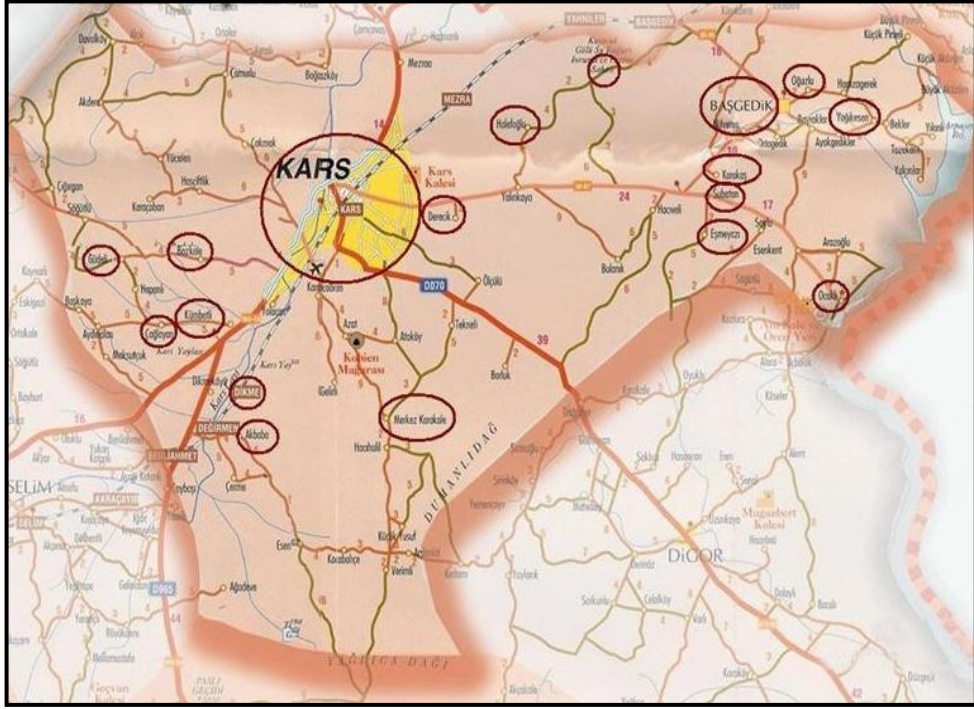
¹⁶⁴ H. Gündoğdu v.d., **Kuzeydoğu Anadolu'da Mimari (Kars Ani / Kağızman, Ardahan / Çıldır, Erzurum Oltu /Şenkaya , Rize Hemşin / Çamlıhemşin)**, İstanbul 2009, s.9; H. Gündoğdu, "Kuzeydoğu Anadolu'da Kültürel Miras ve Kars Çevresi Yapıları", **Sanatsal Mozaik**, Şubat-Mart 1998, Yıl: 3, S. XXIX, s.18; Cumhuriyetimizin 75. Yılında **Kars**, Ankara 1999, s. 39.; Kars Valiliği, **a.g.e.** s.78.

Susuz: İlçe, Kuzeydoğu Anadolu'nun en yüksek yaylalarının eteğinde, Kars-Ardahan yolu üzerinde bir vadi tabanına kurulmuştur. Kars'ın kuzey kesiminde yer alan Susuz, yüksek ve engebeli bir alanda bulunmaktadır. İlçenin batı kesimini Allahuekber Dağları, kuzey kesimini ise Kısır Dağı'nın güney uzantıları engebelendirir. İlçe toprakları içerisinde akarsu bulunmadığından **Cılavuz** olan ilçenin ismi Susuz olarak değiştirilmiştir. İlçenin güneybatı kesiminde Aygır Gölü bulunmaktadır. Ekonomisi hayvancılığa dayalıdır. İlçe merkezi, Posof ve Ardahan'ı Kars'a bağlayan karayolu üzerinde kurulmuştur. Gelişmemiş küçük bir yerleşim merkezidir¹⁶⁵. Susuz ilçesine bağlı **Keçili, Ermişler, Kalecik, Taşlıca, Yolboyu ve Harmanlı** köylerinde halı, kilim ve düz dokumalar yapılmaktadır.

Harita:9 Araştırma Kapsamına Giren Susuz İlçesini Gösteren Harita

¹⁶⁵ Cumhuriyetimizin 75. Yılında **Kars**, Ankara 1999, s. 39 .; Kars Valiliği, **a.g.e.** s.81; H. Gündoğdu v.d., **Kuzeydoğu Anadolu'da Mimari (Kars Ani / Kağızman, Ardahan / Çıldır, Erzurum Oltu / Şenkaya , Rize Hemşin / Çamlıhemşin**, İstanbul 2009, s.9; H. Gündoğdu, "Kuzeydoğu Anadolu'da Kültürel Miras ve Kars Çevresi Yapıları", **Sanatsal Mozaik**, Şubat-Mart 1998, Yıl: 3, S. XXIX, s.18.

Harita :2 Araştırma Kapsamına Giren Kars Merkez İlçe ve Köyleri

Kars	Sarıkamış	Selim	Kağızman	Arpaçay	Akyaka	Digor	Susuz
Merkez	Merkez	Merkez	Merkez	Merkez	Merkez	Merkez	Merkez
Halefoğlu	Yağbasan	Bozkuş	Köprü mah.	Akçakale	Kalkankale	Dağpınar	Taşlıca
Subatan	Sırataşlar	Tuygun	Kötek	Akçalar	Demirkent	Gülhayran	Keçili
Ocaklı	Yayıklı	Ortakale	Taşburun	Mescitli	Şahnalar		Harmanlı
Kümbetli	Mescitli	Kekeç	Karakuş	Güvercin	Duraklı		Ermişler
Dikme	Odalar	Başköy	Denizgölü	Yalınçayır			Yolboyu
Başgedikler	Akkoz	Darboğaz	Devebük	Koçköy			Kalecik
Eşmeyazı	Gecikmez	Tozluca		Çataksu			
Karakale	Başköy	Koşapınar		Söğütlü			
Karakuş	Belencik	Bayburt		Küçükboğaz			
Derecik	Karakurt	Kamışlı		Bardaklı			
Yağikesen	Karaurgan	Çıplaklı		Aslanoğlu			
Akbaba	Kurbançayır	Beyköy		Taşbaşı			
Esenyazı	Yeniköy	Akyar		Güldalı			
Bozkale	Eşmeçayır	Söğütlü		Aydınğün			
Gödeli	Hamamlı	Yolgeçmez		Doğruyol			
Çağlayan	Beşyol	Alisofu		Tepecik			
Oğuzlu	Karapınar	Karahamza		Karakale			
	Handere	Akçakale		Kümbet			

Tablo 1: Araştırma Kapsamına Giren İlçe ve Köyler

5.2. Kars Yöresi Tarihçesi

5.2.1. Kars Adının Ortaya Çıkışı ve Anlamı

Kars adı; M.Ö 130-127 tarihleri arasında Kafkas Dağları'nın kuzeyindeki Dağıstan'dan, bu yörede yerleşen Bulgar Türkleri' nin "Valantur" boyunun "Karsak" oymağından gelmektedir. 11. yüzyılda ünlü Türk bilim adamı Kaşgarlı Mahmud, Kars kelimesi için; "deve veya koyunyününden yapılan elbise ve karsak derisinden güzel kürk yapılan bir hayvan, bozkır tilkisi" demektedir.¹⁶⁶ Eski Türkçede "Karsak", karnının altı beyaz olan, 75-80 cm. boyundaki çöl tilkisinin adıdır. Bu hayvanı totem edindiklerinden dolayı, Kıpçaklar' ın bu boyuna da bu ad verilmiştir. Buharalı Şeyh Süleyman'da Kars'a "şal, kuşak, dokuma, belbağı, futa, miyanbet, karsak, tilki" demektedir¹⁶⁷. Bilim adamlarının yapmış oldukları bu tanımlamalar, gerçekten de Kars'ın eski çağ ve orta çağda yün dokumaları ile ünlü olmasından dolayıdır. Bir söylentiye göre de; Gürcü dilinde "Kapı kenti" anlamına gelen "**Karis Kalaki**"den gelmektedir¹⁶⁸. Bir başka deyişle, Anadolu'nun Avrupa ile Asya arasında oynamış olduğu tarihsel köprü görevini, Kars'da, Kafkasya ile Anadolu arasında oynamaktadır¹⁶⁹.

Kars Türkistan'da bir su, Dağıstan'da bir köy, Bursa, Kahramanmaraş, Adana, Silifke, Tortum, Tercan, Afyon, Bolu ve Ankara'da birer köy, Ural Irmağı civarında bir göl, köy ve dağ, Makü Bölgesi'nde bir kışlak adıdır¹⁷⁰.

Çıldır Gölü kuzeyinde ve ortasından devlet sınırı geçen Sodalı Göl'ün kuzeyindeki Karzak Kasabası ile Karsak Gölü adları da Bulgar göçebelerinden kalmadır¹⁷¹.

İlk olarak 7. Asırda **Gevond**, Kars adından bahsetmiştir¹⁷².

Britanya, Rusya ve Kanada'da birer kasabaya da Kars adı verilmiştir¹⁷³.

¹⁶⁶ M.F. Kırzioğlu, **Kars Tarihi**, İstanbul 1953, s.15.; O. Belli, **Kars 2. Kent Kurultayı Kafkasya'da Ortak Geleceğimiz**, İstanbul 2007, s. 23.

¹⁶⁷ O. Belli, "2000 Yıllık Kale ve Kent adı: Kars", **F. Kırzioğlu Hatıra Sayısı, Serhat Kültür**, İstanbul 2007, s.10.; O. Belli, **Kars 2. Kent Kurultayı Kafkasya'da Ortak Geleceğimiz**, İstanbul 2007, s. 23.

¹⁶⁸ F. Kırzioğlu, "Kars" **İslam Ansiklopedisi**, C. VI, İstanbul 1977, s. 360.

¹⁶⁹ O. Belli, **Kars 2. Kent Kurultayı Kafkasya'da Ortak Geleceğimiz**, İstanbul 2007, s. 24.

¹⁷⁰ M.F. Kırzioğlu, **Kars Tarihi**, İstanbul 1953, s.16.

¹⁷¹ M.F. Kırzioğlu, **a.g.e.**, s.16.

¹⁷² M.F. Kırzioğlu, **a.g.e.**, s.16.

¹⁷³ Kars Valiliği, **Kars 2002**, Ankara 2002, s.15.

5.2.1.1.Tarih Öncesi Dönem

Paleolitik Dönem: Alt Paleolitik Dönem'e ait, Susuz ilçesi Cilavuz Dere düzlüklerinde ve Kars Platosu'nda şölyen-aşölyen tipte işlenmiş ve Alt paleolitik döneme tarihlenen bir el baltası; Ağzıaçık Suyu'nun batısındaki düzlüklerde aşölyen baltası, Anı çevresinde ele geçen bir el baltası, Yazılıkaya'nın yaklaşık 6 km. güneyinde, Tombultepe yamaçlarında şölyen tipte el baltaları ve iri yongalar bulunmuştur.¹⁷⁴

Orta Paleolitik Dönem'e ait, Borluk Vadisi'nde Musteryen tipte bir araç, Ağzıaçık Suyu'nun batısında bazalttan yapılmış çok aşınmış bir uç, Yazılıkaya Tombultepe'ye yakın Kurbanaga Mağarası'nda taş araç ve ocak yerlerine rastlanmıştır¹⁷⁵.

Üst Paleolitik Dönem'de avcılık ve toplayıcılık yöntemlerinde farklılaşma olduğu, araç-gereç yapımının geliştiği görülmüştür. Bu dönemde kaya resimleri de ortaya çıkmıştır. Camışlı Köyü'nün batısında, Aladağ'ın doğu yamaçlarındaki Yazılıkaya'da bazalt yapılı bir kayanın dik ve düzgün yüzünde biri büyük, biri küçük iki panoya rastlanmıştır. Bu panolarda hayvan ve insan figürleri vardır. Figürlerin çoğu dağ keçileri, geyikler ve eşeklerden oluşmaktadır¹⁷⁶.

¹⁷⁴Kars hakkında bkz.: İ. K. Kökten, "Kars'ın Tarih Öncesi", **III. Türk Tarih Kongresi**, Ankara 1948, s.194.; M.F. Kırzioğlu, **Kars Tarihi**, İstanbul 1953, s.17.; Cumhuriyetimizin 75. Yılında **Kars**, Ankara 1999, s. 40; H. Gündoğdu v.d., **Kuzeydoğu Anadolu'da Mimari (Kars Anı / Kağızman, Ardahan / Çıldır, Erzurum Oltu /Şenkaya , Rize Hemşin / Çamlıhemşin)**, İstanbul 2009, s.9; H. Gündoğdu, "Kuzeydoğu Anadolu'da Kültürel Miras ve Kars Çevresi Yapıları", **Sanatsal Mozaik**, Şubat-Mart 1998, Yıl: 3, S. XXIX, s.18; Y. Akyüz, "16. ve 19. Yüzyıllar Arasında Kars Tarihi", **Kars Beyaz Uykusuz Uzakta**, YKY, İstanbul 2006, s.96; O. Belli, "Kars Adının Kökeni ve Anlamı", **Kars II. Kent Kurultayı** (24-26 Eylül), İstanbul 2004, s.23; O. Belli, "Kars Bölgesinde Tarih Öncesi Dönemi Kaya Üstü Resimleri", **Kars Beyaz Uykusuz Uzakta**, İstanbul 2006, s.167; A. Ceylan, "2000 Yılında Erzincan, Erzurum, Kars ve Iğdır İlleri Yüzey Araştırmaları", **XXI. Araştırma Sonuçları Toplantısı, II.**,Ankara 2004, s.265; A. Erzen, **Doğu Anadolu ve Urartular (Eastern Anatolia and Urartians)**, Ankara 1986, s.57; H. Gündoğdu, "Kuzeydoğu Anadolu'da Kültürel Miras ve Kars Çevresi Yapıları", **Sanatsal Mozaik**, S.XXIX, İstanbul 1998, s.19; H.Gündoğdu, "Uygurlık ve Sanat Tarihi Açısından Kars'ın Kimlik Değerleri", **2000'lerde Kars**, 29 Ekim , İstanbul 1999, s.28; B. Karamağaralı, "Anı", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, İstanbul 1997, s.57; İ. K. Kökten, "Orta, Doğu ve Kuzey Anadolu'da Yapılan Tarih Öncesi Araştırmaları", **DTCF Dergisi**, S.2, Ankara 1943,s.120; K.Köroğlu, "Urartu Krallığının Kuzey Yayılımı ve Qulha Ülkesinin Tarihi Coğrafyası", **Belleten**, XXXIII, Ankara 1969, s.200; A. Sagona, "Ortaçağ'dan Önce Kars", **Kars Beyaz Uykusuz Uzakta**, İstanbul 2006, s.13; P.Tuğlacı, "Kars", **Osmanlı Şehirleri**, İstanbul 1985, s.199; S.Ural, "Yakınçağ'da Kars", **Kars Beyaz Uykusuz Uzakta**, İstanbul 2006, s.127.

¹⁷⁵ İ. K. Kökten "Karsın Tarih Öncesi Hakkında İlk Kısa Rapor", **Belleten** VII, 1943, s.659.; M. F. Kırzioğlu, **a.g.e.**, s.19.

¹⁷⁶ Kars Valiliği, **Kars 2002**, Ankara 2002, s.16.

Mezolitik Dönem: Paleolitik dönemi izleyen Mezolitik dönem, mikrolit adı verilen minik araç ve gereçlerle tanınmıştır¹⁷⁷.

Neolitik Dönem: Neolitik dönemi Kars yöresi 'nde gerçek anlamda bir yerleşme yeri değil, Akçakale Adası'ndaki taş anıtlar ve kaledeki duvar resimleri temsil etmiştir. Bu resimler, yöredeki neolitik dönem yaşantısını yansıtmaları açısından önemlidir¹⁷⁸.

Kalkolitik Dönem: Araç- gereç yapımında bakırın kullanılmaya başlanmasıyla belirlenen kalkolitik dönemin Kars yöresindeki buluntu yeri, Kağızman'ın güney kesiminde yer almaktadır. Bakır Çağı da denilen bu dönemin izlerine, Anı'da ve Azat Köyü'ndeki höyükte de rastlanmıştır¹⁷⁹.

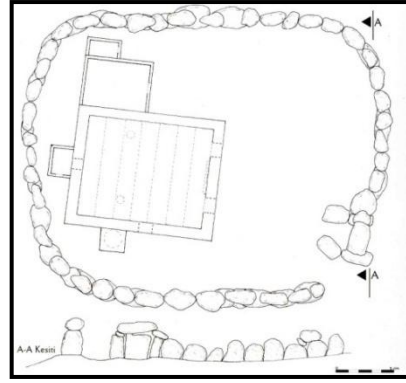
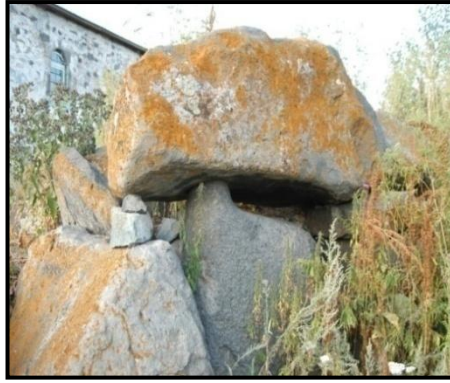

Foto.: 40, Çiz.: 35 Selim İlçesi Baykara Köyü'nde İlk Tunç- Demir Çağı'na Ait olduğu düşünülen Kurgan Kalıntısı (A. Ceylan).

İlk Tunç Çağı: Bu dönem bakırla kalayın karıştırılmasıyla elde edilen tuncun, araç yapımında kullanılmaya başlanmasıyla ayırt edilen bir dönemdir. İlk tunç çağı, Kars bölgesinde Yazılıkaya dibinde açılan Küçük Deney Çukuru'nda ve Kurbanaga Mağarası yakınındaki sondajda ele geçen çanak çömleklerle ve buluntularıyla bilinmektedir. Kale mevkiindeki açmada; İlk Tunç Devri (**Foto.: 40, Çiz.: 35**)'nden kalma bir açkı taşı, el değirmeni taşları, bir çekiç, üstü çizgi süslü

¹⁷⁷ M.F. Kırzioğlu, **ag.e.**, s.19.

¹⁷⁸ İ.K. Kökten, "Orta, Doğu ve Kuzey Anadolu' da Yapılan Tarih Öncesi Araştırmaları", **Bulleten VII**, 1943, s. 601.; Kars Valiliği, **ag.e.**, s.17., O. Belli, "Kars Bölgesinde Tarih Öncesi Kayaüstü Resimleri", **Kars Beyaz Uykusuz Uzakta**, İstanbul 2006, s.167.

¹⁷⁹ M.F. Kırzioğlu, **Kars Tarihi**, İstanbul 1953, s.20.; Kars Valiliği, **ag.e.**, s.17.; İ.K. Kökten, "Orta Doğu ve Kuzey Anadolu'daki Yapılan Tarih Öncesi Araştırmaları", **DTCF Dergisi**, S. 2, 1943, s.120.

hayvan parmak kemikleri, küçük bir taş hayvan, el yapımı çanak çömlekler ve yapı kalıntıları olduğu düşünülen iri taş yıkıntıları bulunmuştur¹⁸⁰.

Tüm bu araştırmalardan çıkan sonuç; Kars Yöresi'nin Paleolitik Dönem'den başlayarak Orta Tunç Devri'ne değin kesintisiz bir kültür silsilesine mekân olduğudur.

5.2.1.2. Yazılı Tarih Sonrası Kars

Urartular: Yazılı tarih dönemleri, Kars bölgesinde Urartularla başlamıştır. M.Ö. IX ve VI. yüzyıllar arasında Van Gölü çevresi merkez olmak üzere kuzeyde Çıldır, kuzeydoğu'da Gökçe Gölü çevresi, doğuda İran içleri, güneydoğu'da Urmiye Gölü, güneyde Şanlıurfa, batıda da Fırat Irmağı ile sınırlanan bölge Urartu Krallığı'nın egemenliği altında girmiştir¹⁸¹. Urartular döneminde Bingöl'den Çıldır Gölü ile Gökçe Gölü bölgesine uzanan yerlerde, insanların çok sık bir yerleşim gösterdikleri ve buralarda ondan fazla yerli krallıkların bulunduğu tespit edilmiştir. Bu yerli krallıklar içerisinde Kars'ta, Diauekhi Krallığı hüküm sürmüştür¹⁸².

Kimmer-İskit Akınları: M.Ö VII. ve V. yüzyıllar arasında İskitlerin baskısı karşısında başka topraklara göç etmek zorunda kalan Kimmerler, kendilerine yeni bir yurt edinmek amacıyla Anadolu'ya girmeye başlamışlardır¹⁸³.

Kimmerlerle İskitlerin saldırıları ile yıkılma eşiğine gelen Urartu Krallığına son darbeyi Medler vurmuştur. Medler özgürlüklerini kazanarak Asur devletini ortadan kaldırmış, bunun ardından ise, bölgedeki Urartu hâkimiyeti sona ermiştir¹⁸⁴.

Persler: M.Ö 550'de Urartu toprakları Pers egemenliğine girmiştir. Persler, Orta İran'dan Ege Denizi'ne kadar geniş bir bölgeyi egemenlikleri altına almışlardır.¹⁸⁵

¹⁸⁰ F. Kırzioğlu, **Kars Tarihi**, C.I., İstanbul 1953, s.57.; Kars Valiliği, **Kars 2002**, Ankara 2002, s.18.; H.Z.Koşay, "Kuzeydoğu Anadolu'da Bir Gezi", **Ülkü**, 1948, C.II., s.15.

¹⁸¹ M.F. Kırzioğlu, **Kars Tarihi**, İstanbul 1953, s.58.

¹⁸² Kars Valiliği, **Kars 2002**, Ankara 2002, s.19; Y. Karadeniz, **36-Kars**, Kars 1994, s. 35.

¹⁸³ F. Kırzioğlu, **Kars Tarihi**, C.I., İstanbul 1953, s.61.

¹⁸⁴ Kars Valiliği, **Kars 2002**, Ankara 2002, s.19.

¹⁸⁵ A. M. Mansel, "Urartu Tarihi ve Medeniyeti", **Beşinci Üniversite Haftası Van**, İstanbul 1945,s.113.; Kars Valiliği, **a.g.e**, Ankara 2002, s.19.

Araks Krallığı: Farklı etnik bölgelerden oluşan Araks Krallığı'nın merkezi, bugünkü Azerbaycan sınırları içindeki Armavir olmuştur.¹⁸⁶ Krallığın sınırları batıda Murat suyu'na kadar uzanmıştır. Bu arada İran-Azerbaycan bölgesinde hâkimiyet kurmuş olan Partlar,¹⁸⁷ Araks Krallığını büyük yenilgiye uğratmışlardır¹⁸⁸.

Tigran Dönemi: Araks Krallığı yenilmesine rağmen ortadan kalkmamıştır. Tigran, Araks'ların başına geçmiş ve topraklarını genişletmeyi sürdürmüştür. Tigran'ın egemenliği M.Ö 64'de Roma istilalarına kadar sürdürmüştür¹⁸⁹.

Sasaniler Dönemi: Sasani Kralı Yazdigert'in bölgede başlatmış olduğu dinsel baskılar sonucunda, Doğu Anadolu'da çatışmalar ve huzursuzluklar başlamıştır. Sasanilerin, Roma ve Bizanslılarla da çatışmaları olmuştur¹⁹⁰. Suriye, Irak ve Mısır'da egemenlik kuran Araplar, 630 yıllarında İran'ı ele geçirmişlerdir. Halife Hz. Ömer 642'de Nihavent Savaşı'yla bölgedeki Sasani egemenliğine son vermiştir¹⁹¹.

İslam Uygarlıkları Dönemi: Arapların Güneydoğu ve Doğu Anadolu 'yu ellerine geçirmek amacıyla yaptıkları seferlerin ilki, 638 yılına rastlar. Kars yöresinin bir bölümü 646'da Araplara kendiliğinden teslim olmuş ise de, yöre halkı Selçukluların bu bölgeye geldiği 1064 yılına kadar, 418 yıl boyunca Hristiyan kalmışlardır¹⁹².

M.S. 7. asırda İslâm orduları bu bölgeyi fethedince Ermeni derebeyleri, Abbasi halifelerine tâbi olmuşlardır. Türk Saçoğulları ve onların yerine geçen Şeddadiler, bu bölgeye hâkim olmuşlar ve Ermenilerle mücadele etmişlerdir. Onuncu asrın ortasında Kars'a 50 km. mesafede Ani şehrini başşehir yapan Ermeni derebeyleri, 1044'te Bizanslılar tarafından bölgeden kovulmuşlardır¹⁹³.

Selçuklular Dönemi: Yirmi senelik Bizans hâkimiyetinden sonra büyük Türk Hakanı Selçuklu Sultanı Alparslan, 1064'te Ani'yi fethederek Bizanslıları

¹⁸⁶ M.F. Kırzioğlu, **Kars Tarihi**, C.I., İstanbul 1953, s.63.

¹⁸⁷ A.Caferoğlu, **Kafkasya Türkleri**, Ankara 1976, s.35; A. Çeçen, **Tarihte Türk Devletleri**, İstanbul 1985, s.24.

¹⁸⁸ M.F. Kırzioğlu, **Kars Tarihi**, C.I., İstanbul 1953, s.160.

¹⁸⁹ Kars Valiliği, **Kars 2002**, Ankara 2002, s.20.

¹⁹⁰ C.Aslanoğlu, **Kars İlinde Kültür Hazineleeri**, Kars 1980, s. 5.

¹⁹¹ M.F. Kırzioğlu, **Kars Tarihi**, C.I. s. 191.; Kars Valiliği, **Kars 2002**, Ankara 2002, s.20.

¹⁹² Y. Karadeniz, "36 Kars", **36 Kars Gazetesi**, Kars 1994, s. 2.

¹⁹³ Yener Karadeniz, "36 Kars", **36 Kars Gazetesi**, Kars 1994, s. 2.

buradan atmıştır¹⁹⁴. Kars, Anadolu'nun Türkler tarafından fethedilen ilk parçası olmuştur. Alparslan'ın oğlu Sultan Melikşah, Kars'ı geri almak isteyen Bizanslıları 1080'de yenerek, bu bölgeyi Erzurum'u merkez yapan Saltukoğulları'na vermiştir¹⁹⁵.

1124'te Gürcüler, Ani ve Kars'ı ele geçirmiş, Saltukoğulları, 1153'te buraları geri almışlardır. 1226'da Celaleddin Harezmşah, Ani'yi kuşatmış fakat alamamış ardından, Tiflis'i fethetmiştir¹⁹⁶.

Sırasıyla İlhanlılar, Celayirliler, Timurlular, Karakoyunlular ve Akkoyunlular bölgeyi ele geçirmişlerdir. Timur, 1394, 1400 ve 1403'te Kars'tı ele geçirerek batıya geçmiştir. Safeviler, Akkoyunlu İmparatorluğu'nu yıkınca onların mirasına konarak Kars'a hâkim olmuşlardır¹⁹⁷.

Osmanlı Yönetimi: Yavuz Sultan Selim Han, Çaldıran Seferi'nden dönerken Kars Kalesi yakınında konaklamıştır. Kars ve çevresi, 1534'te Kanuni Sultan Süleyman Han'ın ilk yıllarında, Safeviler'den Osmanlılara geçmiştir¹⁹⁸. Safavi ordusu çekildikten sonra, Safavi akınından cesaretlenen Atabekliler de taarruza geçerek Yusufeli, Artvin, Tortum bölgelerini geri almışlardır. 1548 sonbaharında Erzurum'a gelen bir Osmanlı ordusu, padişahın buyruğu ile H. 955 Recep ayında, Atabekliler yurduna girip buraları yeniden fethetmiştir¹⁹⁹. Lala Mustafa Paşa, yıkık ve harap olan Kars'ı büyük ölçüde onarmıştır. Safavi Hükümdarı Şah I. Abbas'ın, Revan'ı almasının ardından, 1615'te yapılan barış sonucunda Kars'ı terk eden halk, geri dönmüştür. 1734 yılında ise Afganlı Nadir Şah, Kars'ı kuşatmış, yapılan barış anlaşması sonucunda Revan İran'a, Kars ve yöresi Osmanlılara bırakılmıştır. 1734'den itibaren başlayan bu uzun barış dönemi Rusların güçlenmesi ile sona ermiştir. Ayrıca XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde İranlılar, Kaçar Hanedanlığı döneminde, üst üste Kars'a saldırmışlardır²⁰⁰.

¹⁹⁴ Kars Valiliği, **1967 Yılı**, Ankara 1967, s. 5.

¹⁹⁵ M.F. Kırzioğlu, **Kars Tarihi**, C.I., İstanbul 1953, s.309.

¹⁹⁶ M.F. Kırzioğlu, **Kars Tarihi**, C.I., İstanbul 1953, s.435.

¹⁹⁷ Kars Valiliği, **Kars 2002**, Ankara 2002, s.21. bkz. A.Sagona, "Ortaçağdan Önce Kars", **Kars Beyaz Uykusuz Uzakta**, İstanbul 2006, s.14.

¹⁹⁸ M. Erendil, **Sarıkamış Şehit Yurdu**, İstanbul 1995, s. 33; M. Ş. Köprülü, **Sarıkamış İhata Manevrası**, İstanbul 1338, s.200; Murat Çulcu, **Sarıkamış (İhata Manevrası) (Kaymakam Şerif Beyin Anıları)**, Kasım 1998, s.264.

¹⁹⁹ H. Gündoğdu ve Ekibi, **Sarıkamış ve Çevresindeki Tarihi Kalıntılar**, Erzurum 2002, s. 51.

²⁰⁰ Kars Valiliği, **Kars 2002**, Ankara 2002, s.24-25. ; bkz., J.Akyüz, "16. Ve 19. Yüzyıllar Arasında KarsTarihi", **Kars Beyaz Uykusuz Uzakta**, İstanbul 2006, s.77.

Sıcak denizlere açılma hayallerini gerçekleştirmek amacıyla ilk olarak 1807’de Kars’a saldıran **Ruslar**, 1828’de önce şehri, daha sonra iç kaleyi işgal etmiş ve yağmalamışlardır. 1829’da imzalanan **Edirne Antlaşması** ile Ruslar geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Fakat Ruslar **Ahıska** şehrini ve altı sancağını savaş tazminatı yerine sayıp, geri vermemişlerdir²⁰¹.

Karadeniz’de İstanbul-Batum arasında sefere başlayan yeni vapura “**KARS**” adı verilmiştir. 15 Ekim 1877 günü, **Gazi Ahmet Muhtar Paşa** komutasındaki Türk Ordusu, Alacadağ’da Rus ordularını bozguna uğratmış ise de, devam eden yoğun Rus saldırıları sebebiyle Erzurum’a doğru çekilmiştir²⁰². Rusya; 1856 Arazi Kanununa göre, Kars’ta “**Oblast**”(askeri vilayet) idaresini kurmuştur. Toprak mülkiyetini devletleştirmiş ve yerli Türklerin topraklarını ellerinden alarak yeni göçmenlere vermiştir²⁰³.

Kars ilinin milli mücadele tarihi, I. Dünya Savaşı öncesinden Cumhuriyete değin uzanan, kesintisiz bir süreci yansıtmaktadır. Kars 19.yüzyıl sonlarından 20. yüzyıl ilk çeyreğine kadar ard arda Rus, Ermeni ve İngiliz işgallerine uğramıştır²⁰⁴. I. Dünya Savaşı sırasında, Ruslar 1914’ Kars’ta 150 Türk’ü sürgüne göndermiştir. Enver Paşa komutasındaki Türk Ordusu 1915 kışında aşmak istediği Sarıkamış alamamış, çünkü Allahuekber Dağları’nda Mehmetçik donarak şehit olmuştur²⁰⁵. 9. Kafkas Tümeni 30 Ekim’de Ermenilerin direnişini kırarak Kars’a girmişlerdir²⁰⁶. Ermenistan Hükümetiyle TBMM Hükümeti arasında 16 Mart 1921’de Sovyet Hükümeti ile imzalanan **Moskova Antlaşması** ile Kars ve Artvin’in Sovyet Rusya ile olan sınırları belirlenmiştir²⁰⁷.

²⁰¹ D. Kaya, **Bir Destan Kahramanı**, Kars 1984, s.22. ; N. Alaybeyli, “Rus İşgali Döneminde Kars”, **Kars Beyaz Uykusuz Uzakta**, İstanbul 2006, s.166.; N.Aydın, **Her Yönüyle Sarıkamış**, Kars 1998, s.365.; Sarıkamış Kaymakamlığı, **(Şehitler Yurdu Dans Eden Karlar Diyarı) Sarıkamış**, 2002, s.224.; R. Balcı, **Tarihin Sarıkamış Duruşması**, Ağustos 2006, s.350.

²⁰² G. Ahmet Muhtar Paşa, **Anadolu Rus Harekâtı, Anılar**, Ankara 1986, s. 13.

²⁰³ Kars Valiliği, **Kars 2002**, Ankara 2002, s.19.

²⁰⁴ F. Kırzioğlu, **Kazım Karabekir**, İstanbul 1960, s.81.; Ş. Bingeli, “Doğunun İncisi Sarıkamış”, **Deniz Magazin**, İstanbul 1997, s.23; M. Erendil, **Sarıkamış Şehit Yurdu**, Ankara 1992, s.42.

²⁰⁵ M. F. Kırzioğlu **Osmanlıların Kafkas Ellerini Fethi**, İstanbul 1973, s.28.

²⁰⁶ F. Kırzioğlu, **Milli Mücadelede Kars**, İstanbul 1960, s.24.; Kars Valiliği, **Kars 2002**, Ankara 2002, s.32-36., bkz. M. Köse, “Evliye-i Selase” **Kars, Ardahan, Batum 1877- 1920 İşgalden Kurtuluşa “Kırk Yıllık Kara Günler”ve Ermeniler**”, Ankara 2003, s.56.; S.Ural, “Yakınçağda Kars”, **Kars Beyaz Uykusuz Uzakta**, İstanbul 2006, s.108.

²⁰⁷ M. F. Kırzioğlu, **Osmanlıların Kafkas Ellerini Fethi**, İstanbul 1973, s. 45.

5.3. Kars Yöresi Düz Dokumalarında Kullanılan Hammadde ve Hazırlanışı

Dokuma sanatımızın oluşumunda kullanılan üretim maddeleri, üretim kaynaklarına göre çeşitlilikleriyle birlikte, değişik özellikler de taşırlar. Genelde hayvansal, bitkisel ve madensel kökenli dokuma maddelerinin üretimi, üretildikleri kaynaklara ve dokumada kullandıkları türlere göre de değerlendirilmesi gerekir. Bu açıdan Anadolu ıstar ve diğer tezgâhlarda kullanılan hammaddelerin başında; yün, keten, pamuk ve kıl gelir. Yünün Türk kültür tarihinde geçmişi çok eskilere dayanır. Orta Asya ve Hazar Denizi bölgesi etnografya çalışmalarıyla bilinen M. **Sibisoyev** “Post örtüsünden ilk çıkan dünya insanının Türkler olduğunu” kaydeder ve koyunu ehlileştirdiklerini, yün eğirip giysiler yaptıklarını, oturdukları mekânı eşyalandırdıklarını belirtir²⁰⁸.

Kaynaklara göre, M.Ö. X-VIII yüzyıllardan beri koyunun sütünden, etinden ve yününden faydalandığı bilinir. Orta Asya’da **Andronova** kültürüyle başlayan sanatta hayvan üslubu, öncelikle Altay ve Tanrı Dağları yörelerinde tespit edilmiştir²⁰⁹. Bu dönem başlangıcı Hun ve Göktürk dönemi öncesini kapsar. Endüstrileşme başlangıcına kadar toplumların yaşam değerleri, sahip oldukları doğa ve hayvansal ürünlerden elde ettikleri dokuma ve o dönem eserleriyle değerlendirilmektedir. Göçebelik döneminde köy ve şehir yaşamında dokuma sanatının önemli bir yeri vardır. Yün bu konunun başında gelen bir maddedir.

Araştırma sahamız olan Kars yöresinde eskiden dokumalarda **yün, keçi kılı** ve **pamuk** kullanılmaktaydı. Günümüzde özellikle orman sahalarının korunması amacıyla keçi beslenmediği için keçi kılı çok az kullanılmaktadır. Daha çok koyun yünü görülmektedir. **Yün**, genelde halkın kendi beslediği koyunlarından elde edilmekte ya da pazarlardan alınmaktadır.²¹⁰ Günümüzde çözüde kullanılan pamuk ise dışarıdan getirilmektedir. Kars Yöresi’nde, yalnızca koyunlardan elde edilen yün ipliği tercih edilmektedir. Kullanılan yün iplikleri gerek evlerde el eğirmesi, gerekse koyunlardan elde edilen yünlerin fabrikalarda bükülmesiyle sağlanmaktadır. Son yıllarda Kars Yöresi’nde kilim yapımında kullanılan ipliğin büyük bir kısmı, Uşak İplik Fabrikaları’nda imal edilmektedir.

²⁰⁸ T. Parlak, **Oltu ve Köylerinde Bardız Kilimeciliği**, Erzurum 2002, s. 18.

²⁰⁹ N. Görgünay, **Doğu Anadolu Köy Halılarının Kalite ve Desenleri**, 1984, s. 16.

²¹⁰ A. Kafalılar, **Halıcılık ve Teknoloji**, Köy işleri ve Kooperatifler Bakanlığı, Ankara 1982,s.23.

Buna rağmen, elde bükülen ve evde doğal boyalarla boyanan iplikler, önemini hala korumaktadır. Fabrikalarda imal edilen ipliklerin büyük bir kısmı derilerin tabaklanmasıyla elde edilen, kısa elyafly yünler ile suni elyaf karışımı ve normal yünden harmanları yapıp, yağ karışımı ile, makinelerde çekilen ipliklerdir. Özellikle maliyet itibarıyla uçucu yağların yerine, katı yağlar kullanıldığından, bölgede dokunan kilimin kalitesi düşmektedir. Aynı zamanda yağla çekilen ipliklerde boyama, istenilen neticeyi vermemektedir²¹¹. Bu nedenle, Kars Yöresi'nde evlerde hazırlanan ipliklerle yapılan kilimler, daha çok rağbet görmektedir²¹².

Kars yöresi'nde koyunlar senede bir defa olmak üzere Haziran sonları ya da Temmuz başlarında kırkılır. Bazı köylerde yedi-sekiz aylık kuzular, Ağustos ve Eylül aylarında diğer sürüden ayrı olarak yalnız sırt ve kaburga tarafındaki yünler kırkılır. Kars yöresi'nde kışın uzun sürmesi ve havaların soğuk olması nedeniyle, kışı ahırlarda geçiren koyunların yünlerinde idrar ve pislikler birikmektedir. Kırkım ayında, bu iş için özel olarak yapılmış makaslar kullanılır. Bütün Anadolu'da olduğu gibi, Kars yöresi'nde de kırkım sırasında yapağının hepsi koyundan gömlek olarak çıkarılır. Gömleklerin boynu, ayak kısımları iç tarafa toplanarak ve iki yanları ortada birbirine yaslanacak şekilde kapanarak istif yapılır. Gömlekler tulum haline getirilmeden önce, yapağında çakıldak ve siyeklerin temizlenmesine dikkat edilir. Kirli olan yapağlar, çeşme başlarında yıkanır. Çok kirli olan kısımlar suda birkaç gün bekletilerek kirlerinin yumuşaması sağlanır. Yıkama esnasında pislik ve kirlerin yanı sıra yünde doğal olarak bulunan yağ da bir nebze temizlenir. Yumuşatılan yapağlar, düzgün bir taş veya kalın kütükler üzerinde tokaçlar ile dövülür, yünler sabun gibi köpürene kadar tokaçlama işi devam eder. Yünde kalan idrar atıkları köpürerek temizlenmeyi kolaylaştırır da eskiden yöre halkı bu iş için kil kullanmaktaydı. Beyaz yünler, bazı zaman kil ile ovuşturularak köpürtülmekte, daha sonra bol suda çalkalanarak temizlenmektedir. Ağaç seleler içine doldurulan yapağlar taşlar üzerinde süzülerek kurutulur. Bol güneş altında kurutulan yünler, gölgede

²¹¹ T. Parlak, **Oltu ve Köylerinde Bardız Kilimciliği**, Erzurum 2002, s. 19; Bkz. N. Görgünay, **Doğu Anadolu Köy Hahlarının Kalite ve Desenleri**, 1984, s. 16.

²¹² T. Parlak, **Oltu ve Köylerinde Bardız Kilimciliği**, Erzurum 2002, s. 20; A. Ergüder, **Çoruh Vadisinde Düz Dokumalar**, Ankara 2007, s.58.

kurutulanlardan daha parlak olur. Ancak fazla güneş altında kalan yünler güneşte kavrulacağından değer kaybeder. Kurutulan yünler, eriş ve argaç olacak şekilde ayırma tabi tutulur²¹³.

Foto.: 41-42 Kars Müzesinde Yün Tarağı ve İğ

Kars Yöresi'nde yün, elle didilerek özel hazırlanmış taraklarla taranır (Foto.: 41-42). Kullanılan tarakların değişik şekilde olanları vardır. Dokuma için ayrılıp yıkanan yünler, önce yün tarağında -yaşlı kadınlar tarafından- iyice taranır. Koyunun pıslığı ve yüne karışan otlar temizlenir. Yün tarağında taranarak (Foto.: 51) temizlenmiş yünler, iplik haline getirilmek üzere, kaplara doldurulur. Taranarak hazırlanmış yünlerden sonra iplik yapımına geçilir.

İplik yapan zanaatkârların Türkler arasında var olduğunu, eski Türk kaynaklarından öğrenmekteyiz. Harzemşahlar dönemine ait kaynaklarda “**ip satkucu**” yani ip satıcısı gibi sözlere rastlanmaktadır.²¹⁴ Kars yöresi'nde çok eskilere dayanan yün iplik yapımı, **teşi**, **ığ** ve **çıkırık** (Foto.: 52-53-54) denilen aletlerle yapılmaktadır. Teşilerin uç kısmında bulunan kemik veya ağaçtan yapılan yuvarlak kısma “**ağırşak**” denir (Foto.: 48-49-50). İğ ve teşilerin dönmesini ağırşaklar sağlamaktadır. İğ ve teşi; tarihten önceki çağlardan beri, hemen hemen bütün kavimlerde şekli hiç değişmeden yapıp kullanılan bir alettir. Kars çevresinde kullanılan teşilerle Orta Asya kazılarında bulunan teşiler arasında hiçbir fark yoktur. Uygurlardan itibaren “**ığ**”, “**ig**”, “**yığ**”, “**yık**” olarak söylenen ığ sözü, günümüzde de kullanılmaktadır. Teşi ile ığ arasındaki fark; birinde ip eğilirken ağırşak yukarıda, sapı aşağıda, diğesinde ise ağırşak aşağıda, sapı

²¹³ T. Parlak, **a.g.e.**, s. 20.

²¹⁴ T. Parlak, **a.g.e.**, s. 22; B. Ögel, **Türk Kültür Tarihine Giriş**, IV. Cilt, Ankara 1978, s. 137.

yukarıdadır. “**Ağırşak**” tabiri Selçuklu döneminin başlangıcında, “**uğurşak**”²¹⁵ şeklinde söyleniyordu. Sarıkamış – Bardız Yöresi’nde iplik yapımında kullanılan diğer bir alet olan “**çıkırık**” ise Türkler tarafından “**çığrı**” olarak adlandırılıyordu²¹⁶.

Foto.: 43 – 47 Kars Yöresinde Kirkit Örnekleri (Kars Müzesi)

²¹⁵B. Ögel, **a.g.e.**, s. 143.

²¹⁶T. Parlak, **Oltu ve Köylerinde Bardız Kilimciliği**, Erzurum 2002, s. 21.

Foto. : 48 Kars Yöresinde bulunan Ağırşak Örnekleri (Kars Müzesi)

Foto.: 49-50 Kars Yöresinde bulunan Ağırşak Örnekleri (Kars Müzesi)

Foto.: 51 Sarıkamış – Bardız yöresinde yün taraması yapan Fetahna Çakmur

Yıkayıp hazırlanan yapağıdan, dokunacak miktarda yün alınarak iplik yapımına başlanır. Önce fitiller oluşturulur, 3-4 cm. kalınlığında, 1-1,5 m. uzunlukta hazırlanan fitiller, **teşi** ile bükülerek, elle inceltirilerek iplik haline getirilir. Çözü iplerine “**eriş**” de denilmektedir. Eğrilen ipler, daha sonra diğer bir çıkırık aracılığıyla bükülerek çok katlı hale getirilirler. Çözü iplerinin boyanmadan kullanılmasına rağmen, atkı ipleri **çıgrık** (Foto.: 51) adı verilen diğer bir araç ile kelep haline getirilerek boyanmaktadır. Bazı hallerde koyunyünün doğal renklerinden faydalanılmaktadır. Beyaz, siyah, kahverengi, mor koyun yünlerinin doğal renkleri kullanılmasıyla birlikte, yine bu doğal renkler kendi aralarında karıştırılıp, taranarak, değişik renkler ve tonlar elde edilmektedir.

Foto.:52 Sarıkamış–Bardız yöresinde çıkırıkla yün eğrilmesi

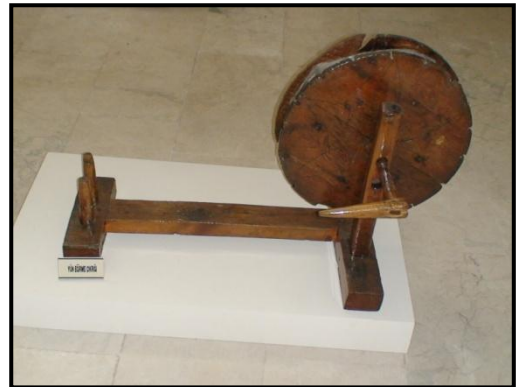

Foto. : 53–54 Kars Müzesinde Çıkırık ve Kirmen

5.4. Kars Yöresi Düz Dokumalarında Kullanılan Araçlar

Dokumaların üzerinde dokunduğu araçlara genel olarak “tezgâh” denilmektedir. Dokuma tezgahları ; **Yatay Tezgah** (Yer tezgahı, konar göçer tezgah); **Dikey Tezgah** (Istar, ip ağacı, mazman) **Gelişmiş Dikey Tezgah** (Kilim tezgahı ve halı tezgahı) (Foto.: 56-57)’ dir. En basitinden en gelişmişine kadar, çözümlerin sarıldığı iki uzun direk, çözümlerin alt-üst ayrılmasına yarayan gücü ağacı ve çözümlerin arasına konan **varangelen** (var-gel) isimli tahta el dokuma tezgahlarını oluşturur. Bölgede düz dokuma yaygılarda halkın **ağaç tezgâh, gergi ağacı, ip ağacı** gibi isimlerle adlandırdığı, ahşaptan yapılmış yarı yatık ıstar tipi tezgâhlar kullanılır. **Istar** (Foto.: 55) taşınması, kurulması kolay, pratik, dikey çözümlü sistemli dokuma tezgâhıdır. Yan ağaçlar ya duvara dayanır yahut toprağa gömülür. Belirli uzunluktaki çözümlerin gerginliği, alt levendin (mazı) sabitleştirilip, üst levendin burğu ağacı ile döndürölüp istenilen gerginlik elde edildiğinde, yan ağaçlardaki dişlere iple bağlanmasıyla sağlanır. Dokuma ağızlığı çubukla çaprazlanan çözümlerin gücölmesiyle açtırılır. Dokuma ilerledikçe, üstteki burğu ağacı gevşetilir, dokuma alt levende sarılır²¹⁷.

Foto.: 55 Kars Yöresi’nde Istar Tezgâhta Dokuma

²¹⁷ A. Uğurlu, **Antik Çağ Anadolu Dokuma Sanatı**, İstanbul 1990, s. 17; G. Karaver, “Halı Kilim Restorasyonunda Kullanılan Teknikler ve Bir Örnek Kuruluş”, **2000’li Yıllarda Türkiye’de Geleneksel Türk El Sanatları**, Ankara 1999, s. 134.

Bu tezgâh tipi, evlerde kullanıldığı gibi, göçebe hayatına da uygundur. Taşıma ve kurulması basit, hatta göçte kondukları yerde de yapılabilecek basit bir dokuma aracıdır. Halının da dokunduğu bu tezgâhlar, halk arasındaki yöresel deyimleriyle direk (yan ağacı), alt-üst ağacı (mazi), burgu ağacı, gücü, gele-vara (varangelen) ve ayırma ağacından meydana gelir ²¹⁸.

Foto.: 56 – 57 Dikey Tezgâhta Kilim Dokunurken (Sarıkamış Dokuma Atölyesi)

Yan dikmeler, tezgâhın kuruluşunda iskeleti teşkil eden, 0,30 m. eninde, 0,7 m. kalınlığında bir tahtadır. Alt ve üst uçları mazi ağaçlarının geçmesi amacıyla yuvalıdır. Gücü ipliyle mazi ağacının takılması ve germe ipleri için eşit aralıkta dişler açılmıştır.

Mazi ağacı, alt ve üst olmak üzere iki yuvarlak ağaçtır. Birer ucu germe çubuklar için deliklidir. Ortası boydan boya olukludur. Gücü başı, bağlama çubukları yatağıdır.

²¹⁸ A. Ergüder, **a.g.e.**, s.63.

Germe çubuğu, tezgâhların gerilmesine yardım eder. Gücü ağacı, yerde yapılan çapraz çözgüyü ayırır. Gücü ipleri, arışları tek-çift ayırma işini gücü ağacıyla yapar.

Gücü açma-kapama tahtası, 5cm. enindedir. Gücü ipi çapraz çözgünün karışmamasını sağlar.

Kars Yöresi'nde çözgü yerde hazırlanır. Buna halk arasında “**çözgü**” veya “**ip çözme**” adı verilir. Yere 3-3,5 m. arayla iki ağaç kazık çakılır. Bunlardan her birinin yanına birer kişi oturur. Elinde ip bulunan üçüncü bir kişi ipi kazıklar arasında paralel gerdirir. Kazıkların yanında oturanlar iplerden her birini elinde tuttuğu ayrı iple belli aralıklarla zincir atarak bağlarlar. Halk arasında bu işleme “**çiti örme**” denir. Bütün ipler bağlandıktan sonra, kazıklardan alınan ipler, tezgâh üzerindeki yuvalara göre hazırlanmış çubuklara geçirilir ve tezgâh üzerine oturtulur. Birbirine göre ters gelecek şekilde, gücü ve varangelen ağaçları ipler arasından bir alttan bir üstten, burgu ağaçları yardımıyla alt ve üst ağaçlar döndürülerek ipler gerdirilir ve dokumaya hazır hale getirilir. Yörede el şekilli **ahşap kirkitlerin** yanı sıra, **demir kirkitler** (Foto.: 43-47) de kullanılmaktadır. İplikleri kesmek için, küçük bıçaklardan faydalanılır²¹⁹.

Kars yöresi'nde düz dokuma yaygıların **kalitesi**, halk arasında daha çok malzemenin cinsi, boya ve dokuma tekniklerine göre değişir. Yörede pamuk, son yıllarda çözgüde kullanılmaya başlanmıştır. Pamuk çözgülerde dokunsa bile, bu malzeme ile dokunan örnekler, değersiz ve kıymetsiz sayılır. Yünden dokunan örnekler, her zaman iyi kabul edilir. Ayrıca elde eğrilmiş yünler, daha makbuldür. Yörede düz dokuma yaygılar, özellikle çeyiz için dokunduğundan, doğal boyayla yapılmış olanlar tercih edilir.

5.5. Kars Yöresi Düz Dokumalarında Kullanılan Boyalar

5.5.1. Kars Yöresinde Boya Bitkilerinin Elde Edilmesi

Boya bitkilerinin toplanması: Boyama yapılırken bitkilerin belirli bir kısmı, örneğin çiçeği, yaprağı, tohumları, kabuğu ya da kökü kullanılır. Toplama zamanı en önemli etmenlerden biridir. Toplanacak kısmın en olgun zamanını seçmek gerekir. Çiçekler açtığı zaman, yapraklar tam büyüklüğüne eriştiğinde,

²¹⁹ T. Parlak, **Oltu ve Köylerinde Bardız Kilimciliği**, Erzurum 2002, s. 36; Ç. Aytaç, **a.g.e.**, s. 42.

tohum ise olgunlaştığında toplanmalıdır. İkinci önemli etmen, bulunduğu yöredir. Bir türün yetişmesi için en uygun iklim koşulları nerede ise, oradan toplanmalıdır. Toprağın besleme yeteneği, kullanılan gübre, o yılın yağış miktarı gibi etmenler gerek boya madde miktarını, gerekse elde edilen rengin niteliğini etkiler.²²⁰

Boya bitkilerinin saklanması: Kurutulan bitkiler, bez ya da kâğıt torbalarda küflenmeye karşı uygun ortamlarda saklanmalıdır. Küflenme çoğu zaman, boyar maddelerin bozulmasına neden olur. Bundan dolayı toplanan bitkiler küflenmeye neden olacak etkenlerden uzak tutulmalıdır.

Boya bitkilerinin kurutulması: Boya bitkileri taze veya kuru halde kullanılır. Eğer mevsiminde toplanması gerekip, hemen kullanılacaksa bu bitkiler, açık havada ve gölgeli ortamda kurutulmalıdır. Kurutmak için en iyi yöntem gölgeli açık havada kurutmaktır²²¹.

5.6. Yün Boyamada Kullanılan Araçlar

Boya kaynatmak için kalaylı bakır ya da emaye bir kova kullanılabilir. Emayenin kırık ve paslı yeri olmamalıdır. Küçük çapta boyamalar için tencere büyüklüğünde kaplar ya da ateşe dayanıklı cam kullanılabilir. Yünler, büyük kapların içinde tahta bir çubukla karıştırılmalıdır. Ağırlıkların ölçülmesi için bir teraziye ihtiyaç vardır. Bir litrelik ölçü kabı ile, 100 cm³ lük cam ölçek de bulundurulmalıdır. Bazı tariflerin uygulanmasında, özellikle **indigo küpü** hazırlanırken termometre kullanılmalıdır. Yünleri yıkamada plastik bir leğen ve lastik eldivenler bulundurulmalıdır.

²²⁰ T. Parlak, **Erzurum ve Çevre Kazaları Doğal Boya Potansiyelinin Tespiti Projesi**, Erzurum 1997, s.6; T. Parlak, **Geleneksel Kazak Halı Sanatı ve Tika Aral Bölgesi El Hahçılığını Geliştirme Projesi**, Ankara 2002, s.99.

²²¹ T. Parlak, **a.g.e.**, s.7.

Foto.: 58 Sarıkamış yöresinde yün boyama

5.6.1. Mordanlar

Yün, ipek ve bitkisel liflerin boyanmasında hem rengin haslığını sağlamak, hem de aynı boyar maddeden değişik renkler elde etmek için kullanılmaktadır. Mordan maddelerinin her biri, boyarmadde ile birlikte farklı renkler ve tonlar verir. Tarihte kullanılan başlıca mordan maddesi **şap**'tır. Yün mordanlarda yaygın olarak kullanılan 5 madde; **şap, krom, saçıkıbrıs, göztaşı ve kolay klorür**'dür. Pamuk dokumalarda "**tanen**" kullanılır.²²²

5.6.1.1. Şap

Kimyasal adı "**potasyum alüminyum sülfat**" dır. Tarihte şap üretiminin başlangıcı bilinmemektedir. Anadolu'da geleneksel yün boyamacılığında en yaygın olarak kullanılan mordan, şap'tır. Şap, hemen her yerde kolayca sağlanabilir. Alınırken temiz olmasına dikkat edilmelidir. **Şap**; sodaya benzeyen, renksiz kristallerden oluşur (**Foto.: 59**). Karışık olanların içinde renkli parçacıklar

²²² Sanayi ve Ticaret Bakanlığı (Küçük Sanatlar ve sanayi Bölgeleri ve Siteleri Genel Müdürlüğü) **Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması**, Ankara 1991, s. 120

görülür ki bunların arasında demir bileşikleri bulunması, boya renginin değişmesine, koyulaşmasına neden olur. Mordanlamada yünün kilosu başına 150-250 gr. oranında şap kullanılır. Şapın az ya da çok olması, yünün rengini değiştirmez, fakat fazla şap yünün sertleşmesine yol açar²²³.

Foto.: 59 Yün ve Şap

5.6.1. 2. Krom

Kimyasal adı, **potasyum dikromat**'tır. Yazmacılar tarafından çok kullanılan ve Batı dünyasında modern anlamda kullanılması, 1850'den sonra başlar. Yün boyamada şapa oranla daha koyu renkler verir. Kromla, sarı boyarmaddelerden hardal renkleri, bazen de koyu pastel yeşilleri elde edilir. **Krom**, ikinci mordan maddesi olarak kullanıldığında ilk rengin daha koyu tonları

²²³ **Bkz.** T. Parlak, **Erzurum ve Çevre Kazaları Doğal Boya Potansiyelinin Tespiti Projesi**, Erzurum 1997, s. 6; İ. Öztürk, **Doğal Bitkisel Boyalarla Yün Boyama**, İzmir 1999; Ü. Eyüboğlu-I. Okaygün- F. Yaraş, **Doğal Boyalarla Yün Boyama**, İstanbul 1983, s. 35; T. Parlak, **Geleneksel Kazak Halı Sanatı ve Tika Aral Bölgesi El Halıcılığını Geliştirme Projesi**, Ankara 2002, s. 99; Sanayi ve Ticaret Bakanlığı (Küçük Sanatlar ve Sanayi Bölgeleri ve Siteleri Genel Müdürlüğü) **Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması**, Ankara 1991, s. 120; İ.Yılmaz, **Van Yöresi Doğal Boya Bitkileri**, Van 1989, s. 16.

elde edilir (Foto.: 60). Yünün ağırlığının % 3'ü, 1 kg. için 30 gr.dır. Daha yüksek oranda kullanıldığında yünü olumsuz etkiler. Potasyum bikromat ışıktan etkilenen bir madde olduğu için koyu renkli şişelerde saklamak gerekir²²⁴.

Foto.: 60 Yün ve Krom

5.6.1.3. Saçıkıbrıs;

Kimyasal adı **demir II sülfat**'dır. "**Zaç**" sözcüğü, Türkçe sözlükte "kükürtle demirin bileşmelerinden biri" olarak açıklanmaktadır. Anadolu'da yaygın olarak "**kara boya**" adıyla da bilinmektedir. **Saçıkıbrıs**, bütün boyar maddelerden en koyu renklerin ve siyahların elde edilmesinde kullanılır (Foto.: 61). Işık haslığı çok yüksek olup, fazla miktarda kullanıldığında zamanla yünün

²²⁴ Sanayi ve Ticaret Bakanlığı (Küçük Sanatlar ve Sanayi Bölgeleri ve Siteleri Genel Müdürlüğü) **Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması**, Ankara 1991, s. 120; T. Parlak, **Erzurum ve Çevre Kazaları Doğal Boya Potansiyelinin Tespiti Projesi**, Erzurum 1997, s. 6.

çürümesine ve akmasına neden olur. Yünün kilosu başına 150 gr. oranında kullanıldığında hemen bütün boyarmaddelerden siyaha yakın renkler elde edilir.

Saçıkıbrısla birlikte mordanlama yöntemi uygulanmaz²²⁵.

Foto.: 61 Yün ve Demir sülfat

5.6.1. 4.Göztaşı

Kimyasal adı **bakır II sülfat** olan göztaşı, tarımda bitkilerin ilaçlanmasında kullanıldığından her yerde kolayca bulunur. Birçok boyar madde ile kahverengi, yeşil, bazıları ile de ilginç olmayan koyu renkler verir (**Foto.: 62**).

²²⁵ Sanayi ve Ticaret Bakanlığı (Küçük Sanatlar ve sanayi Bölgeleri ve Siteleri Genel Müdürlüğü) **Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması**, Ankara 1991, s. 120; T. Parlak, **Erzurum ve Çevre Kazaları Doğal Boya Potansiyelinin Tespiti Projesi**, Erzurum 1997, s. 6.

İkinci mordan olarak yeşil renklerin elde edilmesinde kullanılır. Kullanılması gereken miktar, yünün ağırlığının % 3'ü kadardır²²⁶.

Foto.: 62 Yün ve Bakır sülfat

5.6.2. Mordan Maddelerinde Kullanılan Yardımcı Maddeler

Kremtartar; Kimyasal adı **potasyum asit tartarat**'dır. Genellikle boya banyosundaki boyanın lif üzerine çekilmesini sağlar. Ayrıca renklere parlaklık ve nitelik kazandırır.

Sodyum Sülfat; Boya banyosundaki boyar maddelerin yüne geçmesini sağlayan yardımcı maddedir.

Okzalit Asit; Mordanlamada ve kırmızı skalalarda kullanılır.

²²⁶ Sanayi ve Ticaret Bakanlığı (Küçük Sanatlar ve Sanayi Bölgeleri ve Siteleri Genel Müdürlüğü) **Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması**, Ankara 1991, s. 120; T. Parlak, **Erzurum ve Çevre Kazaları Doğal Boya Potansiyelinin Tespiti Projesi**, Erzurum 1997, s. 6.

Tartarik Asit; Şapla, potasyum dikromat, Sn C_2 (kalay klorür) ve Fe SO_4 (Demirsülfat) birlikte kullanılır.

Asetik Asit; Boya banyosunda boyanın lif üzerine çekilmesini ve rengin açılmasını sağlar²²⁷.

5.7. Boyanın Elde Edilmesi ve Boyama İşlemi

Bitkilerle boya yapma geleneği, tarihin çok eski dönemlerinden günümüze kadar ulaşmıştır. Orta Asya’da temeli atılan dokumacılık, göçlerle birlikte sadece teknik değil, renk, üslup, malzeme ve birçok özellikleriyle diğer bölgelere de yayılmıştır. İpliğin eğrilmesinden boyanmasına, çeşitli dokuma teknikleri uygulanarak, motifler arasındaki ahengin oluşmasına kadar, yüzyılların birikimini gerektirir. Bu birikim, deneme-yanılma yoluyla anadan kıza, ustadan çırağa aktararak günümüze ulaşmış metodları içerir.

XIX. yüzyıldaki sanayileşme ile beraber el sanatlarının bazılarında gelişme görülürken, bazıları gerilemiştir. Kimya sanayindeki ilerlemelerle sentetik boyalar, zamanla doğal boyaların yerini almaya başlamıştır. Örneğin kök boya bitkisinin ana boya maddelerinden biri olan “**alizarin**” in sentetik olarak elde edilmesiyle, bu bitkinin ziraatı hızla gerilemiştir. Bu durum Türk halılarını olumsuz yönde etkilemiş, bunun sonunda değer kaybına uğramıştır. Son zamanlarda dünyada ve ülkemizde boya bitkilerine verilen önem giderek artmıştır. Doğu Anadolu Bölgesi, Türkiye’nin en fazla bitki türü içeren bölgesidir. Bol miktarda bulunmasına rağmen, yeterince tanınmamaktadır. Bu yüzden bitkilerin çok azı kullanılmakta olup, üretimleri yapılamadığından aşırı toplanmadan dolayı nesilleri tükenmektedir²²⁸.

Bitkisel boyalar kullanılarak yapılan halı ve kilimler, üzerinden geçen yıllara rağmen, hala çok canlı ve olağanüstü güzelliğindedir. Doğal boyalarla halı ve

²²⁷ T. Parlak, “Oltu ve Çevresinde Doğal Boyacılık”, **Oltu’nun Sesi Gazetesi**, Oltu 1998, s.3; Sanayi ve Ticaret Bakanlığı (Küçük Sanatlar ve Sanayi Bölgeleri ve Siteleri Genel Müdürlüğü) **Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması**, Ankara 1991, s. 121; T. Parlak, **Erzurum ve Çevre Kazaları Doğal Boya Potansiyelinin Tespiti Projesi**, Erzurum 1997, s. 7.

²²⁸ T. Parlak, **Erzurum ve Çevre Kazaları Doğal Boya Potansiyelinin Tespiti Projesi**, Erzurum 1997, s.8.

kilimler geç solmakta, zamanla solsa bile sentetik boyalardaki gibi olmamakta, solma seyri bir düzen içerisinde olmaktadır²²⁹.

Kars yöresi'nde bitkisel ve doğal boyalardan renk elde edilmesi, yaşlıların ifadesine göre, yakın zamanlara kadar yapılırken, günümüzde unutulmaya yüz tutmuştur. Son yıllarda bunların yerini, çok canlı kimyasal boyalarla boyanmış iplikler almıştır. Araştırma sahamızda daha çok bitkisel ve geometrik motifli kilimler dokunmaktadır. Kilimlerde desen olarak bitki ve hayvan motifleri kullanıldığı için, renklerin birden fazla tonlarına ihtiyaç vardır. Kilimlerin zemin renkleri genellikle siyah ve kırmızıdır. Bordo, doğal bej, mavi, doğal gri renklere sahip kilimler de mevcuttur.

Geçmişte çok büyük boya kültürüne sahip bölgede, günümüzde kalitesi düşük, suni boyalarla yapılan kilimler çoğunluktadır. Bu kilimlerin çoğunun renklerinin birbirine karıştığı gözlenmektedir. Buna karşılık bazı köylerde orijinal boyacılığın devam ettiği de görülmüştür. Son yıllarda yapılan kilimlerde boyada tamamen kalite kaybolmuştur. Bilindiği gibi eskiden beri doğal boya renkleri, bitkilerin kök, kabuk, yaprak, çiçek ve meyveleriyle toprak ve çeşitli böceklerden elde edilirdi. 1880 yılından sonra ülkemize girmeye başlayan anilin ve alizarin boyaları bunların yerini almaya başlamış ve dokuma iplikleri bunların usulüne göre boyanmıştır. Oysaki hiçbir boya maddesi, orijinal doğal boyaların yerini tutmamaktadır²³⁰.

Usulüne uygun toplanan bitkiler açık havada ve gölgede kurutulduktan sonra, öğütülerek kullanıldığında boya veriminin daha da artmakta olduğu görülmektedir. Boyacı kökü olarak da bilinen Türk kırmızısı bitkisinden kırmızı ve tonları elde edilmektedir.

²²⁹ T. Parlak, **a.g.e.**, s. 25; T. Aydog, **Halıcılık ve Halı Maddesini Boyamada Kullanılan Bitkisel Boyalar**, Ankara 1997, s. 140; Bkz. N. Enes, **Doğal Boyamacılık**, İstanbul 1987; F. Yadımla, "Halı Teknolojisi", **Ulusal El Sanatları Sempozyumu**, İzmir 1984, s. 423; F. Bodur, "Halıcılık Tarihine Kısa Bir Bakış ve Konya Halıları", **Vakıflar Dergisi**, S. 20, s. 109; M. Arı, "Doğal Bitkisel Boyalarla Boyama Yöntemi Üzerinde Düşünceler", **II. Ulusal El Sanatları Sempozyumu**, 18-20 Kasım 1982, s. 6.

²³⁰ İ.Öztürk, **Doğal Bitkisel Boyalarla Yün Boyama**, Ankara 1994, s. 12; Ç. Aytaç, **El Dokumacılığı**, İstanbul 1982, s. 11; N. Görgünay, **Doğu Anadolu Köy Halılarının Kalite ve Desenleri**, Ankara 1984, s. 18.

Foto.: 63 Sarıkamış yöresinde yün boyama

Boyacı kökünden kırmızı elde etmek için; bitkinin uzunca kökleri sonbaharda toplanarak gölgede kurutulur, bu kökler el değirmeninde öğütülerek toz haline getirilir, kaynatılarak boyama yapılır. Boyanan bu iplikler, bir gün sonra, ekşi pestille yıkanıp durulanarak kurutulur. Bu şekilde ipler çok canlı kırmızı renge boyanmış olur (Foto.: 63).

Yine Kars yöresi'nde, **ceviz yaprakları** çok ince doğranarak açık hava ve gölgede kurutulur. 1 kg. kuru ceviz yaprağıyla, 1 kg. yün, 1 saatte kaynar seviyeye gelecek şekilde ısıtılır, ipler sık sık karıştırılarak tamamen boyayı emmesi sağlanır, böylece ipler yeşile boyanır.

Kars yöresi'nde doğal boya olarak katırtırnağının sap ve çiçeklerinden, nar kabuğundan sarı boya, **boyalık otunun çiçeklerinden** ve **marucak** adlı bitkilerden kırmızı renk, siyah renk ise demir pası ile yaylada bulunan özel bir çamurdan elde edilmektedir. Bunun yanı sıra sütlegen, mazi, sarı muhabbet çiçeği, sarıpatya, ceviz kabuğu, çivit otu, kök boya, soğan kabuğu gibi bitkisel boyaların yanında toprak boyalar da kullanılmaktadır.

Foto.: 64 Sarıkamış yöresinde sarı pomza olarak bilinen toprakla yün boyama

Kars'ın, Sarıkamış ilçesi Cumhuriyet Mahallesi'nde sarı pomza olarak bilinen topraktan krem, sarı ve bakır sülfatla açık yeşil renkler elde edilir (**Foto.: 64**). Yine Sarıkamış'ın Kızılçubuk Köyü'nde bulunan “**kara çamur**”, sütleğen bitkisiyle kaynatılarak siyah renk elde edilmektedir. Birçok yörede olduğu gibi Sarıkamış yöresinde de boya yapımında **evelik** bitkisinin köklerinden ve tohumlarından faydalanılmaktadır (**Foto.: 65**).

Sarı renk, pek çok köyde papatya ve şapla birlikte kaynatılarak yapılmaktadır. Baharda toplanan papatyalar kurutulur. Boyama yapıldığında, bir kazanda ipe beraber kaynatılır. Karışım suyuna şap ilave edilir. Bir süre sonra kazandan alınan ipler, durulanıp kurutulur.

Beyaz, her köyde genellikle saf olarak kullanılır. İplikler killi toprak içerisinde ağartılır²³¹.

²³¹ T. Parlak, **Erzurum ve Çevre Kazaları Doğal Boya Potansiyelinin Tespiti Projesi**, Erzurum 1997, s.8.

Foto.: 65 Sarıkamış yöresinde yün boyama

Kars'ın Arpaçay İlçesi Güvercinlik Köyü'nde yaşayıp, yirmi yıl önce ölen Kemal Akyol' un Türk kırmızısından birçok renk elde ettiği tespit edilmiştir²³² (Foto.: 66-69). Bu renkleri şöyle tarif etmektedir; “200 gram şap, sıcak su içerisinde eritilir, 40-50 litrelik kazandaki suya ilave edilir. 1 kg. yün, 1 saatte kaynayacak seviyeye getirilir ve kendi hali ile soğumaya bırakılır. Durulanan ipler bir başka kazanda 1 kg. kök boya bitkisi ile ovuşturularak, 40 litre su dolu kazanda kaynama noktasına gelmeden 200 gram sığır idrarı ilave edilir ve ateşten indirilir. Kazanın kapağı 24 saat kapalı tutulur. 24 Saatten sonra kazandan çıkarılan ipler, ekşi erik pestili (salor pestili) ile tekrar yıkanır, temiz suyla durulanarak kurutulur. Kuruyan iplikler çok canlı ve parlak kırmızı halini alır. Bu kazandaki boya banyosunda birden fazla boyama yapılarak kırmızının değişik tonları elde edilir.

²³² Kemal Akyol elde ettiği kimyasal ve doğal renkleri el yazması ile kayıt altına almıştır. Orijinali Yrd. Doç. Dr. Tahsin Parlak tarafından muhafaza edilmektedir.

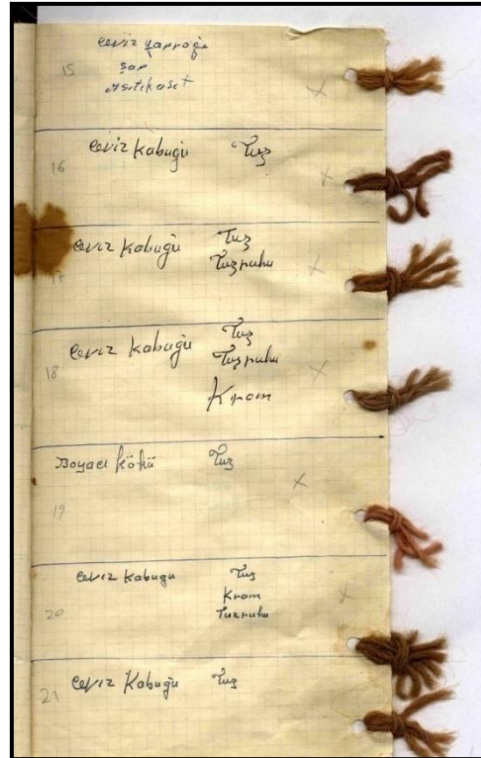
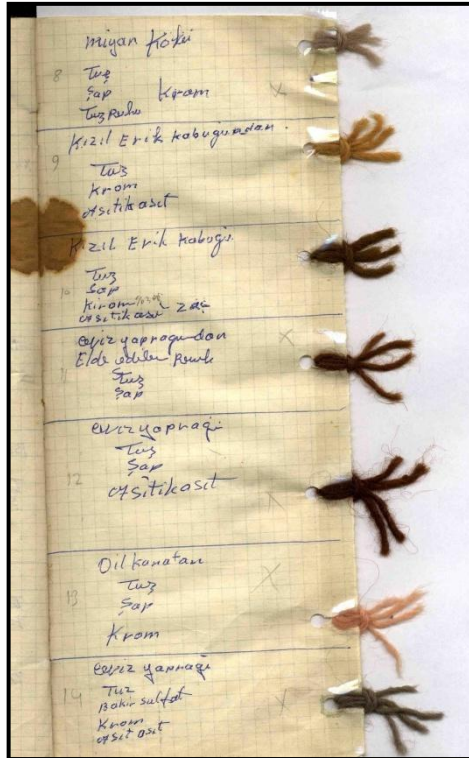
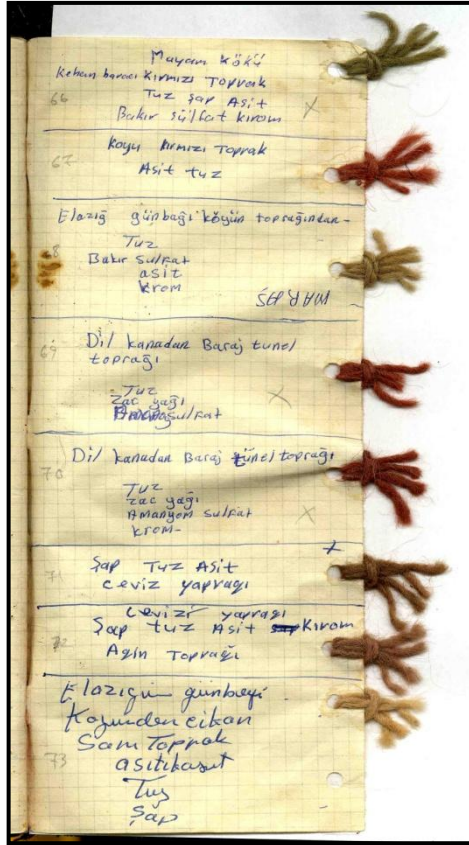
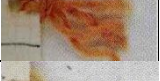

Foto : 66-69 Kemal Akyol'un el yazması albümünden.

KULLANILAN BOYA MALZEMELERİ	KULLANILAN MORDAN MALZEMELERİ	RENK NO	ELDE EDİLEN RENK
Boyacı Kökü	Tuz + Şap	1	
Boyacı Kökü (Aynı Suya)	Tuzruhu+ Krom	2	
Boyacı Kökü	Tuz	3	
Boyacı Kökü	Tuz+ Şap+Krom+Tuzruhu	4	
Boyacı kökü	Tuz+Şap	5	
Boyacı kökü	Tuz+Şap	6	
Boyacı kökü	Tuz+Şap+Bakır Sülfat+Krom+Zaçyağı	7	
Boyacı kökü	Tuz+Asitik Asit+Krom	8	
Boyacı kökü	Tuz+Şap	9	
Boyacı kökü	Tuz+Şap+Asitik Tuz	10	
Boyacı kökü	Tuz+Şap+Krom	11	
Boyacı kökü	Kızıl Toprak+Tuz+Tuzruhu	12	
Boyacı kökü	K. Kırmızı Toprak+Tuzruhu+Krom	13	
Boyacı kökü	Zaçyağı	14	
Boyacı kökü	Tuz+Şap+Krom	15	
Boyacı kökü	Tuz	16	
Boyacı kökü	Tuz+Zaçyağı+Krom	17	
Boyacı kökü	Meyan Kökü+Tuz+Şap	18	
Boyacı kökü	Meyan Kökü+Tuz+Asit+Krom	19	
Boyacı kökü	Kızıl Toprak+Tuz+Zaçyağı+D. Sülfat	20	

Tablo : 2 Kemal Akyol'un boyacı kökünden elde ettiği renkler

Kemal Akyol'un Cevizden Elde Ettiği Renkler ve Boyama Türleri.

Ceviz yaprakları doğranarak, açık havada ve gölgede kurutulur. 1 kg. kuru ceviz yaprağı ile 1 kg. yün, 40 lt. su içinde 1 saatte kaynar seviyeye gelecek şekilde kaynatılır. İpler sık sık karıştırılarak tamamen boyayı emmesi sağlanır. Kaynama seviyesine geleceği zaman, içerisine 200 gr. tuz atılarak 20 dk. daha kaynamaya devam edilirse yünler kahverengiye boyanmış olur (Tablo: 3).

KULLANILAN BOYA MALZEMELE Rİ	KULLANILAN MORDAN MALZEMELERİ	RENK NO	ELDE EDİLEN RENK
Ceviz Yaprağı	Tuz+ Şap	1	
Ceviz Yaprağı	Tuz+ Şap+Asitik Asit	2	
Ceviz Yaprağı	Tuz+ Bakır Sulfat+Krom+Asitik Asit	3	
Ceviz Yaprağı	Şap+Asitik Asit	4	
Ceviz Kabuğu	Tuz	5	
Ceviz Kabuğu	Tuz+ Tuzruhu	6	
Ceviz Kabuğu	Tuz+ Tuzruhu+Krom	7	
Ceviz Kabuğu	Tuz	8	
Ceviz Kabuğu	Tuz+ Şap+Asitik Asit	9	
Ceviz Kabuğu	Tuz+Şap+Asitik Asit	10	
Ceviz Yaprağı	Tuz+Şap	11	
Ceviz Kabuğu	Tuz+ Bakır Sulfat+Sirke Ruhu	14	
Ceviz Kabuğu	Tuz+ Asitik Asit+Krom	15	

Tablo: 3 Kemal Akyol'un cevizden elde ettiği renkler ve boyama türleri.

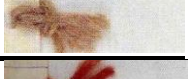
Meyan Kökü	Tuz+Şap+Tuzruhu	1	
Meyan Kökü	Tuz+Şap+Tuzruhu+Krom	2	
Meyan Kökü	Tuz+Şap+Tuzruhu+Krom	3	
Meyan Kökü	Tuz+Şap	4	
Meyan Kökü	Tuz+Şap+Asitik Asit+Krom	5	
Meyan Kökü	Tuz+Şap+Asitik Asit+Bakır Sulfat+Krom	6	
Meyan Kökü	Tuz+Şap+Asitik Asit	7	
Meyan Kökü	Kırmızı Toprak+Tuz+Şap+Asitik Asit	8	
Meyan Kökü	Tuz+Şap+Bakır Sulfat+Asitik Asit	9	
Meyan Kökü	Tuz+Şap+Krom	10	
Meyan Kökü	Tuz+Krom	11	
Meyan Kökü	Tuz+Şap	12	
Meyan Kökü	Tuz+Şap+Bakır Sulfat+Asitik Asit	13	

Tablo: 4 Kemal Akyol'un meyan kökü ile elde ettiği renkler ve boyama türleri.

Meyan kökleri çok ince doğranarak, açık havada ve gölgede kurutulur. 1 Kg. kuru meyan kökü, ile 1 kg. yün, 40 lt. su içinde 1 saatte kaynar seviyeye gelecek şekilde kaynatılır. İpler sık sık karıştırılarak tamamen boyayı emmesi sağlanır. Kaynama seviyesine geleceği zaman, içerisine tabloda belirtilen miktarda mordan malzemeleri katılarak kaynamaya devam edilirse yünler tabloda belirtilen renklere boyanmış olur (**Tablo: 4**).

KULLANILAN BOYA MALZEMELE Rİ	KULLANILAN MORDAN MALZEMELERİ	RENK NO	ELDE EDİLEN RENK
Kızıl Erik Kabuğu	Tuz+Şap	1	
Kızıl Erik Kabuğu	Tuz+Krom+Asitik Asit	2	
Kızıl Erik Kabuğu	Tuz+Şap+Krom+Asitik Asit	3	

Tablo: 5 Kemal Akyol'un kızıl erikten elde ettiği renkler ve boyama türleri.

KULLANILAN BOYA MALZEMELE Rİ	KULLANILAN MORDAN MALZEMELERİ	RENK NO	ELDE EDİLEN RENK
Sarı Toprak	Tuz+Şap	1	
Sarı Toprak	Tuz+Tuzruhu	2	
Sarı Toprak	Bakır Sülfat+Sülfirik Asit+Krom+Tuz	3	
Kil Kaymağı	Tuz+Krom+Asitik Asit+Bakır Sülfat	4	
Koyu Kırmızı Toprak	Tuz+Bakır Sülfat+Asitik Asit+ Krom	5	
Koyu Kırmızı Toprak	Tuz+Bakır Sülfat+Asitik Asit	6	
Sakızlı Koyu Kırmızı Toprak	Tuzruhu	7	
Sakızlı Koyu Kırmızı Toprak	Tuz+Tuzruhu	8	
Koyu Kırmızı Toprak	Tuz+Tuzruhu+ Ceviz Kabuğu+Saçıkıprıs	9	
Koyu Kırmızı Toprak	Asitik Asit Tuz	10	
Sarı Toprak	Tuz+Bakır Sülfat+Asitik Asit+Krom	11	
Sarı Toprak	Asitik Asit+ Tuz+Şap	12	

Tablo: 6 Kemal Akyol'un kızıl erikten elde ettiği renkler ve boyama türleri.

ALTINCI BÖLÜM

6. KARS YÖRESİ DÜZ DOKUMALARINDA KULLANILAN MOTİF VE DESENLER

El sanatlarında işlenen her motifin bir anlamı ve dili vardır²³³. Tarih sürecinde motiflerin değişimi ve aldıkları anlam daha kesinleşmekte ve daha vurgulu bir biçim almaktadır²³⁴. Yörükler arasında motiflerin isimlerine “**yanış**” veya “**çekipi**” denilmektedir²³⁵.

Türk motifleri ilk önce kayalar üzerine yapılan sembolik şekillerle başlamıştır. Türk sanatında kullanılan motiflerin, Türkistan (Orta Asya)’da ortaya çıkan Kara-tau kültürüne ait motiflerle büyük bir benzerlik içerisinde olduğu anlaşılmaktadır²³⁶. Milattan önceki asırlarda kayalara çizilen resimler, tabiatta mevcut olanın aynen resmedilmesi şeklindedir²³⁷. Bazen bu resimler bir fotoğraf mükemmelliği ile resmedilmişlerdir. Örneğin, **Bodensee’de Thaygen** yakınlarında **Kesslerloych** mağarasında bulunmuş mamut dişine resmedilmiş Ren geyiği²³⁸ bunun en güzel örneğidir. Erken kaya resimlerinin birçoğu da av sahnelerini konu alır. Kaya resimlerini yapanlar gözüyle gördüğü, eliyle tuttuğu, canlıları ve nesneleri resmederler. Kaya resmi yapanlar, resimlerinde doğanın ve yaşamın sırlarını yaşamışlardır. Bu resimlerden soyut sonuçlar çıkarmışlar, bu sonuçları Ön-Türklerin dünya görüşü olarak sistemleştirmişlerdir. Yapılan bu resimlerle uygarlık tarihinde ilk kez soyut kavramlar taşla işlenmiştir. Taşlara işlenen resimler; sade ve ilkel, fakat son derece yalın çizgilerden oluşmaktadırlar. Çok nadir hallerde, natüralist özellikler göze çarpar. Ancak bunlar birer dekor olmaktan öteye gidememişlerdir. Ön-Türk kaya resimlerinin önemi, yazıya geçişin ilk adımı olma niteliği taşımasındandır.

M.Ö. XVIII. binlerden itibaren petrogliflerle gelişen ve soyutlaşarak tamga halini alan şekillerin dizi halinde sıralanmasıyla yazı oluşmuştur. Resimden

²³³ N. Taner, “Halk El Sanatlarında Nakışların Abecesi ve Halkbilimsel Özellikler”, **I. Uluslararası El Sanatları Sempozyumu**, İzmir 1984, s. 286; A. Turani, **Sanat Terimleri Sözlüğü**, Ankara 1976, s. 85; A. Ergüder, **Çoruh Vadisi Düz Dokumaları**, Ankara 2007, s.70.

²³⁴ N. Taner, **a.g.e.**, s. 287.

²³⁵ A. Yalman, **Cenupta Türkmen Ayakları**, C. 2, s. 461.

²³⁶ H. Tarcan, **Tarihin Başladığı Ön-Türk Uygarlığı Resmi Tarihinin Çöküşü**, İstanbul 2003, s. 136.

²³⁷ H. Tarcan, **a.g.e.**, s. 141.

²³⁸ H. Tarcan, **a.g.e.**, s. 141.

kaynaklanan yazıya en güzel örnek Yenisey'in kollarından olan Uluğkem vadisindeki **Sülyek** yazıtıdır²³⁹. Sülyek yazıtındaki deve resimleri “saydam” olduklarından, bu yazıtın tarihi, saydam resmin üst sınırı olan M.Ö:VIII. bin olarak tespit edilmiştir. İlk ve en eski yazıt örneklerinin “**Tamgalı Say**” ya da “**Kara-Tau/Ala-Tau**”, Talas bölgesinde tespit edilmemiş olması, şimdiye kadar bu konularda pek fazla araştırma yapılmamış olmasındandır.

Tamgalısay'da bulunan 1000 kadar kaya resminden, ancak 56'sı yayımlanmıştır. Orta Asya'da ortaya çıkıp gelişen bu kaya resimleri, göçlerle birlikte dünyanın birçok yerine dağılmıştır. Bu göçlerin büyük bir kısmı buzul dönemi sonlarına rastlamaktadır. Doğu Anadolu yüksek yaylalarında Orta Asya'dakilere eş değerdeki kaya resimlerinin bulunmuş olması, buzul döneminin sona ermesiyle büyük tufanlar ve fırtınalarla ilişkilendirilebilir. 15 binlerdeki bu tabii olaylar Asya halkını güneye doğru göç etmek zorunda bırakmıştır. Göçlerle birlikte büyük bir Ön-Türk topluluğu Anadolu'ya gelerek yerleşmişlerdir. Doğu Anadolu (**Foto.: 70**) yüksek yaylalarındaki 40.000'e yakın kaya resimlerinin Kazakistan'daki **Kara-Tau** resimleriyle benzerlik göstermesi, bunu açıkça ortaya koymaktadır. Aynı resimleri Avrupa'nın değişik yerlerinde ve Fransa'da da görmek mümkündür²⁴⁰.

Foto.: 70 Kars Azat Kayaüstü Resimleri

²³⁹ H. Tarcan, **a.g.e.**, s. 141.

²⁴⁰ H. Tarcan, **a.g.e.**, s. 143.

Foto.: 71 Kağızman Kayaüstü Resimleri

İlkel kaya resimleri (**Foto.: 71**) ve petroglifler, Ön-Türk kültürünün kaynağı olarak varlığını ortaya koymuştur. Ön-Türk yazısı mağaralardan yayılıp halı ve kilimlerdeki tamgalara dönüşmüş, böylece evrensel kültür içinde yerini almıştır. Söz konusu **tamgalar** dışa kapalı toplumlarca benimsenip, anlam ve kavram değişikliğine uğratarak kullanılmıştır. Aynı tamgalar, bazı mistik ve felsefik kuruluşlar tarafından da benimsenmiştir. Bu kuruluşlar arasında Mevleviler, Alevi ve Bektaşiler sayılabilir. Orta Çağlarda sihir ve büyüyle uğraşan, ancak dinsel gayelerle çalıştığını öne süren birçok kuruluş da tamgalardan yararlanmıştır. Yakın zamana kadar Ön-Türk tamgalarının, “sihir ve büyü yapmak için kullanılan şekiller” olarak tabir edilmiş, bu konuda çok sayıda kitap yayınlanmıştır²⁴¹.

²⁴¹ Ş. Ermetin, “Halı Kilimlerde Ön-Türkçe Tamgalar”, **Töre**, S. 2, İstanbul 2001, s. 39.

Foto.: 72 Kars Çallı'da Küçük Panoda ok ile vurulmuş, üzerinde damgalar bulunan geyik

Foto.: 73 Kars Halısı üzerinde bulunan geyik ve Dağ Koyunu Motifi

Bu **tamgalar**, mimari eleman olarak taş, mermer, tuğla, pencere, sütun, kubbe ve tavan süslemeleri, medrese, kümbet ve kervansaraylarda, ahşap işçiliğinde; tavanlar, pencereler, kapılar, kepenkler, dolap v.b dekoratif eşyalarda, maden işçiliğinde; çeşitli amaçlı kapı, pencere ve duvar korkuluklarında, çini ve seramik işçiliğinde; pano ve tezyinatta, kaplar ve tabaklarda ciltçilikte; Kur'an ciltleri başta olmak üzere büyük ve değerli el yazması kitapların cilt ve iç bezemelerinde, halı (**Foto.:** 73) ve düz dokuma sanatlarında yoğun bir biçimde kullanılmıştır²⁴².

Doğal boya yapmayı ve kullanmasını bilen Ön-Türk sanatçısı, ehlileştirdiği hayvanlardan elde ettiği yün ve kıl sayesinde ürettiği halı, kilim, yastık, torba, heybe, çorap v.s. eşyayı Ön-Türkçe tamgalarla bezemiştir.

²⁴² Ş. Ermetin, **a.g.m.** s. 39.

Başlangıçta, tarihin derinliklerinde, bunların birer yazıt olması ihtimali fazladır. Buğ, Han, Qağan anısına dokunmuş birer “**Bengü**” oldukları düşünülebilir. Ya da en üst seviyedeki yöneticilere, halkı tarafından armağan olarak üretilmiştir²⁴³. Bugün Oğuz boylarının bu tamgaları kullandıkları, Yörük aşiretlerinin bunları kilimlere işlediklerini biliyoruz. Günümüzde bu tamgalar, damga-yazı oldukları bilinmediğinden, benzetme yoluyla “**canavar ayağı**”, “**elibeline**”, “**göl**”, “**örümcek**” v.s. adlarla anılmaktadırlar. Gün geçtikçe kendi aralarında sınıflara ayrılarak mahalli adlarla anılmaya başlamıştır.

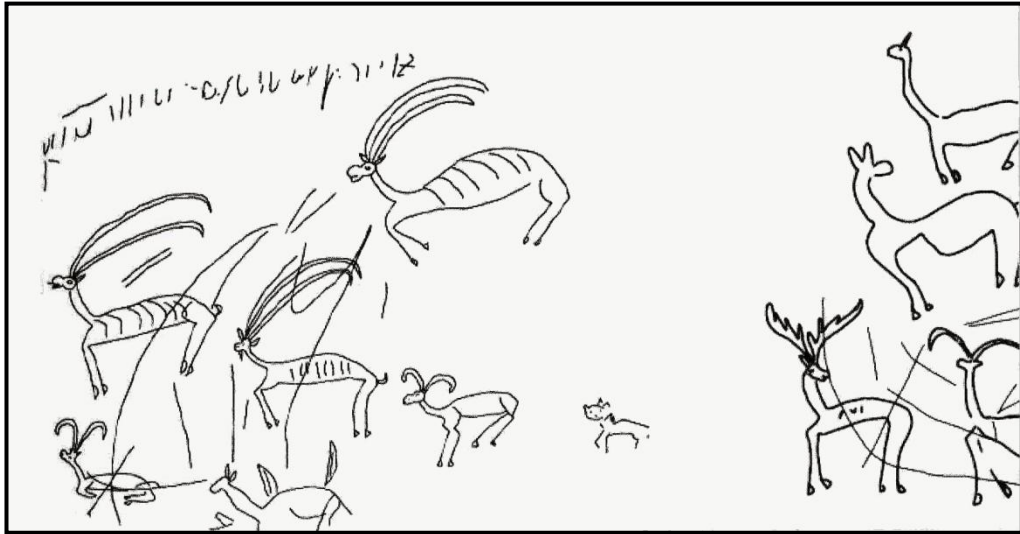

Foto. : 74 Kars Çallı Küçük Pano Kaya Resimler

²⁴³ H. Tarcan, **a.g.e.**, s. 213.

Foto.: 75 Kars Çallı Köyü'nde Küçük Pano Kaya Resimleri ile Kars Kiliminde dağ keçisi figürü

Çiz.: 36 Kars Çallı'da Küçük Pano Kaya Resimleri

6.1.Kars Yöresi Düz Dokumalarında Görülen Motiflerin Sınıflandırılması

Düz dokumalar, köy ve aşiret yaşamında “**doğumdan - mezara**” kadar kullanılır. Bu nedenle motif ve kompozisyonlar belirli bir anlatıma yönelik mesaj

verirler. Avşar, Türkmen, Yörük ve tüm Anadolu aşiretlerinde dokumalar üzerinde yeralan saadet, uğur, aşk, sevgili, dedikodu, bereket, kemgöz, evlilik motifleri belirli bir anlatıma yöneliktir. Ayrıca, geometrik bir formla belirlenen bitkisel örnekler de dikkat çeker. Düz dokuma kompozisyonlarının dua ve Şamanizm inançları doğrultusunda, gelenek ve göreneklere bağlı olduğu görülür. Anadolu halk sanatının tümünde, halı, kilim, işleme ve oyalarda model olmayıp, aşiret ve aile özelliklerini yansıtır. Anadolu prehistorya dönemi buluntularında izlenen motifler, o yörede yaşayan toplumun inanç paralelinde halen kullanılmakta olduğunu gösterir²⁴⁴.

Sembolik Motifler,

Geometrik ve Geometrikselleştirilmiş Bitkisel Motifler,

Hayvansal Motifler,

Bitkisel Motifler,

Damga/imler ve yazı tipli motifler,

6.1.1. Sembolik Motifler

Semboller, kişinin doğayı tanımasıyla başlattığı sanat çağının ve bu zaman dilimlerindeki toplumsal yaşamın sosyo-kültürel elemanlarını ve onların göstergelerini yansıtmakta, taşa oyulan, çamurda şekillenen yüne dokunan bu şekiller, oluşturdukları çağın kültürel gerçeklerini ortaya koymaktadırlar²⁴⁵.

Semboller, insanın tarihi geçmişinde şekillenen duygu ve düşüncelerini günümüze yansıtır. Sembol, hem işaret, hem de imgenin gizli güçlerini bir araya getirir, bunları iletişimle ortaya çıkarır²⁴⁶. Semboller, mitolojilerin şekle dönüşmüş göstergeleri ve bu düşüncelerin taşıyıcı araçlarıdır. Toplumun düşünsel öğelerini, tekrar topluma iletmeyi, toplumsal hafızayı pekiştirmeyi hedeflediklerinden, bir tür ilkel yazıdırlar²⁴⁷.

Doğum, yaşam ve ölüm düşünceleri insan zihninde, sürekli çağrışım içindedir. İnsan düşüncelerini en çok etkileyen, hayatın başlama ve bitişinin kutup noktaları olan doğum-yaşam-ölüm ve buna bağımlı olarak gelişen yeniden doğum

²⁴⁴ A.Ergüder, **a.g.e.**, s.72.

²⁴⁵ M. Ateş, **Mitolojiler, Semboller ve Hahlar**, İstanbul 1996, s. 15; M. Gönül, “Türk Halı ve Kilimlerin Teknik Hususiyetleri”, **Türk Etnografya Dergisi**, S.1, Ankara 1956, s. 81; A.Ergüder, **a.g.e.** s.73.

²⁴⁶ M. Ateş, **a.g.e.**, s. 15.

²⁴⁷ M. Ateş, **a.g.e.**, s. 16.

fikri etrafında oluşan ve bir takım objelerin üzerine çizilen veya şekillerle temsil edilen semboller bütünüdür ki, zaman bu simgelerin en ilkel formlarını günümüze taşımıştır.

Motif ve figürler değişime uğramadan önce, eski inanışları gösteren sembollerdi. İlkel çağlarda insanlar dekoratif gaye ile figür üretmiyordu.

Orta Asya’da Şaman dinine ve diğer ilkel dinlere bağlı olanlar, Totemler; tanrılarını, iyi veya kötü ruhları gördüklerine inanıyorlardı. Çadırlarının, barınaklarının içini soğuk toz ve rutubetten koruyan dokuma yaygılarında da bilinmeyen dış etkilerden korunmak, kendi topluluklarını belirlemek, tanrılardan bereket dilemek için sembolik işaretler kullanıyorlardı²⁴⁸.

Sembolün kullanıldığı ilk dokuma örneklerinden olan çadırlardaki bu dokuma yaygılarında en dikkat çekici motif, doğurganlığı ve bereketi sembolize eden kadın sembolüdür. Kadın, uzun ve karanlık tarih dilimlerinde doğurganlığın temsilcisi olduğundan, her şeyin doğurganlığı, çoğalması, üremesi gibi düşünceler, onun doğal görüntüsü içinde sembolize edilir olmuştur²⁴⁹.

6.1.2. Geometrik Motifler

Türk sanatında geometrik motiflere; kitap sanatlarından, mimarlığa, halı, kilim v.b. dokumalardan, taş, çini, ahşap, maden işçiliğine dek çok çeşitli alanlarda rastlanır. Özellikle Anadolu Selçukluları geometrik düzenlemelerle çok çeşitli desenler elde etmişlerdir (madalyonla geometrik geçmeler, dörtlü düğüm ve yıldızlar, beşli ve altılı geçmeler, v.b.). Geometrik motiflerin en yalın biçimi, iki kırık çizginin birbirini kesmesinden oluşan zikzak bordürlerdir. Kimi örneklerde ise, ikiden fazla kırık çizgilerle daha girift geçmeler elde edilir. Anadolu Selçuklu mimarlığında çokça kullanılan bu tür geçmelere, Osmanlı mimarlığında rastlanmaz. Antik Yunan sanatındaki “**meandır motif**”yle, aşık yolu, aşık yolunu şaşırmış v.b. adlarla Türk sanatında da karşılaşılır. Ayrıca kare, üçgen ve zikzaklardan çok değişik desenler elde edilmiştir. Türk sanatında sıkça görülen bir başka geometrik motif de çok kollu (dört, beş, altı, sekiz, dokuz, on, on iki, v.b.) yıldızlardır. Özellikle Anadolu Selçukluları döneminde taş işçiliği ve ahşap yapıtlarda (mihrap, minber, kapı ve pencere kanatları, tavanlar) bu motifin çok

²⁴⁸ M. Ateş, **a.g.e.**, s. 17; B. Acar, “Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları”, **Ak Yayınları**, 1975, s. 12.

²⁴⁹ T. Parlak, **a.g.e.**, s. 50.

zengin örnekleriyle karşılaşılır. Sekiz kollu yıldızlarla, sekizgenlerin alması olarak kullanıldığı ve aralarında birleştirici olarak beşli yıldızların bulunduğu düzenleme, bezemenin en klasik biçimidir²⁵⁰. Bu geometrik motifler uzak geçmişte özel mana taşıyarak ilk insanlar arasında ilk yazı şeklinde olmuştur²⁵¹.

6.1.3. Bitkisel Motifler

Türk sanatında en çok kullanılan bitkisel bezemeler, hatai ya da gerçekçi üslupta çiçekler (gül, lale, karanfil, sümbül, hanımeli, şakayık, düğün çiçeği, kadife çiçeği, kiraz çiçeği), yapraklar (beş yaprak ya da pençberg, üç yaprak) ve ağaçlardır. Türk süsleme sanatında kullanılan yaprak, tabiattaki görünüşünün üsluplaşmış şeklidir. Bitkisel süslemeler önce çok stilize (üsluplaştırılmış) çiçek ya da ağaç motiflerinden oluşuyordu. Palmetli, lotuslu, rumili ve geometrik motifli süslemelerinin yaygın olduğu, Anadolu Selçuklu ve Beylikler döneminde de stilize çiçek motiflerine rastlanır. Özellikle hayat ağacı motifi, kimi yapı cephelerinde ya da çinilerde kullanılıyordu. Seccadelerin de vazgeçilmez süslemeleriydi. Osmanlılarda kırık dallar arasında çeşitli stilize çiçeklerden oluşan süsleme üslubu yaygındı. İlk örneklerde aşırı stilize üslupta, Uzakdoğu'nun ve Orta Asya sanatının etkisi dikkati çeker. Genel olarak **hatai** üslupta, çiçeklerin ayırt edilmesi güçse de, şakayık, narçiçeği gibi örneklere rastlanır. Kullanıldıkları yüzeyi kaplayacak biçimde uygulanan bu süslemede belirli şemalara bağlı kalınmakla birlikte, özgünce bir tasarım gözlenir. Özellikle çini sanatında, XVI. yy. ortalarına değin, hatai üslubunda bitkisel süsleme yaygındır. Tezhip ve cilt sanatlarında hatainin yanı sıra küçük yapraklar, beş yaprak, üç yaprak motifleri kullanılmıştır.

XVI. yy. ortalarından başlayarak daha doğacı üslupta bitkisel motifler yaygınlaşmıştır. Önceleri oldukça stilize işlenen bu çiçekler arasında gül, lale, sümbül ve karanfil başta gelir. Selvi ve hurma ağaçları da kullanılan motiflerdir. Stilize olmalarına karşılık çiçeklerin biçimi belirgindir. Bunlar hatai ya da rumilerle birlikte aynı kompozisyon içinde kullanılmıştır. XVII. yy.dan sonra doğacı çiçek motiflerinin uygulanması daha da artmış XVIII. yy. sonlarına değin çiçekli süslemeler çiçeklerde, dönemin taş işçiliğinde uygulanmıştır. Duvar ve

²⁵⁰ “**Geometri**” Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, C. 9, İstanbul 1986, s.4504.

²⁵¹ T. Parlak, **a.g.e.**, s. 51; A.Ergüder, **a.g.e.**, s.74.

pano resimlerinde, kitap süslemelerinde de pek çok örnek vardır. XVIII. yy. sonlarında Batı'nın barok, rokoko ve ampir üslupları etkisinde bitkisel süsleme yaygınlaşmıştır.

Bitkisel motifler, Osmanlı saray grubu halı ve kilimlerini de süslemiştir. Bu motiflerin yoğun kullanıldığı Sarıkamış, Bardız ve çevresinde de “**tapestry**” tekniği denilen özel bir teknikle ilikler yok edilmiştir. Bu da bitkisel motiflerdeki yuvarlak hatların oluşturulmasını kolaylaştırmaktadır.

XVI.-XVII. yy.'larda stilize edilmiş bitkisel motifler kullanılırken XIX. yy.'dan itibaren bitkisel motifler stilize edilmeden, tabiattaki şekillerine uygun dokunmaya başlanmıştır.²⁵²

6.1.4. Tamga/İmler ve Yazı Tipli Motifler

Tamga ve yazının ilk başlangıcı Orta Asya'ya dayanmaktadır. Orta Asya insanı, 30 binlerde kayalara resim yapmaya başlamıştır²⁵³. İlkel insanlar aynı tarihlerde yeryüzünün başka taraflarında da resim yapmaktadırlar. Fakat bu resimlerle, Orta Asya insanının yaptıkları resimler arasında çok büyük fark vardır. Öteki insanların yaptıkları resimler natüralist resimlerdir. Doğada gördüklerinin aynısı büyük bir sanatçı tarafından yapılmış kusursuz kopyalarıdır²⁵⁴. Orta Asya insanının yaptıkları resimlerin çocuksu bir yanı vardır. Basit çizgiler, noktalar, şemalar halinde kişiler, stilize edilmiş hayvan resimleri ile bir şeyler anlatma endişesini taşımaktadırlar. Yani doğada gördüklerini değil, kafada düşündüklerinin resmini yapmak çabası sezilmektedir. Orta Asya insanı, doğaya, olaylara, kafasının içine bakan hissettiğini düşündüğünü, soyut kavramları görselleştirebilen, onu önce mağara duvarlarına resim halinde işleyerek, sonra da taş vurarak somut olarak ortaya koymuştur. Bu sanat 20 binlerde bir adım daha ileri gitmiş, sert kayaların uçlarıyla daha az sert kayalara vurarak noktalama tekniği bulunmuştur. Orta Asya insanı, binlerce yıldan beri kullandığı taşı, bu kez evrensel uygarlığa resim yapma aracı olarak hediye etmiştir. Böylece artık bütünüyle bir olayı anlatacak resimler yapmaya başlamışlardır. Taşa resim yapmak çok zor olduğundan, bu öyküler içinde binlerce yıl boyunca tekrarlanan

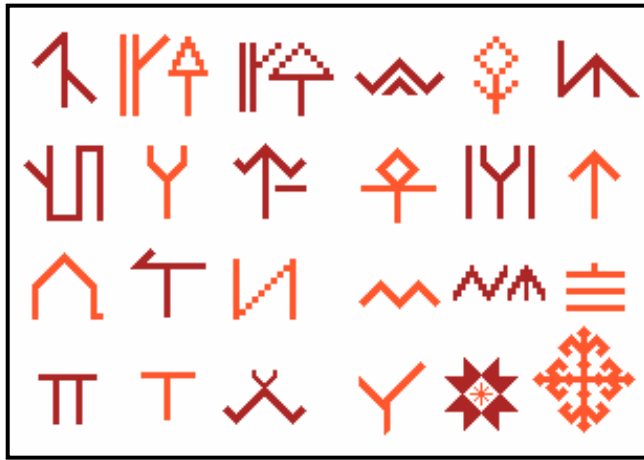
²⁵² T. Parlak, **a.g.e.**, s. 51; A.Ergüder, **a.g.e.** s.74.

²⁵³ H. Tarcan, **a.g.e.**, s. 110.

²⁵⁴ H. Tarcan, **a.g.e.**, s. 111; T.Parlak, **Tur-an Yolunda Aral'ın Sırları**, Ankara 2007, s.33.

bazı kavramları şekillerle ifade etme kolaylığını bulmuşlardır. Resim içinde yazı elemanları ortaya çıkmıştır ki bunlara **Tamga** (damga) adı verilmiştir. İşte bu tamgaların doğuşuyla yazıya ilk büyük adım atılmıştır. Bu tamgalar Oğuznamelerde “**çızık**” olarak geçmektedir. **Petroglif** olarak da bilinmektedir. Petrogliflerin tarihi, M.Ö. XVIII. binler olarak düşünülmüştür²⁵⁵.

Ön-Türklerde yazı sistemi, damga (tamga) kavramı üzerine kurulmuştur. Bu çizgiler, lekelerle ifade edilen kendi içinde tam ve yeterli olan bir sistemdir. Sembol-resimdir. Her biri birer damgadır²⁵⁶ (Çiz.: 37).

Çiz.: 37 Tamga/İmler ve yazı tipli motifler

6.1.5. Oz Damgası (Gamalı Haç, Svastika, Çarkıfelek)

Orta Asya medeniyet abidelerinin üzerinde bulunan çok sayıda kaya resmi, işaret ve damga, yüzyıllar öncesinden günümüze ulaşmıştır. Bunlardan en gizemli ve en çok kullanılan işaretlerden biri de “**Oz damgası/çarkıfelek**”tir.

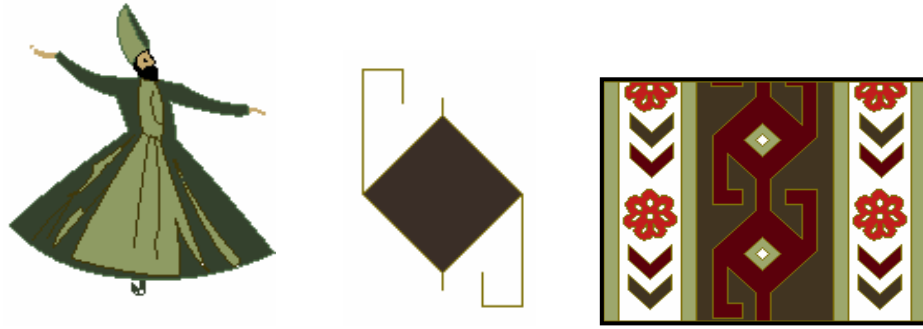
Ön-Türklerde kullanılan “OZ” diye okunan damganın nerede, ne zaman ortaya çıktığı kesin bilinmese de çoğunlukla “**Svastika**” olarak isimlendirilmiştir. **Svastika**, kelime anlamı olarak Hintçe olup, “Si” (iyi) ve “as” (olmaz) kelimelerinden oluşmaktadır. Bu şekliyle kelime “mutluluk” ve “hayal”

²⁵⁵ H. Tarcan, **a.g.e.**, s. 111.

²⁵⁶ H. Tarcan, **a.g.e.**, s. 148.

anlamlarına gelir²⁵⁷. Bu damga Ön-Türk göçleriyle Hindistan’a gitmiş, Nazilerin Hint/Cerman ırkı teorilerinin amblemi halinde ortaya çıkmıştır.

“**Oz Damgası**” (Çiz.: 39) ahiret inancı çerçevesi içerisinde, teşekkül etme, oluşum şeklindeki düşünceyi kapsar. Mevlevi ve Bektaşilerde, grup halinde eksenleri etrafında dönerek “göğ” yükselme inancı yaygındır. Saz şairleri de sazları ile canları “Oz” laştırır. Tanrıya eriştirirler. Bu nedenle saz şairlerine OZ/AN denilmektedir²⁵⁸. “Oz”laşma kavramının, ateş kültünden geldiği düşünülmektedir. Bu kavram, güneş kültüne ait kutsama töreninde görülmektedir²⁵⁹.

Çiz.: 38-40 Mevlevilerin Dönerek Ozlaştığını Gösteren Halıda Oz Damgası

“Oz” laşarak Tanrıya ulaşma fikri, Mevlana’ları (Çiz.:38), Yunus Emre’leri Anadolu’ya gönderen Ahmet Yesevi’nin temel felsefesi idi. Ahmet Yesevi için yaptırılan külliye’nin temel süsleme motiflerini **Oz damgası** oluşturmaktadır²⁶⁰.

²⁵⁷ T.Parlak, **Tur-an Yolunda Aral’ın Sırları**, Ankara 2007, s.35; C. Alyılmaz, “Gamalı Haç (Svastika)”, **Töre**., İstanbul 2003, Sayı 5, s. 17; C. A. Halilov, **Azerbaycan’dan Tapılmış Tunç Kemerler**/Amm. Bakü 1962, C.IV, s. 83.

²⁵⁸ H. Tarcan, **Tarihin Başladığı Ön-Türk Uygarlığı, Resmi Tarihin Çöküşü**, İstanbul 2003, s. 156.

²⁵⁹ T. Parlak, **Geleneksel Kazak Halı Sanatı** (Aral Bölgesi El Halıcılığını Geliştirme Projesi), Ankara 2002, s. 124.

²⁶⁰ T. Parlak, **a.g.e.** s. 124.

Foto.: 76 Tunceli yöresinde ozan ve saz tasvirli koç heykeli

Haç şeklindeki Svastika işaretinin şekilleri de “Sami”, “Side”, “Namidya” yazıtlarında ve bazı eski yazı sistemlerinde değişik sesleri veya ses birleşimlerini ifade etmişlerdir²⁶¹.

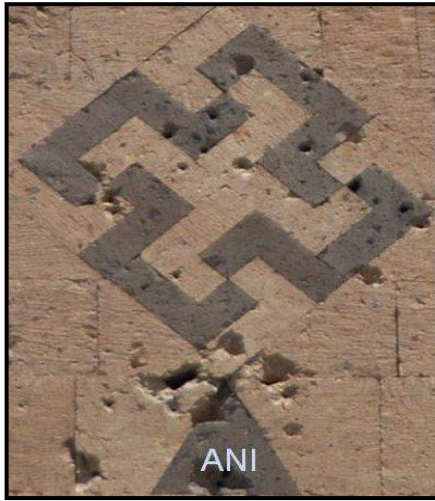

Foto.: 77-78 Ani Harebeleri surlarında ve Kars yöresine ait halıda “Oz” Damgası

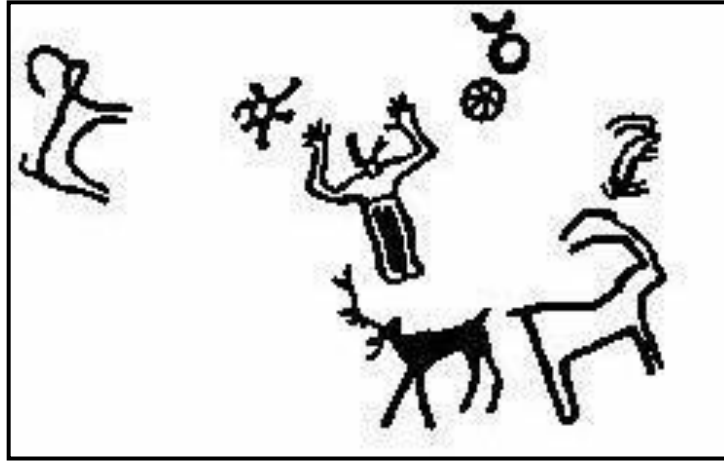
Svastika’nın değişik şekilleri, Eski Türk Orhun-Yenisey alfabesinde “Z” sesinin karşılığı olduğu gibi, aynı işaret halı ve kilimlerde motif olarak kullanılmaktadır²⁶².

“OZ” damgasının diğer şekli “Çark-ı Felek” (Foto.: 77-78)’ tir. “**Gamalı Haç**”, “**Svastika**” olarak da bilinmektedir. Tarihin her devrinde pek çok millet,

²⁶¹ C. Alyılmaz, a.g.e., s. 18.

²⁶² T. Parlak, **Geleneksel Kazak Halı Sanatı** (Aral Bölgesi El Halıcılığını Geliştirme Projesi), Ankara 2002, s. 124.

bu şekli kendisine göre yorumlamış, sahip çıkmıştır. En eski örnekleri Türkistan (Orta Asya) Kara-Tau, Ala - Tau ve Jungar Ala -Tauları'nda bulunmaktadır²⁶³.

Çiz.: 41 Azerbaycan Gobustan Kaya Resimlerinde “Oz” damgası

Birçok bilim adamı, bu işareti güneşin sembollerinden biri olarak kabul eder. Bu araştırmacılara göre Svastika, insanoğlunun güneşle olan iptidai/büyüleyici ilişkisini veya güneş kültürünü sembolize eder. İşte bu sebepten ötürü **Svastika** işareti ile, güneş tasvirinin birbirine benzemesi, hiç de tesadüfî değildir²⁶⁴. Tek tanrı inancı, büyük çoğunlukta Ön Türkçe yazıtların içeriğini oluşturur. Bu inanç ve Tanrıya erişme gereksiniminden Ateş kültü ve Ateş evleri doğmuştur. Önceden belirtmek gerekir ki, Ateş kültü, ateşe tapmak değil, ateşi tanrıya erişmek için araç olarak kullanmak anlamına gelir²⁶⁵.

Ateş evleri ve toprak kaplar, Ön-Türklerin varlığını gösteren en önemli belgelerdir. Bunların, Hint ya da Antik kökenli olduğu sanılmaktadır. Ateş kültü, Ön-Türklerin ateşe taptıkları anlamını taşımaz. Bu kült, canın tanrıya uçurulması için kullanılan bir “araç”tır. Bu araç, ateş kavramı tarafından sistemleşmiş olduğu için “Ateş kültü” adını alarak Oz damgası ile anılır. Ateşle ilgili diğer bir kült ise “**güneş kültü**”dür. Ön-Türkler güneşte, Tanrının kudretini, enerji, ışık kudretini görürler, güneşe tapmazlar, yani hayat veren dört ana kürenin, güneş enerjisiyle

²⁶³ H. Tarcın, **a.g.e.**, s. 135.

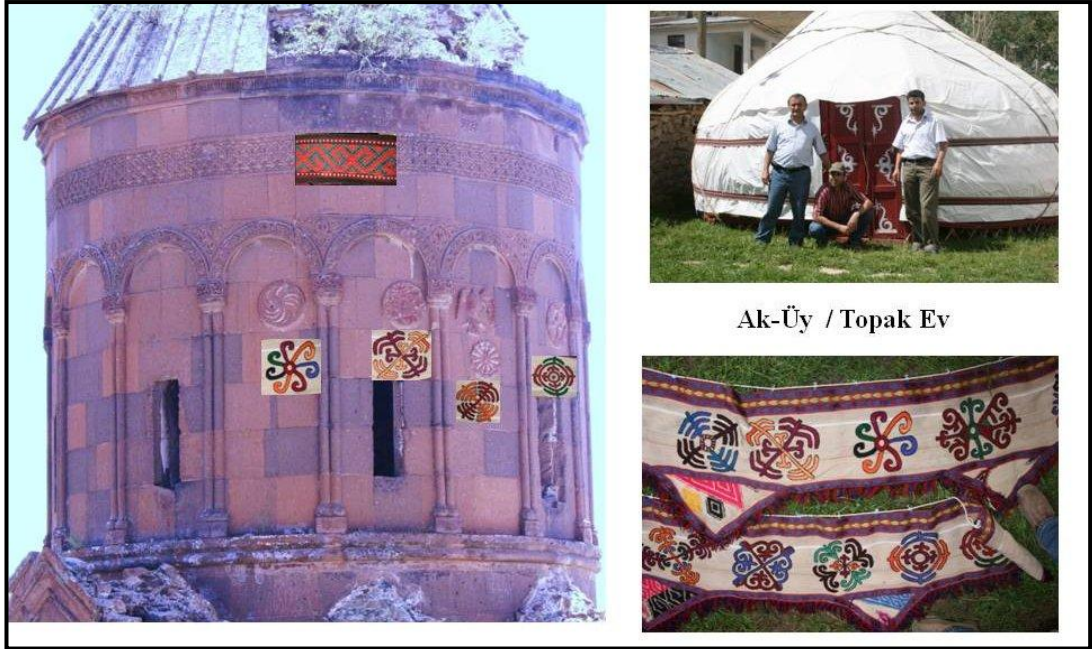
²⁶⁴ C. Alyılmaz, **a.g.e.**, s. 17.

²⁶⁵ T. Parlak, **Geleneksel Kazak Halı Sanatı** (Aral Bölgesi El Halıcılığını Geliştirme Projesi), Ankara 2002, s. 125.

hayat bulduğunu tespit etmişlerdir. Bu güneş kültünü Çark-ı felek (svastika) damgasıyla temsil etmişlerdir²⁶⁶.

Azerbaycan, güneş kültünün en yaygın olduğu eski yerleşim merkezlerinden biri olmuştur. Tunç Devri'nden başlayarak bu damga, Nahçıvan Bölgesindeki “Gami gaya” (Gemi kaya) ve “Kobustan”daki (Çiz.: 42-43) kaya üstü resimlerinde görülmektedir (Çiz.: 41).

Tarihi mekânlarda, mimari elemanlarda, taş üzerinde (Foto.: 83), çadırlarda ve dokumalar (Foto.: 82) üzerinde de **çarkıfelek motifi**, çeşitli şekillerde kullanılmıştır²⁶⁷ (Foto.: 79-80-81).

Ak-Üy / Topak Ev

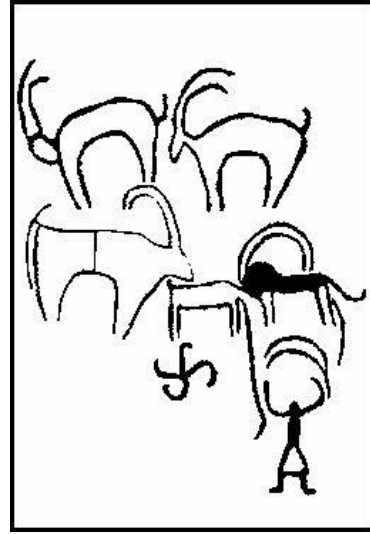
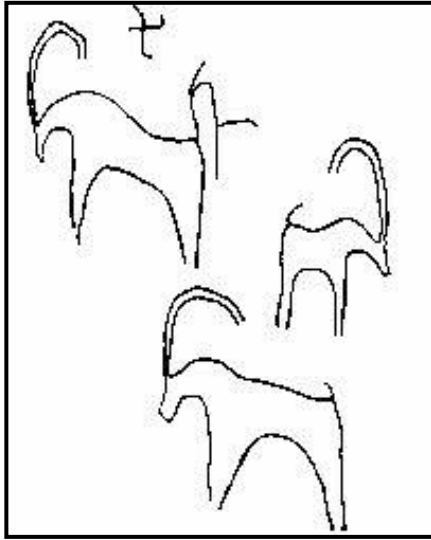
Foto.: 79-80-81 Kars Ani’de Şirli Kilise ve Kırgız keçelerinde “Oz” damgaları

²⁶⁶ T.Parlak, **Tur-an Yolunda Aral’ın Sırları**, Ankara 2007, s.34.

²⁶⁷ T.Parlak, **a.g.e.**, Ankara 2007, s.35.

Foto.: 82 Kırız keçelerinde “Oz” damgaları

Çiz.: 42-43 Azərbaycan Kobustan Kaya Resimlerinde “OZ” damgası

Foto.: 83 Sivas'ta üzerinde OZ Damgası bulunan taşlar

Kazak Bölgesi'nin Baba Derviş yerleşim merkezlerinde, bu devre ait olduğu tespit edilen ve üzerinde grift bir Svastika tasviri olan kültürden bir mühür bulunmuştur²⁶⁸. Diğer bir örnek de, Nahçıvan'da 1. Kültepe kalıntılarından ikinci tabakasında bulunmuştur. Çini bir kapak üzerinde rastlanan bu motifin, M.Ö. 3000 yıl öncelerine ait olduğu tespit edilmiştir²⁶⁹.

Hint sikkelerinde değişik şekillerde görülen Svastika'nın Ön-Türk'lerde "Kara-Tau" kültürüyle ortaya çıkarak, oradan diğer yörelere yayıldığı düşünülmektedir. Bu bilgiler ışığında Svastika'nın, güneşin sembolü olarak kullanıldığını kabul etmek mümkündür. Güneşin dünyaya hükmettiği gibi, insanların da bu ideallerini, Svastika damgası ile dile getirme isteklerinin neticesinde yaygın olarak kullanıldığı düşünülebilir. Türk toplumlarının asırlar önce kullandıkları güneş motifi, bugün Kazakistan Cumhuriyeti'nin resmi bayrağını süslemektedir²⁷⁰.

Oz damgası, öbür dünyaya geçerek orada teşekkül etme, (metamorfoz) oluşumdur. Örneklerde görüldüğü gibi, yazı ögesi damgalar, halı ve kilimlere işlenerek zamanın yazılı mesajını vermişlerdir. Daha sonraları süsleme unsuruna

²⁶⁸ T.Parlak, **Tur-an Yolunda Aral'ın Sırları**, Ankara 2007, s.35.; C. Alyılmaz, **a.g.e.**, s. 17.

²⁶⁹ C. Alyılmaz, **a.g.e.**, s. 119; T. Parlak, **a.g.e.** s.36.

²⁷⁰ T. Parlak, **a.g.e.** s.36.

dönüşerek günümüze kadar ulaşmışlar ve halı (Foto.:78), kilim v.s. dokumalarımızın vazgeçilmez unsuru olmuşlardır²⁷¹.

Oğ Damgası, (Ok Damgası, Oğuz Damgası) eski Türkler halı ve düz dokumaları, çadırevlerinin (Ak-Üy / Topak Ev) iç kısmını döşemek için yapmışlardır. O dönemde evlenen her genç kızın, beraberinde baba evinden en az bir halı götürmek mecburiyeti vardı. Her çadıra ayrı bir **çadırgülü** motifi yerleştirme gelenek şeklinde devam etmiştir²⁷².

Çadır evlerin (Ak-Üy / Topak Ev) kubbe kısmı, önem arz etmektedir. Çünkü çadır, çangrak denilen kubbe-iskelet sistemi üzerine kurulmaktadır. Çadırın kubbe kısmı şematize edilerek **“oğ damgası”** oluşturulmuş ve **“çadır gülü”** olarak **“iç oğuz”** tarafından kullanılmıştır. Her aile bu damgaları kendi estetik anlayışına uygun olarak yansıtmıştır. Oba konaklayacağı zaman çadırlar kurulur, çadır evlerin (Ak-Üy / Topak Ev) kapıları güneye gelecek şekilde ayarlanırdı. Çadırların kapılarına astıkları halılara da buna göre motif dokunurdu. Kubbe kısmından içeriye sızan güneş ışınları, aynı zamanda içerde **“güneş saati”** görevi görürdü²⁷³ (Foto.: 84-85).

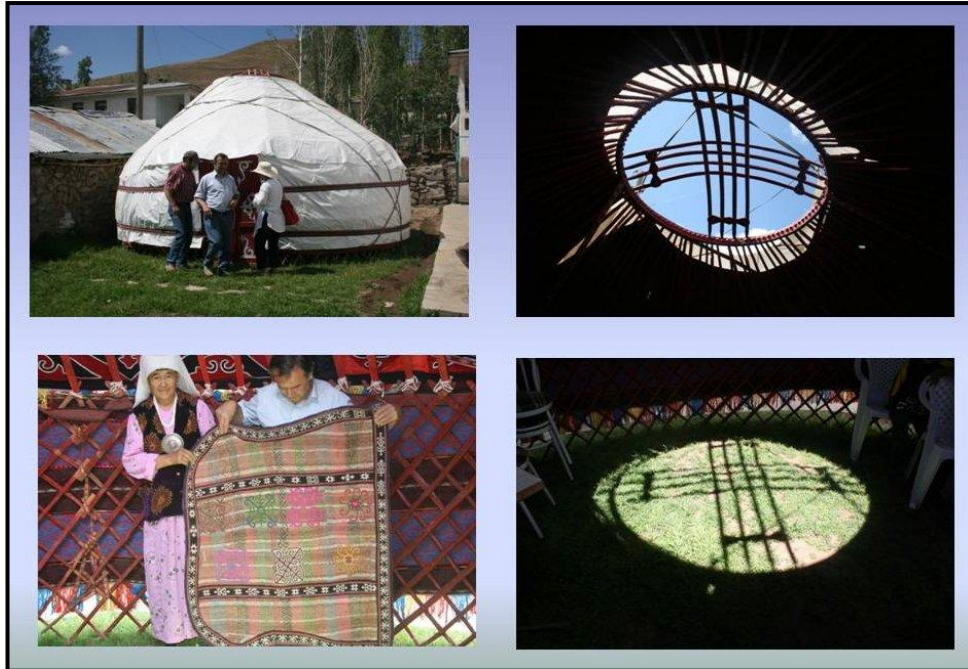

Foto.: 84 “Oğ Damgası/İç Oğuz Damgası” Kırgız çadırı kubbesindeki **çangıraktan** çıkmıştır

²⁷¹ T.Parlak, **Tur-an Yolunda Aral’ın Sırları**, Ankara 2007, s.35.

²⁷² T.Parlak, **a.g.e.**, Ankara 2007, s.35.

²⁷³ T. Parlak, **a.g.e.** s.36.

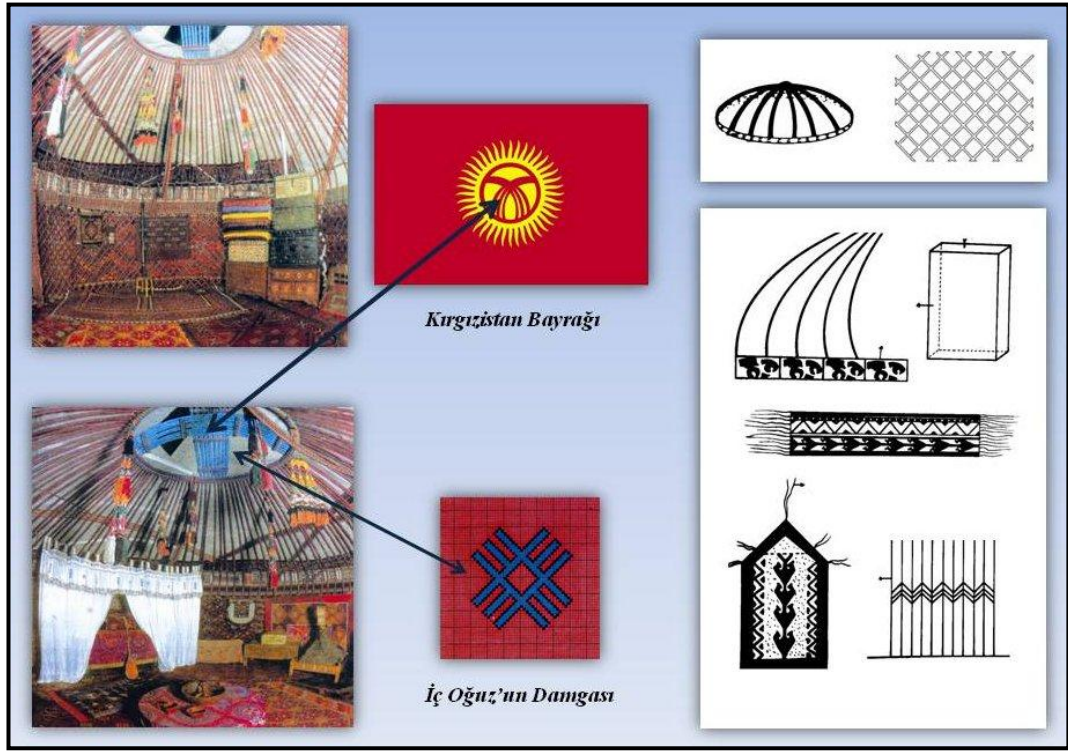

Foto.: 85 “Oğ Damgası/İç Oğuz Damgası” Kırgız çadırının kubbesindeki çangıraktan çıkmıştır.

İlk önceleri “An” ları (hayvanları) evcilleştirerek **tur-an** yolunu oluşturan Dış Oğuz Türkleri, daha sonraları “İpek Yolu” ve “Baharat Yolu” ile dünyanın dört bir yanına sallarla ve kervanlarla ulaşip ticaret yapmışlardır²⁷⁴. Kendilerine yön gösteren **ok damgasını** “**çadır gülü motifi**” olarak kullanılmışlardır. **Kıpçaklar** olarak da bilinen Dış Oğuzlar’ın bir kısmı, üçüncü yüzyılda Hristiyan olunca, **ok damgasını**, sembol olarak kullanmaya devam etmişlerdir.

Ok damgası (Çiz.:45-46-47), daha sonra haç olarak, Hristiyan âleminde kullanılmıştır. Günümüzde bazı Yörük aşiretlerinin armaları olarak da kullanılmaktadır. Dünderlı, Çavdarlı, Karahacılı, Karakoyunlu, Yeşilyurt, Kınık ve Hayta gibi Türk boylarında da kullanılagelmiştir²⁷⁵.

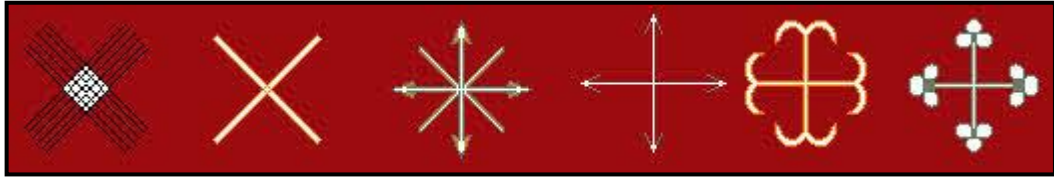
²⁷⁴ T.Parlak, **Tur-an Yolunda Aral’ın Sırları**, Ankara 2007, s.35; An: Kıpçak Türkçesinde hayvan anlamına gelmektedir.

²⁷⁵ H. Tarcan, **a.g.e.**, s. 131.

Ok damgası, yatay ve düşey eksenin kesişmesiyle oluşan şekildir. Bu motif nazara karşı da kullanılır. Haçın, kötü gözü (kem gözü) dört parçaya bölerek etkisini azaltacağına inanılır. Anadolu’da haç motifi, Hristiyanlıktan çok öncelere dayanmakta ve Anadolu dokumalarında değişik şekillerde görülebilmektedir²⁷⁶.

İç Oğuzları ve Dış Oğuzları bünyesinde barındıran “**Oğuzlar**”, her iki boyun kullandığı damgayı birleştirerek “**çadır gülü/Oğuz**” damgasını oluşturmuştur (Çiz.:44). Kars, Erzurum, Hatay, Konya, Sivas, vs., kilimlerinde de bu motif görülmektedir²⁷⁷.

M.Ö. 3000’ lere tarihlenen Karataş Semahöyük’te bulunan 3 ayaklı çömlekte, bu motif dikkat çeker²⁷⁸.

Çiz.:44 Ok, Oğ ve Oğuz Damgaları

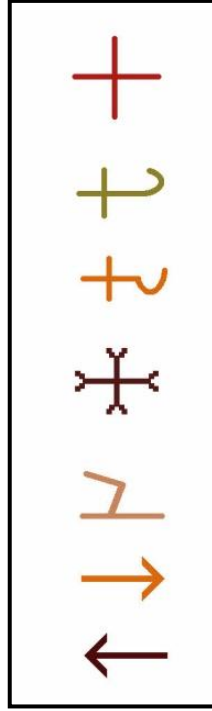

Çiz.: 45 Ok, Oğ ve Oğuz Damgaları

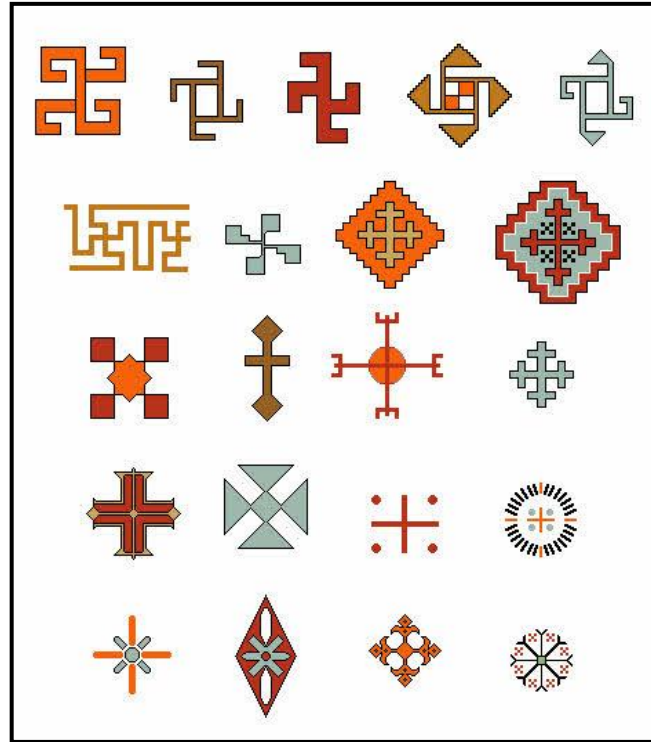
²⁷⁶ G. Erbek, **a.g.e.**, s. 25.

²⁷⁷ M. Gökbuget, **a.g.e.**, s. 203.

²⁷⁸ G. Erbek, **a.g.e.**, s. 25.

Çiz.: 46 Ok Damgası

Çiz.: 47 Ok Damgası

6.1.6. Hayvansal Motifler

Türk sanatında hayvan üslubuna geçmeden önce, bu üslubun **Orta Asya**'da nasıl meydana geldiğini ve doğuş nedenlerini araştırmada yarar vardır. Orta Asya'nın uçsuz bucaksız bozkırlarında dağınık konar-göçer bir topluluk halinde yaşayan Hunların, sanata karşı ilgileri, basit bir olay değildir. Bozkırda gelişen hayvan üslubunun Orta Avrupa ve Ön Asya'ya kadar yayılmasının ve uzun zaman devam etmesinin izahını, desenlerin yalnız süsleme için yapılmasında aramamak gerekir. Hunların atalarının tabiatüstü kuvvetlere karşı eğilimlerinin büyük rolü vardır²⁷⁹. Bu inanç, Orta Asya'da 30 binlerde mağara duvarlarına ve kaya üzerlerine hayvan resimleri yapmakla başlamıştır. Bodensee-Thaygen yakınında Kesslerlovch mağarasında bulunmuş, Mamut dişi üzerine resmedilmiş Ren geyiği, hayvansal motiflerin en eski örneklerindendir²⁸⁰.

Hunların atalarının, tabiatüstü kuvvetlere karşı, tarihin ilk dönemlerinden günümüze kadar, çok yaygın şekilde, birçok inanca sahip oldukları bilinmektedir. Hunlar günlük maddi hayatları dışında, manevi değerlere de büyük ölçüde bağlıdırlar. Bağlandıkları bu değerlere ancak sihir ve tılsımla ulaşabileceklerini düşünmektedirler. İlkel büyücüler, kamlar (oyun, baksı, Şaman) henüz bu inançların yaygın olduğunun farkında değildir. Bazı primitif topluluklar, geyiklerin ve yabani domuzların kemiklerini evlerin içine asarak, kemiklerin içlerindeki ruhların içindeki yaşayışları kendine çekeceğini düşünmekteydiler²⁸¹. Eski Türkler en iyi atlarını kurban ediyor, kafatası ve tırnaklarını saklıyorlardı. Savaşta, yolculukta atın tırnağını kemerlerine bağlıyorlardı, atın tırnakları onları kötülüklerden, ölümden koruyup mutluluk getireceğine inanıyorlardı. Bu olaylar ve uygulamalar İç Asya'nın hayvan üslubu sanatının başlangıcı bakımından önemlidir²⁸².

Hunların, binlerce yıl önce, kayaları ve mağaraları tanıyıp keşfettikleri veya ehlileştirdikleri hayvanların resimlerini yaptıkları bilinmektedir. Hun devrinde ilahlaştırdıkları hayvanları kaya ve mağara duvarlarına işlerken, sanatsal kaygı duyarak hayvan üslubunu ortaya çıkarmışlardır. Eski ustaların altından

²⁷⁹ T. Parlak, **a.g.e.**, s. 53.

²⁸⁰ H. Tarcan, **a.g.e.**, s. 130.

²⁸¹ T. Parlak, **a.g.e.**, s. 54.

²⁸² H. Tarcan, **a.g.e.**, s. 131.

geyik şekillerini yapmaları, bunun bir örneğidir. Şimdilerde bile geyik boynuzu, koçboynuzu, Kazak ve Kırgızların en önemli süslemeleridir. Günümüzde Kazakistan’da mezarların üzerine yabani koyun koçboynuzları koyma âdeti devam etmektedir²⁸³.

Hunlar, çadırlarının başına kurt başı figürleri asar, Atalarına ise **kurt ata** ve **kurt ana** derlerdi. Hunların atalarına **Matadis** geçitlerinde sihirli bir geyiğin yol göstermesi efsanesi, İskitlerdeki efsaneler, bu toplulukların hayvan üslubuna ne kadar alışık olduklarını belirlemektedir. Bu efsanelerin etkisiyle, Bozkurt’un Hunlarda ve Kök Türklerde büyük bir önemi olduğu ve Kağanın odasına dikilen Tuğun başında sembol olarak bozkurt ambleminin bulunduğunu, birçok eski kaynaklar bildirmektedir²⁸⁴.

Konar-göçer toplulukların yaşayışları büyük oranda koyun yetiştiriciliğine dayandığından, yaşamlarını yılın dört mevsimi otladıkları verimli yerlere göç ederek sürdürmüşlerdir. Onun için Türklerin maddi kültür unsurlarında koç-koyun motifi çok önemlidir. Kabataş devrinden demir çağına kadar uzanan dönemde ve tarihi devirler birçok konaklama yerleri ve kurganlardan ele geçirilen çeşitli eşyalarda **koç/koyun, dağ tekese** motifi oldukça yaygındır²⁸⁵. Bununla ilgili olarak günümüzde kullanılan her türden eşyalarda koç/koyun geleneği ile ilgili adlandırmanın devam ettiği bildirilmektedir²⁸⁶.

M.Ö. 30 binlerde **Kara-Tau** kültüründe kaya resmi olarak işlenen koyun/koç resimleri, M.Ö. 1000 yılında ölen Avrasyalı göçebe bey ve hatunların mezarlarından çıkarılan taşlarda toku/tuş adı verilen kemerlerde, dağ tekeleri ve geyik figürleri, genellikle ayakta veya diz çökmüş olarak tasvir edilmişlerdir²⁸⁷.

Esik mezarında (M.Ö.4. yy.a ait) da 16 yaşlarındaki bir gencin cesedi üzerinde bulunan, tamamen altın kaplama giyim eşyalarında “**dağ tekese motifi**” ön planda idi. Cesede ait borkün ön kısmında iki çift halinde altın heykelcikler

²⁸³ T. Parlak, **a.g.e.**, s. 54.

²⁸⁴ T. Parlak, **a.g.e.**, s. 56.

²⁸⁵ A. Çay, **Türk Milli Kültüründe Hayvan Motifleri, Koyun/Koç Heykelleri Etrafında Oluşan Gelenekler**, Ankara 1990, s. 25.

²⁸⁶ T.Parlak, **Geleneksel Kazak Halı Sanatı** (Aral Bölgesi El Halıcılığını Geliştirme Projesi), Ankara 2002, s. 54.

²⁸⁷ A. Çay, **Türk Milli Kültüründe Hayvan Motifleri, Koyun/Koç Heykelleri Etrafında Oluşan Gelenekler**, Ankara 1990, s. 25; E. Esin, **Türk Kozmolojisi** (İlk Devir Üzerine Araştırmalar), Türk Kültürü El kitabı, İstanbul 1979, s. 125.

bulunmakta olup bu çiftlerden birisi at, diğeri ise kanatlı dağ koyunudur²⁸⁸. Orta - Asya Altay bölgesinde İkinci Pazırık Kurganı'nda 1947 yılında kazı yapan **S. İ. Rudenko**, 50-60 yaşlarında tahnit edilmiş bir erkek ile, 40 yaşlarında bir kadın cesedi bulmuştur²⁸⁹. Kadın elbiseleri arasında bulunan bir sincap kürkü, koç kafası figürlü altın levhacıklarla süslüydü. Kemerlerinden koparılan gümüş tabakalarda da koç figürü bulunmaktaydı. Ayrıca ölüye armağan edilen keseleri üzerindeki altın yaldızlı bakır levhacıkların birinde de 2 teke resmi görülmektedir²⁹⁰.

Koyun-koç heykelleri, çeşitli süs eşyalarında da görülmektedir. Süs eşyaları içerisinde en çok küpe, düğme, kopça, bilezik, gerdanlık, ayna, toka ve kemer uçları sayılabilir. Ötügen-Orkun-Baykal bölgesinde yapılan bir kazıda M.Ö. 5-3. yüzyıla ait olduğu sanılan aynanın üzerinde, arka ayakları ters dönmüş bir dağ keçisi görülmektedir²⁹¹. Yine İkinci Pazırık Kurganı'ndan çıkarılan bir kemerin üzerindeki gümüş plaka da, Pars cinsinden bir hayvanın bir dağ keçisine saldırışı tasvir edilmiştir²⁹². Savaş aletlerinde, at koşumlarında, ev aletlerinde, mutfak eşyaları arasında koyun-koç heykelleri çok sık görülmektedir. Genellikle eğer, gem, üzengi, kayış tokaları gibi parçalar at koşumlarına aittir. M.Ö. 1000 yılında ölen konar-göçer topluluklarda bey ve hatun mezarlarında ortaya çıkan at takımlarında toka ve levhalarda, dağ tekesi ve geyik motifleri oldukça yaygındır. Türkler, asırlar boyu koyun ve koç heykellerine değer verdiklerinden, onları mezarlarının üzerine mezar taşı olarak da koymuşlardır. **Orta Asya**'dan göç eden Türk boyları, **Şaman** inancında da kutsal saydıkları koyun-koç motif ve kültürünü beraberlerinde getirmişlerdir. Hangi dinden olursa olsun, bu geleneklerinden vazgeçmemişlerdir²⁹³.

Türklerin ev eşyalarında da koyun-koç heykellerini kullanmıştır. Ev eşyaları arasında çeşitli halı kilim, her çeşit dokumalar ve kiyuz evler (keçe-çadır evler) akla gelmektedir. Altaylarda, çeşitli Türk kültür merkezlerinde, çadır direklerinin tepesine geçirilen, bronzdan yapılmış dağ tekesi motif ortaya

²⁸⁸ A. Çay, **a.g.e.**, s. 25; N. Diyarbakirli, **Hun Sanatı**, İstanbul, 1972, s. 187.

²⁸⁹ A. Çay, **a.g.e.**, s. 25; A. İnan., **II. Pazırık Kurganı**, s. 137.

²⁹⁰ T.Parlak, **Geleneksel Kazak Halı Sanatı** (Aral Bölgesi El Halıcılığını Geliştirme Projesi), Ankara 2002, s. 56.

²⁹¹ A. Çay, **a.g.e.**, s. 26.

²⁹² N. Diyarbakirli, **Hun Sanatı**, İstanbul 1972, s. 100.

²⁹³ T. Parlak, **Geleneksel Kazak Halı Sanatı** (Aral Bölgesi El Halıcılığını Geliştirme Projesi), Ankara 2002, s. 58.

çıkarılmıştır. Çadırları üzerindeki bu koçboynuzu motiflerine **özerk-alem motifi** adı da verilmiştir. Kırgızistan'da **Ketmen-Tübe** kurganlarından çıkan koç şeklindeki vazoların 3-5. yüzyıla ait Hunlardan kalma olduğu söylenmektedir²⁹⁴.

Koyun-koç motifleri, bilhassa halı kilim ve bu gibi eşyalarda oldukça yaygın olup, günümüze kadar gelmektedir. Türkistan bozkırlarında çeşitli kurganlardan, bilhassa bey ve hatun mezarlarından çıkarılan halı ve kilimlerde dağ tekesi, koçboynuzu yaygın bir biçimde kullanılmıştır. Bu motiflere, M.Ö. 1000 yılından beri rastlanmaktadır. **Pazırık**' ta ele geçen keçe örneklerinde yaygın bir şekilde dağ tekesi motifi, daha sonraki yıllarda Türk halıcılığının başlıca motifini teşkil etmiştir. Koçbaşı veya koçboynuzu olarak bilinen bu motif, Oğuzlar, Avarlar, Kırgızlar, Kazaklar, Karakalpaklar, Bulgarlar, Türkmenler ve Kürtler gibi çeşitli Türk topluluklarında sevilerek işlenmiştir. Dokuma tekniğinde köşeli ve geometrik biçim alan bu nakışlar gerek Anadolu ve gerekse Anadolu dışındaki Türk topluluklarında koçboynuzu adı verilmektedir²⁹⁵. **Koçboynuzu motifleri**, tipleri ve hayvanların adlarına göre ad almaktadır. Bunlar çift boynuz, kırık boynuz, Ren geyiği, keçi boynuzu, eğri boynuz, Koşgar boynuz, vs.dir²⁹⁶.

Türklerde hayvan üslubunda kuş motiflerinin de büyük önemi vardır. Özellikle kartal türü kuşlar, Oğuz'un 24 boya ayrılmasından sonra her boyu temsilen bir Ongun olmuştur. Çift başlı kartal, İç Oğuzlar ve Dış Oğuzları temsilen Oğuzların Ongunu olurken, Günhan'ın Ongunu, şehan (şahin) kuşu olmuştur.

Hayvan üslubunda atın da büyük yeri vardır. Kazak halkı arasında at; her zaman insanın şerefi, kahramanlığı, kabilenin remzini temsil ederken atsızlık, güçsüzlüğün, yenilginin ifadesi olarak görülmektedir. At, Türk insanının canı, kanı, kanadı, gidecek yeridir²⁹⁷.

Beşinci Pazırık Kurganı'ndan çıkarılan ilk düğümlü halının bordüründe bulunan atın kuyruğunun bağlı olması, birçok Türk topluluklarında da görülmektedir²⁹⁸. Yine Hun kurganlarından çıkarılan at cesetlerinin kuyruklarının

²⁹⁴ N. Diyarbakirli, **a.g.e.**, s. 172.

²⁹⁵ A. Çay, **a.g.e.**, s. 29.

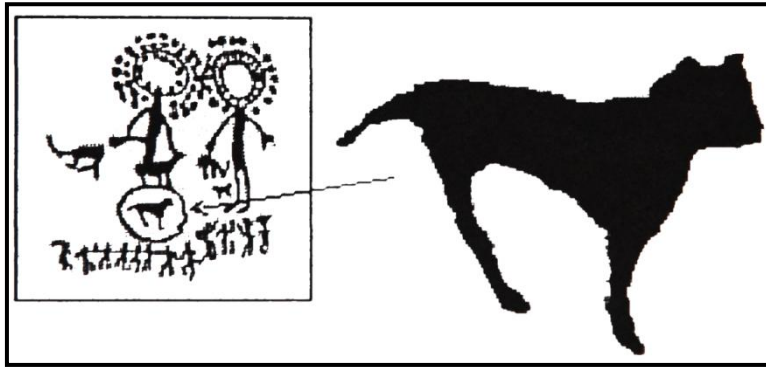
²⁹⁶ T. Parlak, **a.g.e.**, s. 58.

²⁹⁷ T. Parlak, **a.g.e.**, s. 59.

²⁹⁸ T. Parlak, **a.g.e.**, s. 59.

kesik veya bağı olduğu görülmüştür. Bunun sebebini, eski çağlardan beri Türkler arasında yaygınlaşan yas gelenekleri arasında arayabiliriz. Bu göçebe topluluklarda, ölünün bindiği atın kuyruğunu kesmek veya bağlamak, değişmez yas geleneği olmuştur. Bu gelenek Kök-Türklerde de devam etmiştir. Bunun dışında ticari bir meta, savaş aracı ve beslenme maddeleri olarak görülen at, evcilleştirildiği ilk zamandan beri kutlu sayılmıştır. Türk hayatının her döneminde önemini koruyan atın, çevresinde birçok inanç ve uygulamaya da teşekkül etmiştir.²⁹⁹ Bu inanç ve uygulama çerçevesinde, mezarların üzerine at heykeli koyma geleneği, günümüze kadar devam etmiştir³⁰⁰.

Pars Motifi: Anadolu uygarlıklarında Parslar, kralların tepeler üzerinde resmedilmeleri şeklinde görülmektedir. Ön-Türklerde Bars, kozmik değeri nedeniyle güneş kültünde güneşe ait bir hayvan olarak yer almıştır³⁰¹. Ön Türkçe'deki Jol-Barıs/Yol Barış, zaman içerisinde Pars'a dönüşmüş ve İpekyolu'ndaki Üçokların amblemi olduğu düşünülmektedir. Kars yöresi halı ve kilimlerinde (Foto.: 90 Çiz.: 49), Tortum Haholi Kilisesi'nde, Kars Ani Harebeleri Şirli Kilise'de (Foto.: 86), Erzurum Çifte Minareli Medrese'de (Foto.: 87-88) ve İshak Paşa Sarayı'nda bu motife rastlanmaktadır. Yol-barış kutsama töreni, petroglifinde Kün'ün alt hizasında ona tabi bir hayvan olarak yer almıştır. Kün, leopar ve boğanın üstünde yüce mevkiinde gösterilmiştir (Çiz.: 48).

Çiz.: 48 Orta Asya kaya resimlerinde “Oz” damgası ve pars figürü

²⁹⁹ T. Parlak, **a.g.e.**, s. 59.

³⁰⁰ T.Parlak, **Geleneksel Kazak Halı Sanatı** (Aral Bölgesi El Halıcılığını Geliştirme Projesi), Ankara 2002, s. 58.

³⁰¹ H. Tarcan, **a.g.e.**, s. 171.

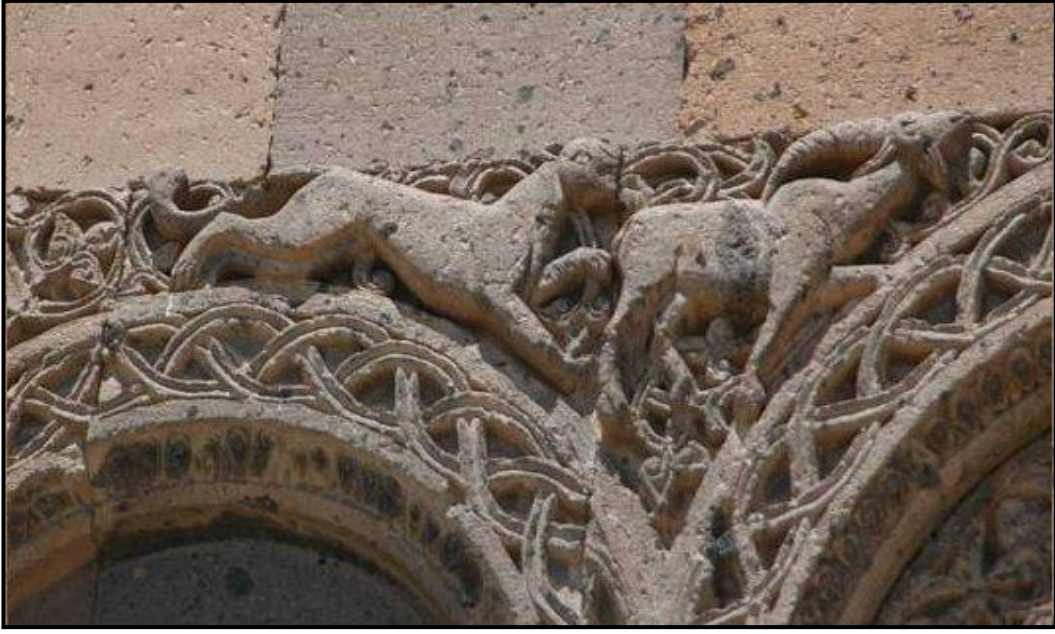

Foto.: 86 Kars Ani Harebeleri Şirli Kilise’de Pars Figürü

Foto.: 87-88 Erzurum Çifte Minareli Medrese’de Pars Figürü

Foto.: 89 Başadar Kurganında bulunan düz dokumada Pars Figürü

Foto.: 90 Çiz.: 49 Ardahan’da dokunmuş kilimde pars figürü

Aslan Motifi: Türk mitolojisinde güç, yiğitlik simgesidir. Harname’de Yesef’in çocuklarının ya aslan, ya da kurt olarak doğduğu anlatılır³⁰². Bu çocuklardan aslan olarak doğanlar, büyüdüklerinde kağan olurlar. Dede Korkut kitabındaki “**Basatın Tepegözü Öldürdüğü Boyu**” adlı hikâyesinde dişi aslanın büyüttüğü Basat çevreye yığı salan Tepegöz’ü öldürür³⁰³. Alevi-Bektaşî edebiyatında, Hz. Muhammed’in Miraçta, aslan şeklindeki Ali ile karşılaşması anlatılır³⁰⁴. Hz. Ali, “**Tanrı’nın aslanı**” diye nitelenir. **Battalname**’de Battal Gazi’ye Mağrib’e yaptığı bir seferde bir aslan yardımcı olmuştur. Türkler arasında hayvan masallarında hayvanların kağanı olarak adlandırılan aslan, ormanın adaletini sağlar. Eski gücünü yitirdiğinde acınacak duruma düşer. Divan şairleri kasidelerinde padişah ve devlet adamlarını aslana benzetirler³⁰⁵.

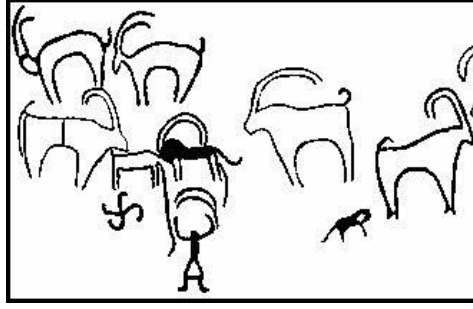
³⁰² Bkz., H.Gündoğdu, **Türk Mimarisinde Figürlü Taş Plastik** (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üni., Edebiyat Fakültesi., İstanbul, 1979, s. 68; G. Öney, “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Aslan Figürü”, **Anadolu (Anatolia)**, XIII, Ankara 1969, s.200; T. Parlak, **a.g.e.**, s.58.

³⁰³ T. Parlak, **a.g.e.**, s.59; G. Öney, “Anadolu Selçuklularında Heykel, Figürlü Kabartma ve Kaynakları Hakkında Notlar”, **Selçuklu Araştırmaları Dergisi**, C.I, Y. 1970, s.187.

³⁰⁴ Ö. Salman, “Türk Sanatının Gerçek Dışı Varlık Motifleri”, **İlgi**, 1998, s. 92; Yılan ve Ejder motifleri için **bkz.** G. Öney, “Anadolu Selçuklu Sanatında Ejder Figürleri”, **Belleten**, C. 32, Ankara 1969, S. 130, s. 171; Y. Çoruhlu, “Türk Sanatında Görülen Hayvan Figürlerine “Gök ve Yer” Sembolizmi Açısından Bir Bakış, **Uluslararası III. Türk Kültür Kongresi Bil.**, C.I, 25-29 Eylül 1993, Ankara 1999, s.254; S. Bayram, “Vakıflar Genel Müdürlüğü Halı Müzesinde Bulunan Hayvan Figürlü Hahlarda Ejder-Kaplumbağa-Akrep-Kertenkele Figürü”, **I. Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri**, Kayseri, 27-31 Mayıs 1996, Ankara 1998, s. 65.

³⁰⁴ T. Parlak, **a.g.e.**, s.59.

³⁰⁵ G. Öney, “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Aslan Figürü”, **Anadolu (Anatolia)**, XIII, Ankara 1969, s.35; T. Parlak, **a.g.e.**, s.59.

Çiz.: 50 Azerbaycan Gobustan Kaya Resimlerinde Arslan figürü ve Oz damgası

Önasya’da Gılgamış destanında yer alan aslan simgesi, Herekles destanında yeniden ortaya çıkar³⁰⁶. Arkaik dönem seramiklerinde aslan imgelerine sık rastlanır³⁰⁷. Ayrıca, Grimani kabartmalarında Roma heykellerinde, Hindistan’da aslan krallığın simgesi ve Budacılığı simgeleyen hayvanlardan biriydi. Güneydoğu Asya’da Çin ve Japonya’da aslan betimlemelerine rastlanır³⁰⁸.

Aslan, Hristiyan Avrupa ikonografyasında büyük yer tutar. Anadolu uygarlıklarında aslan, tarih öncesinden başlayarak gücün simgesi olarak kullanılmaktaydı³⁰⁹. Çatalhöyük’te ve diğer Hitit mimarlığında aslan motiflerine rastlanır. Bu motif Urartular’da da görülmektedir³¹⁰.

Türklerde de aslan çeşitli dönemlerde gücü ve kudretini simgelemiştir. Bu yüzden sarayları, tahtı, kenti, kaleyi, kapıyı kötülüklerden düşmandan koruyan bir güç olarak görülmüştür. Özellikle Büyük Selçuklu ve İlhanlı el sanatlarında tahtı koruyan aslan figürü yaygındır. Aynı zamanda arma olarak da düşünülmüştür. Sasaniler, Gazneliler ve Selçukluların bayraklarında aslan figürü egemenliği simgelemektedir. Anadolu Selçukluları’nda aslan, çok kullanılan bir motiftir. Orta Asya Şamanlık inançlarında önemli yeri olan hayat ağacıyla birlikte görülmektedir. Bunlardan en iyi örneklerden biri, **Erzurum Yakutiye Medresesi**’nde bulunmaktadır.

³⁰⁶ H.Gündoğdu, **Türk Mimarisinde Figürlü Taş Plastik** (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üni., Edebiyat Fakültesi., İstanbul, 1979, s. 70.

³⁰⁷ G. Öney, “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Aslan Figürü”, **Anadolu (Anatolia)**, XIII, Ankara 1969, s.34.

³⁰⁸ **Büyük Larousse**, Sözlük ve Ansiklopedi, II. Cilt, s. 892.

³⁰⁹ G. Öney, “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Aslan Figürü”, **Anadolu (Anatolia)**, XIII, Ankara 1969, s.35.

³¹⁰ N. Diyarbakirli, **Hun Sanatı**, İstanbul 1972, s. 100.

Kars yöresi dokumalarında da aslan figürü sıkça karşımıza çıkar (Foto.:91). Özellikle Sarıkamış ve Bardız yöresinde evlenecek genç kızların çeyizlerine aslan motifi işlenmiş kilimler hediye edilmektedir

Türklerin türeyiş efsanesinde de aslan motifi geçmektedir. Dedekorkut kitabındaki çeşitli hikâyelerde geçen ve “**Amet suyunun aslanı, Karacuçun kaplanı**” biçiminde anlatılan Salur Kazan’ın yaşadığı Kazıkurt ve bu efsanedeki Ulu Karadağ ve burada yaşayan Ahmet Yesevi’nin hocası Aslan Baba ile ilgili hikâyeler ve efsaneler, aslanın Türk kültüründeki önemini vurgulamaktadır³¹¹.

Foto.: 91 Sarıkamış Yayıklı köyünde kilime dokunmuş Aslan figürü

Deve Boynu (Deve Tabanı): Anadolu’da yaygın olarak kullanılan bu motif, beylik ve hükümdarlığı sembolize etmektedir. Deve motifleri, bağımsız ya da birbirini takip eder şekilde görülürler³¹². Deve; boynu, hörgüç ve ayak tabanı geniş olan bir hayvandır. Bu yüzden Anadolu’da çeşitli motifler, devenin çeşitli organlarına benzemektedir³¹³.

Yılan Motifi: Yılan, insanların eskiden beri ilgilendikleri hayvan olup, mutluluk ve bereket sembolüdür³¹⁴. Türklerde yılan motifi, çok eskilere dayanır. Ön-Türklerde de yılan, kutsal bir yaratıktır. İyiliğin ve hayatın temini için yeryüzüne gönderildiğinden, hayatı devam ettirecek olan kişi-aile-ocak koruyucusudur. Ocağın sönmemesine, aileye bir fenalık gelmesini engeller.

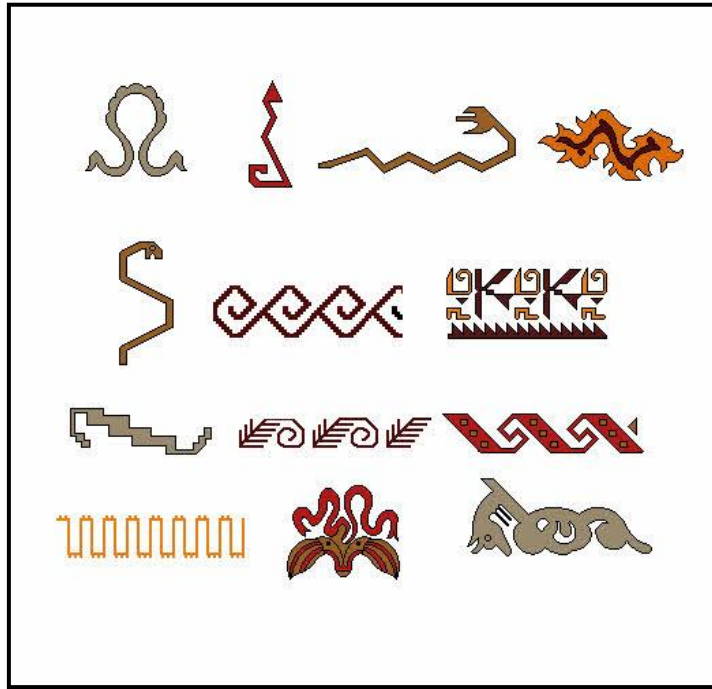
³¹¹ B. Deniz, “Kırşehir Halıları”, *Arkeoloji-Sanat Dergisi*, S. III, İzmir 1984, s. 61.

³¹² Y. Çoruhlu, “Türk Sanatında Görülen Hayvan Figürlerine “Gök ve Yer” Sembolizmi Açısından Bir Bakış”, *Uluslararası III. Türk Kültür Kongresi Bil.*, C.I, 25-29 Eylül 1993, Ankara 1999, s.255; B. Deniz, *a.g.e.* s. 194.

³¹³ E.Esin, *Türk Kozmolojisi (İlk Devir Üzerine Araştırmalar)*, İstanbul 1972, s.59; B. Deniz, *Ayvacic (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları*, Ankara 1998, s. 136.

³¹⁴ G. Erbek, *a.g.e.*, s. 30.

Onlara daima iyilik aşılar. İyi yaşamalarını ve kötülüğe, ihanete uğramamalarına dikkat eder. Ama ocağa bir kötülük gelir de kutsal olması nedeniyle Tanrıya bağlı olursa, bu kötülük Tanrıya edilmiş olur ki, en büyük ihanet sayılır. Bunun cezası, şartlar ne olursa olsun intikamdır. Koruyucu ve intikamcı yılan, Ön- Türklerin sembolüdür³¹⁵. Anadolu geleneklerine göre her evin bir yılanı vardır ve yeri o evin ocağıdır. Evin koruyucusu, uğur ve bereketi olan yılan dokunulmaz. Eğer yılanın öldürüleceği şartlar doğmuş ve yılan öldürülecekse, yakılması gerekir. Çünkü yakılan yılanın dumanı göğe yükselir, bulut olur ve yağmur olarak yağıp yeryüzüne bereket, iyilik getirir. Orta Asya geleneklerini genelde koruyabilmiş olan Yörükler, yılanı “bir kedi okşar gibi okşarlar”. Eğer bir yılan öldürülürse onun eşi, şartlar ne olursa olsun intikam alacağından, o da öldürülmek üzere aranır³¹⁶. Kars, Hatay, Konya, Eskişehir, vs., kilimlerinde bu motif kullanılmıştır (Çiz.:51).

Çiz.:51 Yılan Motifi

³¹⁵ H. Tarcan, **a.g.e.**, s. 166.

³¹⁶ Ö. Salman, “Türk Sanatının Gerçek Dışı Varlık Motifleri”, **İlgi**, 1998, s. 92. **Yılan ve ejder motifleri için bkz.** G. Öney, “Anadolu Selçuklu Sanatında Ejder Figürleri”, **Belleten**, C. 32, Ankara 1969, S. 130, s. 171; S. Bayram, “Vakıflar Genel Müdürlüğü Halı Müzesinde Bulunan Hayvan Figürlü Hahlarda Ejder-Kaplumbağa-Akrep-Kertenkele Figürü”, **I. Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri**, Kayseri, 27-31 Mayıs 1996, Ankara 1998, s. 65; G. Erbek, **a.g.e.**, s. 31.

Ejder Motifi: Bolluk, su, bereket, yeniden doğuşu simgeler³¹⁷. Genelde ejderler, aslanpençeli, kanatlı ve kuyruğu yılanı anımsatan mitolojik bir hayvandır. Orta Asya Türklerinin ejder motifi gagalı, kanatlı ve aslan ayaklıdır. Hava ve suyun hâkimidir. Ejder ve Zümrüd-ü Anka'nın kavgası, bereketli ilkbahar yağmurlarını getiriyordu. Bu nedenle ejderin bulut şeklinde stilize edilmiş şekline çokça rastlanır. Büyük yılan olarak tasvir edilen ejder, hazinelerin ve gizli şeylerin bekçisidir. Hayat ağacını da bekleyen önemli hayvanlardan biridir³¹⁸.

Ejder motifi, halıların koruyucu tılsımıdır. Hayat ağacını, güneşi, tarlayı korur. Ayrıca şifa tılsımıdır. Hastalıkları iyi eder³¹⁹. Dede Korkut hikâyelerinde ejder, dört ayaklı, iki kanatlı, yedi başlı, uzun kalın kuyruklu olarak tasvir edilir³²⁰.

Anadolu Selçuklu ve Osmanlılarda ejder motifi hükümdarlık, kudret, kuvvet, kâinatın sembolü, gökyüzü anlamlarını taşır³²¹.

Bu motife örnek, Kars, Hatay, Kayseri, Konya, Malatya, Tekirdağ, Sivas, Van, Antalya, Aydın, Erzurum, Eskişehir, Gümüşhane ve İçel kilimleri verilebilir.

³¹⁷ Y. Çoruhlu, "Türk Sanatında Görülen Hayvan Figürlerine "Gök ve Yer" Sembolizmi Açısından Bir Bakış", **Uluslararası III. Türk Kültür Kongresi Bil.**, C.I, 25-29 Eylül 1993, Ankara 1999, s.255; Y. Çoruhlu, **Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi**, İstanbul 1995, s.43.

³¹⁸ H.Gündoğdu, **Türk Mimarisinde Figürlü Taş Plastik**, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üni., Edebiyat Fakültesi., İstanbul, 1979, s. 70; G. Erbek, **a.g.e.**, s. 31.

³¹⁹ S. Aytaç, "Yağcıbedir ve Yörük Halıları", **Sanatsal Mozaik**, 1995, s.571.

³²⁰ Ö. Salman, "Türk Sanatının Gerçek Dışı Varlık Motifleri", **İlgi**, 1998, s. 92. **Yılan ve Ejder motifleri için bkz.** G. Öney, "Anadolu Selçuklu Sanatında Ejder Figürleri", **Belleten**, C. 32, Ankara 1969, S. 130, s. 171-193; Y. Çoruhlu, "Türk Sanatında Görülen Hayvan Figürlerine "Gök ve Yer" Sembolizmi Açısından Bir Bakış, **Uluslararası III. Türk Kültür Kongresi Bil.**, C.I, 25-29 Eylül 1993, Ankara 1999, s. 253; S. Bayram, "Vakıflar Genel Müdürlüğü Halı Müzesinde Bulunan Hayvan Figürlü Halılarda Ejder-Kaplumbağa-Akrep-Kertenkele Figürü", **I. Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri**, Kayseri, 27-31 Mayıs 1996, Ankara 1998, s.66; H.Gündoğdu, **Türk Mimarisinde Figürlü Taş Plastik**, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üni., Edebiyat Fakültesi., İstanbul, 1979, s. 70;

³²¹ Y. Çoruhlu, "Türk Sanatında Görülen Hayvan Figürlerine "Gök ve Yer" Sembolizmi Açısından Bir Bakış" **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, s.248; B. Deniz, "Anadolu Türk Dokumalarında Ejder Motifi", **Türk Soylu Halkların Halı, Kilim ve Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni, Bil.**, Kayseri, 27-31 Mayıs 1996, Ankara 1998, s.102.

Çiz.: 52 Sembolikleşmiş Ejderha Motifi

Akrep Motifi: Kahramanlık, yiğitlik sembolü olarak dokumalarda görülür³²². İnsanlar akrebin zehirinden korktukları için değişik maddelerden yapılmış, akrep şeklinde takıları veya akrep kuyruğunu üzerlerinde taşırlar. Dokuma üzerinde işlenen bu motif (Çiz.: 52), koruma amacına yöneliktir³²³.

Akrep, Orta Asya ve Anadolu Türk kültüründe yer ve toprak ile ele alınarak kötülüğün sembolü, koruma, acı ve kederi temsil etmektedir. El dokumalar üzerinde yürüyemediğinden ev ve çadır zemini dokumalarla örtülmektedir³²⁴.

³²² S. Bayram, “Vakıflar Genel Müdürlüğü Halı Müzesinde Bulunan Hayvan Figürlü Halılarda Ejder, Kaplumbağa, Akrep, Kertenkele Figürü”, **I. Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri**, Kayseri, 27-31 Mayıs 1996, Ankara 1998, s. 65.

³²³ G. Erbek, **a.g.e.**, s. 33.

³²⁴ M. Erberk, **Çatalhöyük’ten Günümüze Anadolu Motifleri**, Ankara 2002, s. 154.

Bu motife Kars, Konya, Malatya, Sivas, Tekirdağ, Van, Ankara, Aydın, Çankırı, Erzurum, Adana, Bayburt ve Gümüşhane illerinde dokunan kilimlerde rastlamak mümkündür (Çiz.: 53).

Çiz.: 53 Akrep Motifi

Kurt Ağızı, Kurt İzi, Canavar Ayağı: Anadolu kirkitli dokumalarda bolca kullanılmaktadır. Hayvancılıkla geçinen insanların sorunlarından biri de kurtlardır. Kurt ağızı ve kurt izi motiflerini (Çiz.: 54) dokumaya aktarmalarının sebebi de budur³²⁵. Eski Türk dillerinde ve Anadolu’da güç, kuvvet, bereket ve iyiliği temsil eden kurt motifleri³²⁶ Türk topluluklarında, erkek ve dişi kurttan çoğalma efsaneleri, yaygın bir inançtır³²⁷.

Bu motife, Kars yöresi ile, Adıyaman, Afyon, Antalya, Aydın, İçel, Çorum, Erzurum, Eskişehir, Gümüşhane, Hatay, Kayseri, Konya, Kütahya,

³²⁵ G. Erbek, **a.g.e.**, s. 34.

³²⁶ B. Karamağaralı, “Türk Folklorunda Kurt Üzerine”, **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirisi**, C. V, Ankara 1987, s. 163.

³²⁷ Y. Çoruhlu, **a.g.e.**, s. 249.

Malatya, Sivas, Tekirdağ, Van Yozgat, vs. illerinde dokunan kilimleri örnek olarak verilebilir.

Çiz.: 54 Kurt Ağzı, Kurt İzi, Canavar Ayağı Motifi

Kaplumbağa Motifi: Özellikle kilim türü dokumalarda çok kullanılan bir motiftir. Anadolu'da halk arasında tosbağa diye bilinen kaplumbağa motifi, elibelinde motifine benzeyen geometrik bir desen halinde sunulur. Özellikle **Kula**, **Selendi** ve **Kütahya** yöresi kilimlerinde çok görülür. Bu motif, Orta Asya Türk sanatından Anadolu'ya gelen bir süslemedir. Şaman inancında, kâinatı sembolize ettiği kabul edilmektedir. Anadolu'da nazara karşı kullanılan bir motif olduğu söylenmektedir. Göktürklerin de kutsal saydığı bu figürün en görkemli örneği,

bugünkü Moğolistan’da Göktürkler döneminden kalma, **Tonyukuk** abidelerindedir³²⁸.

Deve Motifi: Anadolu’da çok kullanılan motiflerden biridir. Halı ve düz dokuma yaygılarda, deve, deveboynu ve devetabanı isimleriyle karşımıza çıkar. **Deve motifi**, erken tarihli halı ve düz dokuma yaygılarda üsluplaştırılarak verilir. XIX. yy. örneklerinde daha çok sürü halinde işlenir. Düz dokuma yaygılarda, Yozgat yöresinde boynu eğri adıyla, yatık (S) biçiminde resmedilir. İç Anadolu Bölgesi ve Toroslar’da yapılan dokumalarda da görülen deve motifleri damga olarak da kullanılır. Özellikle Kırşehir, Niğde halı ve düz dokuma yaygılarda, Batı Anadolu ‘da Manisa’ya bağlı **Yunddağ** köylerinde, zili türü dokumalarda karşımıza çıkar. Aynı motif, Azerbaycan ve Kazakistan’da dokunan halı ve düz dokuma yaygılarda da görülür³²⁹.

Kuş Motifi : Bu motif, Türkler tarafından maddi ve manevi olarak önemli görülmüştür. Anadolu’da bu motif birçok anlama gelmekte ve **ölüm, güzellik, uğur, uğursuzluk, kuvvet, kudret, mutluluk, sevinç, özlem, sevgi** örneğidir³³⁰. **Kuş**, ölen kişinin ruhudur. Kuş kutsaldır, gök tanrılarının yönetimindedir. Anadolu’da kurulmuş devletlerin pek çoğunun sembolüdür³³¹. Göktürk inancına göre “kuş”, ruhun simgesi, “**uçmak**” ise cennet demektir. Türk dilinde göçmek ve uçmak tabirlerinin ölmek manasına geldiği bilinmektedir³³². **Tavuskuşu motifi**,

³²⁸ G. Öney, “Anadolu Selçuklu Sanatında Ejder Figürleri”, **Belleten**, C. 32, Ankara 1969, S. 130, s. 174; Y. Çoruhlu, “Türk Sanatında Görülen Hayvan Figürlerine “Gök ve Yer” Sembolizmi Açısından Bir Bakış,**Uluslararası III. Türk Kültür Kongresi Bil.**, C.I,25-29 Eylül 1993, Ankara 1999, s. 251; S. Bayram, “Vakıflar Genel Müdürlüğü Halı Müzesinde Bulunan Hayvan Figürlü Halılarda Ejder-Kaplumbağa-Akrep-Kertenkele Figürü”, **I. Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri**, Kayseri, 27-31 Mayıs 1996, Ankara 1998, s.70.

B.Deniz, **Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları**, Ankara 2000, s.196; S.Babaoğlu, “Türk Mitolojisinin Halk Motiflerine Etkisi”, V. **M.T.H.K.K.**, Ankara 1997, s.74.

³²⁹ B.Deniz,**a.g.e.**,s.199.

³³⁰ A. Sürür, “Türk Tekstil Sanatlarında Kuş Motifi”, **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri**, V. Cilt, Maddi Kültür, 1992, s. 203. bkz. B. Karamağaralı, “Sivas ve Tokat’taki Figürlü Mezar Taşlarının Mahiyeti Hakkında” **Selçuklu Araştırmaları Dergisi II.TTK**.Basımevi, Ankara 1970, s.84.;B. Oğuz, **Türkiye Halkının Kültür Kökenleri 2.**, İstanbul 1980, s. 866; T.Öz, “Türk Dokumacılığı ve Selçuklular Dönemine Ait Bazı Kumaşlar”, **TTK**, Ankara 1964, s.160; M. Gönül, “Türk Halı Ve Kilimlerinde Sembolik Kuş Şekilleri” **Antropoloji**, S.3, 1965, s.199.

³³¹ G. Erbek, **a.g.e.**, s. 42.; F. Batari, “Osmanlı Halılarında Kuş Deseninin Kaynağı ve Gelişimi” **Sanat Dünyamız**, S. 32, 1985, s.28.

³³² A. Sürür, **a.g.e.**, s. 205; E. Esin, “Eurasia Göçebelerinin Sanatı”, **Milletlerarası I. Türk Sanatları Kongresi**. T.T.K., Ankara 1962, s. 168.

Türk hükümdarlara ait eşyalarda görülmekle beraber, efsanevi bir kuşun da bu motiflerle anıldığı görülür. Bu motifleri Selçuklu sanatında da görmemiz mümkündür. Selçuklu örneklerinde olduğu gibi, hayat ağacıyla birlikte görülen kuş-kartal motifleri, Orta Asya inançlarına göre Şaman'a eşlik eden kuşlar veya Şaman'ın kendisi olabilir. Şaman'a hayat ağacıyla göğün üstüne ulaşmakta yardımcı olurlar³³³. Hayat ağacıyla ilgili hayvanların kökünü, Şaman inançlarından aldığı anlaşılmaktadır.³³⁴ Türklerde tavus, kartal gibi kuşların süsleyicilik niteliğiyle birlikte, ihtişam, kuvvet, kudret sembolü olarak kullanıldığı dikkat çeker³³⁵. Halılarda kuşlar, (Foto.: 92-93-94) genellikle geometrik bir çerçeve içinde simetrik bir eksen etrafında düzenlenmiş olarak görülürler³³⁶. Pazırık Kurganı'ndan çıkan eğer altı örtüleri, elbise parçaları, keçe halı ve dokumalarda görülen hayvan mücadele sahneleri, günümüze gelen en eski örneklerdir³³⁷. Kuş motiflerinin Türk tekstilinde dekoratif bir eleman olarak kullanılması, Selçuklular Dönemi'nde yeni bir kimlik kazanarak devam etmiştir. Ancak Orta Asya hayvan üslubuyla ortaya çıkan simetrik kalıp özelliğinin Selçuklularda olduğu gibi, Beylikler dönemi tekstillerinde de devam ettiği söylenebilir³³⁸.

Geometrik biçimli kuş desenlerine kilimlerde de rastlanmaktadır. Dokuma tekniği geometrik yapılmasını zorunlu hale getirmektedir³³⁹. Anadolu'da kuş motifinin, şekline göre çok değişik anlamları vardır. Baykuşa veya kuzguna benzeyen kuş motifleri, kötü talih, kötü şans anlamına, kumruya, güvercine, bülbüle benziyorsa, iyi şans, iyi talih anlamına gelir³⁴⁰.

Çift başlı kartal motifi, gücü, kuvveti, egemenliği simgeler. Zafer, saadet, koruyucu unsur, arma, kudret ve benzeri anlamlar içerir³⁴¹. Türkmen halılarının

³³³ A. Sürür, **a.g.e.**, s. 205; G. Öney, **Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları**, II. Baskı, Ankara 1988, s. 48.

³³⁴ A. Sürür, **a.g.e.**, s. 205.

³³⁵ H. Ersoylu, "Türk Dünyasının Folklor ve Etnografyasında Süs Unsuru Olarak Kullanılan Bazı Kuşlar", **Türk Dünyası Araştırmaları**, C. II, S. VIII, 1980, s. 91.

³³⁶ A. Sürür, **a.g.e.**, s. 208.

³³⁷ G. Öney, **a.g.e.**, s. 133-135.

³³⁸ A. Sürür, **a.g.e.**, s. 207.

³³⁹ A. Sürür, **a.g.e.**, s. 209; F. Batari, "Osmanlı Halılarında Kuş Deseninin Kaynağı ve Gelişimi", **Sanat Dünyamız**, S. 32, 1985, s. 28.

³⁴⁰ S. Bayraktaroğlu, **Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Halı Kilim Tespit ve Tescil Çalışmaları**, VIII. Vakıf Haftası Kitabı, s. 205.

³⁴¹ Y. Çoruhlu, "Türk Sanatında Görülen Hayvan Figürlerine "Gök ve Yer" Sembolizmi Açısından Bir Bakış", **Uluslararası III. Türk Kültür Kongresi Bil.**, C.I, 25-29 Eylül 1993, Ankara 1999, s.

pek çoğunda **kartal motifi** görülür. Kartallar, sevdiği erkeği her şeyden üstün tutan, onun gücüne kayıtsız şartsız bağlı bir kadının iç dünyasını yansıtan bir motiftir. Dokuyanın erkeği güçlü ve hâkimdir. Kadın erkeğine bütün benliği ile bağlılığını ve sevdasını belirtmektedir³⁴².

Araştırma sahamız olan Kars'ın yanı sıra; Hatay, Konya, Malatya, Sivas, Tekirdağ, Afyon, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Çorum, Erzurum, Eskişehir, Giresun, Gümüşhane ve Adana kilimlerinde bu motife bolca rastlanmaktadır (Çiz.: 55-56-57).

Foto.: 92 Kuş motifli halı

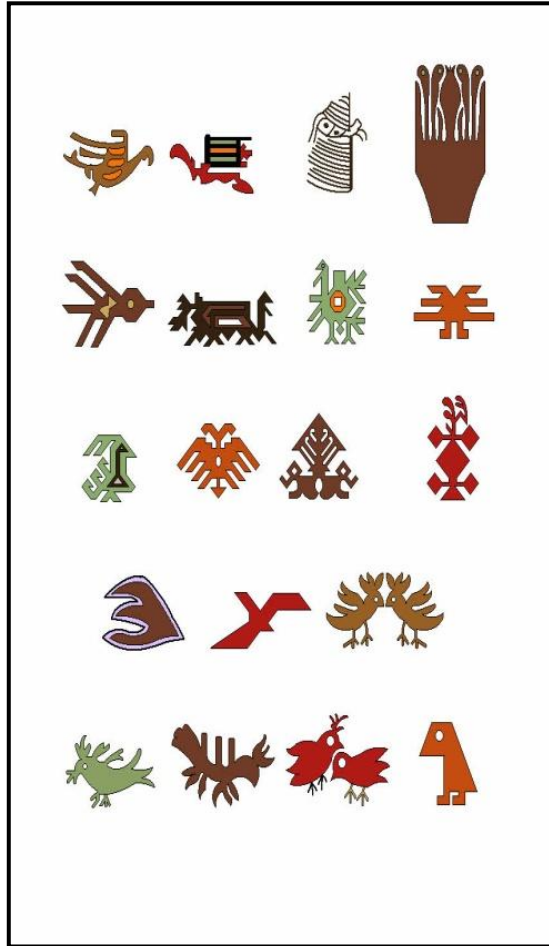
248; A. Sürür, "Türk Tekstil Sanatında Kuş Motifi ve Tekstil Sanatımızdaki Yeri", **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri**, C. V, Ankara 1992, s. 205; H. Ersoylu, "Türk Dünyasının Folklor ve Etnografyasında Süs Unsuru Olarak Kullanılan Bazı Kuşlar", **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, C. 2, s. 8, 10/1980, s. 83; G. Öney, "Anadolu Selçuklu Mimarisinde Avcı Kuşlar, Tek ve Çift Başlı Kartal", **Malazgirt Armağanı**, Ankara 1972, s. 140; M. Gönül, "Eski Türk Halılarında Hayvan Motifleri", **Mensucat Meslek Dergisi**, Yıl 16, S. 4, Nisan 1965, s. 160; E. Künelgin, **Halıda Figür-Hayvan Figürleri**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üni., Güzel Sanatlar Ens., İstanbul 1997, s.9.

³⁴² Y. Çoruhlu, "Türk Sanatında Görülen Hayvan Figürlerine "Gök ve Yer" Sembolizmi Açısından Bir Bakış", **Uluslararası III. Türk Kültür Kongresi Bil.**, C.I, 25-29 Eylül 1993, Ankara 1999, s. 248; A. Sürür, "Türk Tekstil Sanatında Kuş Motifi ve Tekstil Sanatımızdaki Yeri", **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri**, C. V, Ankara 1992, s. 205; H. Ersoylu, "Türk Dünyasının Folklor ve Etnografyasında Süs Unsuru Olarak Kullanılan Bazı Kuşlar", **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, C. 2, S.8, 10/1980, s. 83; G. Öney, "Anadolu Selçuklu Mimarisinde Avcı Kuşlar, Tek ve Çift Başlı Kartal", **Malazgirt Armağanı**, Ankara 1972, s. 139; M. Gönül, "Eski Türk Halılarında Hayvan Motifleri", **Mensucat Meslek Dergisi**, Yıl 16, S. 4, Nisan 1965, s. 164; E. Künelgin, **Halıda Figür- Hayvan Figürleri**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üni., Güzel Sanatlar Ens., İstanbul 1997, s.9.

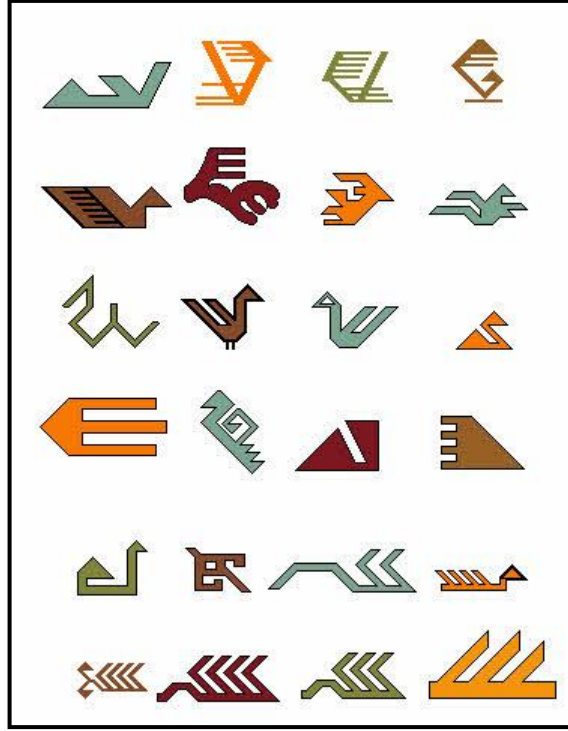
S. Aytaç, "Yağcıbedir Yörük Halıları", **Sanatsal Mozaik**, Aralık 1995, Yıl 1, S. 4, s. 58.

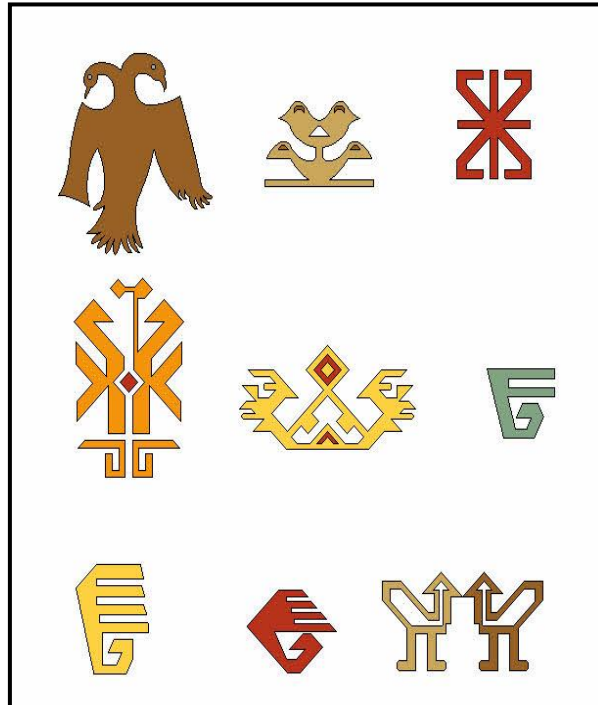
Foto.: 93-94 Kuş motifli halı

Çiz.: 55 Kuş Motifi

Çiz.: 56 Kuş Motifi

Çiz.: 57 Kuş Motifi

6.1.7. Gökyüzü âlemiyle ilgili motifler

Türklerde gökyüzüyle ilgili motifler, çok eskilere dayanmaktadır. Gökyüzü unsurları içerisinde en önde geleni, kuşkusuz güneştir.

Ön Türklerde başlayan uzayla ilgili damgalar, diğer Türk topluluklarında da günümüze kadar motif ve desen olarak gelmiştir. Bu motiflerde örneklerin esasını uzay, gökyüzü, güneş, ay, yıldız şekilleri içerir. Uzayda dönen gezegenler ve gökyüzü cisimlerinin hepsi güneş sistemine girer. Güneşin kapanma süresinde etrafında gümüş gibi bir ışık oluşur. Bu olaya “**güneş tutulması**” denir. Uzaydaki bunun gibi tabii olaylar, insanoğlunu çeşitli inançlara götürmüştür. Onun için atalarımızın bir tanrıya inanıp yalvarması ve tapınması, iyilik ve dua dileği tesadüfî değildir. Türkistan bozkırlarında (Orta Asya) yaşayan birçok Türk topluluğunda kâinatı üst tabaka, alt tabaka ve bir de insanların oluşturduğu orta tabaka olmak üzere üç kısma ayırırlardı³⁴³. Üst kısım, 7 gök tabakasından ibaret olup, burada her şeyin yaratıcısı Gök Tanrı bulunur. Belirtilen üç tabakanın ruhları, hiçbir şekilde birbirleriyle temasta değildirler. Hepsi müstakil olarak kendi bölgelerinin mutlak hükümdarıydı³⁴⁴.

Orhun Abideleri’nde “**Tengri**” denilen, göğü ve buna zıt olan toprağı ayırdıklarını belirten “üst mavi gök, altında yağız yer yaratıldı, ikisi arasında kişiöglü yaratıldı” gibi cümlelere rastlanır³⁴⁵. Yine aynı yazıtlarda Türklerin başarı ve zafer kazanmalarını sağlayan, onları felaketten koruyan Gök Tanrı’nın adının sık sık tekrarlandığına şahit olunur. Orta Asya bozkırlarında doğan bu inançlar sonucunda; birçok fantastik şiirler, şarkılar, edebiyat vs. sanat unsuru olarak ortaya çıkmıştır³⁴⁶.

6.2. Motiflerin Tespiti Ve İncelenmesi

Elibelinde Motifi (Em Damgası) :Bu motifin kökeni, Orta Asya’ya dayanmakta ve özellikle Orta Asya’daki keçelerin üzerinde yaygın bir şekilde

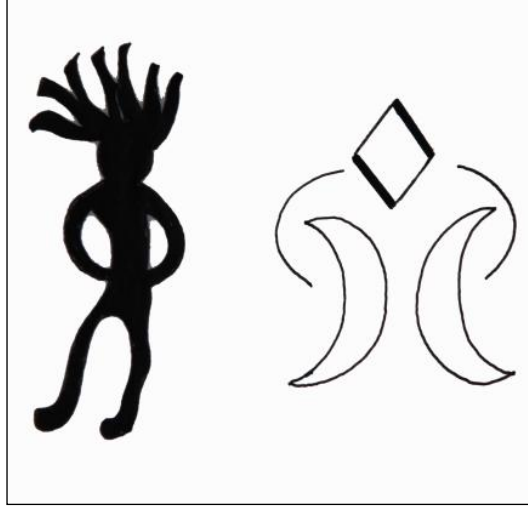
³⁴³ T. Parlak, **a.g.e.**, s. 61; S.Babaoğlu, “Türk Mitolojisinin Halk Motiflerine Etkisi”, V. **M.T.H.K.K.**, Ankara 1997, s.74; H. Tarcan, **Tarihin Başladığı Ön Türk Uygarlığı Resmi Tarihin Çöküşü**, İstanbul 2003, s. 163.

³⁴⁴ T. Parlak, **a.g.e.**, s. 61.

³⁴⁵ H. Tarcan, **Tarihin Başladığı Ön Türk Uygarlığı Resmi Tarihin Çöküşü**, İstanbul 2003, s. 163.

³⁴⁶ T. Parlak, **a.g.e.**, s. 61.

görülmektedir. Bu damga, Orta Asya’da Ön-Türklerde koyunu ehlileştirdiğine inanılan **Koçkar / Koşgar Ata**’ya ve **Umay Ana**’ya dayanmaktadır (Çiz.:59-60). Em Damgası olarak da bilinmektedir³⁴⁷ (Çiz.: 58).

Çiz.: 58 Ön-Türk’lerde Em Damgası (Elbelinde Motifi)(H.TARCAN)

Kara-Tau’ların üzerinde bulunan Paleolitik döneme ait kalıntıların olduğu Koçkar Ata yöresinde, özerk alem motifi olarak da tanınmaktadır.³⁴⁸

İkinci Pazırık Kurganı’nda, **Rudenko**’nun bulduğu keçeden yapılmış peynir tulumu üzerindeki elbelinde motifine, günümüzde de halı kilim ve keçelerde sıkça rastlanmaktadır. Elbelinde motifi, doğurganlık, uğur, saadet ve bereketi simgelemektedir³⁴⁹

Elbelinde motifi, kadını sembolize eder ve Anadolu halı ve düz dokuma yaygılarda bol miktarda değişik formlarda görülmektedir (Foto.: 95). **Amankız** veya **elbelinde** motiflerine, Anadolu prehistorya kazılarında da rastlanmıştır. Bu motif, Anadolu tanrıçası **Kibele** ile de ilişkilendirilir³⁵⁰. Türkmenlerin giysisi olan üç etek formu, kız-kadın-ana olarak Kibele’nin üç halini belirler³⁵¹.

³⁴⁷ H. Tarcan, **Tarihin Başladığı Ön Türk Uygarlığı Resmi Tarihin Çöküşü**, İstanbul 2003, s. 163.

³⁴⁸ T.Parlak, **Geleneksel Kazak Halı Sanatı** (Aral Bölgesi El Halıcılığını Geliştirme Projesi), Ankara 2002, s. 58.

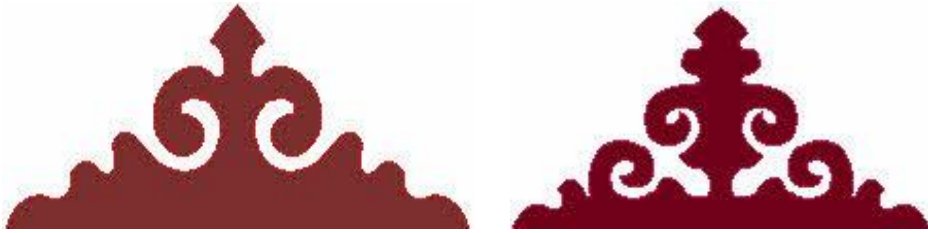
³⁴⁹ Y. Durul, **a.g.e.**, s. 91; N. Görgünay, **Altaylardan Tuna Boyuna Türk Dünyasında Ortak Motifler**, Ankara 1995, s. 63; Y. Durul, “Halı ve Kilimlerde Kız Motifleri”, **Türk Etnografya Dergisi**, Ankara 1956, s. 91; G. Erbek, **Anadolu Motifleri Sergisi**, İzmir Alman Kültür Merkezi, 1986, s. 19.

³⁵⁰ G. Erbek, **a.g.e.**, s. 36.

³⁵¹ Y. Durul, “Anadolu Kilim Dokumalarında Amankız veya Elbelinde Kız Motifleri”, **I. Ulusal El Sanatları Sempozyumu**, İzmir 1984, s. 129.

Foto.: 95 Koşkar Ata ve Umay Ana Motifli Bir Kazak Keçesi

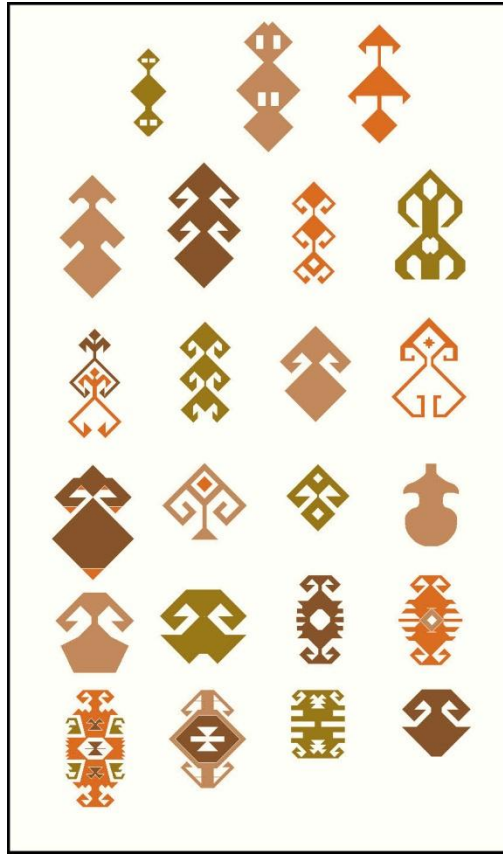
Çiz.:59-60 Umay Ana ve Koşkar Ata Elibelinde Motifi

Türkmen kızı evlendiğinde, gelin odası, getirdiği çeyiz eşyalarıyla süslenerek sergilenir. Erkeğinin evinde “**Gelin Kız**” diye çağrılır. Doğurduğu çocuk kız ise “**Gelin Ana**” olarak adlandırılır. Gelin odasındaki çeyiz indirilmez. Erkek çocuğu olduğunda evinin ve ailenin anası olur, odasındaki çeyiz kaldırılır. Büluğ çağına girmemiş Türkmen kızlarına üç etek giydirilmez. Uğursuzluk getireceğine inanılır³⁵². Kadın; insanlığın ince, duyarlı, şefkatli, becerikli yönünü simgelemekte ve kadın, doğurganlığı, elibelinde motifi ile temsil etmektedir. Bu motif, annelik, doğurganlıkla özdeşleştiği gibi çocukları korumak, yaşatmak gibi

³⁵² Y. Durul, “Kilim Motifleri Üzerine Araştırma”, **Sanat Dünyamız**, İzmir 1984, s. 128; Y. Durul, “Türkmen Kilimleri”, **Sanat Dünyamız**, Yıl 6, S. 16, s. 20-21.

kutsal uğraşların simgesi olup, çok çocuk sahibi olmak, evine bereket getirmek gibi düşüncelerin de göstergesidir³⁵³.

Bu motif örneklerine; Aydın-Çine kilimi, Balıkesir - Yüncü kilimi, Çankırı, Erzurum, Eskişehir, Gümüşhane, Bayburt, Kars, Kağızman, Konya, Kütahya-Karakeçili, Malatya, Tekirdağ, Van, Adana, Erzincan, Sivas, Kayseri, vs. kilimleri gösterilebilir (Çiz.: 61-62).

Çiz.: 61 Elibelinde Motifi / EM Damgası

³⁵³ M. Ateş, **Mitolojiler, Semboller ve Hahlar**, İstanbul 1996, s. 153.

Çiz.: 62 Elbelinde Motifi / EM Damgası

Koçboynuzu Motifi: Kahramanlık, güç ve erkekliği temsil eder³⁵⁴. Koçboynuzu motifi, erkeklerin dünyasıyla ilişkilendirilmekte, böylelikle güç, kuvvet, sıhhat ve saadet³⁵⁵, erkeğin üretkenliğini ve yaşatma gücünü simgeler³⁵⁶.

Koç, İslamiyet'te ölümü temsil eder³⁵⁷. İslamiyet'ten sonra hâkimiyetin, gücün, kuvvetin ve yiğitliğin sembolü olmuştur³⁵⁸. İslamiyet'ten sonra sakinlik,

³⁵⁴ G. Erbek, **Anadolu Motifleri Sergisi Kataloğu**, İzmir 1986, s.39.

³⁵⁵ M. Ateş, **a.g.e.**, s. 153; A. Aldoğan, "Türk Kilim Sanatı", **Sanat Dünyamız**, S.29, Y.10, 1984 s.13.

³⁵⁶ M. Ateş, **a.g.e.**, s. 153.

³⁵⁷ Y. Çoruhlu, "Türk Sanatında Koyun Koç Keçi Figürlerinin Sembolizmi", **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, Nisan 1995, s. 100.

³⁵⁸ Y. Çoruhlu, "Türk Sanatında Koyun Koç Keçi Figürlerinin Sembolizmi", **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, Nisan 1995, s. 101.

huzur ve yılın simgesi olmuştur³⁵⁹. Günümüzde halen Anadolu'nun birçok yerinde nazar geleneğiyle ilgili evlerin kapısı üzerinde koçbaşı, koçboynuzu bulunmaktadır³⁶⁰. Ayrıca, “**Boynuzlu motif**”, “**Boynuzlu gözlü**”, “**Koçbaşı**” vs. isimler alır. Mezar taşları üzerine koçboynuzları spiral şeklinde oyularak yerleştirilmiştir³⁶¹ (Foto.: 96).

Foto.: 96 Kazakistan Karacuk'ta Mezarlara konulan koçboynuzu

Yüzyıllar boyu Türk topluluklarında; halı, kilim, keçe ve diğer yaygılarda beğenilerek kullanılan “**Dağ tekisi**” motifi, daha sonraki yüzyıllarda Türk halılarının motifini oluşturmuştur. Koçbaşı ve boynuz olarak bilinen bu motif; Oğuz, Avarlar, Kırgızlar, Kazaklar, Çavuşlar, Bulgarlar, Türkmenler gibi çeşitli Türk topluluklarında beğenilerek kullanılmıştır. Dokuma tekniğinde köşeli ve geometrik biçim alan bu motife, gerek Anadolu, gerekse Türk topluluklarında “**Koçboynuzu**” denilmektedir. Sadece halı kilim değil, keçe, elbise, çorap, ayakkabıya kadar bütün eşyalarda bu motif görülmektedir³⁶².

³⁵⁹ Ş. Koşar, **Kirkitli Dokumalarda Türkmen Aynası Motifi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üni., İstanbul 1999, s. 59.

³⁶⁰ A. Çay, **a.g.e.**, s. 61.

³⁶¹ M. Ateş, **Mitolojiler, Semboller Ve Hahılar: Koç Boynuzu, Elibelinde**, İstanbul 1996, s.88; S. Bayraktaroğlu, **a.g.e.**, s. 197.

³⁶² T. Parlak, **Geleneksel Kazak Halı Sanatı ve Tika Aral Bölgesi El Halıcılığını Geliştirme Projesi**, Ankara 2002, s. 58; N. Kırzioğlu, **Doğu Yöresi Hahıları**, Ankara 1978, s. 27.

Erkek çocuğu olmayan kadının, Hidrellez sabahı, şafakta koçun altından geçerek erkek çocuk isteme inancı, kilimde doğum, bereket ve uğuru yansıtır³⁶³.

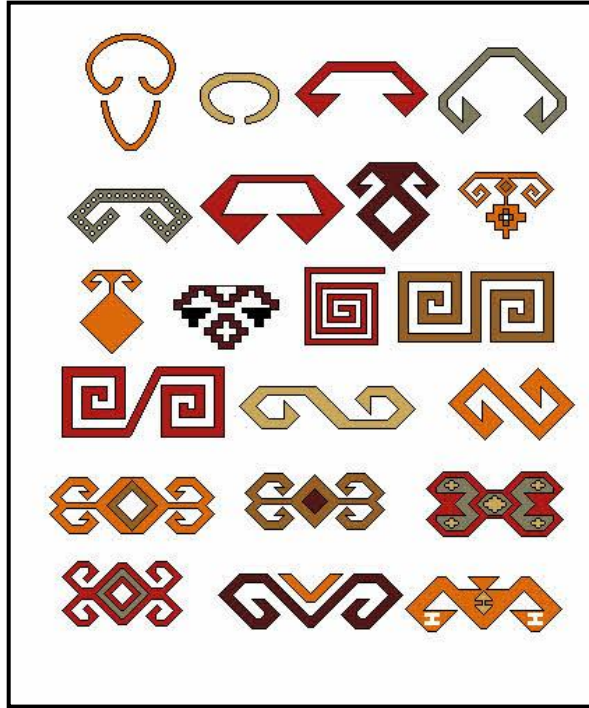
Kars yöresinde Şaman etkisinde kalan insanlar, koyun, koç heykellerini yaygın şekilde kullanmışlardır. Atı ve koçu çok sevdiklerinden olacak ki koç heykelli mezar taşlarına, eğer yapmayı da ihmal etmemişlerdir (Foto.: 97-99).

Foto.: 97-99 Mezar taşı olarak yapılmış eğerli koç heykelleri (Kars Müzesi bahçesi)

³⁶³ Y. Durul, “Kilim Motifleri Üzerine Araştırma”, **Sanat Dünyamız**, S.24, Y.9, s. 16.

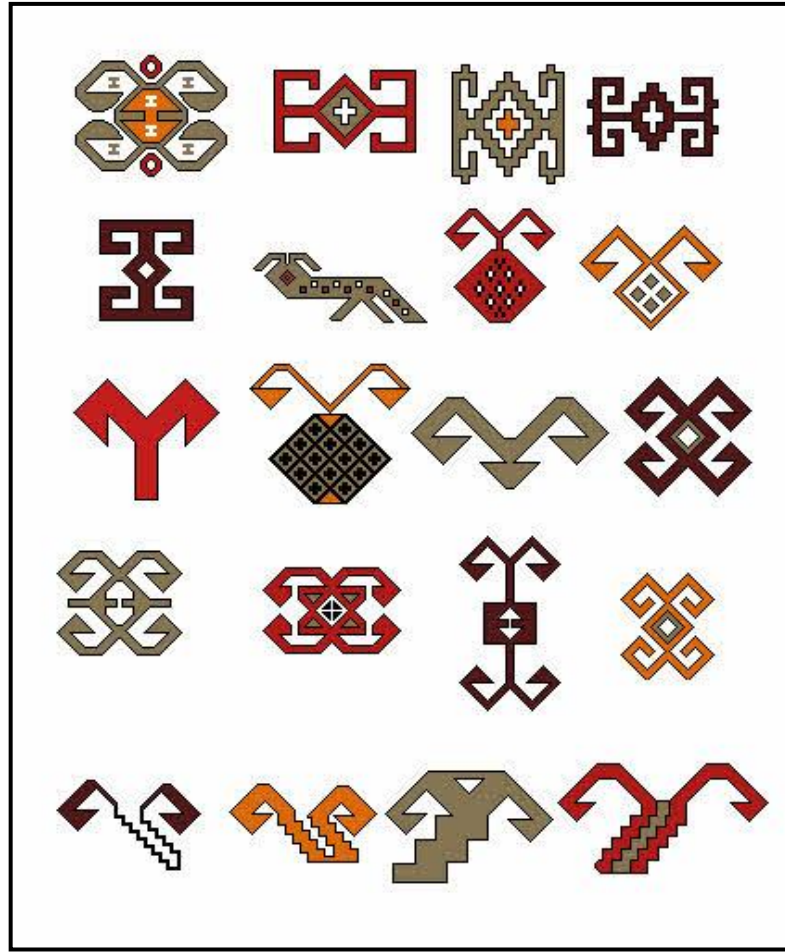
Üç oklar, Hristiyan dinine girdiklerinde de eski dinleri Şaman geleneğini bırakmayarak mezarlarının üzerlerine, koyun-koç heykelleri koymuşlardır. Göktürklerde koç-koyun heykelleri, mezarda yatan kişinin önemli bir insan olduğunu göstermektedir ³⁶⁴. Bu motif örneklerini, Antalya, Ankara, Aydın, Balıkesir, Çorum, Erzurum, Eskişehir, Gümüşhane, Bayburt, Hakkâri, Hatay, Kayseri, Konya, Malatya, Sivas, Erzincan, Afyon, Ardahan, Kars-Kağızman, Adıyaman, Çankırı, Elazığ, Kahramanmaraş, vs. kilimlerinde görmek mümkündür³⁶⁵ (Çiz.: 63-64).

Çiz.: 63 Koçboynuzu Motifi

³⁶⁴ A. Çay, **a.g.e.**, s. 56.

³⁶⁵ G. Erbek, **a.g.e.**, s. 109.

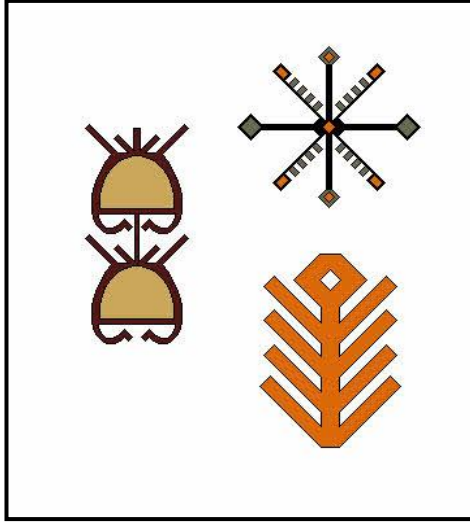

Çiz.: 64 Koçboynuzu Motifi

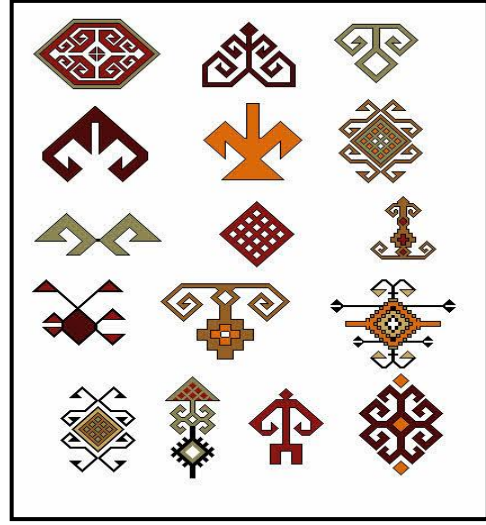
Bereket Motifi: Genellikle kadın-erkek ilişkisini ve üremeyi simgelemektedir. Bereket motifi olarak buğday, arpa, başak, nar, haşhaş, karpuz, kavun, incir vb. çok taneli, çok çekirdekli meyve ve tahıllarda karşımıza çıkar³⁶⁶. Ana ve babayı simgeleyen motiflere de dokumalarda bolca rastlamaktayız. Bereket motifinin Anadolu kökenli değişik örneklerini dokumalarda görmemiz mümkündür. Buna örnek olarak Hatay, Kars, Kayseri, Konya, Kütahya, Malatya, Sivas, Tekirdağ, Adıyaman, Afyon, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Çankırı, Erzurum, Eskişehir, Yozgat, vs. kilimleri verilebilir³⁶⁷ (Çiz.: 65-66).

³⁶⁶ G. Erbek, **a.g.e.**, s. 110.

³⁶⁷ A.Ergüder, **a.g.e.** s.97.

Çiz.: 65 Bereket Motifi

Çiz.:66 Bereket Motifleri

İnsan Motifi: Karadeniz'in kuzeyindeki bozkırlardan Moğolistan topraklarının sonuna değin uzanan geniş coğrafi bölgede binlerce insan biçimli taş, heykel ve balbal bulunmaktadır. Ancak taş, heykel ve balbalların hangi amaçla yapılarak kült merkezlerine ve kurganların üzerine veya çevresine dikildiği ve anlamlarının ne olduğu XIX. yüzyıl sonlarına kadar bilinmemektedir³⁶⁸. 1889 yılında ortaya çıkarılan ve 1893 yılında çözülen Orhun Yazıtları sayesinde, insan biçimli taş heykel ve balballar bilinmezlik gizinden kurtulmaya başlamıştır. Orhun Yazıtları'nda "ilk önce babam Kağan için Baz Kağan dikilmiştir..." cümlesi,³⁶⁹ mezar sahibi için heykellerin yapılmış olduğunu kanıtlamaktadır. Balbal için ise şu cümle geçmektedir: "Kırgız Kağan'ı öldürdüm, balbalını yaptırdım"³⁷⁰ İnsan biçimli taş, heykel ve balballar, 6 ve 13. yüzyıllar arasında Türk toplulukları tarafından oldukça yaygın olarak kült merkezi ve kurganlar üzerine dikilmiştir. Orta Asya Türk toplulukları arasında İslamiyet'in yayılması ve kabullenmesinden sonra taş, heykel ve balbal yapma geleneği, yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamıştır. Orta Asya Türk topluluklarında mezarlarını kurgan biçiminde yapma, ölü şölenleri, insan ve hayvan kurganları ve ölü armağanları Orta Çağ'dan sonra varlığını sürdürmüşse de insan biçimli taş heykeli

³⁶⁸ O. Belli, *Kırgızistan'da Taş Balbal ve İnsan Biçimli Heykeller*, İstanbul 2003, s. 35.

³⁶⁹ O. Belli, *a.g.e.*, s. 35.

³⁷⁰ Öldürülen düşman için yaptırılan basit biçimli, şekilsiz taş heykel üzerine bazen düşmanın adı da yazılmaktaydı.

ile balbal yapımı, varlığını sürdürmüştür (Foto.: 100). İnsan biçimli heykel yapma geleneğinin, tahtaya dönüşerek varlığını sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Bilindiği gibi, ahşaptan heykel yapmak zordur. Ahşabı işleme, taşa kıyasla daha kolaydır. Ancak ahşabın taşa kıyasla daha dayanıksız bir malzeme olmasından dolayı, ahşaptan yapılan insan biçimli heykeller, günümüze az sayıda ulaşmıştır. Ahşaptan yapılan heykellere İshak Paşa Sarayı'nı süsleyen balkon konsollarını gösterebiliriz. Bu nedenle heykel ve balbal yapma geleneğinin son uygulandığı tarih, 13. yüzyıla çekilmeye çalışılmıştır³⁷¹.

Foto.: 100 İnsan heykelleri. Tebriz Azerbaycan Müzesi - Tebriz

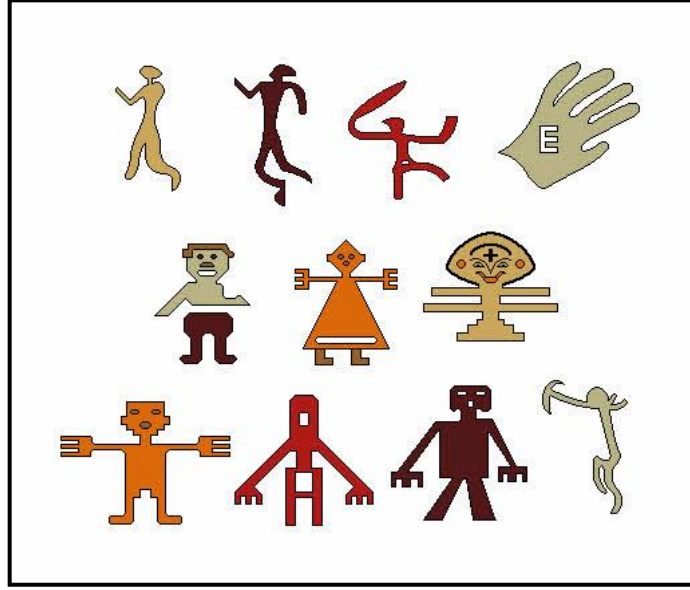

Foto.: 101-103 Halı üzerinde insan figürü

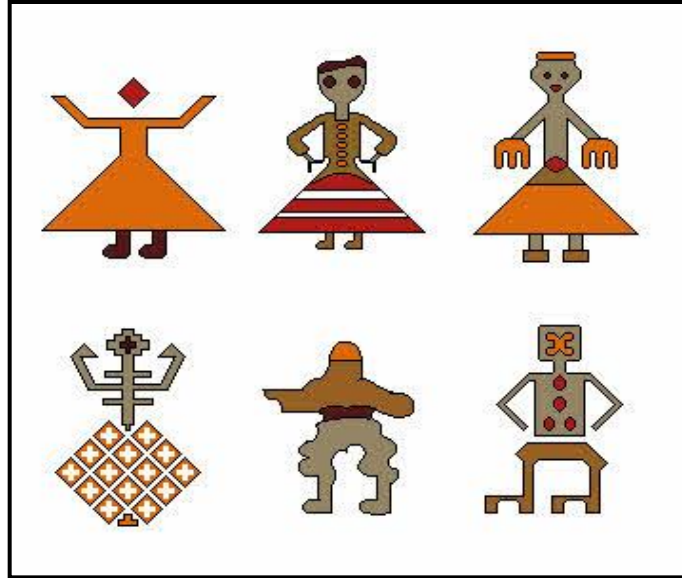
Bu heykeller ve dokuma üzerindeki insan figürlerinin belli bir kişiyi hatırlamak, anmak için yapıldığı düşünülebilir (Foto.: 101-103). Dokumalardaki en

³⁷¹ O. Belli, a.g.e., s. 35.

eski insan figürü, Pazırık Halısı'nda görülür. İnsan figürleri ise, daha çok çocukla ilgili olup, dokuyan kız veya erkek çocuk beklentisini yansıtır³⁷²(Çiz.: 67-68).

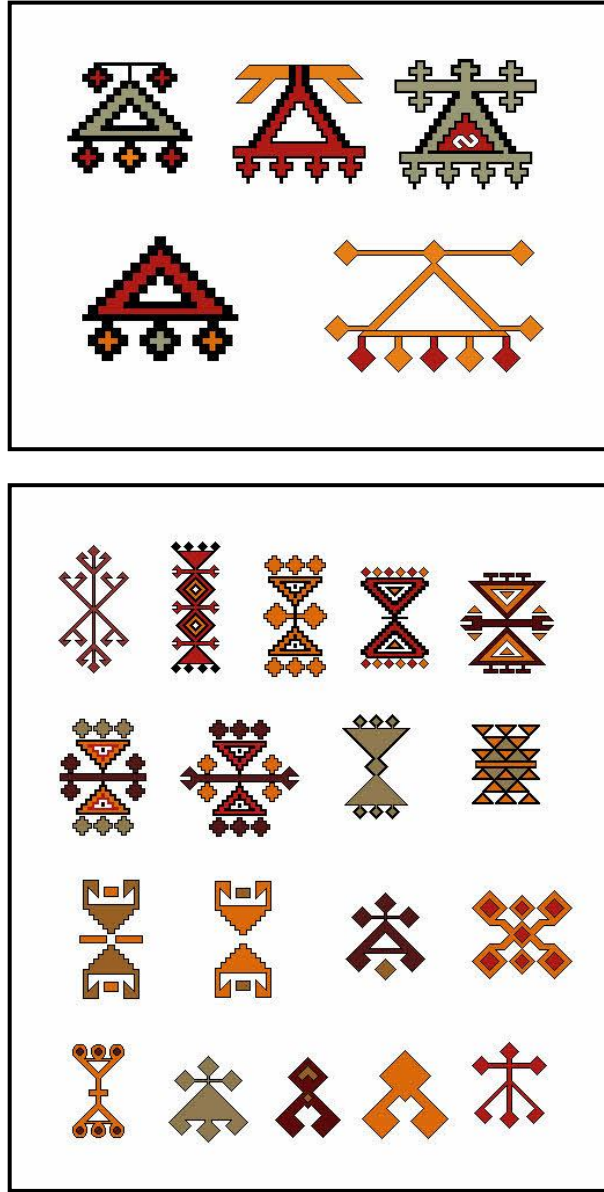
Çiz.: 67 İnsan Motifi

Çiz.: 68 İnsan Motifi

³⁷² G. Erbek, a.g.e., s. 111.

Saç Bağı: Anadolu'daki kadınlar, saçlarını biçimlendirerek, birçok olayı arzularını veya durumlarını simgesel olarak gösterirler. Örneğin, yeni evli genç kızlar saçlarını örlerler. Bu örgüye “**Belik**” denir. Uçlarına da renkli ipler takarlar. Dokumada **saç bağı motifi**, evlenme isteğini yansıtır. Kendi saçından dokumaya katan kadın, ölümsüzlük isteğini belirtir³⁷³. Anadolu dokumalarında saçbağı, dokuyanın duygularını yansıtan bir motif olup, Hatay, Kars, Konya, Kütahya, Sivas, Antalya, Balıkesir, Erzurum, Eskişehir, Gümüşhane, Adana, İçel, vs. kilimlerinde bu motife rastlanmaktadır (Çiz.: 69-70).

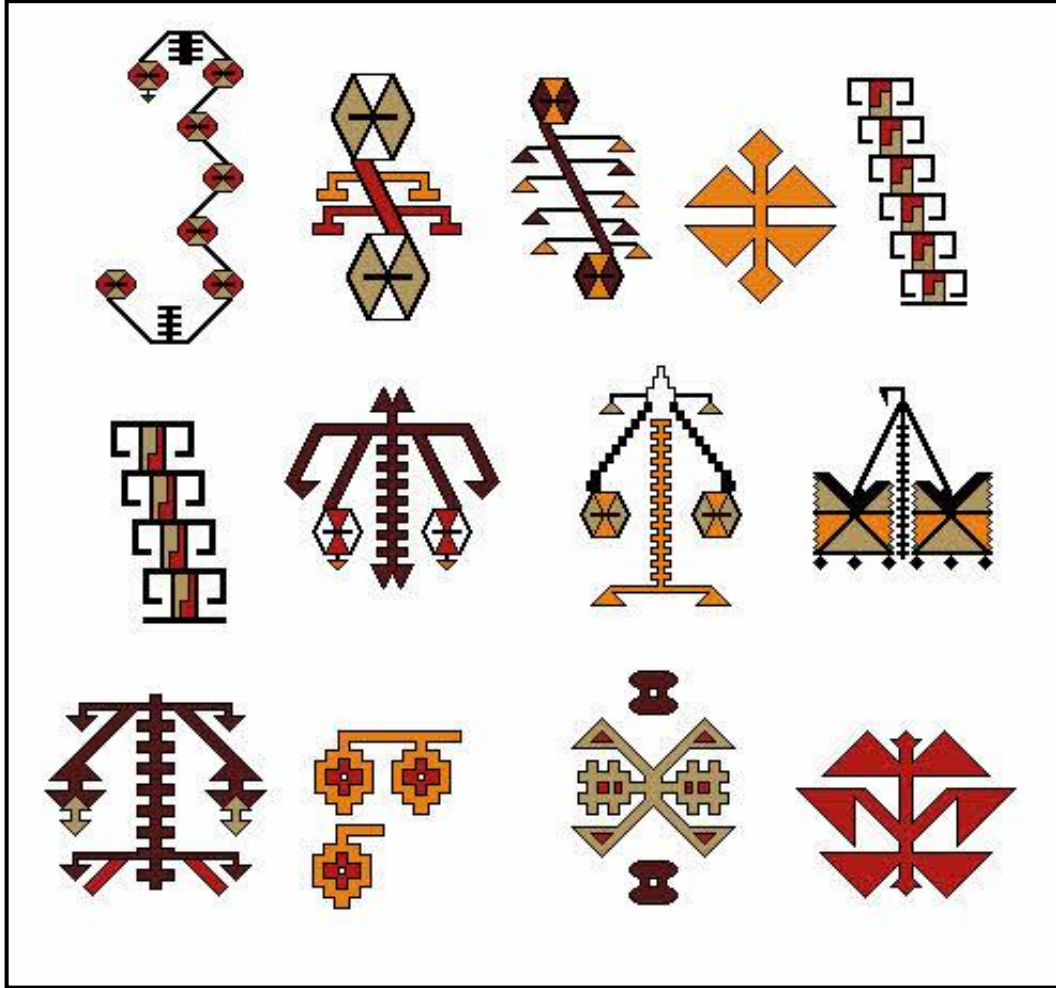

Çiz.: 69-70 Saç Bağı Motifi

³⁷³ M. Erberk, **a.g.e.**, s. 66; M. Ateş, **a.g.e.**, s. 158; B. Deniz, **a.g.e.**, s. 129-130.

Küpe: Anadolu'nun her yöresinde değişmeyen hediyelerden biridir. Dokumada küpe motifini işleyen kız, ailesine evlenme isteğini iletir³⁷⁴.

Kars, Hatay, Afyon, Aydın, Balıkesir, Eskişehir, Gümüşhane, Adana, Konya, Kütahya, Sivas, İçel, vs. kilimlerinde bu motif sıkça kullanılmaktadır³⁷⁵ (Çiz.: 71).

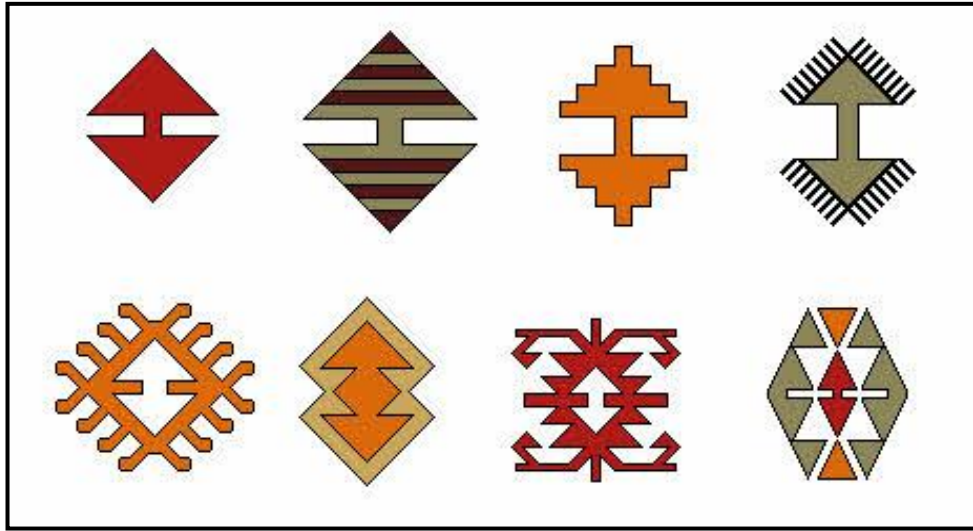
Çiz.: 71 Küpe Motifi

³⁷⁴ G. Erbek, **a.g.e.**, s. 14-.

³⁷⁵ A.Ergüder, **a.g.e.** s.99.

Bukağı Motifi: Bereketi, aileyi, ailenin devamlılığını ve sevgililerin birleşme arzularını simgeler³⁷⁶. Atın koşmasını önlemek için ön ayaklarını birbirine bağlayan bir tür çiftli kelepçe olan bukağının, Anadolu’da başka bir adı da köstektir. Bukağılar, at, eşek gibi hayvanların otlaktan uzaklaşmamaları ve sürü ile birlikte kalmalarını sağlamak ve³⁷⁷ dokumada birbirlerine bağlılıklarını, kopmamaları gerektiğini simgeler (Çiz.: 72).

Bu motife örnek olarak; Hatay, Kars, Konya, Kütahya, Malatya, Sivas, Tekirdağ, Antalya, Balıkesir, Çankırı, Çorum, Erzurum, Eskişehir, Gümüşhane, Afyon ve İçel dokumaları gösterilebilir³⁷⁸.

Çiz.: 72 Bukağı Motifi

Sandık Motifi : Geleneksel olarak her genç kıza alınması gereken çeyiz sandığını simgeler. Kız, çocuk doğurduğunda veya belirli bir yaşa geldiğinde, çeyizi sandıkta biriktirilir. Genç kızın, umutları, beklentileri, ördüğü, dokuduğu, işlediği çeyizliğine yansır. Dokumalarda sandık motifi, evlilik ve çocuk isteğini simgeler. Bazı yörelerde ölüm ve tabut anlamına gelmektedir. Değişik dokuma tekniklerinde bu motif kullanılmaktadır³⁷⁹.

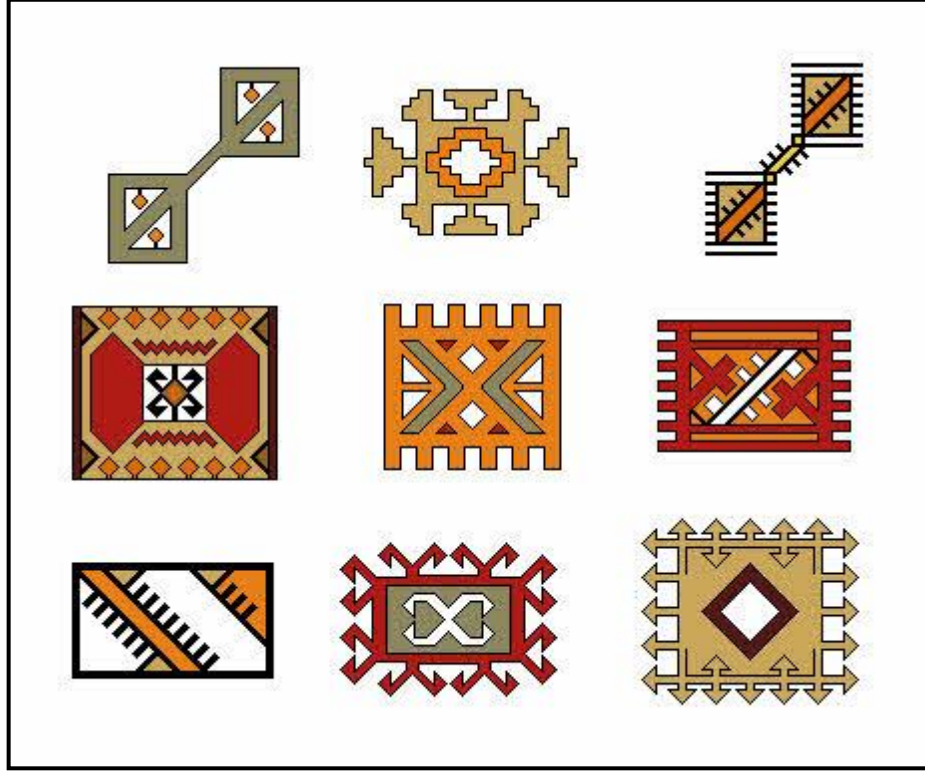
³⁷⁶ M. Erberk, **a.g.e.**, s. 76; G. Erbek, **a.g.e.**, s. 76.

³⁷⁷ G. Erbek, **a.g.e.**, s. 76.

³⁷⁸ A.Ergüder, **a.g.e.**, s.100.

³⁷⁹ G. Erbek, **a.g.e.**, s.16.

Bu motife Çatalhöyük'teki bir tapınağın süslemesinde de (M.Ö.7000) rastlanmıştır³⁸⁰. Bu motifin görüldüğü dokumalara örnek olarak Adana, Ankara, Aydın, Eskişehir, Hatay, Kars, Kayseri, Konya, Malatya, Sivas, vs. kilimleri verilebilir (Çiz.: 73).

Çiz.: 73 Sandık Motifi

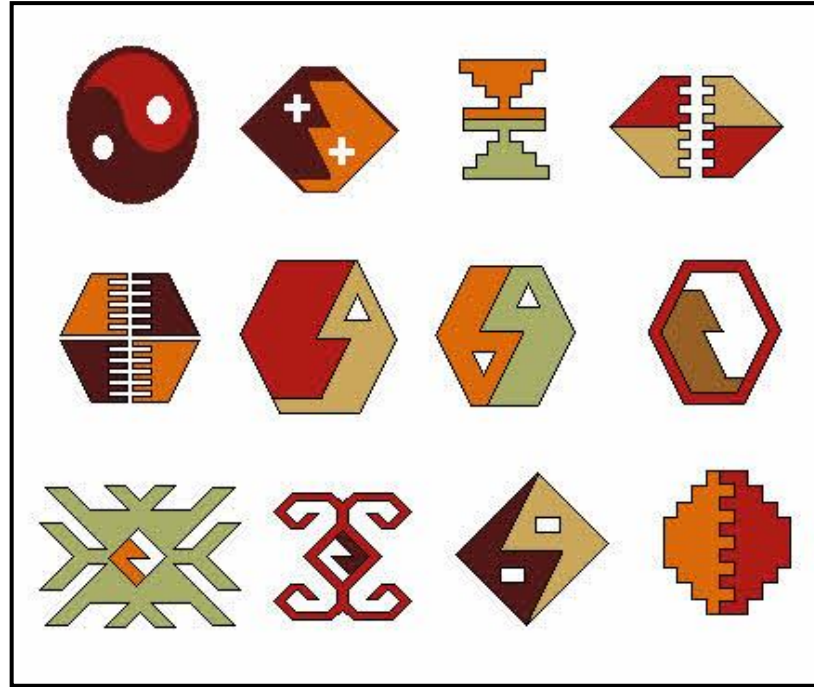
Aşk ve Birleşim Motifi: Çoğalma, bereket, yaşamın devamlılığını sembolize eden bu motif, her şeyin karşılığı olduğunu simgeler³⁸¹. **Sevgi, bağlılık ve birleşimi** ifade etmektedir³⁸². Motif genellikle birbirine zıt iki renk ile anlatılır. Her renk üzerine diğerinden küçük bir nokta taşınarak, Anadolu inancına göre, doğada hatasız ve saf hiç bir şeyin bulunamayacağını sembolize eder. Anadolu'da çift sayılar, özellikle iki sayısı üreme ve bereketi simgeler³⁸³. Bu motife örnek olarak; Kars, Antalya, Çorum, Erzurum, Eskişehir, Hatay, Konya, Malatya, İçel, vs. kilimleri verilebilir (Çiz.: 74).

³⁸⁰ G. Erbek, **a.g.e.**, s. 16.

³⁸¹ M. Erberk, **a.g.e.**, s. 84.

³⁸² Y. Durul, "Anadolu Kilimlerinin Teşhisi ve İmler", **I. Milletlerarası Türk Folklor Sempozyum Bil.**, 8-14 Ekim Ankara 1974, s. 278.

³⁸³ G. Erbek, **a.g.e.**, s.17.

Çiz.: 74 Aşk ve Birleşim Motifi

Yıldız Motifi: Anadolu dokumalarında mutluluk, iyilik, aydınlık, ı ışık ve kahramanlığı simgeler³⁸⁴. Minyatürden dokumaya kadar pek çok sanat ürününde gökyüzü anlatılmak istendiğinde “bulut”, “ejder”, “zümrüd-ü anka” gibi motifler kullanılmıştır. Genel adı, Mühr-ü Süleyman olan yıldız, Süleyman peygamberin yaşadığı yıllardan çok önceleri, Anadolu’da Frigya döneminden beri kullanılmaktadır³⁸⁵. Dokumadaki zorluğu nedeniyle beş köşeli yıldız, nadir rastlanır. Genellikle sekiz veya daha çok köşeli yıldızlar yaygındır³⁸⁶.

Mühr-ü Süleyman, değişik şekil ve dilimlerde resmedilen altı köşeli bir yıldızdır. Eve uğur getirmesi için, evin her yerine konur. Bazen yıldız dilimleri değişik tonlarda olur. Mühr-ü Süleyman, halı içinde kullanıldığı gibi kenar sularında da görülür. Genelde yan boşluklara serpiştirilir. Bazen halı yüzeyi Mühr-ü Süleyman’larla doldurulur. Bu dokuyanın o anda çok sıkıntılı olduğunu, ferahlamak için uğur aradığını gösterir. Genelde üç motif yan yana yapılır.

³⁸⁴ R. Karahan, **Konya Müzelerinde Bulunan Kilimler**, (Basılmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens. Konya 1992, s. 406.

³⁸⁵ Y. Durul, “Anadolu Kilimlerinin Teşhisi ve İmler”, **I. Milletlerarası Türk Folklor Sempozyum Bil.**, 8-14 Ekim Ankara 1974, s. 278.

³⁸⁶ G. Erbek, **a.g.e.**, s. 19.

Ortadaki motifin rengi diğerlerine göre bir ton koyu veya açık olur. Bu motif genellikle genç kızın evdekilere iç dünyasını yansıtmıştır³⁸⁷ (Çiz.: 75-76).

Türk-İslam dünyasında “**Mühr-ü Süleyman**” olarak bilinen altı kollu yıldız motifi, Yahudi ve Hristiyan dünyasında “**Davut Yıldızı**” adıyla bilinmektedir³⁸⁸. Bu motifin sıkça kullanılmasının sebebi, çiziminin çok basit olması ve dengeli görünüşe sahip olmasından ileri gelmektedir³⁸⁹. Levni’ nin padişahlara ait minyatürlerinde bu motife sıkça rastlanır. Kutsal olduğu, bereket getirdiği düşüncesiyle hemen her yerde kullanılmıştır.

Orta Asya’da Hazar Türkleri tarafından da kullanılan altı köşeli Mührü Süleyman, Kün-Eki’nin sembolü ve iç içe ters düz halde yerleşmiş iki üçgendir. Bu şekil İdil-Aral ve Alplerde, Komanlar vadisinde görülmektedir³⁹⁰. Çini panolar, tabaklar, tahta işleri, tavan süsleri, sırcalı tuğladan kubbe şekilleri, sahanlarda yer almıştır. Bu motife Kars, Adana, Aydın, Balıkesir, Çankırı, Erzurum, Eskişehir, Gümüşhane, Yozgat, Hakkari, Hatay, Kayseri, Konya, Kütahya, Malatya, Sivas, Ankara, vs. kilimlerinde rastlanılmaktadır³⁹¹.

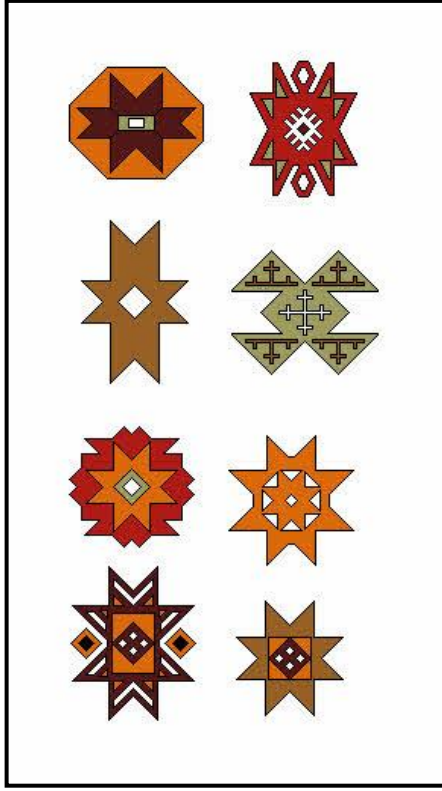
³⁸⁷ S. Aytaç, “Yağcıbedir Yörük Halıları”, **Sanatsal Mozaik**, Aralık 1995, Yıl 1, S. 4, s. 58.

³⁸⁸ M. İbrahimgil, **Makedonya’da Türk Mimarisinde Görülen Sembolik Motifler**, Ankara 2002, s. 140.

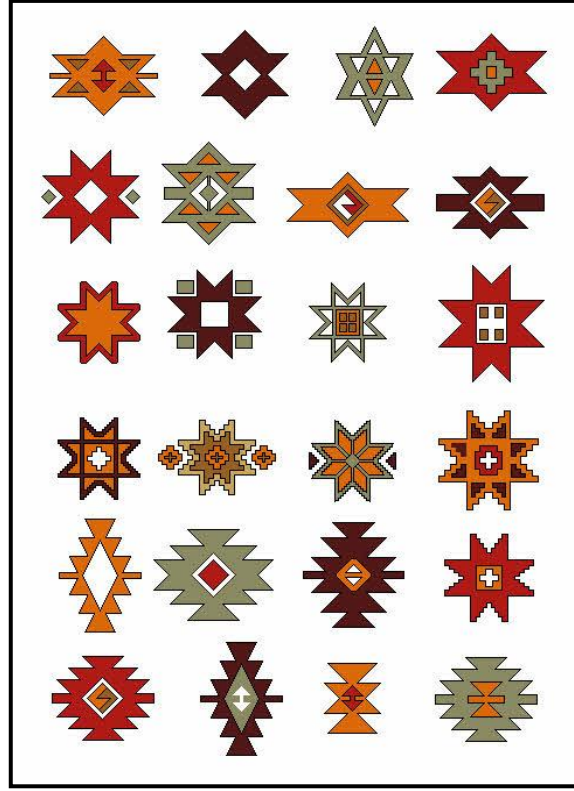
³⁸⁹ M. İbrahimgil, **Makedonya’da Türk Mimarisinde Görülen Sembolik Motifler**, Ankara 2002, s. 141.

³⁹⁰ M. Ateş, **a.g.e.**, s. 158.

³⁹¹ A.Ergüder, **a.g.e.**, s.102.

Çiz.: 75 Yıldız Motifi

Çiz.:76 Yıldız Motifi

Suyolu Motifi : Su, insanlar için en önemli bir ihtiyaçtır. Bu motifi insanlar, her zaman kullanmışlardır. Kurak bölgelerdeki türbelerin birçoğunun kubbesinde, su yolu motifi görülür (Çiz.: 77). Bu motifler yapıldıkları veya üretildikleri malzemenin türüne göre değişiklik gösterirler³⁹².

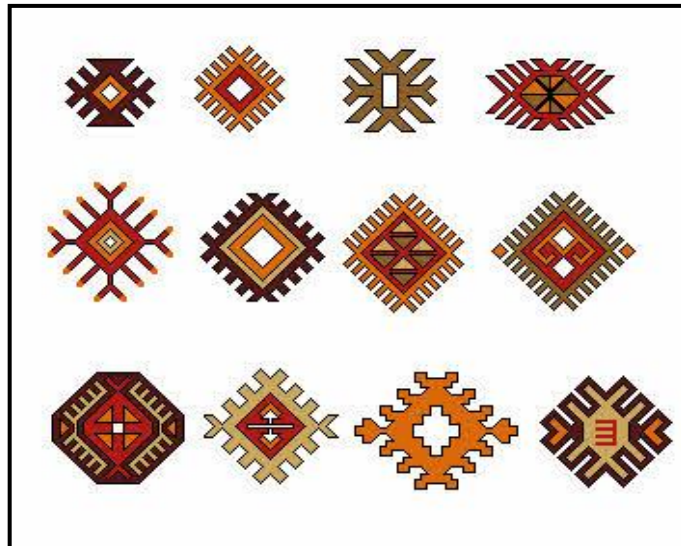
Bu motif, taş üzerine yapılırken köşeli olup, dokumalarda yuvarlak veya üçgen şeklini alır. Bu motife örnek olarak Kars, Hakkari, Hatay, Kayseri, Konya, Sivas, Adıyaman, Aydın, Erzurum, Gümüşhane, Bayburt, İçel kilimleri gösterilebilir.

³⁹² G. Erbek, a.g.e., s. 20.

Çiz.: 77 Suyolu Motifi

Pıtrak : Tarlalarda bulunan, dikenleri ile insanlara ve hayvanlara yapışan bir bitkidir. Üzerindeki dikenlerin kötü gözü uzaklaştırdığına inanan Anadolu insanı, onu nazarlık motifi olarak tasvir etmiştir. Pıtrak gibi deyimi, ağaçlardaki bolluğu anlatır. Bu motif **bereket simgesi** olarak genellikle un çuvallarında da kullanılır³⁹³. Bu motifin örneklerine; Kars, Yozgat, Afyon, Aydın, Balıkesir, Erzurum, Bayburt, Kayseri, Konya, Malatya, vs., kilimlerinde rastlanılmaktadır (Çiz.: 78).

Çiz.: 78 Pıtrak Motifi

³⁹³ G. Erbek, a.g.e., s. 21.

El, Parmak ve Tarak Motifleri : Bir elin parmakları olan beş, dokumalarda kötü gözü önlemede kullanılır. İlk önce Ön-Türklerin kullandığı bu motif, Türkistan Karadağları kaya resimlerinde de görülmektedir. Naturalist olarak çizilen el motifi, giderek stilize olmuş, zamanla beş noktaya dönüşmüştür. Anadolu’da doğumu simgeleyen ana ile, bereket arasında bir ilişki kurulmuştur. Kibele’den Meryem Ana’ya kadar süren bağlantı, İslamiyet sonrası Anadolu’da Fatma ana, Fadime ana geleneği şeklinde sürmüştür.

El motifi, Tanrıya dua eden eller ile Allah, Muhammed, Hasan, Hüseyin, Fatma’dan oluşan kutsal beşliye “**Pençe-i Ali-i Aba**”yı ifade eder³⁹⁴. “Fadime ana eli” motifi dokumalarda sık sık kullanılmaktadır.

Fadime Ana, Anadolu kadınının ev işlerinin, bereketin, uğurun, hastalıklarda ve doğumda yardımın, karı-koca ilişkilerinde iyi geçinmenin, birbirine yardımcı olmanın sembolüdür³⁹⁵. **El motifi**, büyü ve nazara karşı kullanılmıştır. Çatalhöyük’te sunak duvarında ve Hacılar’da bulunan kâsenin üzerindeki el motifleri, bu simgenin çok eski dönemlerden beri kullanıldığını gösterir³⁹⁶. Türkistan Karadağlarında da el motifi örneklerine rastlamaktayız (**Foto. : 104**).

Foto. : 104 Türkistan Karadağlar’da El Motifleri

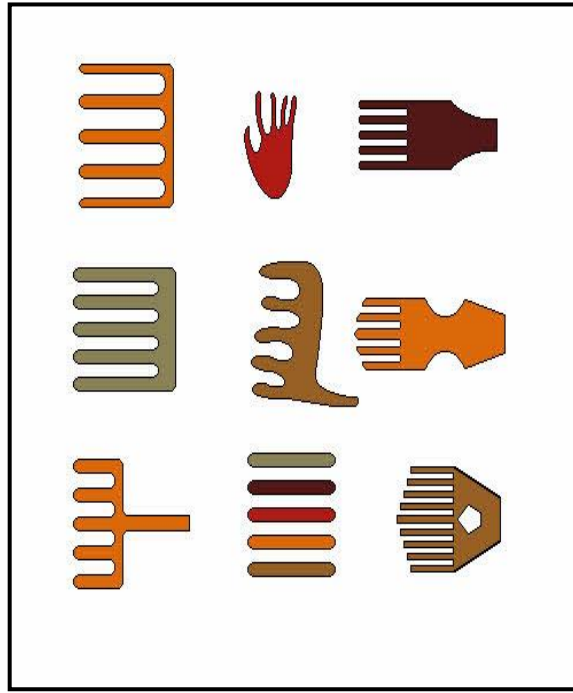
³⁹⁴ A. Aldoğan, “Türk Kilim Sanatı”, **Sanat Dünyamız**, Yıl 10, S. 29, 1984, s. 15.

³⁹⁵ M. Gökbuget, “Anadolu’da Göz ve Nazar Geleneği ve Bununla İlgili Pratiklerin Dokumalarda Uygulanması”, **I. Uluslararası El Sanatları Sempozyumu**, İzmir 1984, s. 202.

³⁹⁶ G. Erbek, **a.g.e.**, s. 22.

Foto.: 105-106 Kars Halılarında Görülen El Motifleri

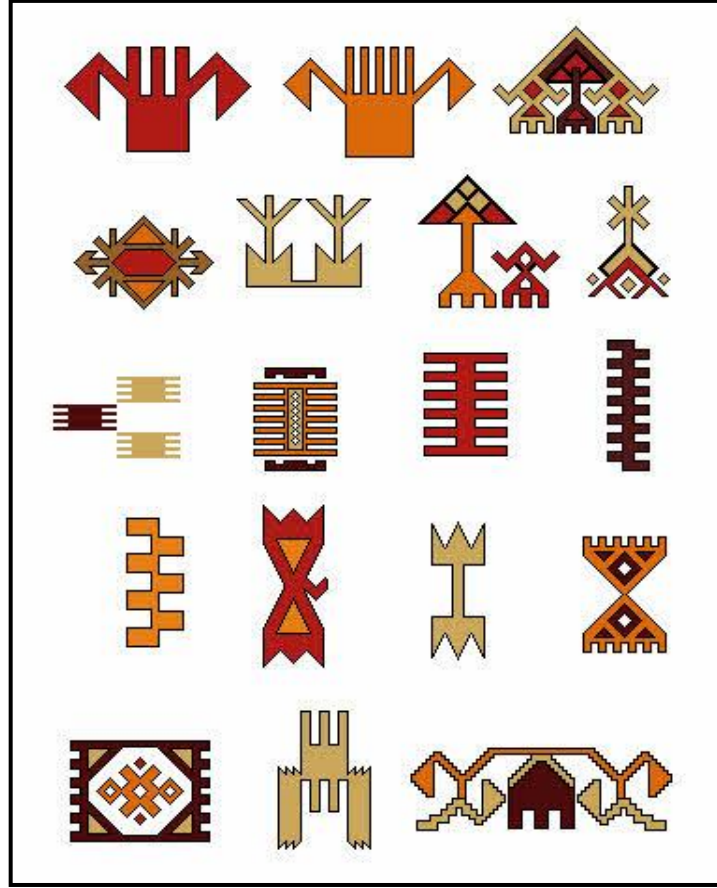
Çiz.: 79 El ve Tarak Motif

Tarak Motifi : Daha çok doğum ve evlilikle ilgilidir. Bununla evlilik isteği anlatılır. Ancak doğum ve evliliğin kötü gözden korunması için de kullanılır³⁹⁷. Bir Kars kiliminde üzerinde bir çift el, Anadolu'da evlilik simgesi olan tarak motifinin iki yanında görülmektedir (Foto.: 105-106). Bu motifle evlilik ve doğumun kem gözden saklanması amaçlanmaktadır³⁹⁸ (Çiz.: 79).

Bu motifin görüldüğü yerlere Hakkari, Hatay, Kars, Kayseri, Konya, Malatya, Afyon, Aydın, Çankırı, Erzurum, Eskişehir, Gümüşhane, Bayburt, vs., kilimleri örnek verilebilir (Çiz.: 80).

³⁹⁷ G. Erbek, **a.g.e.**, s. 23.

³⁹⁸ M. Gökbuget, **a.g.e.**, s. 202.

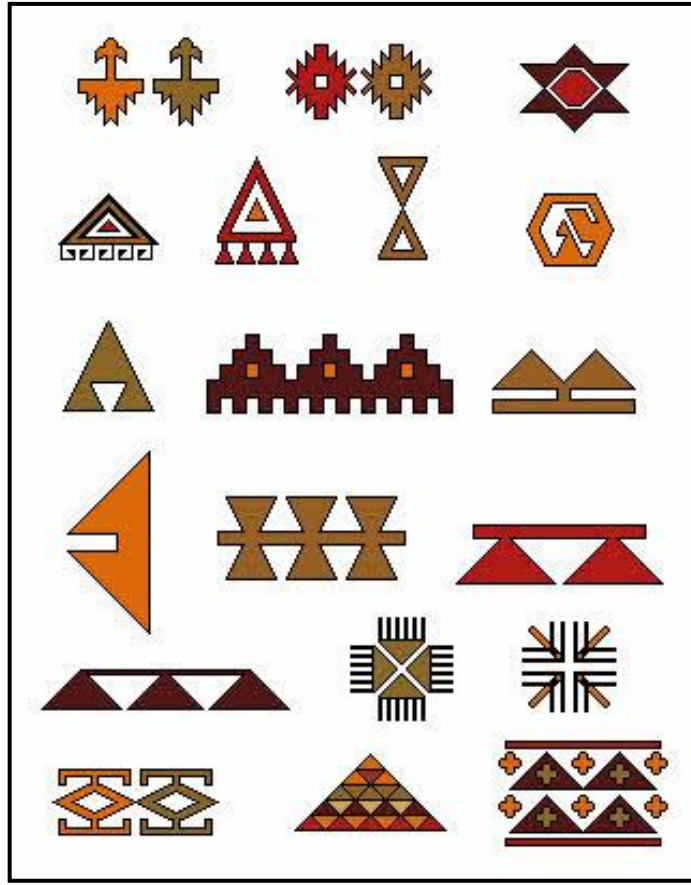
Çiz.: 80 Tarak Motifi

Muska ve Nazarlık Motifleri : Nazar, belirli insanlarda bulunduğu inanılan bakışlardan fırlayan, çarpıcı, zarar verici, öldürücü bir güçtür. Nazarlık, kötü gözden koruyan nesnelerdir. Muska, taşıyan kişiyi dış etkilere koruyan dinsel gücün saklı olduğuna inanılan nesnelerdir³⁹⁹. Anadolu dokumalarında muska motiflerine, şematik şekle dönüşmüş, bir merkez etrafında çift üçgen şeklinde rastlanmaktadır⁴⁰⁰ (Çiz.:81).

Bu motifin görüldüğü dokuma yörelerine örnek olarak Kars, Afyon, Ankara, Antalya, Adana, Aydın, Balıkesir, Çankırı, Çorum, Erzurum, Eskişehir, Hatay, Kayseri, Konya, Kütahya, Malatya, Sivas, İçel, vs., kilimleri verilebilir.

³⁹⁹ G. Erbek, **a.g.e.**, s. 24.

⁴⁰⁰ M. Gökbuget, **a.g.e.**, s. 202.

Çiz.:81 Muska ve Nazarlık Motifi

Göz Motifi : Günlük yaşamda kullanılan dokumada göz motifi sık sık işlenmiştir. En yaygın olan göz motifleri dörde bölünmüş eş kenar dörtgen şeklindedir. Kare, eşkenar dörtgen ve dikdörtgen şeklinde göz motifine de rastlanır (Çiz.: 82).

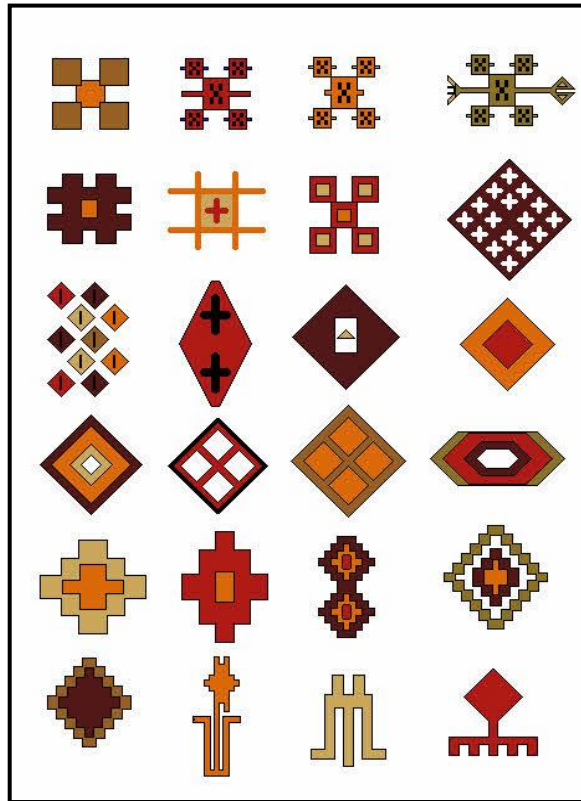
Bu motifin asıl çıkış noktası, “Orta Asya çadır kültürü”dür, Çadırın iç kısımlarında yer alan kerege gözlerinin taklit edilerek motif şeklinde işlenmesiyle ortaya çıkmıştır (Foto.: 107).

Göz motifi yörelere göre değişkenlik gösterir⁴⁰¹. Bu motifin uygulandığı yöreler; Kars, Hakkâri, Hatay, Konya, Malatya, Tekirdağ, Antalya, Aydın, Balıkesir, Çankırı, Çorum, Erzurum, Eskişehir, Gümüşhane, Bayburt, İçel, vs. kilimleridir.

⁴⁰¹ G. Erbek, a.g.e., s. 24.

Foto.: 107 Göz motifi Kırgız çadırındaki kerege gözlerinden çıkmıştır

Çiz.: 82 Göz Motifi

Türkmen Gülü : Doğa, insan ve evren birliğinden oluşan, iç içe geçmiş şekillerden meydana gelen bir şekildir⁴⁰². Türk boylarında im olarak kullanılır. Budizmin etkisiyle oluşan Mandala ile aynı özellikler gösterir⁴⁰³.

Bu motife, Kars yöresinin yanı sıra Konya, Sivas, Antalya, vs., kilimlerinde rastlanmaktadır.

Madalyon: Genellikle göbek tabir edilen dokumaların ortasında tek veya daha fazla bulunan bir şekildir. Güneş, halıda erkeği temsil eder, sevgili veya kocayı ifade eder. Dokuyucunun kafasında şekillenen halı görünümüne göre dokuyanın ev içindeki sosyal yaşamı yansıtır. Bazen evin direği olan erkek, sevgili, ejder motifleriyle korunur. Bir nevi dua, dilek, niyaz sayılır. Bazen güneşe, akrep kuyrukları bağlanır. Bu dokuyanın, ev içinde çok huzursuz olduğunu, kaynana veya görümcenin evin erkeğini kendi aleyhine fitnelediğini, belki dövdüklerini belirtir. Dokuyanın güneşini akrepler sokmaktadır⁴⁰⁴.

Çengel (Çakmak) Motifi : Nazarla ilgili bir motif olup bazı yörelerde çakmak, eğri ala, balık gibi isimlerle anılır⁴⁰⁵. Kars yöresi düz dokumalarında bu motife bolca rastlanmaktadır.

Kedi, köpek, kaz, sinek, balık motifleri, halı ve düz dokumalarda görülmektedir. Orta Asya'daki eski Türk kavimlerinin bir kısmı dünyanın bir balık üzerinde oturduğuna inanırlarmış⁴⁰⁶. Balık, bolluk ve bereket sembolü olup 12 hayvan takviminde beşinci sırada yer almaktadır⁴⁰⁷.

Çengel motifine, Hakkari, Hatay, Kars, Kayseri, Konya, Kütahya, Malatya, Sivas, Adıyaman, Afyon, Antalya, Aydın, Çorum, Erzurum, Eskişehir, Bayburt, Erzincan, vs., kilimlerinde bolca rastlanmaktadır (Çiz.: 83).

⁴⁰² Y. Çoruhlu, "Türk Kozmolojisindeki Yer Alan Bazı Unsurların Türk Halılarındaki İzleri", **Türk Dünyası Araştırmaları**, S. 100, 1996, s.230.

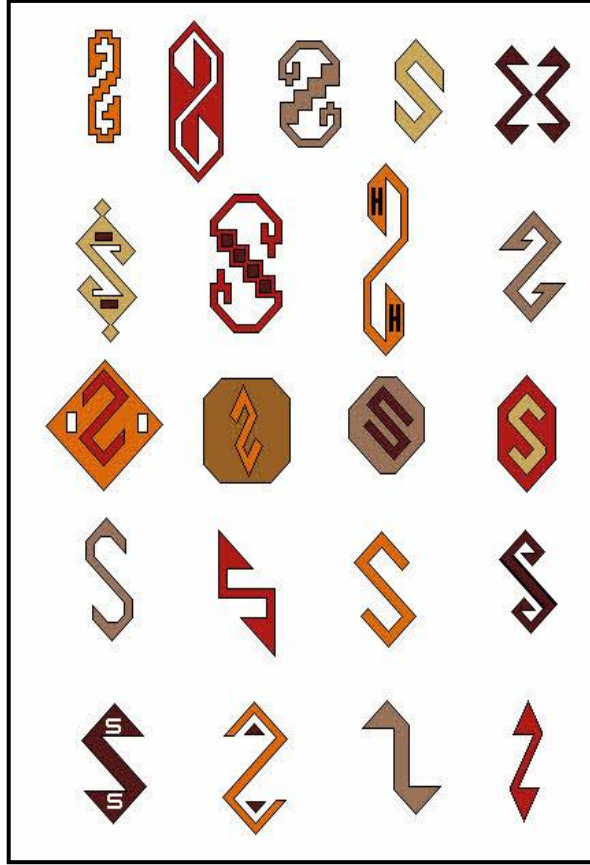
⁴⁰³ Y. Çoruhlu, "Türk Kozmolojisindeki Yer Alan Bazı Unsurların Türk Halılarındaki İzleri", **Türk Dünyası Araştırmaları**, S. 100, 1996, s.229.

⁴⁰⁴ S. Aytaç, **a.g.e.**, s. 58.

⁴⁰⁵ G. Erbek, **a.g.e.**, s. 25.

⁴⁰⁶ Y. Çoruhlu, "Türk Sanatında Balık Figürlerinin Sembolizmi", **Türk Dünyası Dergisi**, S. 99, 1995, s. 53-54; bkz. G. Öney, "Anadolu Selçuklu Sanatında Balık Figürü", **Sanat Tarihi Yıllığı**, C. 2, İstanbul 1968, s. 142-148.

⁴⁰⁷ Y. Çoruhlu, "Türk Sanatında Balık Figürlerinin Sembolizmi", **Türk Dünyası Dergisi**, S. 99, 1995, s. 53.

Çiz.: 83 Çengel (Çakmak) Motifi

Hayat Ağacı : Ölümsüzlük ve soy ile ilgili motiflerden biri olan hayat ağacı, sonsuz yaşamı ve cenneti simgeler.⁴⁰⁸ Tek tanrılı dinlerde, yaratılışı anlatan bölümlerdeki ortak nokta ağaçtır. Bazı motiflerde bu ağacı bir yılanın beklediği görülür. Cennetteki yasak ağacın meyvesinden Havva'ya veren yılan, böylece Korkut Ata'dan Gılgamış'a ve Büyük İskender'e kadar tüm ölümsüzlüğü arayanların bu otu bulmalarına ve yemelerine engel olmuştur. Ölümsüzlüğü bulamayan insanlar, ölümden sonraki hayat ile umutlarını sürdürürler. Bu durum, hayat ağacı ile simgelenir.⁴⁰⁹ Şaman inancına göre hayat ağacı, dünyanın

⁴⁰⁸ Bkz. A. Sürür, "Hayat Ağacı Motifi ve Türk Tekstil Sanatlarında Uygulamalar", **IV.Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri**, C.V (Maddi Kültür), Ankara 1992, s.193; Ü. Bilgin, "XIX. Yüzyıl Seccadeleri", **Sanat Dünyamız**, Yıl 6, S. 17, s. 18-22; G.Erberk, "Hayat Ağacı Motifi –I", **Antika**, S.15, İstanbul 1986, s.27; G.Erberk, "Hayat Ağacı Motifi –II", **Antika**, S.16, İstanbul 1986, s.26; N. Berker, "Türk El İşlemelerinde Semboller", **Sanat Dünyamız**, S.20, İstanbul 1980, s.34.

⁴⁰⁹ G. Erberk, **a.g.e.**, s. 36.

eksenidir. Orta Asya inancına göre kainat, hayat ağacı, yer, gök ve gezegenlerle temsil edilir. Gök ve yeri bağlayan hayat ağacıdır⁴¹⁰.

Meyveli hayat ağacı motifi, ev bereket bulsun anlamındadır. İlk çağlardan beri değişik görünümlemlerle taşlara işlenen hayat ağacı motifi, yapraklı ise uzun ömürlülük, çiçekli ise, güzellik artırımı anlamlarını taşır.

Güran Erbek bir yayınında, “Yasemin, sümbül, karanfil, nergis ve benzeri çeşitli çiçekler, hayat ağacı sembolü olarak kullanılmışlardır. Bunlar genellikle vazo ve çiçek birleşimleri şeklinde görülür” demektedir. Aynı yayında meyvelerin kem göze karşı nazarlık olarak kullanıldığını belirtir.⁴¹¹ Bekir Deniz, vazo içinden çıkan çiçek demetlerinin hayat ağacı motifine benzediğini belirtmektedir.⁴¹² İslam dini, sanatçıyı bitki motiflerine yönlendirmiş, bu motiflerde bile gerçekçilikten kaçınılarak bir soyutlamaya gidilmiştir. Bazen yalnızca dolgu amaçlı olan bu motifler, bazen de sembolik nitelikte olurlar. Anadolu Selçuklu devri yapılarını süsleyen hayat ağacı motifleri,⁴¹³ sembolik nitelikte ve soyut birer natürlük tasviri gibidir⁴¹⁴.

Bu motif; Kars, Hatay, Kayseri, Konya, Malatya, Sivas, Tekirdağ, Adıyaman, Ankara, Aydın, Çorum, Balıkesir, Erzurum, Giresun, Gümüşhane ve Bayburt kilimlerinde bolca görülmektedir (Çiz.:84).

⁴¹⁰ G. Öney, “Artuklu Devrinden Bir Hayat Ağacı Kabartması Hakkında”, **Vakıflar Dergisi**, S.7, İstanbul 1968, s. 117.

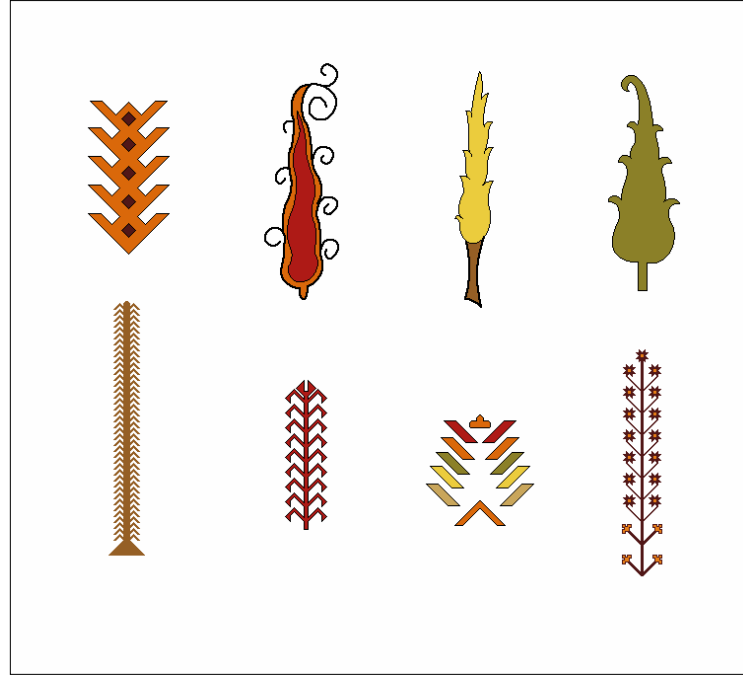
⁴¹¹ G. Erbek, “Hayat Ağacı Motifi 2”, **Antika**, Yıl 2, S. 16, Temmuz 1986, s. 28.

⁴¹² B. Deniz, “Kula Halıları”, **Bilim Birlik Başarı**, Y. 11, S.43, İzmir, 1987, s. 13-19.

⁴¹³ Bir vazo içinden çıkan hayat ağacı motifi, Konya İnce Minareli Medrese, Divriği Ulu Camii, Erzurum Çifte Minareli Medrese, Sivas Çifte Minareli Medrese portallerinde görülmektedir.

⁴¹⁴ S. Leloğlu-Ünal, “Anadolu Türk Sanatında Natürlük Benzeri Düzenlemeler ve Türk Halı Seccadelerindeki Yankıları”, **Erdem** (Halı Özel sayısı 3), C. 10, s. 527.

Geniş bilgi için bkz. S. Turan, “Estetik Duyarlılık Konusunda Kavramlaştırma Denemesi”, **Erdem**, Aydın Özel Sayısı 3, C. 9, S. 27, Ankara 1997, s. 1255; S. Turan, **Zamanın Elinden Tutmak**, Ankara 1991, s. 44-50; S. Turan, **Edebiyat Bilimine Katkıları**, Ankara 1993, s. 47; S. Leloğlu, “Tasvir Yasağı Üzerine Görüşler”, **Bilge**, S. 17, 1998, s. 26; B. Ayvazoğlu, **İslam Estetiği ve İnsan**, İstanbul 1989, s.36; B. Ayvazoğlu, **Aşk Estetiği, İslam Sanatının Estetiği Üzerine Bir Deneme**, İstanbul 1997, s. 28; M.Ş. İbşiroğlu, **İslam’da Resim Yasağı ve Sonuçları**, İstanbul 1971, s. 82; B. Toprak, **Din ve Sanat**, İstanbul 1962; B. Karamağaralı, İslam’da “Tasvir Meselesi”, **Önasya**, C. 7, S. 75, 1971; R. Arık, “Camilerde Resim ve İslam’da Tasvir Sorunu”, **Köken**, Haziran 1974, s.16.

Çiz.:84 Hayatağacı Motifi

Yol/Kıvrımlı Yol : Kenar motifi olarak kullanılır. Kenar kısımlardaki motifleri yalınlıktan kurtarır. İlik geçmelerini düzenler. Hayat ve sırat yolunu simgeler. Göçebeler için göç yolu önemlidir. Bu çileli yolculuğun bir çeşit dokumalara yansıyış şeklidir⁴¹⁵.

Merdiven Motifi: Allah’a ulaşmak için kullanılan basamaklar olarak görülür. Kişinin mertebesini gösterir⁴¹⁶.

Çiçek-Yaprak Motifi: Bu motifleri bazı araştırmacılar, verimlilik, üreme, bereket ve ulaşılmak istenen şeye kavuşma için adak olarak kullanıldığını vurgularlar⁴¹⁷. Pek çok çiçeğin farklı anlamları vardır. Lalenin yazılışı, “Allah” kelimesine benzemesinden dolayı bu çiçeği anlamlı kılar⁴¹⁸. Gülün

⁴¹⁵ A. Çelik, **Niğde Yöresi Halı ve Kilimleri**, (Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2005, s. 554.

⁴¹⁶ A. Çelik, **a.g.e.**, s. 554; M. Önder, “Anadolu Kilimleri de Konuşur”, **Kültür ve Sanat**, 1991, s.45.

⁴¹⁷ S. Leloğlu-Ünal, “Anadolu Türk Sanatında Natüremort Benzeri Düzenlemeler ve Türk Halı Seccadelerindeki Yayılgıları”, **Erdem** (Halı Özel Sayısı), C. 10, s. 533; Y. Çoruhlu, “Eyüp ve Çevresindeki Mezar Taşlarında Görülen Kase İçindeki Meyve Tasvirlerinin Sembolizmi” **Türk Dünyası Dergisi**, S. 99, 1995, s. 120.

⁴¹⁸ S. Halman, “Lale Devri”, **Kültür ve Sanat**, S. 34, 1997, s. 6.

peygamberimizi temsil ettiği⁴¹⁹ kökleri ölümsüzlüğü, sapı hayatı sembolize eden Nilüfer çiçeği (Lotus) ise, geleceğin ve bu anın simgesi⁴²⁰ olarak kullanılır.

Bu motife örnek olarak; Ankara, Çorum, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Bayburt, Kayseri, Konya, Malatya, Sivas, Tekirdağ, Kars Aydın, vs., kilimlerini verebiliriz.

Karanfil : Çok sevilen bir motif olarak halı ve kilimlerimizde kullanılır. En eski tarihli klasik Osmanlı dönemine kadar inmektedir. Bu dönemde çok daha gerçekçi bir şekilde bütün bir kilimi iç dolgusunu kapsayacak şekilde işlenir⁴²¹.

Gül, karanfil, menekşe dağlarda yabancı olarak en çok rastlanan koku ve renklerinden dolayı en çok sevilen çiçeklerdir. Mektup arasında sevgiliye gönderilir. Dışarı çıkıldığında saç arasına ilştirilir. Bu güzellik bahar sevinci, dağların kokusu, yapılan dokumalara da geçsin diye yapılır⁴²².

Kandil Motifi : Anadolu’da özellikle seccadelerde, mihraptan aşağıya doğru sarkan kandil motifleri işlenir. Selçuklulardan itibaren, her çağda ve günümüz halılarında kullanılan bu motif daha çok İslami karakter taşır. İlahi ışığı sembolize eder. Kandil bir motif olarak tek başına kullanıldığı gibi ibrik, hayatağacı ve çiçek demetleriyle birlikte de işlenebilir⁴²³. Kars, Adana, Hatay, İçel, Konya, Sivas, Adıyaman, Erzurum, Giresun, Gümüşhane Bayburt, vs., yörelerinde dokunan kilimlerde sıkça kullanılmaktadır.

İbrik Motifi: Temizliği ve saflığı simgeleyen bu motife örnek, Kars, Sivas, Erzurum Konya, vs., kilimlerini verebiliriz.

⁴¹⁹ A. Doğanay, “Eyüp Sultan Cami Civarındaki Bazı Mezarların Natüralist Üslupta Klasik Devir Süslemeleri”, **Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla II. Eyüp Sultan Sempozyumu**, 8-10 Mayıs 1998, s. 264.

⁴²⁰ B. Karamağaralı, “Ejder ve Lotus Motifinin Halı Seccadelerdeki İkonografisi”, **Arış**, Yıl: 1, 1998, s. 36.

⁴²¹ S. Bayraktaroğlu, **a.g.e.**, s. 205.

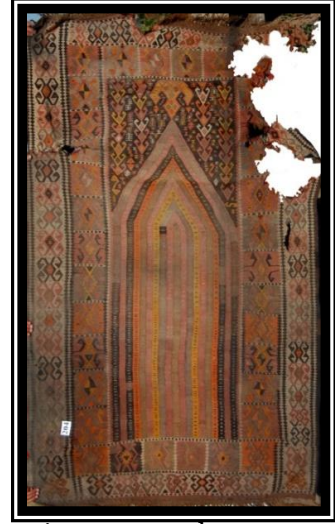
⁴²² S. Aytaç, “Yağcıbedir Yörük Halıları”, **Sanatsal Mozaik**, Aralık 1995, Yıl 1, S. 4, s. 58.

⁴²³ Ü. Bilgin, “XIX. Yüzyıl Seccadeleri”, **Sanat Dünyamız**, Y. 6, S.17 1979, s.18.

YEDİNCİ BÖLÜM

7. KARS YÖRESİ'NDE TESPİT EDİLEN DÜZ DOKUMALARIN KATALOĞU VE TAHLİLLERİ

KATALOG NO	: 1
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim seccade
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Selim/Bozkuş Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 130x220cm.
Çözü -Atkı	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, turuncu, kahverengi, sarı, mor, beyaz
Dokuma Tekniği	: İlikli-iliksiz, sarma konturlu kilim tekniği.
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen formundaki seccadenin bordürü geniş tutulmuştur. İç içe sıralanmış, hemen hemen aynı ölçülere sahip iki bordürden meydana gelmiştir. Kilimin en dış taraftaki bordürünü, beyaz zemin üzerinde “akrep” motifleri doldurmaktadır. Motifler siyah, yeşil ve turuncu renkte alternatif olarak sıralanmaktadır. İç taraftaki bordür, “sandık” motiflerinin içerisine yerleştirilmiş “bereket” motiflerinin sıralanmasından meydana gelmektedir (Motif çizim no:1). Sandık içerisinde yeşil, kırmızı ve turuncu zemin üzerinde yer alan motiflerin arasında “sıçandişi” ve “tarak” motifleri kullanılmıştır.

Mihrap zemini iç içe geçmiş ince şeritlerden oluşmaktadır. Orta zeminde bulunan şeritlerin zemini, kırmızı, siyah, turuncu, yeşil renkte olup, üzeri yatay çizgilerle dolgulanmıştır. Mihrap ucu “em damgası” (elibelinde motifi) ile sonlanmaktadır (Motif çizim no:2). Siyah renkteki mihrap köşe boşlukları, “hayat ağacı” (Motif çizim no:4), “bukağı” (Motif çizim no:5), “tarak” motifleriyle bezelidir. Tarak motifleriyle sınırlandırılan bordür çevresinde, sarma konturlu kilim tekniğinde yapılmış “akrep” motifleri yer alır (Motif çizim no:3).

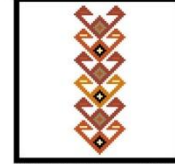
Motif çizim no: 001
Sandık

Motif çizim no:002
Elibelinde/em Damgası

Motif çizim no:003
Bereket

Motif çizim no:004
Hayat Ağacı

Motif çizim no:005
Bukağı

KATALOG NO	: 2
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Digor- Dağpınar Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 1949
Ebatları (En / Boy)	: 160x285cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Seccade
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, turuncu, yeşil, mor, beyaz
Dokuma Tekniği	: İlikli Kilim
Dokumanın Tanımı	:

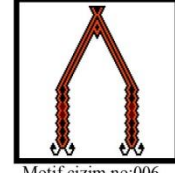

Tek mihraplı kilim seccade, Digor- Dağpınar Köyü'nde tespit edilmiştir. Örnek; ikisi dar, biri geniş üç bordür ile, ortada yer alan mihraptan oluşan bir düzenlemeye sahiptir. En dıştaki ve içteki bordürün genişliği aynı orandadır. İç ve dış bordürde siyah zemin üzerinde, “çengel” motifleri sıralanmaktadır. Mavi, kırmızı, turuncu ve yeşil renkteki “çengel” motifi, tüm bordürü çevrelemektedir. Geniş bordür üzerinde turuncu, kırmızı, sarı ve yeşil renkte “bereket” motifi yer almaktadır.

Mihrap ucu yukarı doğru sivrilerek, “em damgası” (elibelinde) motifleriyle sonlanır (Motif çizim no:7). Mihrap çevresi çengel motifleriyle sınırlandırılmaktadır.

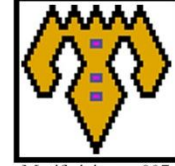
Yeşil renkteki mihrap zemini üzerinde “saçbağı” (Motif çizim no:8), “akrep” (Motif çizim no:10), “muska”, “çiçek” (Motif çizim no:9) ve aşağıya doğru sarkan “kandil” (Motif çizim no:6) motifleri yer alır. Kırmızı zeminli mihrap boşluğunda “çengel” (Motif çizim no:11) , “akrep”, “göz”, “bukağı” ve “em damgası” (elibelinde) (Motif çizim no:12) motiflerine yer verilmiştir.

Atkı ve çözgüde yün kullanılmıştır. İlikli kilim tekniği ile yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. İplerin boyanmasında suni boya uygulanmıştır.

Motif çizim no:006

Kandil

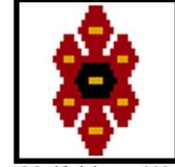
Motif çizim no:007

Elibelinde/em Damgası

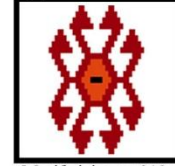
Motif çizim no:008

Sacbağı

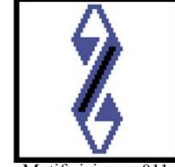
Motif çizim no:009

Çiçek

Motif çizim no:010

Akrep

Motif çizim no:011

Çengel

Motif çizim no:012

Elibelinde/em Damgası

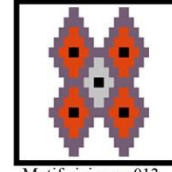
KATALOG NO	: 3
Dokunduğu Yer	: Erzurum
Dokuma Türü	: Kilim
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış - Yağbasan Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 110x160cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Seccade
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, turuncu, kahverengi, sarı, mavi, yeşil, siyah, beyaz
Dokuma Tekniği	: İlikli Kilim
Dokumanın Tanımı	:

Tek mihraplı kilim seccade de, geometrik motiflerin hâkim olduğu görülür. Örnek, renk ve kompozisyon açısından ele alındığında Erzurum yöresine özgü karakteristik özellikler göstermektedir.

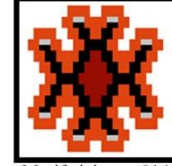
Örnekte, üç adet bordür çerçeve oluşturur. En dıştaki bordürün zemini siyah renkte olup üzerinde, “koçboynuzu” motifi sıralanmaktadır. Orta bordürün zemini, sarı renktedir. Bu bordürü “akrep” motif (Motif çizim no:19) çevrelemektedir. Mor renkteki iç bordürün zemini üzerinde, “pıtrak” (iç oğuz / oğ damgası) (Motif çizim no:14) ve “hayat ağacı” motifleri yer almıştır.

Mihrap formu farklı bir tarzda ele alınmıştır. Üst kısımların çevresi “tarak”, alt taraf “çengel” motifleriyle çevrelenmiştir. Mihrap zemini yeşil renkte olup, ortasında “hayat ağacı” motif (Motif çizim no:16) ile, iki yanında simetrik yerleştirilmiş “küpe” (Motif çizim no:18) ve “hayat ağacı motif” (Motif çizim no:15) dikkat çeker. Mihrabın alt kısmında “elibeline” (em damgası) motifi sıralanır. Kırmızı renkteki mihrap zemin boşluklarında “çiçek” (Motif çizim no:13), “musk”, “küpe” ve “hayat ağacı” (Motif çizim no:17) motifleri görülür. Yünlerin boyanmasında suni boya uygulaması yapıldığı anlaşılmaktadır.

Motif çizim no:013

Çiçek

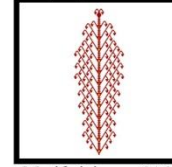
Motif çizim no:014

Pıtrak

Motif çizim no:015

Hayatağacı

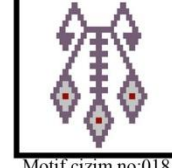
Motif çizim no:016

Hayatağacı

Motif çizim no:017

Basak/Hayatağacı

Motif çizim no:018

Küpe

Motif çizim no:019

Akrep

KATALOG NO	: 4
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış - Yayıklı Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 1951
Ebatları (En / Boy)	: 130x220cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Seccade
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, turuncu, kahverengi, pembe, sarı, mor, beyaz
Dokuma Tekniği	: İlikli Kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen formlu örnek, Yayıklı (Divik) Köyü'nde dokunmuştur. Örnekte iki eşit genişlikte bordür yer almaktadır. Kilimin en dış çerçevesini incecik “zikzak” motifleri çevreler.

Dış bordür, bej rengi zemin üzerinde “bereket” motiflerinden oluşan düzenleme ile dikkat çeker. “Tarak” motifleriyle ayrılan siyah zeminli iç bordürü, dal üzerinde sıralanmış “çiçek” motifleri (Motif çizim no:26) çevrelemektedir.

Kilimde, geometrik motiflerin yanı sıra, stilize edilmiş ve natüralist üslupta bitkisel motiflerin kullanıldığı bir düzenleme ile karşılaşılır.

Mihrap şekli, ince ve uzun formdadır. Mihrap formu “çengel” motifleriyle belirginleştirilmiştir. Mihrap zemini, yeşil renktedir. Ortasında “hayat ağacı” motifi (Motif çizim no:23) iki yanında simetrik şekilde natüralist üslupta yapılmış “karanfil” (Motif çizim no:25) ve “gül” (Motif çizim no:24) motifleri yer alır. Mihrap ucu yukarı doğru sivrilerek “koçboynuzu” motifleriyle sonlanır.

Kırmızı renkteki zemin boşluklarında “çiçek” (Motif çizim no:20-21) ve “elibelinde” motifleri (Motif çizim no:22) görülür.

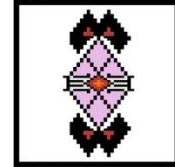
Yünlerin boyanmasında suni boya uygulanmıştır.

Motif çizim no:020
Çiçek

Motif çizim no:021
Çiçek

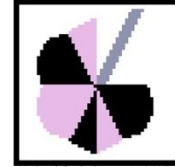
Motif çizim no:022
Elibelinde/Çiçek

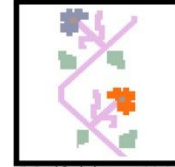
Motif çizim no:023
Hayatağacı

Motif çizim no:024
Çiçek

Motif çizim no:025
Karanfil

Motif çizim no:026
ÇiçekB

KATALOG NO	: 5
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Arpaçay- Güvercin Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: H. 1315/M.1896
Ebatları (En / Boy)	: 140x220cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Seccade
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, turuncu, yeşil, sarı, mor, beyaz
Dokuma Tekniği	: İlikli Kilim
Dokumanın Tanımı	:

Tek mihraplı seccade örneği olup, Kars- Arpaçay yöresine ait bir dokumadır. Örnek ikisi dar, biri geniş olmak üzere üç bordürden oluşmaktadır. Dış bordür zemini, siyah renktedir. Üzerinde farklı renklerin kullanıldığı “nazarlık” (saçbağı) (Motif çizim no:33) motifleri yer alır. “Tarak” motifiyle ayrılan geniş bordürün zemini, kırmızı olup, altıgen içerisinde “yıldız” motifiyle çevrelenmiştir (Motif çizim no:28). Siyah zeminli iç bordürü bir sağa, bir sola doğru yerleştirilmiş, “çengel” motifi çevrelemektedir (Motif çizim no:32). Alt ve üst bölümde “deveboynu” motifi görülür.

Mihrap merdiven şeklinde yukarıya doğru daralarak sonlanmaktadır. İnce ve uzun bir görünüme sahip olan mihrap çevresi “çengel” motifiyle belirgin şekle getirilmiştir. Mihrap zemini yeşil renkte olup, içerisinde “kurtağı”, “ejder” (Motif çizim no:27) ve “bukağı” motifleri görülür.

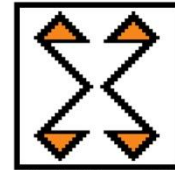
Kırmızı renkteki zemin boşluklarında “çengel” (Motif çizim no:29), “bukağı”, “saçbağı” (Motif çizim no:31), “göz”, “bereket” (Motif çizim no:30) ve “tarak” motifleri yer alır. Zemin boşluklarında “küpe”, “çengel” ve “bukağı” dolgu motifleri olarak kullanılmıştır. Yünlerde suni boya uygulanmıştır. Kilimin atkısı ve çözgüsü yündür.

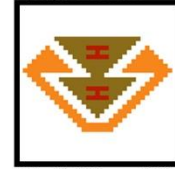
Motif çizim no:027
Ejder

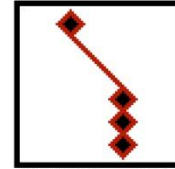
Motif çizim no:028
Yıldız

Motif çizim no:029
Cengel/Bereket

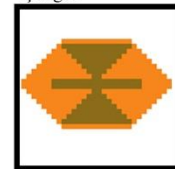
Motif çizim no:030
Bereket

Motif çizim no:031
Saçbağı

Motif çizim no:032
Cengel

Motif çizim no:033
Saçbağı

KATALOG NO	: 6
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
İnceleme Tarihi	: 03.08.2008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış - Karaorgan Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 150x175cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Seccade
Kullanılan Malzeme	
Çözü - Atkı	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, turuncu,
Dokuma Tekniği	: İlikli Kilim
Dokumanın Tanımı	:

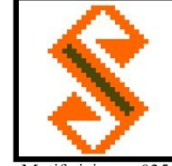
Kareye yakın ölçülerdeki tek mihraplı seccade, Sarıkamış-Karaorgan yöresine ait orijinal dokumadır. Kilim örneğinde, hemen hemen birbirine yakın ölçülerde iç içe sıralanmış dört adet bordür dikkat çekmektedir. Bordür kısmı mihrap kısmına oranla geniş tutulmuştur. Dokumanın en dış kısmında yer alan, siyah zemin üzerinde, kenarları “deveboynu” motifi ile sınırlanan bordürde, belli bir düzende yerleştirilmemiş, “elibeline” (em damgası) (Motif çizim no:37), “muska”, “yıldız” (Motif çizim no:36) motifleri yer alır. Üst ve alt bölümde “çiçek” motifleri dikkat çeker. Dıştan içe doğru ikinci ve üçüncü bordürlerde beyaz renkli zemin üzerinde “saçbağı” (Motif çizim no:39) motifi simetrik olarak yerleştirilmiştir. Siyah zeminli iç bordürü “çengel” motifi (Motif çizim no:35) çevrelemektedir.

Mihrap zemini birçok yerde uygulandığı gibi yeşil renktedir. Mihrap kenarları “çengel” motifiyle çevrelenmiştir. Mihrap formu, basamaklar halinde yükselerek “muska” şeklinde son bulur.

Mihrap içerisinde “çengel” (Motif çizim no:34), “em damgası” (elibeline) (Motif çizim no:40), “bereket” (Motif çizim no:38) motifleri yatay şekilde sıralanmıştır. Kırmızı renkteki mihrap zemin boşluklarında, “saçbağı” motifi dolgu olarak uygulanmıştır. Yünlerin boyanmasında doğal boya uygulanmıştır.

Motif çizim no:034
Cengel/Bereket

Motif çizim no:035
Cengel

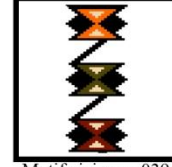
Motif çizim no:036
Yıldız

Motif çizim no:037
Elibelinde/em Damgası

Motif çizim no:038
Bereket

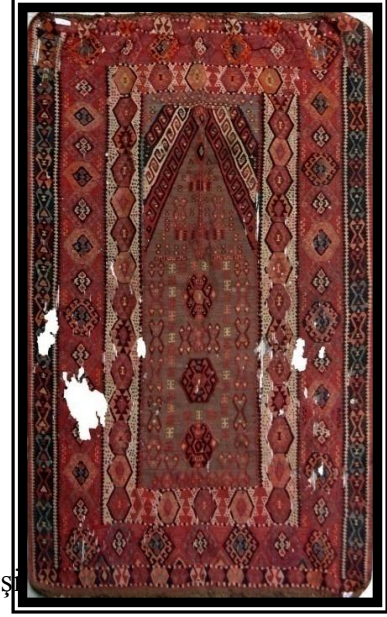

Motif çizim no:039
Saçbağı

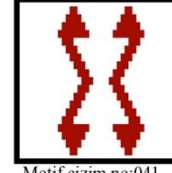
Motif çizim no:040
Elibelinde/em Damgası

KATALOG NO	: 7
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim Seccade
Envanter No	: 9.14.73
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 140x185cm.
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, turuncu, yeşil
Dokuma Tekniği	: İlikli Kilim
Dokumanın Tanımı	:

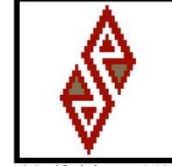

Tek mihraplı seccade, Kars yöresine ait, orijinal bir dokumadır. Dikdörtgen forma sahip örnekte, geometrik motifler hâkimdir. Renk ve kompozisyon düzeni bakımından yöreye özgü niteliktedir. Kompozisyon düzeni, motiflerin yerleştirilmesi, işçilik bakımından güzel bir örnektir. Kilim; ikisi dar, biri geniş olmak üzere üç bordüre sahiptir. Siyah zeminli dış bordürü, uzun kenarlarda “bereket” motifi (Motif çizim no:41), kısa kenarlarda “muska” (Motif çizim no:47) motifi, “bereket” (çengel) motifinin arasında boşluk doldurmak amaçlı “bukağı” motifi yer alır. Kırmızı renkli geniş bordürün etrafını “akrep” motifi (Motif çizim no:46) çevrelemektedir. Motif aralarında “yılan” motifi, zemin boşluklarını doldurmaktadır. İç bordür dış bordüre nazaran daha geniştir. Beyaz zemin üzerine “yıldız” motifi (Motif çizim no:43), bordürü çevrelenmiştir. Motif aralarında nokta şeklinde zemin dolgusu yapılmıştır.

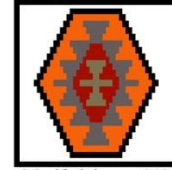
Mihrap zemini yeşil renkte olup, iki tarafta simetrik olarak düzenlenmiş “saçbağı”, “koçboynuzu”, “yılan” motiflerine yer verilmiştir. Ortasında ise dikey yerleştirilmiş “akrep” (Motif çizim no:45) ve kandil görünümü verilmiş “hayat ağacı” (Motif çizim no:44) motifleri sıralanmıştır. Mihrap ucu, yukarı doğru daralarak “muska” şeklinde son bulmuştur. Mihrap üç sıra “çengel” motifi (Motif çizim no:42) ile dolgulanmıştır. Mihrap dışındaki boşlukta “bukağı” motifleri yer alır. Yünlerin boyanmasında doğal ve suni boya kullanılmıştır.

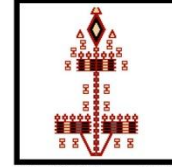
Motif çizim no:041
Cengel/Bereket

Motif çizim no:042
Cengel

Motif çizim no:043
Yıldız

Motif çizim no:044
Hayatağacı

Motif çizim no:045
Akrep

Motif çizim no:046
Akrep

Motif çizim no:047
Muska

KATALOG NO	: 8
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
İnceleme Tarihi	: 04.08.2008
Bulunduğu Yer	: Selim /Akçakale Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 1956
Ebatları (En / Boy)	: 85x150cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Kullanılan Malzeme	
Çözü -Atkı	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, turuncu, yeşil, siyah, mavi, beyaz, sarı
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim, cicim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen formlu örnek, Kars yöresine aittir. Tek mihraplı seccade grubuna giren kilim örneğinde, geometrik motifler hâkimdir. Diğer seccade örnekleri ile karşılaştırıldığında sade bir görünüme sahiptir.

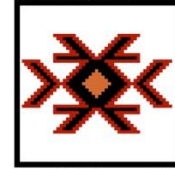
Kilim örneğine bakıldığında; tek mihraptan oluşan, baş koyma yerinin irice ele alındığı bir düzenleme ile dikkati çeker. Bordürde “çiçek” (Motif çizim no:51) motiflerinin mor zemin rengi üzerinde sıralandığı görülür. Alt tarafta yer alan kısa kenar bordüründe “karanfil” motifleri işlenmiştir.

Mihrap ucu yukarıya doğru daralarak “baklava” (muska) şeklinde son bulur. Baklava içerisinde yerleştirilen “akrep” (Motif çizim no:48) motifinin tam ortasında “çiçek” motifi yer alır. Mihrap kenarları “çengel” motifiyle çevrelenmiştir. Mihrap içerisinde yeşil zemin üzerinde “çengel”, “çiçek” (Motif çizim no:54), “saçbağı (Motif çizim no:50) motifleri yer almaktadır. Mihrap ucundan aşağıya doğru sarkan “kandil” (Motif çizim no:53) motifi dikkat çekicidir. Mihrap zemin içerisinde yer alan “çengel” motifleri cicim tekniğinde işlenmiştir.

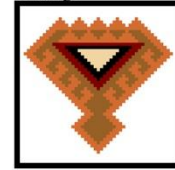
Zemin rengi kırmızı olan zemin köşeliklerinde “pıtrak” (iç oğuz / oğ damgası) (Motif çizim no:49) ve “elibeline” (Motif çizim no:52) motifleri görülür.

Motif çizim no:048
Bereket/Akrep

Motif çizim no:049
Bukağı

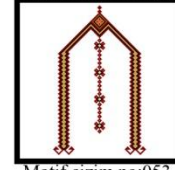
Motif çizim no:050
Sacbağı

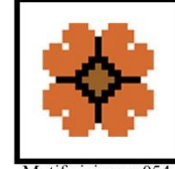
Motif çizim no:051
Çiçek

Motif çizim no:052
Elibelinde/em Damgası

Motif çizim no:053
Kandil

Motif çizim no:054
Çiçek

KATALOG NO	: 9
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
	Sarıkamış /
Bulunduğu Yer	: Yayıklı (Divik) Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 150x275cm.
Üretim Tipi (Cinsi)	: Seccade
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, turuncu, yeşil, siyah, mavi, beyaz, pembe
Dokuma Tekniği	: İlikli Kilim
Dokumanın Tanımı	:

Bitkisel motiflerin hâkim olduğu bir seccade kilim dokumasıdır. Sarıkamış yöresinde çoğunlukla yer yaygılarının kompozisyonlarında görülen bitkisel düzenlemeler, seccade / namazlık türü dokumalarda da karşımıza çıkmaktadır.

Kilim örneğinde; biri geniş, diğeri dar olmak üzere iki bordür düzenlemesi dikkat çeker. Siyah zeminli dış bordürü, dallar üzerine yerleştirilmiş “çiçek” motifleri çevrelemektedir. İç bordürde beyaz zemin üzerinde “suyolu” motif (Motif çizim no:60) yer alır.

Tek mihraplı olarak düzenlenmiş kompozisyonda; kırmızı zemin üzerine dikey olarak düzenlenmiş, farklı boylarda ve renklerde “çiçek” motifleri (Motif çizim no:55) yerleştirilmiştir. Mihrap nişinin ortasından içerisinde mum yanan “kandil” motif (Motif çizim no:58) sarmaktadır. Mihrabın etrafı “çengel” motifiyle (Motif çizim no:61) çevrelenmiştir.

Mihrap ucu yukarıya doğru sivrilerek “koçboynuzu” motifiyle sonlanır. Yeşil renkli köşe zemin boşluklarında “ibrik” (Motif çizim no:59) ve “hayatağacı” motif (Motif çizim no:56-57) yer alır.

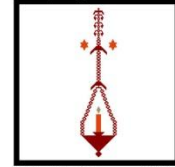
Motif çizim no:055
Çiçek

Motif çizim no:056
Hayatağacı

Motif çizim no:057
Hayatağacı

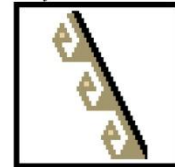
Motif çizim no:058
Kandil

Motif çizim no:059
İbrik

Motif çizim no:060
Suyolu

Motif çizim no:061
Çengel

KATALOG NO	: 10
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Digor / Dağpınar Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 130x260cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim, Cicim
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, turuncu, yeşil, siyah, mavi, beyaz, sarı
Dokuma Tekniği	: İlikli Kilim
Dokumanın Tanımı	:

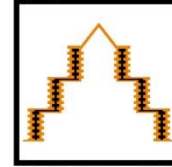

Dikdörtgen formundaki kilim-seccade Kars yöresine ait bir örnektir. Kompozisyon, renk ve motif açısından karakteristik özellikler yansıtır. Kilimde geometrik motifler hâkimdir. Kilim örneğinde, iki geniş ve bir dar bordür ile üç bordür ve orta zeminden oluşan bir düzenleme dikkat çeker. Orta alan, bordürün kapladığı alana nazaran daha dar gözükmemektedir. Dokumada yer alan en dış bordür siyah zeminlidir. Bordür üzerinde uzun kenarlarda “çengel” motifleri (Motif çizim no:62) yer almaktadır. Alt ve üst tarafta “deveboynu” motifiyle sınırlandırılan kısımda “akrep” motifi (Motif çizim no:66) görülmektedir. Orta bordürde kırmızı zemin üzerinde “yıldız” motifi (Motif çizim no:64) sıralanmaktadır. İç bordür dış bordüre nazaran daha dar olup, siyah zemin üzerinde “çengel” motifleri ile dikkat çeker.

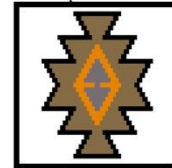
Mihrap ucu basamaklar şeklinde sonlanarak mihrap uzunluğuna nispeten kısa tutulmuştur. Yeşil zeminli mihrap nişinin içerisinde “göz” (Motif çizim no:67), “saçbağı”, (Motif çizim no:65) “bereket” (Motif çizim no:68) ve “çengel” motiflerine yer verilmiştir. Bazı yerlerde cicim tekniği uygulanmıştır. Mihrap çevresi “tarak” (Motif çizim no:63) motifiyle sınırlandırılmıştır. Kırmızı renkteki köşe zemin boşluklarında “göz” motifi dikkat çeker. Doğal boya uygulanmıştır.

Motif çizim no:062
Cengel

Motif çizim no:063
Mihrap/Tarak

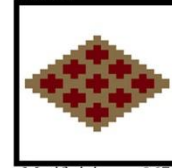
Motif çizim no:064
Yıldız

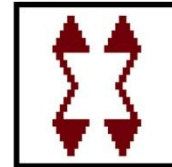
Motif çizim no:065
Saçbağı

Motif çizim no:066
Akrep

Motif çizim no:067
Göz

Motif çizim no:068
Çengel/Bereket

KATALOG NO	: 11
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim / Saf Seccade
Envanter No	: 1.25.80
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 134x430cm.
Kullanılan Malzeme	
Çözü - Atkı	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, kahverengi, yeşil, siyah, mavi, beyaz, sarı, pembe
Dokumanın Tanımı	:

Kars yöresine ait ince-uzun saf seccade de dikkat çeken husus, kompozisyon düzenlemesidir. Bordürlerin kapladığı alan, orta alana göre daha fazladır. Dokumada üç dar ve bir geniş olmak üzere dört bordür yer almaktadır. En dış bordürü “elibeline” motifi çevreler. Beyaz zemin rengindeki ikinci bordür üzerinde “saçbağı” motifi sıralanmaktadır. Geniş bordürün siyah zemin üzerinde, “sandık” motifi içerisine yerleştirilmiş “hayatağacı”, “pıtrak” (iç oğuz / oğ damgası), “canavar ayağı”, “akrep (Motif çizim no:71), “çengel” (Motif çizim no:74) , “göz” (Motif çizim no: 70), “yıldız” (Motif çizim no:73) ve “bukağı” motifleri ile dikkat çeker. Dördüncü bordür, beyaz zemin üzerinde yerleştirilmiş “çengel” motiflerinin sıralamasından meydana gelir.

Örnekte, orta zemin, üst üste sıralanmış beş mihraptan oluşmaktadır. Mihrap araları birbirinden bağımsız olarak ele alınmış olup, aralarında “yıldız” motifine yer verilmiştir. Mihrap zeminini yeşildir. Mihrap ucu “akrep” motifiyle sonlandırılmıştır. Mihrap zemininin etrafı “çengel” (Motif çizim no:75) motifiyle çevrili olup, içerisinde iki yana sarkan ucu çengelle biten, ortasında “küpe” ve “çiçek”ten oluşan “kandil” motifi yer alır (Motif çizim no:72). Ayrıca “küpe”, “bukağı”, “çiçek” ve “göz” motifine yer verilmiştir. Kırmızı zemin rengindeki mihrap köşelerinde “el” motifi dikkat çekicidir. İki taraftan sarkan “çiçek”, “ibrik” (Motif çizim no:69), “bukağı” ve “yılan” motifi görülür.

Motif çizim no:069
İbrik

Motif çizim no:070
Göz

Motif çizim no:071
Akrep

Motif çizim no:072
Kandil

Motif çizim no:073
Yıldız

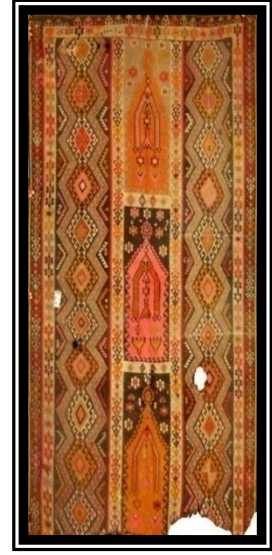

Motif çizim no:074
Bereket

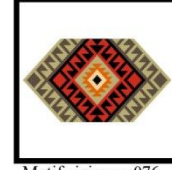
Motif çizim no:075
Sandık

KATALOG NO	: 12
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim / Saf Seccade
İnceleme Tarihi	: 04.08.2008
Bulunduğu Yer	: Selim / Karahamza Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: H.1340 / M.1921
Ebatları (En / Boy)	: 145x235cm.
Kullanılan Malzeme	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, turuncu, yeşil, siyah, pembe, beyaz
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen formu çok uzun boyutlu fakat kesik olarak bulunmuş kilim seccade, Kars yöresine aittir. Geometrik motifler hâkimdir. Örnekte, bordür alanının orta alandan daha geniş tutulması dikkat çeken hususlardandır. Örnekte kompozisyon düzeni, üç dar bordür ve üç bölüme ayrılmış orta alandan meydana gelmektedir. En dış bordür, siyah renkte zemin üzerine “çengel” motiflerinin “hayat ağacı” (Motif çizim no:82) şeklinde düzenlenmesiyle oluşturulmuştur. İçteki ikinci dar bordür, beyaz zemin üzerinde “çiçek” motiflerinin sıralanmasıyla dikkat çeker. “Tarak” motifiyle (Motif çizim no:78) bordür kenarları sınırlandırılmıştır.

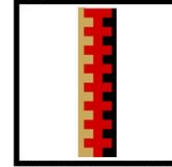
Orta alan, üç bölüme ayrılmıştır. Arasında dar bordür şeklinde düzenlenmiş beyaz zemin üzerine “çengel” motiflerinin yerleştirildiği bir şerit bulunmaktadır. Mihraplı bölümün her iki tarafında üst üste sıralanmış “ejder” motifi (Motif çizim no:76) ve aralarda dolgu motifi olarak “testere”, “çengel”, “bukağı”, “muska” motifleri (Motif çizim no:80) görülür. Mihrap ucu yukarı doğru sivrilerek, “akrep” motifiyle sonlanır. Zemininde iki taraftan sarkan ucu çengelli bölüm içerisinde “küpe”, “çiçek” ve “em” damgası (elibeline) motifi “kandil” şeklinde verilmiştir (Motif çizim no:79). Siyah ve yeşil renkte köşe zemin boşluklarında “çiçek” (Motif çizim no:77), dolgu motifi olarak kullanılmıştır. Alt kısımda “bereket” motifi (Motif çizim no:81) yer alır. Suni ve doğal boya uygulanmıştır.

Motif çizim no:076
Ejder/Bereket

Motif çizim no:077
Çiçek

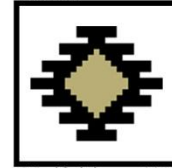
Motif çizim no:078
Parmak/Tarak

Motif çizim no:079
Kandil/Mihrap

Motif çizim no:080
Testere

Motif çizim no:081
Bereket

Motif çizim no:082
Hayatağacı

KATALOG NO	: 13
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
İnceleme Tarihi	: 2.8.2008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış / Başköy Kemal Akbaba evi
Dokunduğu Tarih	: H.1351
Ebatları (En / Boy)	: 145x200cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Saf Seccade
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, turuncu, yeşil, siyah, mavi, beyaz, sarı
Dokuma Tekniği	: İlikli Kilim
Dokumanın Tanımı	:

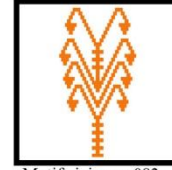

Kars yöresine ait dikdörtgen formlu kilim, saf seccade tarzında yapılmıştır. Renk, kompozisyon ve motif olarak yöresel özellikler gösterir. Sarıkamış / Başköy Camii’nde tespit edilen dokumada geometrik motifler hâkimdir.

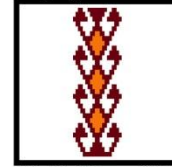
Tek bordüre sahip örnekte, beyaz zemin üzerine em damgası (elibelinde) (Motif çizim no:84) motifi sıralanmaktadır.

Kırmızı zemin üzerine, üç mihrap yan yana yerleştirilmiştir. Mihrap nişi yukarı doğru daralarak “muska” ve “koçboynuzu” motifleriyle sonlandırılmıştır. Mihrap içleri “baklava”, “çiçek” (Motif çizim no:89), iki yana sallanan ucu “koçboynuzu” motifleriyle biten, ortasında çiçeklerin uzatıldığı “kandil” motifi yer alır. (Motif çizim no:86) Mihrap çevresi beyaz zemin üzerinde küçük muska motifleri yerleştirilmiştir.

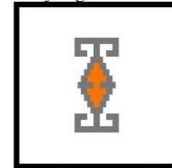
Kırmızı zeminli mihrap boşluklarında “hayat ağacı” (Motif çizim no:83), “çiçek”, “bukağı” (Motif çizim no:88), “muska”, “çengel” (Motif çizim no:87) ve “koçboynuzu” motifleri (Motif çizim no:85) yer alır. Doğal boya kullanılmıştır. Kilimin atkı ve çözgüsü yün olup, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır.

Motif çizim no:083
Hayatağacı

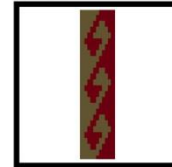
Motif çizim no:084
Hayatağacı

Motif çizim no:085
Koçboynuzu

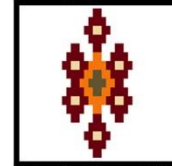
Motif çizim no:086
Kandil

Motif çizim no:087
Canvar izi

Motif çizim no:088
Bukağı

Motif çizim no:089
Çiçek

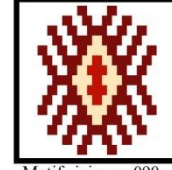
KATALOG NO	: 14
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
İnceleme Tarihi	: 04.08.2008
Bulunduğu Yer	: Selim / Bozkuş Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 1938
Ebatları (En / Boy)	: 150x265cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Saf Seccade
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, turuncu, yeşil, siyah, mavi, beyaz, sarı, pembe
Dokuma Tekniği	: İlikli Kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen formlu örnek kompozisyon, renk ve motif açısından Kars yöresinin özelliklerini yansıtır. Kilim, bir geniş ve bir dar bordür ile, yan yana sıralanmış üç mihraptan oluşan bir düzenlemeye sahiptir.

En dışta bulunan bordür, siyah zemin üzerinde aynı yöne bakan büyükçe yapılmış “çengel” motiflerinin sıralanmasından oluşur. Mihrap çevresini dolaşan bordürde, “çakmak” motifi (Motif çizim no:95) sıralanmıştır. İnce şeritler içerisinde deveboynu motifiyle sınırlandırılan alt ve üst bölümde, turuncu zemin üzerinde “küpe” motifleri yer alır.

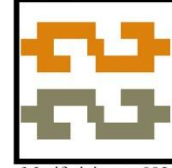
Orta zemin, bölümlere ayrılmış yan yana üç mihraptan oluşur. Mihrap uçları “muska” şeklinde son bulur. Mihrap zemini kırmızı ve yeşil renkte olup, içerisinde “pıtrak” (Motif çizim no:90) , “küpe” (Motif çizim no:96), “saçbağı” (Motif çizim no:91-93), “em damgası” (elibeline), “bukağı”, “tarak”, “akrep”, “koçboynuzu” (Motif çizim no:94) ve “çengel” (Motif çizim no:92) motiflerine yer verilmiştir. Mihrap kenarları “çengel” motifiyle çevrilmiştir. Doğal ve suni boya kullanılmıştır. Atkısı ve çözgüsü yün olup, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır.

Motif çizim no:090
Pıtrak

Motif çizim no:091
Saçbağı

Motif çizim no:092
Cengel

Motif çizim no:093
saçbağı

Motif çizim no:094
kocboynuzu

Motif çizim no:095
Cengel

Motif çizim no:096
Küpe

KATALOG NO	: 15
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: 1.15.83
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 120x425cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Saf Seccade
Kullanılan Malzeme	
Çözü - Atkı	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, turuncu, yeşil, siyah, mavi, beyaz, sarı, pembe
Dokuma Tekniği	: İlikli Kilim
Dokumanın Tanımı	:

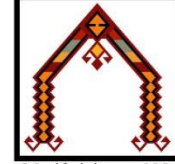

Dikey ekseninde düzenlenmiş ince-uzun ölçülerdeki saf seccade, Kars yöresine ait orijinal dokumadır. Bir kalın ve bir ince bordür ile mihrap aralarına yerleştirilmiş şerit halindeki bordürlerden oluşan, üst üste iki sıra halinde yerleştirilmiş mihrapların oluşturduğu kompozisyon kuruluşu ile dikkat çeker. Siyah zeminli dış bordür, “tarak” motifleriyle sınırlandırılmıştır. İçerisinde “çengel”, “pıtrak” (iç oğuz / oğ damgası), “bukağı”, “em damgası” (elibeline) ve “tarak” motifleri yer alır.

Üst üste yerleştirilen mihrapların çevresini beyaz zemin üzerinde “suyolu” motifini sınırlamaktadır. Mihrap içlerinde “em damgası” (elibeline), “kandil” (Motif çizim no:98), “bereket” (Motif çizim no:103), “çengel”, “yıldız”, “saçbağı”, (Motif çizim no:99-100), “ muska”, “tarak”, “pıtrak” (iç oğuz / oğ damgası) motiflerine yer verilmiştir. Kırmızı renkli zemin boşluklarında “koçboynuzu” (Motif çizim no:101), “pıtrak” (iç oğuz / oğ damgası) (Motif çizim no:102), “muska”, “canavar ayağı”, “bukağı”, “çiçek”, “göz”, “akrep” ve “insan” motifleri (Motif çizim no:97) yer alır. Yünlerin boyanmasında doğal ve suni boya kullanılmıştır. Dokumada ilikli kilim tekniği uygulanmıştır.

Motif çizim no:097
İnsan

Motif çizim no:098
Kandil

Motif çizim no:099
Saçbağı

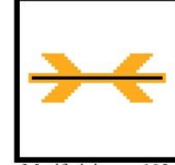
Motif çizim no:100
Saçbağı

Motif çizim no:101
Koçboynuzu

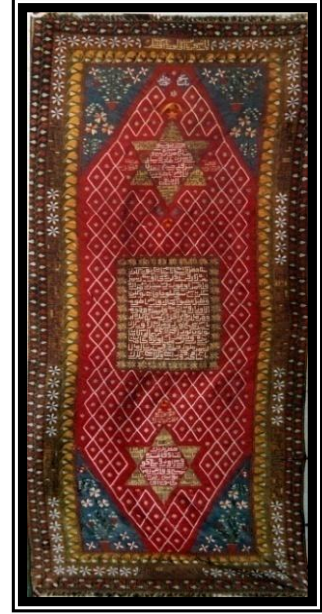

Motif çizim no:102
Pıtrak

Motif çizim no:103
Bereket

KATALOG NO	: 16
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Şenkaya / Bardız
Dokuma Türü	: Kilim
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış/Karakurt Köyü
Dokunduğu Tarih	: 1927
Ebatları (En / Boy)	: 183x220cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Duvar Kilimi
Kullanılan Malzeme	
Çözü - Atkı	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, turuncu, yeşil, lacivert, mavi, beyaz, sarı
Dokuma Tekniği	: İliksiz Kilim
Dokumanın Tanımı	:

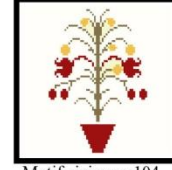

Zennure Karakurt tarafından dokunan bu örnek; tarihi bir nitelik taşıması, üzerindeki kompozisyon ve motifleri açısından önemli görüldüğü için katalog çalışması içerisine alınmıştır. 1918’de Kars, Ardahan, Batum’un (üç sancağın) kırk yıllık Rus işgalinden kurtuluşunu anlatan kufi yazılı kilimdir.

1920’de Ardahan ilini Oltu ilçesine bağlayan ve 14 köyü bulunan Bardız, 1927’de Ardahan ilinin kaldırılması üzerine, Kars’ın Sarıkamış ilçesine bağlanmıştır. 1947’de Sarıkamış’tan alınarak Erzurum’un yeni kurulan Şenkaya ilçesine dâhil edilmiştir. Bu kilim, Sarıkamış Harekâtı’nda Türk Ordusu’nun zaferine inanan, Rus işgali altında yaşayan yöre insanının, bu duygularını kilimlere de yansıttığının bir göstergesidir. Kilim, Enver Paşa’ya hediye edilmek üzere yapılmış fakat verilememiştir.

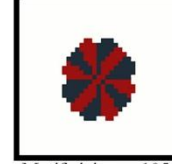
Kilim üç bordüre sahip olup, ortasında methiyeler alan köşe göbekli düzenlenmiş bir kompozisyona sahiptir.

Kilimin en üst tarafında **Mühr-ü Süleyman** motifi içerisinde ve çevresinde kufi harflerle Osmanlıca olarak;

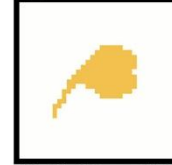
Motif çizim no:104

Çiçek

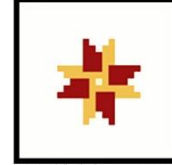
Motif çizim no:105

Çiçek

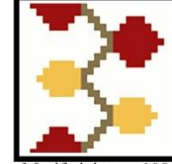
Motif çizim no:106

Yaprak

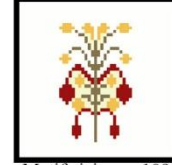
Motif çizim no:107

Yıldız

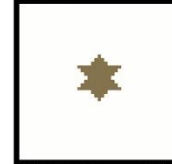
Motif çizim no:108

Suyolu

Motif çizim no:109

Çiçek

Motif çizim no:110

Yıldız

Enver Paşa hazretlerinin Sarıkamış'ta Rus Ordusunu mahvetmesi ve **Kars taharrisi Kânunuevvel 1330 İhsan Paşa, Yusuf Paşa, Hakkı Paşa, Kazım Paşa 3. Ordu Miralay** isimleri geçmektedir.

Ortada dikdörtgen şeklindeki bölümde kufi yazıyla Osmanlıca olarak methiyeler yer almaktadır. İçerisinde;

Yine çıktı asumana namu şanı Türklerin
 Titredi düştü lerze can evine düşmanın
 Kılıcımız Oğuzidir, yetiştir murada
 Binler yaşasun sevgülü Hakan'ı Türklerin
 Vatanın (aduvvi) mübarek uzcu Kars Batum
 El uzatıp made'ne (medet) kılmakta hücum
 Kahramanlar yolu açtı, Türkistan'a gidelüm
 Yaşasın şeci ordu, merdaneleri Türklerin
 Bugün güzel bayram içre, Alem-i İslamiyan
 Terennümde ruhlarımız, millet evladı kambiyah
 Düşmenimiz melül (mahzun) cümle dostlar şadüman
 Yaşasun muhterem vüzerası, vükelası Türklerin
 Hucüm Ordusu
 Kahraman Kumandanları
 Arabistan Kumandanı "Sulh müzakeresi edilmesi

Rusların kovulması (tardı)

Kars Batum'un ilhakı"

Kafkas Kumandanı yazılıdır.

Lacivert zeminli dış bordürde dallar üzerinde "meyve" motiflerine (Motif çizim no:108) yer verilmiştir. Orta bordür zemini kahverengi olup, çiçekler içerisinde Sarıkamış harekâtını anlatan anektodlar yer alır. Yeşil zeminli iç bordürü "yapraklar" (Motif çizim no:106) çevrelemektedir.

Bordürlerde bulunan kufi yazılarda;

Avrupa Devletinin ilan-ı Harbi 1 Temmuz 1330

Uhud-i antikanın tamamen ılgası Eylül sens 1330 (Eylül 1914)

Nasice (dokuyan) Zennure Ginti Hafız Hafız Mehmet Erzurum

Kötekten Rusların Hududu geçmesi Teşrini evvel 1330

yazılıdır.

Kilimde bitkisel motifler (Motif çizim no:105-109) hâkimdir. Kırmızı renkteki orta zemin üzerinde diyagonal sıralanmış baklava motifleri içlerinde “yıldız” motifleri (Motif çizim no:110) sıralıdır. Etrafı çiçek motifleriyle çevrelenmiştir. Üst ve alt tarafta Türk bayrağı ve “altı kollu yıldız” (mühr-ü Süleyman) motifi yer almaktadır. Çevresinde komutan isimleri ve methiyeler görülür. Lacivert zeminli köşelerde “saksıda çiçekler”, (Motif çizim no:104), dallar ve bayrak bulunur. Doğal ve suni boya kullanılmıştır. Atkısı ve çözgüsü yün olup, iliksiz kilim tekniği uygulanmıştır.

KATALOG NO	: 17
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
İnceleme Tarihi	: 04.08.2008
Bulunduğu Yer	: Selim / Bozkuş Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 1938
Ebatları (En / Boy)	: 120x450cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer Yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, turuncu, yeşil, siyah, pembe, beyaz, sarı
Dokuma Tekniği	: İlikli-iliksiz Kilim
Dokumanın Tanımı	:

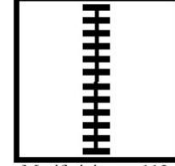
Dikdörtgen formlu kilim örneği Kars yöresine aittir. Biri dar ve biri geniş iki bordüre sahip dokumada geometrik motifler hâkimdir. En dışta bulunan siyah zeminli bordürde “küpe” (Motif çizim no:117) motifleri sıralıdır. Geniş bordürü kırmızı zemin üzerinde sıralanan “akrep” motifleri (Motif çizim no:115) çevrelemektedir. Tekrarlanan “Tarak” motifleri (Motif çizim no 112) bordürü sınırlamaktadır.

Çengel motifi ile belirgin hale getirilmiş çift taraflı mihraba sahip olan dokumanın mihrap uçları, “em damgası” (elibeline) motifiyle sonlanmaktadır (Motif çizim no:113). Mihrap kenarları “çengel” motifiyle çevrelenmektedir. Orta zemin yeşil renkte olup, içerisinde “küpe”, “em damgası” (elibeline) (Motif çizim no:114), “göz”, “koçboynuzu”, “aşk ve birleşim” (Motif çizim no:111) ve “bukağı”(Motif çizim no:116) motiflerine yer verilmiştir. Siyah zeminli köşe boşluklarında “saçbağı”, “yılan”, “bukağı”, “göz”, ve “muska” motifleri görülmektedir.

Dokumada doğal ve suni boya kullanılmıştır. Kilimin atkı ve çözgüsü yün olup, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır.

Motif çizim no:111
Aşk ve Birleşim

Motif çizim no:112
Parmak/Tarak

Motif çizim no:113
Elibeline/em Damgası

Motif çizim no:114
Elibeline/em Damgası

Motif çizim no:115
Akrep

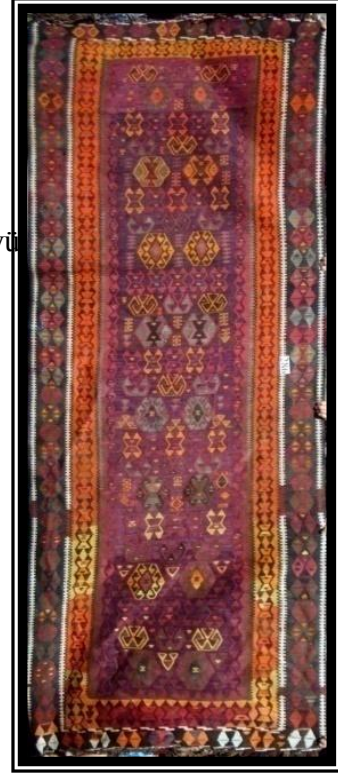

Motif çizim no:116
Bukağı

Motif çizim no:117
Küpe/Saçbağı

KATALOG NO	: 18
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
İnceleme Tarihi	: 04.08.2008
Bulunduğu Yer	: Kars/Merk.Subatan Köyü Mevlüt Öztürk'ün Evi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 130x320cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yolluk
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, turuncu, yeşil, siyah, mor, beyaz, sarı
Dokuma Tekniği	: İlikli Kilim
Dokumanın Tanımı	:

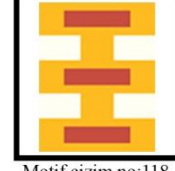
Dikdörtgen forma sahip kilim örneği Kars- Subatan Köyü'nde tespit edilmiştir. Örnek iki bordürlü, serpm motifli düzenlemesiyle dikkati çeker. Mor rengin ağırlıklı kullanıldığı görülür.

Siyah zeminli dış bordür “tarak” motifleriyle (Motif çizim no:123) sınırlandırılmış olup, “saçbağı” (Motif çizim no:120) motifiyle çevrelenmektedir.

İç bordür turuncu renkte ve üzeri “çengel / bereket” (Motif çizim no:122) motifleri ile sıralanmıştır. Motiflerdeki renklerin münavebeli olarak dizilmesi ile zengin bir görüntü kazandırılmıştır.

Orta zeminde motifler yatay eksende serpiştirilmişlerdir. Düzenlemede belirli bir sistem görülmemektedir. Zemini doldurmak amacıyla, farklı büyüklüklerde, “koçboynuzu”, “em damgası” (elibeline), “saçbağı”, “akrep” (Motif çizim no:121), “tarak” (Motif çizim no:118), “bukağı”, “göz” ve “bereket” (Motif çizim no:119) motifleri kullanılmıştır.

Yünlerde suni boya kullanılmıştır. Dokumanın atkı ve çözgüsü yün olup, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır.

Motif çizim no:118
Parmak/Tarak

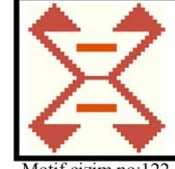
Motif çizim no:119
Bereket

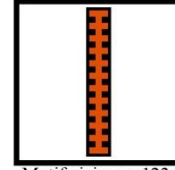
Motif çizim no:120
Saçbağı

Motif çizim no:121
Akrep

Motif çizim no:122
Çengel/Bereket

Motif çizim no:123
Parmak/Tarak

KATALOG NO	: 19
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
İnceleme Tarihi	: 04.08.2008
Bulunduğu Yer	: Digor / Dağpınar Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 150x400cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yolluk
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Bordo, turuncu, yeşil, mor, siyah, mavi
Dokuma Tekniği	: İlikli Kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Digor / Dağpınar Köyü'nde tespit edilmiştir. İki ince ve bir kalın bordürü bulunmaktadır. Kilimde orta zeminde yatay ekseninde düzenlenmiş motifler dikkat çeker.

En dış bordürde; koyu kırmızı zemin üzerinde, “koçboynuzu” motifleri yer almıştır. “Tarak” motifleri tekrarlanarak bordürü sınırlamaktadır (Motif çizim no:130).

Siyah zeminli geniş bordürde altıgenler içerisinde, “ejder” (Motif çizim no:125) motiflerinin sıralanmasından ibaret bir kompozisyon görülür.

Turuncu renkte zemine sahip iç bordürü tekrarlanan “koçboynuzu” (Motif çizim no:129) motifleri çevrelemektedir.

Dikdörtgen formlu örneğin zemini, alternatif olarak sıralanmış “em damgası” (elibeline) (Motif çizim no:126), “yıldız”, (Motif çizim no:124) ve “çengel” (Motif çizim no:127-128) motifleri ile dolguludur. Renkler de sıralı şekilde yerleştirilmiştir.

Yünlerde doğal boya kullanılmıştır. Dokumanın atkı ve çözgüsü yündür.

Motif çizim no:124
Yıldız

Motif çizim no:125
Ejder

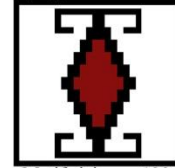
Motif çizim no:126
Elibelinde

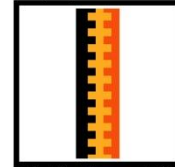
Motif çizim no:127
Cengel

Motif çizim no:128
Cengel

Motif çizim no:129
koçboynuzu

Motif çizim no:130
Tarak/Parmak

KATALOG NO	: 20
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: 4.13.67
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 100x108 cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Cecim
Üretim Tipi (Cinsi)	: At Çulu
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, beyaz
Dokuma Tekniği	: Çözgüyüzlü Cicim
Dokumanın Tanımı	:

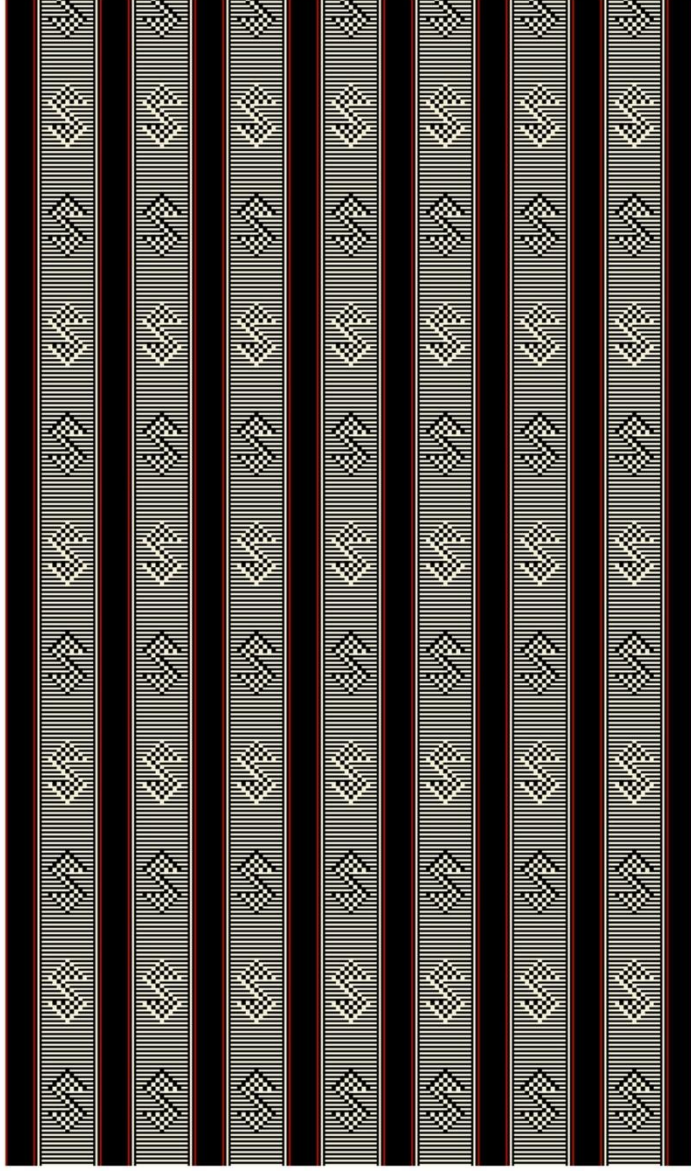
Kars yöresine ait olan dokuma, “at çulu” olarak tasarlanmıştır. Atın boğazına gelen kısım oyularak, boynundan rahat geçirilmesi amaçlanmıştır.

Bu dokumada en dikkat çekici özellik, çözgü yüzlü cicim tekniğinde yapılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Günümüzde artık yapılmayan bu dokuma türü, fazla bilinmemektedir.

Örnek kompozisyonu ince şeritler halinde yapılmıştır. Şeritler üzerinde “çengel” motifi (Motif çizim no:131) yer almaktadır. Şaklar halinde yapıp, sonradan birleştirilmiştir.

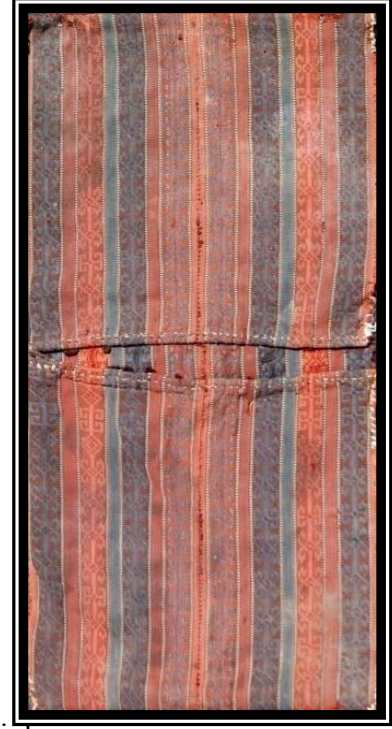
Dokumada, tek taraflı, kabarık motifli, çözgü yüzlü cicim tekniği uygulanmıştır. Çözgü ipi hem desen oluşturur, hem de çözgü amacıyla kullanılır. Bu nedenle çözgü ipinin sayısı çok fazladır. Dokuyucu, desen iplerini ve çözgüleri iyi seçmek durumundadır. Atkı ipi ise genellikle tek renklidir.

Karadeniz, Orta, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nde yaygın olan bu dokuma türü, at örtüsü, heybe, hurç vb. amaçlarla kullanılır. Üzerinde yünlerden yapılmış püsküllerle süslenmiştir.

Motif çizim no:131
Çengel

KATALOG NO	: 21
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Cicim
Envanter No	: 4.8.77
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 50x97cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Cicim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Heybe
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, bordo, mavi, beyaz
Dokuma Tekniği	: Çözgüyüzlü cicim
Dokumanın Tanımı	:

Boyuna şeritler halinde dokunmuş örnek, Kars yöresine ait olup, 50x97 cm. ölçülere sahiptir.

Heybe örneğinde dokuma, şaklar halinde dokunup sonradan birleştirilmiş ve sonra heybe şeklinde dikilmiştir.

Boyuna ince şeritler halinde düzenlenen kompozisyonda, “koçboynuzu” motifi (Motif çizim no:132) tekrarlanmıştır.

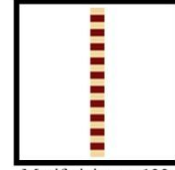
Dokuma, “iki taraflı, kabarık nakışlı, çözgü yüzlü cicim tekniği” nde yapılmıştır. Bu dokuma türü, daha çok “uçayak” denilen tezgâhta dokunur. Desenler çözgülerle elde edilir. İki taraflı bir görünüme sahiptir.

Örnekte kullanılan ipler, doğal boya ve suni boya ile boyanmıştır. Dokumanın, atkı, çözgü ve desen iplerinin malzemesi yündür.

Örnekte, kırmızı, bordo, mavi ve beyaz renkler görülür.

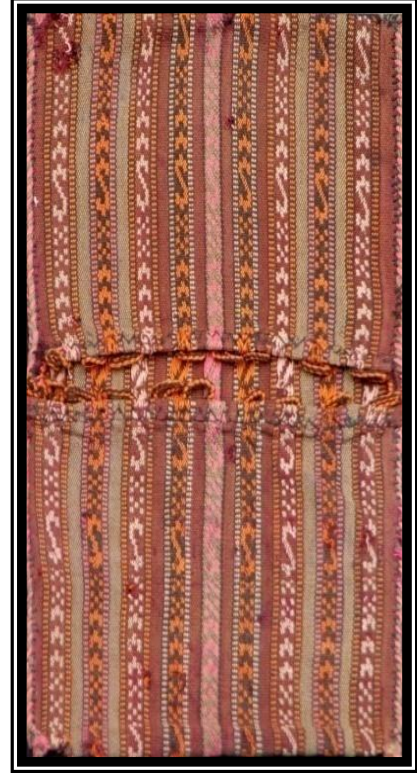

Motif çizim no:132
Koçboynuzu

Motif çizim no:133
Sıçan Dişi

KATALOG NO	: 22
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Çözüyüzlü Cicim
Envanter No	: 3.3.73
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 40x75cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Cicim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Heybe
Kullanılan Malzeme	
Çözgü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, pembe, turuncu, siyah, kahverengi
Dokuma Tekniği	: Bezayağı dokuma, çözgüyüzlü cicim
Dokumanın Tanımı	:

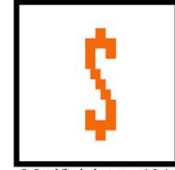
Kars yöresine ait dokuma, 40x75 cm. ölçülerinde iki şak halinde dokunup, daha sonra birleştirilmiştir.

Boyuna şeritler halinde heybe olarak dokunan örnekte, geometrik motifler hâkimdir.

Boyuna düzenlenmiş ince şeritle sınırlı bordürler içerisinde “yaba” (Motif çizim no:137), “çengel” (Motif çizim no:134) ve “göz” (Motif çizim no:135) motiflerine yer verilmiştir. Kenarlarda “sıçandışı” motifi şeritleri sınırlamaktadır. Bir sıra desenli, bir sırada boş bırakılarak düzenlenmiş şeritler, kompozisyonun temelini oluşturur.

Örnek, “tek taraflı, kabarık motifli, çözgüyüzlü cicim tekniği”nde dokunmuştur. Bu teknikte, çözgü ipi hem desen oluşturur, hem de çözgü amacıyla kullanılır. Bu nedenle çözgü ipinin sayısı çok fazladır. Dokuyucu desen iplerini ve çözgüleri iyi seçmek durumundadır. Atkı ise, genellikle tek renklidir.

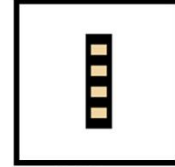
Dokumada suni ve doğal boyalı ipler kullanılmıştır.

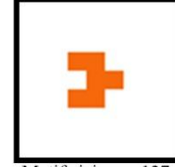
Motif çizim no:134
Çengel

Motif çizim no:135
Göz/Kedi izi

Motif çizim no:136
Sıçan Dişi

Motif çizim no:137
Yaba

KATALOG NO	: 23
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Cicim
Envanter No	: 6.1.68
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 142x196cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Cicim
Üretim Tipi (Cinsi)	: At çulu
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, lacivert, mavi, sarı, siyah, beyaz
Dokuma Tekniği	: Bezayağı dokuma, çözgü yüzlü cicim
Dokumanın Tanımı	:

Kars Müzesi'nde tespit edilen dokuma, 142x196 cm. ölçülerindedir.

At örtüsü (at çulu) olarak dokunan kilimde geometrik motifler yer almaktadır. Atın boyun kısmına denk gelen yer, oyuk yapılmıştır.

Boyuna şeritler halinde dokunmuş örnek, çözgüyüzlü cicim tekniğindedir. Dikey şeritler içerisinde “çakmak/çengel” (Motif çizim no:139), “bereket” (Motif çizim no:138), “tarak” motiflerine yer verilmiştir.

Şeritlerin kenarlarını “deveboynu”(Motif çizim no:140) motifleri sınırlamaktadır. Şaklar (parça) halinde dokunmuş olup, sonradan birleştirilmiştir.

Dokumada uygulanan teknik; iki taraflı, kabarık nakışlı, çözgü yüzlü cicim tekniğidir. Bu dokuma türü, daha çok “uçayak” denilen tezgâhta dokunur. Desenler çözgülerle elde edilir. İki taraflı bir görünüme sahiptir.

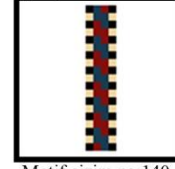
Örnekte; kırmızı, lacivert, mavi, sarı, siyah ve beyaz renkler yer almıştır.

Motif çizim no:138
Bereket

Motif çizim no:139
Cengel

Motif çizim no:140
Deveboynu

KATALOG NO	: 24
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Cicim, zili
Envanter No	: 1.15.73
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 50x128cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Cicim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Heybe
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, lacivert, mavi, sarı, beyaz, yeşil
Dokuma Tekniği	: Seyrek-sık motifli cicim, zili.
Dokumanın Tanımı	:

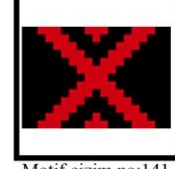
Kars yöresine ait heybe örneği, 50x128 cm. ölçülerindedir. Örnek, iki dar bordür ve orta zeminde diyagonal olarak düzenlenmiş kompozisyonuyla dikkat çeker.

Dış bordürü, siyah zemin üzerinde kırmızı renkte “suyolu” (Motif çizim no:146) motifi çevreler. İç bordürde “çakmak” ve “koçboynuzu” (Motif çizim no:142) motifleri işlenmiştir.

Dış bordürde cicim tekniği uygulanmıştır. İç bordürde ise, zili tekniği görülür.

Orta zemin diyagonal şekilde dizilmiş, “çengelli baklava”lardan (bereket) (Motif çizim no:143) meydana gelmiştir. Sık motifli cicim tekniğinde dokunmuş olan örnek, motiflerde farklı renkler kullanılmasıyla zengin bir görünüm elde edilmiştir.

Heybe gözlerinin arasında kalan boşlukta, düz bez dokuma üzerine seyrek motifli cicim tekniğinde yapılmış “çakmak” (Motif çizim no:145) ve “göz” (Motif çizim no:141-44) motifleri dikkat çeker. Çözgü, motif ipi ve atkısı yün olup, kimyasal boya kullanılmıştır.

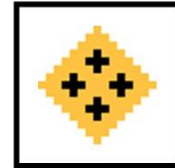
Motif çizim no:141
Göz

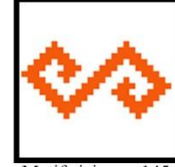
Motif çizim no:142
Koçboynuzu

Motif çizim no:143
Bereket

Motif çizim no:144
Göz/Muska

Motif çizim no:145
Cengel

Motif çizim no:146
Suyolu

KATALOG NO	: 25
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Zili
Envanter No	: 4.4.77
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 67x132cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Zilo
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yastık Yüzü
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, mavi, turuncu, krem, siyah
Dokuma Tekniği	: Düz Zili
Dokumanın Tanımı	:

Kars Müzesi'nde tespit edilen örnek, 67x132 cm. ölçülerindedir. Kars yöresinde dokunmuş olup, geometrik motifler kullanılmıştır.

Uzun ve kısa kenarlarda farklı motifler uygulanmıştır.

Dış bordürde, siyah zemin üzerine turuncu renkte “suyolu” (Motif çizim no:150) motifi işlenmiştir. Çapraz zili tekniği uygulanmıştır.

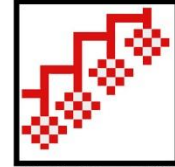
Üst kısımda “göz” motifi dikkat çeker. Düz zili tekniğinde yapılmış olduğu görülür.

Alt kısımda ise, “göz” ve “muska” (Motif çizim no:147-151) motiflerinde çapraz zili tekniği uygulanmıştır.

Orta zemin, sonsuzluk prensibine göre düzenlenmiş bir kompozisyona sahiptir. Düz zili tekniği uygulanan dokumada, geometrik motifler görülür. Üç göbek şeklinde üst üste sıralanmış olan ve birbirleriyle bağlantılı altıgenlerin içleri, “bereket” motifiyle (Motif çizim no:149) dolguludur. İki tarafta yer alan bordürde zili tekniğinde suyolu motifi işlenmiştir. Atkı, motif ipi ve çözgüsü yün olup, suni boya kullanılmıştır.

Motif çizim no:147
Göz

Motif çizim no:148
Çiçek

Motif çizim no:149
Bereket

Motif çizim no:150
Suyolu

Motif çizim no:151
Göz

KATALOG NO	: 26
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Zili, Cicim
Envanter No	: 1.4.64
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 51x122cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Zilo
Üretim Tipi (Cinsi)	: Heybe
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, mavi, sarı, krem, siyah, turuncu
Dokuma Tekniği	: Düz Zili, Cicim
Dokumanın Tanımı	:

Kars Müzesi'nde bulunan örnek, 51x122 cm. ölçülerinde olup, geometrik düzenlenmesiyle göze çarpmaktadır. Dokumada etrafı bordürle çevrili içerisinde diyagonal olarak düzenlenmiş “bereket” motifleriyle dikkat çeker.

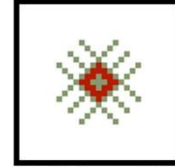
Bordürde, kırmızı zemin üzerine yapılmış “suyolu” motifleri (Motif çizim no:155) bulunur. Bordürün iki yanında “yaba” motiflerine yer verilmiştir.

Orta zeminde altıgenler içerisinde “bereket” motifleri (Motif çizim no:154) diyagonal olarak sıralanmıştır. Sonsuzluk prensibine göre düzenlenen motifler, farklı renklerde işlenerek zengin bir görünüm elde edilmiştir.

Heybe olarak tasarlanan kompozisyonda; düz zili ve bez ayağı dokuma üzerine, seyrek motifli cicim tekniği uygulanmıştır. Bölgede bu dokumaya “zilo” denilmektedir.

Ara boşluklarda seyrek motifli cicim tekniğinde işlenmiş “pıtrak” (Motif çizim no:152) (iç oğuz / oğ damgası) ve “çengel” motifleri (Motif çizim no:153-156) bulunmaktadır.

Yünlerde doğal ve suni boya ile boyanmış olup, motif ipi, atkı ve çözgüsü yündür.

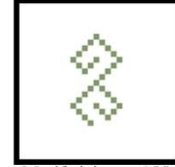
Motif çizim no:152
Pıtrak

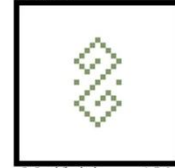
Motif çizim no:153
Cengel

Motif çizim no:154
Bereket

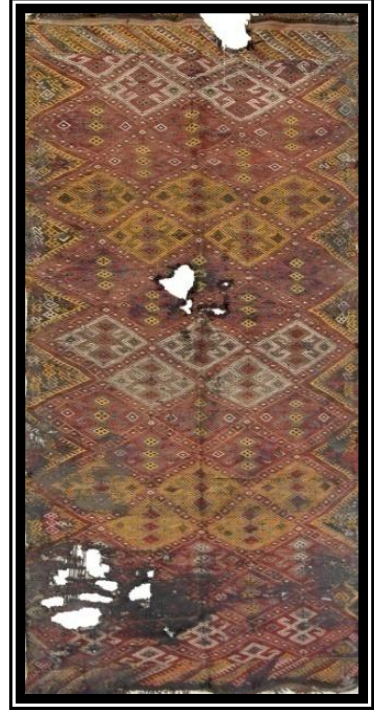

Motif çizim no:155
Suyolu

Motif çizim no:156
Çengel

KATALOG NO	: 27
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Zili
Envanter No	: 16.3.78
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 127x358cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Zilo
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yastık
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, gri, sarı, krem, siyah, turuncu
Dokuma Tekniği	: Çapraz zili
Dokumanın Tanımı	:

Kars yöresinde dokunmuş olan örnek, 127x358 cm. ölçülerindedir. Yastık olarak tasarlanmış dokumada, geometrik motifler hâkimdir.

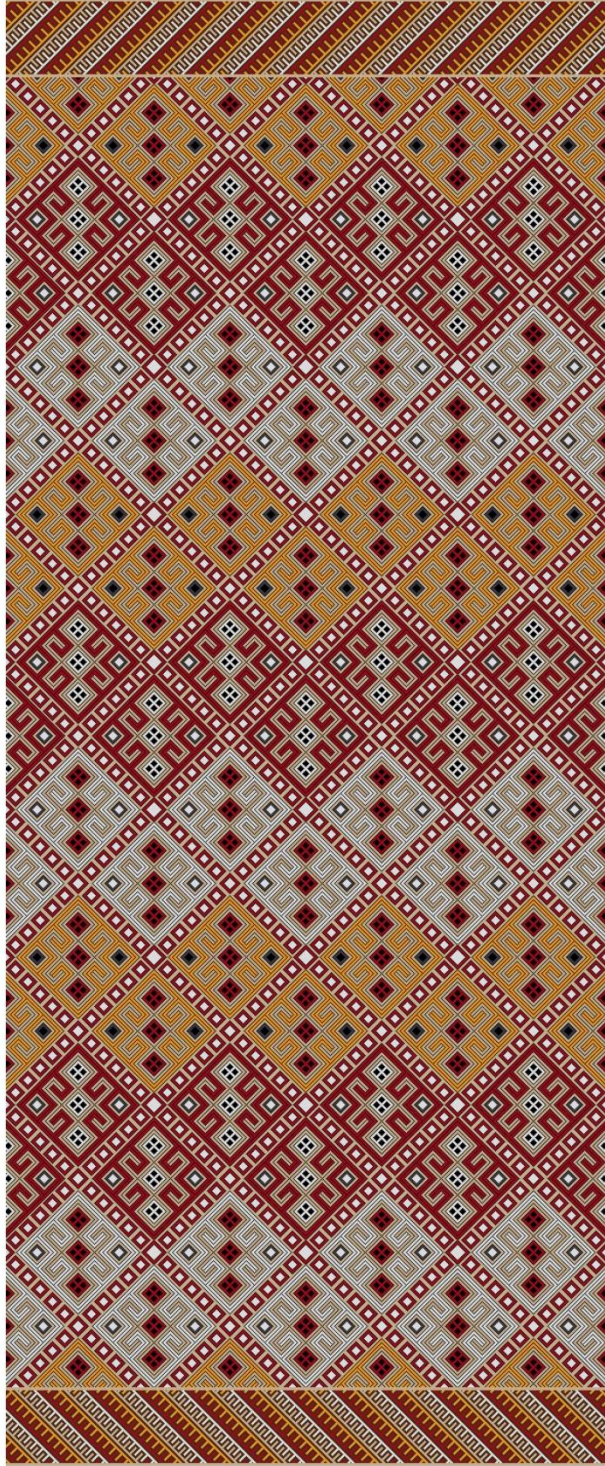
Alt ve üst kısımda “tarak / parmak” (Motif çizim no:158) motifleri yer alır.

Dokuma yüzeyi, diyagonal olarak yerleştirilen “bereket” motiflerinden (Motif çizim no:157) meydana gelmektedir. Motif aralarında ince şeritler içerisinde küçük baklavalılar yerleştirilmiştir.

Kars yöresinde bu dokumalara “zilo” denmektedir.

Motiflerde kırmızı, gri, sarı, krem, siyah ve turuncu münavebeli kullanılarak, zengin bir görünüm sağlanmıştır.

Yünlerde doğal boya kullanılmıştır. Dokumada kullanılan motif ipi, atkı ve çözgüsü yündür.

Motif çizim no:157
Bereket

Motif çizim no:158
Tarak/Parmak

KATALOG NO	: 28
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Zili
Envanter No	: 1.2.85
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 146x384cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Zilo
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yastık
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, gri, sarı, krem, siyah, turuncu
Dokuma Tekniği	: Düz zili, çapraz zili
Dokumanın Tanımı	:

Kars yöresine ait dokuma, 146x384 cm. ölçülerdedir. Yastık olarak tasarlanmış örnekte, geometrik motifler kullanılmıştır.

Örnekte, bordür bulunmamaktadır.

Dokumada diyagonal olarak sıralanmış “çengelli baklava / bereket” (Motif çizim no:159) motifinden oluşan bir kompozisyon dikkat çekicidir.

Dokumada çapraz zili ve düz zili tekniği uygulanmıştır. Bölgede bu dokumalara “zilo” denilmektedir.

Anadolu’da yaygın olarak yapılan bu dokumalardan Doğu Anadolu’ya ait zili örnekleri, Batı Anadolu’da dokunmuş olanlara göre, ipleri daha düzgün ve parlak, motifleri daha muntazamdır.

Zili, Yörük ve Türkmen yerleşmesi köylerde dokunmaktadır. Bunların desenleri Türkistan halılarının desen özelliklerini andırır.

Yünlerin boyanmasında doğal boya kullanılmıştır. Örnekte motif ipi, atkı ve çözgüsü yündür.

Motif çizim no:159
Bereket

KATALOG NO	: 29
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Zili- Cicim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 70x170cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Zilo
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yastık
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, sarı, açık mavi, siyah, turuncu
Dokuma Tekniği	: Zili-Cicim
Dokumanın Tanımı	:

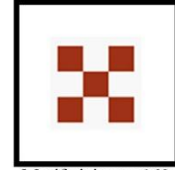
Dikdörtgen şeklindeki örnek, Kars yöresine aittir. Yastık olarak tasarlanmış dokuma 70x170 cm. ölçülerindedir.

Uzun kenarlarda birer, kısa kenarlarda üçer bordür yer alır. Diyagonal olarak düzenlenmiş kompozisyonda geometrik motifler hâkimdir.

Uzun kenarlarda, siyah zemin üzerinde turuncu renkteki bordürü, “suyolu” motifleri (Motif çizim no:163) çevrelemektedir. Kısa kenarlarda, “göz” motiflerine (Motif çizim no:160) yer verilmiştir.

Orta zeminde eşkenar dörtgenlerin içerisinde diyagonal olarak düzenlenmiş, “akrep” (Motif çizim no:162) yer almaktadır. Motif kenarlarına “çakmak” (Motif çizim no:161) motifleri yerleştirilmiştir. Bütün yüzeyi kaplayacak şekilde düzenlenmiş olan örnekte, cicim ve zili tekniği uygulanmıştır.

Motif ipi, atkı ve çözgü yündür. Dokumada suni boya kullanılmıştır.

Motif çizim no:160
Göz

Motif çizim no:161
Çengel/Çakmak

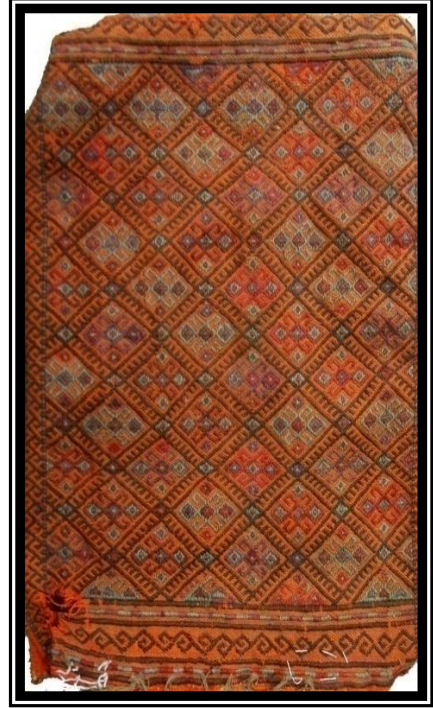

Motif çizim no:162
Bereket/Akrep

Motif çizim no:163
Çengel

KATALOG NO	: 30
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Cicim
Envanter No	: 3.4.66
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 35x45cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Cecim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Çuval
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, yeşil, siyah, turuncu
Dokuma Tekniği	: Cicim, zili
Dokumanın Tanımı	:

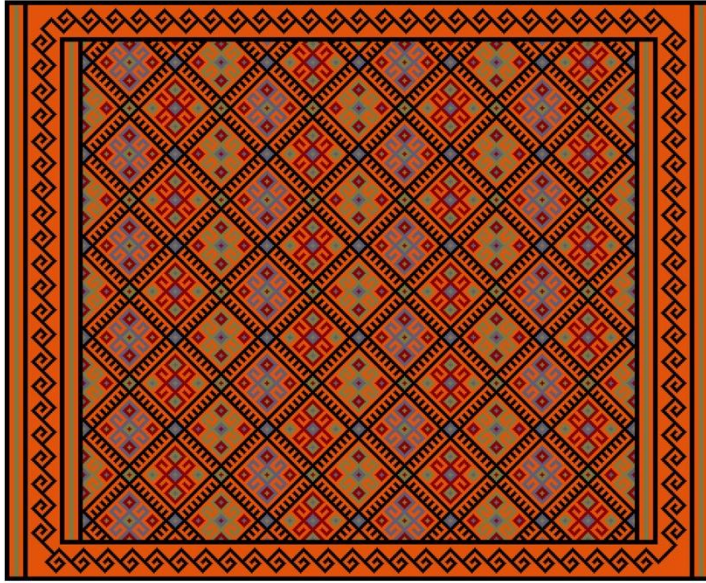

Kars yöresine ait dokuma, 35x45 cm. ölçülerindedir. Çuval olarak tasarlanmış dokumada, tek bordür bulunmaktadır. Siyah zemin üzerinde bulunan bordür, “suyolu” (Motif çizim no:165) motifleriyle çevrelenmiştir.

Orta zemin siyah renkte olup, üzerinde cicim tekniğiyle işlenmiş “bereket” motifleri (Motif çizim no:164) diyagonal olarak düzenlenmiştir. İçerisine motif yerleştirilen baklavalara aralarında, “tarak” motiflerine yer verilmiştir.

Kalın yer yaygıları, heybe, çuval, hurç gibi dayanıklı olması gereken kullanımlar için, üç tek çözgü sarılarak bezayağı zemin üzerine dokunan “sık motifli cicim tekniği” uygulanmıştır. Dayanıklı bir dokuma elde etmek için motifler birbirine çok yakın dokunmuştur.

Motif ipi, atkı ve çözgü yündür. Yünlerde suni boya kullanılmıştır.

Motif çizim no:164
Bereket

Motif çizim no:165
Suyolu

KATALOG NO	: 31
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: İlikli Kilim
Envanter No	: 6.19.72
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 63x68cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, yeşil, siyah, turuncu, beyaz, mor
Dokuma Tekniği	: İlikli Kilim
Dokumanın Tanımı	:

Kars yöresine ait bu dokuma, 63x68 cm. ölçülerine sahiptir. Diyagonal olarak düzenlenen kompozisyonda geometrik motifler hâkimdir. Sadece bir parçası bulunan dokumanın alt ve üst kısmında, beyaz zemin üzerine yerleştirilmiş, içerisinde “baklava” (Motif çizim no:166) motiflerinin sıralandığı bir bordür görülmektedir.

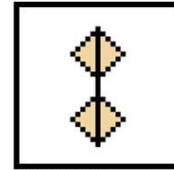
Altıgenler içerisine yerleştirilen “baklava” (Motif çizim no:166-168), “haç” (+) (dış oğuz / ok damgası) ve “bereket” (Motif çizim no:167) motifleri, tüm yüzeyi kaplamaktadır.

Altıgenlerin zemini farklı renklerde düzenlenerek, zengin bir görünüm elde edilmiştir.

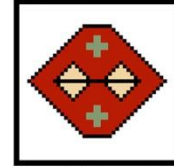
Orta zeminde; sonsuzluk prensibine göre yerleştirilmiş motifler, renk düzenlemeleriyle göbek şekline getirilmiştir.

Dokumada kullanılan atkı ve çözgülerin hammaddesi yündür.

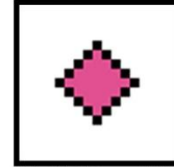
Yünlerin boyanmasında suni boya kullanılmıştır.

Motif çizim no:166
Baklava

Motif çizim no:167
Bereket

Motif çizim no:168
Baklava

KATALOG NO	: 32
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Sumak
Envanter No	: 7.4.72
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 63x75cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Sumak
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yastık Yüzü
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, yeşil, siyah, turuncu, beyaz, sarı, açık mavi
Dokuma Tekniği	: Sumak
Dokumanın Tanımı	:

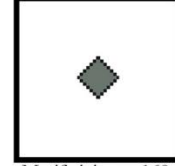

Sumak dokuma, 63x75 cm. ölçülerindedir. Yastık yüzü olarak tasarlanan örnek, Kars yöresine aittir. Kompozisyon düzeni olarak, diyagonal olarak yerleştirilmiş motiflerle, kenarlarda bir, alt ve üst tarafta üçer bordüre yer verilmiş bir düzenleme ile dikkat çeker.

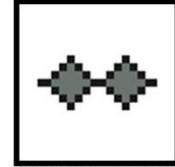
Beyaz zeminli bordürü, “baklava / muska” (Motif çizim no:169) motifleri çevreler. Alt ve üst tarafta yer alan bordürde, “suyolu” (Motif çizim no:170), “bereket” (Motif çizim no:172) motifleri sıralanmıştır. Dar bordürde “deveboynu” motifleri görülür.

Baklavalarda içerisinde kurtağzı (Motif çizim no:171) motifleri diyagonal düzende yerleştirilmiştir. Kırmızı renkli zemin boşluklarında “çengel” ve “bukağı” (Motif çizim no:173) motiflerine yer verilmiştir. Sumak tekniği uygulanmıştır.

Dokumada atkı, çözgü ve çeşit ipi yündendir. Yünlerin boyanmasında doğal ve suni boya kullanılmıştır.

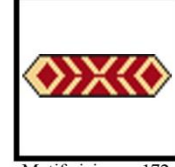
Motif çizim no:169
Baklava

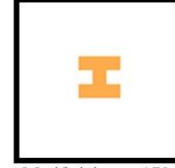
Motif çizim no:170
Suyolu

Motif çizim no:171
Kurtağı

Motif çizim no:172
Bereket

Motif çizim no:173
Bukağı

KATALOG NO	: 33
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Cicim
İnceleme Tarihi	: 08.08.2008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış/Odalar Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 60x90cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Cecim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yastık Yüzü
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz
Dokuma Tekniği	: Sık motifli cicim
Dokumanın Tanımı	:

Sarıkamış ‘a bağlı Odalar Köyü’nde bulunmuş olan dokuma, 60x90 cm. ölçülerindedir. Sonsuzluk prensibine göre düzenlenen dokuma yastık yüzü olarak tasarlanmıştır.

Bordüre yer verilmemiş örnekte, diyagonal olarak yerleştirilmiş bakkala içerisinde “pıtrak” (Motif çizim no:174) (iç oğuz / oğ damgası) motifleri kompozisyon şemasını oluşturur. Kırmızı zemin üzerinde, siyah, turuncu, beyaz renklere yer verilmiştir. Aynı motifin kullanıldığı dokumada, renk düzenlemeleri ile göbek şekli verilmiştir. Alt ve üst tarafta “göz” (Motif çizim no:175) motifleri dikkat çeker.

Dayanıklı olması için, üç tek çözgüye sarılarak bezayağı zemin üzerine dokunan “sık motifli cicim tekniği” uygulanmıştır.

Atkı, motif ipi / çeşit ipi ve çözgü yün olup, suni ve doğal boya kullanılmıştır.

Motif çizim no:174
Pıtrak

Motif çizim no:175
Göz

KATALOG NO	: 34
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Sumak
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 50x97cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Sumak
Üretim Tipi (Cinsi)	: Heybe
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, lacivert, turuncu, beyaz, kahverengi
Dokuma Tekniği	: Sumak
Dokumanın Tanımı	:

Kars yöresine ait bu dokuma, 50x97 cm. ölçülerindedir. Heybe olarak dokunmuş kompozisyonda, diyagonal olarak düzenlenmiş, baklavalar içerisinde “akrep” motifleri (Motif çizim no:177-178) ile dikkat çeker.

Alt ve üst tarafta beyaz zemin üzerinde “suyolu” (Motif çizim no:176) motiflerine yer verilmiştir.

Orta zeminde diyagonal düzende yerleştirilen motifler, renk farklılıkları ile göbek şeklinde bir görünüme sahip olmuştur.

Dokuma tekniği olarak uygulanmış sumak, çözgü ipleri üzerine, renkli desen iplerinin çeşitli şekillerde sarılmasıyla elde edilen bir yaygı türüdür. Desenler sarılarak verildiği ve tekrar döndürülüp aynı desen üzerinde ikinci bir renkli ip geçirildiği için, kat kat işlenmiş gibidir. Desen iplikleri, kendi alanında çözgülere dolandıktan sonra bazen arkadan yana veya yukarıya doğru geçerek aynı renkteki başka desen alanlarında dolanması ile devam eder.

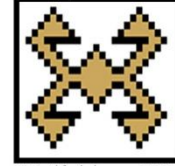
Atkı ve çözgüsü yün olup, sarma konturlu kilim ve sumak tekniği uygulanmıştır. Kök boya kullanılmıştır.

Motif çizim no:176
Suyolu

Motif çizim no:177
Yengeç

Motif çizim no:178
Yengeç

KATALOG NO	: 35
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Sumak
Envanter No	: 14.3.78
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 80x134cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Sumak
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yastık
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, mavi, siyah, turuncu, beyaz,
Dokuma Tekniği	: Sumak
Dokumanın Tanımı	:

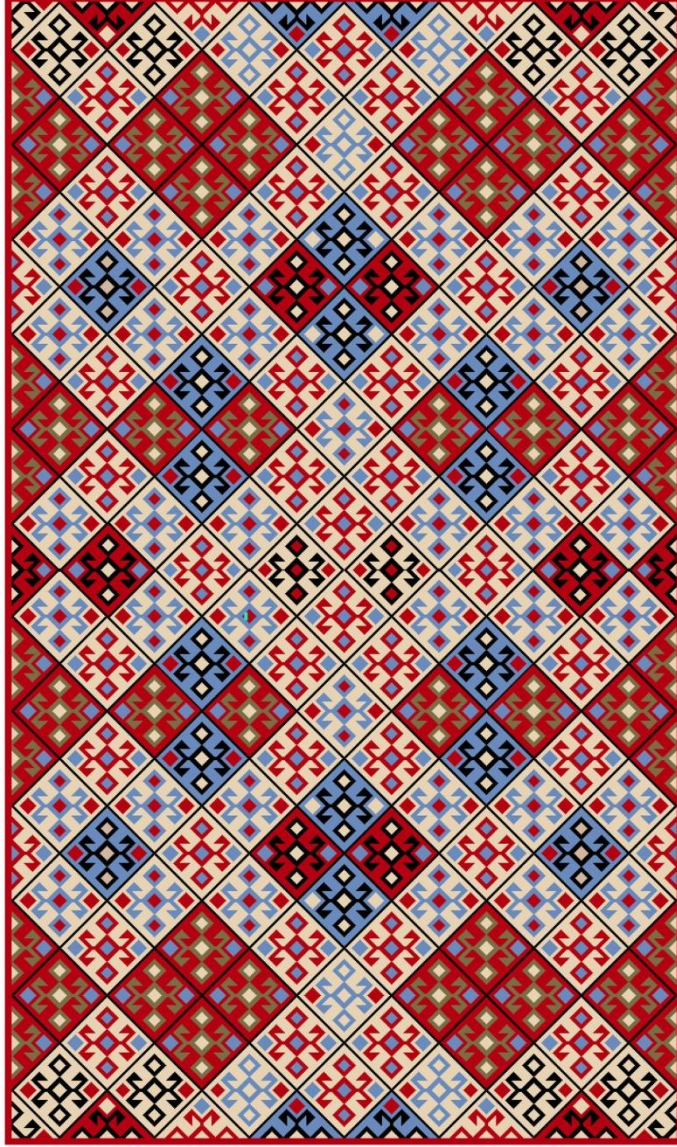
Kars yöresine ait bu dokuma, 80x134 cm. ölçülerdedir. Yastık yüzü olarak dokunan örnekte bordür yapılmamıştır.

Orta zemin üzerinde, diyagonal olarak düzenlenmiş olan kompozisyonda baklavalar içerisine yerleştirilen “akrep” motifleri (Motif çizim no:179) tüm yüzeye dağılmıştır. Farklı renk tonlarının kullanılmasıyla zengin bir görünüm kazandırılmıştır.

Kafkaslardan geldiği tahmin edilen sumak, çoğunlukla Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da çuval ve bebek beşiği olarak, “atkısız sumak ve atlamalı sumak” tekniğinde görülür. Anadolu’da bu teknikle dokunmuş çok eski parçalar bulunmuştur.

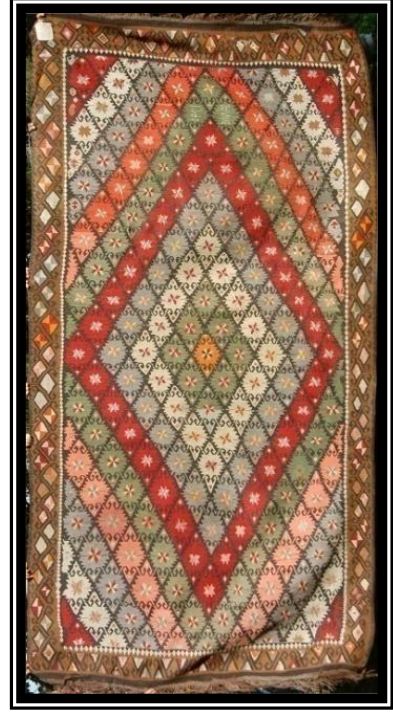
Örnekte görülen düz sumak tekniği, desen ipliklerinin aynı yönde, çözgülere sarılması ile meydana gelmektedir. Desen iplikleri her sırada, aynı şekilde üstten alta doğru veya alttan üste doğru sarılarak dokunur ve araya atkı atılır.

Dokumanın atkı ve çözgüsü yün olup, kök boya kullanılmıştır.

Motif çizim no:179
Akrep

KATALOG NO	: 36
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış / Yayıklı Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 1940
Ebatları (En / Boy)	: 187x360cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, mavi, siyah, turuncu, beyaz, yeşil, pembe, kahverengi
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen formlu kilim örneği, Sarıkamış / Yayıklı Köyü'nde dokunmuştur. Örnekte bir geniş bordür ile, zeminde sonsuzluk prensibine göre yerleştirilen motif düzeni dikkat çeker.

Kahverengi zeminli bordürü, sağlı sollu olarak yerleştirilmiş, “çengelli baklava” motifleri çevrelemektedir. İnce bir hat şeklinde “suyolu” motifleri (Motif çizim no:182) bordür ile zemini birbirinden ayırır.

Kompozisyon düzeni, siyah zemin üzerinde diyagonal olarak yerleştirilmiş “em damgası”nın (elibelinde motif) (Motif çizim no:180) sıralanmasıyla oluşmuştur. Elibelinde motifinin içerisinde “çiçek” motifleri (Motif çizim no:181) yer alır.

Dokumanın atkı ve çözgüsü yün olup, suni boya kullanılmıştır.

Motif çizim no:180
Elibeline/em Damgası

Motif çizim no:181
Elibeline/em Damgası

Motif çizim no:182
Suyolu

KATALOG NO	: 37
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Zili
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Digor / Dağpınar Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 125x380cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Zilo
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yolluk
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, mavi, siyah, turuncu, beyaz, yeşil, pembe
Dokuma Tekniği	: Zili, cicim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen formundaki örnek, Digor / Dağpınar Köyü'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 125x380 cm. ölçülere sahiptir.

Dokumanın kompozisyonu, bir bordür ve sonsuzluk prensibine göre motiflerin yerleştirildiği zeminden meydana gelmiştir.

Siyah zeminli bordürü çevren "göz" motifleri (Motif çizim no:184) seyrek motifli cicim tekniğinde yapılmıştır. Geniş bordürün her iki yanında "göz" motifleri (Motif çizim no:185) kullanılmıştır.

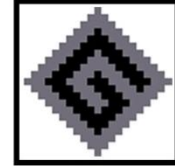
Siyah renkli orta zemin üzerinde, diyagonal düzenlenmiş "muska" (Motif çizim no:186) motifleri dikkat çeker. Farklı renklerin kullanıldığı motifler, dokumaya zengin bir görünüm sağlamıştır.

Yolluk olarak tasarlanan dokumada düz zili, çapraz zili ve cicim tekniği uygulanmıştır.

Atkı ve çözgüsü malzemesi yünden olup, suni boya kullanılmıştır.

Motif çizim no:183
Göz

Motif çizim no:184
Göz

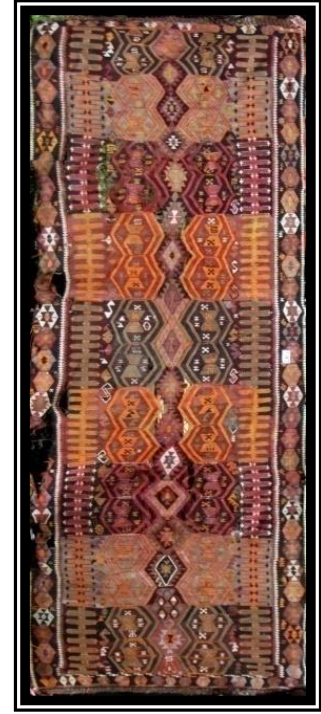

Motif çizim no:185
Göz

Motif çizim no:186
Muska

KATALOG NO	: 38
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
İnceleme Tarihi	: 04.08.2008
Bulunduğu Yer	: Kars / Subatan Köyü Mevlüt Öztürk'ün Evi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy
Ebatları (En / Boy)	: 130x380cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yolluk
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, mavi, siyah, turuncu, beyaz, yeşil, sarı
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

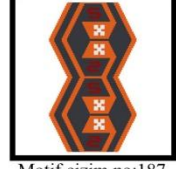
Dikdörtgen boyutlarındaki kilim örneği, Kars / Merkez'e bağlı Subatan Köyü'nde tespit edilmiştir. Örnekte, yatay ekseninde düzenlenmiş kompozisyon şeması dikkat çeker. Dokumada geometrik motifler hâkimdir.

Siyah zemin üzerinde “yıldız” motifleri (Motif çizim no:190) bordürü çevrelemektedir. Bordür çift sıra “tarak” motifleriyle (Motif çizim no:189) sınırlandırılmıştır.

Orta zeminde “koçboynuzu” motifleri (Motif çizim no:187) yatay ekseninde yerleştirilmiş olup, kırmızı, yeşil, turuncu olarak renklendirilmiştir. Üst üste bindirilmiş “koçboynuzu” motifleri içerisinde “göz”, “bukağı” (Motif çizim no:191) ve “çengel” (Motif çizim no:192) motifleriyle, ortasında “yıldız” motiflerine yer verilmiştir. Zemin orta kısmında iki yanda, “parmak/tarak” motifleri yer alır.

Örnekte ilikli kilim tekniğinin uygulandığı görülür. Yarıkların oluşmasını engellemek için dikey çizgiler kullanılmak kaçınılmıştır.

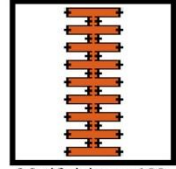
Dokumanın atkı ve çözgüsü yün olup, doğal boya uygulanmıştır.

Motif çizim no:187
Koçboynuzu

Motif çizim no:188
Yıldız

Motif çizim no:189
Parmak/Tarak

Motif çizim no:190
Yıldız

Motif çizim no:191
Bukağı

Motif çizim no:192
Çengel

KATALOG NO	: 39
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
İnceleme Tarihi	: 04.08.2008
Bulunduğu Yer	: Digor / Dağpınar Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy
Ebatları (En / Boy)	: 145x400cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yolluk
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, yeşil
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip kilim örneği, Digor / Dağpınar Köyü'nde tespit edilmiştir. Yatay ekseninde düzenlenmiş kompozisyon şeması dikkat çeker. Yolluk olarak tasarlanan dokumanın yüzeyinde bulunan, iri koçboynuzu motifleri (Motif çizim no:193) ana şemayı oluşturur.

Siyah zeminli bordür üzerinde altıgenler içerisinde “yıldız” motifi (Motif çizim no:195) sıralanmaktadır. Alt ve üst tarafta “deveboynu” motifi görülür. Bordür sınırı beyaz renkte “tarak” motifleriyle ayrılmıştır.

Orta zeminde yeralan “koçboynuzu” motiflerinin zemin renklerinin farklı değişmesi sonucunda zengin bir görünüme sahip olmuştur.

İçerisinde “bukağı” (Motif çizim no:197), “göz” (Motif çizim no:198), “çengel” motiflerine (Motif çizim no:196) yer verilmiştir. Siyah zemin üzerinde “akrep” motifleri (Motif çizim no:194) tekrarlanmıştır. Her iki tarafta “parmak / tarak” motiflerine yer verilmiştir. İçlerinde “çakmak” motifleri bulunmaktadır.

Atkı ve çözgüsü yün olup, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır.

Yünlerde doğal boya kullanılmıştır.

Motif çizim no:193
Cengel

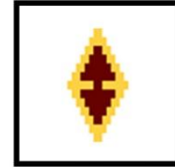
Motif çizim no:194
Akrep

Motif çizim no:195
Yıldız

Motif çizim no:196
Çengel

Motif çizim no:197
Bukağı

Motif çizim no:198
Göz

KATALOG NO	: 40
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 4.8.2008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış / Başköy Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 130x400cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yolluk
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, yeşil, sarı
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip kilim örneği, Sarıkamış / Başköy Camii'nde tespit edilmiştir. Örnek, 130x400 cm. ölçülerindedir. Yolluk olarak tasarlanmış kilimde, geometrik motifler ile yeşil, beyaz, kırmızı, turuncu, sarı renkler hâkimdir.

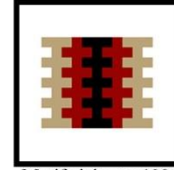
Yatay ekseninde düzenlenmiş kompozisyon şemasına sahiptir.

Bordür kısmı beyaz renkte “tarak” motifleriyle (Motif çizim no:199) çevrelenmiş olup, siyah zemin üzerinde “akrep” motifleri (Motif çizim no:200) sıralanmıştır. Altıgenlerin alt ve üst tarafı “parmak/tarak” motifleri ile dolguludur.

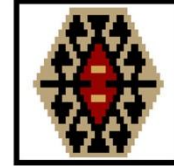
Sarı, kırmızı ve beyaz renkte enine bantlar halinde, bölünmüş olan orta zemin üzerinde altıgenler mevcuttur. “Sandık” motiflerinin içerisinde “bereket” (Motif çizim no:201), merkezinde “kurtağzı” ve “nazarlık” motiflerine yer verilmiştir. “Sandık” araları baklava motifleriyle birbirinden ayrılmıştır. Ara boşluklarda yer alan baklavalarda “nazarlık/saçbağı” motifleri (Motif çizim no:202) bulunur.

Atkı ve çözgüsü yün olup, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır.

Yünlerde doğal boya kullanılmıştır.

Motif çizim no:199
Tarak

Motif çizim no:200
Akrep

Motif çizim no:201
Bereket

Motif çizim no:202
Saçbağı

KATALOG NO	: 41
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 4.8.2008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış / Başköy Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 120x380cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yolluk
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, yeşil, sarı
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

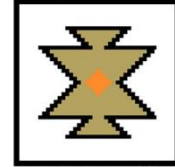
Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış / Başköy Camii'nde bulunmuştur. Yolluk olarak tasarlanmış kilimde, geometrik motifler ile yeşil, beyaz, kırmızı, turuncu, sarı renkler hâkimdir. Yatay ekseninde düzenlenmiş kompozisyon şemasına sahiptir.

Beyaz zeminli bordürü uzun kenarlarda üst üste sıralanan “akrep” motifleri (Motif çizim no:203) çevrelemektedir. Bordürün alt ve üst tarafına “muska” motifleri yerleştirilmiştir. Tekrarlanan “Tarak” motifleri, (Motif çizim no:207) bordürü sınırlamaktadır.

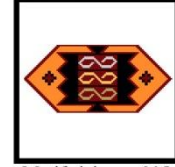
Enine çizgili üçer sıra halinde bölünmüş olan orta zemin kompozisyonu; altıgen şekillerin içerisine “sandık” motiflerinin yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Ortasında” bereket” (Motif çizim no:205), “çengel”, “muska” (Motif çizim no:206), “em damgası” (elibeline), “bukağı” motiflerine yer verilmiştir. Altıgenlerin birleşme noktasında oluşan baklavalarda içerisinde de “yıldız” motifleri (Motif çizim no:204) sıralanmıştır. Atkı ve çözgüsü yün olup, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır. Yünlerde doğal boya kullanılmıştır.

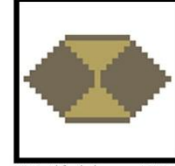
Motif çizim no:203
Akrep

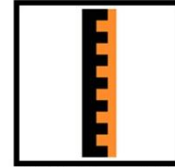
Motif çizim no:204
Yıldız

Motif çizim no:205
Bereket

Motif çizim no:206
Muska

Motif çizim no:207
Tarak

KATALOG NO	: 42
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış / Yayıklı Köyü Mirsevdin Kızıltaş'ın Evi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 150x420cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yolluk
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, yeşil, sarı
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

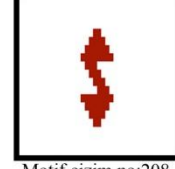

Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış / Yayıklı Köyü'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 150x420 cm. ölçülere sahiptir. Kompozisyon şeması, iki bordür ve motiflerin diyagonal yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur.

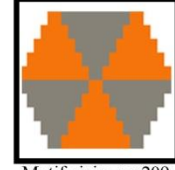
Eşit genişlikte iki bordür bulunmakta olup, siyah zemin üzerinde farklı renklerde “göz” motifleri (Motif çizim no:209) tüm bordürü çevrelemektedir. Tekrarlanan “Tarak” motifleri bordürler arasında sınır oluşturmaktadır. İkinci iç bordürü siyah zemin üzerinde yer alan “bereket” motiflerinden (Motif çizim no:213) meydana gelmektedir.

Geometrik motiflerin hakim olduğu kompozisyon zemini, altıgenler içerisinde akrep motiflerinin (Motif çizim no:211) diyagonal diziliminden oluşur. Zemin boşluklarında çengel (Motif çizim no:208) ve bukağı motifleri (Motif çizim no:212) yer alır. Orta zemini, canavar izi (Motif çizim no:210) motifleri çevreler.

Atkı ve çözgüsü yün olup, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır. Yünlerde doğal boya kullanılmıştır.

Motif çizim no:208
Cengel

Motif çizim no:209
Göz

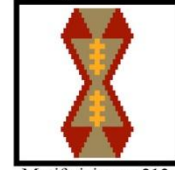
Motif çizim no:210
Canavar İzi

Motif çizim no:211
Akrep

Motif çizim no:212
Bukağı

Motif çizim no:213
Çengel/Bereket

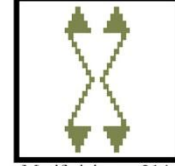
KATALOG NO	: 43
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış / Yayıklı Köyü Halis Baltacı Evi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 125x420cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yolluk
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, yeşil, sarı
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış / Yayıklı Köyü'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 125x420 cm. ölçülere sahiptir. Kompozisyon şeması, tek bordür ve motiflerin diyagonal yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Renklerin münavebeli kullanılmasıyla yatay eksen görünümü kazandırılmıştır.

Siyah zeminli bordürü “nazar / muska” motifleri çevrelemektedir. Alt ve üst tarafta yaba motifi görülür. “Tarak” motifiyle zemin ve bordür sınırlandırılmıştır.

Diyagonal olarak yerleştirilen “akrep” motifleri (Motif çizim no:216) dokumanın tüm yüzeyini kaplamaktadır. Altıgenler içerisinde “akrep” motifi, ortasında “yıldız” (Motif çizim no:215) motifleri bulunmaktadır. Altıgen aralarında “yıldız” motifleri sıralıdır, zemin boşluklarında “küpe”, “saçbağı”, “çengel”, “em damgası” (elibeline), “insan” (Motif çizim no:217), “tarak”, “bukağı”, “çengel” (Motif çizim no:214), “yılan”, “göz” ve “saçbağı” (Motif çizim no:218) motiflerine yer verilmiştir. Örnekte atkı ve çözgü yün olup, doğal boya kullanılmıştır. Dokumada ilikli kilim tekniği görülmektedir.

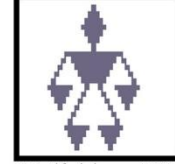
Motif çizim no:214
Cengel/Bereket

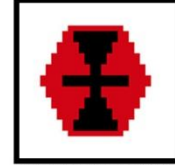
Motif çizim no:215
Yıldız

Motif çizim no:216
Akrep

Motif çizim no:217
İnsan

Motif çizim no:218
Saçbağı

KATALOG NO	: 44
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış / Yayıklı Köyü Halis Baltacı Evi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 135x400cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yolluk
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, yeşil, sarı
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip kilim örneği, Sarıkamış / Yayıklı Köyü'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 135x400 cm. ölçülere sahiptir. Kompozisyon şeması, tek bordüre sahip olup, motiflerin dikey ekseninde yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Bordür, siyah zemin üzerinde “bukağı” motiflerinin (Motif çizim no:220) çevrelemesiyle oluşur. Tarak motifiyle bordür sınırlandırılmıştır.

Kilimde üçer sıra halinde zeminde dikey olarak yerleştirilen altıgenler içerisinde “akrep” motiflerine (Motif çizim no:222) yer verilmiştir. Ara boşluklarda “yıldız” (Motif çizim no:221-223), “göz”, “bukağı”, “em damgası” (elibeline) (Motif çizim no:224), “yılan”, “pıtrak” (iç oğuz / oğ damgası), “çengel” ve “yıldız” motifleri (Motif çizim no:225) yer alır. Motiflerde renklerin münavebeli kullanılmasıyla zengin bir görünüm kazandırılmıştır.

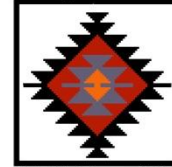
Dokumanın atkı ve çözgüsü yün olup, dokumaların birçoğunda görüldüğü gibi bu örnekte de “ilikli kilim” tekniği uygulanmıştır. Yünlerde doğal boya kullanılmıştır.

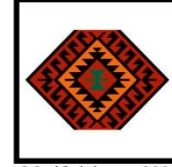
Motif çizim no:219
Bereket

Motif çizim no:220
Bukağı

Motif çizim no:221
Yıldız

Motif çizim no:222
Akrep

Motif çizim no:223
Yıldız

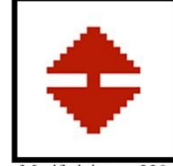
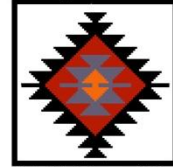
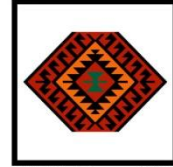
Motif çizim no:224
Saçbağı

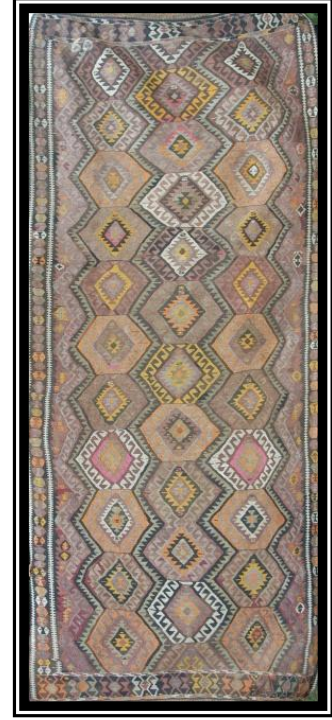
Motif çizim no:225
Yıldız

Katalog No: 044

Motif çizim no:219
BereketMotif çizim no:220
BukağıMotif çizim no:221
YıldızMotif çizim no:222
AkrepMotif çizim no:223
YıldızMotif çizim no:224
SaçbağıMotif çizim no:225
Yıldız

KATALOG NO	: 45
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış / Yayıklı Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 140x370cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer Yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, yeşil, sarı, mavi
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

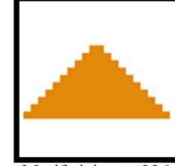
Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış / Yayıklı Köyü'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 140x370 cm. ölçülere sahiptir.

Kompozisyon şeması; tek bordüre sahip olup, motiflerin diyagonal olarak yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur.

Bordürde, siyah zemin üzerinde “nazarlık-saçbağı” (Motif çizim no:230) motifleri sıralanmıştır. “Tarak” motifiyle sınırlandırılan bordürün alt ve üst tarafında “bereket” motifleri (Motif çizim no:227) yer almaktadır.

Dokuma yüzeyinde diyagonal olarak sıralanmış altıgenler içerisinde “ejder” motifinin (Motif çizim no:228) oluşturduğu kompozisyon göze çarpar. Ortasında “yıldız” motifleri (Motif çizim no:229) yer alır. Kenar boşluklarda “bukağı”, “muska” (Motif çizim no:226) ve “yılan” motifleri görülür.

Örnekte atkı ve çözgü malzemesi yün olup, doğal boya kullanılmıştır. Dokumada ilikli kilim tekniği uygulandığı görülmektedir. Kilimlerin birçoğunda olduğu gibi bu örneğinde kalitesi, 18' dir.

Motif çizim no:226
Muska

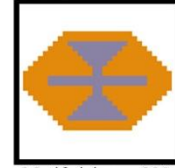
Motif çizim no:227
Bereket

Motif çizim no:228
Ejder

Motif çizim no:229
Yıldız

Motif çizim no:230
Saçbağı

KATALOG NO	: 46
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 25.08.2008
Bulunduğu Yer	: Kars / Merkez Ocaklı Köyü Davut Kara Evi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 133x380cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Duvar Kilimi
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, yeşil, sarı, mavi
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Kars / Merkez'e bağlı Ocaklı (Anı) Köyü'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 133x380 cm. ölçülere sahiptir. Tek bordüre sahip örnek, motiflerin göbek görünümünde dikey ekseninde dokumanın yüzeyinde yerleştirilmesiyle oluşmuştur. Dokuma kompozisyon, renk ve motif özellikleri açısından yöresel özellikler yansıtır. İşçilik, kullanılan malzeme ve motif açısından önemli bir örnektir.

Siyah zeminli bordürü “nazarlık” motifleri (Motif çizim no:234) çevrelemektedir. Tekrarlanan “Tarak” motifi, bordürü sınırlandırmaktadır.

Dikey ekseninde, büyükçe yapılmış “ejder” motiflerinin (Motif çizim no:231-233) üst üste yerleştirildiği görülür. “Ejder” motifleri, iç içe geçirilerek göbek şeklini almış olup, içerisinde “bukağı” (Motif çizim no:235), “çengel”, “yıldız” (Motif çizim no:232), “bereket”, “testere” (Motif çizim no:237), “tarak” (Motif çizim no:236) ve “muska” motifleri yerleştirilmiştir.

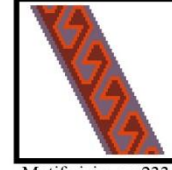
Dokumanın atkı ve çözgüsü yün olup, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır. Yünlerde doğal boya kullanılmıştır.

Motif çizim no:231
Ejder

Motif çizim no:232
Yıldız

Motif çizim no:233
Canavar Ayağı

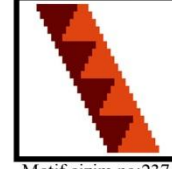
Motif çizim no:234
Saçbağı

Motif çizim no:235
Bukağı

Motif çizim no:236
Tarak/Parmak

Motif çizim no:237
Testere

KATALOG NO	: 47
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 20.07.2008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış / Beşyol Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 145x410cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer Yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, yeşil, sarı, mor,
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

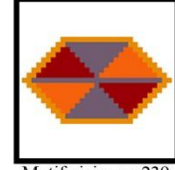
Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış / Beşyol Köyü'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 145x410 cm. uzunluğundadır. İki bordüre sahip örneğin, kompozisyon şeması, göbek görünümünde motiflerin dikey ekseninde dokumanın yüzeyinde yerleştirilmesinden oluşmuştur.

Örnekte, geometrik motiflerin hâkim olduğu görülür. Siyah zeminli dış bordürü “yıldız” motifleri (Motif çizim no:240) çevrelemektedir. Tekrarlanan “Tarak” motiflerinin sınırladığı kırmızı zeminli iç bordürde “çiçek/yıldız “(Motif çizim no:243) motifleri yer alır.

Siyah zemin üzerinde altıgenlerin oluşturduğu üst üste bindirilmiş yedi göbek yer alır. Altıgenlerin içerisinde iki sıra “testere” motifleri çevreler. İçerisinde “kurtağzı”, “bereket” (Motif çizim no:241) ve “bukağı” (Motif çizim no:242), “yıldız” (Motif çizim no:238) motiflerine yer verilmiştir. Göbek dışındaki zemin boşluklarında “göz” (Motif çizim no:239), “nazarlık”, “çengel”, “bukağı” ve “kurtağzı” motifleri bulunur. Atkı ve çözgüsü yün olup, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır. Yünlerde doğal ve suni boya kullanılmıştır.

Motif çizim no:238
Yıldız

Motif çizim no:239
Göz/Muska

Motif çizim no:240
Yıldız

Motif çizim no:241
Bereket

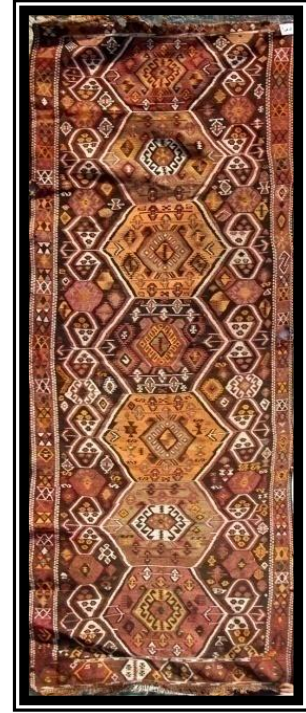

Motif çizim no:242
Bukağı

Motif çizim no:243
Yıldız

KATALOG NO	: 48
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 15.08.2008
Bulunduğu Yer	: Kağızman İlçesi Ali Deveci Evi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy
Ebatları (En / Boy)	: 130x380cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer Yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, yeşil, sarı
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Kağızman İlçesi'nde tespit edilmiş olup, 130x380 cm. ölçülerdedir. Dokuma; kompozisyon, renk ve motif özellikleri açısından yöresel özellikler yansıtır. Örnek tek bordüre sahiptir.

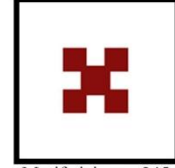
Kırmızı renkli bordür zemini üzerinde “bereket” (Motif çizim no:244) motifleri yer alır. Beyaz renkte “Suyolu” motifleri (Motif çizim no: 247) bordürü sınırlamaktadır.

Koçboynuzlu kilim üst üste yedi göbekten meydana gelmiştir. Altıgenlerin ucundan çıkan “koçboynuzu” motifleri (Motif çizim no:246) orta zemini kaplamaktadır. Zemini kırmızı, turuncu, yeşil, siyah renklerden meydana gelmiş olup, içerisinde “bereket”, “bukağı”, “muska” ve “göz” (Motif çizim no:245) motiflerine yer verilmiştir. Siyah zemin boşluğunda ise, “bereket” (Motif çizim no:248), “saçbağı”, “muska”, “koçboynuzu”, “çengel” motifleri bulunmaktadır.

Dokumanın atkı ve çözgüsü yünden yapılmış olup, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır. Yünlerde doğal ve suni boya kullanılmıştır.

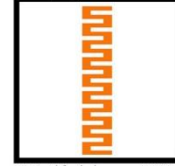
Motif çizim no:244
Bereket

Motif çizim no:245
Göz

Motif çizim no:246
Koçboynuzu

Motif çizim no:247
Suyolu

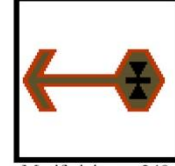
Motif çizim no:248
Bereket

KATALOG NO	: 49
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 04.08.2008
Bulunduğu Yer	: Kars / Merkez Subatan Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 125x360cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer Yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, yeşil, sarı
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

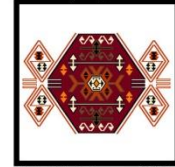

Dikdörtgen forma sahip örnek, Kars / Merkez Subatan Köyü Camii 'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 125x360 cm. ölçülerindedir. Kars yöresinde dokunmuş olan kilimde, geometrik motifler hâkimdir.

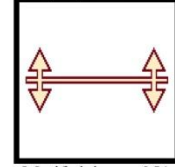
Bir adet geniş bordüre sahip kilim örneği, dikey ekseninde düzenlenmiş koçboynuzu motifinin göbek şeklinde yerleştirilmesinden oluşan düzenleme ile dikkat çeker. Siyah zeminli bordürde “saçbağı” motifleri (Motif çizim no:252) sıralanmıştır. Tekrarlanan “tarak” motifleri, zeminle bordürü birbirinden ayırmaktadır. “**Koçboynuzlu kilim**” olarak adlandırılan örnekte üst üste sıralanmış dokuz adet göbek bulunur. Altıgenlerin ucundan çıkan “koçboynuzu” motifleri (Motif çizim no:250) orta zemini kaplamaktadır. Yeşil ve kırmızı zemin üzerinde “bukağı” (Motif çizim no:251), “bereket” (Motif çizim no:253), “pıtrak” (iç oğuz / oğ damgası) motifleri yer alır. Siyah zemin boşluğunda “göz”, “bukağı”, “saçbağı” (Motif çizim no:249), “tarak”, “koçboynuzu”, “küpe” ve “çengel” motifleri görülür. Dokumanın atkı ve çözgüsü yünden yapılmış olup, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır. Yünlerde doğal boya kullanılmıştır.

Motif çizim no:249
Ok/Saçbağı

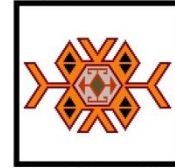
Motif çizim no:250
Koçboynuzu

Motif çizim no:251
Bukağı

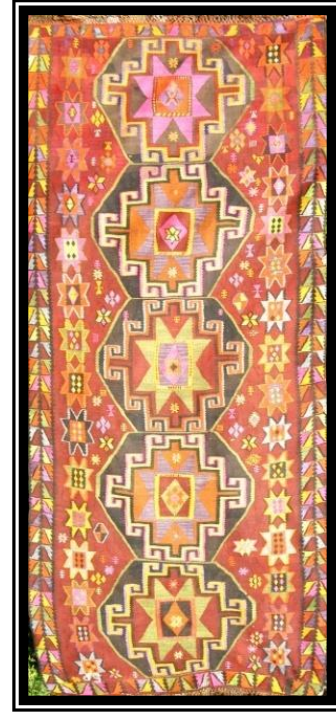

Motif çizim no:252
Saçbağı

Motif çizim no:253
Bereket

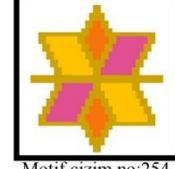
KATALOG NO	: 50
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış / Yayıklı Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 152x350cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer Yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, yeşil, sarı, mor, pembe
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış / Yayıklı Köyü Camii 'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 152x350 cm. ölçülerindedir. Kars yöresinde dokunmuş olan kilimde, geometrik motifler hâkimdir. Bir adet geniş bordüre sahip kilim, dikey ekseninde düzenlenmiş “ejder” motiflerinin göbek şeklinde yerleştirilmesinden oluşan düzenleme ile dikkat çeker.

Bordürü, siyah renkteki zemin üzerinde “yaprak” motifleri (Motif çizim no:255) çevrelemektedir. Tekrarlanan “tarak” motifleri ile bordür sınırı belirlenmiştir. Dikey eksenli kompozisyonda üst üste sıralanmış sekizgenler ana şemayı oluşturur. İçerisinde “ejder” motifleri (Motif çizim no:256) bulunmaktadır. Kırmızı zemin üzerinde “yıldız” (Motif çizim no:257), “tarak”, “aşk ve birleşim” (Motif çizim no:259), “pıtrak” (iç oğuz / oğ damgası), “çiçek” (Motif çizim no:254-258), “yılan” ve “küpe” motiflerine yer verilmiştir.

Dokumanın atkı ve çözgüsü çift bükümlü yünden yapılmış olup, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır. Yünlerde suni boya kullanılmıştır.

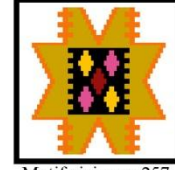
Motif çizim no:254
Çiçek

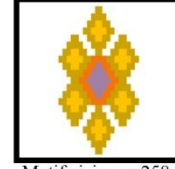
Motif çizim no:255
Yaprak

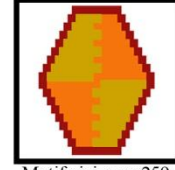
Motif çizim no:256
Ejder

Motif çizim no:257
Yıldız

Motif çizim no:258
Çiçek

Motif çizim no:259
Aşk ve Birleşim

KATALOG NO	: 51
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 04.08.2008
Bulunduğu Yer	: Selim/Darboğaz Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 170x480cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer Yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, yeşil, mor
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Selim / Darboğaz Köyü Camii 'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 170x480 cm. ölçülerindedir. Kars yöresinde dokunmuş olan kilimde, geometrik motifler ile renklerde koyu tonlar hâkimdir. Bir adet geniş bordüre sahip kilim, dikey ekseninde düzenlenmiş “ejder” motiflerinin göbek şeklinde yerleştirilmesinden oluşan düzenleme ile dikkat çeker.

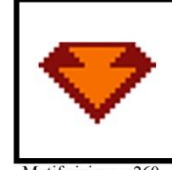
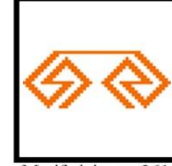
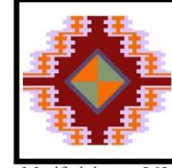
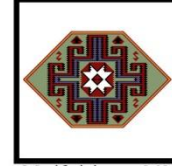
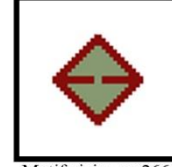
Geniş bordürde basamaklar halinde düzenlenmiş “sandık” motifleri bulunur. Kırmızı zemin üzerinde “alem” motifi tüm dış bordürü çevrelemektedir.

Siyah zemin üzerine üst üste altıgen formunda altı adet göbek yerleştirilmiştir. Göbeklerin içerisinde “ejder” (Motif çizim no:262) ve “bereket” (Motif çizim no:263) motifleri yer alır. Zemin boşluklarında “bukağı” (Motif çizim no:266), “küpe”, “em damgası” (elibeline) (Motif çizim no:261-265), “muska” (Motif çizim no:260), “çengel”, “göz” ve “insan” motiflerine (Motif çizim no:264) yer verilmiştir.

Dokumanın atkı ve çözgüsü çift bükümlü yünden yapılmış olup, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır. Yünlerde doğal ve suni boya kullanılmıştır.

Katalog No: 051

Motif çizim no:260
MuskMotif çizim no:261
Elibeline/em DamgasıMotif çizim no:262
EjderMotif çizim no:263
BereketMotif çizim no:264
elibeline/em DamgasıMotif çizim no:265
Elibeline/em DamgasıMotif çizim no:266
Bukağı

KATALOG NO	: 52
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 09.07.2008
Bulunduğu Yer	: Selim/Akçakale Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 100x250cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer Yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, yeşil
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Selim / Akçakale Köyü Camii 'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 100x250 cm. ölçülerindedir. Kars yöresinde dokunmuş olan kilimde, geometrik motifler ile renklerde koyu tonlar hâkimdir. Bir adet geniş bordüre sahip kilim, dikey ekseninde düzenlenmiş “ejder” motiflerinin göbek şeklinde yerleştirilmesinden oluşan düzenleme ile dikkat çeker.

Siyah zemin üzerinde “nazarlık” motifleri (Motif çizim no:268) bordürü çevrelemektedir. Alt ve üst tarafta “deveboynu” (Motif çizim no:272) motifleri görülür. Tekrarlanan “tarak” motifi zemin ile bordürü sınırlamaktadır.

Üst üste sıralanmış “ejder” motifi (Motif çizim no: 267) ana şemayı oluşturur. İçlerinde “bukağı” (Motif çizim no: 269-270), “bereket”, “tarak” ve “göz” (Motif çizim no:271) motiflerine yer verilmiştir.

Dokumanın atkı ve çözgüsü çift bükümlü yünden yapılmış olup, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır. Yünlerde doğal boya kullanılmıştır.

Motif çizim no:267
Ejder

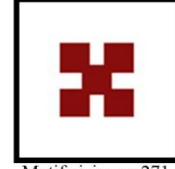
Motif çizim no:268
Nazarlık/Saçbağı

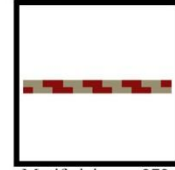
Motif çizim no:269
Bukağı

Motif çizim no:270
Bukağı

Motif çizim no:271
Göz

Motif çizim no:272
Devebonu

KATALOG NO	: 53
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 01.08.2008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış / Karakurt Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 160x375cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer Yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, yeşil, sarı, mavi
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış / Karakurt Köyü Camii 'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 160x375 cm. ölçülerindedir. Kars yöresinde dokunmuş olan kilimde, geometrik motifler ile renklerde koyu tonlar hâkimdir. Bir adet geniş bordüre sahip kilim, dikey ekseninde düzenlenmiş “ejder” motiflerinin göbek şeklinde yerleştirilmesinden oluşan düzenleme ile dikkat çeker.

Siyah zeminli bordür üzerinde, tekrarlanan “yıldız” (Motif çizim no:278) motifleri yer alır. Farklı renkler kullanılarak motifler zengin bir görünüm sağlanmıştır. Kırmızı renkli zemin üzerinde, üst üste sıralanmış altı adet sekizgen göbek şeklinde sıralanmıştır. Siyah zeminli sekizgenler içerisinde “ejder” (Motif çizim no:276) motiflerine yer verilmiştir. Ejder motifinin tam ortasında ” yıldız” (Motif çizim no: 274-275) motifleri yer alır. Zemin boşluklarında “küpe”, “yıldız” (Motif çizim no:278), “bukağı” (Motif çizim no:273), “bereket”, “çiçek” (Motif çizim no:277), “kuş”, “çengel” (Motif çizim no:279), “tarak” ve “yılan” motifleri kullanılmıştır. Dokumanın atkı ve çözgüsü yünden yapılmış olup, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır. Yünlerde suni boya kullanılmıştır.

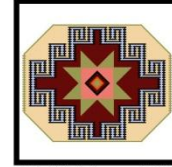
Motif çizim no:273
Bukağı

Motif çizim no:274
Yıldız

Motif çizim no:275
Yıldız

Motif çizim no:276
EBjder

Motif çizim no:277
Çiçek

Motif çizim no:278
Yıldız

Motif çizim no:279
Çengel

KATALOG NO	: 54
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 04.08.2008
Bulunduğu Yer	: Selim-Akçakale Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 170x420cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer Yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, yeşil, pembe
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

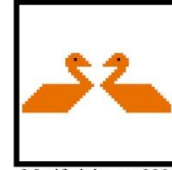
Dikdörtgen forma sahip kilim örneği, Selim-Akçakale Köyü Camii 'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 170x420 cm. ölçülerindedir. Kars yöresinde dokunmuş olan kilimde, geometrik motifler ile yöreye özgü kahverengi ve tonları hâkimdir. Geniş bordüre sahip örnekte, çift sıra göbeklerin dikey olarak düzenlenmesiyle oluşan kompozisyon şeması dikkat çeker.

Bordür, bej rengi zemin üzerinde sıralanmış “çiçek” motifleriyle (Motif çizim no:281-283) çevrelenmiştir.

Kilim yüzeyinde çift sıra halinde sıralanmış sekizgen göbekler yer alır. Bu göbeklerin içerisine “ejder” motifleri (Motif çizim no:282) yerleştirilmiştir. Ejderin tam ortasına “yıldız” motifleri konulmuştur. Motiflerde görülen renkler münavebeli kullanılarak zenginlik kazandırılmıştır.

Kırmızı renkli zemin boşluklarında “kuş” (Motif çizim no:280), “dağkeçisi”, yörede çok görülen motiflerden olan “kaz”, “çiçek”, “çengel” ve “göz” motifleri işlenmiştir. Dokumanın atkı ve çözgüsü çift bükümlü yünden yapılmış olup, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır.

Yünlerde suni ve doğal boya kullanılmıştır

Motif çizim no:280
Kuş Motifi

Motif çizim no:281
Çiçek

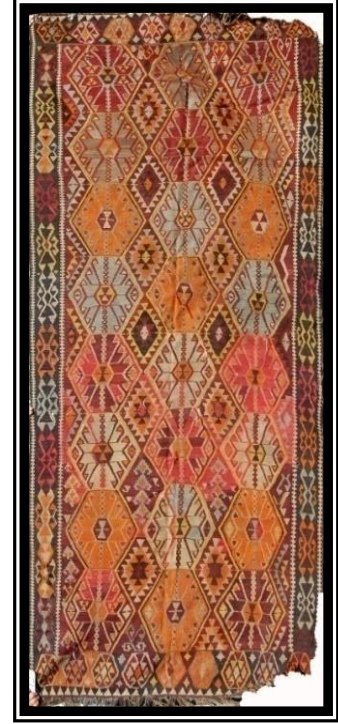

Motif çizim no:282
Ejder

Motif çizim no:283
Yıldız/Çiçek

KATALOG NO	: 55
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: 2.8.84
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış / Karakurt Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 141x275cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer Yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, sarı, mavi
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

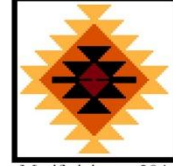

Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış / Karakurt Köyü Camii 'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 141x275 cm. ölçülerindedir. Dikey eksenli kompozisyonda geometrik motifler hâkimdir.

Siyah zeminli bordür üzerinde farklı renklerde, münavebeli olarak “bereket” motifi (Motif çizim no:285) sıralanmıştır. Dokumanın alt ve üst tarafında kısa kenarlarında siyah zemin üzerinde “akrep” motifleri (Motif çizim no:288) işlenmiştir. Bordür tekrarlanan “tarak” motifleriyle (Motif çizim no:287) sınırlandırılmıştır.

Orta zemine üç sıra halinde altıgenler yerleştirilmiş olup, içerisinde “bereket” motiflerine (Motif çizim no:286) yer verilmiştir. Ortası “yıldız” motifleriyle (Motif çizim no:284) bezenmiş, kırmızı renkli zemin boşluklarında yarım baklavalılar içerisinde” bukağı”, “çengel”, “muska” motifleri görülür.

Dokumanın atkı ve çözgüsü çift bükümlü yünden yapılmış olup, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır. Yünlerde suni ve doğal boya kullanılmıştır.

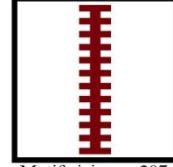
Motif çizim no:284
Yıldız

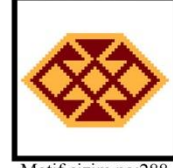
Motif çizim no:285
Bereket

Motif çizim no:286
Bereket/Akrep

Motif çizim no:287
Parmak/Tarak

Motif çizim no:288
Akrep

KATALOG NO	: 56
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 04.08.2008
Bulunduğu Yer	: Kars / Merkez Halefoğlu Köyü Ahmet Ölmez Evi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy
Ebatları (En / Boy)	: 170x370cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer Yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Yeşil, kırmızı, mavi, siyah, turuncu, beyaz
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Kars / Merkez'e bağlı Halefoğlu Köyü'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 170x370 cm. ölçülerindedir. Dikey eksenli kompozisyonda geometrik motifler hâkimdir. Yünlerde doğal boya uygulanmıştır.

Bordürde siyah zemin üzerinde “muska”, “yıldız” (Motif çizim no:292), “küpe” motifleri yer alır. “Tarak” motifleriyle bordür sınırlandırılmıştır.

Dikey eksenli kompozisyonun zemin rengi yeşildir. Orta zemin iki sıra göbek şeklinde içlerinde “bereket” (Motif çizim no:289) motiflerinin yer aldığı bir düzenleme ile dikkat çeker. Siyah renkteki orta zemin boşluğunda birbirine bağlı, içerisinde “akrep” (Motif çizim no:290) motiflerinin yer aldığı baklava şekilleri görülür. Kenarlarda “canavar ayağı” motifleriyle sınırlandırılmış siyah zemin üzerinde, “bukağı” (Motif çizim no:294), “aşk ve birleşim” (Motif çizim no:293), “yılan” (Motif çizim no:295) ve “yıldız” motifleri kullanılmıştır. Kırmızı, siyah, mavi, turuncu zeminli sandık motiflerinin içerisinde “bereket”, “bukağı”, “saçbağı” motiflerine yer verilmiştir. Baklava motifinin ortasında “saçbağı”, “bukağı” motifleri bulunur.

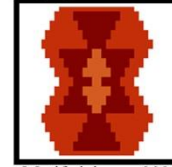
Motif çizim no:289
Bereket

Motif çizim no:290
Akrep

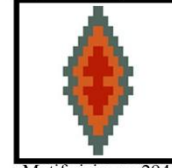
Motif çizim no:291
saçbağı

Motif çizim no:292
yıldız

Motif çizim no:293
Aşk ve birleşim

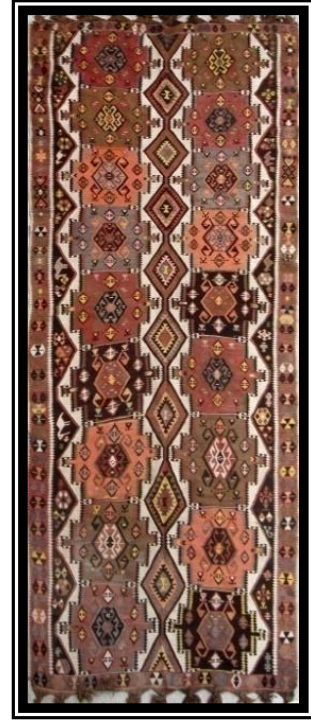

Motif çizim no:294
Bukağı

Motif çizim no:295
Yılan

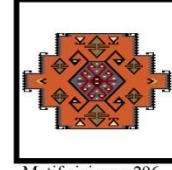
KATALOG NO	: 57
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: 1.4.77
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 146x372cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer Yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, sarı, mavi, yeşil
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, 146x372 cm. ölçülerindedir. Motiflerin dikey ekseninde düzenlenmesiyle oluşan kompozisyonda, geometrik motifler hâkimdir. Geniş bordüre sahip örneğin orta zemini, iki sıra halinde düzenlenmiş göbek motifleri ile, göbek motiflerinin arasında yer alan dikey ekseninde baklava motiflerinin sıralanmasıyla oluşan kompozisyon şemasıyla dikkat çeker.

Bordürde kırmızı zemin üzerinde “yıldız” (Motif çizim no:297) ve “saçbağı” (Motif çizim no:298) motifleri yer alır.

Dikey eksenli kompozisyonun zemin rengi beyazdır. Orta zemin iki sıra halinde “ejder/bereket” (Motif çizim no:299) motiflerinden oluşmaktadır. Orta boşlukta bütün, kenarlarda yarım baklavalılar birbirine bağlı şekilde düzenlenmiş olup, içerisinde “yıldız” (Motif çizim no:301-302) motiflerine yer verilmiştir. Orta zeminde bulunan kırmızı, yeşil, mavi, siyah, turuncu renkteki “ejder/bereket” motiflerinin içerisinde “koçboynuzu” (Motif çizim no:296), “bukağı”, “muska”, “akrep” motifleri yerleştirilmiştir. Yarım baklavalılar içerisinde ise hayvan figürleri “kuş”, “kurtağı”, “bukağı”, “göz” (Motif çizim no:300) motifleri dikkat çeker. Yünlerde suni ve doğal boya kullanılmıştır. İlikli kilim tekniğinde yapılmıştır.

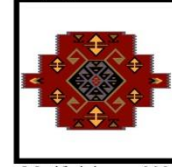
Motif çizim no:296
Ejder

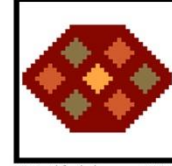
Motif çizim no:297
Yıldız

Motif çizim no:298
Saçbağı

Motif çizim no:299
Bereket

Motif çizim no:300
Göz

Motif çizim no:301
Yıldız

Motif çizim no:302
Yıldız

KATALOG NO	: 58
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 147x349cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer Yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, sarı, mavi, yeşil, pembe
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, 147x349 cm. ölçülerindedir. Motiflerin dikey ekseninde düzenlenmesiyle oluşan kompozisyonda, geometrik motifler hâkimdir. Geniş bordüre sahip örneğin orta zemini, iki sıra halinde düzenlenmiş göbek motifleri ve göbek motiflerinin arasında yer alan dikey ekseninde baklava motiflerinin sıralanmasıyla oluşan kompozisyon şemasıyla dikkat çeker.

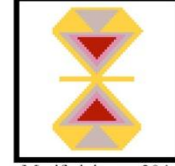
Siyah zeminli bordürde “saçbağı” (Motif çizim no:304), “yıldız” (Motif çizim no:308) ve “bereket” (Motif çizim no:305-307) motifleri sıralanmıştır.

Zeminde dikey olarak sıralanan kenarları basamaklı şekilde düzenlenmiş “ejder/bereket” (Motif çizim no:306) motifleri göbek olarak uygulanmıştır. Onaltı adet göbeklerin içerisinde “akrep” (Motif çizim no:303), “yıldız”, “koçboynuzu” ve “muska” motiflerine yer verilmiştir. Ara boşluklarda beyaz zemin üzerine baklavalara yerleştirilmiş, içlerine “yıldız” motifleri (Motif çizim no:309) konulmuştur.

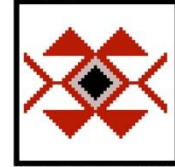
Yünlerde suni ve doğal boya kullanılmıştır. Kilimde atkı ve çözgü yündür. İlikli kilim tekniği uygulanmıştır.

Motif çizim no:303
Akrep

Motif çizim no:304
Saçbağı

Motif çizim no:305
Bereket

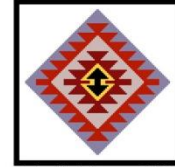
Motif çizim no:306
Bereket

Motif çizim no:307
Bereket

Motif çizim no:308
Yıldız

Motif çizim no:309
Yıldız

KATALOG NO	: 59
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: 5.1.73
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 130x375cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer Yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, sarı, yeşil
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

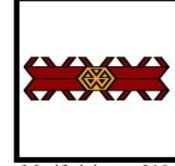

Dikdörtgen forma sahip örnek, 130x375 cm. ölçülerindedir. Motiflerin dikey ekseninde düzenlenmesiyle oluşan kompozisyonda, geometrik motifler hâkimdir. Geniş bordüre sahip örneğin orta zemini, iki sıra halinde düzenlenmiş göbek motifleri ve göbek motiflerinin arasında yer alan dikey ekseninde baklava motiflerinin sıralanmasıyla oluşmuştur.

Bordürde siyah zemin üzerinde “em damgası” ve” saçbağı” (Motif çizim no:314) motifleri yer almaktadır. Tekrarlanan “tarak” motifleri bordürü sınırlamaktadır.

Siyah zemin üzerinde altıgenler, arada kalan boşluklarda yer alan baklavalara kompozisyonun ana şemasını oluşturur. Altıgenler içerisine “bereket” (Motif çizim no:310), “em damgası” (elbelinde) (Motif çizim no:312), “çengel” ve “bukağı” (Motif çizim no:313) motifleri yerleştirilmiştir. Baklavalara içerisinde “yıldız” (Motif çizim no:311) motifleri yer alır. Motiflerdeki renkler münavebeli kullanılarak zengin görünüm sağlanmıştır.

Dokumanın atkı ve çözgüsü çift bükümlü yünden yapılmış olup, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır. Yünlerde doğal boya kullanılmıştır.

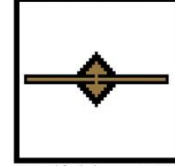
Motif çizim no:310
Bereket

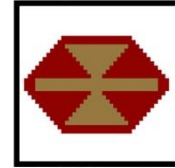
Motif çizim no:311
Yıldız

Motif çizim no:312
Elibelinde/em damgası

Motif çizim no:313
Bukağı

Motif çizim no:314
Saçbağı

KATALOG NO	: 60
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 04.08.2008
Bulunduğu Yer	: Kars / Merkez Subatan Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 137x360cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer Yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, sarı, yeşil
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

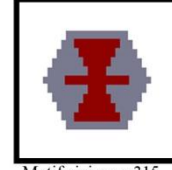
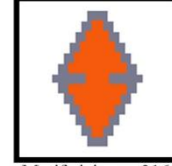
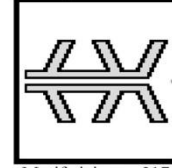
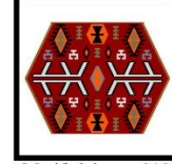
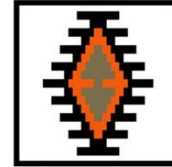

Dikdörtgen forma sahip örnek, Kars / Merkez’e bağlı Subatan Köyü ‘nde tespit edilmiştir. Dokuma, 137x360 cm. ölçülerindedir. Motiflerin dikey eksenle düzenlenmesiyle oluşan kompozisyonda, geometrik motifler hâkimdir. Geniş bordüre sahip örneğin orta zemini, iki sıra halinde düzenlenmiş göbek motifleri ve göbek motiflerinin arasında yer alan dikey eksenle baklava motiflerinin sıralanmasıyla oluşmuştur.

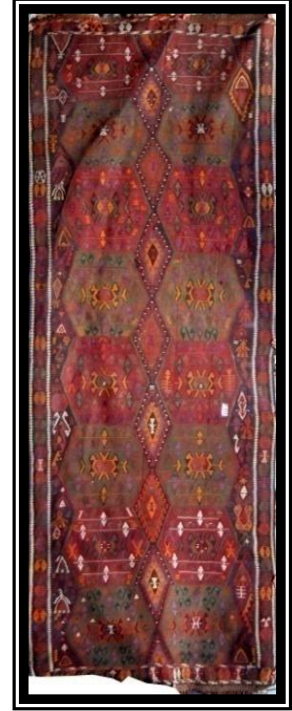
Siyah zeminli bordürü “yıldız” (Motif çizim no:315), “muska” (Motif çizim no:321) motifleri çevrelemektedir. “Tarak” motifleri bordürü sınırlamaktadır. Bordür zemini üzerindeki motif renkleri dönüşümlü yerleştirilmiştir. Siyah zemin üzerinde altıgenler ile arada kalan boşluklarda yer alan baklavalara, kompozisyonun ana şemasını oluşturur. Altıgenler içerisinde, “bereket” (Motif çizim no:317-318-320) , “em damgası” (elibelinde), “çengel” ve “bukağı” (Motif çizim no:316) motifleri yerleştirilmiştir. Baklavalarda içerisinde “akrep” (Motif çizim no:319) motifleri yer alır. Yünlerde suni ve doğal boya uygulanmıştır. Motifler ilikli kilim tekniğinde yapılmıştır.

Katalog No: 060

Motif çizim no:315
YıldızMotif çizim no:316
BukığıMotif çizim no:317
BereketMotif çizim no:318
BereketMotif çizim no:319
AkrepMotif çizim no:320
BereketMotif çizim no:321
Muska

KATALOG NO	: 61
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 04.08.2008
Bulunduğu Yer	: Digor-Dağpınar Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 140x380cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer Yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, yeşil
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Kars / Merkez'e bağlı Subatan Köyü 'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 137x360 cm. ölçülerindedir. Yeşil ve kırmızı renklerin ağırlıklı kullanıldığı görülür. Motiflerin dikey ekseninde düzenlenmesiyle oluşan kompozisyonda, geometrik motifler hâkimdir. Geniş bordüre sahip örneğin orta zemini, iki sıra halinde düzenlenmiş göbek motifleri ve göbek motiflerinin arasında yer alan dikey ekseninde baklava motiflerinin sıralanmasıyla oluşmuştur.

Siyah zeminli geniş bordürü, “muska/ saçbağı” motifleri çevreler. Tekrarlanan “tarak” (Motif çizim no:324) motifleri bordürü sınırlandırmaktadır.

Kilim zemininde, altıgenler içerisinde “çengel”, “bereket”, “bukağı” motiflerine yer verilmiştir. Ortada altıgenler arasında siyah zemin üzerinde, “yıldız” (Motif çizim no:322) motifleri ile kenar boşluklarında, “bereket” (Motif çizim no:325), “küpe” (Motif çizim no:326) , “bukağı” (Motif çizim no:327), “çengel” (Motif çizim no:323), “canavar ayağı”, “muska” (Motif çizim no:328) motifleri görülür. Yünlerde doğal boya uygulanmıştır. Motifler ilikli kilim tekniğinde yapılmıştır. Dokumanın atkı ve çözgüsü yündür.

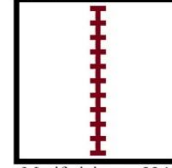
Motif çizim no:322

Yıldız

Motif çizim no:323

Cengel/Bereket

Motif çizim no:324

Parmak/Tarak

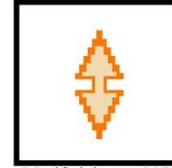
Motif çizim no:325

Bereket

Motif çizim no:326

Küpe

Motif çizim no:327

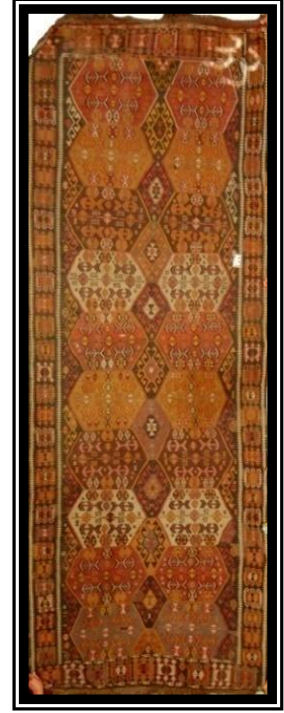
Bukağı

Motif çizim no:328

Muska

KATALOG NO	: 62
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 04.08.2008
Bulunduğu Yer	: Selim/Karahamza Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 130x380cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer Yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, yeşil
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Selim/Karahamza Köyü Camii 'nde tespit edilmiştir. Kompozisyon, motif ve renk açısından karakteristik niteliktedir. Motiflerin dikey ekseninde düzenlenmesiyle oluşan kompozisyonda, geometrik motifler hâkimdir. Geniş bordüre sahip örneğin orta zemini, iki sıra halinde düzenlenmiş göbek motifleri ve göbek motiflerinin arasında yer alan dikey ekseninde baklava motiflerinin sıralanmasıyla oluşmuştur.

Bordürü siyah zemin üzerinde farklı renklerde “sandık” (Motif çizim no:333) motifleri çevrelemiştir. Bordür çevresini “tarak” motifleri (Motif çizim no:332) sınırlamıştır.

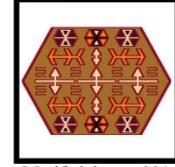
Dikey eksenli kompozisyonda iki sıra halinde altıgenler üst üste sıralanmıştır. Altıgenlerin içerisi; yeşil, kırmızı, beyaz, siyah ve mavi renkte içerisinde “bukağı”, “yılan” (Motif çizim no:330), “nazarlık”, “küpe” ve “bereket” (Motif çizim no:331) motifleriyle dolguludur. Zemin boşluklarında ve kenarlarda “akrep” motifi (Motif çizim no:329) sıralanmıştır. Kilimin alt ve üst bölümü “yaba” motifiyle bezenmiştir. Dokumanın atkı ve çözgüsü yünden yapılmış olup, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır. Yünlerde suni ve doğal boya kullanılmıştır.

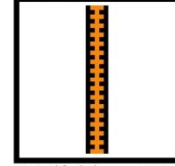
Motif çizim no:329
Akrep

Motif çizim no:330
Yılan

Motif çizim no:331
Bereket

Motif çizim no:332
Tarak/Parmak

Motif çizim no:333
Sandık

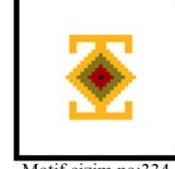
KATALOG NO	: 63
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 04.08.2008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış / Yayıklı Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 155x360cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer Yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, yeşil, mor
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

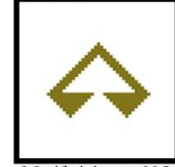
Dikdörtgen forma sahip kilim örneği, Sarıkamış / Yayıklı Köyü 'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 155x360 cm. ölçülerindedir. Yeşil, sarı, mor ve kırmızı renklerin ağırlıklı kullanıldığı dokumada geometrik motifler hâkimdir.

Geniş bordüre sahip örneğin orta zemini, iki sıra halinde düzenlenmiş göbek motiflerinin sıralanmasıyla oluşan kompozisyon, ana şemayı oluşturur. Siyah renkteki bordür zeminini “bereket/akrep” (Motif çizim no:338) motifleri çevrelemektedir. Tekrarlanan “tarak” (Motif çizim no:339) motifleriyle bordür sınırlandırılmıştır.

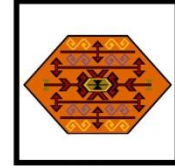
İki sıra halinde dizilmiş göbeklerin içerisinde “bukağı”, “yılan”, “bereket”, “göz” ve “çengel” motifleri yer almaktadır. Altıgenlerin birleşme yerlerinde oluşan baklavalarda içerisinde “akrep” (Motif çizim no:337) motiflerine yer verilmiştir. Zemin boşluklarında “çengel” (Motif çizim no:335), “koçboynuzu” (Motif çizim no:334), “tarak”, “yılan”, “muska” ve “bukağı” motifleri görülmektedir. Atkı ve çözgü yün olan kilimde suni boya kullanılmıştır. Kilimde, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır.

Motif çizim no:334
Koçboynuzu

Motif çizim no:335
Çengel

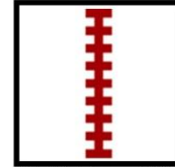
Motif çizim no:336
Bereket

Motif çizim no:337
Akrep

Motif çizim no:338
Akrep

Motif çizim no:339
Parmak/Tarak

KATALOG NO	: 64
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 04.08.2008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış/Yayıklı Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 145x350cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer Yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, yeşil, mor
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış/Yayıklı Köyü'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 145x350 cm. ölçülerindedir. Motiflerin dikey ekseninde düzenlenmesiyle oluşan kompozisyonda, geometrik motifler hâkimdir. Geniş bordüre sahip örneğin orta zemini, iki bölümlü olarak düzenlenmiştir.

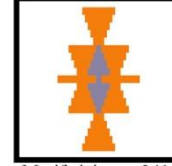
Siyah zeminli bordürü “koçboynuzu” (Motif çizim no:344) motifleri çevrelemekte olup, alt ve üst bölümde “bereket/akrep” (Motif çizim no:342) motifleri bulunur.

Dokumanın zemini, iki bölüm halinde dikey olarak tasarlanmış olup, altıgenler üst üste sıralanmaktadır. Altıgenlerin içlerinde “bereket” motifine (Motif çizim no:343) yer verilmiştir. “Tarak” motifleriyle ayrılmış siyah zeminli orta bölümde “saçbağı”, “yıldız” (Motif çizim no:341), “bereket” (Motif çizim no:340) motifleri bulunmaktadır. Zemin boşluklarında “göz”, “bereket”, “tarak”, “yıldız” (Motif çizim no:346) , “kuş”, “koçboynuzu”, “ibrik” (Motif çizim no:345) ve “saçbağı” motifleri görülür.

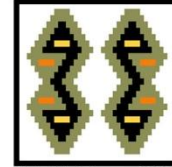
Atkı ve çözgüsü yün olan kilimde, doğal boya kullanılmıştır. Motiflerde ilikli kilim tekniği uygulanmıştır.

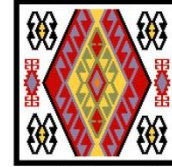
Motif çizim no:340
Cengel/Bereket

Motif çizim no:341
Yıldız

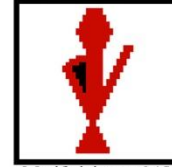
Motif çizim no:342
Akrep

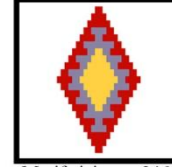
Motif çizim no:343
Bereket

Motif çizim no:344
Kocboynuzu

Motif çizim no:345
İbrik

Motif çizim no:346
Yıldız

KATALOG NO	: 65
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: 1.2.69
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 169x369cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer Yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, yeşil, pembe
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Kars Müzesi'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 169x369 cm. ölçülerindedir. Motiflerin dikey eksenle düzenlenmesiyle oluşan kompozisyonda, geometrik motifler hâkimdir. Geniş bordüre sahip örneğin orta zemini, iki bölüme ayrılmış, motifler göbek şeklinde düzenlenmiştir.

Siyah zemin bordürünün üzerinde “çengel/bereket” (Motif çizim no:348), “saçbağı” (Motif çizim no:351) motifleri yer alır. Bordür “tarak” motifleri ile sınırlandırılmıştır. Alt ve üst tarafta bordürün kısa kenarında, “yaba” motifleri görülür.

Kilimin zemini iki bölüme ayrılmıştır. Siyah zemin üzerine göbek şeklinde yerleştirilen “akrep” motifleri içerisinde “bereket” (Motif çizim no:347), “bukağı” (Motif çizim no:350), “muska” motiflerine yer verilmiştir. Ortada bulunan beyaz zemin üzerinde “bereket / muska” (Motif çizim no:349) motifleri sıralanmıştır. Motiflerde renklerin münavebeli kullanılmasıyla zengin bir görünüm kazandırılmıştır.

Atkı ve çözgüsü yün olan kilimde, suni boya kullanılmıştır. Motiflerde ilikli kilim tekniği uygulanmıştır.

Motif çizim no:347
Bereket

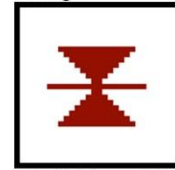
Motif çizim no:348
Cengel/Bereket

Motif çizim no:349
Ejder

Motif çizim no:350
Bukağı

Motif çizim no:351
Saçbağı

KATALOG NO	: 66
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 03.08.2008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış/Yeniköy Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 150x360cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Duvar Kilimi
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, mavi, pembe, sarı
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış/Yeniköy Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 150x360 cm. ölçülerindedir. Motiflerin dikey eksenle düzenlenmesiyle oluşan kompozisyonda, geometrik motifler hâkimdir. Geniş bordüre sahip örnekte orta zemin, iki ana bölüme ayrılmış, bordür şeklinde üç şerit yerleştirilmiştir.

Kırmızı zeminli geniş bordürü “koçboynuzu” (Motif çizim no:352) motifi çevrelemektedir. Tekrarlanan “tarak” (Motif çizim no:356) motifleri bordürü sınırlandırmaktadır.

Dikey eksenli kompozisyonun ortasında bordür şeklindeki siyah zeminde “hayat ağacı” motifleri, kenarlardaki kısımda ise, “em damgası” (elibeline) (Motif çizim no:357) motifleri yer alır. Altıgenler içerisinde “çengelli baklavalılar/ejder” motifleri (Motif çizim no:355) birbirlerini takip eder şekilde üst üste dizilmişlerdir. Kilimin köşe boşluklarında “pıtrak” (iç oğuz / oğ damgası) (Motif çizim no:358), “göz”, “ibrik” (Motif çizim no:354), “muska” (Motif çizim no:353) ve “bereket” motifleri yer alır. İplerin boyanmasında suni ve doğal boya kullanılmıştır.

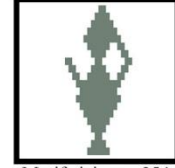
Motif çizim no:352

Koçboynuzu

Motif çizim no:353

Muska

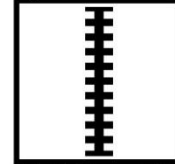
Motif çizim no:354

İbrik

Motif çizim no:355

Ejder

Motif çizim no:356

Parmak/Tarak

Motif çizim no:357

Elibelinde

Motif çizim no:358

pıtrak

KATALOG NO	: 67
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: 1.14.85
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 138x320cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer Yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, yeşil, sarı
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Kars Müzesi'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 138x320 cm. ölçülerindedir. Motiflerin dikey ekseninde düzenlenmesiyle oluşan kompozisyonda, geometrik motifler hâkimdir. Geniş bordüre sahip örnekte orta zemin, iki bölümlü olarak düzenlenmiştir.

Bordür siyah zemin üzerine yerleştirilmiş ,“akrep” (Motif çizim no:359) ve “göz” (Motif çizim no:363) motiflerinin sıralanmasıyla oluşur. “Tarak” (Motif çizim no:364) motifleri ile bölümler sınırlandırılmıştır.

Kırmızı, turuncu, beyaz, siyah, yeşil ve sarı renkler kullanılmıştır. Dikey eksenli kompozisyonda altıgenler içerisinde iki bölümlü olarak dokuz adet göbek bulunmaktadır. İki bölüme ayıran üç eşit parçada “bereket/ejder” (Motif çizim no:362) motifleri sıralanmaktadır. Alt ve üst tarafta “yaba” motifleri bulunmaktadır. Yan boşluklarda “çengel” (Motif çizim no:361), “bereket”, “em damgası” (elibeline) (Motif çizim no:360-365) ve “bukağı” motifleri dikkat çeker.

Doğal boya kullanılan kilimin, atkı ve çözgüsü yündür. Kilimde ilikli kilim tekniği kullanılmıştır.

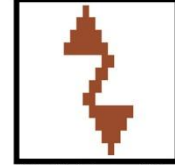
Motif çizim no:359

Akrep

Motif çizim no:360

Elibelinde

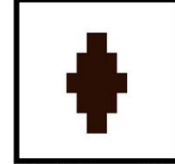
Motif çizim no:361

Cengel/Çakmak

Motif çizim no:362

Bereket/Ejder

Motif çizim no:363

Göz

Motif çizim no:364

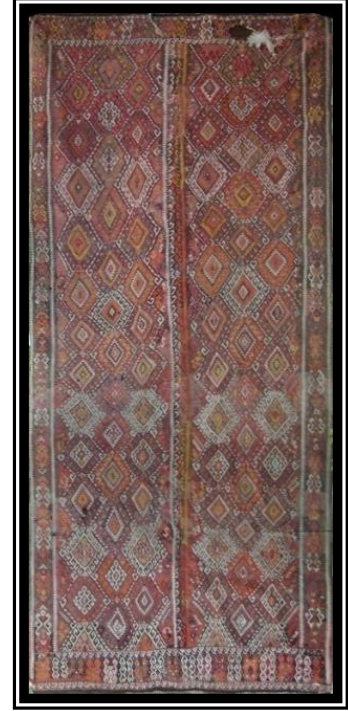
Tarak/Parmak

Motif çizim no:365

Elibelinde

KATALOG NO	: 68
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: 1.30.83
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 190x370cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer Yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, yeşil, sarı
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Kars Müzesi'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 190x370 cm. ölçülerindedir. Motiflerin dikey ekseninde düzenlenmesiyle oluşan kompozisyonda, geometrik motifler hâkimdir. Geniş bordüre sahip örnekte orta zemin, iki bölümlü olarak düzenlenmiştir.

Siyah zemin üzerinde, uzun kenarlarda “bereket” (Motif çizim no: 370) motifleri sıralanmaktadır. Alt ve üst tarafta “küpe” motifleri yer alır. (Motif çizim no:369). Bordürü tekrarlanan “tarak” motifleri sınırlamaktadır.

Orta zemin dikey olarak iki bölüme ayrılmıştır. Boydan boya orta zemini “em damgası” (elibelinde) (Motif çizim no:367) bölmektedir. Kilim yüzeyinde diyagonal şekilde “bereket” (Motif çizim no:366) ve “ejder” (Motif çizim no:368) motifleri yerleştirilmiştir. Motiflerde farklı renklerin kullanılmasıyla zengin bir görünüm sağlanmıştır.

Doğal boya kullanılan kilimde, atkı ve çözgü yündür. Motiflerde dokumaların çoğunda görüldüğü gibi, ilikli kilim tekniği kullanılmıştır.

Motif çizim no:366
Bereket

Motif çizim no:367
Elibelinde/em Damgası

Motif çizim no:368
Ejder

Motif çizim no:369
Küpe

Motif çizim no:370
Bereket

KATALOG NO	: 69
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: 2.1.81
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 104x265cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer Yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, yeşil, sarı
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Kars Müzesi'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 104x265 cm. ölçülerindedir. Motiflerin dikey ekseninde düzenlenmesiyle oluşan kompozisyonda, geometrik motifler hâkimdir. Geniş bordüre sahip örnekte orta zemin, üç bölümlü olarak düzenlenmiştir. Renk ve kompozisyon özellikleri bakımından yöresel özellikler gösterir.

Bordürü, siyah zemin üzerinde “ bereket” (Motif çizim no:372) motifleri çevrelemektedir. Alt ve üst kısımlarda “çengel” (Motif çizim no:374) motiflerine yer verilmiştir. Yine kısa kenarlarda, ince şerit şeklinde “yaba” motifi görülür. “Tarak” (Motif çizim no:375) motifleri hem bordürü sınırlandırır, hem de orta zemini bölümleri ayırmada kullanılır.

Dikey olarak üç bölüme ayrılan kilimde, altıgenler içerisinde çengelli baklavalılar ve “ejder”(Motif çizim no:371) motifleri ana şemayı meydana getirir. “Ejder” motiflerinin ortasında “yıldız” (Motif çizim no:373) motifleri konulmuştur. Kenar boşluklarında “testere” (Motif çizim no:376) ve “çengel” (Motif çizim no:377) motifleri yer almaktadır. Doğal boya kullanılan kilimde, atkı ve çözgü yündür. Dokumada ilikli kilim tekniği kullanılmıştır.

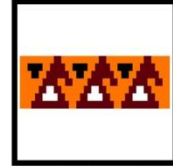
Motif çizim no:371
Ejder

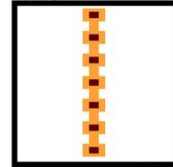
Motif çizim no:372
Bereket

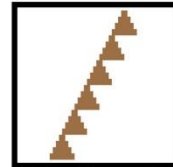
Motif çizim no:373
Yıldız

Motif çizim no:374
Çengel

Motif çizim no:375
Tarak

Motif çizim no:376
Testere

Motif çizim no:377
Çengelß

KATALOG NO	: 70
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 26.08.2008
Bulunduğu Yer	: Kars/Merkez Dikme Köyü Halil Atalay Evi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 150x335cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer Yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, beyaz, yeşil, sarı, mor
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Kars / Merkez'e bağlı Dikme Köyü 'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 150x335 cm. ölçülerindedir. Motiflerin dikey eksenle düzenlenmesiyle oluşan kompozisyonda, geometrik motifler hâkimdir. İki bordüre sahip örnekte orta zemin, üç bölümlü olarak düzenlenmiştir. Renk ve kompozisyon özellikleri bakımından yöresel özellikler gösterir.

Siyah zeminli bordürde “em damgası” (elibelinde) motifleri (Motif çizim no:383) dikkat çeker. Turuncu zeminli dar bordürü “çengel” (Motif çizim no:382-384) motifi çevreler. Alt kısımda “yaba” motifleri görülür.

Orta zemin üç bölümden oluşmuştur. İnce dar bordür orta zeminin bölünmesinde de kullanılmıştır. Etrafı çengellerle sınırlandırılmış zemin kısmı kırmızı ve yeşil renktedir. Dikey eksenli örnekte “küpe” (Motif çizim no:378) , “saçbağı” (Motif çizim no:381), “göz”, “pıtrak” (iç oğuz / oğ damgası) (Motif çizim no:379), “bukağı”, “hayatağacı” ve “em damgası” (elibelinde motifi) (Motif çizim no:380) motiflerine yer verilmiştir. Suni ve doğal boya kullanılan kilimde, atkı ve çözgü yündür. Dokumada, ilikli kilim tekniği kullanılmıştır.

Motif çizim no:378

Küpe

Motif çizim no:379

Pıtrak

Motif çizim no:380

Elibeline/em Damgası

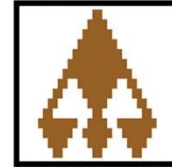
Motif çizim no:381

Saçbağı

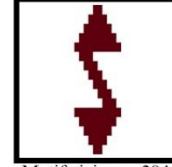
Motif çizim no:382

Cengel

Motif çizim no:383

Elibeline/em Damgası

Motif çizim no:384

Çengel/Çakmak

KATALOG NO	: 71
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 04.08.2008
Bulunduğu Yer	: Selim/Kamışlı Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 140x300cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer Yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Pamuk
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, beyaz, yeşil, sarı, mor, pembe
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim, cicim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Selim/Kamışlı Köyü Camii 'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 140x300 cm. ölçülerindedir. Dokumada geometrik motifler hâkimdir. İki bordüre sahip örnekte orta zemin, dikey ekseninde motiflerin üst üste göbek şeklinde düzenlenmesinden oluşmaktadır.

Siyah zeminli dış bordürde tekrarlanan “akrep” motifleri (Motif çizim no:385) göze çarpar. Kırmızı zeminli iç bordürü “muska” (Motif çizim no:391) motifleri çevrelemektedir. “Tarak” motifleri bordürü sınırlandırmaktadır.

Orta zeminde üst üste sıralanmış “ejder” motifleri (Motif çizim no:388) göbek şeklinde yer alır. “Ejder” motiflerinin ortasında “akrep” motifleri onunda ortasında “yıldız” motifleri bulunmaktadır. Dokuma zemininde kırmızı ve siyah renkler münavebeli kullanılmıştır.

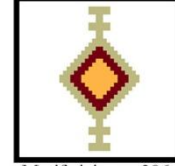
Zemin boşluklarında “tarak”, “yılan”, “çengel” (Motif çizim no:387), “muska”, “koçboynuzu”, “bukağı” (Motif çizim no:390) ve “göz” (Motif çizim no:386) motifleri yer alır.

Dokumanın çözgüsü pamuk, atkısı yün olup, suni boya kullanılmıştır. Örnekte, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır.

Motif çizim no:385

Akrep

Motif çizim no:386

Göz/Muska

Motif çizim no:387

Cengel

Motif çizim no:388

Ejder

Motif çizim no:389

Cengel

Motif çizim no:390

Bukağı

Motif çizim no:391

Muska

KATALOG NO	: 72
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış / Yayıklı Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 1951
Ebatları (En / Boy)	: 133x340cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer Yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, beyaz, yeşil, pembe, mor
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

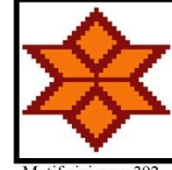

Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış / Yayıklı Köyü Camii 'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 133x340 cm. ölçülerindedir. Dokumada geometrik motifler hâkimdir. Geniş bordüre sahip örnekte orta zemin, dikey eksenle motiflerin üst üste göbek şeklinde düzenlenmesinden meydana gelmektedir.

Krem zeminli bordürde dal üzerinde “çiçek” motifleri sıralıdır.

Dikey eksenli kompozisyonda üst üste beş adet “sandık” motifi göbek olarak düzenlenmiştir. İçlerinde “hayatağacı”, “pıtrak” (iç oğuz / oğ damgası) (Motif çizim no:397), “bereket” ve “çiçek” (Motif çizim no:392-393-395-398) motiflerine yer verilmiştir.

Siyah zemin üzerindeki boşluklarda “yıldız”, “göz”, “muska” ve “pıtrak” (iç oğuz / oğ damgası) (Motif çizim no:394) motifleri görülür. Suni boya kullanılan kilimde, atkı ve çözgü yündür. Dopkumada ilikli kilim ve cicim tekniği kullanılmıştır. Cicim tekniği “pıtrak” (iç oğuz / oğ damgası) motiflerinde uygulanmıştır.

Motif çizim no:392

Çiçek

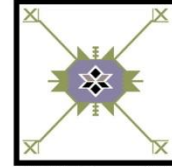
Motif çizim no:393

Çiçek

Motif çizim no:394

Pıtrak

Motif çizim no:395

Çiçek

Motif çizim no:396

Çiçek

Motif çizim no:397

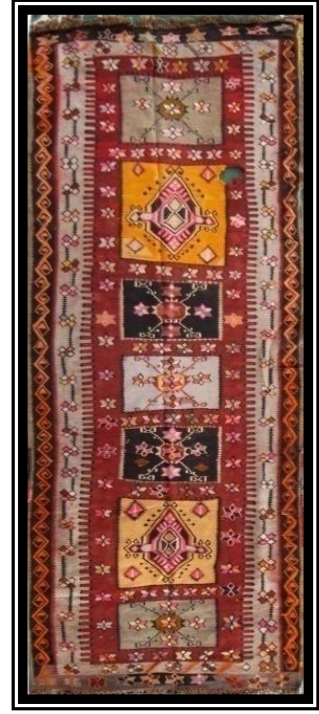
Pıtrak

Motif çizim no:398

Çiçek

KATALOG NO	: 73
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 01.08.2008
Bulunduğu Yer	: Selim/Başköy Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 140x245 cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer Yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, beyaz, yeşil, pembe, mor
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Selim / Başköy Köyü Camii 'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 140x245 cm. ölçülerindedir. Dokumada geometrik motifler hâkimdir. Geniş iki bordüre sahip örnekte orta zemin, dikey eksenle motiflerin üst üste göbek şeklinde düzenlenmesinden meydana gelmektedir.

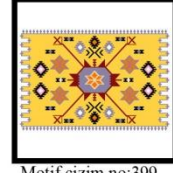
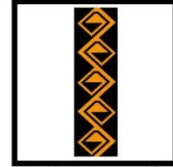
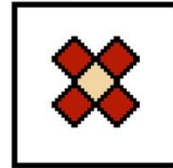
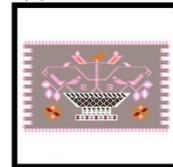
Siyah zeminli dış bordürde “suyolu” (Motif çizim no: 401) motifleri yer alır. Beyaz zeminli iç bordürü “çiçek” motifleri (Motif çizim no:404) çevrelemektedir.

Dikey eksenle yerleştirilen, ortada yedi adet göbek şeklinde düzenlenmiş, “sandık” (Motif çizim no:399-400) motifleri, dokumanın ana şemasını teşkil eder. Göbek içlerinde “bereket”, “çiçek” (Motif çizim no:403-405), “göz”, “çiçek” motiflerine yer verilmiştir. Zemin kırmızı renkte olup, “çiçek” (Motif çizim no:402) motifleriyle dolguludur. Sandık zeminlerinde sarı, siyah, yeşil renkler görülmektedir.

Kilimin çözgü ve atkısı çift bükümlü yünden olup, suni boya kullanılmıştır. Dokumada, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır.

Katalog No: 073

Motif çizim no:399
SandıkMotif çizim no:400
BereketMotif çizim no:401
SuyoluMotif çizim no:402
ÇiçekMotif çizim no:403
SandıkMotif çizim no:404
ÇiçekMotif çizim no:405
Sandık

KATALOG NO	: 74
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış/Yayıklı Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 142x390 cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer Yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Pamuk
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, beyaz, yeşil, mor, sarı
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

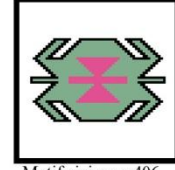
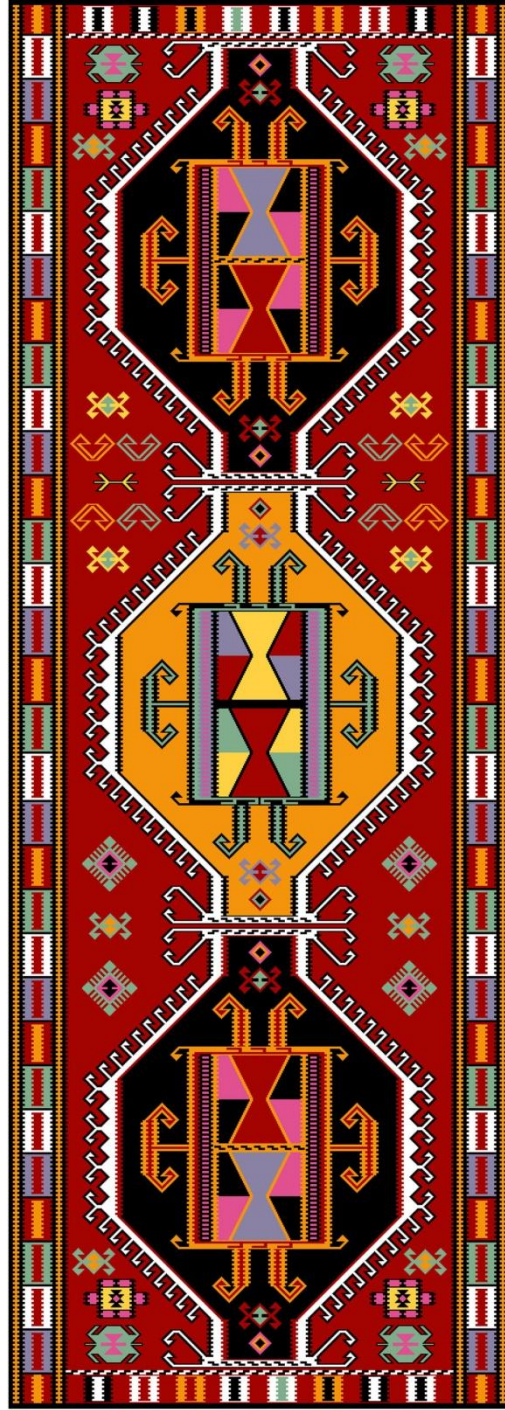
Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış / Yayıklı Köyü Camii 'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 142x390 cm. ölçülerindedir. Dokumada geometrik motifler hâkimdir. Geniş bordüre sahip örnekte orta zemin, dikey eksende motiflerin üst üste göbek şeklinde düzenlenmesinden meydana gelmektedir.

Siyah zemin üzerinde bordür, “sandık” (Motif çizim no:408) motifleriyle çevrelenmiştir.

Kırmızı zeminli dokuma, etrafı irice işlenmiş “çengel” motifleriyle çevrelenmiş üç adet göbekten oluşan kompozisyonla dikkat çeker. Göbek içleri turuncu ve siyah renkte olup, etrafı “koçboynuzu” motifleriyle çevrelenmiş üst üste “bereket / muska” motifleri yerleştirilmiştir (Motif çizim no:409).

Kırmızı renkli zemin boşluklarında, “em damgası” (elibelinde) (Motif çizim no:410), “akrep” (Motif çizim no:407), “yengeç” (Motif çizim no:406), “muska”, “sandık”, “pıtrak” (Motif çizim no:411) ve “göz” motifleri bulunur.

Dokumanın çözgüsü pamuk, atkısı yün olup, suni boya kullanılmıştır. Dokuma tekniği olarak çok yaygın olan, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır.

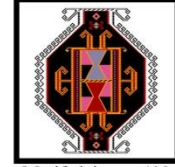
Motif çizim no:406
Yengeç

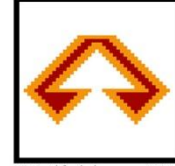
Motif çizim no:407
Akrep

Motif çizim no:408
Sandık

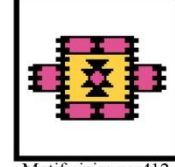
Motif çizim no:409
Bereket

Motif çizim no:410
elibeline/em Damgası

Motif çizim no:411
Pıtrak

Motif çizim no:412
Bereket

KATALOG NO	: 75
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 04.08.2008
Bulunduğu Yer	: Kars / Merkez Subatan Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 140x380 cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yolluk
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, beyaz, yeşil, mor, sarı, turuncu
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Kars / Merkez Subatan Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 140x380 cm. ölçülerindedir. Dokumada geometrik motifler hâkimdir. Geniş bordüre sahip örnekte orta zemin, dikey eksende motiflerin üst üste göbek şeklinde düzenlenmesinden meydana gelmektedir.

Siyah zeminli bordürü “bereket” ve “saçbağı” (Motif çizim no:417) motifleri çevrelemektedir.

Zemin kısmında üst üste bindirilmiş birbiriyle bağlantılı “tarak” motifinin göbek şeklinde uygulanmasıyla meydana gelen kompozisyon dikkat çeker. Göbeklerin içerisinde altıgen içerisinde “akrep” (Motif çizim no:416), “bereket”, “göz”, “çengel”, “em damgası” (Motif çizim no:418), “pıtrak” (Motif çizim no:413-419), “saçbağı” (Motif çizim no:415), “koçboynuzu” (Motif çizim no:414), “göz” ve “bukağı” motiflerine yer verilmiştir. Orta zemin kısmını iç taraftan çengel motifleri çevrelemektedir. Kırmızı renkli zemin boşluklarında ise, dolgu motifleri olarak “pıtrak”, “çengel” motifleri kullanılmıştır. Çözüğü ve atkı yün olup, suni boya kullanılmıştır. İlikli kilim tekniği uygulanmıştır.

Motif çizim no:413

Pıtrak

Motif çizim no:414

Koçboynuzu

Motif çizim no:415

Saçbağı

Motif çizim no:416

Akrep

Motif çizim no:417

Saçbağı

Motif çizim no:418

Elibelinde/em Damgası

Motif çizim no:419

Pıtrak

KATALOG NO	: 76
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 04.08.2008
Bulunduğu Yer	: Arpaçay / Güvercin Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 1973
Ebatları (En / Boy)	: 135x360 cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yolluk
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, yeşil, mor, turuncu
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

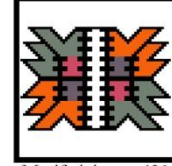

Dikdörtgen forma sahip örnek, Arpaçay ilçesine bağlı Güvercin Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 135x360 cm. ölçülerindedir. Dokumada geometrik motifler hâkimdir. Geniş bordüre sahip örnekte orta zemin, dikey ekseninde motiflerin üst üste göbek şeklinde düzenlenmesinden meydana gelmektedir.

Siyah zeminli bordürü, “nazar” (Motif çizim no:425) motifleri çevrelemektedir. Tekrarlanan “tarak” (Motif çizim no:426) motifleri, bordürü sınırlamaktadır. Kilim zemininde, “parmak / tarak” motiflerinin üst üste üç göbek olarak zemine yerleştirilmesiyle oluşturulmuş kompozisyon dikkat çekicidir. Göbek içerisinde “pıtrak” (Motif çizim no:420), “çiçek”, “bukağı”, “tarak” ve “çengel” (Motif çizim no:424) motiflerine yer verilmiştir. Zemin boşluklarında kırmızı renkli zemin üzerinde “insan”, “em damgası” (elibeline) (Motif çizim no:422), “çiçek” (Motif çizim no:421-423), “pıtrak”, “çengel” ve “kurtağı” motifleri görülür. Çözüğü ve atkı yün olup, suni boya kullanılmıştır. Dokumada ilikli kilim tekniği uygulanmıştır.

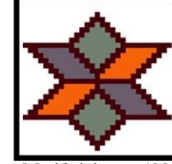
Motif çizim no:420
Pıtrak

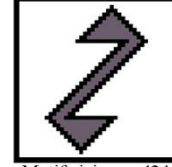
Motif çizim no:421
Çiçek

Motif çizim no:422
Elibelinde/em Damgası

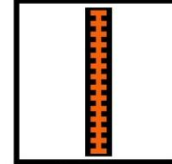
Motif çizim no:423
Çiçek

Motif çizim no:424
Cengel

Motif çizim no:425
Saçbağı

Motif çizim no:426
Parmak/Tarak

KATALOG NO	: 77
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 11.08.2008
Bulunduğu Yer	: Kars / Merkez Halefoğlu Köyü Ahmet Ölmez Evi
Dokunduğu Tarih	: 1973
Ebatları (En / Boy)	: 155x380 cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yolluk
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, yeşil, mor, turuncu
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Kars/Merkez Halefoğlu Köyü'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 155x380 cm. ölçülerindedir. Dokumada geometrik motifler hâkimdir. Geniş bordüre sahip örnekte orta zemin, dikey ekseninde motiflerin üst üste göbek şeklinde düzenlenmesinden meydana gelmektedir.

Siyah zeminli bordür “hayatağacı” (Motif çizim no:433), motifleriyle bezenmiştir. Alt ve üst tarafta “muska” (Motif çizim no:432) motifi görülür. “Tarak” motifleri bordürü zeminden ayırmaktadır.

Üst üste göbek (Motif çizim no:430) şeklinde düzenlenmiş uçları dışa çıkıntılı dikdörtgen şeklindeki formun içerisi “akrep” (Motif çizim no:427), “yıldız” (Motif çizim no:428), ve “hayat ağacı” motifleriyle dolguludur (Motif çizim no:430).

Zemin boşluklarında “bukağı”, “em damgası” (elibeline), “koçboynuzu”, “göz” motiflerine yer verilmiştir. Orta zemin iç taraftan “çengel” (Motif çizim no:429) motifleriyle çevrelenmektedir. Çözüğü ve atkı yün olup, suni boya kullanılmıştır. Dokumada ilikli kilim tekniği uygulanmıştır.

Motif çizim no:427

Akrep

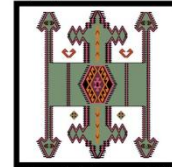
Motif çizim no:428

Yıldız

Motif çizim no:429

Çengel

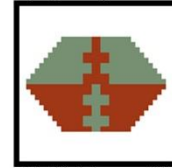
Motif çizim no:430

Bereket

Motif çizim no:431

Çengel/Suyolu

Motif çizim no:432

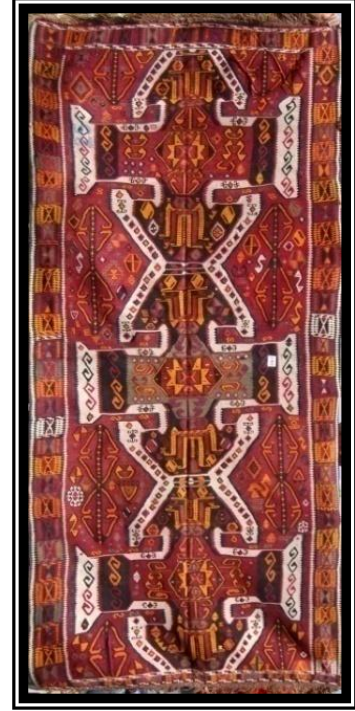
Muska

Motif çizim no:433

Hayatağacı

KATALOG NO	: 78
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 04.08.2008
Bulunduğu Yer	: Selim / Tozluca Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 170x360 cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, yeşil, mor, turuncu
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Selim / Tozluca Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 170x360 cm. ölçülere sahiptir. Dokumada geometrik motifler hâkimdir. Geniş bordüre sahip olan örnekte orta zemin, dikey eksenle motiflerin üst üste göbek şeklinde düzenlenmesinden meydana gelmektedir.

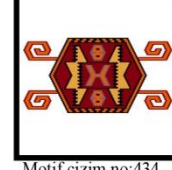
Siyah zeminli bordür “sandık” (Motif çizim no:437) motifleriyle çevrelenmiştir. Tekrarlanan “tarak” (Motif çizim no:436) motifleri bordürü sınırlandırmıştır.

Üst üste göbek şeklinde düzenlenmiş uçları okbaşı şeklindeki formun içerisinde “yıldız”, “koçboynuzu” (Motif çizim no:434), “çengel”, “bukağı”, “deveboynu”, “küpe” (Motif çizim no:438), “göz” ve “tarak” motiflerine yer verilmiştir. Kırmızı renkli orta zemin boşluklarında “akrep”, “çengel”, “aşk ve birleşim” (Motif çizim no:440), “saçbağı”, “bukağı”, “küpe”, “em damgası” (elibeline) (Motif çizim no:435-439), “göz” motifleri görülmektedir.

Çözgü ve atkı yün olup, suni boya kullanılmıştır. Dokumada ilikli kilim tekniği uygulanmıştır.

Katalog No: 078

Motif çizim no:434

Koçboynuzu

Motif çizim no:435

Elibeline/em Damgası

Motif çizim no:436

Tarak/Parmak

Motif çizim no:437

Sandık

Motif çizim no:438

Küpe

Motif çizim no:439

Elibeline/em Damgası

Motif çizim no:440

Aşk ve Birleşim

KATALOG NO	: 79
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 04.08.2008
Bulunduğu Yer	: Kars / Merkez Halefoğlu Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 160x430 cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, yeşil, mor, turuncu, pembe
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Kars / Merkez Halefoğlu Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 160x430 cm. ölçülere sahiptir. Dokumada geometrik motifler hâkimdir. İki bordüre sahip olan örnekte orta zemin, dikey eksende motiflerin üst üste göbek şeklinde düzenlenmesinden meydana gelmektedir.

Kırmızı renkli dış bordür zemini üzerinde “çakmak” motifleri sıralanmıştır. Siyah zemin üzerindeki iç bordürü, “sandık” (Motif çizim no:443) motifleri çevrelemektedir.

Kilimin merkezinde üst üste yerleştirilmiş göbek şeklinde 5 adet “sekiz kollu yıldız” (Motif çizim no:441), yer verilmiştir. Göbeklerin içerisinde siyah zemin üzerinde “çiçek” motiflerine yer verilmiştir. Altıgenler içerisinde “akrep” motifleri bulunmaktadır.

Kırmızı renkli zemin boşluklarında “küpe”, “bukağı”, “tarak”, “akrep” (Motif çizim no:442), “çakmak” (Motif çizim no:444) motifleri yerleştirilmiştir.

Kilimin çözgü ve atkısı yün olup, suni boya kullanılmıştır. Dokumada ilikli kilim tekniği uygulanmıştır.

Motif çizim no:441
Bereket

Motif çizim no:442
Akrep

Motif çizim no:443
Sandık

Motif çizim no:444
Çengel

KATALOG NO	: 80
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: 1.3.1984
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 147x392 cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, yeşil, mor, turuncu
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Kars Müzesi'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 147x392 cm. ölçülere sahiptir. Dokumada geometrik motifler hâkimdir. Geniş bordüre sahip olan örnekte orta zemin, dikey eksenle motiflerin üst üste göbek şeklinde düzenlenmesinden meydana gelmektedir.

“Tarak” motifinin sınırladığı siyah zeminli bordürü “akrep” (Motif çizim no:450) motifi çevrelemektedir.

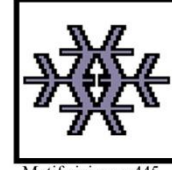
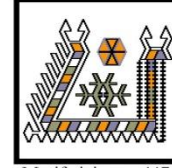
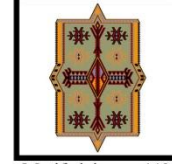
Kırmızı zemin üzerinde dikdörtgen formunda üç göbek yer almaktadır (Motif çizim no:448). Göbeklerin içerisinde “pıtrak”, (Motif çizim no:445), “bukağı”, “dörtkollu haçvari” motifler yer alır. Motiflerde renkler münavebeli kullanılarak zengin bir görünüm sağlanmıştır. Dokumada kırmızı, siyah ve yeşilin hâkim olduğu görülür.

Kırmızı zemin üzerinde, stilize edilmiş “ejder”, (Motif çizim no:447), “muska”, “çiçek” (Motif çizim no:451), “göz”, “bereket” (Motif çizim no:449), “saçbağı”, “bukağı” ve “pıtrak” (Motif çizim no:445) motifleri görülür.

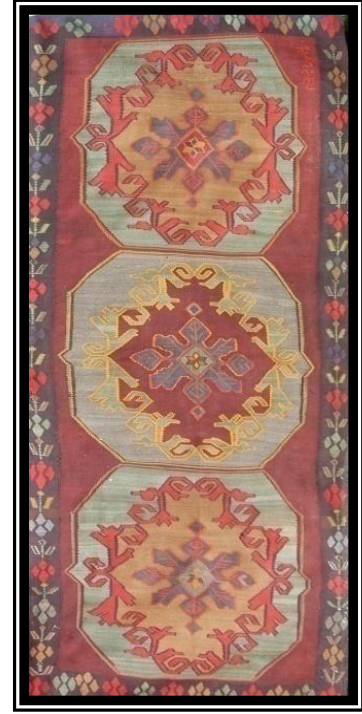
Çözü ve atkı yün olup, suni ve doğal boya kullanılmıştır. Dokumada, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır.

Katalog No: 080

Motif çizim no:445
PıtrakMotif çizim no:446
BereketMotif çizim no:447
EjderMotif çizim no:448
BereketMotif çizim no:449
BereketMotif çizim no:450
AkrepMotif çizim no:451
Çiçek

KATALOG NO	: 81
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 2008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış / Yayıklı Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 150x370cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, yeşil, mor, sarı
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

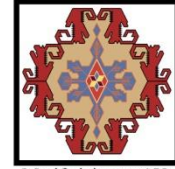
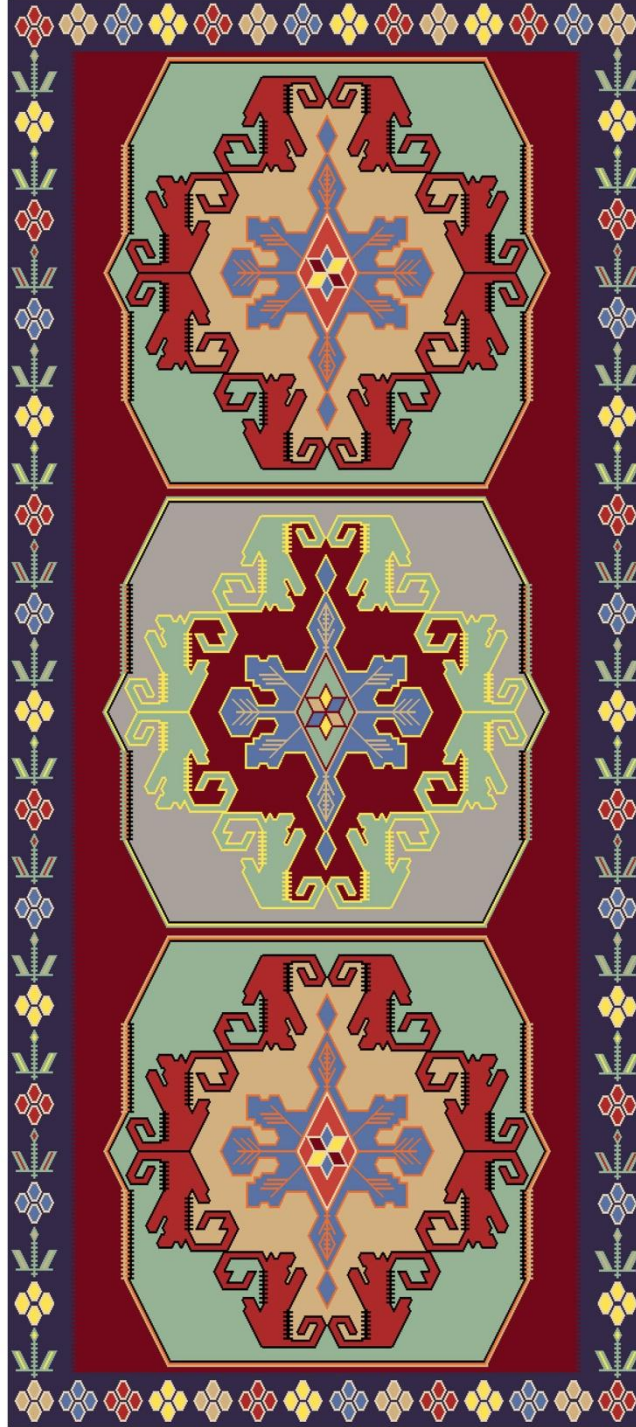

Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış / Yayıklı Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 150x370 cm. ölçülere sahiptir. Dokumada bitkisel motifler hâkimdir. Geniş bordüre sahip olan örnekte orta zemin, dikey eksenle motiflerin üst üste göbek şeklinde düzenlenmesinden meydana gelmektedir.

Siyah zeminli bordürde “çiçek” (Motif çizim no:453) motifleri birbirini takip eder şekilde sıralanmıştır. Motiflerde renkler münavebeli kullanılarak zengin bir görünüm sağlanmıştır.

Kırmızı zemin üzerinde yerleştirilen irice yapılmış sekizgenler göbek şeklinde üst üste bindirilmiştir. İçerisinde “berekat” (Motif çizim no:452) ve “çiçek” motifleri yer alır. Dokumada kırmızı, siyah, yeşil, mor ve sarı renkleri görülür. Göbeklerin zemin ve motif renkleri dönüşümlü kullanılmıştır.

Çözüğü ve atkı yün olup, suni ve doğal boya kullanılmıştır. Dokumada ilikli kilim tekniği uygulanmıştır.

Motif çizim no:452
Bereket

Motif çizim no:453
Çiçek

KATALOG NO	: 82
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 150x390cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, yeşil, mor, sarı, turuncu
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

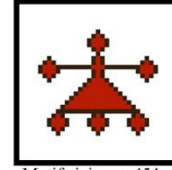
Dikdörtgen forma sahip örnek, Kars Müzesi'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 150x390 cm. ölçülere sahiptir. Dokumada geometrik motifler hâkimdir. İki geniş bordüre sahip olan örnekte orta zemin, dikey ekseninde motiflerin üst üste göbek şeklinde düzenlenmesinden meydana gelmektedir.

Siyah zeminli dış bordürde “çiçek” motifleri (Motif çizim no:460) sıralanmıştır. Mor renkteki iç bordürü dal üzerinde “çiçek” motifleri (Motif çizim no:455-458) çevrelemektedir. Eşit büyüklükte yapılmış iç ve dış bordürü “tarak” motifleri sınırlamaktadır.

Kırmızı zemin üzerine yerleştirilen beş büyük göbek, kompozisyonun ana şemasını belirler. Altıgenlerin etrafını çengeller çevrelemektedir. İçerisinde “bereket” (Motif çizim no:457) motifleri yer almaktadır.

Zemin boşluklarında “göz” (Motif çizim no:459), “çiçek” (Motif çizim no:456) ve “küpe” (Motif çizim no:454) motiflerine rastlanır.

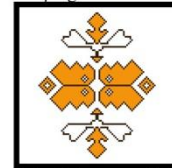
Çözü ve atkı yün olup, suni ve doğal boya kullanılmıştır. Örnekte, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır.

Motif çizim no:454
Küpe/Saçbağı

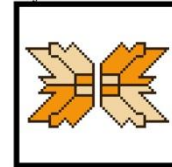
Motif çizim no:455
Saçbağı

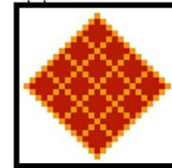
Motif çizim no:456
Çiçek

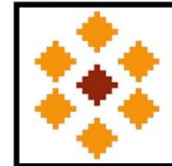
Motif çizim no:457
Ejder

Motif çizim no:458
Çiçek

Motif çizim no:459
Göz

Motif çizim no:460
Çiçek

KATALOG NO	: 83
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 15.08.2008
Bulunduğu Yer	: Susuz /Yolboyu Köyü İsmail Naki Evi
Dokunduğu Tarih	: 1956
Ebatları (En / Boy)	: 185x370 cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, yeşil, mor, sarı, turuncu
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Susuz /Yolboyu Köyü'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 185x370 cm. ölçülere sahiptir. Dokumada geometrik motifler hâkimdir. Biri geniş, diğeri dar olan iki bordüre sahip örnekte orta zemin, dikey ekseninde motiflerin üst üste göbek şeklinde düzenlenmesinden meydana gelmektedir.

“Tarak” motifleriyle sınırlandırılan dış bordür siyah zeminli olup, üzeri “bereket” (Motif çizim no:461) motifleriyle dolguludur. Geniş bordürde “pıtrak” (Motif çizim no:462) motifleri sıralıdır.

Ortada yer alan kırmızı zemin üzerinde “ejder” (Motif çizim no:464), motifleri üç göbek şeklinde sıralanmıştır. İçlerinde “akrep” (Motif çizim no:463), “muska”, “nazarlık” ve “yıldız” (Motif çizim no:465) motiflerine yer verilmiştir. Zemin çevresi “çengel” (Motif çizim no:467-466) motifleriyle çevrilidir.

Dokumanın çözgü ve atkısı yün olup, doğal boya kullanılmıştır. Örnekte ilikli kilim tekniği uygulanmıştır.

Motif çizim no:461
Bereket

Motif çizim no:462
Pıtrak

Motif çizim no:463
Akrep

Motif çizim no:464
Ejder

Motif çizim no:465
Yıldız

Motif çizim no:466
Çengel

Motif çizim no:467
Çengel/Suyolu

KATALOG NO	: 84
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	:
İnceleme Tarihi	: 04.08.2008
Bulunduğu Yer	: Kars / Merkez Subatan Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 130x400 cm
Dokumanın Yöresel Adı	:
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yolluk
Kullanılan Malzeme	:
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, yeşil, mor, turuncu
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

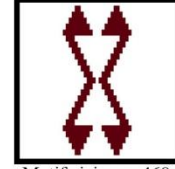

Dikdörtgen forma sahip örnek, Kars / Merkez Subatan Köyü'nde bulunmuştur. Üç bordüre sahip olan örnekte orta zemin, dikey ekseninde motiflerin üst üste göbek şeklinde düzenlenmesinden meydana gelmektedir.

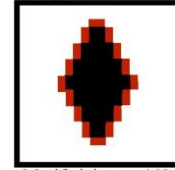
Kilim örneği, iki geniş, bir dar olmak üzere üç bordüre sahiptir. En dış bordürde siyah zemin üzerinde “yıldız”(Motif çizim no:473) motifleri sıralıdır. İkinci dar bordür zemini turuncu renkte olup, “küçük baklavalılar” çevrelemektedir. Siyah zeminli iç bordürü, “çengel/bereket” (Motif çizim no:468), motifleri sıralıdır.

Dikey ekseninde düzenlenmiş, ortada üst üste sıralanmış göbeklerin bulunduğu kompozisyon ana şemayı oluşturur. Kırmızı renkli orta zemin üzerinde beş göbek yer alır. Orta zeminde “bereket” (Motif çizim no:471), “em damgası” (elibelinde) ve “bukağı” (Motif çizim no:470) motifleri görülür. Zemin boşluklarında “bereket”, “çengel”, “pıtrak”, “bukağı” ve “saç bağı” (Motif çizim no:472) motiflerine yer verilmiştir. “Çengel” motifleri orta zemini çevreler.

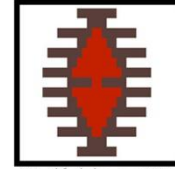
Dokumanın çözgü ve atkısı yün olup, doğal boya kullanılmıştır.

Motif çizim no:468
Cengel/Bereket

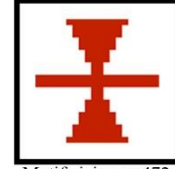
Motif çizim no:469
Göz

Motif çizim no:470
Bukağı

Motif çizim no:471
Bereket

Motif çizim no:472
Saçbağı

Motif çizim no:473
Yıldız

KATALOG NO	: 85
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: 1.8.84
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 142x370 cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yolluk
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, yeşil, mavi, turuncu
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Kars Müzesi'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 142x370 cm. ölçülere sahiptir. Dokumada geometrik motifler hâkimdir. Üç bordüre sahip olan örnekte orta zemin, dikey ekseninde motiflerin üst üste göbek şeklinde düzenlenmesinden meydana gelmektedir.

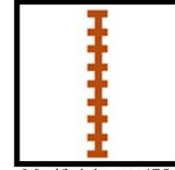
Siyah zeminli en dış bordürde “bereket” (Motif çizim no:479) motifleri sıralanır. Ortadaki dar bordür, beyaz zemin üzerinde “küçük baklavalardan” meydana gelir. İç bordürde çengel (Motif çizim no:476-478) motifleri yer alır. Bordür araları “tarak” (Motif çizim no:475) motifleriyle sınırlandırılmıştır.

Kırmızı renkteki orta zemin üzerinde üst üste yerleştirilmiş altı adet göbek, kompozisyonun ana şemasını oluşturur. Göbekler basamaklar halinde “bereket” (Motif çizim no:477) motiflerinden meydana gelir. Göbek içerisinde “pıtrak” motifleri bulunmaktadır. Zemin etrafı “çengel” motifleri ile çevrelenmiştir.

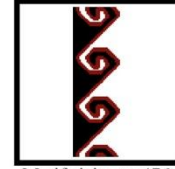
Orta zemin boşluklarında “pıtrak”, “çiçek” ve “göz” motifleri yer alır. Dokumanın çözgü ve atkısı yün olup, suni boya kullanılmıştır. Örnekte, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır.

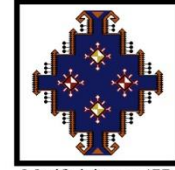
Motif çizim no:474
Pıtrak

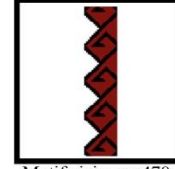
Motif çizim no:475
Parmak/Tarak

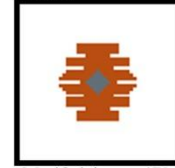
Motif çizim no:476
Çengel/Suyolu

Motif çizim no:477
Bereket

Motif çizim no:478
Suyolu

Motif çizim no:479
Bereket

KATALOG NO	: 86
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Selim/Akçakale Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 150x440cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yolluk
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, yeşil, mavi, turuncu
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Selim / Akçakale Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 150x440 cm. ölçülere sahiptir. Dokumada geometrik motifler hâkimdir. İki bordüre sahip olan örnekte orta zemin, dikey ekseninde motiflerin üst üste göbek şeklinde düzenlenmesinden meydana gelmektedir.

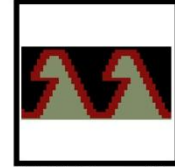
Siyah zeminli dış bordürü “saçbağı” (Motif çizim no:484), “nazarlık” motifleri çevrelemektedir. İç bordürde siyah ve yeşil renkte, “çengel” (Motif çizim no:483) motifleri görülür.

Kırmızı renkteki orta zemin üzerinde üst üste yerleştirilmiş göbekler, kompozisyonun ana şemasını oluşturur (Motif çizim no:482). Dokuma örneği kesik olduğu için kilimin tamamı görülememiştir. İçlerinde “pıtrak” motifleri yer alır. Göbek dışındaki kırmızı zemin üzerinde “sandık” (Motif çizim no:480), içerisinde “çiçek”, “bukağı” motifleri görülür. Çengel motifleri (Motif çizim no:481) orta zeminin iç kısmını çevrelemektedir.

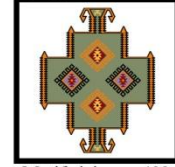
Dokumanın çözgü ve atkısı yün olup, doğal boya uygulanmıştır. Örnekte, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır.

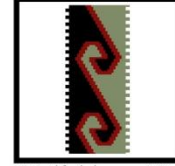
Motif çizim no:480
Sandık

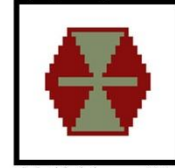
Motif çizim no:481
Cengel

Motif çizim no:482
Bereket

Motif çizim no:483
Cengel/Suyolu

Motif çizim no:484
Saçbağı

KATALOG NO	: 87
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Arpaçay/Karakale Köyü Atilla Çöpür Evi
Dokunduğu Tarih	: 1951
Ebatları (En / Boy)	: 142x360cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, yeşil, mavi, turuncu
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

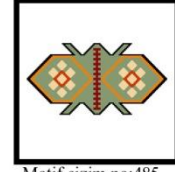

Dikdörtgen forma sahip örnek, Arpaçay/Karakale Köyü'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 142x360 cm. ölçülere sahiptir. Enine şeritler halinde dokunmuş kilimde geometrik motifler hâkimdir.

Dokumada bordüre yer verilmemiştir.

Yatay ekseninde düzenlenen kompozisyonda geometrik motifler hâkimdir. Enine düzenlenmiş, kalın şeritler içerisinde “akrep” (Motif çizim no:487), “çiçek” (Motif çizim no:490-491), “pıtrak” (Motif çizim no:488), “bereket” (Motif çizim no:485-486), “yıldız” (Motif çizim no:489), “koçboynuzu” ve “çengel” motiflerine yer verilmiştir. Zemin siyah olup, kalın şeritler etrafında “deveboynu” motifleri görülmektedir. Yatay bantların üzeri bir dolu, bir boş şekilde düzenlenmiştir.

Dokuz adet kalın banttıan oluşan kilim yüzeyi, kırmızı, siyah, yeşil, mavi ve turuncu renklerin motiflerde ve zemin renklerinde kullanılmasıyla zengin görünüme sahip olmuştur. Atkı ve çözgüsü yün olup, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır. Yünlerde suni boya kullanılmıştır.

Motif çizim no:485
Bereket

Motif çizim no:486
Bereket

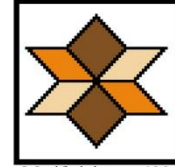
Motif çizim no:487
Akrep

Motif çizim no:488
Pıtrak

Motif çizim no:489
Yıldız

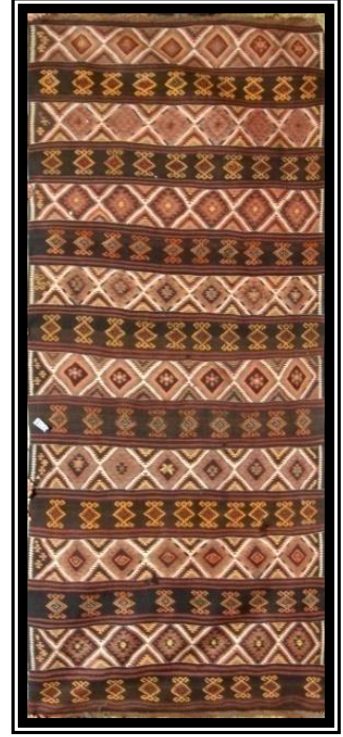

Motif çizim no:490
Çiçek

Motif çizim no:491
Çiçek

KATALOG NO	: 88
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Arpaçay / Karakale Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 135x310cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, yeşil, turuncu,beyaz
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim, cicim
Dokumanın Tanımı	:

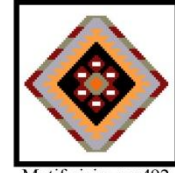
Dikdörtgen forma sahip örnek, Arpaçay / Karakale Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 135x310 cm. ölçülere sahiptir. Enine şeritler halinde dokunmuş kilimde geometrik motifler hâkimdir.

Dokumada bordüre yer verilmemiştir.

Yatay eksenli kompozisyon, enine şeritler halinde olup, kalın bantlar üzerinde “bereket” (Motif çizim no:492), “göz” (Motif çizim no:494), “yıldız” (Motif çizim no:493) motiflerine yer verilmiştir. Siyah zeminli ince bordür üzerinde “em damgası” (elibeline) (Motif çizim no:495), sıralanmaktadır.

Enine şeritler halinde düzenlenmiş kompozisyonda bir sıra siyah, bir sıra beyaz zeminli olarak kırmızı, yeşil, beyaz, turuncu ve siyah renklere yer verilmiştir.

Atkı ve çözgüsü yün olup, ilikli kilim ve cicim tekniği uygulanmıştır. Yünlerin boyanmasında suni boya kullanılmıştır.

Motif çizim no:492
Bereket

Motif çizim no:493
Yıldız

Motif çizim no:494
Göz

Motif çizim no:495
Elibeline/em Damgası

KATALOG NO	: 89
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 04.08.2008
Bulunduğu Yer	: Kars / Merkez Halefoğlu Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 130x350cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yük kilimi
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, yeşil, turuncu, kahverengi
Dokuma Tekniği	: Bezayağı dokuma, cicim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Kars / Merkez Halefoğlu Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 150x440 cm. ölçülere sahiptir. Enine şeritler halinde dokunmuş kilimde geometrik motifler hâkimdir.

Dokumada bordüre yer verilmemiştir.

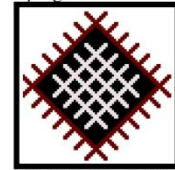
Yatay eksenli kompozisyon, enine şeritler halinde olup, kalın bantlar üzerinde “pıtrak “(Motif çizim no:497-498), “bukağı” (Motif çizim no:499), “çengel” (Motif çizim no:496) motiflerine yer verilmiştir. Kalın şeritlerin alt ve üst kısımlarında ince şeritlere yer verilmiştir.

Siyah zeminli ince şeritler üzerinde “suyolu”, “göz” (Motif çizim no:500) motifleri sıralanmaktadır. Dokumada, kahverengi zemin üzerine kırmızı, siyah, yeşil ve turuncu renkte motifler işlenmiştir.

Atkı ve çözgüsü yün olup, bezayağı dokuma üzerine seyrek motifli cicim tekniği uygulanmıştır. Yünlerde suni ve doğal boya kullanılmıştır.

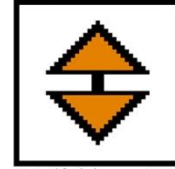
Motif çizim no:496
Cengel

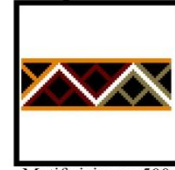
Motif çizim no:497
Pıtrak

Motif çizim no:498
Pıtrak

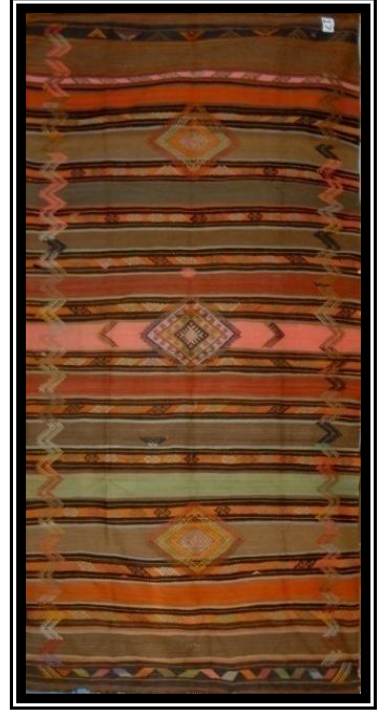

Motif çizim no:499
Bukağı

Motif çizim no:500
Göz

KATALOG NO	: 90
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 2008
Bulunduğu Yer	: Arpaçay / Akçakale Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 165x340cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Cecim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yük örtüsü
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, yeşil, turuncu, kahverengi, mor
Dokuma Tekniği	: Bezayağı dokuma, cicim
Dokumanın Tanımı	:

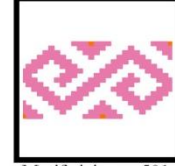
Dikdörtgen forma sahip örnek, Arpaçay /Akçakale Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 165x340 cm. ölçülere sahiptir. Enine şeritler halinde dokunmuş kilimde geometrik motifler hâkimdir. Yük ört

Örnekte bordüre yer verilmemiştir.

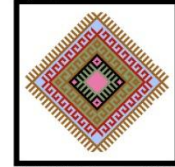
Yatay ekseninde düzenlenmiş ince ve kalın bantlardan meydana gelen kompozisyonda, zeminin orta kısmında iç içe geçmiş “bereket” (Motif çizim no:502), motifleri ortasında “akrep” ve “pıtrak” motiflerine yer verilmiştir. İnce bantlar üzerinde “çengel” (Motif çizim no:501-503) motifleri kullanılmıştır. İki kenarda “pıtrak” (Motif çizim no:505) motifleri yer alır.

Dokumada yeşil, kırmızı, kahverengi, yeşil zemin rengi olarak kullanılmıştır.

Atkı ve çözgüsü yün olup, bezayağı dokuma üzerine seyrek motifli cicim tekniği uygulanmıştır. Yünlerde suni ve doğal boya kullanılmıştır.

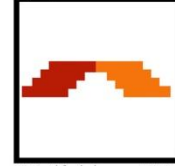
Motif çizim no:501
Cengel

Motif çizim no:502
Bereket

Motif çizim no:503
Cengel

Motif çizim no:504
Suyolu

Motif çizim no:505
Pıtrak

KATALOG NO	: 91
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 01.08.2008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış / Karakurt Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 115x300cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yolluk
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, mor, sarı
Dokuma Tekniği	: Bezayağı dokuma, cicim, zili
Dokumanın Tanımı	:

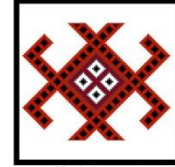
Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış-Karakurt Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 115x300 cm. ölçülere sahiptir. Enine şeritler halinde dokunmuş örnek, yolluk olarak tasarlanmıştır.

Örnekte bordüre yer verilmemiştir.

Yatay eksende düzenlenmiş kompozisyonda geometrik motifler hâkimdir. Kalın bantlar üzerinde, “pıtrak” (Motif çizim no:507), “akrep” (Motif çizim no:506-509) motiflerinin işlendiği görülür. İnce bantlar üzerinde “küpe” (Motif çizim no:508), “çengel” (Motif çizim no:510), “pıtrak” motifleri yerleştirilmiştir. Beyaz şeritler üzerindeki motiflerde bezayağı dokuma üzerine “seyrek motifli cicim tekniği” uygulanmıştır. Kalın bantlar üzerindeki motifler “zili tekniği” ile işlenmiştir.

Yörede bu dokumalara “zilo” denmektedir. Dokumada kırmızı, siyah, turuncu, mor, sarı ve beyaz renkler kullanılmıştır.

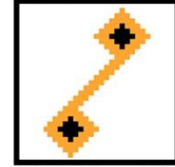
Dokumanın atkı ve çözgüsü yündür. Yünlerde doğal boya uygulanmıştır.

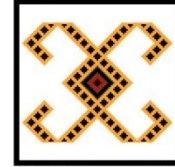
Motif çizim no:506
Akrep

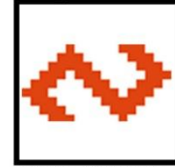
Motif çizim no:507
Pıtrak

Motif çizim no:508
Küpe

Motif çizim no:509
Akrep

Motif çizim no:510
Çengel

KATALOG NO	: 92
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 04.08.2008
Bulunduğu Yer	: Selim/Tuygun Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 120x380cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Zilo
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yolluk
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif i)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, mavi, pembe, mor
Dokuma Tekniği	: Bezayağı dokuma, zili, cicim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Selim / Tuygun Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 120x380 cm. ölçülere sahiptir. Enine şeritler halinde dokunmuş örnek, yolluk olarak tasarlanmıştır

Dokumada bordüre yer verilmemiştir.

Kompozisyon, birbirine paralel kalın ve ince şeritlerden meydana gelir. Kalın bantlarda, “akrep” motifleri (Motif çizim no:513-514) yer alır. İnce şeritlerde, “pıtrak” (Motif çizim no:515-516), “koçboynuzu”, “göz” ve “çakmak” (Motif çizim no:512) motifleri dikkat çeker. Kahverengi zeminli, ince şerit üzerinde yer alan motifler, “seyrek motifli cicim” tekniğinde yapılmışlardır. Kalın bantlar üzerindeki motifler ise, “zili ve sık motifli cicim” tekniğindedir.

Kars ve çevresinde bu dokumalar, “zilo” olarak adlandırılmaktadır.

Yünlerde doğal ve suni boya kullanılmıştır. Yöreye özgü karakterde yapılmış dokumanın atkı, çözgü ve motif ipleri yündür.

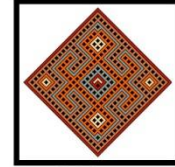
Motif çizim no:511
Elibelinde/em Damgası

Motif çizim no:512
Çengel

Motif çizim no:513
Akrep

Motif çizim no:514
Akrep

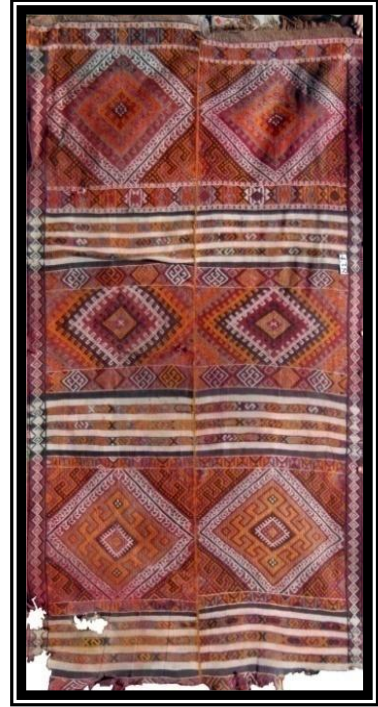

Motif çizim no:515
Pıtrak

Motif çizim no:516
Pıtrak

KATALOG NO	: 93
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 25.08.2008
Bulunduğu Yer	: Kars / Merkez Dikme Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 150x200cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Zilo
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, mavi, mor
Dokuma Tekniği	: Kilim, zili, seyrek motifli cicim
Dokumanın Tanımı	:

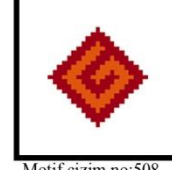

Dikdörtgen forma sahip örnek, Kars / Merkez Dikme Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, bütün halinde olmayıp, 150x200 cm. ölçülere sahiptir. Enine şeritler halinde dokunmuş örnek, yer yaygısı olarak tasarlanmıştır

Dokumada uzun kenarlarda “göz” (Motif çizim no:517) motifleri yer alır.

Yatay eksenli düzenlenen kompozisyonda geometrik motifler hâkimdir. Üç adet geniş bantlar içerisine, “çengelli baklavalılar” yerleştirilmiş olup, üst ve alt tarafta “bereket” motifleriyle sınırlandırılmıştır. Kalın bantlar üzerinde “akrep” (Motif çizim no:519) ve “bereket” (Motif çizim no:520) motifleri yer alır. Alt ve üst tarafta “çarkıfelek” (Motif çizim no:521) ve “bereket” (Motif çizim no:518) motifleri görülür. İnce bantlar üzerinde seyrek motifli cicim tekniğinde yapılmış “çengel” (Motif çizim no:522) ve “göz” (Motif çizim no:523) motifleri bulunur.

Örnek “iki şak” halinde dokunmuş olup, sonradan birleştirilmiştir. Dokumanın atkı ve çözgüsü yündür. Düz bez dokuma üzerine seyrek motifli cicim ve zili tekniği uygulanmıştır. Yünlerde doğal boya uygulanmıştır.

Motif çizim no:508
Göz

Motif çizim no:509
Bereket

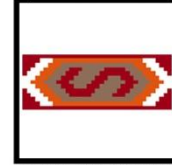
Motif çizim no:510
Akrep

Motif çizim no:511
Bereket

Motif çizim no:512
Carkıfelek /oz Damgası

Motif çizim no:513
Cengel

Motif çizim no:514
Göz

KATALOG NO	: 94
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: 1.31.83
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 140x380cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Zilo
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, mavi, sarı
Dokuma Tekniği	: Kilim, zili
Dokumanın Tanımı	:

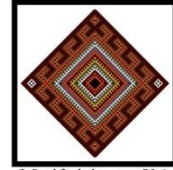
Dikdörtgen forma sahip örnek, Kars Müzesi' nde tespit edilmiştir. Dokuma, 140x380 cm. ölçülere sahiptir. Dikey ekseninde sonsuzluk prensibine göre düzenlenmiş kompozisyon şemasına sahiptir. İki dar ve biri geniş olmak üzere üç bordüre sahiptir.

Kırmızı zemin renkli geniş bordürde, “bereket” (Motif çizim no:525) motifleri sıralanmaktadır. İnce bordürlerde ise, “kedi izi / göz” motifleri yer almaktadır.

Ortada tam, kenarlarda yarım baklavalara üst üste yerleştirilmesiyle oluşturulmuş kompozisyon, yöreye özgü karakterdedir. Baklavalara içerisinde “akrep” (Motif çizim no:524) motifi, çevresinde “bereket”(Motif çizim no:527), kenarlarda ise, “pıtrak” (Motif çizim no:526) motiflerine yer verilmiştir. Tüm yüzey “zili tekniği” nde yapılmıştır.

Bölgede bu dokumalara “zilo” denilmektedir. Tek şak olarak dokunmuş örnekte, kırmızı, turuncu, sarı, bej, mavi ve siyah renkler kullanılmıştır.

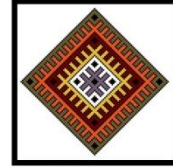
Atkı ve çözgüde yün kullanılmıştır. Yünlerin boyanmasında, doğal boya uygulanmıştır.

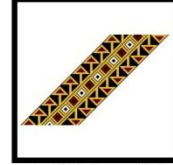
Motif çizim no:524
Akrep

Motif çizim no:525
Bereket

Motif çizim no:526
Pıtrak

Motif çizim no:527
Bereket

KATALOG NO	: 95
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 04.08.2008
Bulunduğu Yer	: Selim/Bozkuş Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 80x285cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Zilo
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yolluk
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, mavi, sarı, beyaz
Dokuma Tekniği	: Kilim, zili, cicim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Selim / Bozkuş Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 80x285 cm. ölçülere sahiptir. Enine şeritler halinde dokunmuş örnek, yolluk olarak tasarlanmıştır.

Dokumada bordüre yer verilmemiştir.

Yatay eksenli düzenlenen kompozisyonda, geometrik motifler hâkimdir. Kalın bantlar içerisinde “bereket” (Motif çizim no:529-530-531), etrafını “çengel” (Motif çizim no:532) motifleri çevrelemektedir. Beyaz zeminli ince bantlar içerisinde “koçboynuzu” (Motif çizim no:528) motiflerine yer verilmiştir.

Geniş bantlar içerisindeki motifler “zili” tekniği ile yapılmıştır. İnce bantlarda ise, düz bez dokuma üzerine “seyrek motifli cicim” tekniği uygulanmıştır.

Örnekte kırmızı, turuncu, krem, sarı, mavi ve siyah renler zeminde ve motiflerde kullanılmıştır.

Dokumanın atkı, çözgü ve çeşit ipinde yün kullanılmıştır. Yünlerin boyanmasında doğal boya tatbik edilmiştir.

Motif çizim no:528
Koçboynuzu

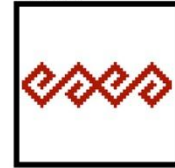
Motif çizim no:529
Bereket

Motif çizim no:530
Bereket

Motif çizim no:531
Bereket

Motif çizim no:532
Çengel

KATALOG NO	: 96
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 04.08.2008
Bulunduğu Yer	: Digor/Dağpınar Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 130x400cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Cecim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yolluk
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, turuncu, mavi, beyaz
Dokuma Tekniği	: Kilim, sık- seyrek motifli cicim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Digor/Dağpınar Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 130x400 cm. ölçülere sahiptir. Enine şeritler halinde dokunmuş örnek, yolluk olarak tasarlanmıştır.

Bordüre yer verilmemiştir.

Kalın ve ince bantlar halinde yatay ekseninde düzenlenmiş kompozisyon şemasına sahiptir. Kalın bantlar üzerinde “pıtrak” (Motif çizim no:534-535) ve “çengel” (Motif çizim no:538) motiflerine yer verilmiştir. İnce bantlar üzerinde “tarak” (Motif çizim no:537), “göz” (Motif çizim no:536) motifleri yer alır. Kenarlarda “göz” (Motif çizim no:539) motifleri sıralanmıştır.

Kalın bantlar üzerinde yer alan motiflerde “bez ayağı dokuma seyrek motifli cicim tekniği”, ince bantlar üzerindeki motiflerde ise, “sık motifli cicim tekniği” uygulanmıştır.

Dokumanın atkı, çeşit ipi ve çözgüsünde yün kullanılmıştır. Yünleri boyamada “doğal boya” uygulandığı görülür.

Motif çizim no:533
Bereket

Motif çizim no:534
Pıtrak

Motif çizim no:535
Pıtrak

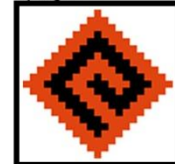
Motif çizim no:536
Göz

Motif çizim no:537
Tarak

Motif çizim no:538
Çengel

Motif çizim no:539
Göz

KATALOG NO	: 97
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 57x115cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Sumak
Üretim Tipi (Cinsi)	: Heybe
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, sarı, mavi, beyaz
Dokuma Tekniği	: Sumak
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Kars Müzesi 'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 57x115 cm. ölçülere sahiptir.

“Heybe” olarak tasarlanan dokumada sumak ve ilikli kilim tekniği uygulanmıştır. Kalın ve ince şeritler halinde düzenlenen kompozisyonda, kalın bantlar içerisinde “bereket” (Motif çizim no:540-541) motifleri yerleştirilmiştir. Orta genişlikteki bantlarda, “koçboynuzu” motifleri görülür. İnce şeritler içerisinde ise, “baklava” (Motif çizim no:542) motiflerine yer verilmiştir.

Kalın ve orta genişlikteki bantlarda düz sumak tekniği uygulandığı görülür. Sumak, çözgü ipleri üzerine, renkli desen iplerinin çeşitli şekillerde sarılmasıyla elde edilen bir dokuma türüdür. Desenler sarılarak verildiği ve tekrar döndürülüp aynı desen üzerinde ikinci bir renkli ip geçirildiği için kat kat işlenmiş gibidir.

İnce bantlarda yan yana sıralanan baklava motiflerinde “ilikli kilim” tekniği uygulanmıştır.

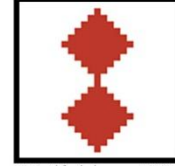
Atkı, desen ipi ve çözgüde yün kullanılmıştır. Yünlerin boyanmasında doğal ve suni boya tatbik edilmiştir.

Motif çizim no:540
Bereket

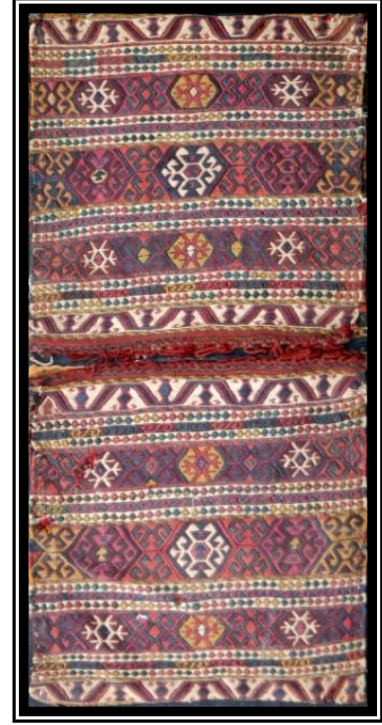

Motif çizim no:541
Bereket

Motif çizim no:542
Suyolu/Baklava

KATALOG NO	: 98
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: 2.4.73
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 56x110cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Sumak
Üretim Tipi (Cinsi)	: Heybe
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, sarı, mavi, beyaz
Dokuma Tekniği	: Sumak, ilikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Kars Müzesi 'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 56x110 cm. ölçülere sahiptir.

“Heybe” olarak tasarlanan dokumada sumak tekniği uygulanmıştır.

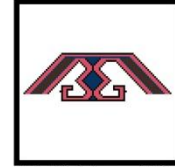
Yatay eksenle düzenlenen kompozisyonda motifler, ince ve kalın şeritler içerisinde yerleştirilmiştir. Kalın şeritler içerisinde, “pıtrak” (Motif çizim no:546), “çengel” (Motif çizim no:547), “koçboynuzu” (Motif çizim no:543), “bereket”, “akrep” (Motif çizim no:544-545) ve “suyolu” motifleri göze çarpar.

Beyaz zeminli ince şeritler içerisinde, “baklava” ve “deveboynu motifleri işlenmiştir.

Küçük baklavalardan yer aldığı ince şeritlerde “ıllıklı kilim” tekniği uygulanmıştır.

Dokumada, kırmızı, siyah, sarı, mavi, beyaz renkler zemin rengi ve motiflerde uygulanmıştır.

Atkı, desen ipi ve çözgüde yün kullanılmıştır. Yünlerin boyanmasında doğal ve suni boya tatbik edilmiştir

Motif çizim no:543
Koçboynuzu

Motif çizim no:544
Akrep

Motif çizim no:545
Akrep

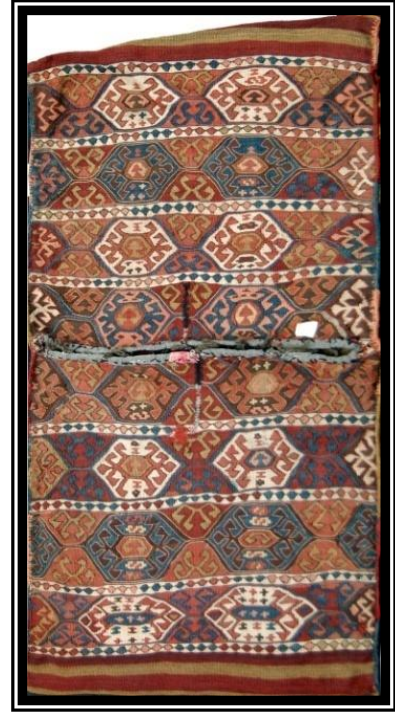

Motif çizim no:546
Pıtrak

Motif çizim no:547
Çengel

KATALOG NO	: 99
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: 3.6.70
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 75x118cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Heybe
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, kahverengi, sarı, mavi, beyaz
Dokuma Tekniği	: Sumak, ilikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

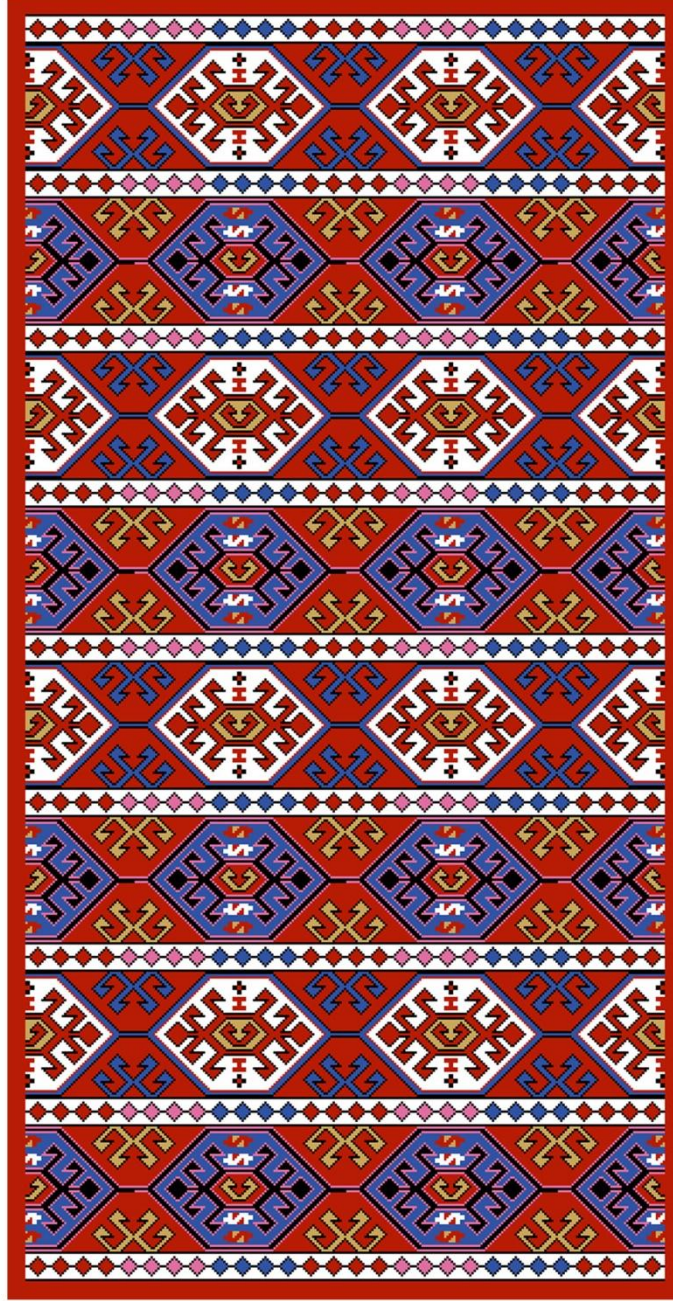
Dikdörtgen forma sahip örnek, Kars Müzesi 'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 75x118 cm. ölçülere sahiptir.

“Heybe” olarak tasarlanan dokumada sumak tekniği uygulanmıştır.

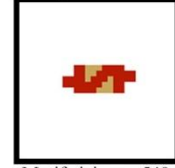
Yatay eksende düzenlenmiş kompozisyonda geometrik motifler hâkimdir. Kalın ve ince bantlar içerisine yerleştirilen motiflerle tüm yüzey işlenmiştir. Kalın bantlarda “akrep” (Motif çizim no:548-550-552), “çakmak” (Motif çizim no:549), “bukağı”, “koçboynuzu” (Motif çizim no:551) ve “haç” motiflerine yer verilmiştir. Beyaz zeminli ince bantlar içerisinde yan yana sıralanmış ilikli kilim tekniğinde yapılmış, “baklava” motifleri görülür.

Kalın bantlarda görülen sumak tekniği, çözgü ipleri üzerine, renkli desen iplerinin çeşitli şekillerde sarılmasıyla elde edilir.

Kars yöresinde yün malzeme kullanan dokuyucular yünün hayvandan kırılması işlemini, eğrilip bükülmesini ve boyanmasını tamamen kendileri yapmaktadırlar.

Motif çizim no:548
Akrep

Motif çizim no:549
Cengel

Motif çizim no:550
Akrep

Motif çizim no:551
Koçboynuzu

Motif çizim no:552
Akrep

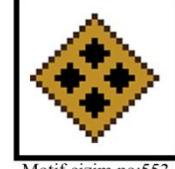
KATALOG NO	: 100
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Zili
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 05.08.2008
Bulunduğu Yer	: Arpaçay / Karakale Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 180x365cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Zilo
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, lacivert, kahverengi, sarı, mavi, beyaz
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim, sık-seyrek motifli cicim, çapraz zili
Dokumanın Tanımı	:

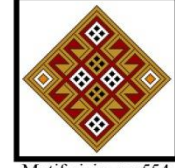
Dikdörtgen forma sahip örnek, Arpaçay/Karakale Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma 180x365 cm. ölçülere sahiptir. Enine şeritler halinde dokunmuş örnek, yer yaygısı olarak tasarlanmıştır.

İki şak halinde dokunmuş olup, sonradan birleştirilmiştir. Yatay eksenler üzerinde, bantlar halinde düzenlenmiş kompozisyonda geometrik motifler hâkimdir. Sık ve seyrek motifli cicim, zili ve ilikli kilim tekniği kullanılmıştır. Dokumanın alt ve üst tarafında yer alan bantlarda sık motifli cicim tekniği, arada kalan kalın bantlarda zili tekniği, lacivert zeminli tarak motiflerinin bulunduğu bantlarda ilikli kilim tekniği ile motiflerde seyrek motifli cicim tekniği uygulanmıştır.

Birbirine bağlı baklavalarda içerisinde “bereket” (Motif çizim no:555), “göz” (Motif çizim no:553), “akrep” (Motif çizim no:554), “pıtrak” (Motif çizim no:557) motifleri yer alır. İlikli kilim tekniğinin kullanıldığı diğer bantta ise, irice yapılmış “tarak/parmak” (Motif çizim no:556) motiflerinin içerisinde, “çengel” (Motif çizim no:558) motifi yer almaktadır. Bordürü bulunmamaktadır.

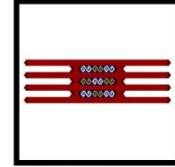
Motif çizim no:553
Göz

Motif çizim no:554
Akrep

Motif çizim no:555
Bereket

Motif çizim no:556
Parmak/Tarak

Motif çizim no:557
Pıtrak

Motif çizim no:558
Çengel

KATALOG NO	: 101
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 07.07.2008
Bulunduğu Yer	: Akyaka / Şahnalar Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 150x280cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, lacivert, kahverengi, turuncu, sarı, mavi, beyaz
Dokuma Tekniği	: İlikli kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek Akyaka/Şahnalar Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 150x280 cm. ölçülere sahiptir. Enine şeritler halinde dokunmuş örnek, yer yaygısı olarak tasarlanmıştır.

Yatay eksenli olarak düzenlenen kompozisyon, kalın ve ince şeritlerin münavebeli yerleştirilmesinden meydana gelmiştir. Lacivert ve mavi zemin renkli kalın şeritler üzerinde “küpe”, “akrep” (Motif çizim no:561), “bereket” (Motif çizim no:563) motifleri yer alır. Kırmızı zemin renkli orta kalınlıktaki şeritler üzerinde “bereket” (Motif çizim no:560) motifleri sıralanmaktadır. İnce şeritlerde ise, “muska” (Motif çizim no:559-562) motifleri görülür.

Dokumada motifler renklerinin münavebeli kullanılmasıyla zengin bir görünüm sahip olmuştur.

Örnekte, ilikli kilim tekniğinin uygulandığı görülür.

Atkı, desen ipi ve çözgüde yün kullanılmıştır. Yünlerin boyanmasında doğal ve suni boya tatbik edilmiştir

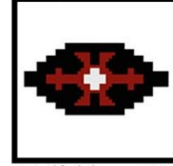
Motif çizim no:559
Muska

Motif çizim no:560
Bereket

Motif çizim no:561
Akrep

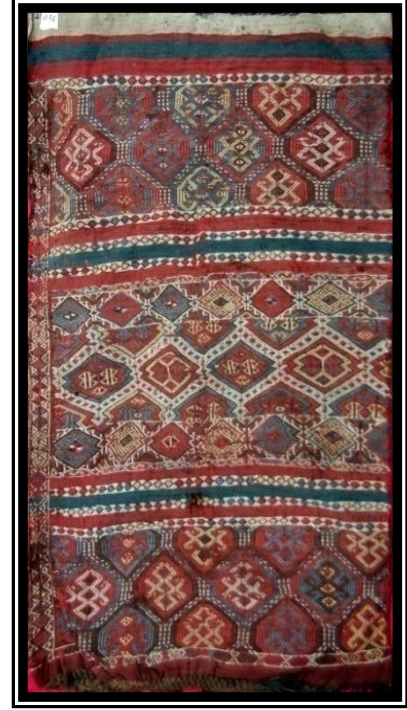

Motif çizim no:562
Muska

Motif çizim no:563
Bereket

KATALOG NO	: 102
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Zili
Envanter No	: 2.7.65
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 93x127cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Zilo
Üretim Tipi (Cinsi)	: Çuval
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, lacivert, kahverengi, sarı, mavi, beyaz
Dokuma Tekniği	: Düz, çapraz ve damalı zili, sumak
Dokumanın Tanımı	:

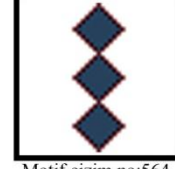
Dikdörtgen forma sahip örnek Kars Müzesi' nde tespit edilmiştir. Dokuma, 93x127 cm. ölçülere sahiptir. Enine şeritler halinde dokunmuş örnek, çuval olarak tasarlanmıştır.

Yatay ekseninde düzenlenmiş dokumada kalın ve ince şeritler halinde zili tekniği uygulanmıştır. Kalın şeritler içerisinde diyagonal olarak yerleştirilmiş “bereket” (Motif çizim no:565-566-567) motifleri yer alır. Üst ve alt kısımda yer alan motifler düz zili ve çapraz zili tekniğinde yapılmışlardır.

Dokuma yüzeyinde, orta bölümde bulunan motiflerde çapraz zili tekniği uygulanmıştır. Yatay olarak düzenlenen ince şeritlerde sumak tekniği görülür.

Alt ve üst tarafta “çengel” (Motif çizim no:569) motifleri bulunur. Sumak tekniğinde yapılmış “baklava” (Motif çizim no:564) motifleri sıralanmaktadır. Kenarlarda “göz” (Motif çizim no:568) motifleri yer almaktadır.

Yünlerde doğal boya kullanılmıştır. Dokumanın atkı, çeşit ipi ve çözgüsü yündür. Örnekte, kırmızı, lacivert, kahverengi, sarı, mavi ve beyaz renkli yünler kullanılmıştır.

Motif çizim no:564
Baklava

Motif çizim no:565
Bereket

Motif çizim no:566
Bereket

Motif çizim no:567
Bereket

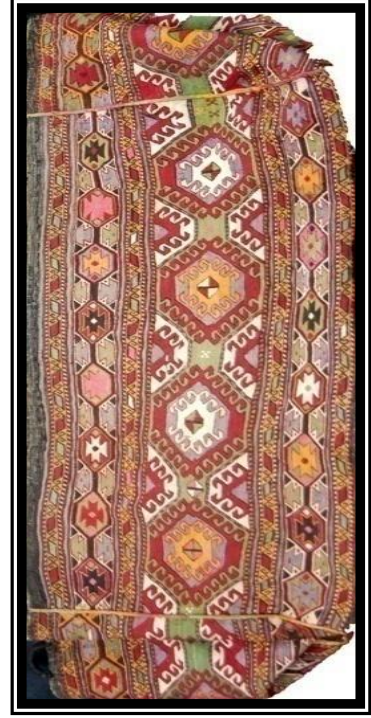

Motif çizim no:568
Göz

Motif çizim no:569
Çengel

KATALOG NO	: 103
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Sumak
Envanter No	: 1.3.64
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 50x118cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Sumak
Üretim Tipi (Cinsi)	: Mafraş
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, yeşil, sarı, mavi, beyaz
Dokuma Tekniği	: Sumak
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek Kars Müzesi' nde tespit edilmiştir. Dokuma, 50x118 cm. ölçülere sahiptir. Enine şeritler halinde dokunmuş örnek, mafraş olarak tasarlanmıştır.

Yatay ekseninde düzenlenmiş kompozisyon, farklı genişlikte bantlardan meydana gelmiştir.

Mafraş olarak dokunan örnekte, geometrik motifler hâkimdir. Sumak tekniği uygulanmıştır.

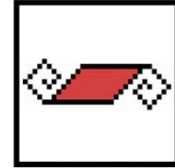
Enine düzenlenmiş geniş bantta yan yana sıralanmış “ejder” (Motif çizim no:572) ve aralara serpiştirilmiş “göz” (Motif çizim no:574) motifleri dikkat çeker. Orta genişlikteki bantlarda, “yıldız” (Motif çizim no:570) motifleri bulunur. İnce bantları, “çengel” (Motif çizim no:571) ve “suyolu” motifleri çevrelemektedir.

Geniş ve ince bantlardan oluşan örnekte, doğal ve suni boya kullanılmıştır. Dokumanın atkı ve çözgüsü yündür.

Örnekte kırmızı, siyah, yeşil, sarı, mavi ve beyaz renkler görülür.

Motif çizim no:570
Yıldız

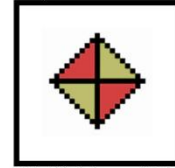
Motif çizim no:571
Çengel

Motif çizim no:572
Ejder

Motif çizim no:573
Suyolu

Motif çizim no:574
Göz

KATALOG NO	: 104
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: 19.7.72
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 146x240cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, lacivert, turuncu, mavi, beyaz
Dokuma Tekniği	: İlikli ve sarma kontürlü Kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek Kars Müzesi' nde tespit edilmiştir. Dokuma, 146x240 cm. ölçülere sahiptir.

Örnekte, lacivert ve kırmızı zemin üzerinde birbirine bağlı olarak düzenlenmiş “baklava / muska” (Motif çizim no:581) motifleri bordürü çevrelemektedir. Bordür tarak motifiyle sınırlanır.

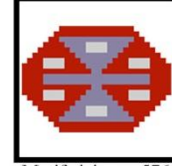
İki şak halinde dokunmuş kilimde geometrik motifler hâkimdir. Ortasında göbek şeklinde dikdörtgen bölüm yer alır. Kırmızı zeminli bölümlerin içerisinde, “pıtrak”, “saçbağı”, (Motif çizim no:577-578) “yıldız” ve “bereket” motiflerine yer verilmiştir. Tekrarlanan “çengel” motiflerii alt ve üst bölümlü sınırlar.

Kilimin orta zemini, lacivert renkte olup, üzerinde “bereket” (Motif çizim no:580), “saçbağı” (Motif çizim no:575-576) ve “muska” motifleriyle dolguludur. “Yaba” motifleriyle sınırlandırılan alt ve üst bölümde “çakmak” (Motif çizim no:579) motifleri yer alır.

Yünlerde suni ve doğal boya kullanılmıştır. Dokumada Atkı ve çözgüsü yündür.

Motif çizim no:575
Saçbağı

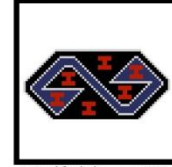
Motif çizim no:576
Saçbağı

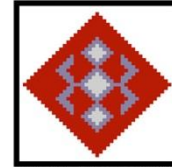
Motif çizim no:577
Yıldız

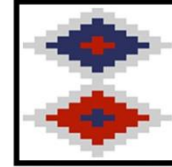
Motif çizim no:578
Yıldız

Motif çizim no:579
Çengel

Motif çizim no:580
Bereket

Motif çizim no:581
Muska

KATALOG NO	: 105
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Zili, cicim
Envanter No	: 2.4.74
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 50x150cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Cecim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Heybe
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, yeşil, turuncu, mavi, beyaz
Dokuma Tekniği	: Zili, Cicim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek Kars Müzesi' nde tespit edilmiştir. Dokuma, 50x150 cm. ölçülere sahiptir. Heybe dokumanın bir gözü, cicim tekniğinde, diğer gözü zili tekniğindedir.

Heybe olarak yapılan dokumanın bir tarafı cicim, diğer tarafı zili tekniğinde işlenmiştir. Verev şekilde dizilmiş “çengel” (Motif çizim no:584) motiflerinin bulunduğu kısım zili tekniğindedir. Alt ve üst tarafında “sandık” (Motif çizim no:585) motifleri cicim tekniğinde işlenmiştir. Kenar bordürleri cicim tekniğinde “pıtrak” (Motif çizim no:582) motifi çevrelemektedir. Heybenin öbür tarafında cicim tekniğinde yapılmış dikey şekilde bölümlere ayrılmış, “suyolu” (Motif çizim no:583) motifi yer alır. Boşluklarda “pıtrak”, “baklava”, “göz” motifleri bulunur.

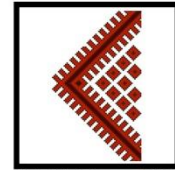
Motiflerde farklı renkler kullanılarak zengin bir görünüm sağlanmıştır.

Bordürü “sıçandışı” (Motif çizim no:586) motifi sınırlamaktadır. Bölümleri ayıran çizgiler zili tekniğindedir.

Yünlerde suni ve doğal boya uygulanmıştır. Dokumanın atkı, desen ipi ve çözgüsü yündür.

Motif çizim no:582
Pıtrak

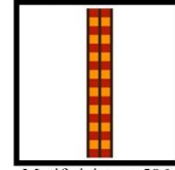
Motif çizim no:583
Suyolu

Motif çizim no:584
Cengel

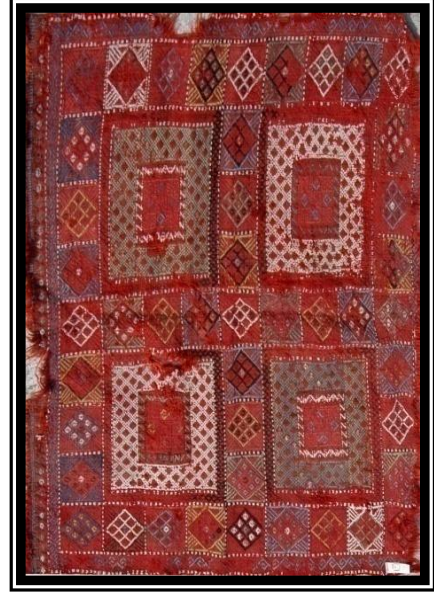

Motif çizim no:585
Sandık

Motif çizim no:586
Sıçan Dişi

KATALOG NO	: 106
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Zili, Cicim
Envanter No	: 3.7.65
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 75x85cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Cecim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Örtü
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, yeşil, turuncu, mavi, beyaz, sarı
Dokuma Tekniği	: Zili, Cicim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek Kars Müzesi' nde tespit edilmiştir. Dokuma, 75x85 cm. ölçülere sahiptir.

Dar bordüre sahip olan dokumada, kırmızı zemin üzerine mavi renkte işlenmiş “çengel” (Motif çizim no:592) motifleri dikkat çeker. Alt ve üst kısımlarda, yan yana dizilmiş şekilde küçük baklavalılar yer alır.

Orta zeminde, dört büyük “sandık” motifleri şeklinde yerleştirilen kareler yer alır. Kareler içerisinde verev şekilde zili tekniğinde düzenlenmiş, baklavalılar yer alır. Etrafı “baklava” (Motif çizim no:588) motifleriyle çevrelenmiştir. Ortasında “göz” motifleri bulunur. Sandık motifinin kenarlarını “sıçandişi” motifi sınırlamaktadır. Arasında “suyolu” (Motif çizim no:591) motifleri yer alır. Zili tekniğinde dokunmuş örnekte, “göz” (Motif çizim no:590) ve “sandık” (Motif çizim no:589) motifleri yer almaktadır.

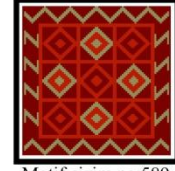
Yünlerde suni ve doğal boya kullanılmıştır. Dokumanın atkı ve çözgüsü yündür. Motiflerde zili ve cicim tekniği uygulanmıştır.

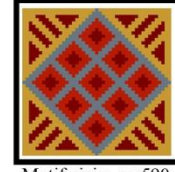
Motif çizim no:587
Suyolu

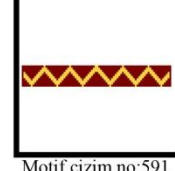
Motif çizim no:588
Baklava

Motif çizim no:589
Sandık

Motif çizim no:590
Göz

Motif çizim no:591
Suyolu

Motif çizim no:592
Çengel

KATALOG NO	: 107
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Tülü
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Arpaçay/Karakale Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 148x200 cm.
Dokumanın Yöresel Adı	: Tülü
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yaygı
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, yeşil, turuncu, mavi, beyaz, siyah
Dokuma Tekniği	: Zili, Tülü
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Arpaçay / Karakale Köyü Camii' nde tespit edilmiştir. Dokuma, 75x85 cm. ölçülere sahiptir.

Uçları sarkık şekilde bırakılan bu dokumanın diğer tarafı zili tekniğinde yapılmıştır. Doğal boya uygulanmış olup, atkı, çözgü ve desen ipi yündür.

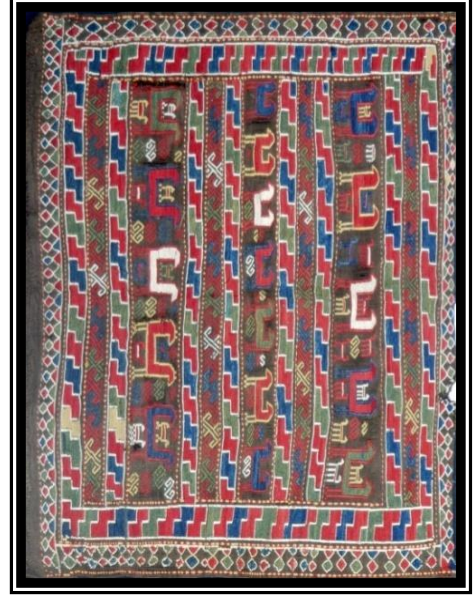
Kars'ta bu dokumalara genellikle “**geve**” denilmesine karşın Azerbaycan ve Kağızman'da “**hırsek**” olarak adlandırılmaktadır. Bu dokumanın halıdan farkı, geve de tüylü yüzey için boyanmış ya da boyanmamış saçak yünler, halı da ise bükülmüş yünün kullanılmasıdır.

Değişik renklere boyanmış yünlerle yapılan tülülerde üç parmak kalınlığında düz dokuma yapıldıktan sonra, bir sıra düğüm atılarak dokuma yapılmaktadır. Anadolu'da geve (tülü) denilen post taklidi dokuma bazı değişiklikler yapılarak geliştirilmiş, ters tarafında zili tekniği ile desenler yapılmış, öteki yüzü tülü olarak dokunmuş, iki taraflı da kullanılır hale getirilmiştir.

Katalog No:107

KATALOG NO	: 108
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Envanter No	: 8.1.78
İnceleme Tarihi	: 13.07.2008
Bulunduğu Yer	: Kars Müzesi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 100x117cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Zilo
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, yeşil, sarı, mavi, beyaz, kahverengi
Dokuma Tekniği	: Sumak, zili
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Kars Müzesi’ nde tespit edilmiştir. Dokuma, 100x117 cm. ölçülere sahiptir. Dokumanın etrafında bordüre yer verilmiştir. Dış bordürde “âlem” (Motif çizim no:597) motifleri, sumak tekniğinde yapılmış, iç bordürü “deveboynu” (Motif çizim no:594) motifleri, yeşil, kırmızı, mavi renkli olarak çevrelemektedir.

Enine şeritler halinde düzenlenmiş kompozisyonda, zili ve sumak tekniği uygulanmıştır. Kahverengi zemin üzerinde kalın şeritte büyüklü-küçüklü “it” (Motif çizim no:595) motifleri görülür. Diğer şeritte “çengel” motifleri (Motif çizim no:596) yer almaktadır. Ara zemin boşluklarında “çengel” (Motif çizim no:593) motiflerine yer verilmiştir.

Örnekte, kırmızı, yeşil, sarı, mavi, beyaz, kahverengi renkler kullanılmıştır.

Yünlerde doğal boya uygulanmış olup, atkı, çözgü ve desen ipi yündür.

Motif çizim no:593
Çengel

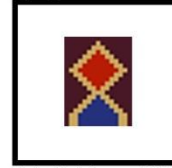
Motif çizim no:594
Deveboynu

Motif çizim no:595
İt Motifi (Köpek)

Motif çizim no:596
Çengel

Motif çizim no:597
Alem

KATALOG NO	: 109
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
İnceleme Tarihi	: 04.08.2008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış/Mescitli Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 1973
Ebatları (En / Boy)	: 105x225cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Pamuk
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, sarı, beyaz, pembe, kahverengi
Dokuma Tekniği	: İlikli-iliksiz kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış / Mescitli Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 100x117 cm. ölçülere sahiptir.

Dokumanın etrafında bordüre yer verilmemiştir. Yer yaygısı olarak tasarlanmıştır.

Siyah zeminli örnek, Sarıkamış yöresinde görülen bitkisel desenli kilimdir. Kompozisyon olarak, “çiçek” (Motif çizim no:598) ve “yaprak” motiflerinin diyagonal sıralanmasından meydana gelir. İlikli ve iştirme tekniği uygulanmıştır.

Erzurum / Bardız kilimlerinin karakteristik özelliklerini yansıtır. Siyah zemin üzerine bitkisel motiflerin kullanılmasıyla kompozisyon şeması belirlenir.

Dokumada “tapestry” (iştirme) tekniği uygulanmış olup atkı yün, çözgüsü pamuktur.

Örnekte, kırmızı, sarı, beyaz, pembe, kahverengi renkler kullanılmıştır.

Yünlerin boyanmasında “sunı boya” kullanılmıştır.

Motif çizim no:598
Çiçek

KATALOG NO	: 110
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 08.07.2008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış /Yağbasan Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 237x380cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Pamuk
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, beyaz, pembe, kahverengi, mavi, yeşil
Dokuma Tekniği	: İlikli, iliksiz kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış / Yağbasan Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 237x380 cm. ölçülere sahiptir.

Dokumanın etrafında iki adet bordüre yer verilmiştir. Dış bordürü siyah zemin üzerinde “gül” (Motif çizim no:603) motifleri çevrelemektedir. Kahverengi zeminli dar bordürde, dallar üzerinde çiçekler sıralanmıştır.

Yer yaygısı olarak tasarlanmıştır.

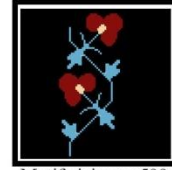
Kırmızı zemin üzerinde “çiçek” (Motif çizim no:601-602) motiflerinin tekrarından meydana gelen kompozisyonu, dallar üzerinde “çiçek” motifleri (Motif çizim no:599-600) çevrelemektedir.

Erzurum / Bardız kilimlerinin karakteristik özelliklerini yansıtır. Siyah zemin üzerine bitkisel motiflerin kullanılmasıyla kompozisyon şeması belirlenir.

Dokumada “tapestry” (iliştirme) ve ilikli kilim tekniği uygulanmış olup, atkı yün, çözgüsü pamuk'tur.

Örnekte, kırmızı, beyaz, pembe, kahverengi, mavi, yeşil renkler kullanılmıştır.

Yünlerin boyanmasında “suni boya” kullanılmıştır.

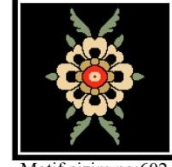
Motif çizim no:599
Çiçek

Motif çizim no:600
Çiçek

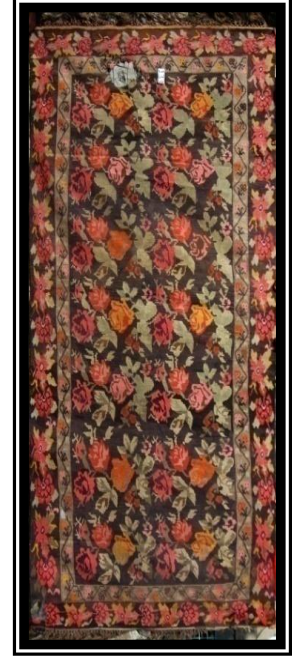

Motif çizim no:601
Çiçek

Motif çizim no:602
Çiçek

KATALOG NO	: 111
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
İnceleme Tarihi	: 03.08.2008
Bulunduğu Yer	: Selim / Darboğaz Köyü Abdurrahman Güneş Evi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 190x390cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, beyaz, pembe, kahverengi, mor, yeşil
Dokuma Tekniği	: İlikli, iliksiz kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Selim / Darboğaz Köyü'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 190x390 cm. ölçülere sahiptir.

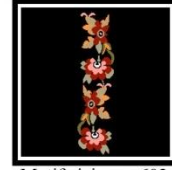
Siyah renkli zemin üzerinde, ince ve kalın olmak üzere iki bordüre sahip örnekte, dal üzerinde sıralanmış “çiçek” (Motif çizim no:603-605) motifleri dikkat çeker.

Bardız kilimi özelliği gösterir. Yöreye özgü niteliktedir. Siyah zemin üzerinde yer alan “gül” demetleri (Motif çizim no: 604) sonsuzluk prensibine göre yerleştirilmiştir.

Yer sergisi olarak dokunan örneğin her iki tarafı da kullanılmaktadır. Renk aralarının birbiri arasından geçirilmesiyle, “iliştirme” tekniği uygulanmıştır.

Dokumanın atkı ve çözgüsü yün olup, doğal ve suni boya kullanılmıştır.

Örnekte, kırmızı, beyaz, pembe, kahverengi, mor, yeşil renkler kullanılır.

Motif çizim no:603
Çiçek

Motif çizim no:604
Gül Demetleri

Motif çizim no:605
Çiçek

KATALOG NO	: 112
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 2008
Bulunduğu Yer	: Selim / Kekeç Köyü Sultan Dinar Evi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 200x365cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, bordo, yeşil, pembe, mavi, bej, siyah
Dokuma Tekniği	: İlikli-İliksiz Kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Selim / Kekeç Köyü'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 200x365 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur.

Örnek, Bardız yöresinde dokunan kilimlerin karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır. Bitkisel motiflerin hâkim olduğu dokumada, siyah zemin üzerinde “gül” buketleri (Motif çizim no:606-607) diyagonal olarak sıralanmaktadır. Boyanmamış yünün kullanıldığı dar bordürü “kiraz dalları” (Motif çizim no:608) çevrelemektedir. Siyah zeminli geniş bordürde ise sağlı ollu yerleştirilmiş “gül” buketleri sıralanmaktadır.

Örnekte, kırmızı, bordo, yeşil, pembe, mavi, bej, siyah renkler kullanılmıştır.

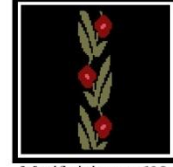
Atkı ve çözgüsü yün olup, doğal-suni boya kullanılmıştır. Dokumada ilikli –iliksiz kilim tekniği uygulanmıştır.

Motif çizim no:606
Çiçek

Motif çizim no:607
Gül Buketi

Motif çizim no:608
Çiçek

KATALOG NO	: 113
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 01.082008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış / Beşyol Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 180x310cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, bordo, yeşil, pembe, mavi, bej, siyah
Dokuma Tekniği	: İlikli Kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış / Beşyol Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 180x310 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur.

Geniş bordüre sahip örnekte, bitkisel desenlerin yatay ekseninde düzenlenmiş kompozisyon şemasıyla dikkat çeker. Bordürde dal üzerinde “çiçekler” (Motif çizim no:609) görülmektedir.

Bardız kilimi özelliklerini taşır. Siyah zemin üzerinde yer alan “gül” demetleri (Motif çizim no:610) yatay ekseninde sonsuzluk prensibine göre yerleştirilmiştir. Yer yaygısı olarak tasarlanan kilimin her iki tarafı kullanılmaktadır.

Dokumada, kırmızı, bordo, yeşil, pembe, mavi, beyaz ve siyah renkler kullanılmıştır.

Dokumanın atkı ve çözgüsü yündür. Yünlerde suni boya kullanılmıştır. Örnekte, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır.

Motif çizim no:609
Çiçek

Motif çizim no:610
Çiçek Demeti

KATALOG NO	: 114
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 03.08.2008
Bulunduğu Yer	: Selim /Başköy Köyü Semra Keskin Evi
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 155x245cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, bordo, yeşil, pembe, mavi, bej, siyah
Dokuma Tekniği	: İlikli Kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Selim / Başköy Köyü'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 155x245 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur.

Geniş bordüre sahip örnekte, bitkisel desenlerin yatay ekseninde düzenlenmiş kompozisyon şemasıyla dikkat çeker. Bej renkli bordürü ince dallar üzerine dizilmiş “çiçekler” (Motif çizim no:612) çevreler.

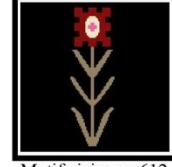
Siyah zemin üzerine yerleştirilen, çiçek motifleriyle dikkat çeken kompozisyon Bardız kilimiyle aynı özellikleri taşır. Üst üste sıralanan “çiçek” buketleri tüm zemini kaplamaktadır (Motif çizim no:611-613-614).

Örnekte, kırmızı, bordo, yeşil, pembe, mavi, bej ve siyah renkler görülür.

Dokumanın atkı ve çözgüsü yündür. Yünlerde doğal ve suni boya kullanılmıştır. Örnekte, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır.

Motif çizim no:611
Çiçek

Motif çizim no:612
Çiçek

Motif çizim no:613
Çiçek

Motif çizim no:614
Çiçek Buketi

KATALOG NO	: 115
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 01.08.2008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış / Karakurt Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 200x370cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, yeşil, pembe, mavi, siyah
Dokuma Tekniği	: İlikli Kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış / Karakurt Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 200x370 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur.

Geniş bordüre sahip örnekte, bitkisel desenlerin yatay ekseninde düzenlenmiş, kompozisyon şemasıyla dikkat çeker. “Tarak” motifleriyle ayrılan siyah zeminli bordürü dal üzerinde çiçek (Motif çizim no:616) motifleri çevreler.

Bardız kilimiyle aynı özellikleri taşır.

Kırmızı zemin üzerinde yatay ekseninde yerleştirilen “çiçek” (Motif çizim no:615) motifleri tüm yüzeyi kaplamaktadır. Örnekte, kırmızı, yeşil, pembe, mavi ve siyah renkler görülür.

Dokumanın atkı ve çözgüsü yündür. Yünlerde suni boya kullanılmıştır. Örnekte, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır.

Motif çizim no:615
Çiçek

Motif çizim no:616
Çiçek

KATALOG NO	: 116
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 01.08.2008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış / Akkoç Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 150x255cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, yeşil, pembe, mavi, siyah
Dokuma Tekniği	: İlikli Kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış / Akkoç Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 150x255 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur. Sarıkamış ve çevresinde geometrik motiflerin yanı sıra, bitkisel desenli kilimlerinde dokunduğu dikkat çeker. Bulunan örnekler, Bardız kilimiyle aynı özellikleri taşır.

Bitkisel motiflerin hâkim olduğu dokumada, bordüre yer verilmiştir. Krem rengi bordür zeminini “çiçek” (Motif çizim no:617) motifleri çevreler.

Bej rengindeki orta zeminde, “çiçek” (Motif çizim no:618) motiflerinin Yatay eksende diyagonal düzenlenmesiyle oluşan kompozisyon dikkat çeker. Örnekte, kırmızı, yeşil, pembe, mavi ve siyah renkler görülür.

Dokumanın atkı ve çözgüsü yündür. Yünlerde suni boya kullanılmıştır. Örnekte, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır.

Motif çizim no:617
Çiçek

Motif çizim no:618
Çiçek

KATALOG NO	: 117
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 01.08.2008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış /Karapınar Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 210x410cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Pamuk
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, bordo, turuncu, bej, yeşil, pembe, mavi, siyah
Dokuma Tekniği	: İlikli –İliksiz Kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış / Karapınar Köyü Camii’nde tespit edilmiştir. Dokuma, 210x410 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur.

Siyah zemin bordürünü dal üzerinde “çiçek” (Motif çizim no:624) motifleri çevrelenmektedir.

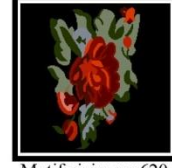
Bitkisel motiflerle bezenmiş örneğin, ortasında göbek (Motif çizim no:621) yer almaktadır. Göbeğin zemin rengi kahverengi olup, bitkisel motifler yerleştirilmiştir. Köşelerde “gül” buketleri (Motif çizim no:622) olup, zemin “çiçek” (Motif çizim no:619-620-623) motifleriyle dolguludur.

Çözü pamuk, atkı yündür. Dokumada, ilikli ve iliksiz kilim tekniği uygulanmıştır. Yünlerde suni boya kullanılmıştır.

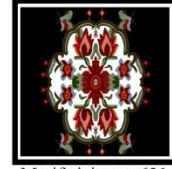
Örnekte, kırmızı, bordo, turuncu, bej, yeşil, pembe, mavi ve siyah renkler görülür.

Motif çizim no:619
Çiçek

Motif çizim no:620
Gül

Motif çizim no:621
Madalyon

Motif çizim no:622
Gül Buketi

Motif çizim no:623
Çiçek

Motif çizim no:624B
Çiçek

KATALOG NO	: 118
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 23.07.2008
Bulunduğu Yer	: Selim/Darboğaz Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 1961
Ebatları (En / Boy)	: 180x220cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, bej, yeşil, siyah, kahverengi
Dokuma Tekniği	: İlikli-İliksiz Kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Selim / Darboğaz Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 180x220 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur.

Örnek, Bardız kilimlerinde olduğu gibi, bitkisel motiflerle bezelidir. İki bordürü bulunur. Kilim yüzeyi, köşe göbekli olarak düzenlenmiştir.

Siyah zeminli dış bordür üzerinde “çiçek” (Motif çizim no:627) ve “yapraklar” sıralanmıştır. Bej rengindeki iç bordürde, dallar üzerinde küçük çiçekler ile köşeler denk gelen yerlerde “gül” (Motif çizim no:625) buketleri dikkat çeker.

Siyah renkli orta zeminde göbek şeklinde “çiçek” (Motif çizim no:626) demeti yer almaktadır

Kilim yüzeyinde, farklı renklerin birleşme yerlerinde aralıklar oluşur. Bunlara “zenk” adı verilir.

Dokumanın çözgü ve atkısı yündür. Motiflerde ilikli ve iliksiz kilim tekniği uygulanmıştır. Yünlerde, kök ve suni boya kullanılmıştır.

Motif çizim no: 625
Gül Demeti

Motif çizim no: 626
Gül Buketi

Motif çizim no: 627B
Çiçek

KATALOG NO	: 119
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Dokunduğu Yer	: Selim / Alisofu Köyü Camii
İnceleme Tarihi	: 23.07.2008
Dokunduğu Tarih	: 20.yy
Ebatları (En / Boy)	: 124x225cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Yeşil, pembe, kırmızı, siyah, kahverengi, mor, beyaz
Dokuma Tekniği	: İlikli
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Selim / Alisofu Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 124x225 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur.

Sarıkamış'ta dokunan kilimlerin etkisi altındadır. Dokumada bitkisel motifler hâkimdir. İki bordüre sahip örneğin dış bordürünü, siyah zemin üzerinde “çiçek” (Motif çizim no:631) motifleri çevrelemektedir Bej rengindeki geniş bordür zeminini, “çiçek” (Motif çizim no:630) motifleri çevreler.

Siyah zeminli kompozisyonun ortasında “gül buketi” (Motif çizim no:629) yer almaktadır. Köşelerde de “çiçek” demetlerine (Motif çizim no:628) yer verilmiştir.

Örneğin, çözgü ve atkısı yündür. Dokumada, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır. Yünlerde suni boya kullanılmıştır.

Kilimde, yeşil, pembe, kırmızı, siyah, kahverengi, mor ve beyaz renkler görülür.

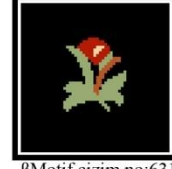
Motif çizim no:628
Çiçek

Motif çizim no:629
Gül Buketi

Motif çizim no:630
Çiçek

Motif çizim no:631
Çiçek

KATALOG NO	: 120
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
İnceleme Tarihi	: 03.08.2008
Dokunduğu Yer	: Sarıkamış / Yeniköy Camii
Ebatları (En / Boy)	: 200x360cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Yeşil, pembe, kırmızı, sarı, bordo, siyah, turuncu, beyaz
Dokuma Tekniği	: İlikli
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış / Yeniköy Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 200x360 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur.

İki bordüre sahip örnekte, bitkisel motifler hâkimdir.

Geniş bordür siyah zeminli olup, “gül buketleri” (Motif çizim no:635) ve aralarda “kuş”lara yer verilmiştir. Turuncu renkli dar bordürü, ince dallı “çiçek” (Motif çizim no:632) motifleri çevreler. Bardız kilimlerinin özelliklerini yansıtır.

Ortada siyah zemin üzerinde, natüralist tarzda işlenmiş iki büyük “gül” (Motif çizim no:634) demeti, göbek şeklinde yer almaktadır. Dokumanın çevresinde “çiçek” (Motif çizim no:633) buketleri bulunur.

Örneğin, çözgü ve atkısı yündür. Dokumada, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır. Yünlerde suni boya kullanılmıştır.

Motif çizim no:632
Çiçek

Motif çizim no:633
Buket

Motif çizim no:634
Gül Demeti

Motif çizim no:635
Çiçek

KATALOG NO	: 121
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
İnceleme Tarihi	: 28.07.2008
Dokunduğu Yer	: Kars / Merkez Dikme Köyü Camii
Ebatları (En / Boy)	: 198x495cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Yeşil, pembe, kırmızı, bordo, siyah, turuncu
Dokuma Tekniği	: İlikli-iliksiz kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Kars / Merkez'e bağlı Dikme Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 198x495 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur.

İki bordüre sahip örnekte, natüralist tarzda işlenmiş bitkisel motifler hâkimdir.

Siyah zeminli dış bordürde dallar üzerine yerleştirilmiş “çiçek” (Motif çizim no:639) motifleri sıralanmıştır. Bej renkli iç bordürü, sağlı sollu olarak yerleştirilen dal üzerinde “gül” (Motif çizim no:638) motifleri çevrelemektedir.

Bardız kilimlerinin karakteristik özelliklerini taşımaktadır. Bitkisel kompozisyonun ortasında iki adet büyük “gül demeti” (Motif çizim no:637) yer almaktadır. Siyah zeminde dallar üzerinde çiçekler ile, köşelerde “gül” demetleri (Motif çizim no:636) ile dikkat çeker.

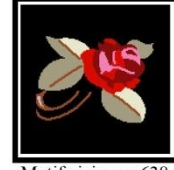
Örneğin, çözgü ve atkısı yündür. Dokumada, ilikli-iliksiz kilim tekniği uygulanmıştır. Yünlerde suni boya kullanılmıştır.

Motif çizim no:636
Gül Demeti

Motif çizim no:637
Gül Demeti

Motif çizim no:638
Gül

Motif çizim no:639
Çiçek

KATALOG NO	: 122
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
İnceleme Tarihi	: 03.08.2008
Bulunduğu yer	: Sarıkamış / Karaorgan Köyü Camii
Ebatları (En / Boy)	: 180x400cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Yeşil, pembe, kırmızı, siyah, turuncu, mavi, mor
Dokuma Tekniği	: İlikli-iliksiz
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen forma sahip örnek, Sarıkamış / Karaorgan Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 180x400 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur.

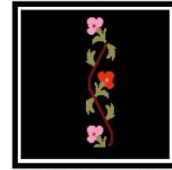
Üç bordüre sahip örnekte, bitkisel motifler hâkimdir. Mavi renkteki dış bordürü, ince dallar üzerine yerleştirilmiş, “çiçek” (Motif çizim no:640) motifleri çevrelemektedir.

Siyah zeminli geniş bordürde “güller” ile aralarında, birbirini takip eder şekilde düzenlenmiş, “kuş” motiflerine yer verilmiştir.

Pembe renkteki iç bordürü ince dallar üzerinde, “çiçek” (Motif çizim no:642) motifleri çevreler.

Kilim yüzeyinde, siyah renkli zeminin üzerinde ortada irice ele alınmış, göbek şeklinde “çiçek buketleri” (Motif çizim no:641) göze çarpar.

Kilimin çözgü ve atkısı yündür. Dokumada, ilikli-iliksiz kilim tekniği uygulanmıştır. Yünlerde suni boya kullanılmıştır.

Motif çizim no:633
Çiçek

Motif çizim no:634
Buket

Motif çizim no:635
Çiçek

KATALOG NO	: 123
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Dokunduğu Tarih	: 20.yy
İnceleme Tarihi	: 03.08.2008
Dokunduğu yer	: Sarıkamış / Yeniköy Camii
Ebatları (En / Boy)	: 200x390cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Pamuk
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Yeşil, kırmızı, siyah, mor, bej
Dokuma Tekniği	: İlikli-iliksiz
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen formlu örnek, Sarıkamış / Yeniköy Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 200x390 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur. İki bordüre sahip örnekte, bitkisel motifler hâkimdir.

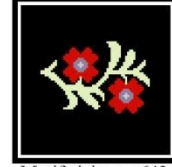
Dış bordür siyah zeminli olup, dallar üzerinde “çiçek” (Motif çizim no:643) motifleri sıralanmaktadır.

Bej zemin renkli iç bordürde dal üzerinde “gül” motifleri (Motif çizim no:646) ile bezelidir.

Ortada göbek şeklinde iki büyük “gül” demeti (Motif çizim no:645) yer almaktadır. Siyah zeminli örneğin köşelerinde “gül buketleri” (Motif çizim no:644) bulunmaktadır.

Bardız kilimlerine özgü nitelikler taşır. Yörede farklı renklerin birleşme noktasına “**zenk**” adı verilmektedir. Arada kalan boşlukların bazıları, iliksiz kilim tekniğinde yok edilmiştir.

Kilimin çözgüsü pamuk, atkı yündür. Yünlerde kimyasal boya kullanılmıştır. Kilimde yeşil, kırmızı, siyah, mor ve bej renkler görülür.

Motif çizim no:643
Çiçek

Motif çizim no:644
Gül Demeti

Motif çizim no:645
Gül Buketi

Motif çizim no:646
Gül

KATALOG NO	: 124
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
İnceleme Tarihi	: 01.08.2008
Dokunduğu Yer	: Sarıkamış / Beşyol Köyü Camii
Ebatları (En / Boy)	: 160x360cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Yeşil, kırmızı, turuncu, siyah, mor, bej, pembe
Dokuma Tekniği	: İlikli – iliksiz kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen formlu örnek, Sarıkamış / Beşyol Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 160x360 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur

Tek bordüre sahip örnekte, bitkisel motifler hâkimdir.

Dış bordür kahverengi zeminli olup, dallar üzerinde “çiçek” (Motif çizim no:647) motifleri sıralanmaktadır.

Ortada göbek şeklinde iki büyük “gül” demeti (Motif çizim no:649) yer almaktadır. Siyah zeminli örneğin, irice işlenmiş “çiçek” (Motif çizim no: 650-651) buketlerinin arasına,”vazo içerisinde çiçekler” (Motif çizim no:648) yerleştirilmiştir. Kilimin üst kısmında, yan yana” yıldız” motifleri sıralanmıştır.

Bardız kilimlerine özgü nitelikler taşır. Yörede farklı renklerin birleşme noktasına “zenk” adı verilmektedir. Arada kalan boşlukların bazıları, iliksiz kilim tekniğinde yok edilmiştir.

Kilimin çözgü ve atkısı yündür. Yünlerde kimyasal boya kullanılmıştır. Kilimde yeşil, kırmızı, siyah, mor, pembe, turuncu ve bej renkler görülür

Motif çizim no:647
Çiçek

Motif çizim no:648
Saksıda Çiçek

Motif çizim no:649
Buket

Motif çizim no:650
Çiçek

Motif çizim no:651
Çiçek

KATALOG NO	: 125
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
İnceleme Tarihi	: 17.07.2008
Dokunduğu Yer	: Sarıkamış / Yayıklı Köyü Camii
Ebatları (En / Boy)	: 185x345cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Yeşil, kırmızı, bordo, siyah, mor, bej, pembe
Dokuma Tekniği	: İlikli Kilim
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen formlu örnek, Sarıkamış / Yayıklı Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 185x345 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur

Tek bordüre sahip örnekte, bitkisel motifler hâkimdir.

Bej renkli bordür zemininde dal üzerinde “gül” ve “yaprak” motifleri (Motif çizim no:653) sıralanmıştır.

Siyah zemin üzerinde yatay eksenli olarak, üç göbek halinde “gül demetleri” (Motif çizim no:652) üst üste sıralanmıştır.

Bardız kilimlerine özgü nitelikler taşır. Yörede farklı renklerin birleşme noktasına “**zenk**” adı verilmektedir. Arada kalan boşlukların bazıları, iliksiz kilim tekniğinde yok edilmiştir.

Kilimin çözgü ve atkısı yündür. Yünlerde kimyasal boya kullanılmıştır. Kilimde yeşil, kırmızı, siyah, mor, pembe, bordo ve bej renkler görülür

Motif çizim no:652
Çiçek Demeti

Motif çizim no:653
Çiçek

KATALOG NO	: 126
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: ilim
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
İnceleme Tarihi	: 03.08.2008
Dokunduğu Yer	: Sarıkamış / Yeniköy Camii
Ebatları (En / Boy)	: 200x355cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Yeşil, kırmızı, bordo, siyah, mavi, bej, pembe
Dokuma Tekniği	: İlikli-iliksiz
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen formlu örnek, Sarıkamış / Yeniköy Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 200x355 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur. Bir geniş ve bir dar olmak üzere, iki bordüre sahiptir.

Siyah zeminli geniş bordür üzerinde “gül demetleri” (Motif çizim no:654) dallar üzerinde sıralanmıştır.

Bej rengindeki dar bordür üzerinde küçük “kiraz ” (Motif çizim no:656) motifi görülür.

Bitkisel motiflerin hakim olduğu örnekte, siyah zemin üzerine yerleştirilmiş “gül buketleri” (Motif çizim no:655) dikkat çeker.

Bardız kilimlerine özgü nitelikler taşır. Yörede farklı renklerin birleşme noktasına “**zenk**” adı verilmektedir. Arada kalan boşlukların bazıları, iliksiz kilim tekniğinde yok edilmiştir.

Kilimin çözgü ve atkısı yündür. Yünlerde kimyasal boya kullanılmıştır. Kilimde yeşil, kırmızı, siyah, pembe, bordo ve bej renkler görülür.

Motif çizim no:654
Gül

Motif çizim no:655
Gül Buketi

Motif çizim no:656
Çiçek

KATALOG NO	: 127
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
İnceleme Tarihi	: 03.08.2008
	Sarıkamış /
Dokunduğu Yer	: Sırataşlar (Zek)
	Köyü Camii
Ebatları (En / Boy)	: 145x275cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Pamuk
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Yeşil, kırmızı, bordo, siyah, mavi, bej, pembe
Dokuma Tekniği	: İlikli
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen formlu örnek, Sarıkamış / Sırataşlar Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 145x275 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur.

Bej rengindeki zemin bordürünü dal üzerinde “çiçek” (Motif çizim no:659) motifleri çevrelemiştir.

Siyah renkteki orta zemin üzerinde, bitkisel motifler hâkimdir. Kilim yüzeyinde, “gül demetleri” (Motif çizim no:657-658) yatay ekseninde üst üste sıralanmıştır.

Bardız kilimlerine özgü nitelikler taşır. Yörede farklı renklerin birleşme noktasına “**zenk**” adı verilmektedir. Arada kalan boşlukların bazıları,” iliksiz kilim tekniği” nde yok edilmiştir. Renk aralarının birbiri arasından geçirilmesiyle boşluk oluşturmayacak şekilde birleştirilmesi ile “**iliştirme**” yapılmıştır.

Kilimin çözgü ve atkısı yündür. Yünlerde kimyasal boya kullanılmıştır. Kilimde yeşil, kırmızı, siyah, pembe, bordo, mavi ve bej renkler görülür.

Motif çizim no:657
Çiçek

Motif çizim no:658
Çiçek Demeti

Motif çizim no:659
Çiçek

KATALOG NO	: 128
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Dokunduğu Tarih	: 20.yy
İnceleme Tarihi	: 03.08.2008
Dokunduğu Yer	: Sarıkamış / Yayıklı Köyü Camii
Ebatları (En / Boy)	: 213x353cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Yeşil, kırmızı, bordo, siyah, mavi, bej, pembe
Dokuma Tekniği	: İlikli
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen formlu örnek, Sarıkamış / Yayıklı Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 213x353 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur.

Yatay eksende düzenlenmiş kompozisyon şemasına sahip kilimde bir geniş ve bir dar olmak üzere iki bordüre yer verilmiştir.

Siyah zeminli dış bordürde “çiçek ve yaprak” (Motif çizim no:660) motifleri sıralanmıştır. Beyaz zeminli iç bordürü dallar üzerinde “çiçek” (Motif çizim no:662) motifleri çevreler.

Bitkisel motiflerin hâkim olduğu kompozisyonda, siyah zemin üzerine yerleştirilmiş üç adet üst üste dizilmiş “çiçek buketleri” (Motif çizim no:661) tüm yüzeyi kaplayacak şekilde düzenlenmiştir.

Dokumanın çözgü ve atkısı yündür. Yünlerde kimyasal boya kullanılmıştır. İlikli kilim tekniği uygulanmıştır.

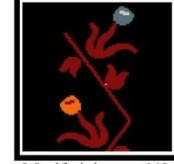
Kilimde yeşil, kırmızı, siyah, pembe, bordo, mavi ve bej renkler görülür.

Motif çizim no:660
Çiçek

Motif çizim no:661
Çiçek Demeti

Motif çizim no:662
Çiçek

KATALOG NO	: 129
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
İnceleme Tarihi	: 03.08.2008
Dokunduğu Yer	: Sarıkamış / Sırataşlar Köyü Camii
Ebatları (En / Boy)	: 200x350cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Yeşil, kırmızı, bordo, siyah, mavi, bej, pembe, turuncu
Dokuma Tekniği	: İlikli
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen formlu örnek, Sarıkamış / Sırataşlar Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 200x350 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur.

Yatay eksenle düzenlenmiş kompozisyon şemasına sahip kilimde, bir geniş ve bir dar olmak üzere iki bordüre yer verilmiştir.

Dış bordürü siyah zemin üzerinde “çiçek” motifleri (Motif çizim no:665) çevreler. Mavi zeminli iç bordürde, dallar üzerinde “çiçek motifleri” (Motif çizim no:663) sıralanmaktadır.

Kompozisyon, siyah zemin üzerine üst üste konulmuş “gül Buketleri”nden (Motif çizim no:664) oluşur.

Dokumanın çözgü ve atkısı yündür. Yünlerde kimyasal boya kullanılmıştır. İlikli kilim tekniği uygulanmıştır.

Kilimde yeşil, kırmızı, siyah, pembe, bordo, mavi ve bej renkler görülür.

Motif çizim no:663
Çiçek

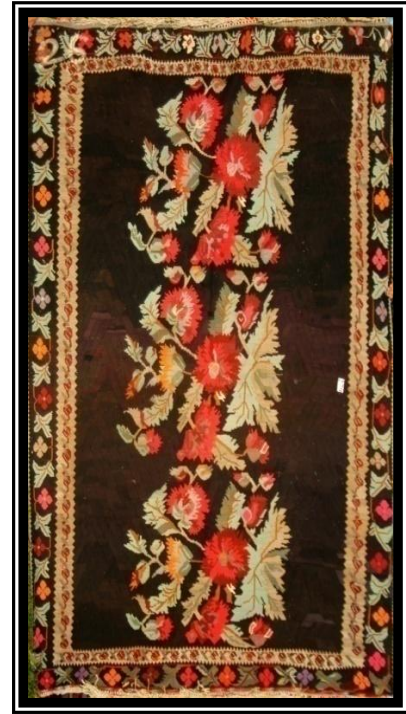

Motif çizim no:664
Gül Buketi

Motif çizim no:665
Çiçek

KATALOG NO	: 130
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
İnceleme Tarihi	: 04.08.2008
Dokunduğu Yer	: Selim/Karahamza Köyü Camii
Ebatları (En / Boy)	: 240x360cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Yeşil, kırmızı, bordo, siyah, bej, turuncu
Dokuma Tekniği	: İlikli-iliksiz
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen formlu örnek, Sarıkamış / KarahamzaKöyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 240x360 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur.

Dikey eksenle düzenlenmiş kompozisyon şemasına sahip kilimde, bir geniş ve bir dar olmak üzere iki bordüre yer verilmiştir.

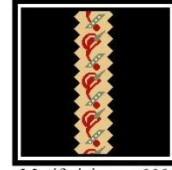
Siyah zeminli geniş bordürde “çiçek ve dallar” (Motif çizim no:668) sıralanmaktadır.

Bej renkli zemin üzerinde yer alan ince bordürü, “çiçek dalları” (Motif çizim no:666) çevrelemektedir.

Kilim yüzeyi, siyah zemin üzerine yerleştirilen bitkisel motifler in göbek şeklinde üst üste yerleştirilmesinden meydana gelmektedir. Ortasında üç büyük “gül demeti” (Motif çizim no:667) yer almaktadır.

Dokumanın çözgü ve atkısı yündür. Yünlerde kimyasal boya kullanılmıştır. İlikli ve iliksiz kilim tekniği uygulanmıştır.

Kilimde yeşil, kırmızı, siyah, turuncu, bordo ve bej renkler görülür.

Motif çizim no:666
Çiçek

Motif çizim no:667
Gül Buketi

Motif çizim no:668
Çiçek

KATALOG NO	: 131
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
İnceleme Tarihi	: 01.08.2008
Dokunduğu Yer	: Sarıkamış / Karapınar Köyü Camii
Ebatları (En / Boy)	: 260x410cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Yeşil, kırmızı, bordo, siyah, bej, turuncu, mavi
Dokuma Tekniği	: İlikli-iliksiz
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen formlu örnek, Sarıkamış / Karapınar Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 260x410 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur.

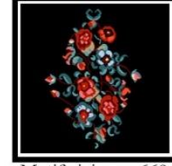
Dikey ekseninde düzenlenmiş, altı adet göbek şeklinin yer aldığı kilimde, bir geniş bordüre yer verilmiştir.

Siyah zeminli bordürde dal üzerinde birbirini takip eder şekilde “çiçek ve yaprak” (Motif çizim no:670) motifleri bulunmaktadır.

Bitkisel motiflerin hâkim olduğu örneğin orta zemini bej renklidir. Orta zeminde altı eşit büyüklükte “göbek” (Motif çizim no:671) yer almaktadır. Kilim yüzeyinde ara boşluklarda, “çiçek buketleri” (Motif çizim no:669) yerleştirilmiştir. Zemin kenar boşluklarında ise, “çiçek buketi” ve “saksı içerisinde çiçekler” (Motif çizim no:672-673) sıralanmıştır.

Dokumanın çözgü ve atkısı yündür. Yünlerde kimyasal boya kullanılmıştır. İlikli – iliksiz kilim tekniği uygulanmıştır.

Kilimde yeşil, kırmızı, siyah, turuncu, bordo, mavi ve bej renkler görülür.

Motif çizim no:669
Gül Demeti

Motif çizim no:670
Çiçek

Motif çizim no:671
Çiçek

Motif çizim no:672
Çiçek

Motif çizim no:673
Saksıda Çiçek

KATALOG NO	: 132
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
İnceleme Tarihi	: 01.08.2008
Dokunduğu Tarih	: Sarıkamış/Karakurt Köyü Camii
Ebatları (En / Boy)	: 210x390cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Duvar kilimi
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, bordo, siyah, bej, turuncu, mavi
Dokuma Tekniği	: İlikli-iliksiz
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen formlu örnek, Sarıkamış / Karakurt Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 210x390 cm. ölçülere sahiptir. “**Duvar kilimi**” olarak dokunmuştur.

Üç eşit büyüklükte bordüre sahip olan dokumada, bitkisel motifler hâkimdir. Siyah zeminli dış bordürü “kiraz dalları” (Motif çizim no:677) çevrelemektedir. Mavi zeminli orta bordür üzerinde “dallar üzerine yerleştirilmiş çiçeklerle” (Motif çizim no: 676) dikkat çeker. İçteki, kırmızı zeminde yer alan bordürde ise, ince dallar üzerinde çiçek motifleri sıralanmaktadır.

Kilimin siyah renkli orta zemininde, yatay ekseninde sıralanmış, yan yana dört adet “vazo içerisinde çiçekler” (Motif çizim no:675) dikkat çeker.

Dokumanın çözgü ve atkısı yündür. Yünlerde kimyasal boya kullanılmıştır. İlikli – iliksiz kilim tekniği uygulanmıştır.

Kilimde kırmızı, siyah, turuncu, bordo, mavi ve bej renkler görülür.

Motif çizim no:674
Çiçek

Motif çizim no:675
Saksıda Çiçek

Motif çizim no:676
Çiçek

Motif çizim no:677
Kiraz

KATALOG NO	: 133
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
İnceleme Tarihi	: 01.08.2008
Dokunduğu Yer	: Digor / Dağpınar Köyü Camii
Ebatları (En / Boy)	: 280x400cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, bordo, siyah, bej, turuncu, mavi
Dokuma Tekniği	: İlikli-iliksiz
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen formlu örnek, Digor / Dağpınar Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 280x400 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur. Dikey ekseninde düzenlenmiş göbek şeklindeki gül buketleri kompozisyonun ana şemasını oluşturur.

Bej rengindeki bordür zeminini “çiçek” (Motif çizim no:681) motifleri çevrelemektedir.

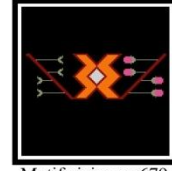
Kilim örneği, Bardız yöresinde dokunan kilimlerin özelliklerini yansıtmaktadır. Orta siyah zemin üzerinde, “çiçek buketlerinden” (Motif çizim no:680) oluşan beş göbek yer almaktadır. İç tarafı çepeçevre saran “çiçek buketlerinin” (Motif çizim no:679), aralarında “bukağı” (Motif çizim no:678) motifleri sıralanmıştır.

Dokumanın çözgü ve atkısı yündür. Yünlerde kimyasal boya kullanılmıştır. İlikli – iliksiz kilim tekniği uygulanmıştır.

Kilimde kırmızı, siyah, turuncu, bordo, mavi ve bej renkler görülür.

Motif çizim no:678
Bukağı

Motif çizim no:679
Çiçek

Motif çizim no:680
Gül Buketi

Motif çizim no:681
Çiçek

KATALOG NO	: 134
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
İnceleme Tarihi	: 01.08.2008
Dokunduğu Yer	: Sarıkamış / Yeniköy Gülten Ünaldı Evi
Ebatları (En / Boy)	: 205x300cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Aslanlı Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Duvar Kilimi
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, bordo, siyah, bej, turuncu, mavi, yeşil, kahverengi
Dokuma Tekniği	: İlikli-iliksiz
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen formlu örnek, Sarıkamış / Yeniköy’de tespit edilmiştir. Dokuma, 205x300 cm. ölçülere sahiptir. “Duvar Kilimi” olarak dokunmuştur.

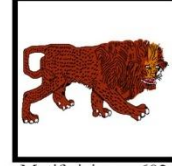
Kilim yüzeyini kaplayacak şekilde büyükçe işlenmiş aslan figürü, yanlarında ağaçlar ve bir bordürden oluşan kompozisyon dikkat çeker.

Siyah zeminli bordürü, “dal üzerinde çiçek “ (Motif çizim no:685) motifleri çevreler.

Bej renkli orta zeminde “aslan figürü” (Motif çizim no:682) hareket eder şekilde tasvir edilmiştir. Aslanın iki tarafında, natüralist tarzda, yapraklı “ağaç” motiflerine (Motif çizim no:686) yer verilmiştir. Zemin boşluklarına “gül” motifleri (Motif çizim no:683-684) serpiştirilmiştir.

Dokumanın çözgü ve atkısı yündür. Yünlerde kimyasal boya kullanılmıştır. İlikli – iliksiz kilim tekniği uygulanmıştır.

Kilimde kırmızı, siyah, turuncu, bordo, yeşil, mavi ve bej renkler görülür.

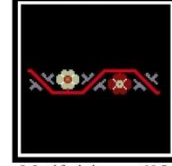
Motif çizim no:682
Arslan Figürü

Motif çizim no:683
Gül

Motif çizim no:684
Gül Demeti

Motif çizim no:685
Suyolu

Motif çizim no:686
Ağaç

KATALOG NO	: 135
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Dokunduğu Tarih	: 1959
İnceleme Tarihi	: 01.08.2008
Dokunduğu Tarih	: Sarıkamış / Yayıklı Köyü Camii
Ebatları (En / Boy)	: 190x410cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, bej, turuncu, mavi, yeşil
Dokuma Tekniği	: İlikli-iliksiz
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen formlu örnek, Sarıkamış / Yayıklı Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 190x410 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur. Köşe- göbekli olarak düzenlenmiş kompozisyonda, bitkisel motifler hâkimdir. Osmanlı saray kilimi özelliği taşıyan bu dokuma, Bardız kilimleriyle aynı karakteri taşır.

Siyah zeminli bordürde “çiçek ve yaprak” (Motif çizim no:688) motifleri sıralanmaktadır.

Bitkisel motiflerin geometrikselleştiği görülür. Çift taraflı mihrap şeklinde düzenlenen örneğin ortasında “göbek” yer almaktadır. Göbek küçük tutulmuş olup, alt ve üst kısmında “salbek” ler görülmektedir.”Salbek” içlerinde “hatayı” motifine yer verilmiştir. Kırmızı renkteki orta zeminde, bitkisel bezemeler yapılmış olup, köşelerinde “çiçek” (Motif çizim no:687-689-690-691) motiflerine yer verilmiştir.

Yünlerde suni boya kullanılmış olup, motiflerde ilikli-iliksiz kilim tekniği uygulanmıştır. Dokumanın atkı ve çözgüsü yündür.

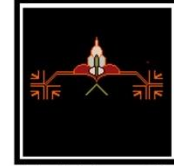
Motif çizim no:687
Çiçek

Motif çizim no:688
Çiçek

Motif çizim no:689
Çiçek

Motif çizim no:690
Karanfil

Motif çizim no:691
Balık

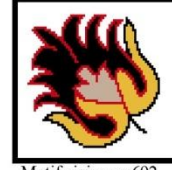
KATALOG NO	: 136
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Dokunduğu Tarih	: 1946
İnceleme Tarihi	: 03.08.2008
Dokunduğu Tarih	: Sarıkamış / Yeniköy Osman Umaç Evi
Ebatları (En / Boy)	: 200x370cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, kahverengi, turuncu, mavi, yeşil, pembe
Dokuma Tekniği	: İlikli-iliksiz
Dokumanın Tanımı	:

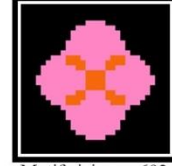
Dikdörtgen formlu örnek, Sarıkamış / Yeniköy’ de tespit edilmiştir. Dokuma, 200x370 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur. Kilim yüzeyinde irice işlenmiş göbek ve iç içe üç bordürden oluşan kompozisyon şemasıyla dikkat çeker. Kahverengi zeminli dış bordürde “çiçek ve yaprak” (Motif çizim no:693) motifleri yer alır. Orta bordür siyah zeminli olup, “çiçek” (Motif çizim no:698) motifleriyle çevrelenmektedir. Bej zemin üzerinde iç bordürde, “dallar üzerinde çiçek” (Motif çizim no:697) motifleri bulunur.

Siyah zemin üzerinde madalyon (Motif çizim no:695) bulunan örnek bitkisel motiflerden oluşmaktadır. Madalyonun içerisi stilize edilmiş “çiçek ve yaprak” (Motif çizim no:692) motiflerinden meydana gelmektedir. Zemin boşluklarında “vazo içerisinde güller” (Motif çizim no:694), “çiçek” (Motif çizim no:696), “çakmak” ve “göz” motifleri yer alır.

Yünlerde suni boya kullanılmış olup, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır. Dokumanın atkı ve çözgüsü yündür.

Motif çizim no:692
Çiçek

Motif çizim no:693
Çiçek

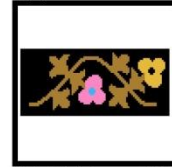
Motif çizim no:694
Vazoda Çiçekler

Motif çizim no:695
Madalyon

Motif çizim no:696
Çiçek

Motif çizim no:697
Çiçek

Motif çizim no:698
Çiçek

KATALOG NO	: 137
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 01.08.2008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış/Belencik Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 250x440 cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Bordo, siyah, mavi, sarı, turuncu, bej
Dokuma Tekniği	: İlikli-iliksiz kilim
Dokumanın Tanımı	:

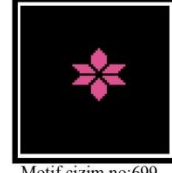

Dikdörtgen formlu örnek, Sarıkamış / Belencik Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 250x440 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur. Köşe- göbekli olarak düzenlenmiş kompozisyonda, bitkisel motifler hâkimdir.

İki bordüre sahip kilimin, beyaz zeminli dış bordürünü, “dallar ve çiçekler” (Motif çizim no:704) çevreler. Siyah renkli iç bordürde “dallar üzerinde çiçek” (Motif çizim no:703) motifleri yer alır.

Köşe-göbekli olarak düzenlenen kompozisyonda bitkisel motiflere yer verilmiştir. Ortada salbekli madalyon içerisinde “çiçek” (Motif çizim no:699-700-701), “muska” (Motif çizim no:705) motifleri görülmektedir. Bordo zemin üzerinde çift mihrap şeklinde sınır çizgisi verilmiştir. Köşelerde “bitkisel motifler” (Motif çizim no:702) bulunur. Alt ve üst tarafta “deveboynu” motifleri görülür.

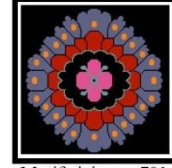
Yünlerde suni boya kullanılmış olup, ilikli-iliksiz kilim tekniği uygulanmıştır. Dokumanın atkı ve çözgüsü yündür.

Motif çizim no:699
Çiçek

Motif çizim no:700
Çiçek

Motif çizim no:701
Çiçek

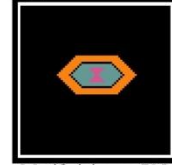
Motif çizim no:702
Dal

Motif çizim no:703
Çiçek

Motif çizim no:704
Çiçek

Motif çizim no:705
Muska

KATALOG NO	: 138
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 01.08.2008
Bulunduğu Yer	: Sarıkamış /Karapınar Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 200x290 cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözü	: Pamuk
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, mavi, sarı, mor, kahverengi, beyaz
Dokuma Tekniği	: İlikli
Dokumanın Tanımı	:

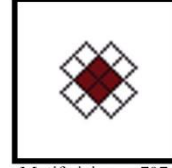
Dikdörtgen formlu örnek, Sarıkamış / Karapınar Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 200x290 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur. Geometrik motiflerin görüldüğü kilimde, üç adet bordür yer almaktadır. Beyaz zeminli dış bordürü “göz” (Motif çizim no:706) motifleri çevreler. Orta bordür siyah zeminli olup, “kurtağzı” (Motif çizim no:709) motifleriyle dolguludur. İç bordürü beyaz zemin üzerinde, “çengel” motifleri çevreler.

Ortada madalyon şeklinde, uçlarında “akrep” motiflerinin bulunduğu kompozisyon hâkimdir. Beyaz zemin üzerinde ortasında “akrep” (Motif çizim no:708), “saçbağı”, “muska”, “çengel”, “göz” (Motif çizim no: 707) ve “küpe” motifleri yer alır. Kahverengi orta zemin üzerinde “küpe”, “çiçek”, “saçbağı”, (Motif çizim no:710) “göz”, “muska” ve “çengel” motiflerine yer verilmiştir.

Yünlerde, suni boya kullanılmış olup, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır. Dokumanın atkısı yün, çözgüsü pamuktur.

Motif çizim no:706
Göz

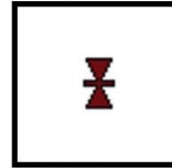
Motif çizim no:707
Göz

Motif çizim no:708
Akrep

Motif çizim no:709
Kurtağzı

Motif çizim no:710
Saçbağı

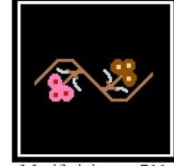
KATALOG NO	: 139
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 01.08.2008
Bulunduğu Yer	: Arpaçay / Karakale Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 170x390 cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yer yaygısı
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, mavi, sarı, yeşil, kahverengi, turuncu
Dokuma Tekniği	: İlikli
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen formulu örnek, Arpaçay / Karakale Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 170x390 cm. ölçülere sahiptir. Yer yaygısı olarak dokunmuştur. Üst üste dikey eksenle sıralanmış göbekler, kompozisyonun ana şemasını oluşturur. İki bordüre sahip dokumanın siyah zeminli dış bordüründe, dallar üzerinde “çiçekler” (Motif çizim no:711) yer almaktadır. Beyaz zeminli iç bordürü “gül” (Motif çizim no:715) motifleri çevrelemektedir.

Kilim kompozisyonu, siyah zemin üzerine üst üste yerleştirilen, beş göbekten (Motif çizim no:713-714) ve zemin boşluklarında, sekiz adet “altı kollu yıldızlar” dan meydana gelmektedir. Göbek içlerinde bitkisel motifler yer alır. Köşelerde “çiçek demetine” (Motif çizim no:712) yer verilmiştir.

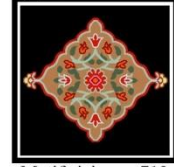
Yünlerde, suni boya kullanılmış olup, ilikli kilim tekniği uygulanmıştır. Dokumanın atkı ve çözgüsü yündür.

Motif çizim no:711
Çiçek

Motif çizim no:712
Çiçek

Motif çizim no:713
Madalyon

Motif çizim no:714
Çiçek Madalyon

Motif çizim no:715
Çiçek

KATALOG NO	: 140
Dokunduğu Yer (Yöre)	: Kars
Dokuma Türü	: Kilim
Envanter No	: -
İnceleme Tarihi	: 04.08.2008
Bulunduğu Yer	: Selim / Tozluca Köyü Camii
Dokunduğu Tarih	: 20.yy.
Ebatları (En / Boy)	: 185x410cm
Dokumanın Yöresel Adı	: Kilim
Üretim Tipi (Cinsi)	: Duvar Kilimi
Kullanılan Malzeme	
Çözüğü	: Yün
Atkı (Çeşit / Motif ipi)	: Yün
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, siyah, mor, turuncu, yeşil, pembe
Dokuma Tekniği	: İlikli-iliksiz
Dokumanın Tanımı	:

Dikdörtgen formulu örnek, Selim / Tozluca Köyü Camii'nde tespit edilmiştir. Dokuma, 185x410 cm. ölçülere sahiptir. “Duvar Kilimi” olarak dokunmuştur.

Üst üste dikey ekseninde sıralanmış göbekler, kompozisyonun ana şemasını meydana getirir. Dokumada bitkisel motifler hâkim olup, tek bordüre sahiptir.

Siyah zeminli bordürü dallar üzerinde “çiçek” (Motif çizim no:719) motifleri çevrelemektedir.

Kırmızı renkteki orta zemin üzerinde, dört adet göbek (Motif çizim no:716-717) olup, ortasına vazo içerisinde “karanfil” (Motif çizim no:720) motifleri yerleştirilmiştir. Zemin boşluklarında “vazo içinde güller” (Motif çizim no:718) bulunmaktadır.

Yünlerde, suni boya kullanılmış olup, ilikli-iliksiz kilim tekniği uygulanmıştır. Dokumanın atkı ve çözgüsü yündür.

Motif çizim no:716
Gül

Motif çizim no:717
Madalyon

Motif çizim no:718
Saksıda Gül

Motif çizim no:719
Çiçek

Motif çizim no:720
Saksıda Karanfil

8. DEĞERLENDİRME ve KARŞILAŞTIRMA

Son yıllarda halı ve düz dokuma yaygılara karşı ilgi artmasıyla birlikte maddi kaygılar da ön plana çıkmıştır. Bunun sonucu olarak yeni ve geleneksellikten uzak dokumalar üretilmeye başlanmıştır. Gelenekselliğe karşı aşırı talep nedeniyle, köylülerin elindeki eski dokumalar, takas usulü ile seyyar satıcılar tarafından talan edilmiştir. Kars yöresi de bu talandan nasibini almıştır.

Kars yöresi halı ve kilimleriyle ünlüdür. Kars çevresindeki **Çiğil Türkleri**, Kars-Selim civarında yaşayan **Terekemeler**, Arpaçay çevresinde yaşayan **Azeri Türkmenlerinin** dokumaları çevrede yaygındır.

8.1.Kars Yöresi Düz Dokumalarında Kullanılan Hammadde ve Hazırlanışı

Kars yöresinde eskiden dokumalarda yün, keçi kılı ve pamuk kullanılmaktaydı. Günümüzde özellikle orman sahalarının korunması amacıyla keçi beslenmediği için keçi kılı çok az görülür. Daha çok koyun yünü görülmektedir. **Yün**, genelde halkın kendi beslediği koyunlarından elde edilmekte ya da pazarlardan alınmaktadır⁴²⁴. Günümüzde çözüde kullanılan pamuk ise, dışarıdan getirilmektedir. Kars yöresinde, yalnızca koyunlardan elde edilen yün ipliği tercih edilmektedir. Kullanılan yün iplikleri gerek evlerde el eğirmesi, gerekse koyunlardan elde edilen yünlerin fabrikalarda bükülmesiyle sağlanmaktadır. Son yıllarda Kars yöresinde kilim yapımında kullanılan ipliğin büyük bir kısmı, Uşak İplik Fabrikaları'nda imal edilmektedir. Buna rağmen, elde bükülen ve evde doğal boyalarla boyanan iplikler, önemini hala korumaktadır. Fabrikalarda imal edilen ipliklerin büyük bir kısmı derilerin tabak edilmesiyle elde edilen, kısa elyaflı yünler ile suni elyaf karışımı ve normal yünden harmanları yapıp, yağ karışımı ile makinelerde çekilen ipliklerdir. Dokuma sanatında önemli yere sahip olan **yün**, Kars yöresindeki dokumaların da temel hammaddesidir. Yün genelde, halkın kendi beslediği koyunlarından elde edilmekte ya da pazarlardan alınmaktadır.

Kars yöresinde koyunlar senede bir defa Haziran sonları ya da Temmuz başlarında **kırkılır**. Bazı köylerde yedi-sekiz aylık kuzular, Ağustos ve Eylül

⁴²⁴ A. Kafalılar, **Halicilik ve Teknoloji**, Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı, Ankara 1982, s.23.

aylarında diğer sürüden ayrı olarak yalnız sırt ve kaburga tarafındaki yünler kırkılır. Kars yöresinde kışın uzun gitmesi ve havaların soğuk olması nedeniyle, kışı ahırlarda geçiren koyunların yünlerinde idrar ve pislikler birikmektedir. Kırkım ayında, bu iş için özel olarak yapılmış makaslar kullanılır.

Kars yöresinde **yün**, elle didilerek özel hazırlanmış taraklarla taranır. Kullanılan tarakların değişik şekilde olanları vardır. Dokuma için ayrılıp yıkanan yünler, önce yün tarağında yaşlı kadınlar tarafından iyice taranır. Koyunun pisliği ve yüne karışan otlar temizlenir. Yün tarağında taranarak temizlenmiş yünler, iplik haline getirilmek üzere, kaplara doldurulur. Taranarak hazırlanmış yünlerden sonra iplik yapımına geçilir.

Kars yöresinde çok eskilere dayanan yün iplik yapımı, teşi, iğ ve çıkırık denilen aletlerle yapılmaktadır. Teşilerin uç kısmında bulunan kemik veya ağaçtan yapılan yuvarlak kısma **ağırşak** denir. **İğ ve teşilerin** dönmesini ağırşaklar sağlamaktadır. İğ ve teşi; tarihten önceki çağlardan beri, hemen hemen bütün kavimlerde şekli hiç değişmeden yapıp kullanılan bir alettir. Kars çevresinde kullanılan teşilerle Orta Asya kazılarında bulunan teşiler arasında hiçbir fark yoktur.

Yıkanıp hazırlanan yapağıdan dokunacak miktarda yün alınarak iplik yapımına başlanır. Önce fitiller oluşturulur, 3-4 cm. kalınlığında 1-1,5 m. boyunda hazırlanan fitiller teşi ile bükülerek elle inceltilerek iplik haline getirilir. Çözüğü iplerine **eriş** de denilmektedir. Eğrilen ipler daha sonra diğer bir çıkırık aracılığıyla bükülerek çok katlı hale getirilirler. Çözüğü iplerinin boyanmadan kullanılmasına rağmen, atkı ipleri **çıgırık** adı verilen diğer bir araç ile kelep haline getirilerek boyanmaktadır. Bazı renklerde koyun yününün doğal renklerinden faydalanılmaktadır. Beyaz, siyah, kahverengi, mor koyun yünlerinin doğal renkleri kullanılmasıyla birlikte, yine bu doğal renkler kendi aralarında karıştırılıp, taranarak, değişik renkler ve tonlar elde edilmektedir.

8.2. Kars Yöresi Düz Dokumalarında Kullanılan Araç ve Gereçler

8.2.1. Tezgâh

Anadolu'da bütün dokuma merkezlerinde olduğu gibi, Kars ve yöresinde de düz dokuma yaygılarda, halkın **ağaç tezgâh**, **gergi ağacı**, **ip ağacı** gibi

isimlerle adlandırdığı, ahşaptan yapılmış yarı yatık, ıstar tipi tezgâhlar kullanılmaktadır. Bu tezgâhlar, dokumaların boylarını istenilen uzunlukta yapma imkânı verdiğiinden dolaydır ki düz dokumaların boyları uzundur. Tezgâhların genişliğine bağlı olarak boyutları değişen kirkitli dokumaların uzunluk ve genişlikleri, işlevlerine paralellik arz etmektedir. Yörede yer kilimi, duvar kilimi, sedir veya divan yaygıları, çuval, yük perdesi, yük kilimi, mafraş, heybe, seccade, at çulu, yastık gibi dokuma ürünlerine rastlanmıştır.

8.3. Dokumada Kullanılan Aletler

Anadolu'nun pek çok yerinde olduğu gibi, Kars yöresinde de halı kilim dokumalarında “kirkit, bıçak, makas, tarak, v.s” gibi aletler kullanılmaktadır. Bu aletler yörede farklı isimler alabilmektedir.

Kirkit, halı ve kilimlerle kullanılan çok dişli ve tutmak için sapı olan bir alettir. Bu alet atkıları ve atılan ilmeleri sıkıştırmada kullanılan, ağaç veya demirden yapılmış bir çeşit taraktır. Kars yöresinde genellikle demirden yapılmış kirkitler kullanılmaktadır. Kirkitin dişleri, aralarına birer çözgü girecek şekilde ayarlanmıştır.

Bıçak veya jilet, dokuma esnasında fazla olan ipleri kesmekte kullanılır.

Mekik, masura v.b., kilim yapımında kullanılacak iplerin sarılmasına yarar. Az miktarda sarılarak çözgü arasından rahatlıkla geçmesi sağlanır. Kars yöresinde dokuma esnasında iplerin sarıldığı alete **verep** adı verilmektedir.

İğne, kopan iplerin yerine yerleştirilmesinde kullanılır.

8.4 Kullanım Alanlarına Göre Kars Yöresi Düz Dokumaları

8.4.1. Seccadeler

Kars yöresinde kilim tekniğinde yapılmış seccade örnekleri yer almaktadır. Seccadeler, tek mihraplı ve saf seccadeler olmak üzere iki grupta karşımıza çıkmaktadır.

8.4.1.1. Tek Mihraplı Seccadeler

Tek mihraplı seccadeler, sadece kısa olan bir kenarındaki mihrap nişi ile belirtilmiştir. Mihrap kompozisyonlu örneklerin zemin kısımları dar ve uzundur. Kenarları iç içe geçmiş bordürlerden meydana gelir. Mihrap uçları, elibelinde

veya koçboynuzu motifiyle sonlanmaktadır. Katalogda incelenen eserlerden 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 katalog numaralı seccade örnekleri, tek mihraplı seccadeler grubunda değerlendirilmektedir. Anadolu'nun dokuma yapılan her bölgesinde tek mihraplı seccade yapılmaktadır.

8.4.1.2. Saf Seccadeler

Yan yana veya üst üste sıralanmış mihraplı düzenlerden meydana gelen saf seccadeler, Kars yöresinde birkaç örnekte karşımıza çıkmaktadır. Saf seccadelerin bazen üç mihraplı, bazen de on mihraplı olarak dokunmuş örneklerine rastlanır. Kars yöresinde incelenen eserlerden 11, 12, 13, 14, 15 katalog numaralı eserler, saf seccadeler grubundadır. Samsun Etnografya Müzesi'nde bulunan **saf seccade** örneği, Kafkas özelliği gösterir. Kars yöresinde dokunan saf seccadeler ile Samsun Etnografya Müzesi'nde bulunan örnek, kompozisyon, renk ve teknik açıdan aynı özellikler göstermektedir (Karş. Foto.: 1-2).

Karş. Foto.: 1 Samsun Etnografya Müzesi'nde bulunan saf seccade

Karş. Foto.: 2 Kars yöresine ait saf seccade (Kars Müzesi)

8.4.2. Sedir Kilimleri

Divan kilimi olarak da adlandırılan sedir kilimleri, evlerin oturma odalarında bulunan misafir ve ev halkının oturduğu sedirlerin üzerlerini kaplamak

amaçlı yapılan dokumalardır. Sedir kilimleri, kullanıldıkları alanın uzun olması nedeniyle, genellikle uzun ve dar şekilde karşımıza çıkarlar. Kars yöresinde tespit edilen kilim örneklerinden 18, 19, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44 katalog numaralı örnekler, sedir kilimi olarak yapılmışlardır.

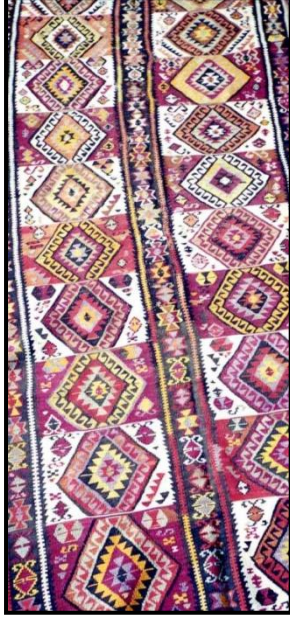
8.4.3. Ölümlük Kilim

Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Kars yöresinde de evlendikten sonra kendisi ve kocası için sağlığında veya öldükten sonra hayrına camiye verilmek üzere kilim ya da halı dokuma geleneği vardır. Çanakkale yöresinde bunlara; “ölümlük kilim”, Konya, Aksaray, Kayseri, Kırşehir çevresinde “ahretlik kilim”, Manisa, Denizli, Aydın çevresinde “sargı kilimi” adı verilir⁴²⁵.

8.4.4. Yer Kilimleri

“Yer Sergisi” olarak da ifade edilir. Yere yaymak amacıyla dokunurlar. Bazen iki şak (parça) halinde dokunmuş olanlarına da rastlanır. Yaklaşık 200 x 400cm. boyutlarında olanları yaygındır. Kars yöresindeki evlerin çoğunda makine halısı dokumaların yerini almıştır. Katalogda incelenen eserlerden 31, 36, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 93, 94, 136, 137, 138, 139, 140 katalog numaralı eserler, yer kilimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

⁴²⁵ B. Deniz, *Ayvacık Yöresi Düz Dokuma Yaygıları*, Ankara 1998, s.14.

Karş. Foto.:3 Samsun Etnografya Müzesi

Karş. Foto.: 4 Kars Müzesi'nde yer kilimi

8.4.5. Yük Kilimleri

Bu tür kilimler eşya taşımak için kullanıldığı gibi, örtü amaçlı da kullanılırlar. Yatak, yorgan, kullanılmayan dokumalar, yastıklar gibi eşyalar, seki üzerine üst üste dizilerek, üzerine yük kilimi örtülür. Kars yöresinde incelenen eserlerden 89, 90, 106 katalog numaralı eserler, yük kilimi olarak dokunmuşlardır.

8.4.6. Duvar Kilimleri

Kars'ın köylerinde, duvara kilim asma geleneği yaygındır. Dokuma ile uğraşmayan evlerde bile, duvar kilimi asılıdır. Bazen bu kilimlerin üzerine fotoğraf, ayna vb. asılmıştır. Bu kilimler hem duvarı süsler hem de soğuk ve nemi engeller. 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135 katalog numaralı eserler, duvar kilimi olarak kullanılmaktadırlar.

8.4.7. Heybeler

İçine malzeme konulup taşınması için yapılmış olan heybelerin bazılarının ortası yarıktır. Yarık kısmı eşek ya da atın semerinin kaşına takılır. Bazı heybeler, hayvanın silkelmesiyle içindeki eşyaların dökülmemesi için, kapak mahiyetinde

ağız kısmı uzun dokunmuştur. İncelenen eserlerden; 21, 22, 24, 26, 34, 97, 98, 99, 105 katalog numaralılar, heybe olarak görülmektedir.

8.4.8. Mafraşlar

Mafraş, ev eşyalarının korunması ve taşınmasında kullanılırken, eskiden genç kızların çeyiz eşyası arasında baş sıralarda yer alırdı. Kars yöresinde tespit ettiğimiz mafraş örnekleri, sumak tekniğinde olup, geometrik motiflerle bezenmiştir. Kars yöresinde incelenen eserlerden sadece, 103 katalog numaralı eser, mafraş olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katalogda incelenen ve Kars Müzesi'nde görülen mafraş örneği, Azerbaycan'daki örnekleriyle kompozisyon düzeni, motif ve renkleriyle büyük bir benzerlik içerisindedir (Foto.: 108-109-110). Bu da sanatın ne kadar köklü ve sürekli olduğunu ispatlar.

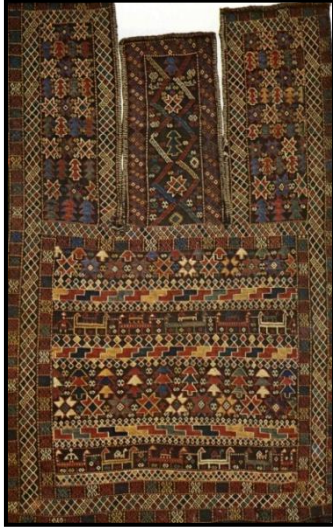
Karş. Foto.: 5-6 Kars yöresi'nde ve Azerbaycan'da bulunan mafraş örnekleri

Karş. Foto.: 7 Mafrash-Nahçıvan Müzesi

8.4.9. At ulları

ul; atın üzerine örtmek amacıyla yapılmıştır. Kars Müzesi'nde tespit edilen at Çulları; sumak, kilim, cicim, çözgü yüzlü cicim tekniklerinde dokunmuşlardır. Son derece alımlı görüntüleri vardır. Katalogda incelenen 20 ile 23 numaralı eserler, at çulu olarak dokunmuşlardır.

Karş. Foto.: 8 Bakü Müzesi at ulu

Karş.Foto.: 9 Kars Müzesi at ulu

8.4.10. Yastıklar

Bölgede **zilo** adıyla bilinen zili tekniğinde dokunmuş yastıklar, sedirler üzerinde dizilir. Kars çevresinde düzgün dokunmuş örneklere de rastlamaktayız. Katalog çalışmasında incelenen eserlerden 25, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 35 numaralı eserler, yastık olarak ele alınmışlardır.

Karş. Foto.: 10 Kars Başköy zilo yastık

8.4.11. Hurçlar

Kars yöresinde tespit edilen dokumalar arasında heybe türünde örnekler de görülmüştür. Bunlarda genellikle, sumak tekniği uygulanmıştır. Katalog çalışmasında incelenen eserlerden 102, 103 numaralılar, heybe olarak ele alınmışlardır

8.5. Teknik Özelliklerine Göre Kars Yöresi Düz Dokumaları

Kars merkez ve köylerinde düz dokumalardan özellikle kilim, cicim, zili ve sumak tekniğinde zengin örnekler tespit edilmiştir. Düz dokumalar, halı dokumasına göre daha zordur.

8.5.1 Palaz

Düz dokuma türlerinin en sade çeşidi olan “**palaz dokuma**”, Kars yöresinde tespit edilen dokuma türlerindendir. Bu dokuma, argacı erişe sade geçirme yoluyla elde edilir. Azerbaycan’da da örnekleri görülen çeşidi (çedene)

kendir lifinden dokunan “**kendir palaz**” olarak isimlendirilen türdür (Karş. Foto.: 12).

Karş. Foto.: 11 Palaz- Kars Kümbet Camii

Karş. Foto.: 12 Kendir Palaz- Bakü Müzesi

8.5.2. Kilim

Anadolu’nun pek çok yerinde olduğu gibi, Kars yöresinde de ekonomik kaygı duymaksızın, ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ev hanımları tarafından dokunmaktadır. Bu dokumalar dayanıklı, sağlam teknikli ve kendine özgü motifleri ile günümüze kadar bozulmadan gelebilmiştir.

Kars yöresinde kilim; bütün düz dokumalara (cicim, zili, sumak v.b.) verilen genel tanımlamadır.

Yörede düz dokumalar, halının yapıldığı dik ya da yarı yatık ıstar tipi tezgâhlarda dokunmaktadır. Genellikle tek parça halinde dokunan kilimlerin yanı sıra, iki parça (**şak**) halinde dokunup, sonradan birleştirilenleri de vardır.

Kilim, iki iplik sistemine göre yapılmış, çözümler arasından bir alttan bir üstten geçirilerek elde edilen dokuma çeşididir.

8.5.2.1.Yörede Kilim Dokumada Uygulanan Teknikler

Kilim dokuma, çözgüler arasından geçen enine atkı iplerinin belirli motif aralarında, dokuma boyunca önlü arkalı çift sıra halindeki çözgü iplerinin arasından, bir ön ve bir arkadan geçen dokuma türüdür. Bu dokumada atkı ipleri, çözgü iplerini tamamen örtmektedir.

Tüm dokumalarda olduğu gibi kilim çözgüsü, dokumanın temelini oluşturduğu için, atkı iplerinden bir kat daha fazla bükülür. Çözgü ve atkılar tamamen yündür. Kilim çözgüsünün yapılışı, aynen kilimdeki gibidir.

Yörede kilim dokuması şöyle yapılmaktadır;

Öncelikle dokunacak desen ayarlanır. Genellikle yapılmış bir kilim örnek alınır. Hangi renkler kullanılacaksa o renkler belirlenir ve **verep**lere (masura) sarılır.

Kilim dokumaya başlamadan önce, 4-5 sıra bezayağı dokuma yapılır. Varangelen çubuğu yukarı kaldırılarak, gücü ağacının üstünden ön sıra iplikleri açılarak kuvvetli bastırılması sonucu, arka iplerin öne geçmesi sağlanır. Kilimde kullanılacak zemin rengi, boydan boya geçirilir. Kars yöresinde kahverengi ve tonları hakimdir. Bu ipler kirkitle sıkıştırılarak, çözgü iplerinin arasına iyice sıkıştırılır. Daha sonra varangelen, gücünün üstüne kadar indirilir ve aynı ipliğin ucu kullanılarak, ters istikamette çözgü iplerinin arasından geçirilir. Kirkit yardımıyla atkı ipleri sıkıştırılarak bezayağı kısmı dokunmuş olur.

Bu işlemden sonra zemin dokunmasına sıra gelir. Dokuma işlemi, atkı iplerinin sağa ve sola çözgü ipinin altından ve üstünden motifi oluşturacak şekilde geçirilir. Motif oluşturulması için, atkı iplerinin çözgüler üzerinde geri döndürülmesi gerekir. Bu geri dönme esnasında aralıklar oluşur. Buna halk arasında “**ilik**” denir.

Dokuyucu bir motiften diğer motife geçerken arada atlama meydana getirmeden birbirine bağlayabilirse bu kilime “**iliksiz kilim**” denir. Kilim üzerinde ne kadar motif ve renk sayısı fazla olursa, o kadar ilik meydana gelir. Bu iliklerin görünmemesi için atkı iplerinin özenli sıkıştırılıp, çözgü iplerinin üzerini tam kapatması gerekir. Bu da kilim dokuyan kişinin yeteneğine bağlıdır. Kilimin dokunması sırasında atkı iplerinin, çözgü ipleri üzerinde farklı yoğunlukta yığılması gerekir. Dengeli bir şekilde sıkıştırma yapılması gerekir.

Kilim dokuma esnasında atkı ipliklerinin, belirli motif aralıklarında gidip geri dönerken, farklı renklerdeki atkı iplerinin birleşme yerinde oluşturdukları görüntü ile, kilim dokuması gerçekleşmektedir. Bu uygulama sırasında kullanılan tekniğe göre kilim yüzeyi, farklı şekiller almaktadır. Kars yöresi kilimlerinde görülen teknikler şunlardır;

8.5.2.1.1.İlikli Kilim:

Çözümlerin arasında bir alttan, bir üstten geçirilerek, çözümleri örtecek şekilde yerleştirilen değişik renkteki atkılar, kendi motiflerinin sınırından geri dönerler. Yandaki motifin başka renkteki atkısı da aynı yerden geri dönerken arada bir açıklık meydana gelir. Bu açıklığa **ilik** adı verilir. Dikey motif sınırında basamaklar halinde 1 cm.'yi geçmeyen ilikler yapılarak, derin yırtıklar oluşması engellenir. Uzun dikey motifler kullanmak yerine, enine, çapraz ve kesik çizgiler kullanılmaya özen gösterilmektedir (**Foto.: 13, Çiz.: 11**). Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi, yörede üretilen düz dokuma yaygıların büyük bir bölümü de ilikli kilim tekniklidir. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 19, 31, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 101, 113, 114, 115, 116, 119, 120, 124, 125, 128, 129, katalog numaralı kilimler ilikli kilim tekniğindedir.

8.5.2.1.2. İliksiz Kilim

İliklerin meydana gelmesini önlemek için dikey çizgilerden kaçınılarak, çoğunlukla çapraz ve enine çizgilerden oluşan motifler dokunur.

Bardız kilimiyle aynı özellikleri taşıyan Sarıkamış yöresinde dokunan kilimlerde, **tapestry tekniği** uygulanmıştır (**Foto.: 11, Çiz.:9**). 16, 17, 18, 109, 110, 111, 117, 112, 118, 121, 122, 123, 126, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 140 katalog numaralı örnekler de iliksiz kilim tekniği uygulanmıştır.

8.5.2.1.3 Eğri Atkılı ve Sarma Konturlu Kilim

Kilim dokuma yüzeyinde motifleri belirginleştirmek için, sarmalı olarak motif kenarlarında uygulandığı görülür.

Atkılar arasına gelen boşluklar ve iliklerin aynı renkteki bir çerçeve ipliği ile arada kalan çözümlere yukarı doğru dikey, çapraz veya enine sarılması ile

dokumanın yüzünde iğne ile işlenmiş gibi bir görüntü meydana gelir (Foto.:14, çiz.:12). 99 katalog numaralı örnekte bu teknik uygulanmıştır.

8.5.2.1 Çiğil Kilimi

Kars yöresinde görülen diğer bir kilim türü, nadir bulunan ve artık dokunmayan “**çiğil kilimi**” dir. Bu dokumaya her ne kadar “**çiği kilimi**” denilirse de dokuma tekniği olarak kilimden farklıdır. Kilim tekniği ve çiği tekniği, aynı yüzeyde yer alır. Bu dokumanın bir örneği yakın zamana kadar, Kars Merkez Camii’nde idi. Şu an Kağızman’da bulunmaktadır (Foto.: 113). Dokumanın önemi artık dokunmayan, örnekleri olmayan bir dokuma türü olmasının yanı sıra, adını Anadolu’ya gelip yerleşmiş bulunan eski Türk Urugundan (boyundan) almış olmasıdır. Azerbaycan’da örnekleri görülen **çiği palaslar** (Foto.: 20) motif, renk ve teknik açıdan Kars yöresindeki örnekleri ile büyük benzerlik içerisindedir (Foto.: 112).

Karş. Foto.: 13 Azerbaycan Çiği Palaz (Bakü Müzesi)

Karş. Foto.: 14 Kars Çiğil Kilimi

8.5.3. Cicim

Cicim, bezayağı dokumaların üzerine renkli iplerle yapılan ya da farklı tekniklerle dar ve uzun dokunup kesilen parçaların yan yana eklenmesiyle oluşturulan sergi, örtü, perde vb. amaçlar için kullanılan, haysız bir dokuma çeşididir. Cicim, halı ve diğer düz dokuma yaygılar gibi Türklerin eskiden beri bildikleri bir dokuma türüdür⁴²⁶.

⁴²⁶ N. Görgünay, “Kirkitli Dokumalarımızda Cecimlerimiz ve Van”, **Yakın Tarihimizde Van Uluslararası Sempozyumu**, Van 2-5 Nisan 1990, Ankara 1990, s. 253.

Kars yöresinde tespit edilen cicim dokumalarının malzemesi yündür. Kalite halk arasında değişik usullerle hesaplanır. Yörede daha çok çözgü ve desen iplerinin kg. ağırlığı dikkate alınır.

Cicim dokumalarının ipleri, halı ve kilim gibi, yerde hazırlanır. Dokuma sırasında halı dokumada kullanılan kirkitten yararlanılır. Ayrıca ipleri kesmede bıçak, makas v.b. kesici aletlerden faydalanılır.

Cicim bir veya iki kişi tarafından dokunur. İki kişi dokuduğunda bunlardan biri önde, diğeri arkada oturur. Dokumanın yönü, dokuyan kişiye göre ters kısımdır. İpler dağınık ve karışıktır. Tersinde ise, ipler düzgün bir kompozisyon oluşturur. Arkada oturan kişi deseni oluşturan renkli ipleri, desenin durumuna göre, iki veya üç çözgü üzerine sarıp, öndeki dokuyucuya verir. Halk arasında bu işleme “**çalma**” veya “**çelme**” denir. Dokuma da, bu isimlerle anılır. Önde oturan dokuyucu, motiflerin düzgün durmasını sağlar ve her desen sırasından sonra üzerinden atkı ipi geçirip kirkitle sıkıştırılır. Dikey hatlı motiflerde desen iplerinden her biri çözgüler üzerinde devamlı yükseltilir. Özellikle yatay karakterli motiflerde deseni meydana getiren her ip kesilip, ikinci bir defada yeniden başlatılır. Boşta kalan ipuçları serbest bırakıldığı için dağınık ve sarkıktır. Düz yüzü ise, kirkitle sıkıştırma sırasında dışarı doğru taşar ve kabarık görünür. Cicim, desenlerin uygulanışı bakımından farklı teknik özellik gösterir⁴²⁷.

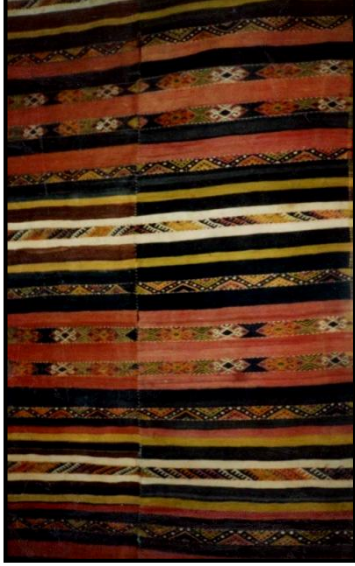
Uşak, Kula, Selendi, Manisa, Balıkesir civarında cicim teknikli dokumaları **meldin** denir. Benzer süslemeli örnekler, Yunddağ civarında **meldin** ve **gülsaçtı** adıyla tanınır. Dokumaların üzeri, baklava dilimi şekilli, kenarları dikenli, halkın bıtırak (pıtrak) dediği, küçük desenlerle süslenir. Benzer süslemeler, Ayvacık, Ezine yöresinde de görülür ve **pul** adı verilir⁴²⁸.

⁴²⁷ B. Acar, **a.g.e.**, s. 56; N. Görgünay, “Anadolu’da Cecim Çeşitleri”, **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, C.V, (Maddi Kültür), Ankara 1987, s. 139.

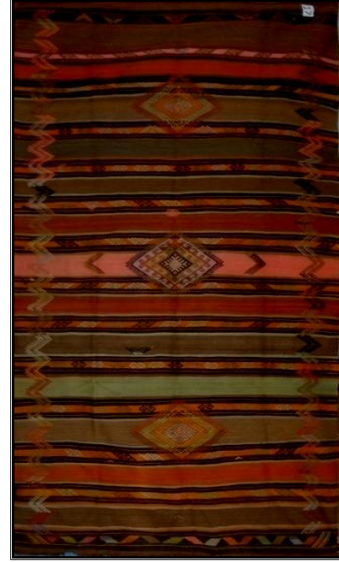
Geniş bilgi için, N. Görgünay “Anadolu da Cicim Çeşitleri” **III. Milletlerarası Türk Folklor Bildirileri** , C. V.Maddi Kültür, Ankara 1987, s.139; N. Gürgünay, “XVI-XVIII. Yüzyıl Saray Kilimlerinin Bardız, Karabağ, Moldavya, Komrat ve Bulgaristan’da Devam Edegelen Benzerleri”, **V. Milletlerarası Türk Halı Kültürü Kongresi, Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri**, Ankara 1997, s. 248.

⁴²⁸ B. Deniz, **Ayvacic (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları**, Ankara 1998, s. 132.

24, 26, 30, 37, 89, 90, 91, 92, 93, 95, 96, 105, 106 numaralı örneklerde cicim tekniği uygulanmıştır.

Karş. Foto.: 15 Malatya Müzesi cicim dokuma

Karş. Foto.: 16 Kars Müzesi

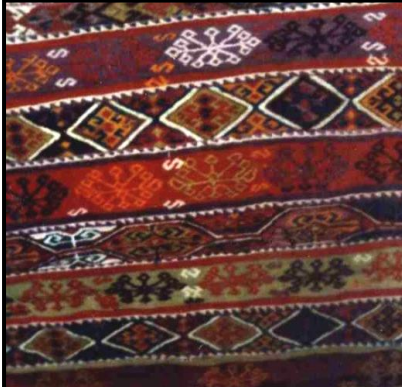
Cicim dokuma

8.5.2.1.Seyrek Motifli Cicim

Zemini meydana getiren atkı ve çözgüler çoğunlukla aynı kalınlıkta ve aynı renkte ipliklerdir. Deseni meydana getiren iplikler, daha kalın olur ve desenlere kabarık bir görünüş verir. Daha çok ince bez dokuması zeminler üzerine serpmeye motiflerden meydana gelir. Desenler dokuma tekniği yüzünden ince çizgiler halindedir. Bazen motiflerin içi sumak veya zili tekniklerinden biri ile doldurulmuş olabilir⁴²⁹ (Foto.: 23, Çiz.: 18).

Kars yöresinde seyrek motifli cicim tekniğinde yapılmış, **yük kilimi** olarak kullanılan örnekler tespit edilmiştir. 24, 26, 30, 89, 90, 91, 92, 93, 95, 96, 105, 106 katalog numaralı örneklerde seyrek motifli cicim tekniği uygulanmıştır.

⁴²⁹ B. Acar, a.g.e., s.57.

Karş. Foto.: 17 Malatya Müzesi

Karş. Foto.:18 Kars Müzesi

8.5.2.2.Sık Motifli Cicim

Kalın yer yaygıları, heybe, çuval hurç gibi dayanıklı olması gereken kullanımlar için, üç tek çözgü sarılarak bezayağı zemin üzerine dokunur. Dayanıklı bir dokuma elde etmek için motifler birbirine çok yakın dokunur. Bu dokumalar çoğunlukla zili dokumalarla karıştırılır⁴³⁰ (Foto.25, Çiz.:20). Kars yöresinde 24, 30, 37, 92, 105, 106 katalog numaralı örneklerde sık motifli cicim tekniği görülmektedir.

Anadolu'da bulunan dokuma merkezlerinden Elazığ ve Kars'ta bulunan örneklerde, yatay ekseninde düzenlenmiş, geniş bantlar üzerinde yer alan motiflerde sık motifli cicim tekniği uygulanmıştır.

Karş. Foto.: 19 Elazığ Müzesi

Karş. Foto.:20 Kars yöresi

⁴³⁰ B. Acar, a.g.e., s.57.

8.5.2.3. Çözgü Yüzlü Cicim

Cicim türleri arasında yer alan çözgü yüzlü cecimler’de, yakın zamana kadar Kars ve çevresinde dokunmuş, artık günümüzde nadir rastlanan örnekler arasındadır. Dokunuşu oldukça zor olan bu dokuma türünden at çulu, mafraş ve heybe yapılmıştır. Cecimler genellikle yatay ve dikey tezgâhlar da yapılmaktadır. Dokuma tekniğinden dolayı cecimlerin eni 35-40 cm. dir. Diğer düz dokumalardan farklı olarak, yüzeyi argaç ipleri değil, renkli arış ipleri oluşturmaktadır. Bunlar renkli, boyuna çubuklar meydana getirmektedir. Çözgü yüzlü dokumada, yay şekilli ahşap bir aletle, atkı ipinin sarıldığı masura kullanılır.

Dekoratif olarak sade ve süslü dikey şeritli cecimler olarak, iki çeşidi vardır. Süslü şeritlerin nakışları gücü ağacının ilave parçalarıyla elde edilmektedir. Yumuşaklık ve parlaklık için halı yünü kullanılmaktadır. Cecimden döşek, perde, at çulu, seccade ve örtü yapılmıştır.

Karş. Foto.: 21 Elazığ Müzesi

Çözgüyüzlü cicim

Karş. Foto.: 22 Kars Müzesi

Çözgüyüzlü cicim

Kars yöresinde tespit edilen örnekler (**Karş. Foto.: 22-23**), Elazığ Müzesi’ndeki ile, Azerbaycan’da bulunan örnekler (**Karş. Foto.: 24**) desen, teknik, renk açısından paralellik göstermektedir.

20, 21, 22, 23 katalog numaralı örnekler çözgü yüzlü cicim tekniğinde yapılmışlardır.

Karş. Foto.: 23 Kars Müzesi
Çözgü Yüzlü Cicim

Karş. Foto.:24 Azerbaycan Karabağ
Çözgü Yüzlü Cicim

8.5.4. Sumak

Sumak, çözgü ipleri üzerine, renkli desen iplerinin çeşitli şekillerde sarılmasıyla elde edilen bir yaygı türüdür⁴³¹. Kilim ve cicim gibi sumağın da Anadolu'da Türklerden önce dokunduğunu çeşitli buluntulardan anlamaktayız.

Desenler sarılarak verildiği ve tekrar döndürülüp aynı desen üzerinde ikinci bir renkli ip geçirildiği için kat kat işlenmiş gibidir⁴³². Desen iplikleri, kendi alanında çözgü'lere dolandıktan sonra bazen arkadan yana veya yukarıya doğru geçerek aynı renkteki başka desen alanlarında dolanmasına devam edebilir⁴³³ (Foto.: 37, Çiz.: 32).

Sumak, desen ipliğinin her çözgü çiftine tek sarıldığı için çok zor bir dokumadır. Bu yüzden kilim, cicim ve zili kadar yaygın değildir⁴³⁴.

⁴³¹ H. Züher, **Türk Süsleme Sanatı**, Ankara 1972, s. 39.

⁴³² B. Acar, **Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar**, İstanbul 1982, s. 28-33.

⁴³³ B. Acar, **Kilim, Cicim, Zili, Sumak**, İstanbul 1982, s. 55-62.

⁴³⁴ B. Acar, **a.g.e.**, s. 47-54.

Sumaklar Anadolu’da dokumacılık yapılan bütün bölgelerde seyrek olarak görülür. Güneyde, Toroslar’da Mersin, Silifke, Mut civarında, Batı Anadolu’da, Afyon, Eskişehir, Seyitgazi ve Sivrihisar çevresinde⁴³⁵, Doğu Anadolu’da Kars ve yöresinde sumak dokumalarına görülür.

Kafkaslardan geldiği tahmin edilen sumak, çoğunlukla Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da çuval ve bebek beşiği olarak, atkısız sumak ve atlamalı sumak tekniğinde görülür. Anadolu’da bu teknikle dokunmuş çok eski parçalar bulunmuştur⁴³⁶.

Kars yöresinde **yastık yüzü, heybe, çuval, mafraş** örneklerinde sumak tekniği uygulanmaktadır. 32, 34, 35, 97, 98, 103 katalog numaralı örneklerde düz sumak tekniği uygulanmıştır.

8.5.5. Zili

Zili, üç veya daha fazla iplik sistemine dayanarak yapılan bir düz dokuma yaygı türüdür. Bazı eski kaynaklarda uzun kilime de **sili** denilmektedir⁴³⁷. Zili görünüş bakımından cicime benzer bir dokumadır. Teknik yönden cicimden farklıdır⁴³⁸.

Cicime benzer şekilde iki kişi tarafından dokunan zili, çözümlerin arasından geçirilen atkı dışındaki, deseni oluşturan renkli iplerin çözümlerin arasından 2-1, 3-1 veya 5-1 şeklinde atlatılarak elde edilir. Deseni oluşturan renkli ipler çözümlerin arasından yatay yönde ilerletilir. Bazen bir sırada deseni tamamlayan ip, ikinci sırada geri döndürülerek boş alanlar doldurulur. Dikey konturlarda ise, üst sıraya dönüş yapan desen ipleri tek çözgü atlayarak ilerler. Araya iki sıra atkı atılır. Desen ipleri karşılaştıkları yerlerde birbirine kenetlenerek üst sırada geri dönerler⁴³⁹. Zili dokumaların arka yüzleri de cicimlerde olduğu gibi sarkan iplikler görülür.

⁴³⁵ B. Acar, **Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları**, İstanbul 1982, s. 22.

⁴³⁶ B. Acar, **a.g.e.**, s. 87. N. Görgünay-Melda Akansel, “Kaybolan Dokumalarımızı Kazanabilir miyiz?” **2000’li Yıllarda Türkiye’de Geleneksel Türk El Sanatsal, Tarımsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyumu Bildirileri**, Ankara 1997, s.161; S. Bayraktaroğlu, “Maddi Kültürümüzün Zengin Örneklerinden Sumak Dokumaları”, **Kültür ve Sanat**, Y. 3, Eylül 1991, S. 11, s.40.

⁴³⁷ F. Akbil, “Bergama Dokumaları Cicim-Zili”, **Türkiyemiz**, Şubat 1977, s. 21.

⁴³⁸ B. Deniz, **Ayvacak (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları**, Ankara 1998, s. 83.

⁴³⁹ Ç. Aytaç, **a.g.e.**, s. 50.

Anadolu’da yaygın olarak yapılmaktadır. Doğu Anadolu’da dokunmuş olanların, Batı Anadolu’da dokunmuş olanlara göre ipleri daha düzgün ve parlak olduğu, motiflerin daha muntazam sarıldığı görülür⁴⁴⁰.

Anadolu’da özellikle zili dokumalarda üst üste bindirilmiş (V) şekilli desenler görülür. Bu motife, Yozgat, Kayseri ve Çorum civarında **çavuş** veya **onbaşı modeli** denir. Bu desenle süslü dokumalara da **çavuşlu namazlağı** veya kilimi denir. Benzer süslemeler, Toroslar’da, özellikle İçel, Tarsus, Mut, Antalya ve Silifke çevresinde de görülür ve **eğer kaşı** adıyla bilinir. Yine Antalya ve Burdur civarında **turna katarı** diye isimlendirilir. Yunddağ yöresinde **Türkmen motifi**, Kozak civarında da **gümüş çengel** diye tanınır. Dokumalarda aynı isimle anılır. Muğla, Antalya, Aydın, İzmir yörelerinde deve hamuduna benzetilir. Dokuma üzerindeki benzer desenlere de **havut motifi** denir. Nitekim Selçuk’a bağlı isimli, Tekeli yörüklerinin yaşadığı bir köy bulunmaktadır. Aynı desen Konya yöresinde **hatap** adıyla anılır. Konya çevresinde deve hamuduna **hatap** denir. Hatap iğde ağacından yapılır. Bu desenle süslü halı ve düz dokuma yaygılarına da **hataplı** halı veya **hataplı** kilim adı verilir⁴⁴¹.

Timurlu minyatürlerinde görülen zigzag desenli dokumalara, Kars yöresinde (**Karş. Foto.: 26**), Türkmen zili dokumalarında, minder, çuval ve ufak yer yaygılarında görülmektedir (**Karş. Foto.: 25**).

Karş. Foto.: 25 Bakü İçkale halı dükkanı

Karş. Foto.: 26 Kars Müzesi

⁴⁴⁰ F. Akbil, “Bergama Dokumaları, Cicim, Zili”, **Türkiyemiz**, S. 21, Şubat 1977, s. 14.

⁴⁴¹ B.Deniz, **Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları**, Ankara 2000, s.182.

Karş. Foto.: 27 Bakü Müzesi

Karş. Foto.: 28 Kars Müzesi

Zili, Yörük ve Türkmen yerleşmesi köylerde dokunmaktadır. Yörede zili tekniğine “**zilo**” denilmektedir.

Dokuma tekniği değişiklik yapılmasını sınırlandırdığı için, desenler Orta Asya özelliklerini pek yitirmemişlerdir. Zili kolay dokunmasına rağmen, fazla yün harcanmasından dolayı çok yaygın değildir. Zililerde desen aralarındaki zemin, bez dokuma veya atkı yüzü dokumalardır⁴⁴².

Zili dokumasını bilen dokuyucu kadınlar, çoğunlukla cicim dokumasını, cicim dokuyanlar ise zili dokumasını bilmezler. Bazı yörelerde örneğin Toroslarda düz bez dokuması geniş zemin üzerine zili dokuması yapılmaktadır. Batı Anadolu’da atkı yüzü geniş zeminler üzerine “**zili-verne**” dokumaları yapılmaktadır⁴⁴³(Foto.:36, Çiz.:31).

Bakü Müzesi’nde bulunan örnekle (**Karş. Foto.: 27**) Kars ‘taki örnekle (**Karş. Foto.: 28**), motif, desen ve teknik açıdan benzer özellikler gösterir. Zili

⁴⁴² B. Acar, **a.g.e.**, s. 62.

⁴⁴³ B. Deniz, **Ayvacic (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları**, Ankara 1998, s. 19.

dokuma karelerden oluşan düzenlemenin ara boşlukları baklava şekilleri yer alır. Zili ve cicim tekniklerinin uygulandığı görülür.

Çanakkale (Karş. Foto.: 30) ve Kars'ta (Karş. Foto.: 29) bulunan örnekler, desen ve teknik açıdan aynı özellikleri yansıtır. Bu örneklerde çakmak motiflerinin kullanıldığı, düz ve çapraz zili tekniklerinin uygulandığı göze çarpar.

Karş. Foto.: 29 Kars zili

Karş. Foto.: 30 Çanakkale-Ezine

8.5.5.1.Kars Yöresi Dokumalarında Görülen Zili Çeşitleri

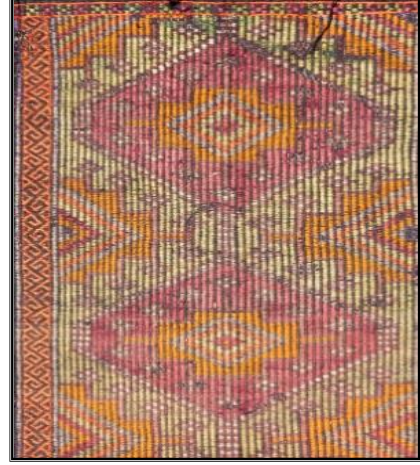
8.5.5.1.1. Düz zili

Desenlerin içi 2-1, 3-1, 5-1 atlamalarla doldurulurken, başta kalan tek çözümler ve atlamalar ile yaygının yüzünde dikey çizgili fitilli bir görünüm meydana gelir (Foto.: 32, Çiz.: 27).

Kars yöresi dokumalarında kullanılan düz zili tekniğini 25, 26 katalog numaralı örneklerde görmek mümkündür.

Karş. Foto.: 31 Mut yöresi zili dokuma

Karş. Foto.: 32 Kars yöresi zili dokuma

8.5.5.1.2.Çapraz Zili

Toroslarda Mut'tan Antalya'ya kadar olan bölgedeki yörükler ve Türkmenler Anadolu'nun her yöresine ait deseni kendi anlayışlarında kilimler dokumuşlardır (**Karş. Foto.: 33**). Çapraz zili tekniğinin uygulandığı bu örneğe, Kars yöresinde de karşılaşılmaktadır (**Karş. Foto.: 34**).

Her sırada birer, çözgüyü boшта bırakarak öne geçirilen desen iplikleri, üst sırada birer çözgü yan tarafa kayarak atlatırlar, böylece boшта kalan çözgüler ve üste çıkan desen iplikleri çapraz çizgiler oluştururlar⁴⁴⁴ (**Foto.: 33, Çiz.: 28**).

Yedinci bölümde yer alan, 24, 27, 28, 29, 37, 91, 92, 93, 94, 95, 105, 106, 108 katalog numaralı örneklerde çapraz zili tekniği uygulanmıştır.

Karş. Foto.: 33 Mut yöresi zili örneği

Karş. Foto.: 34 Kars yöresi zili örneği

⁴⁴⁴ B. Acar, a.g.e., s. 62.

8.5.6. Tülü

Kars'ın özellikle kırsal kesiminde, yaylakçı ve yerleşik hayatta dokunmuş olan “**geve, tülü, hırsek**” adı verilen dokumalarda yapılmıştır (**Foto.: 116**). Eskiden çok sayıda dokunmuş olan bu dokumalar, günümüzde ender olarak evlerde ve halı dükkânlarında rastlanmaktadır.

Orta Asya Batı Türkistan'a dayanan bu dokumanın, hayvanlardan elde edilen yünlerle hayvan postunun taklit edilmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Diğer bir deyişle halının öncüsü kabul edilir. Suni post ilk defa, çul dokuma üzerine saçak düğümlene ile yapılmış, bu tekniğin zamanla gelişmesi sonucu halı ortaya çıkmıştır.

Bu dokumalara bölgelere göre, **gaba, geve, tülü, tülüce, filikli, hırsek** gibi çeşitli adlar verilmektedir.

Kars'ta bu dokumalara genellikle “**geve**” denilmesine karşın Azerbaycan ve Kağızman'da “**hırsek**” olarak adlandırılmaktadır. Bu dokumanın halıdan farkı, geve de tüylü yüzey için boyanmış ya da boyanmamış saçak yünler, halı da ise bükülmüş yünün kullanılmasıdır. Düz dokuma ve düğüm atma, alternatif olarak birbirini takip eder. Düğümden, eğilmemiş saçak yün veya tiftik kullanıldığından, dokuma görünüşü posta benzer.

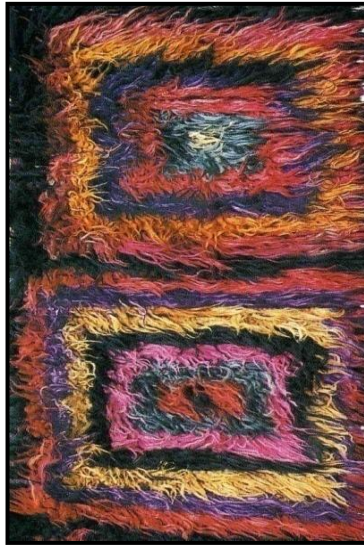
Dokumacılık Sanatı içinde eski önemini kaybetmiş tülülerin Gördes düğümü ile yapılmış, zengin çeşitleri bulunmaktadır. Genellikle halı tezgâhında dokunan tülülerde hem düz, hem düğümlü dokuma bileşimi bir teknik uygulanmaktadır. Değişik renklere boyanmış yünlerle yapılan tülülerde üç parmak kalınlığında düz dokuma yapıldıktan sonra, bir sıra düğüm atılarak dokuma yapılmaktadır. Anadolu'da **geve** (tülü) denilen post taklidi dokuma bazı değişiklikler yapılarak geliştirilmiş, ters tarafında zili tekniği ile desenler yapılmış, öteki yüzü tülü olarak dokunmuş, iki taraflı da kullanılır hale getirilmiştir. Bunun yanı sıra tülü dokumaların kenarlarında zili tekniği uygulanarak değişik bir görünüm sağlanmıştır.

Türkmenlerin yaşadığı Anadolu'nun birçok illerinde bu dokumaya rastlamak mümkündür. Bu illerden, Kars (**Karş. Foto.: 36**), Erzurum, Bitlis (**Karş.**

Foto.: 35), Bingöl, Adıyaman, Sivas, Konya, Kayseri, Kütahya, Mersin- Mut, Afyon ve Uşak sayılabilir.

Sadece Anadolu’da değil, Eski Yugoslavya’da bir Türk köyü olan Vranofça’da, Bulgaristan, Bosna ve Moldovya’da bile bu tür dokumalar yapılmaktadır. Karadeniz’in kuzeybatısında, eskiden “**Bucak**” denen ve Ortodoks Hristiyan Türk olan Gagauzlar’ın bulunduğu Moldovya’da tüylü-halı adı ile dokunmuştur⁴⁴⁵.

Kars yöresinde tespit edilen örnek, 107 katalog numarasında gösterilmiştir.

Karş. Foto.: 35 Bitlis /Adilcevaz (N.Görgünay)

Karş. Foto.: 36 Tülü Örneği

Kars / Ardahan

8.6. Kars Yöresi Düz Dokumaları’nın Kompozisyon Özellikleri

Kars yöresi düz dokumaları’nın kompozisyon özelliklerine bakıldığında, Anadolu’ nun diğer bölgelerindeki dokuma merkezleriyle aynı özellikleri taşıdığı görülür.

Kars yöresinde tespit edilen örneklerin kompozisyon kuruluşlarını baklavalılar, kareler, çokgenler, yıldızlar, geometrik motifler, geometrikselleşmiş bitki motifleri, insan ve hayvan motifleri oluşturur. Çoğunlukla kompozisyon detayları bilinçaltı ve hayal ile tecrübe ve ananeler esasına dayanır.

⁴⁴⁵ N.Kırzioğlu, **Altaylardan Tuna Boyu’na Türk Dünyası’nda Ortak Motifler**, Ankara 1995, s.24.;Ö.Barişta, **Karaman Taşkale Dokumaları**, Türk Halk Kültürü Araştırmaları, Ankara 1992, s.9.

Kars Yöresi Düz Dokumaları kompozisyon özelliklerine göre, yedi grupta incelenebilir;

A-Seccade/ namazlık tipi kompozisyonlar

1. Tek mihraplı seccadeler (Katalog No:1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10)
2. Saf seccade olarak düzenlenmiş kompozisyonlar (Katalog No:11, 12, 13, 14, 15).
3. Çift taraflı mihrap şeklinde düzenlenmiş kompozisyonlar (Katalog No: 16,17).

B-Motifleri yatay ekseninde gelişen kompozisyonlar

1. Yatay hatlar çekilerek oluşturulan kompozisyonlar (Katalog No:87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 108, 124, 125, 127,128, 129)
2. Sonsuzluk prensibi içerisinde, aynı motiflerin farklı renkler kullanılmasıyla yatay eksen oluşturan kompozisyonlar (Katalog No:19,27, 28, 29,30, 38, 39, 40, 41, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115)
3. Zemin üzerinde, aynı motiflerin diyagonal olarak düzenlenmesiyle oluşan kompozisyonlar (Katalog No:18, 104, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116).

C-Motifleri dikey ekseninde gelişen kompozisyonlar,

1. Sonsuzluk prensibi içerisinde dikey ekseninde gelişen kompozisyonlar
 - a. Sonsuzluk prensibi içerisinde dikey ekseninde gelişen göbekli kompozisyonlar (Katalog No:25, 46, 94)
 - b. Sonsuzluk prensibi içerisinde aynı motiflerin verevli açılarla ve farklı renklerin kullanılmasıyla oluşturulan kompozisyonlar (Katalog No:24, 26, 31, 32,33, 34, 35, 36, 37, 105)
2. Zeminli dikey ekseninde gelişen kompozisyonlar
 - a. Dikey çizgilerle bölümlere ayrılmış kompozisyonlar (Katalog No:20, 21, 22, 23, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70,122, 126, 130, 133, 140)
 - b. Zemin bölümlü dikey ekseninde gelişen göbekli kompozisyonlar (Katalog No: 47, 48, 49, 50,51, 52, 53, 71, 72,73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 136, 138)

c. Zemin üzerinde aynı motiflerin diyagonal olarak, dikine geliştiği kompozisyonlar (Katalog No:42, 43, 44, 45, 54, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 55, 131)

D- Farklı Düz Dokuma Teknikleri ile birlikte İşlenen Karışık Kompozisyonlar

(Katalog No:18, 104, 106, 107, 132)

E- Figürlü Kompozisyonlar

(Katalog No:134)

F- Köşe-Göbekli Kompozisyonlar

(Katalog No:117, 118, 119, 120, 121, 123, 135,136, 137)

8.6.1. Mihraplı (Seccade) Kompozisyonlar

Sanatın her dalında olduğu gibi dokumalarda da dini inanç ve geleneklerin etkisini seccade ve namazlık türündeki dokumalarda görmek mümkündür.

Anadolu'da özellikle namazlık veya seccade türü dokumalarda, mihrap genellikle tek veya çift yönlüdür. Mihrap şekli ne olursa olsun, mihrabın etrafı dikdörtgen bir çevçeve ile kuşatılır ve genellikle **mihrabın direği** diye isimlendirilir⁴⁴⁶.

Kars yöresinde tespit edilen kilimler tek mihraplı, çift mihraplı, üç mihraplı, beş mihraplı ve on mihraplı saf seccade türleri görülür. Anadolu'da dokunan seccadelerde mihrap tepeliği ile mihrabın bulunduğu alanı kuşatan dikdörtgen çerçeve arasındaki bölüme **koltuk, köşe** veya **yoz** denir. Köşe bölümü tüm Anadolu dokumalarında yaygındır. Bu bölüm genellikle bitki motifleri ile dolguludur.

Kars yöresi seccade örneklerinde mihrap, merdiven şeklinde merkez eksene doğru yükselerek, **tepelik** oluşturulmuştur. Tepelikte karşılıklı durmuş, **çengel, muska, pıtrak, elibeline** motifleri işlenmiştir. Mihrap kısımları dar ve uzun tutulmuştur. Tek mihraplı düzenlenen örneklerde, mihrap iç içe şeritler halinde dolguludur veya motifler serpiştirilmiş şekildedir. Mihrap içlerinde **kandil, muska, ibrik, hayat ağacı** motiflerine yer verilmiştir. Mihrap boşlukları,

⁴⁴⁶ B.Deniz, **Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları**, Ankara 2000, s.181.

“hayat ağacı, ibrik, tarak, bereket, akrep v.b.” motiflerle dolgulanmaktadır. Kars yöresi seccadelerinde genellikle mihrap zeminin, yeşil renkte olduğu görülür.

Birkaç sıra bordür kısmı sıralanmaktadır. Dar bordürleri genellikle çengel, koçboynuzu, pıtrak, muska, bereket, su yolu motifleri çevrelemektedir. Geniş bordürler de ise, sandık, bereket, akrep, çiçek, yıldız v.b. motifler görülmektedir.

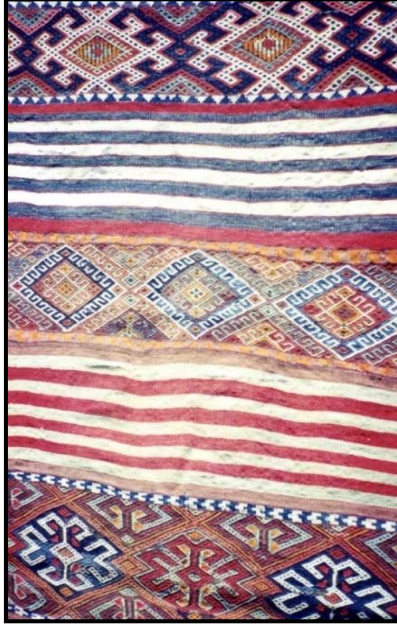
8.6.2. Motifleri Yatay Eksende Düzenlenmiş Kompozisyonlar

Kars Yöresi’nde görülen kompozisyon şemalarından olan, yüzeyi yatay bantlarla bölünmüş, üzerinde ilikli kilim, cicim, sumak ve zili tekniği uygulanmış örnekler yer almaktadır. Kuşakların yüzeyi parçalamasıyla ortaya çıkan kompozisyon anlayışının yer yer sembolik anlamlar içeren stilize motifler ve harfler içerdiği de görülmektedir. Bunların da kökenlerinin Orta Asya Sanatı’na dayandığı Doğu Anadolu ve Orta Anadolu’da da örneklerinin bulunduğunu söylemek mümkündür. Yine hâkim motif, sembolik anlamlar taşıyan geometrik motiflerdir.

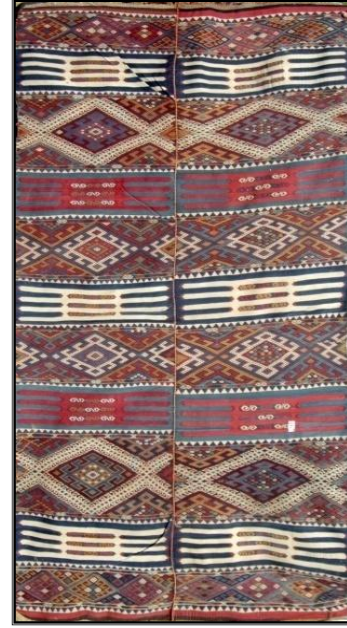
Kars, Arpaçay, Selim, Sarıkamış yörelerinde görülen yatay eksenli kompozisyonlar, şeritler halinde dokunmuş, üzerine farklı teknikler uygulanmıştır. Birbirini takip eden bantların genişliği dar, enli, ya da daha kalın boyutlardadır. Araştırma sahası içinde bulunan yatay eksenli kompozisyon örneklerinde, bordüre fazla yer verilmemiştir. Bu örnekler tek ya da iki şaklı olarak dokunmuştur. Bez ayağı dokuma üzerine seyrek motifli cecim, sık motifli cecim, sarma kontur, zili, ilikli ve iliksiz kilim tekniklerinin uygulandığı görülür.

Karş. Foto.: 37 Elazığ Müzesi

Karş. Foto.: 38Samsun Etnoğrafya Müzesi

Karş. Foto.: 39 Kars kilimi

8.6.3. Motifleri Dikey Eksende Gelişen Kompozisyonlar

Dikey eksenli kompozisyonlarda, ortada göbek motifinin yer aldığı birbirini takip eder durumda bir düzenleme görülür. Zeminde siyah, kahverengi kırmızı tonları kullanılır. Orta zemin zikzak, çengel, tarak motifleriyle bordürden ayrılır. İlikli –iliksiz kilim tekniği uygulanır.

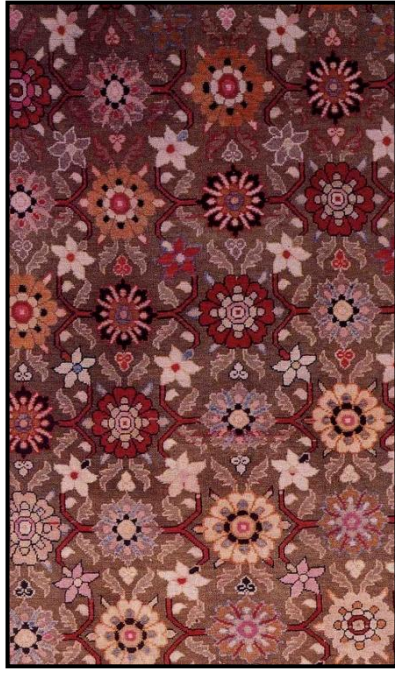
Zemini iki veya daha fazla bölümlere ayırıp dikey olarak gelişen kompozisyonda altıgenler içerisinde çengelli baklavalılar, üst üste sıralı şekilde görülür. Zemin bölümlerini, tarak motifleri birbirinden ayırır. Orta zemin içerisinde yan yana sıralanmış şekilde dizilmiş büyük altıgenler içerisinde küçük çengelli altıgenler görülür. Zemin, tarak, zikzak motifleriyle bordürden ayrılmıştır

8.6.4. Motifleri Diagonal Olarak (Sonsuzluk Prensibi) Düzenlenmiş Kompozisyonlar

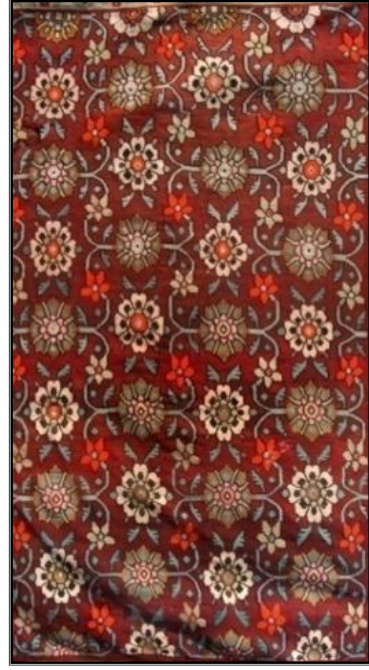
Sonsuzluk prensibi içinde gelişen kompozisyonlarda; motiflerin kilim zemininde verev şeklinde sıralandıkları görülür. Örneklerde tek, çift, ya da bordürsüz bir düzenleme dikkat çeker. Yelen (bordür) kısmı tarak, zikzak

motifleriyle sınırlandırılır. İlikli kilim tekniğinde yapılmış olan bu kompozisyon türünde, yün malzeme kullanılmıştır. Bir motifin sonsuzluk prensibine göre, verrev şekilde dizilmesiyle oluşturulan kompozisyonlara, Anadolu'nun hemen her yöresinde rastlamak mümkündür.

Araştırma sahası içerisine giren Sarıkamış'ta da bu kompozisyon düzenlemesi bolca görülmektedir (Karş. Foto.: 41).

Karş. Foto.:40 Azerbaycan Bakü Halı Müzesi

Karş. Foto.: 41 Kars-Sarıkamış

8.6.5. Göbekli (Madalyonlu) Kompozisyonlar

Kars yöresinde göbekli kompozisyonlar, iki veya daha fazla göbeklerin üst üste dizilmesinden oluşur. Tek şak veya iki şak halinde dokunan bu örneklerde, çoğunlukla **ilikli kilim tekniği** uygulanmıştır.

Ani (Ocaklı) Köyü'nde tespit ettiğimiz, ortada göbeklerin birbirini takip eder durumda yerleştirilmesi ile oluşan düzenlemenin görüldüğü kompozisyonda, geometrik motiflere yer verilmiştir. Genellikle kırmızı, kahverengi, siyah, turuncu ve yeşilin tonları hâkimdir. Dikey olarak düzenlenmiş kompozisyonda iç içe geçmiş çengelli altıgenlere yer verilmiştir. Bordür zemini genellikle siyah olup,

etrafı nazarlık motifleri ile çevrelenmiştir. İlikli kilim tekniği uygulanmış olan dokumalarda zemin, tarak motifi ile sınırlandırılmıştır (Katalog No:46) .

Kağızman yöresinde de göbekli kilim dokunmakta olup, Yozgat, Konya, Hatay ve Aydın bölgesinde “**koçboynuzlu/fardalı kilim**” olarak adlandırılmaktadır (Katalog No:48-49). Bu kilim türü, Niğde, Konya, Aksaray, Kayseri ve Kırşehir yörelerinde “**göbekli, kafalı, toplu, fardalı kilim**” olarak adlandırılır. Üç ya da dört göbekli olanlarına Yozgat çevresinde “**bayraklı kilim**” veya “**kafalı kilim**” denmektedir. Bu örneklerin yaygın olarak görüldüğü yerler Tokat, Sivas, Kayseri, Çorum vs. yöreleridir⁴⁴⁷.

Kars Kağızman’da bulunan örnek (Karş. Foto.: 42), kompozisyon ve motif bakımından aynı özellikleri taşıyan Azerbaycan kilimi, Kafkas bağlantısını ispatlar niteliktedir (Karş. Foto.: 43). Aynı kompozisyon şemasını, Konya, Gümüşhane, Niğde, Kırşehir, Yozgat, Erzurum vs. gibi merkezlerde dokunan örneklerde görmek mümkündür.

Karş. Foto.: 42 Kars – Kağızman

Karş. Foto.: 43 Azerbaycan – Karabağ

⁴⁴⁷ B. DENİZ, “Bir Vakıf Eseri Olarak Cami, Mescit, Zaviye, Şifahane Gibi Dini ve Sosyal Yapılarda Bulunan Halı Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar ve Bunların Günümüzdeki Durumu”, **Vakıflar Dergisi**, S.XXIII, Ankara 1994, s.84.; B.DENİZ, “Yöre Özellikleriyle Yozgat Kilimleri”, **Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi**, S.V, İzmir 1990, s. 75.

8.6.6. Figürlü Kompozisyonlar

Araştırma sahası içinde yer alan yörelerde, figürlü kompozisyonlara rastlamak da mümkündür.

Kars merkezde bulunan örnekte, gerçekçi bir üslupta yapılmış aslan figürü dikkat çekicidir (Katalog No:134).

Kars yöresi düz dokumaları'nın genel özelliklerine bakıldığında yöreler arasında farklı kompozisyonların kullanıldığı da görülür.

Araştırma kapsamına giren Kars yöresinde tespit edilen örnekler kompozisyon özelliklerine göre;

Kars Müzesi'nde tespit edilen örneklerin çoğunluğu sonsuzluk prensibine (diyagonal) (Katalog No:24-35, 57-65) göre düzenlenmiş kompozisyon şeması hâkimdir. Bunun yanı sıra mihraplı, dikey düzenlenmiş, bölümlere ayrılmış kompozisyonlar (Katalog No:20, 21, 22, 23), yatay (Katalog No:97, 98, 99, 102, 103, 108) ve göbekli (Katalog No:80, 82, 85) olarak düzenlenmiş kompozisyonlar da görülür. Her yöreden örneklerin yer alması hasebiyle bütün kompozisyon şekilleri mevcuttur.

Sarıkamış'ta tespit edilen örneklere bakıldığında; dört tipte düzenlenmiş kompozisyonlar dikkat çeker. Motifler diyagonal düzende yerleştirilmiş, bitkisel motifli kompozisyonlar (Katalog No:109'dan 132'ye kadar), mihraplı kompozisyonlar, göbekli ya da köşe göbekli ve dikine olarak düzenlenmiş geometrik motifli kompozisyonlar olarak gruplandırılabilir.

Sarıkamış'ta bulunan örnekler, diğer yöre dokumalarına nazaran, hem kalitesi yüksek, hem de kompozisyon olarak zengindir. Siyah zemin üzerine gerçekçi bir üslupta yerleştirilen gül motifleri dekoratif stillerde işlenmiştir.

Selim'de mihraplı kompozisyonların yanı sıra, dikine düzenlenmiş göbekli (Katalog No:51, 52, 54, 62, 71, 78, 81) kompozisyonların yanı sıra yatay eksenle düzenlenmiş (Katalog No:92, 95) kompozisyon şeması da yer almaktadır. Bitkisel desenli köşe göbekli (Katalog No:118, 119, 130) örneklere de rastlamak mümkündür. Selim' de dokunan bitkisel karakterdeki kilimler Sarıkamış yöresinde dokunan örneklerinin etkisi altındadır.

Susuz'da tespit edilen örneklerin kompozisyonu, genel olarak “**göbekli**” (Katalog No:83) olarak düzenlenmiştir.

Digor' da tespit edilen örnekler, kompozisyon kuruluşları bakımından zengindir. Sarıkamış'ta görülen kompozisyon düzenleri Digor kilimlerinde de kendini gösterir.

Kağızman yöresi düz dokumalarının kompozisyonları, yöreye özgü nitelik taşır. Üst üste sıralanmış koçboynuzu motifi göbek şeklinde yerleştirilmiştir. Bu düzen Kağızman Kilimlerinin karakteristik özelliğini oluşturur.

Arpaçay, Mihranlı(Katalog No:5) ve yatay eksenli düzenlenmiş (Katalog No:87, 88, 100) kompozisyonlar dikkati çeker.

Akyaka, enine düzenlenmiş kompozisyonlar dikkat çeker.

8.7. Kars Yöresi Düz Dokumaları'nın Motif Özellikleri

Kars Yöresi düz dokumalarında görülen motifler ile Anadolu düz dokumalarındaki motifler arasında büyük benzerlik vardır. Kilim üzerindeki bir motif, bölgelere göre değişik anlam ve biçim taşıyabilir. Örneğin elibelinde motifi, Darboğaz Köyü'ndeki **Terekeme**⁴⁴⁸ asıllı kişiler tarafından “**entari**” olarak adlandırılmaktadır. Bu motif, Eskişehir Yörüklerinde “**kahkullü kızlar**” olarak isimlendirilir. Elibelinde motifi, dedikoducu kadını sembolize eder. Bu motife Kars, Eskişehir Sivrihisar, Kütahya, Konya, Aydın, Çanakkale, Niğde, Hakkâri, Erzurum v.s. yerlerde rastlamak mümkündür.

Kars Yöresi Düz Dokumaları motif özellikleri genel olarak dört grupta ele alınabilir;

1. Geometrik Motifler,
2. Bitkisel Motifler,
3. Hayvan Figürlü Motifler,
4. Sembolik Motifler,

⁴⁴⁸ Terekemeler, Oğuz (Türkmen) eline mensuptur. Mana olarak Türkmen kelimesinin çoğulu olan Terakime'den gelmektedir. Hazar Denizi'nin batı sahilinde Derbet geçidinin kuzeyinde bulunan ve kendi adlarıyla anılan Terekeme ovasında yaşamışlardır. Bkz.; M. Aydın, “Terekemeler ve Terekemelerde Halı”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, İstanbul 1984, s.88.; H.Dulkadir, “Türk Dokuma Yanışları Hakkında Sosyo Kültürel Bir Değerlendirme”, **IV. M.T.H.K.K.B.**, Ankara 1992,s.85.

8.7.1. Geometrik Motifler

Kars Yöresi'nde dokunan kilimlerin büyük çoğunluğu, Anadolu' nun birçok yerinde olduğu gibi geometrik motifler kullanılmaktadır.

Pıtrak Motifi, Anadolu 'da ki dokuma merkezlerinin çoğunluğunda aynıdır. “**İç oğuz damgası**” olarak ta bilinen bu motif Kars Yöresi'nde de bu bolca kullanılmıştır

Bu motif Konya Obruk Kilimleri'nde “**kucağı kuzulu**” , Yunddağ Yöresi'nde “**gül saçtı**” olarak isimlendirilmektedir. (Motif Çizim No: 14, 90, 102, 152, 174, 358, 379, 394, 397, 411, 413, 419, 420, 445, 462, 463, 474, 488, 497, 498, 500, 507, 515, 516, 526, 534, 535, 546, 557, 582)

Koçboynuzu Motifi, bereket, kahramanlık, güç ve erkeği temsil etmektedir. Eski Türk geleneğinden gelen köklü bir geçmişe sahiptir. Anadolu'nun bütün bölgelerinde kullanılmaktadır.

Kars Yöresi dokumalarında koçboynuzu motifi, hem zemin kısmında, hem de bordürde yer almaktadır.

Bu motif, Kars- Kağızman kilimlerinde orta zeminde göbek şeklinde yer almaktadır.

(Motif Çizim No:85, 94, 101, 129, 132, 142, 187, 246, 250, 334, 344, 352, 414, 434, 528, 543)

Elibelinde- amankız- koçboynuzu- koçbaşı motifleri, geleneksel el dokuma sanatlarımızda çok fazla kullanılan motiflerdendir.

Anadolu'da Türkmen Yörük ve Afşar dokumalarında görülen elibelinde motifi, Emirdağ (Musluca) Aşireti'nde ve Suvermez Köyü'nde “**amankız**” ismi

nin verildiği, Gömülgen- Pazarören Köyü'nde “**seleser**”, Eskişehir Yörük dokumalarında “**kahküllü kızlar**” isimleri ile tanınırlar.

Kars Yöresi Düz Dokumaları'nda sıkça rastlanan bu motife Anadolu'nun farklı bölgelerinde işlenen önemli bir kompozisyon olduğu görülmektedir. Bu motifin işlendiği bölgeler arasında Konya, Kars, Karaman, Emirdağ (Afyon), Hatay, Aydın, Antalya, Eşme (Uşak), Çorum, Van, Erzurum v.s. merkezleri saymak mümkündür.

Van Yöresi'nde dokunan bu tipteki kilimlere “**gülsarya**” denilmektedir.⁴⁴⁹

⁴⁴⁹ R. Karahan, “Van Kilimleri” **Kültür ve Sanat**, Aralık 1998,s.46.

Niğde Yöresi'nde “**göçtü güzel / çomçalı kilim / koçboynuzlu kilim**” olarak isimlendirilen örneklerin, ToroslaSr'ın güneyindeki Adana Yörüklerinde, Konya ve çevresinde yaygın olarak dokunduğu bilinmektedir.

Hatay, amik ovası Türkmen dokumalarında, Sivrihisar- Günyüzü ve Holanta köylerinde “**kara döşeme**” adı verilen kilimlerin orta kısmında, “**elibeline**” motifi yer alır.

(Motif Çizim No:2, 7, 12, 22, 37, 40, 52, 113, 114, 126, 180, 181, 182, 261, 264, 265, 312, 357, 360, 365, 367, 380, 383, 410, 418, 422, 435, 439, 495, 511)

Çarkıfelek/ Oz Damgası, “Oz Damgası” öbür dünyaya geçerek orada teşekkül etme, oluşum şeklindeki düşüncüyü kapsar. Anadolu'nun birçok dokuma sında olduğu gibi, kars yöresinde de bu damga kullanılmıştır.

(Motif Çizim No:521)

Çengel Motifi, Kars Yöresi Düz Dokumalarında orta kısımlarında dolgu motifi olarak ve bordür çevresinde kullanılmaktadır. Bu motife Gaziantep ve çevresinde “**zincir**”⁴⁵⁰, Emirdağ yöresinde “**cincen**”⁴⁵¹denilmektedir. Bu motif, Obruk(Konya) kilimlerinin ince bordürlerinde görülür.

(Motif Çizim No:11, 29, 32, 34, 35, 41, 42, 61, 62, 68, 92, 95, 122, 127, 128, 131, 134, 139, 145, 153, 156, 192, 193, 196, 208, 213, 214, 279, 323, 335, 340, 348, 361, 374, 377, 382, 384, 387, 389, 424, 429, 444, 466, 468, 481, 496, 501, 503, 510, 512, 522, 532, 547, 549, 550, 558, 569, 571, 579, 584, 592, 593, 596)

Küpe, genç kızların evlilik isteğini sembolize eden bu motife, Kars yöresi dokumalarında da rastlanılmaktadır.(Motif Çizim No:18, 96, 326, 369, 378, 438, 508)

Bukağı Motifi; aile birlikteliğini ve aşkların devamlılığını sembolize eden bu motif, Kars Yöresi Düz Dokumaları'nda dolgu motifi olarak işlenmektedir. Anadolu'nun birçok bölgesindeki kilimde bukağı motifi kullanılmaktadır.Bu

⁴⁵⁰ H. Dulkadir, “Türk Dokuma Yanışları Hakkında Sosyo- Kültürel Bir Değerlendirme”, **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi**, C.V, Ankara 1992, s.91.

⁴⁵¹ Ö.Barişta, **a.g.m.**, s.41.

motife Avşarlar arasında “**dolma dikme**” Emirdağ ‘da “**dikkulak**”⁴⁵² ismi verilmektedir.

(Motif Çizim No:5, 49, 88, 116, 173, 191, 197, 212, 220, 235, 242, 251, 266, 269, 270, 273, 294, 313, 316, 327, 350, 390, 470, 499)

Yıldız, Sekiz kollu yıldız, altı kollu yıldız (Mühr-ü Süleyman), motifleri Kars yöresi düz dokumalarında orta ve bordür kısımlarında yer alır. Yıldız motifi, mutluluğu ve bereketi sembolize eder.

Anadolu’nun dokuma yapılan her bölgesinde farklı şekillerde görmek mümkündür.

(Motif Çizim No:28, 36, 43, 64, 73, 107, 110, 124, 188, 190, 195, 204, 215, 221, 223, 225, 229, 232, 238, 240, 243, 257, 274, 275, 278, 284, 292, 297, 301, 302, 308, 309, 311, 315, 322, 341, 346, 373, 428, 465, 473, 489, 493, 570, 577, 578)

Göz Motifi, (Motif Çizim No:67, 70, 135, 141, 147, 151, 160, 175, 183, 185, 198, 209, 239, 245, 271, 300, 363, 386, 459, 469, 494, 500, 517, 523, 536, 539, 553, 568, 574, 590, 706, 707)

Aşk ve Birleşim Motifi, geçmiş çok eskiler dayanan bu motif, erkek ve kadının birleşmesini ve üremeyi sembolizel eder. Kars Yöresi Düz Dokumaları’nda da işlenmiş bir motiftir (Motif Çizim No:111, 259, 293, 440).

Muska / Baklava Motifi, nazara karşı korunma amaçlı yapılan bu motif, kars kilimlerinde de uygulanmıştır (Motif Çizim No: 166, 168, 564, 588).

Parmak, Tarak Motifleri, (Motif Çizim No: 63, 78, 112, 118, 123, 130, 158, 189, 199, 207, 236, 287, 324, 332, 339, 356, 364, 375, 426, 436, 475, 537, 556)

Yaba (Motif Çizim No: 137), **Ok** (Motif Çizim No:249) motifleri Anadolu’nun her yerinde olduğu gibi, Kars yöresi dokumalarında da kullanılmıştır.

Sandık; genç kızlar için çeyiz sandığı evlenme ve çocuk sahibi olma isteğini sembolize etmektedir. Bazı yörelerde ölümü sembolize ettiği de söylenir. Kars kilimlerinde görülen motiflerdendir. Dokuma örneklerinde hem zemim kısmında hem de bordür kısmında yerleştirilmiştir.

(Motif Çizim No:1, 75, 333, 399, 403, 405, 408, 437, 443, 480, 585, 589)

⁴⁵² Ö.Barışta, “19-20. Yüzyıl İç Anadolu ve Orta Akdeniz Bölgesi Türk Kırkitli Dokumaları Üzerine” ,**Türk Soylu Halkların Halı, Kilim ve Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri**, Kayseri, 27-31 mayıs 1996, Ankara 1998, s.40.

Suyolu Motifi; suyun insan hayatı için önemini vurgulayan bu motif, Kars Yöresi Düz Dokumaları'nın bordür kısmında kullanılmıştır. Anadolu kilimlerinde olduğu gibi, Kars kilimlerinin dar bordürlerinde görmek mümkündür.

(Motif Çizim No:60, 108, 146, 150, 155, 165, 170, 182, 247, 401, 431, 467, 476, 478, 483, 504, 542, 573, 583, 587, 591, 685)

Nazarlık, Saçbağı Motifi; evlenme isteğini gösteren bu motif, Kars Yöresi Düz Dokumaları'nda orta zemin ve bordür kısmında yer almaktadır.

Kars-Terekeme dokumalarında “Türk nakışı” olarak isimlendirilir. Niğde Yöresi'nde “**zülûf**” olarak adlandırılır⁴⁵³.

(Motif Çizim No:8, 31, 33, 39, 50, 91, 93, 99, 100, 117, 120, 202, 203, 218, 224, 230, 234, 252, 268, 291, 298, 304, 314, 351, 381, 415, 417, 425, 454, 455, 472, 484, 576, 710).

8.7.2. Bitkisel Motifler

Motif olarak geometrik örneklerin yoğun biçimde tercih edildiği dokumalarda, Kafkas dokuma sanatının etkileri hissedilir. Tarih olarak 19.yy. sonları ile 20.yy. başlarına tekabül eden dokumaların geç örneklerinde, özellikle mihrap içlerinde stilize hayat ağacına yer verilmiştir. Dallarında asma yapraklarının, üzüm salkımlarının ve nar meyvelerinin üsluplaştırılmış formlarının kullanıldığı bu hayat ağacı motifleri, mimariden taş, ahşaba, mermere ve alçıya kadar her alanda süsleme unsuru olarak uygulanmıştır. Bordürlerde ise yine stilize yapraklar ve dallardan oluşan dekorasyonlar yer almaktadır. Dokuma üzerinde yer yer tarih kayıtlarının geçtiği yazıtlara da tesadüf edilmektedir. Seccade ve namazlık türü düz dokumalarının erken tarihli olanlarında genelde doğadaki bitkisel motiflerin üsluplaştırılmış biçimleri yer almıştır.

Özellikle Orta Asya Türk sanatında taş, ahşaba, çiniye, kumaşa vb. uygulanan geometrik ve bitkisel kompozisyonlar, Kars Yöresi'nde de karşımıza çıkmaktadır. 19.yy. sonlarında, Bardız ve Sarıkamış çevresinde dokunan iliksiz kilim tekniğinde yapılmış büyük yapraklı **karanfil**, **gül** ve büyük yapraklı **çiçek** motiflerinin oluşturduğu **hayat ağacı motifleri** ve bordürlerde kullanılan stilize çiçek ve yaprak motifleri, bu yöreye özgü bir desen anlayışı olarak karşımıza çıkar

⁴⁵³ A.Çelik, **Niğde Yöresi Halı ve Kilimleri**, (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2005, s.476.

(Katalog No:9). Ancak ilikli kilim tekniği' nde yapılmış seccade türü düz dokumalarda kullanılan motiflerin benzerlerini Doğu Anadolu başta olmak üzere Anadolu'nun pek çok yerinde (Kayseri, Konya, Sivas, Malatya v.s) görmemiz mümkündür.

Yörede geometrik kilimlerin yanı sıra bitkisel desenli kilimlerde yer alır. Gül buketlerinin siyah zemin üzerinde yerleştirilmesiyle oluşturulan kompozisyonların yanında, Osmanlı Saray kilim özelliği taşıyanları da mevcuttur. (Katalog No: 9, 16, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 135, 136, 137, 139, 140)

Araştırma esnasında, Azerbaycan'da örneklerini gördüğümüz bitkisel motifli **Karabağ Kilimleri** (Karş. Foto.:44) kompozisyon, renk ve teknik açıdan **Kars-Sarıkamış** (Karş. Foto.:45) yöresinde dokunan kilimlerle paralellik gösterir.

Karş. Foto.:44 Azerbaycan – Karabağ
Nahçıvan Müzesi

Karş. Foto.: 45 Kars – Sarıkamış - Yeniköy

Kuş, geyik, aslan (**Katalog No:134**), koçbaşı gibi figürlü kompozisyonlarla geometrik motifler uygulanır.

Gül Motifi, kilimlerde görülen bu motif, cenneti sembolize eder. Sarıkamış kilimlerinde kullanılan motiflerdendir. Bu motif gerçeğe yakın şekilde hem orta zeminde, hem de bordür kısmında işlenmiştir. Erzurum /Bardız kilimlerinin ana motifidir. Gerçeğe yakın şekilde işlenmiş olan bu motif, vazoda içerisinde yada buket halinde görülmektedir. (Motif Çizim No :643- 716)

Hayat Ağacı, sonsuzluğun ve ölümsüzlüğün sembolüdür. Bu motif, ölümsüzlüğün ve ölümden sonra yaşam olduğunu sembolize eder.

Kars Yöresi Düz Dokumaları'nda kullanılan bir motiftir. Genellikle seccadelerin orta kısımlarında ve mihrap boşluklarında yer almaktadır.

(Motif Çizim No: 4, 15, 16, 17, 44, 56, 57, 82, 83, 84, 433)

Yaprak Motifi, hayat ve ölümle ilgili bir motiftir. Genellikle kilimlerin bordür kısımlarında görülür (Motif Çizim No:106, 256).

Geniş bordürde yer alan çınar yaprağı motifi, Batı Anadolu Bölgesi'nin ortak bir süslemesidir. XVII.yy.'dan itibaren Ayvacık (Çanakkale) ve Yunddağ halılarında dört yapraklı ve gerçeğine benzer şekilde kullanılan bu süsleme Yağcıbedir halılarında biraz daha farklıdır.Mimaride de kullanılan bu süslemenin benzer örnekleri, Yunddağ ve Kozak civarında **çakmak** diye de anılır⁴⁵⁴.

Kars yöresi düz dokumalarında bu motif farklı şekilde işlenmiştir.

8.7.3. Hayvansal Motifler

Kars Yöresi Düz Dokumaları'nda hayvansal motifler görmemiz mümkündür.

Kuş, kartal ve çift başlı kartal motifleri, Türk Sanatları içerisinde çok fazla kullanılan bir motiflerdendir. Kars yöresi düz dokumaları'nda da bu motife rastlamak mümkündür.

Kurtağzı/kurt izi, Canavar izi / Canavar Ayağı, Anadolu dokumalarında koruma amaçlı motiflerdendir. Kars Yöresi kilim seccadelerde tarak, parmak, canavar ayağı motifleri mihrap kısmını çevreleyen bordürlerde

⁴⁵⁴ B.Deniz, **Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları**, Ankara 2000, s.181.

görüler. Bordürle zemin arasına yerleştirilen bu motifler, zeminler arası renk farklılıklarında dekoratif ve estetik bir nitelik kazandırır.

(Motif Çizim No: 80, 87, 171, 210, 237, 233, 376)

Anadolu’da dokunan kilimler üzerinde yaygın olarak işlenmiştir. Bu motiflerin özellikle İç Anadolu Bölgesi’nde yoğunlaştığı görülmektedir. Kars Yöresi Düz Dokumaları’nda bolca bu motif kullanılır.

Ejder motifi, mitolojik bir hayvandır. Büyük bir yılan olduğuna inanılan ejder, hayat ağacının ve hazinelerin koruyucusudur.

Anadolu’daki çeşitli merkezlerde görülen “ejder motifi”, Kars Yöresi kilimlerinde, orta zeminde stilize olmuş şekilde rastlanmaktadır.

(Motif Çizim No:27, 76, 125, 228, 231, 256, 262, 267, 276, 282, 296, 349, 355, 362, 368, 371, 388, 447, 457, 464, 572)

Yılan Motifi, koruyucu bir motif olarak kullanılır. Karayılanın mutluluğu ve bereketi sembolize ettiği söylenir. Kars kilimlerin de de kullanılmıştır. (Motif Çizim No:295, 330)

Akrep/çıyan motifi, halı ve düz dokuma yaygılarda çok işlenen bir motiftir. Akrep seilmeyen bir hayvan olmasına rağmen kahramanlık sembolü gibi görülür.

Akrep motifi, Kars yöresi düz dokumalarında stilize edilmiş şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Anadolu’daki çeşitli dokuma merkezlerinde, “**gözlü başak**⁴⁵⁵ / **akrep** / **çengelli baklava** / **toplu yanı**⁴⁵⁶” olarak bilinen motif, düz dokuma yaygıların yapıldığı birçok yörede farklı isimlerle anılmaktadır.

Akrep motifinin aslına uygun şekilde işlendiği örneklerle, Orta, Doğu ve Batı Anadolu bölgelerindeki merkezlerde de rastlanmaktadır.

Bu motife Kars ve çevresinde “**kıvrımlı göl**” denilmektedir. Çanakkale Ayvacık / İzmir Kemalpaşa yörelerinde bu motife, “**gaşmak**” ve “**pul**” olarak isimlendirilmektedir (Motif Çizim No:10, 19, 45, 46, 48, 66, 71, 115, 121, 177, 178, 179, 194, 200, 211, 216, 222, 288, 290, 303, 319, 329, 337, 338, 342, 359, 385, 406, 407, 416, 427, 442, 450, 487, 506, 509, 513, 514, 519, 544, 545, 548, 551, 552, 554, 561, 708).

⁴⁵⁵ Y.Durul, **Türk Kilim Motifleri**, Ankara 1987, s.44.

⁴⁵⁶ Y. Durul, **Anadolu Kilimlerinden Örnekler- II**, İstanbul 1987, s.32.

Kaz (Motif Çizim No:280), **Balık**, (Motif Çizim No:691) motifleri Kars Yöresi düz dokumalarında görülen motiflerdendir. Orta zemin üzerinde dolgu motifleri olarak yer almışlardır.

Deve, Deveboynu Motifi, Anadolu düz dokuma yaygılarında, çok sık kullanılmıştır. Bu motif bölgelere göre farklılık göstermektedir. Anadolu’da “**deve**” motifinin kullanılması yaygın değildir. Kars yöresinde bu motif, Kafkas dokumalarının etkisiyle gerçeğe yakın işlenmiştir.

Deveboynu Motifi, Anadolu’nun farklı bölgelerinde, “**akıtma, kaydırma**” olarak isimlendirilmektedir. Kars yöresi düz dokumalarında dar bordürlerde rastlanılmaktadır (Motif Çizim No:140, 272, 594).

İt (köpek) Motifi, Kars yöresi’nde görülen bir motiftir. Kars müzesinde bulunan zili dokumasında üstünde yatay şeritler içerisinde it motifleri sıralanmıştır (Motif Çizim No:595).

Konya, Aksaray, Niğde, Eskişehir çevrelerinde dokunan kilimlerin orta kısmında yer alan “köpek yavrusu(enik)” motifinden dolayı, bu dokumalara “**enikli kilim**” adı verilmektedir.

Sıçan dişi, Kars Yöresi Düz Dokumalarından, cicim ve zili örneklerinde görülen bir motiftir (Motif Çizim No:133, 136, 586).

8.7.4. Figürlü Motifler

Anadolu düz dokuma yaygılarında **insan figürü** pek görülmez. Daha çok elibelinde diye anılan süslemeler insan figürüne benzetilir. Selçuklu Döneminden başlamak üzere, elibelinde figürüne her dönemde çok sık rastlanır. Hatta, Selçuklu halılarında Beyşehir Eşrefoğlu Camii’nde bulunan örnekteki gibi, insan figürü geniş bordürde işlenir. Fustat’ta bulunan Beylikler dönemindeki halılardaki gibi, gerçeğine çok yakın şekilde de tasvir edilebilir⁴⁵⁷.

İnsan figürü, Kars yöresi dokumalarında görülen motifler arasındadır. Yozgat Yöresi Kilimleri’nde insan figürünün bulunduğu dokumalara çok sık rastlanmaktadır. Ayvacık (Çanakkale) Yöresi zili teknikli dokumalarında “**gırla**” ve “**aksak- topal insan**” motifleri bulunmaktadır⁴⁵⁸ (Motif Çizim No: 97, 217) (Katalog No:54, 80, 108, 134). Daha çok kadın ve çocuk şeklinde gösterilir.

⁴⁵⁷ B.Deniz, **Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları**, Ankara 2000, s.183.

⁴⁵⁸ B. Deniz, B. Deniz, **Ayvacic (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları**, Ankara 1998, s.86.

Aslan tüm kültürlerdeki gibi, kuvvet ve kudret sembolü olarak bilinir.

Kars Yöresi kilimlerinde görülen bu motif, gerçeğe yakın şekilde işlenmiştir. Orta zemine yerleştirilen aslan figürünün çevresine natüralist tarzda yapılmış ağaç motifleri dikkat çeker (Motif Çizim No: 682).

8.7.5. Sembolik Motifler

Kandil Motifi, Mihrap kısmının tepeliğinden aşağıya doğru sarkan “kandil motifi” temizlik⁴⁵⁹, ferahlık aydınlık⁴⁶⁰ ve ilahi ışığı sembolize etmektedir.

Kars Yöresi seccadelerinde sık rastlanan motiftir. Anadolu’nun dokuma yapan her yöresinde kullanılmaktadır. Kars Yöresi kilim seccadelerinin mihrap kısmında aşağı sarkıtılmış şekilde görmek mümkündür. (Motif Çizim No: 6, 53, 58, 72, 79, 86, 98)

Muska Motifi, Kars yöresi dokumalarında sıkça kullanılmaktadır. Bu motif, kilimlerin orta zemini ve bordürlerinde kullanılmaktadır. Anadolu’nun dokuma merkezlerinde sıkça görülmektedir.

(Motif Çizim No:47, 186, 206, 226, 260, 321, 328, 353, 391, 432, 559, 562, 581, 705)

İbrik motifi, çoğunlukla seccade tarzı dokumalarda karşılaşılmaktadır. Abdesti ve ibadeti simgelemesi hasebiyle dokumalarda bolca kullanılmıştır. Kars Yöresi kilim seccadelerinde de mihrap boşluklarında ve mihrap içinde yer almaktadır.

(Motif Çizim No:59, 69, 345, 354)

Alem (Motif Çizim No:597), **Bayrak Motifi**, Kars Yöresi kilimlerinde uygulamış motiflerdendir. 16 nolu katalogda görmek mümkündür.

El Motifi, Kars Yöresi Düz Dokumaları’nda rastlanan motiflerdendir. Gerçekçi bir üslupta yapılan “el” motifini, çoğunlukla seccade örneklerinde görmek mümkündür.

8.7.6. Yazı

Sarıkamuş’ta dokunmuş olan kilim örneğinde kufi yazı kullanılmıştır. 16 numaralı katalogda örnek sunulmaktadır.

⁴⁵⁹ K.Ö Alp, **Konya ve Yöresi Kilimlerinde Semboller**, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1998, s.172.

⁴⁶⁰ B. Deniz, **Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygılar**, Ankara 2000, s.198.

8.8. Kars Yöresi Düz Dokumaları'nın Renk Özellikleri

Kars Yöresi Düz Dokumaları'nda kullanılan iplikler, doğal çevredeki madensel, bitkisel ve suni yollarla elde edilen, boyar maddelerle boyanmaktadır.

Halk arasında geleneksel usullerle bitki ve çeşitli doğal maddelerden elde edilen boyar maddelerin hepsine birden, “**kökboya**” denilmektedir. Bunlar, bitkilerin kökleri, kabuk, yaprak, çiçek, meyve tohumlarından, çeşitli böceklerin kabuklarından, toprak v.s. doğal ortamlardan elde edilmektedir.

Doğal boyaların yanı sıra, 19. Yüzyılın ortalarında sentetik olarak elde edilen, “**anilin ve alizarin**” boyaların keşfedilmesiyle sabit renkli, maliyeti düşük ve doğal boyalar kadar kaliteli olmayan boyalar, halı, kilim ve diğer dokumalarda kullanılmaya başlanmıştır. Kars Yöresi' de bu durumdan nasibini almıştır. Yapılması kolay, renk seçenekleri fazla olduğundan tercih edilmektedir.

Kök boya ile elde edilen renkler, yöresel özellikler gösterdikleri için, yöre ayırımı yapılabilmektedir. Ancak suni boyada böyle bir ayırım söz konusu olamamaktadır. Bunun neticesinde yöresel ayırımlar yapmak gün geçtikte güçleşmektedir.

Kars Yöresi Düz Dokumalarının renk özelliklerine bakıldığında;

Kars merkezde bulunan örneklerde, kahverengi tonlarının hakim olduğu görülür.

Sarıkamış ve yöresinde zemin rengi olarak, genellikle kırmızı ve siyah rengin kullanıldığı görülür. Bu renklerin yanı sıra, sarı, yeşil, mavi, beyaz, kahverengi tonları görülür.

Kağızman, Susuz çevresinde kahverengi tonlarının hâkim olduğu görülür.

Digor çevresinde yeşil, kırmızı, kahverengi ve tonları hâkimdir.

Akyaka, Arpaçay, Selim çevresinde kırmızı, mavi , kahverengi ve tonları görülmektedir.

Anadolu'nun her bölgesinde kendine has boya elde etme usulleri vardır. Halı ve kilimler bu özellikleri ile birbirinden ayrılır.

Kars'ın Arpaçay İlçesi Güvercinlik Köyü'nde yaşayıp yirmi yıl önce ölen Kemal Akyol un Türk kırmızısından birçok renk elde ettiği tespit edilmiştir⁴⁶¹.

⁴⁶¹ Kemal Akyol' un elde ettiği kimyasal ve doğal renkleri el yazması ile kayıt altına almıştır.

Kırmızı: 200 gram şap, sıcak su içerisinde eritilir, 40-50 litrelik kazandaki suya ilave edilir. 1 kg. yün, 1 saatte kaynayacak seviyeye getirilir ve kendi hali ile soğumaya bırakılır. Durulanan ipler bir başka kazanda 1 kg. kök boya bitkisi ile ovuşturularak, 40 litre su dolu kazanda kaynama noktasına gelmeden 200 gram sıgır idrarı ilave edilir ve ateşten indirilir. Kazanın kapağı 24 saat kapalı tutulur. 24 Saatten sonra kazandan çıkarılan ipler, ekşi erik pestili (salor pestili) ile tekrar yıkanır. Temiz suyla durulanarak kurutulur. Kuruyan iplikler çok canlı ve parlak kırmızı halini alır. Bu kazandaki boya banyosunda birden fazla boyama yapılarak kırmızının değişik tonları elde edilir.

Kahverengi: Ceviz Yaprakları doğranarak, açık havada ve gölgede kurutulur. 1 kg. kuru Ceviz yaprağı ile 1 kg. yün 40 lt. su içinde 1 saatte kaynar seviyeye gelecek şekilde kaynatılır. İpler sık sık karıştırılarak tamamen boyayı emmesi sağlanır. Kaynama seviyesine geleceği zaman, içerisine 200 gr. tuz atılarak 20 dk. daha kaynamaya devam edilirse yünler kahverengiye boyanmış olur.

Mavi: Kars yöresinde çivit otu kullanılarak mavi elde ediliyordu. Bitkilerden çeşitli yöntemlerle bulunan maviye “indigo” denilmektedir. Günümüzde suni boyalarla bu renk elde edilmektedir.

Sarı: Papatya ve şapla birlikte kaynatılarak sarı renk elde edilmektedir. Baharda toplanan papatyalar kurutulur. Boyama yapıldığında, bir kazanda iple beraber kaynatılır. Karışım suyuna şap ilave edilir. Bir süre sonra kazandan alınan ipler, durulanıp kurutulur.

Yeşil: Kars Yöresi’nde, ceviz yaprakları çok ince doğranarak açık hava ve gölgede kurutulur. 1 kg. kuru ceviz yaprağıyla, 1 kg. yün, 1 saatte kaynar seviyeye gelecek şekilde ısıtılır, ipler sık sık karıştırılarak tamamen boyayı emmesi sağlanır, böylece ipler yeşile boyanır.

Kars’ın, Sarıkamış ilçesi Cumhuriyet Mahallesi’nde **sarı pomza** olarak bilinen topraktan krem, sarı ve bakır sülfatla **açık yeşil** renkler elde edilir.

Beyaz: Her köyde yünler genellikle saf olarak kullanılır. İplikler killi toprak içerisinde ağartılır.⁴⁶²

⁴⁶² T. Parlak, **Erzurum ve Çevre Kazaları Doğal Boya Potansiyelinin Tespiti Projesi**, Erzurum 1997, s.8.

Siyah: Sarıkamış'ın Kızılçubuk Köyü'nde bulunan “kara çamur”, sütleğen bitkisiyle kaynatılarak siyah renk elde edilmektedir.

Birçok yörede olduğu gibi Kars yöresinde de boya yapımında **evelik** bitkisinin köklerinden ve tohumlarından faydalanılmaktadır.

Kars Yöresi'nde doğal boya olarak **katırtırnağının** sap ve çiçeklerinden, **nar kabuğundan** sarı boya, boyalık otunun çiçeklerinden ve marucak adlı bitkilerden **kırmızı renk**, siyah renk ise **demir pası** ile yaylada bulunan özel bir çamurdan elde edilmektedir. Bunun yanı sıra sütleğen, mazi, sarı muhabbet çiçeği, sarıpatatya, ceviz kabuğu, çivit otu, kök boya, soğan kabuğu gibi bitkisel boyaların yanında toprak boyalar da kullanılmaktadır.

Günümüzde Kars yöresinde de tabiattan elde edilen boyaların yerini suni boyalar almıştır. Kars yöresi doğal boya potansiyelinin yoğun olduğu bir bölgedir. Boyamada kullanılan bitkilerin çeşitliliği ile dikkat çeker.

8.8.1. Doğal Boyalı Dokumalar

Araştırma sahamız Kars çevresinde bulunan seccade ve namazlık, yer yaygısı, duvar kilimi v.b. örneklerde renk olarak kahverengi, kırmızı, turuncu ve yeşilin tonları hâkimdir. Doğal boyanın uygulandığı yerlerde renkler, çevredeki bitkilerin, kök, yaprak, gövde ve meyveleri ile topraktan elde edilmektedir. Boyalar eskiden doğal malzeme ve bitkilerden elde edilmiş olup, günümüzde ise, sentetik ve doğal boyalar birlikte uygulanmaktadır. Bitkisel boyalardan renk elde edilmesi, günümüzde yapılmamaktadır.

Halı ve kilimlerde geleneksel metotlarla boyanan yün ipler tercih edilmektedir. Bu şekilde dokunan halı ve kilimler solmamakta zamanla parlak bir görünüm kazanmaktadır. Doğal boya uygulanan dokuma örneklerine, 1, 6, 10, 13, 16, 19, 23, 27, 28, 34, 35, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 49, 52, 56, 59, 61, 62, 64, 67, 68, 69, 83, 84, 86, 91, 93, 94, 95, 96, 99, 100, 102, 107, 108 katalog numaralı dokumalarda görmek mümkündür.

8.8.2. Suni Boyalı Dokumalar

Anadolu'da XVIII. y.y. kadar kullanılan malzeme tamamen doğal çevreden elde edilmekte idi. Sentetik boyaların bulunması ile çeşitli suni boyalar kullanılmaya başlanmıştır.

Geçmişte çok büyük boya kültürüne sahip bölgede, günümüzde kalitesi düşük suni boyalarla yapılan kilimler yer almaktadır. Bu kilimlerin çoğunun renklerinin birbirine karıştığı gözlenmektedir⁴⁶³.

Kimyasal yöntemlerle boyanan yün ipler, kalıcı olmamakla birlikte, zaman içerisinde solmaktadır. 2, 3, 4, 5, 9, 11, 18, 24, 25, 29, 30, 31, 36, 37, 45, 50, 53, 63, 65, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 85, 87, 88, 103, 109, 110, 113, 115, 116, 117, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 140, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140 katalog numaralı dokumalarda görmek mümkündür.

8.8.3. Suni ve Doğal Boyalı (Karışık) Dokumalar

Araştırma sahası Kars ve yöresinde tespit edilen dokumalarda bitkisel ve kimyasal boyanın kullanıldığı da görülmektedir. Geçmişte çok büyük boya kültürüne sahip bölgede, günümüzde kalitesi düşük, suni boyalarla yapılan kilimler çoğunluktadır. Bu kilimlerin çoğunun renklerinin birbirine karıştığı gözlenmektedir. Buna karşılık bazı köylerde orijinal boyacılığın devam ettiği de görülmüştür. Son yıllarda yapılan kilimlerde boyada tamamen kalite kaybolmuştur. Bilindiği gibi eskiden beri doğal boya renkleri, bitkilerin kök, kabuk, yaprak, çiçek ve meyveleriyle toprak ve çeşitli böceklerden elde edilirdi. 1880 yılından sonra ülkemize girmeye başlayan anilin ve alizarin boyaları bunların yerini almaya başlamış ve dokuma iplikleri bunların usulüne göre boyanmıştır. Oysaki hiçbir boya maddesi, orijinal doğal boyaların yerini tutmamaktadır⁴⁶⁴.

Suni ve doğal boyanın uygulandığı 7, 8, 12, 14, 15, 17, 20, 21, 22, 26, 32, 33, 47, 48, 51, 54, 55, 57, 58, 60, 66, 70, 80, 81, 82, 89, 90, 92, 97, 98, 101, 104, 105, 106, 111, 112, 114, 118 katalog numaraları örnek verilebilir.

⁴⁶³ T.Parlak, "Oltu ve Çevresinde Doğal Boyacılık", **Oltu'nun Sesi**, 1985, s.5; İ. Öztürk, **Doğal Bitkisel Boyalarla Yün Boyama**, Ankara 1994, s. 12; Ç. Aytaç, **El Dokumacılığı**, İstanbul 1982, s. 11; N. Görgünay, **Doğu Anadolu Köy Hahlarının Kalite ve desenleri**, 1984, s. 18.

⁴⁶⁴ İ.Öztürk, **Doğal Bitkisel Boyalarla Yün Boyama**, Ankara 1994, s. 12; Ç. Aytaç, **El Dokumacılığı**, İstanbul 1982, s. 11; N. Görgünay, **Doğu Anadolu Köy Hahlarının Kalite ve Desenleri**, Ankara 1984, s. 18.

DOKUZUNCU BÖLÜM

9. SONUÇ

Geleneksel kültürümüzü temsil eden düz dokumalar, günümüz şartlarına yenik düşmüştür. Bu araştırma ile Kars Yöresi'nde bulunan düz dokuma örnekleri belgelenmiş ve bu anlamda eksikliği hissedilen bilimsel bir doküman hazırlanmıştır. Yörede düz dokumacılık gittikçe önemini yitirmektedir. El sanatlarının her dalında olduğu gibi bu sanatta, değişen yaşam koşulları ve değer yargılarının bir sonucu olarak farklı işlevler yüklenerek ayakta kalma çabası içindedir. Kars yöresi, geçmişten günümüze değin yaşatılan önemli dokuma merkezlerinden biridir. Bu vadi ve kolları üzerinde yerleşik hayat kuran ve kökleri Orta Asya'ya dayanan Türk kavimlerinin dokuma kültürünü devam ettirdikleri görülmektedir.

Araştırma sahası içerisinde 1 il, 7 ilçe ve 89 köy'de araştırmalar yapılarak yöreye özgü düz dokumalar tespit edilmiştir. Kars Yöresini kapsayan alan araştırması neticesinde 700 fotoğraf, 200 çizim, 1 tablo ve 9 harita kullanılmıştır.

Yapılan çalışma sonucunda yöreye özgü karakteristik özellik gösteren 347 adet düz dokuma ele alınmıştır. Benzer nitelikte olanlar çıkarılarak 140 adet dokuma örneği katalog şeklinde sunulmuştur.

Dokuma örneklerinden; 15 kilim ve 2 cicim, zili örneği Kars merkez'de; 15 kilim 23 zili, cicim, sumak örneği Kars Müzesi'nde; 46 kilim örneği Sarıkamış'ta; 17 kilim, 3 tane zili Selim'de; 4 tane kilim, Susuz' da; 10 kilim Kağızman'da; 6 kilim ve 1 tane tülü örneği, Arpaçay'da; 3 kilim örneği Akyaka'da tespit edilmiştir.

Kullanım amacına göre dokumalardan; 73 yer yaygısı, 21 yolluk, 15 seccade, 9 heybe, 8 yastık, 5 duvar kilimi, 2 hurç, 2 yük kilimi, 2 at çulu, 1 çuval, 1 mafraş ve 1 örtü yer almaktadır. İncelenen bölgelerden Sarıkamış'ta kilim dokumacılığı diğer yörelere oranla daha yüksektir. “İki şaklı” yapıp sonradan birleştirilen, 3 yer yaygısı örneği incelenmiştir. Dokumalar genellikle “tek şaklı” olarak dokunmuşlardır.

Düz dokumalardan oluşan örneklerden 82'si camilerde, 20'si evlerde, 38'i Kars Müzesi'nde tespit edilmiştir.

Kars yöresinde tespit edilen örneklerin tarihleri, XX. yüzyıldan geriye gidememektedir. Bunun sebebi, eski örneklerin seyyar satıcılar tarafından, halı ile takas usulü değiştirilmesinden ya da kısa sürede eskiyip atılmış olmalarından dolayıdır.

Düz dokumalar, “**ağaç tezgâhlarda** (dik ve yarı yatık sarma)”, yün çözgü üzerinde dokunmaktadır. Dokumalarda kullanılan yünler, evlerde el eğirmesi ile elde edilmekte ya da fabrikalardan alınmaktadır. Son dönemlerde yapılan örneklerin bazılarının çözgülerinde pamuk kullanıldığı görülmektedir.

Bu çalışmada 140 düz dokuma örneğinden; 90’ı ilikli, 16’sı iliksiz, 10’u cicim, 8’i sumak, 15’i zili, 1’i tülü dokuma şeklindedir.

Kilim türleri arasında 1 adet palaz ve 1 adet Çiğil kilimi örneği yer alır.

Cicim türleri arasında, 3 adet sık motifli cicim tekniği, 3 adet seyrek motifli, 4 adet çözgü yüzlü cicim tekniği uygulanmış örnekler yer almaktadır.

Zili türleri arasında, 6 adet düz zili, 8 adet çapraz zili tekniği uygulanmış örnek yer almaktadır.

Sumak türleri arasında, 6 adet düz sumak, 2 adet balıksırtı sumak teknikli örnek tespit edilmiştir.

Kars yöresinde dokunan kilimlerde kalite genellikle; 1 cm. de çözgü aralığı 4-6, atkı aralığı 8-11 ipten oluşmaktadır.

Kars Yöresi Düz Dokumaları’nda kullanılan kompozisyonlar özelliklerine göre;

1. Mihraplı kompozisyonlar (seccade tipi) (15 adet),
 2. Yatay eksenli kompozisyonlar (30 adet),
 3. Dikey eksenli kompozisyonlar (10 adet),
 4. Sonsuzluk prensibine göre düzenlenmiş kompozisyonlar (40 adet),
 5. Dikey eksenli altıgenlerin oluşturduğu kompozisyonlar (9 adet),
 6. Zemini iki veya daha fazla bölümlere ayrılmış göbekli kompozisyonlar (16 adet),
 7. Göbek şeklinde düzenlenmiş kompozisyonlar (12 adet),
 8. Farklı düz dokuma teknikleri uygulanmış kompozisyonlar (20 adet)
- olarak 8 farklı grupta incelenmiştir.

A-Seccade/ namazlık tipi kompozisyonlar

1. Tek mihraplı seccadeler (10 adet),
2. Saf seccade olarak düzenlenmiş kompozisyonlar (5adet),
3. Çift taraflı mihrap şeklinde düzenlenmiş kompozisyonlar (2 adet),

B-.Motifleri yatay eksende gelişen kompozisyonlar

1. Yatay hatlar çekilerek oluşturulan kompozisyonlar (22 adet),
2. Sonsuzluk prensibi içerisinde, aynı motiflerin farklı renkler kullanılmasıyla yatay eksen oluşturan kompozisyonlar (16 adet),
3. Zemin üzerinde, aynı motifin diyagonal olarak düzenlenmesiyle oluşturulan kompozisyonlar (9adet),

C-Motifleri dikey eksende gelişen kompozisyonlar,

1. Sonsuzluk prensibi içerisinde dikey eksende gelişen kompozisyonlar (11 adet),
 - a. Sonsuzluk prensibi içerisinde dikey eksende gelişen göbekli kompozisyonlar (3 adet),
 - b. Sonsuzluk prensibi içerisinde aynı motiflerin verimli açılarla ve farklı renklerin kullanılmasıyla oluşturulan kompozisyonlar (5 adet),
2. Zeminli dikey eksende gelişen kompozisyonlar (31 adet),
 - a. Dikey çizgilerle bölümlere ayrılmış kompozisyonlar (4 adet),
 - b. Zemin bölümlü dikey eksende gelişen göbekli kompozisyonlar (10 adet)
 - c. Zemin üzerinde aynı motiflerin diyagonal olarak, dikine geliştiği kompozisyonlar (7 adet),

D- Farklı Düz Dokuma Teknikleri ile birlikte İşlenen Karışık Kompozisyonlar (5 adet),

E- Figürlü Kompozisyonlar (1 adet),

F- Köşe-Göbekli Kompozisyonlar (5 adet),

Kars Yöresi Düz Dokumaları örneklerinde 720 adet motif tespit edilmiştir. Katalog kısmında yöresel ve literatürdeki isimleri verilerek, çizimleri yapılmıştır.

Yörede tespit edilen dokuma örnekleri üzerindeki motifler 4 grupta incelenmiştir.

1. Geometrik Motifler (568 adet),
2. Bitkisel Motifler (114 adet),

3. Hayvan figürlü Motifler (9 adet),

4. Sembolik Motifler (8 adet),

5. Damga ve imler (4 adet)' dir.

Yörede en çok kullanılan motifler elibelinde, koçboynuzu, yıldız, kurtağzı, bereket, pıtrak, bukağı, muska, el, parmak, tarak, su yolu, küpe, saçbağı, sandık, gül, çiçek v.s. motifleri sayılabilir.

Kars ve çevresinde çok çeşitli geometrik ve bitkisel desenli kilimler dokunmuş, bu kilimlerin üzerine ayetler yazılmış, Göktürk harfleri ve Türk damgaları işlenmiştir.

Kars yöresi düz dokumalarının kompozisyonlarında geometrik ve bitkisel motifler hâkimdir. Özellikle Sarıkamış- Karakurt kilimlerinde natüralist üslupta bitkisel motifler yoğunluktadır.

Kars yöresi Düz Dokumaları kompozisyon, motif ve renk açısından, Anadolu ve Orta Asya'da görülen örneklerle ortak özellikler göstermektedir. Yörede görülen dokumalar Azerbaycan'da görülen örnekler ile aynı özellikleri yansıtır.

Motif açısından Anadolu' nun diğer dokuma merkezleriyle benzerlik içindedir. Erzurum, Sivas, Gümüşhane, Konya v.s. kilimlerinde görülen kompozisyon ve motif özelliklerini yansıtmaktadır.

Kars Yöresi Düz Dokumaları renk özellikleri olarak;

1. Kars merkez ve köyler,

2. Sarıkamış ve çevresi,

3. Kağızman ve çevresi,

ele alınmıştır.

Kars Yöresi Düz Dokumaları'nda renk olarak **kırmızı ve kahve tonları** hâkimdir. Bunun yanı sıra **kahverengi, turuncu, yeşil, krem, siyah** renkler yoğunluktadır

Kars merkez ve köylerinde “siyah, kahverengi ve kırmızının” yoğun kullanıldığı görülmektedir.

Sarıkamış ve çevresinde zemin rengi olarak kırmızı ve siyah renkler yoğunluktadır. Motiflerde “yeşil, mavi, turuncu, sarı renkler” göze çarpar.

Kağızman ve çevresinde “kahverengi ve tonlarının” ağırlıkla kullanıldığı görülür.

Kars yöresi düz dokumalarında katalog kısmına alınmış örneklerden 42 adet **doğal boya**; 60 adet **sunî boya**, 38 adet **hem doğal, hem de sunî boya** uygulanmış yünler kullanılmıştır.

Araştırma alanında tespit edilen dokumalardan;

1. Doğal Boyalı Örnekler

Kars merkez’de (13adet),
Sarıkemiş İlçesi’nde (10adet),
Digor İlçesi’nde (5 adet),
Susuz İlçesi’nde (1 adet),
Arpaçay İlçesi’nde (2 adet),
Selim İlçesi’nde (5 adet),
Kars Müzesi’nde (13 adet),

2.Sunî Boyalı Örnekler

Kars merkez’de (8 adet),
Sarıkemiş İlçesi’nde (31 adet),
Arpaçay İlçesi’nde (4 adet),
Selim İlçesi’nde (5 adet),
Digor İlçesi’nde (3 adet),
Kars Müzesi’nde (9 adet),

3.Sunî ve Doğal Boyalı örnekler

Kars merkez’de (3 adet),
Sarıkemiş İlçesi’nde (8 adet),
Arpaçay İlçesi’nde (1 adet),
Selim İlçesi’nde (8 adet),
Akyaka İlçesi’nde (1 adet),
Kağızman İlçesi’nde (1 adet),
Kars Müzesi’nde (16 adet)’dir.

Araştırma sahasında, doğal ve bitkisel boyalardan renk elde edilmesi yakın zamana kadar uygulanırken, günümüzde bu husus unutulmaya yüz tutmuştur. Son yıllarda bunun yerini, çok canlı kimyasal boyalarla boyanmış iplikler almıştır. Kars Yöresi'nde doğal boya olarak sütleğen, nar kabuğu, katırtırnağı, mazi, sarı muhabbet çiçeği, sarıpatatya, ceviz kabuğu, çivit otu, kök boya, soğan kabuğu gibi bitkisel boyaların yanı sıra toprak boyalar da kullanılmıştır.

Doğal ve sentetik usullerle yapılan boyaların mordanlanmasında, “sirke, limon tuzu, sığır idrarı, ceviz ağacının kök filizleri, şap, göztaş, saçıkıbrıs” kullanılmaktadır.

Yörede kullanılan doğal boyalarla ilgili bilgiler, 80-90 yıl öncesine dayanmaktadır. Bu bilgilere, Kars'ın Arpaçay İlçesi Güvercinlik Köyü'nde yaşayıp yirmi yıl önce ölen Kemal Akyol' un, doğal ve kimyasal boyalı ipliklerle hazırlamış olduğu renk katalogundan ve o yörede yaşayan yaşlı kişilerden ulaşılmaktadır.

Geleneksel Türk dokuma sanatının önemli örneklerinin üretildiği bu bölgede, son yıllarda kilim dokumacılığının azaldığı ve terkedilme noktasına geldiği görülmektedir.

Toplumların binlerce yıllık kültür birikimlerinin bir neticesi olarak bu sanatlarımızın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması sağlanmalıdır. Geçmişte yapılan ürünleri korumak, üretim yöntemlerini araştırıp, arşivlemek gerekmektedir. Çağımızda teknolojinin sunduğu imkânlardan faydalanarak gelenekselliğini kaybetmeden yeniden tasarımlar yapılmalıdır. Her yörenin el sanatlarının tanıtımı için yayınlar yapılmalı, halk bilinçlendirilerek, kültür varlıklarımızın korunması sağlanmalıdır. Bu alanda eğitim veren Güzel Sanatlar Fakülteleri, Mesleki Eğitim Fakülteleri, Meslek Yüksek Okulları, Kız Meslek Liseleri gibi kurumlar öğrencilerini el sanatları ve dokumacılıkla ilgili yayınlar ve seminerler vermeye teşvik etmelidirler. Geleneksel eserler tanıtılmalı ve bu yönde yeni ürünler sunma imkânı sağlanmalıdır. El dokumacılığı ile ilgili araştırma yaparken ilgili diğer alanlarla (sanat tarihi, dil bilimci, tarihçi, kimyacı, tekstil uzmanı) koordineli çalışılmalı, bilgi alışverişinde bulunulmalıdır. Bunun sonucunda geniş çaplı araştırmalar yapılarak, daha nitelikli sonuçlar alınması sağlanacaktır.

SÖZLÜK

- Abraş** : İpliklerin boyanmasında veya mordanlanmasındaki farklılıklardan, aynı renkte fakat farklı tonlarda boyanmış ipliklerle yapılan dokumalarda oluşan çoğunlukla enine şeritler halindeki renk değişikliği, halk dilinde “abraş” şeklini almıştır.
- Ağırşak** : Teşilerin üst kısmında bulunan kemik veya ağaçtan yapılan yuvarlak kısma denir.
- Ağızlık** : Dokuma sırasında, alt ve üst çözgülerin arasında, atkılarının veya desen ipliklerinin geçirilmesi için oluşturulan boşluk.
- Alizarin** : Maden kömürü katranının damıtılmasıyla elde edilen aromatik hidrokarbonların aniline çevrilmesiyle; esmer renkli bir sıvı olan anilinin de çeşitli maddelerle birleştirilmesiyle elde edilen boyalardır.
- Argaç (Atkı)** : Çözgü ipleri arasından geçirilen kumaşın enindeki yatay ipliklerdir.
- Arış /Eriş (Çözgü)** : Dokumanın boyundaki uzunlamasına iplik dizisidir.
- Bezayağı** : Atkı ipliklerinin, çözgü ipliklerinin arasından bir alt bir üst geçtiği dokuma örgüsü.
- Bordür** : Kapı ve pencere gibi mimari kısımların, panoların, halı ve kilimlerin etrafını kuşatan, çerçeve niteliğinde, süslü ya da süssüz, düz ya da çıkıntılı, dar ve uzun bölümlerine denir. Bazı yerlerde “yelen, su v.b.” isimlendirilir.
- Büküm** : S ve Z istikametinde olup, ipliklerin birim uzunluğundaki spiral ve sarma sayısıdır.
- Cicim** : Atkı veya çözgülerin birbirini gizlemeden eşit aralıklarla kesiştiği, bez dokuma veya kilim gibi atkı yüzlü dokuma yapılırken, atkı ipliklerinin arasına desen ipliklerinin sıkıştırılmasıyla oluşan kabartma bir çeşit dokumaya verilen isimdir. Bazı yerlerde “cecim” de denir.

- Çakıldak** : Koyunun ayak aralarında ve gövdenin alt bölümlerinde yünlerle birlikte oluşan, hayvan pisliği.
- Çıkrık** : Üzerinde iği bulunan ve iğin dönmesi el ve ayakla sağlanan bir iplik bükme aracı.
- Çivit (İndigo)** : Menşei Hindistan olan, en çok tropik ülkelerde yetişen, 1-1,5 m. boyunda, dikensiz, bodur, akasyayı andıran bir ağaçtır. Yapraklarında “indigotin” adındaki boya maddesi bulunur. Yaprakları yuvarlak, çiçekleri donuk kırmızı rengindedir. Üç aylık sürgünler çiçekte iken kesilir. Dal ve yapraklar birlikte ezilerek birkaç saat suda bırakılmak suretiyle mayalandırılır. Suyun rengi berrak sarıya dönünce başka kaba aktarılır ve karıştırılır. Hava ile temas eden çivit, pul pul oluşarak kabın dibine çöker. Süzülür, kurutulur, piyasaya sürülür. Boyacılıkta ve başlıca ev işlerinde çamaşırlara hafif mavi renk vermek için kullanıldığı gibi, tıp literatüründe de kullanılır.
- Desen** : Çizgi resim. Bir dokumanın yüzeyindeki çizgi, renk ve şekillerden oluşan bezeme.
- Dokuma** : İki veya daha çok iplik gurubunun çeşitli düzenlerde birbiri arasından geçerek birbirleriyle kenetlenmesi işlemi ve bu kenetleme sonucu oluşan mamuller.
- Figür** : Şekil, resim, insan ve hayvan tasvirleri.
- Geve** : Çözümlenmiş ipliklerine uçları dışarı sarkan renkli yün ve tiftiklerin düğümlenmesiyle ve kesilmeyip uzunca bırakılmasıyla elde edilen, hayvan postu görünüşündeki yaygılara Ağrı yöresinde verilen isim. Uşak yöresinde ise, buna “Hopan” denir. Konya-Talas civarında “Köpen”, Ankara ve Yozgat’ta “Filikli”, Kırşehir’de “Tülü” de denir.
- Göztaş** : İplik boyamasında mordan maddesi olarak kullanılan, kimyada bakır sülfat denilen zehirli bir tuz.
- Grifon** : Kartal başı, kanatları ve pençesi ile aslan vücudunun birleşmesinden oluşan hayali varlık.
- Gücü** : Çözgü iplerinin karışmasını önlemek için tezgahın orta

yerindeki iplerin bir altından bir üstünden geçirilerek ipler arasına yerleştirilen ağaç.

- Istar** : Taşınması, kurulması kolay, pratik, dikey çözgü sistemli dokuma tezgâhı.
- İğ** : İnsan elinden sonra kullanılan ilk büküm aletidir. İpliğin sarıldığı ucu çengelli gövde ile ağırlık veren, gövdeye geçirilmiş yuvarlak bir tahta olmak üzere iki kısımdan oluşur.
- Kırkım** : Koyunun yününün kesilmesi.
- Kirkit** : Düz el dokumalarında ve halılarda, çözgüler arasında ve dokumanın enine geçirilen atkılar ve düğümleri döverek sıkıştırmaya yarayan ağaçtan, hayvan kemiklerinden yapılmış çatal gibi dişli alete “kirkit” denir. Amasya, Gördes, Kula, Maraş, Giresun, Hatay, Burdur, Kırşehir, Kars, Uşak ve çevresinde “kirkit”, Bilecik’te “girgit”, Konya ve Kayseri yörelerinde “kirkik” olarak isimlendirilmektedir.
- Kirman** : Uzun bir çubuğa artı şeklinde çapraz olarak geçirilmiş, üç parçadan oluşan iplik bükme aletidir.
- Kufi Yazı** : Arap yazı stillerinin en eskisi ve aslı olan düz ve köşeli olan yazı.
- Mazman** : Anadolu’nun bazı yerlerinde dokuma tezgahına verilen addır.
- Şak** : İki parça halinde dokunan kilimin bir tarafı.
- Şişek** : Bir yaşındaki koyun.
- Tezgah** : Dokuma yapmaya yarayan araç.
- Toklu** : Altı aylık koyun.
- Varangelen** : Dokuma esnasında çözgü iplerinin bir öne, bir arkaya geçmesini sağlayan ağaç çubuk.
- Yer Tezgahı** : Yerinden sökülüp kolayca taşınabilen el tezgahı. Birer çift altlık üzerine dokumanın istenen uzunluğundan yarısı kadar aralıkla iki sıruk konur ve sıruklara çözgüler gerildikten sonra gene iki altlık üzerine yerleştirilen gücü sopasına alttaki çözgüler teker teker bağlanarak tezgah oluşturulur.”Konar göçer” veya “yatık tezgah” ta denir.

KAYNAKÇA

- ACAR, B., **Kilim, Cicim, Zili, Sumak Düz Dokuma Yaygıları**, İstanbul 1982.
- ACAR, B., “Balıkesir Yüncü Yörükleri”, **Sanat Dünyamız**, Y.6, S.18, 1980, s. 23-25.
- AKOK, M., “Anadolu’da Hat Süsleme Sanatıyla Klasik Biçim Almış Türk Süsleme Sanatının Karşılaştırılması”, **I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, X. C. (Etnografya), Ankara 1977, s.4-8.
- ALDOĞAN, A., “Türk Kilim Sanatı”, **Sanat Dünyamız**, S. 35, Y. 10, 1984, s.13-18.
- ALİYEVA, K., **Azerbaycan Halıları (Rusca)**, Bakü 1988.
- ALYILMAZ, C., “Gamalı Haç (Svastika)”, **Töre**, İstanbul 2003, S. 5, s.23-24.
- ARIK, R., “Camilerde Resim ve İslam’da Tasvir Sorunu”, **Köken**, Haziran 1974, s.34-38.
- ASLANAPA, O. - Durul, Y., **Selçuklu Halıları**, İstanbul 1973.
- ASLANOĞLU, C., **Kars ilinde Kültür Hazineleeri**, Kars 1980.
- ATEŞ, M., **Mitolojiler, Semboller ve Halılar**, İstanbul 1996.
- ATLIHAN, Ş., “Yaşam Biçimi ve Geleneksel Değerlerde Havsız Kirkitli Dokumalar”, **Kültür ve Sanat**, S.34, Haziran 1997, s.52-56.
- ATLIHAN, Ş., “Batı Anadolu’da Yaşayan Yörüklerin Heybe ve Torba Dokumaları”, **Erdem**, Halı Özel Sayısı-I, C:X, S. 28, Ankara, Ekim 1999, s.35-41.
- AVCIOĞLU, D., **Türklerin Tarihi**, İstanbul 1978.
- AYDIN, Ö., **Manisa, Uşak ve İzmir’e Bağlı Bazı Köylerde Dokunmuş Kilimler ve Desen Özellikleri**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), 9 Eylül Üni., Sosyal Bilimler Ens., İzmir 1989.
- AYDOĞ, T., **Halıcılık ve Halı Maddesini Boyamada Kullanılan Bitkisel Boyalar**, Ankara 1997.
- AYTAÇ, Ç., **El Dokumacılığı**, İstanbul 1982.
- AYTAÇ, S., “Yağcıbedir ve Yörük Halıları”, **Sanatsal Mozaik**, Y.1, Aralık 1995, s.52-58.

- AYVAZOĞLU, B., **Aşk Estetiği, İslam Sanatının Estetiği Üzerine Bir Deneme**, İstanbul 1997.
- AYVAZOĞLU, B., **İslam Estetiği ve İnsan**, İstanbul 1989.
- BABAOĞLU, S., “Türk Mitolojisinin Halk Motiflerine Etkisi”, V. **M.T.H.K.K.**, Ankara 1997, s.25-29.
- BABAOĞLU, S., “Türk Kültürünün Işığında Halı-Kilim-Cicimlerdeki İmler”, **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi**, C.V, Ankara 1992, s.29-36.
- BARIŞTA, H. Ö., “19-20. Yüzyıl İç Anadolu ve Orta Akdeniz Bölgesi Türk Kırkitli Dokumaları Üzerine”, **Türk Soylu Halkların Halı Kilim ve Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni Bil.**, Kayseri, 27-31 Mayıs 1996, Ankara 1998 s.39-57.
- BAŞGELEN, N., **Çağlar Boyunca Anadolu’da Duvar**, İstanbul 1993.
- BATARİ, F., “Osmanlı Halılarında Kuş Deseninin Kaynağı Ve Gelişimi”, **Sanat Dünyamız**, S. 32, 1985, s. 35-37.
- BAYRAKTAROĞLU, S., “Anadolu’dan Balkan’a Uzanan Bir Dokuma Sanatı Şarköy Kilimleri”, **Kültür ve Sanat**, S.33, Mart 1998, s.56-59.
- BAYRAKTAROĞLU, S., “Maddi Kültürümüzün Zengin Örneklerinden Sumak Dokumaları”, **Kültür ve Sanat** (İş Bankası) Y. 3, Eylül 1991, s.21-31.
- BAYRAM, S., “Vakıflar Genel Müdürlüğü Halı Müzesinde Bulunan Hayvan Figürlü Halılarda Ejder, Kaplumbağa, Akrep, Kertenkele Figürü”, **Türk Soylu Halkların Halı Kilim ve Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni Bil.**, Kayseri 27-31 Mayıs 1996, Ankara 1998, s.65-67.
- BELLİ, O. , **Kars 2. Kent Kurultayı Kafkasya’da Ortak Geleceğimiz**, İstanbul 2007.
- BELLİ, O., **Kırgızistan’da Taş Balbal ve İnsan Biçimli Heykeller**, İstanbul 2003.
- BİLGİN, Ü., “XIX. Yüzyıl Seccadeleri”, **Sanat Dünyamız**, Y.6, S. 17, Eylül 1979, s.18-22.

- BİNGELİ, Ş., “Doğunun İncisi Sarıkamış”, **Deniz Magazin**, İstanbul 1997, s.24-27.
- CAFEROĞLU, A., **Kafkasya Türkleri**, Ankara 1976.
- ÇAY, A., **Türk Milli Kültüründe Hayvan Motifleri, Koyun/Koç Heykelleri Etrafında Oluşan Gelenekler**, Ankara 1990.
- ÇEÇEN, A., **Tarihte Türk Devletleri**, İstanbul 1985.
- ÇELİK, A., **Niğde Yöresi Halı ve Kilimleri** (Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2005.
- ÇORUHLU, Y., “Türk Sanatında Koyun Koç Keçi Figürlerinin Sembolizmi”, **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, Nisan 1995, s. 35-38.
- ÇORUHLU, Y., “Türk Kozmolojisindeki Yer Alan Bazı Unsurların Türk Halılarındaki İzleri”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, S. 100, İstanbul 1996, s. 229-230.
- ÇORUHLU, Y., “Türk Sanatında Balık Figürlerinin Sembolizmi”, **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, İstanbul 1995, S. 99, 1995, s. 53-54.
- ÇORUHLU, Y., “Türk Sanatında Görülen Hayvan Figürlerine “Gök ve Yer” Sembolizmi Açısından Bir Bakış”, **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, İstanbul 1995, s.248-249.
- DARKOT, B., “Kars”, **İslam Ansiklopedisi**, İstanbul 1973, s. 253-254.
- DENİZ, B. “Geçmişten Günümüze Kula Halıları”, **Geçmişten Geleceğe Köprü Yanık Ülke Kula Sempozyumu, Çevre-Kültür-Turizm, 1-3 Eylül 2006 Kula, Bildiriler**, Kula Belesiyesi ve İzmir Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir 2007, s. 333-352.
- DENİZ, B.- ÜRER, H., “Selçuk (İzmir) Yöresi Halı ve Düz Dokuma Yaygıları”, **Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu**, 4-6 Eylül 1997, İzmir 1998, s.222-229.
- DENİZ, B., “ Söke (Aydın) Civarında Yaşayan Yörüklerde Dokuma”, **Birinci Uluslararası Aşağı Büyük Menderes Havzası Tarih, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Sempozyumu, 15-16 Kasım 2001 Söke**, İzmir 2002, Şanal Matbaası, s. 296-314.

- DENİZ, B., “Aksaray Halıları”, **Sanatsal Mozaik**, Y.1, s.11, Temmuz 1996, s.64-70.
- DENİZ, B., “Aksaray Müzesi Halıları”, **III. Ulusal El Sanatları Sempozyum Bildirileri**, 23-25 Kasım 1983, İzmir 1984, s.93-127.
- DENİZ, B., “Aksaray Yöresi Halıları”, **Türk Folkloru Belleten**, 1987, İstanbul 1988, s.19-66.
- DENİZ, B., “Anadolu Halı Dokuma Sanatına Has Özellikler”, **Türkoloğya**, Hoca Ahmet Yesevi Adındaki Halkaralık Kazak-Türk Üniversitesi, S. 2, Türkistan Nisan 2004, pp. 30-50.
- DENİZ, B., “Anadolu’da Yörük Dokumaları”, **Yörük-Türkmen Çadırı/ Türk Kültürü Çalıştayı, 29-30 Mayıs 2007-İstanbul**, Yedi Tepe Üniversitesi Yayını, İstanbul, (baskıda).
- DENİZ, B., “Anadolu-Selçuklu Dönemi Halı ve Düz Dokuma Yaygıları”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, C. VII, Ankara 2002, s.923-932.
- DENİZ, B., “Anadolu-Selçuklu Halıları”, **Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı**, Ed. Doğan Kuban, İstanbul, Ekim 2002, s. 369-373.
- DENİZ, B., “Anadolu-Türk Dokuma Sanatında Cicim / Cicim’s Place in Anatolian Turkish Art of Weaving”, **Sanat Tarihi Dergisi**, C.VII, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayını, İzmir 1994, s. 67-73.
- DENİZ, B., “Anadolu-Türk Halı Sanatının Serüveni-I”, **Sanat, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi**, 10. Yıl Özel Sayısı, S.7, 2005, s. 24-46.
- DENİZ, B., “Anadolu-Türk Halı ve Düz Dokuma Yaygılarında Bazı Motiflerin İsimlendirilmesi”, **Türkiye’de Sanat ve Mimarlık Tarihçiliği Sorunları Sempozyumu**, Kayseri, 04-06 Nisan 2005, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Kayseri, 2005, s. (baskıda).
- DENİZ, B., “Anadolu-Türk Kültüründe Ölümlük Halı ve Düz Dokuma Yaygı Geleneği ve Günümüzdeki Durumu”, **Vakıf Medeniyeti Sempozyumu Kitabı**, Ankara, 12-13 Mayıs 2003, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2003, s. 141-161.
- DENİZ, B., “Arısama Halıları”, **Lâle**, S.V, Aralık, 1987, s. 9-15.

- DENİZ, B., “Aydın Civarında Yaşayan Tekeli Yörüklerinde Dokuma”, **8. Ulusal El Sanatları Sempozyumu, İzmir 13-15 Kasım 2002**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir 2005, s. 104-122.
- DENİZ, B., “Azerbaycan ve Anadolu-Türk Halılarının Benzer Özellikleri / Sınımlar Features Between Azerbaijani And Anatolian Turkish Carpets”, **Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi**, Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürlüğü, Y. 2007, S. 18, Erzurum, 2007, s. 17-38.
- DENİZ, B., “Batı Anadolu Bölgesi Halıları”, **Türkçülük Armağanı 3 Mayıs 1944**, 50.Yıl, Akademi Kitabevi Yayını, İzmir 1944, s. 61-70.
- DENİZ, B., “Bir Vakıf Eser Olarak Cami, Mescid, Zaviye, Şifahane Gibi Dini ve Sosyal Yapılarda Bulunan Halı, Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar ve Bunların Günümüzdeki Durumu”, **Vakıflar Dergisi**, S. XXIII, Ankara 1994, s. 283 -296.
- DENİZ, B., “Geçmişten Günümüze Halıcılık”, **Bilim Birlik Başarı**,Y.1, S.40, 1984, s. 18-22.
- DENİZ, B., “Gördes Halıları”,**Bilim Birlik Başarı**,Y. 12, S.45, 1986, s.13-19.
- DENİZ, B., “Hakkâri Kilimlerinin Türk Kilim Sanatı İçindeki Yeri”, **Hakkâri Kilimleri**, Hakkari 2006. (Baskıda)
- DENİZ, B., “Halı ve Düz Dokuma Yaygıların Tekstil Ürünlerini Saklama Aracı Olarak Kullanılması”, **13. ETN Konferansı, Vision in Textiles 15-17 September 2005 İzmir**, (baskıda)
- DENİZ, B., “Halı ve Kilim”,**Thema Larousse-Tematik Ansiklopedi**, C.VI, Milliyet Gazetecilik A.Ş. Yayını, İstanbul, 1993, s.302-303.
- DENİZ, B., “Kazak Halı ve Düz Dokuma Yaygılarının Motif Özellikleri”, **Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu, 16-18 Kasım 2006, İzmir**, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü yayını, C. I, İzmir 2006, s. 94-115.
- DENİZ, B., “Kırşehir Halıları”, **Bilim Birlik Başarı**, Y.12, s.47, 1986, s.18-24.

- DENİZ, B., “Kırşehir ve Mucur Halılarının Sözlüğü-I”, **Arış**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, S.I, 1996, s.148-152.
- DENİZ, B., “Kozak (Bergama) Yöresi Halıları”, **Arış**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı: 2, Ankara 1996, s.18-37.
- DENİZ, B., “Kula Halıları”, **Bilim Birlik Başarı**, Y. 12, s.44, 1985, s.13-19.
- DENİZ, B., “Le Motif Dragons Dans Les Tissages d’Anatolie-Turc (Anadolu Türk Dokumalarında Ejder Motifi)”, **Türk Soylu Halkların Halı, Kilim ve Cicim Sanatı**, 27-31 Mayıs 1996 Kayseri, Ankara 1998, s.87-108.
- DENİZ, B., “Milas Halıları”, **Bilim Birlik Başarı**, Y.12, s.49, 1987, s.13-20.
- DENİZ, B., “Mucur Halıları”, **Bilim Birlik Başarı**, Y.12, S.48, 1987, s.20-24.
- DENİZ, B., “Orta Asya Türk Halı ve Düz Dokuma Yaygıları”, **Türkler**, Yeni Türkiye Yayınları, C. IV, Ankara 2002, s. 198-207.
- DENİZ, B., “Osmanlı Devri Anadolu-Türk Halıları”, **Bilim Birlik Başarı**, Y. 11, S. 42, 1985, s. 8-12.
- DENİZ, B., “Osmanlı Dönemi Düz Dokuma Yaygıları (Kilim, Cicim, Zili, Sumak)”, **Osmanlı**, Kültür ve Sanat, Ed. Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, C. 11, Ankara, 1999, s. 395-409.
- DENİZ, B., “Osmanlı Döneminde Düz Dokuma Yaygılarının Gelişimi”, **Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla IV. Eyüp sultan Sempozyumu, Tebliğler, 5-7 Mayıs 2000**, Eyüp Belediyesi Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayını, İstanbul, 2000, s. 28-43.
- DENİZ, B., “The Adventure of The Art Of Anatolian-Turkish Carpets”, **Sürdürülebilir Teknolojilerden Faydalanarak Halı Motiflerinin Saklanıp Korunması Semineri (UNESCO)**, **Baku, 30 Kasım-2 Aralık 2004**, Baku-Azerbaycan (baskıda).
- DENİZ, B., “The Carpets in The Ottoman Period”, **The Great Ottoman-Turkish Civilisation, Culture and Arts**, Volume 4, Ed. Güler Eren, Ankara, 2000, pp. 764-780.
- DENİZ, B., “Türk Dünyasında Ölümlük Halı, Düz Dokuma Yaygı ve Keçe Geleneği”, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (baskıda).

- DENİZ, B., “Türk Halı Sanatının Kaynakları”, **Sanat Tarihi Dergisi, Yrd. Doç. Dr. Lâle Bulut’a Armağan**, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayını, Sayı /Number XIV / 1, Nisan/ April 2005, Bornova/ İzmir 2005, s. 79-103.
- DENİZ, B., “Türk Kültüründe Ölümlük Halı ve Düz Dokuma Yaygı Ananesi”, **Azerbaycan Halçası ve Halı Tetbiki Seneti, Azerbaijan Carpet And Traditional Applied Art, “Azerbaycan Halçası ve Tetbiki Seneti Mövzusunda III Beynelhalk Simpoziumun Materialları / Papers Of The 3rd International Symposium “Azerbaijan Carpet and Traditional Applied Art”, Bakı/Baku-“Elm”- 2005, s. 30-37.**
- DENİZ, B., “Türk Soylu Halkların Halı, Kilim ve Cicim Sanatı ,Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri Üzerine Görüşler”, **Erdem,Halı Özel Sayısı-III**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, C. 10, S.30, Ankara, Ekim 1999, s. 695-697.
- DENİZ, B., “Türkü ve Mânilerde Halı ve Düz Dokuma Yaygılar”, **Erdem, Halı Özel ayısı-III**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, C. 10, Ankara, Ekim 1999, s.661-672.
- DENİZ, B., “Yöre Özellikleriyle Yozgat Kilimleri”, **Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi**, C.V, İzmir 1990, s.45-85.
- DENİZ, B., “Yunddağ Yöresi Kilim ve Düz Dokuma Yaygıları”, **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Antalya 6-11 Mayıs 1991**, C.V, Maddi Kültür, Ankara, 1992, s.69-84.
- DENİZ, B., **Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları** (Kilim,Cicim, Zili), Ankara,1998.
- DENİZ, B., **Batı Anadolu Bölgesi Halıları**, İzmir,1996.
- DENİZ, B., **Lâdik Halıları**, **Bilim Birlik Başarı**, Y.12, S.46, 1986, s.13-18.
- DENİZ, B., **Taşpınar Halıları**, İzmir, 2000.
- DENİZ, B., **Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları**, Ankara, 2000.
- DİYARBEKİRLİ, N., **Hun Sanatı**, İstanbul 1972.
- DULKADİR, H., “Kahramanmaraş’ta Bir Türkmen Oymağı: Mahkenliler”, **Kültür ve Sanat**, Y.3, S.10, Ankara Haziran 1991, s.54-56.

- DULKADİR, H., “Malatya Düz Dokuma Yaygılarından Örnekler”, **Kültür ve Sanat**, Malatya Özel Sayısı, Y. 4, S.16, Ankara Aralık 1992, s.62-65.
- DULKADİR, H., “Türk Dokuma Yanışları Hakkında Sosyo-Kültürel Bir Değerlendirme”, **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi**, C.V (Maddi Kültür), Ankara 1992, s. 96-97.
- DURUL, Y., “Anadolu Kilim Dokumalarında Amankız veya Elibelinde Kız Motifleri”, **I. Ulusal El Sanatları Sempozyumu**, İzmir 1984, s. 23-30.
- DURUL, Y., “Anadolu Kilimlerinin Teşhisi ve İmler”, **I. Milletlerarası Türk Folklor Sem. Bil.**, 8-14 Ekim 1973, Ankara 1974, s.278-285.
- DURUL, Y., “Doğu Anadolu Yöresinde Halı ve Kilim Motifleri ile Aşiretlerin Yerleşmeleri”, **Fırat Havzası Folklor ve Etnografya Sempozyumu**, Elazığ 1992, s.46-53.
- DURUL, Y., “Halı ve Kilimlerde Kız Motifleri”, **Türk Etnografya Dergisi**, S.1, Ankara 1956, s.91-97.
- DURUL, Y., “Kilim Motifleri Üzerine Araştırma”, **Sanat Dünyamız**, İzmir 1984, s.12-21.
- DURUL, Y., “Türkmen Kilimleri”, **Sanat Dünyamız**, Yıl 6, S. 16, İstanbul 1979, s.24-27.
- DURUL, Y., **Baraj Gölü ve Çevresi Dokuma Sanatları**, Ankara 1969.
- DURUL, Y., **Yörük Kilimleri (Niğde Yöresi)**, İstanbul 1977.
- ERBEK, G., “Hayat Ağacı Motifi 2”, **Antika**, Yıl 2, S. 16, Temmuz 1986, s.21-29.
- ERBEK, G., **Anadolu Motifleri Sergisi**, İzmir Alman Kültür Merkezi, 1986.
- ERBERK, M., **Çatalhöyük’ten Günümüze Anadolu Motifleri**, Ankara, 2002.
- ERDOĞAN-KÜÇÜKKURT, Ü., “Eşme Kilimlerinde Motif Kompozisyon ve Dejenereasyonu ve Nedenleri”, **2000’li Yıllarda Türkiye’de Geleneksel El Sanatlarının Sanatsal, Tarımsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyumu Bil.**, Ankara, 1999, s.190-198.
- ERDOĞAN-KÜÇÜKKURT, Ü., “Eşme’nin Karaahmetli Köyü Yöresel Kilimleri ve Günümüzde Dokunan Ticari Kilimleri Arasındaki İlişkiler”,

Türkiye’de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatları içindeki Yeri Sempozyumu Bil., Ankara, 1997, s.80-85.

ERDOĞAN-KÜÇÜKKURT, Ü., “Uşak İli Eşme İlçesi, Takmak Köyü Kilimleri”, **Erdem**, Halı Özel Sayısı-III, C.X, S.29, Ankara, Ekim 1999, s.190-196.

ERENDİL, M., **Sarıkamış Şehit Yurdu**, İstanbul 1995.

ERGÜDER, A., **Çoruh Vadisinde Düz Dokumalar**, Ankara 2007.

ERİNÇ, S., **Doğu Anadolu Coğrafyası**, İstanbul 1953.

ERMETİN, Ş., “Halı Kilimlerde Ön-Türkçe Tamgalar”, **Töre**, S.2, İstanbul 2001, s. 43-49.

ERSOY, A., “Osmanlı Saray Kilimleri”, **İlgi**, İstanbul 1990, s. 21.

ERSOYLU, H., “Türk Dünyasının Folklor ve Etnografyasında Süs Unsuru Olarak Kullanılan Bazı Kuşlar”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, C. II, S. VIII, 1980, s.83-93.

ESİN, E., **Türk Kozmolojisi** (İlk Devir Üzerine Araştırmalar), İstanbul 1979.

EYÜBOĞLU, Ü.-Okaygün, I.-Yaraş, F., **Doğal Boyalarla Yün Boyama**, İstanbul 1983.

GENÇ, R., “Kaşgarlı Mahmut’a Göre XI. Yüzyılda Türklerde Dokuma Ve Yaygı İşleri”, **Türk Soylu Halkların Halı, Kilim ve Cicim Sanatı**, 27-31 Mayıs 1996 Kayseri, Ankara 1998, s.131-136.

GÖKBUGET, M., “Anadolu’da Göz ve Nazar Geleneği ve Bununla İlgili Pratiklerin Dokumalarda Uygulanması”, **I. Ulusal El Sanatları Sempozyumu**, İzmir 1984, s. 198-211.

GÖNÜL, M., “Eski Türk Halılarında Hayvan Motifleri”, **Mensucat Meslek Dergisi**, Y.16, S. 4, Ankara Nisan 1965, s. 160-167.

GÖNÜL, M., “Türk Halı ve Kilimlerin Teknik Hususiyetleri”, **Türk Etnografya Dergisi**, S.1, Ankara 1956, s. 81-82.

GÖRGÜNAY (KIRZIOĞLU), N., “Anadolu ve Azerbaycan’da Çigil Kilimi ” **Kamu ve Özel Kuruluşlar Sempozyum Bildirisi**, s.43-45.

GÖRGÜNAY (KIRZIOĞLU), N., “Anadolu’da Cecim Çeşitleri”, **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, C. V, (Maddi Kültür), Ankara 1987, s.139-150.

- GÖRGÜNAY (KIRZIOĞLU), N., “Bardız Kilimleri”, **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, C. V, (Maddi Kültür), Ankara 1983, s. 289-101.
- GÖRGÜNAY (KIRZIOĞLU), N., “Kirkitli Dokumalarımızda Cecimlerimiz ve Van”, **Yakın Tarihimizde Van Uluslararası Sempozyumu**, Van 2-5 Nisan 1990, Ankara 1990, s.253-272.
- GÖRGÜNAY (KIRZIOĞLU), N., “XVI-XVIII. Yüzyıl Saray Kilimlerinin Bardız, Karabağ, Moldavya, Komrat ve Bulgaristan’da Devamedegelen Benzerleri”, **V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri**, Ankara 1997, s.151-159.
- GÖRGÜNAY (KIRZIOĞLU), N., “Yazılı Bardız Kilimi”, **Erdem**, Halı Özel Sayısı II, Ankara 1999, C.X, S. 29, s.321-325 .
- GÖRGÜNAY (KIRZIOĞLU), N., “Yazılı Bir Kilim”, **Kültür ve Sanat**, Y. 4, S. 15, Eylül 1992, s. 8-10.
- GÖRGÜNAY (KIRZIOĞLU), N., **Altaylardan Tuna Boyuna Türk Dünyasında Ortak Motifler**, Ankara 1995.
- GÖRGÜNAY (KIRZIOĞLU), N., **Doğu Anadolu Köy Halılarının Kalite ve Desenleri**, 1984.
- GÖRGÜNAY (KIRZIOĞLU), N., **Doğu Yöresi Halıları**, Ankara 1978.
- GÖRGÜNAY (KIRZIOĞLU), N.-AKANSEL, M., “Kaybolan Dokumalarımızı Kazanabilir miyiz?” **2000’li yıllarda Türkiye Geleneksel Türk El Sanatları Sanatsal, Tasarımsal ve Ekonomik Sempozyum Bildirileri**, Ankara 1999, s. 161-162.
- GÖRGÜNAY, N., “Anadolu Çözümlü Dokumaları”, **THY Magazin**, İstanbul Ekim 1987, s.50-53.
- GÜLENSOY, T., **24 Oğuz Boyu’nun Anadolu İzleri**, Ankara 1979.
- GÜNDOĞDU, H. ve Ekibi, **Kaleler Kuleler Kenti Ardahan**, Ankara 2000.
- GÜNDOĞDU, H. ve Ekibi, **Sarıkamış ve Çevresindeki Tarihi Kalıntılar**, Erzurum 2002.
- GÜNDOĞDU, H. ve Ekibi, **Tarihi Kalıntıları İle Çıldır**, Ankara 2001.
- GÜNDOĞDU, H. ve Ekibi, **Tarihi ve Kültürel Yönleri İle Oltu**, Ankara 2002.

- GÜNDOĞDU, H., “Kuzeydoğu Anadolu’da Kültürel Miras ve Kars Çevresi Yapıları”, **Sanatsal Mozaik**, İstanbul Şubat-Mart 1998, Y. 3, S. XXIX, s. 18-21.
- GÜNDOĞDU, H., “Sarıkamış’tan Birkaç Kaya Kilisesi Örneği”, **X. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirisi** (02-07 Mayıs 2006, Ankara) , s. 12-18.
- GÜNDOĞDU, H., “Tarihi Türk Halıcılığı”, **Türkler Ans.**, C.8, 2002, s.185-195.
- GÜNDOĞDU, H., **Doğubayazıt İshak Paşa Sarayı**, Ankara 1991.
- GÜNDOĞDU, H., **Erzurum Lala Paşa Külliyesi**, Ankara 1992.
- GÜNDOĞDU, H., **Kuzeydoğu Anadolu’da Mimari (Kars Ani/Kağızman, Ardahan/ Çıldır, Erzurum Oltu/Şenkaya, Rize Hemşin/Çamlıhemşin)**, İstanbul 2009.
- GÜNDOĞDU, H., Türkiye’deki Kazılar ve Ani”, **Türk Kazı Başkanları Sempozyum Bildirisi** (29-30 Nisan 2006 Antalya/Alanya, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı), s.12-21.
- GÜNDÜZ, T., “Kars”, **DİA**, Ankara 2001, XXIV, s.515-518.
- HAKKARİ Valiliği**, Hakkâri Kilimleri / Hakkari Kilims, **Hakkari Valiliği** Yayını, 1997.
- HALİLOV, A., **Azerbaycan’dan Tapılmış Tunç Kemerler**, C.IV, Bakü 1962, s. 83-90.
- HARMANCIOĞLU, M., **Türkiye’de Bulunan Önemli Bitki Boyalarından Elde Olunan Renklerin Çeşitli Müessirlere Karşı Yün Üzerinde Haslık Dereceleri**, Ankara 1955.
- İBRAHİMGİL, M., **Makedonya’da Türk Mimarisinde Görülen Sembolik Motifler**, Ankara 2002.
- İBŞİROĞLU, M.Ş., **İslam’da Resim Yasağı ve Sonuçları**, İstanbul 1971.
- İMER. Z., **Dokuma Tekniği**, Ankara 1987.
- KAFALILAR, A., **Halıcılık ve Teknoloji**, Köyişleri ve Kooperatifler Bakanlığı, Ankara 1982.
- KARADENİZ, Y., “36 Kars”, **36 Kars Gazetesi**, Kars 1994, s. 21-26.
- KARADENİZ, Y., **Kars**, Ankara 1994.

- KARAHAN, R., **Konya Müzelerinde Bulunan Kilimler**, (Basılmamış Doktora Tezi), Selçuk Üni., Sosyal Bilimler Ens. Konya 1992.
- KARAMAĞARALI, B., “Ejder ve Lotus Motifinin Halı Seccadelerdeki İkonografisi”, **Arış**, Yıl: 1, 1998, s.41-47.
- KARAMAĞARALI, B., “Türk Folklorunda Kurt Üzerine”, **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirisi**, C. V, Ankara 1987, s.163-164.
- KARAMAĞARALI, B., İslam’da “Tasvir Meselesi”, **Önasya**, C. 7, S. 75, 1971, s.18-25.
- KARAMAĞARALI, B., “Sivas ve Tokat’taki Figürlü Mezar Taşlarının Mahiyeti Hakkında”, **Selçuklu Araştırmaları Dergisi**, II. Ankara 1970, s.36-43.
- KARAVER, G., “Halı Kilim Restorasyonunda Kullanılan Teknikler ve Bir Örnek Kuruluş”, **2000’li Yıllarda Türkiye’de Geleneksel Türk El Sanatları**, Ankara 1999, s.21-27.
- KARS VALİLİĞİ, **1967 Yıllığı**, Ankara 1967.
- KAYA, D., **Bir Destan Kahramanı**, Kars 1984.
- KAYIPMAZ, F., “Sivas Kilim Seccadeleri”, **Kültür ve Sanat**, Y.2, S.8, Aralık 1990, s.64-69.
- KAYIPMAZ, F., ”Saf Seccade Sivas Kilimleri”, **Kültür ve Sanat**, Y.3, S.12, Aralık 1991, s.56-57.
- KIRZIOĞLU, M. F., “Kars”, **İslam Ansiklopedisi**, İstanbul 1972.
- KIRZIOĞLU, M. F., **Kars Tarihi**, İstanbul 1953.
- KIRZIOĞLU, M. F., **Kazım Karabekir**, İstanbul 1960.
- KIRZIOĞLU, M. F., **Milli Mücadelede Kars**, İstanbul 1976.
- KIRZIOĞLU, M.F., **Osmanlıların Kafkas Ellerini Fethi**, İstanbul 1973.
- KÖKTEN, İ. K., “Kars’ın Tarih Öncesi”, **III. Türk Tarih Kongresi**, Ankara 1948, s. 194-198.
- KÖPRÜ, M.Ş., **Sarıkamış İhata Manevrası**, İstanbul 1338.
- KUŞAN, G., **Bardız Kilimleri**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üni., Sosyal Bilimler Ens., Ankara 1986, s.97.
- KÜTÜKOĞLU, M., **Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri**, İstanbul 1983.

- LEKESİZ, Z. - TOMBAK, S., “Bardız Kilimleri”, **Halk Bilim**, C.V, 1978, S. 43, s. 32.
- LELOĞLU, S., “Tasvir Yasağı Üzerine Görüşler”, **Bilge**, S. 17, 1998, s.23-28.
- MÜLAYİM, S., “Kökboyalar Üzerine Birkaç Not”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, Türk Hahları Özel Sayısı, S.32, Ekim 1994, s.134-136.
- OĞUZ, B., **Türkiye Halkının Kültür Kökenleri 2.**, İstanbul 1980.
- ONUK T. - BARIŞTA, H.Ö., “19-20. Yüzyıl İç Anadolu ve Orta Akdeniz Bölgesi Türk Kirkitli Dokumaları Üzerine”, **Türk Soylu Halkların Halı Kilim ve Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni Bil.** Kayseri, 27-31 Mayıs 1996, Ankara 1998, s.39-56.
- ONUK, T- AKPINARLI, F., “Güneydoğu Anadolu Karakeçili Türkmen Kilimleri”, **Türk Soylu Halkların Halı, Kilim ve Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni Bil.**, 27-31 Mayıs 1996, Ankara 1998, s.239-248-.
- ONUK, T., “Güney Anadolu Yayla, Çadır Kültürü ve Sanatından Örnekler”, **III. Uluslararası Türk Kültür Kongresi Bil.**, Ankara, 25-29 Eylül 1993, Ankara 1999, s.161-167.
- ONUK, T., **İçel El Sanatları**, Ankara 1998.
- ONUK, T., **Tarsus El Sanatları**, Ankara 1998.
- ÖGEL, B., **Türk Kültür Tarihine Giriş**, IV. Cilt, Ankara 1978.
- ÖNDER, M., “Anadolu Kilimleri de Konuşur”, **Kültür ve Sanat**, 1991, s.23-29.
- ÖNEY, G., “Anadolu Selçuklu Sanatında Ejder Figürleri”, **Belleten**, C.33, Ankara 1969, S. 130, Ankara 1969, s.171-216.
- ÖNEY, G., “Artuklu Devrinden Bir Hayat Ağacı Kabartması Hakkında”, **Vakıflar Dergisi**, S.7, İstanbul 1968, s.23-32.
- ÖNEY, G., **Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları**, Ankara 1988.
- ÖNEY, G., Anadolu Selçuklu Sanatında Balık Figürü”, **Sanat Tarihi Yıllığı**, C. 2, İstanbul 1968, s. 142-168.
- ÖZTUNA, Y., **Devletler ve Hanedanlar**, III, Ankara 1970.
- ÖZTUNA, Y., **Türkiye Tarihi**, C.I, İstanbul 1954.
- ÖZTÜRK, İ., **Doğal Bitkisel Boyalarla Yün Boyama**, Ankara 1994.

- PARLAK, T., **Tufandan Turan Denizine Turan Denizinden Bugüne Aral'ın Sırları**, Bakü 2005.
- PARLAK, T., **XIX.-XX. Yüzyılların Başlarında Azerbaycan Sanatı**, Ankara 2002.
- PARLAK, T., “Oltu ve Çevresinde Doğal Boyacılık”, **Oltu'nun Sesi**, 1985, s. 25-34.
- PARLAK, T., **Erzurum ve Çevre Kazaları Doğal Boya Potansiyelinin Tespiti Projesi**, Erzurum 1997.
- PARLAK, T., **Erzurum ve Çevresinde Oltu Taşı ve Kuyumculuk Sanatı**, Ankara 2001.
- PARLAK, T., **Geleneksel Kazak Halı Sanatı ve TİKA Aral Bölgesi El Halıcılığı Geliştirme Projesi**, Ankara, 2002.
- PARLAK, T., **Kazak Oyu- Örnekleri**, Kızılıorda, 2000.
- PARLAK, T., **Oltu ve Köylerinde Bardız Kilimciliği**, Ankara, 2002.
- PARLAK, T., **Turan Yolunda Aral'ın Sırları**, Ankara 2005.
- PEHLİVAN, M., **En Eski Çağlarda Urartu'nun Yıkılışına Kadar Erzurum ve Çevresi** (Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 1984.
- REINHARD, U., “Silifke Yöresi Dokumaları”, **I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bil.**, C.V (Etnografya), Ankara 1977, s.241-250.
- SAGONA, A., “Ortaçağdan Önce Kars”, **Kars Beyaz Uykusuz Uzakta**, İstanbul, 2006, s. 13-25.
- SAĞ, M., **Van Müzesinde Bulunan Van-Hakkari Yöresi Kilimlerinin Tekstil Tasarımı Açısından Analizi**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üni., Sosyal Bilimler Ens., Denizli 1998.
- SALMAN, Ö., “Türk Sanatının Gerçek Dışı Varlık Motifleri”, **İlgi**, 1998, s.32-45.
- SANAYİ VE TİCARET BAKANLIĞI, (Küçük Sanatlar ve sanayi Bölgeleri ve Siteleri Genel Müdürlüğü) **Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması**, Ankara 1991.
- SAY, N., **Niğde Bor İlçesi Bektik Kilimleri**, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üni., Sosyal Bilimler Ens., Ankara 1999.

- SELEK, E. T., **Bardız Kilimleri**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üni., Sosyal Bilimler Ens., Erzurum 1996;
- SERFİRAZ, A., “Batıda Yeni Bir Tutku Türk Kilimleri”, **Antika**, İstanbul 1985, Eylül, S.6, s.13-23.
- SEYİRCİ, M., “Antalya’daki Karakoyunlu Aşireti ve Dokumaları”, **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bil.**, C.V (Maddi Kültür), Ankara 1992, s.183-191.
- SEYİRCİ, M., “Karatepe Kilimleri”, **Kültür ve Sanat**, S.15, Eylül 1992, s.74-75.
- SOYSALDI, A., “Türk Kilimlerinde Dokuma Teknikleri ve Boyama Özellikleri”, **Erdem** (Halı Özel Sayısı III), C. 10, s.599-614.
- SÜMER, F., “Karakoyunlular”, **İ.A.**, C. VI, Ankara 1967, s.147-149.
- SÜRÜR, A., “Türk Tekstil Sanatında Kuş Motifi ve Tekstil Sanatımızdaki Yeri”, **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri**, C. V, Ankara 1992 s. 203-210.
- TANER, N., “Halk El Sanatlarında Nakışların Abecesi ve Halkbilimsel Özellikler”, **II. Ulusal El Sanatları Sempozyumu**, 18-20 Kasım 1982, İzmir 1984, s.286-324.
- TARCAN, H., **Tarihin Başladığı Ön -Türk Uygarlığı: Resmi Tarihin Çöküşü**, İstanbul 2003.
- TEKİN, E., **Hakkari Kilim Dokumacılığı Üzerine Bir Araştırma**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üni., Sosyal Bilimler Ens., Ankara 1997.
- TOGAN, A.Z., **Umumi Türk Tarihine Giriş En Eski Devirlerden 16. Yüzyıla Kadar**, C.1, İstanbul 1970.
- TOPBAŞ, A., “Afyonkarahisar ve Yöresi Kilimleri”, **Kültür ve Sanat**, Mart 1994, s.54-55.
- TOPBAŞ, A., “Afyonkarahisar Anıtkaya (Eğret) Yöresi Parmaklı Kilimleri”, **III. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bil.**, Afyonkarahisar, 22-24 Ekim 1993, Afyon 1994, s.205-208.
- TOPRAK, B., **Din ve Sanat**, İstanbul 1962.
- TUNÇEL, A., **Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müzesi Koleksiyonundaki Şavak Kilimleri**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üni., Sosyal Bilimler Ens., Ankara 1996.

- TURAN, S., **Zamanın Elinden Tutmak**, Ankara 1991.
- TURANİ, A., **Sanat Terimleri Sözlüğü**, Ankara 1976.
- TURAN, O., **Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi**, İstanbul 1993.
- TURAN, O., **Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti**, Ankara 1963.
- TURAN, S., “Estetik Duyarlılık Konusunda Kavramlaştırma Denemesi”, **Erdem**, Aydın Özel Sayısı 3, C. 9, S. 27, Ankara 1997, s. 45-53.
- TÜRLÜ, A., **Niğde Müzesinde Bulunan Halı ve Kilimlerin Bölgesel, Teknik ve Desen Özelliklerinin Belirlenmesi**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üni., Sosyal Bilimler Ens., İzmir 1998.
- UĞURLU, A., **Antik Çağ Anadolu Dokuma Sanatı**, İstanbul 1990.
- ÜRER, H., “Selçuk (İzmir) Civarında Yaşayan Tekeli Yörüklerinde Halı ve Düz Dokuma Yaygılar”, **Erdem**, Halı Özel Sayısı-I, C.X, S28, Ankara, Ekim 1999, s.126-129.
- YADIMATA, F., “Halı Teknolojisi”, **Ulusal El Sanatları Sempozyumu**, İzmir 1984, s.422-440.
- YERLİ, M., **Sivas Etnografya Müzesinde Bulunan Yöresel Kilimler**, Basılmamış Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üni., Sosyal Bilimler Ens., Van 1999.
- YETKİN, Ş., “Divriği Ulu Camii’nde Bulunan Osmanlı Saray Sanatı Üslubundaki Kilimler”, **Belleten**, C. XLII, S.165-168, Ankara 1978, s.53-63.
- YETKİN, Ş., “İstanbul’da Hekimoğlu Ali Paşa Camii’nde Hayvan Figürlü Bir Türk Kilimi,” **Vakıflar Dergisi**, S.IX, Ankara 1971, s.327-331.
- YETKİN, Ş., “Osmanlı Saray Halılarından Yeni Örnekler”, **Sanat Tarihi Yıllığı**, VII, İstanbul 1977, s.154-157.
- YETKİN, Ş., “Türk Kilim Sanatında Yeni Bir Grup, Saray Kilimleri”, **Belleten**, C.XXXV, S.138, Ankara 1971, s.217-227.
- YETKİN, Ş., **Türk Halı Sanatı**, İstanbul 1974.
- YILMAZ, İ., **Van Yöresi Doğal Boya Bitkileri**, Van 1989.
- ZÜBER, H., **Türk Süsleme Sanatı**, Ankara 1972.

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

- Foto.: 1** Başadar Kurganında ve Kuzey Moğolistan'daki Noin-Ula'da bulunan dokuma.
- Foto.: 2** Başadar Kurganında ve Kuzey Moğolistan'daki Noin-Ula'da bulunan dokuma parçası.
- Foto.: 3** Başadar Kurganında ve Kuzey Moğolistan'daki Noin-Ula'da bulunan dokuma parçası.
- Foto.: 4** Başadar Kurganında ve Kuzey Moğolistan'daki Noin-Ula'da bulunan dokuma parçası.
- Foto.: 5** 13.yy Selçuklu Dönemi Kilimi Konya Müzesi.
- Foto.: 6** Osmanlı Saray Kilimi,17.yy. Vakıflar Halı Müzesi / İstanbul.
- Foto.: 7** Osmanlı Saray Kilimi, 17.yy. Vakıflar Halı Müzesi / İstanbul.
- Foto.: 8** Osmanlı Saray Kilimi,17.yy Vakıflar Halı Müzesi / İstanbul.
- Foto.:9** Bezayağı Dokuma.
- Foto.: 10** Düz atkı yüzlü dokuma.
- Foto.:11** İlikli kilim.
- Foto.:12** Atkıların Aynı Çözümden Geri Dönmesi İle İliklerin Yok Edilmesi.
- Foto.:13** İliksiz “Dikey Çizgi Olmayan Kilimler.
- Foto.:14** Eğri Atkılı Kilim Dokuması.
- Foto.:15** Normal Atkılar Arasına Ek Atkı Sıkıştırılması.
- Foto.:16** Çift kenetleme ile iliklerin yok edilmesi.
- Foto.:17** Sarma Kontur.
- Foto.:18** Eğri Atkılı Kontur.
- Foto.:19** Azerbaycan Halı Müzesi'nde Çigil Kilimi.
- Foto.:20** Azerbaycan Halı Müzesinde Çigil Kilimi.
- Foto.:21** Çıldır Suhara Köyü'nde bulunan çigil kilimi (N.Kırzioğlu).
- Foto.:22** Basit Dokuma Aracı (Bakü Müzesi).
- Foto.:23** Seyrek Motifli Cicim.
- Foto.:24** Atkı Yüzlü Seyrek Motifli Cicim.
- Foto.:25** Sık Motifli Cicim.
- Foto.:26** Atkı Yüzlü Sık Motifli Cicim.
- Foto.:27** Çözgü Yüzlü Cicim.

Foto.:28 Tek Taraflı kabarık motifli Çözü Yüzlü Cicim Tekniğı.

Foto.:29 Tek taraflı düz dokuma görünüşlü ve tersi atlamalı olan çözgü yüzlü cicim Tekniğı.

Foto.:30 İki taraflı düz dokumalı çözgü yüzlü cicim.

Foto.:31 İki taraflı kabarık nakışlı çözgü yüzlü cicimler.

Foto.:32 Düz Zili.

Foto.: 33 Çapraz Zili.

Fotoğraf No: 34 Seyrek Zili.

Foto.: 35 Damalı Zili.

Foto.: 36 Konturlu Zili-Verne.

Foto.: 37 Düz Sumak Dokuması.

Foto.: 38 Atkısız Düz Sumak.

Foto.: 39 Balıksırtı Sumak Dokuması.

Foto.: 40 Selim İlçesi Baykara Köyü'nde İlk Tunç- Demir Çağı'na Ait olduğu düşünülen Kurgan Kalıntısı (A. Ceylan).

Foto.: 41-42 Kars Müzesinde Yün Tarağı ve İğ.

Foto.:43 – 47 Kars Yöresinde Kirkit Örnekleri (Kars Müzesi).

Foto.:48 Kars Yöresinde bulunan Ağırşak Örnekleri (Kars Müzesi).

Foto.:49-50 Kars Yöresinde bulunan Ağırşak Örnekleri (Kars Müzesi).

Foto.:51 Sarıkamış – Bardız yöresinde Yün Taraması (Fetahna Çakmur) .

Foto.:52 Sarıkamış – Bardız yöresinde Çıkrıkla Yün Eğrilmesi (Fetahna Çakmur)

Foto.:53 – 54 Kars Müzesinde Çıkrık ve Kirmen.

Foto.:55 Kars Yöresinde İstar Tezgahta Dokuma.

Foto.: 56 Dikey Tezgâhta Kilim Dokunurken.

Foto.: 57 Dikey Tezgahta Kilim Dokunurken.

Foto.: 58 Sarıkamış yöresinde Yün Boyama.

Foto.: 59 Yün ve Şap.

Foto.: 60Yün ve Krom.

Foto.: 61 Yün ve Demir sülfat.

Foto.: 62 Yün ve Bakır sülfat.

Foto.:63 Sarıkamış yöresinde Yün Boyama.

Foto.:64 Sarıkamış yöresinde sarı pomza olarak bilinen toprakla yün boyama.

Foto.:65 Sarıkamış yöresinde Yün Boyama.

Foto.:66-69 K. Akyol'un el yazması albümünden.

Foto.:70 Kars Azat Kayaüstü Resimleri.

Foto.:71 Kağızman Kayaüstü Resimleri.

Foto.:72 Kars Çallı Küçük Panoda ok ile vurulmuş, üzerinde damgalar bulunan geyik Dağ Koyunu resmi ile Kars Halıları üzerinde bulunan geyik ve Dağ Koyunu Motifi.

Foto.:73 Kars Çallı Küçük Pano Kaya Resimleri ile Kars Kiliminde dağ keçisi figürü.

Foto.: 74-75 Kars Çallı Küçük Pano Kaya Resimleri ile Kars Kiliminde dağ keçisi figürü.

Foto.:76 Tunceli yöresinde ozan ve saz tasvirli koç heykeli

Foto.:77-78 Ani Harebeleri surlarında “Oz” Damgası

Foto.:79-80 Kars Ani’de Şirli Kilise ve Kırgız keçelerinde “Oz” damgaları.

Foto.:81 Kırgız keçelerinde “Oz” damgaları.

Foto.:82 Sivas’ta OZ Damgası bulunan taş örnekleri.

Foto.:83 “Oğ Damgası/İç Oğuz Damgası” Kırgız çadırının kubbesindeki çangırdan çıkmıştır.

Foto.: 84 “Oğ Damgası/İç Oğuz Damgası” Kırgız çadırının kubbesindeki çangırdan çıkmıştır.

Foto.: 85 Kars Ani Harebeleri Şirli Kilisede Pars Figürü.

Foto.: 86-87 Erzurum Çifte minareli medresede Pars Figürü.

Foto.:88 Başadar Kurganında bulunan Düz dokumada Pars Figürü.

Foto.:89 Ardahan’da dokunmuş kilimde pars figürü.

Foto.: 90 Sarıkamış Yayıklı Köyünde kilime dokunmuş Aslan figürü.

Foto.: 91 Kuş motifli halı.

Foto.: 92-93 Kuş motifli halı.

Foto.:94 Koşkar Ata ve Umay Ana Motifli Bir Kazak Keçesi.

Foto.:95 Kazakistan Karacuk’ta Mezarlara konulan koçboynuzu.

Foto.:96-98 Mezar taşı olarak yapılmış eğerli koç heykelleri (Kars Müzesi bahçesi).

Foto.: 99 İnsan heykelleri. Tebriz Azerbaycan Müzesi Tebriz.

Foto.:100-102 Halı üzerinde insan figürü.

Foto.:103 Türkistan Kara Dağlarda El Motifleri.

Foto.:104-105 Kars Halılarında Görülen El Motifleri.

Foto.:106 Göz motifi Kırgız çadırın da ki kerege gözlerinden çıkmıştır.

Foto.: 107 Tülü Örneği- Kars Arpaçay.

Foto.: 108 Azerbaycan – Karabağ/ Nahçıvan Müzesi.

Foto.: 109 Kars – Sarıkamış/Yeniköy.

Foto.: 110 Azerbaycan Çiği Palazı.

Foto.: 111 Kendir Palaz / Bakü Müzesi.

Foto.: 112 Kars Çiğil Kilimi.

Foto.: 113 Kars müzesi / Çözü Yüzlü Cicim.

Foto.: 114 Çözü yüzlü cicim Karabağ.

Foto.: 115 Mafraş - Kars Müzesi.

Foto.: 116 Mafraş Nahçıvan Müzesi.

Foto.: 117 Mafraş-Nahçıvan Müzesi.

Foto.: 118 Kars-Kağızman.

Foto.: 119 Azerbaycan – Karabağ.

KARŞILAŞTIRMA FOTOĞRAFLARI

Karş. Foto.: 1 Samsun Etnoğrafya Müzesi'nde bulunan saf seccade

Karş. Foto.: 2 Kars yöresine ait saf seccade (Kars Müzesi)

Karş. Foto.:3 Samsun Etnoğrafya Müzesi

Karş. Foto.: 4 Kars Müzesi'nde yer kilimi

Karş. Foto.: 5-6 Kars yöresi'nde ve Azerbaycan'da bulunan mafraş örnekleri

Karş. Foto.: 7 Mafraş-Nahçıvan Müzesi

Karş. Foto.: 8 Bakü Müzesi

Karş. Foto.: 9 Kars Müzesi

Karş. Foto.: 10 Kars Başköy zilo yastık

Karş. Foto.: 11 Palaz- Kars Kümbet camii

Karş. Foto.: 12 Kendir Palaz- Bakü Müzesi

Karş. Foto.: 13 Azerbaycan Çiği Palaz (Bakü Müzesi)

Karş. Foto.: 14 Kars Çiğil Kilimi

- Karş. Foto.: 15** Malatya Müzesi cicim dokuma
- Karş. Foto.: 16** Kars Müzesi cicim dokuma
- Karş. Foto.: 17** Malatya Müzesi
- Karş. Foto.:18** Kars Müzesi
- Karş. Foto.: 19** Elazığ Müzesi
- Karş. Foto.:20** Kars yöresi
- Karş. Foto.: 21** Elazığ Müzesi
- Karş. Foto.: 22** Kars Müzesi Çözüyüzlü cicim
- Karş. Foto.: 23** Kars Müzesi Çözü Yüzlü
- Karş. Foto.:24** Azerbaycan Karabağ Çözü Yüzlü Cicim
- Karş. Foto.: 25** Bakü İçkale halı dükkanı
- Karş. Foto.: 26** Kars Müzesi
- Karş. Foto.: 27** Bakü Müzesi
- Karş. Foto.: 28** Kars Müzesi
- Karş. Foto.: 29** Kars zili
- Karş. Foto.: 30** Çanakkale-Ezine
- Karş. Foto.: 31** Mut yöresi zili dokuma
- Karş. Foto.: 32** Kars yöresi zili dokuma
- Karş. Foto.: 33** Mut yöresi zili örneği
- Karş. Foto.: 34** Kars yöresi zili örneği
- Karş. Foto.: 35** Bitlis /Adilcevaz (N.Görgünay)
- Karş. Foto.: 36** Tülü- Kars / Ardahan
- Karş. Foto.: 37** Elazığ Müzesi kilim örneği
- Karş. Foto.: 38**Samsun Etnoğrafya Müzesi
- Karş. Foto.: 39** Kars kilimi
- Karş. Foto.:40** Azerbaycan Bakü Halı Müzesi
- Karş. Foto.: 41** Kars-Sarıkarnış
- Karş. Foto.: 42** Kars – Kağızman
- Karş. Foto.: 43** Azerbaycan – Karabağ
- Karş. Foto.:44** Azerbaycan – Karabağ Nahçıvan Müzesi
- Karş. Foto.: 45** Kars – Sarıkarnış - Yeniköy

ÇİZİMLER LİSTESİ

- Çiz.: 1** Başadar Kurganında ve Kuzey Moğolistan'daki Noin-Ula'da bulunan dokuma parçası.
- Çiz.: 2** Dorak kazılarında ortaya çıkan duvar resimleri, kilim görünüşündedir.
- Çiz.: 3** 13.yy Selçuklu Dönemi Konya Müzesi.
- Çiz.: 4** Osmanlı Saray Kilimi, 17.yy. Vakıflar Halı Müzesi / İstanbul.
- Çiz.: 5** Osmanlı Saray Kilimi, 17.yy. Vakıflar Halı Müzesi/İstanbul.
- Çiz.: 6** Osmanlı Saray Kilimi, 17.yy. cm. Vakıflar Halı Müzesi / İstanbul .
- Çiz.: 7** Bezayağı Dokuma
- Çiz.: 8** Düz atkı yüzlü dokuma
- Çiz.: 9** İlikli kilim
- Çiz.: 10** Atkıların Aynı Çözümden Geri Dönmesi İle İliklerin Yok Edilmesi
- Çiz.: 11** İliksiz “Dikey Çizgi Olmayan Kilimler
- Çiz.: 12** Eğri Atkılı Kilim Dokuması
- Çiz.: 13** Normal Atkılar Arasına Ek Atkı Sıkıştırılması
- Çiz.: 14** Çift kenetleme ile iliklerin yok edilmesi
- Çiz.: 15** Sarma Kontur
- Çiz.: 16** Eğri Atkılı Kontur
- Çiz.: 17** Çiği (Çiğil) kilimi
- Çiz.: 18** Seyrek Motifli Cicim.
- Çiz.: 19** Atkı Yüzlü Seyrek Motifli Cicim
- Çiz.: 20** Sık Motifli Cicim
- Çiz.: 21** Atkı Yüzlü Sık Motifli Cicim
- Çiz.: 22** Çözümlü Yüzlü Cicim
- Çiz.: 23** Düz Zili
- Çiz.: 24** Çapraz Zili
- Çiz.: 25** Seyrek Zili
- Çiz.: 26** Damalı Zili
- Çiz.: 27** Konturlu Zili-Verne
- Çiz.: 28** Düz Sumak Dokuması
- Çiz.: 29** Atkısız Düz Sumak
- Çiz.: 30** Balıksırtı Sumak Dokuması

Çizim 31 Kars Çallı Küçük Pano Kaya Resimleri

Çiz.: 32 Tamga/İmler ve Yazı Tipli Motifler

Çiz.: 33-35 Mevlevilerin Dönerek Ozlaştığını Gösteren Halıda Oz Damgası

Çiz.: 36 Azerbaycan Gobuztan Kaya Resimlerinde “OZ” damgası

Çiz.: 37-38 Azerbaycan Gobuztan Kaya Resimlerinde “OZ” damgası

Çiz.: 39 Orta Asya Kaya Resimlerinde “OZ” damgası ve pars figürü

Çiz.: 40 Ardahan’da dokunmuş kilimde pars figürü

Çiz.: 41 Azerbaycan Gobuztan Kaya Resimlerinde Arslan figürü ve Oz damgası

Çiz.: 42 Ön-Türk’lerde Em Damgası (Elibelinde Motifi)

Çiz.: 43-44 Umay Ana ve Koşkar Ata Elibelinde Motifi

Çiz.: 45 Elibelinde Motifi / EM Damgası

Çiz.: 46 Elibelinde Motifi / EM Damgası

Çiz.: 47 Koçboynuzu Motifi

Çiz.: 48 Koç Boynuzu Motifi

Çiz.: 49 Bereket Motifi

Çiz.: 50 Bereket Motifleri

Çiz.: 51 İnsan Motifi

Çiz.: 52 İnsan Motifi

Çiz.: 53 Saç Bağı Motifi

Çiz.: 54 Saç Bağı Motifi

Çiz.: 55 Küpe Motifi

Çiz.: 56 Bukağı Motifi

Çiz.: 57 Sandık Motif

Çiz.: 58 Aşk ve Birleşim Motifi

Çiz.: 59 Yıldız Motifi

Çiz.: 60 Yıldız Motifi

Çiz.: 61 Suyolu Motifi

Çiz.: 62 Pıtrak Motifi

Çiz.: 63 El ve Tarak Motifi

Çiz.: 64 Tarak Motifi

Çiz.:65 Muska ve Nazarlık Motifi

Çiz.: 66 Göz Motifi

Çiz.: 67 Ok ,Oğ ve Oğuz Damgaları

Çiz.: 68 Ok,Oğve Oğuz Damgaları

Çiz.: 69 Haç Motifi (OQ Damgası) Motifi

Çiz.: 70 Haç Motifi (OQ Damgası) Motifi

Çiz.: 71 Çengel (Çakmak) Motifi

Çiz.: 72 Yılan Motifi

Çiz.: 73 Ejderha Motifi

Çiz.: 74 Akrep Motifi

Çiz.: 75 Kurt Ağzı, Kurt İzi, Canavar Ayağı Motifi

HARİTALAR DİZİNİ

Harita: 1 Kars İl Haritası

Harita: 2 Araştırma Kapsamına Giren Akyaka İlçesini Gösteren Harita

Harita: 3 Araştırma Kapsamına Giren Arpaçay İlçesini Gösteren Harita

Harita: 4 Araştırma Kapsamına Giren Digor ilçesini Gösteren Harita

Harita: 5 Araştırma Kapsamına Giren Kağızman İlçesini Gösteren Harita

Harita: 6 Araştırma Kapsamına Giren Kars İli Sarıkamış İlçe Haritası

Harita : 7 Araştırma Kapsamına Giren Selim İlçesini Gösteren Harita

Harita: 8 Araştırma Kapsamına Giren Susuz İlçesini Gösteren Harita

Harita : 9 Araştırma Kapsamına Giren Kars Merkez İlçe ve Köyleri

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo : 1 Araştırma Kapsamına Giren İlçe ve Köyler

Tablo : 2 Kemal Akyol'un boyacı kökünden elde ettiği renkler

Tablo : 3 Kemal Akyol'un cevizden elde ettiği renkler ve boyama türleri.

Tablo : 4 Kemal Akyol'un meyan kökü ile elde ettiği renkler ve boyama türleri.

Tablo : 5 Kemal Akyol'un kıvıl erikten elde ettiği renkler ve boyama türleri.

Tablo : 6 Kemal Akyol'un kıvıl erikten elde ettiği renkler ve boyama türleri.

ÖZGEÇMİŞ

1973 yılında Erzurum’da doğdu. İlkokulu Çanakkale ve Kırklareli’ nde, orta öğretimini Erzurum’ da tamamladı.1996 yılında girmiş olduğu Oltu Meslek Yüksekokulu Halı Kilim Programı’nı okul birinciliği ile bitirdi. 1998 yılında dikey geçiş ile Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü, Halı Kilim ve Eski Kumaş Desenleri Anasanat Dalı’na girdi. 2002’de Güzel Sanatlar Fakültesi’ni dereceyle tamamladı. 2003 yılında Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı’nda yüksek lisansa başladı. 2005 yılında “Çoruh Vadisi Düz Dokumaları” konulu yüksek lisans tezi çalışmalarını tamamladı. Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, Türk İslam Sanat Tarihi Anasanat Dalında “Kars Yöresi Düz Dokumaları” konulu doktora tezini yürütmektedir.